

**«Үздіксіз педагогикалық білім беру мәселелері: дәстүр және инновациялар»
ЕУРАЗИЯЛЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТТЕР ҚАУЫМДАСТЫҒЫНЫҢ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ФОРУМЫНЫҢ БАҒДАРЛАМАСЫ**

4 қазан 2018 жыл

**ПРОГРАММА МЕЖДУНАРОДНОГО ФОРУМА
ЕВРАЗИЙСКОЙ АССОЦИАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УНИВЕРСИТЕТОВ
«Проблемы непрерывного образования: традиции и инновации»**

4 октября 2018 года

**INTERNATIONAL FORUM PROGRAMME
EURASIAN ASSOCIATION OF PEDAGOGICAL UNIVERSITIES
«Issues of Continuing Teacher Education: Traditions and Innovations»**

4th October 2018

Алматы

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ
МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ
КАЗАХСТАН**

**АБАЙ атындағы
ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
имени АБАЯ**

**«Үздіксіз педагогикалық білім беру мәселелері: дәстүр және
инновациялар»
ЕУРАЗИЯЛЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТТЕР
ҚАУЫМДАСТЫҒЫНЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ФОРУМЫНЫҢ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

4 қазан 2018 жыл

Екінші том

**МАТЕРИАЛЫ
МЕЖДУНАРОДНОГО ФОРУМА ЕВРАЗИЙСКОЙ АССОЦИАЦИИ
ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УНИВЕРСИТЕТОВ
«Проблемы непрерывного образования: традиции и инновации»**

4 октября 2018 года

Том второй

**INTERNATIONAL FORUM MATERIALS
EURASIAN ASSOCIATION OF PEDAGOGICAL UNIVERSITIES
«Issues of Continuing Teacher Education: Traditions and Innovations»**

4th October 2018

Second volume

Алматы

ББК
П

Жауапты редакторлар: С.Қ.Сахиев, Г.А.Баимбетова, С.Т.Исалиева

Ответственные редакторы: Сахиев С.К., Баимбетова Г.А., Исалиева С.Т.

Редакциялық алқасы: А.Т.Құлсариева, Момбек А.А. (пленарлық отырыстар), А.Н.Умирбекова (бірінші секция), А.Н.Кошербаева, А.Қосшыгулова (екінші секция), А.С.Амирова (үшінші секция), А.Е.Абылқасымова, Е.А.Туяқов (төртінші секция), Л.У.Жадраева (бесінші секция).

Редакционная коллегия: Кулсариева А.Т., Момбек А.А. (пленарные заседания), Умирбекова А.Н. (первая секция), Кошербаева А.Н., Косшыгулова А. (вторая секция), Амирова А.С. (третья секция), Абылқасымова А.Е., Туяқов Е.А. (четвертая секция), Жадраева Л.У. (пятая секция).

«Үздіксіз педагогикалық білім беру мәселелері: дәстүр және инновациялар»: Еуразиялық педагогикалық университеттер қауымдастығының Халықаралық форумының материалдары. Екі томдағы. – Екінші том. – Алматы: Абай атындағы ҚазҰПУ, 2018. – 328 б.

«Проблемы непрерывного образования: традиции и инновации»: Материалы Международного форума Евразийской ассоциации педагогических университетов. В двух томах. – Том второй. – Алматы: КазНПУ имени Абая, 2018. – 328 с.

ISBN

Жинақта «Үздіксіз педагогикалық білім беру мәселелері: дәстүр және инновациялар»: Еуразиялық педагогикалық университеттер қауымдастығының Халықаралық форумының материалдары ұсынылған, онда үздіксіз педагогикалық білім берудің ғылыми және теориялық аспектілерін, университеттер мен ғылыми зерттеулер арасындағы ынтымақтастықтың перспективалық бағыттарын айқындайды.

Жинақ жоғары оқу орындарының оқытушылар мен ғылыми қызметкерлер, педагогикалық мамандықтарының магистранттар мен докторанттарларға және т.б. арналған.

В сборнике представлены материалы Международного форума Евразийской ассоциации педагогических университетов «Проблемы непрерывного образования: традиции и инновации», в котором освещаются научно-теоретические аспекты непрерывного педагогического образования, перспективные направления сотрудничества вузов и научных исследований.

Сборник предназначен для преподавателей и научных работников высших учебных заведений, магистрантов и докторантов педагогических специальностей и др.

©Абай атындағы ҚазҰПУ, 2018

© КазНПУ имени Абая, 2018

**«Үздіксіз педагогикалық білім беру мәселелері: дәстүр және инновациялар»
ЕУРАЗИЯЛЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТТЕР ҚАУЫМДАСТЫҒЫНЫҢ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ФОРУМ БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ КОМИТЕТІ**

САҒАДИЕВ ЕРЛАН КЕНЖЕҒАЛИҰЛЫ

**Қазақстан Республикасының
Білім және ғылым министрі**

ЛУБКОВ АЛЕКСЕЙ ВЛАДИМИРОВИЧ

**Мәскеу мемлекеттік педагогикалық
университетінің ректоры (Ресей)**

**Еуразиялық педагогикалық
университеттер қауымдастығының
президенті**

БАЛЫҚБАЕВ ТАКИР ОСПАҢҰЛЫ

**Абай атындағы Қазақ ұлттық
педагогикалық университетінің ректоры
(Қазақстан)**

**Еуразиялық педагогикалық
университеттер қауымдастығының вице-
президенті**

**«Үздіксіз педагогикалық білім беру мәселелері: дәстүр және инновациялар»
ЕУРАЗИЯЛЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТТЕР ҚАУЫМДАСТЫҒЫНЫҢ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ФОРУМЫНЫҢ БАҒДАРЛАМАСЫ**

ҰЙЫМДАСТЫРУ КОМИТЕТІ

Төраға:

Бектемесов Мақтағали Әбдімәжитұлы – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің бірінші проректоры.

Төрағаның орынбасары:

Құлсариева Ақтолқын Тұрлыханқызы – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің ғылыми жұмыс және халықаралық ынтымақтастық жөніндегі проректоры.

Ұйымдастыру комитетінің мүшелері:

Сәтмырзаев Асан Адасбекұлы – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің оқу ісі жөніндегі проректоры.

Кенжебаев Ғабит Қапезұлы – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің оқу-әдістемелік жұмыстар жөніндегі проректоры.

Ішпекбаев Жанатбек Ешенқожаұлы – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің тәрбие ісі жөніндегі проректоры.

Калдыбаев Қаныбек Ережесұлы – Ректордың кеңесшісі, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

Сахиев Саябек Қуанышбекұлы – Ғылым департаментінің директоры, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

Даубасов Сабит Шинжерханович – Әкімшілік департаментінің директоры, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

Әбілқасымова Алма Есімбекқызы – Педагогикалық білім беруді дамыту орталығының директоры, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

Искакова Айгуль Толеутаевна – Халықаралық ынтымақтастық басқармасының бастығы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

Сабитова Айнура Алимхановна – Сорбонна-Қазақстан институтының директоры, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

Бекпатшаев Мұрат Жүсіпәліұлы – Математика, физика және информатика институтының директоры, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

Әлмұхамбетов Берікжан Айтқұлұлы – Педагогика және психология институтының директоры, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

Әбдіғазизұлы Балтабай – Филология және көптілді білім беру институтының директоры, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

Каймулдинова Куляш Дүйсенбаевна – Жаратылыстану және география институтының директоры, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

Оспанов Баймұрат Ермағанбетұлы – Өнер мәдениет және спорт институтының директоры, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

Жұмағұлов Болат Сағидоллаұлы – Тарих және құқық институтының директоры, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

Кириллова Галия Ришатовна – Ғылыми-зерттеу жобалар мониторингі мен нормабақылау бөлімінің бастығы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

Баймбетова Гульзада Айтжановна – ҒЗЖ, СҒЗЖ және инновация бөлімінің бастығы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

Момбек Алия Ануарбековна – «Педагогика және психология» журналының бас редакторының орынбасары, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

Таджиева Маржан Кадирбаевна – халықаралық ғылыми-мәдениет байланыс бөлімінің бастығы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

**«Үздіксіз педагогикалық білім беру мәселелері: дәстүр және инновациялар»
ЕУРАЗИЯЛЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТТЕР ҚАУЫМДАСТЫҒЫНЫҢ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ФОРУМЫНЫҢ БАҒДАРЛАМАСЫ**

Өтетін орны: Алматы қ., Шевченко к., 28 ү., ҚР ҰҒА «Ғылым ордасы» ғимараты

Бейсенбі, 4 қазан 2018 жыл

- 09.00-09.55 Қатысушыларды тіркеу
- 09:55-10:00 Бейне суретке түсу
- 10.00-10.10 Форумның ашылуы.**
ҚР Білім және ғылым министрі Сағадиев Ерлан Кенжеғалиұлының сөзі
- 10:10-11:00 ПЛЕНАРЛЫҚ ОТЫРЫС**
- 10:10-10:20 ***Балықбаев Такир Оспанұлы*** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің ректоры (Қазақстан)
«Үздіксіз педагогикалық білім беруді дамытудағы ұлттық педагогикалық университеттің рөлі»
- 10:20-10:30 ***Лубков Алексей Владимирович*** – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Мәскеу мемлекеттік педагогикалық университетінің ректоры (Ресей)
«Ресейде үздіксіз педагогикалық білім беруді дамыту: дәстүрлер мен қазіргі заман»
- 10:30-10:40 ***Жук Александр Иванович*** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Максим Танк атындағы Белоруссия мемлекеттік педагогикалық университетінің ректоры (Беларусь)
«Беларусь Республикасында үздіксіз педагогикалық білім беру жүйесін дамытудың детерминанттары»
- 10:40-10:50 ***Абдырахманов Толобек Абылович*** – тарих ғылымдарының докторы, профессор, И.Арабаев атындағы Қырғыз мемлекеттік университетінің ректоры (Қырғызстан)
«Қырғызстандағы жоғары педагогикалық білім беру жүйесі»
- 10:50-11:00 ***Геворкян Србуи Рафаэловна (Srbuhi Gevorgyan)*** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Х.Абовян атындағы Армян мемлекеттік педагогикалық университетінің оқу және ғылыми жұмыстар жөніндегі проректоры (Армения)
«Армениядағы педагогикалық білімнің дамуы»
- 11:00-11:15 Кофе-брейк
- 11:15-12:00 ПЛЕНАРЛЫҚ ОТЫРЫСТЫҢ ЖАЛҒАСЫ**
ҚР жоғары оқу орындары ректорлары кеңесінің мәжілісі
- 11:15-11:25 ***Сыдыков Ерлан Бәтмашұлы*** – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ректоры (Қазақстан)
- 11:25-11:35 ***Қожамжарова Дария Пернеиқызы*** – тарих ғылымдарының докторы, профессор, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінің ректоры (Қазақстан)

- 11:35-11:40 **Манюэль Франк (Manuel Frank)** – профессор, INALCO президенті (Франция)
- 11:40-11:45 **Збигнев Осадовский** – Слупск қаласындағы Помор академиясының ректоры (Польша)
- 11:45-11:50 **Ханс Шахл (Hans Schachl)** – доктор, профессор, Педагогикалық университетінің құрметті ректоры (Австрия)
- 11:50-12:00 **Никитин Эдуард Михайлович** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Мәскеу педагогикалық мемлекеттік университеті, Еуразиялық педагогикалық университеттер қауымдастығының атқарушы директоры (Ресей)
- 12:00-13:00 Мерейтойлық медальмен салтанатты марапаттау рәсімі. Қонақтардың құттықтаулары
- 13:00-14:30 «Ғылым ордасы» ғимаратында түскі ас

СЕКЦИЯЛЫҚ ОТЫРЫС

1 - секция

«Заманауи үздіксіз педагогикалық білім берудегі дәстүрлер мен инновациялар»

Өтетін уақыты: **14:30-17:30**

Өтетін орны: **Кіші зал**

Модераторлар:

1. **Никитин Эдуард Михайлович** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Мәскеу педагогикалық мемлекеттік университеті (Ресей)
2. **Жұмабаева Әзия Елеупанқызы** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті (Қазақстан)
3. **Умирбекова Акерке Нурланбековна** – PhD, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті (Қазақстан)

Негізгі спикерлер:

1. **Кадакин Василий Васильевич** – педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, М.Е.Евсевьев атындағы Мордовалық мемлекеттік педагогикалық институты (Ресей)
«Үздіксіз педагогикалық білім беруде жоғары оқу орындары ынтымақтастығының перспективалық бағыттары (педагогикалық университеттердің Еуропалық қауымдастығы аясында)»
2. **Родин Юрий Иванович** – психология ғылымдарының докторы, профессор, Мәскеу педагогикалық мемлекеттік университеті (Ресей)
«Педагогикалық ойлау логикасын игеру болашақ педагогтың педагогикалық шеберлігін қалыптастыру шарты ретінде»
3. **Жұмабаева Әзия Елеупанқызы** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті (Қазақстан)
«Қазақстан Республикасында педагогикалық білім беру жүйесінде бастауыш білімнің дамуы»

2 - секция

«Жоғары педагогикалық білім берудегі заманауи ұлттық ғылыми мектептер»

Өтетін уақыты: **14:30-17:30**

Өтетін орны: **Баспасөз орталығы**

Модераторлар:

1. **Аяшев Оңалбай Аяшұлы** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университетінің ректоры (Қазақстан)
2. **Дорожкин Евгений Михайлович** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей мемлекеттік кәсіптік-педагогикалық университетінің ректоры (Ресей)
3. **Көшербаева Айгерім Нұрәліқызы** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті (Қазақстан)

Негізгі спикерлер:

1. **Вилия Таргамадзе (Vilija Targamadze)** – Хабилизирлі доктор, профессор, Вильнюс университеті (Литва)
«Мұғалімді даярлау идеологиясы және оның Литвада кәсіби дамуы»
2. **Ханс Шахл (Hans Schachl)** – доктор, профессор, Педагогикалық университетінің құрметті ректоры (Австрия)
«Австрияның білім беру жүйесіндегі тұлғаны дамыту мәселесі бойынша ғылыми-зерттеулердің инновациялық бағыттары»
3. **Андреева Наталья Дмитриевна** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, А.И.Герцен атындағы Ресей мемлекеттік педагогикалық университеті (Ресей)
«Герцен университетінің жаратылыстану ғылымдары бағытындағы ғылыми-педагогикалық мектептер»

3 - секция

«Заманауи мұғалімінің кәсіби өсу жүйесінде үздіксіз педагогикалық білім берудің рөлі»

Өтетін уақыты: **14:30-17:30**

Өтетін орны: **Орталық ғылыми кітапхананың мәжіліс залы**

Модераторлар:

1. **Қожамжарова Дария Пернеишқызы** – тарих ғылымдарының докторы, профессор, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінің ректоры (Қазақстан)
2. **Жук Александр Иванович** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Максим Танк атындағы Белоруссия мемлекеттік педагогикалық университеті (Беларусь)
3. **Амирова Амина Слямхановна** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті (Қазақстан)

Негізгі спикерлер:

1. **Дмитриев Юрий Александрович** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Мәскеу педагогикалық мемлекеттік университеті (Ресей)
«Педагогтың ақпараттық құзыреттілігі және оның жоғары оқу орнында қалыптасуы»
2. **Гусейн Усунбойлу (Huseyin Usunboylu)** – доктор, профессор, Таяу Шығыс университеті (Кипр)
«Технологиялық білім беруді зерттеу перспективалары мен тенденциялары»
3. **Амирова Амина Слямханқызы** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті (Қазақстан)
«Үздіксіз білім беру – болашақ мамандарды сапалы даярлаудың кепілі»

4-секция

«Мектептің білім беру мазмұнын жаңарту аясында мектеп пен жоғары оқу орындарында пәндерді оқыту әдістемесі»

Өтетін уақыты: **14:30-17:30**

Өтетін орны: **Үлкен зал**

Модераторлар:

1. **Әбілқасымова Алма Есімбекқызы** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті (Қазақстан)
2. **Рыжаков Михаил Викторович** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей білім академиясының академигі (Ресей)
3. **Туяков Есенкельды Алыбаевич** – педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті (Қазақстан)

Негізгі спикерлер:

1. **Әбілқасымова Алма Есімбекқызы** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті (Қазақстан)
«Мектептің математикалық білім беру мазмұны мен оқулықтарды жаңартудың әдістемелік аспектілері»
2. **Седова Елена Александровна** – педагогика ғылымдарының кандидаты, «Ресей білім академиясының Білім беруді дамыту стратегиясы институты» (Ресей)
«Ресей орта мектептерінде математиканы тереңдетіп оқыту жағдайы туралы»
3. **Смирнов Владимир Алексеевич** – физика-математика ғылымдарының докторы, профессор, Мәскеу педагогикалық мемлекеттік университеті (Ресей)
«Педагогикалық жоғары оқу орындарында математика мұғалімдерін даярлауда элементар математиканың маңыздылығы»

5-секция

«Жаңа цифрлық және ақпараттық технологияларды енгізу жағдайында педагогикалық кадрларды даярлау»

Время: **14:30-17:30**

Место: **Кіші дөңгелек зал**

Модераторлар:

1. **Қалимолдаев Мақсат Нұрадiлұлы** – физика-математика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ Ақпараттық және есептеуiш технологиялар институтының бас директоры (Қазақстан)
2. **Шишов Сергей Евгеньевич** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К.Г.Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және басқару университеті (Ресей)
3. **Жадраева Лариса Уштановна** – педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті (Қазақстан)

Негізгі спикерлер:

1. **Қалимолдаев Мақсат Нұрадiлұлы** – физика-математика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ Ақпараттық және есептеуiш технологиялар институтының бас директоры (Қазақстан)
«Қазақстан Республикасында ақпараттық және есептеуiш технологиялардың қазiргi жағдайы мен даму болашағы»

2. **Шишов Сергей Евгеньевич** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К.Г.Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және басқару университеті (Ресей)
«Жаңа цифрлық технологиялар енгізу жағдайында педагогикалық кадрларды даярлау»
3. **Меңілбекова Гүлбақыт Жолдасбекқызы** – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті (Қазақстан)
«Цифрлық технологиялар дәуіріндегі андрагогикалық білім»

17:30-18:00 Форум қорытындысын шығару. Резолюцияны қабылдау

18:00-19:00 «Almaty» қонақ үйіне трансфер

19:00-21:30 «Иссык» мейрамханасында салтанатты кешкі ас

**ПРОГРАММНЫЙ КОМИТЕТ МЕЖДУНАРОДНОГО ФОРУМА
ЕВРАЗИЙСКОЙ АССОЦИАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УНИВЕРСИТЕТОВ
«Проблемы непрерывного образования: традиции и инновации»**

САГАДИЕВ ЕРЛАН КЕНЖЕГАЛИЕВИЧ

**Министр образования и науки
Республики Казахстан**

ЛУБКОВ АЛЕКСЕЙ ВЛАДИМИРОВИЧ

**Ректор Московского педагогического
государственного университета (Россия)**

**Президент Евразийской ассоциации
педагогических университетов**

БАЛЫКБАЕВ ТАКИР ОСПАНОВИЧ

**Ректор Казахского национального
педагогического университета имени
Абая (Казахстан)**

**Вице-президент Евразийской ассоциации
педагогических университетов**

**ПРОГРАММА МЕЖДУНАРОДНОГО ФОРУМА
ЕВРАЗИЙСКОЙ АССОЦИАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УНИВЕРСИТЕТОВ
«Проблемы непрерывного образования: традиции и инновации»**

ОРГАНИЗАЦИОННЫЙ КОМИТЕТ

Председатель:

Бектемесов Мактагали Абдимажитович – первый проректор Казахского национального педагогического университета имени Абая.

Заместитель председателя:

Кулсариева Актolkын Турлукановна – проректор по научной работе и международному сотрудничеству Казахского национального педагогического университета имени Абая

Члены организационного комитета:

Сатмурзаев Асан Адамбекович – проректор по учебной работе Казахского национального педагогического университета имени Абая

Кенжебаев Габит Капезович – проректор по учебно-методической работе Казахского национального педагогического университета имени Абая

Ишпекбаев Жанатбек Ешенкожаевич – проректор по воспитательной работе Казахского национального педагогического университета имени Абая

Калдыбаев Каньбек Ережепович – советник ректора, Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Сахиев Саябек Куанышбекович – директор Департамента науки, Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Даубасов Сабит Шинжрханович – директор Административного департамента, Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Абылкасымова Алма Есимбековна – директор Центра развития педагогического образования, Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Искакова Айгуль Толеутаевна – начальник Управления международного сотрудничества, Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Сабитова Айнура Алимхановна – директор Института Сорбонна-Казахстан, Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Бекпатшаев Мурат Жусупалиевич – директор Института математики, физики и информатики, Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Альмухамбетов Берикжан Айткулович – директор Института педагогики и психологии, Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Абдигазулы Балтабай Абдигазиевич – директор Института филологии и полиязычного образования, Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Каймулдинова Куляш Дуйсенбаевна – директор Института естествознания и географии, Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Оспанов Баймурат Ермаганбетович – директор Института искусств, культуры и спорта, Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Жумагулов Болат Сагидоллаевич – директор Института истории и права, Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Кириллова Галия Ришатовна – начальник отдела мониторинга научно-исследовательских проектов и нормоконтроля, Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Баимбетова Гүлзада Айтжановна – начальник отдела НИР, НИРС и инновации, Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Момбек Алия Ануарбековна – заместитель главного редактора журнала «Педагогика и психология», Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Таджиева Маржан Кадирбаевна – начальник отдела международных научно-культурных связей, Казахский национальный педагогический университет имени Абая

**ПРОГРАММА МЕЖДУНАРОДНОГО ФОРУМА
ЕВРАЗИЙСКОЙ АССОЦИАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УНИВЕРСИТЕТОВ
«Проблемы непрерывного образования: традиции и инновации»**

Место проведения: г. Алматы, ул. Шевченко 28, здание НАН РК «Ғылым ордасы»
(«Дом ученых»)

09.00-09.55 Регистрация участников

09.55-10:00 Общее фотографирование

10.00-10.10 Открытие форума.

*Приветственное слово министра образования и науки РК
Сагадиева Ерлана Кенжегалиевича*

10:10-11:00 ПЛЕНАРНОЕ ЗАСЕДАНИЕ

10:10-10:20 ***Балыкбаев Такир Оспанович** – доктор педагогических наук, профессор, ректор Казахского национального педагогического университета имени Абая (Казахстан)*

«Роль национального педагогического университета в развитии непрерывного педагогического образования»

10:20-10:30 ***Лубков Алексей Владимирович** – доктор исторических наук, профессор, ректор Московского педагогического государственного университета (Россия)*

«Развитие непрерывного педагогического образования в России: традиции и современность»

10:30-10:40 ***Жук Александр Иванович** – доктор педагогических наук, профессор, ректор Белорусского государственного педагогического университета имени Максима Танка (Беларусь)*

«Детерминанты развития системы непрерывного педагогического образования в Республике Беларусь»

10:40-10:50 ***Абдырахманов Толобек Абылович** – доктор исторических наук, профессор, ректор Кыргызского государственного университета имени И.Арабаева (Кыргызстан)*

«Система высшего педагогического образования Кыргызстана»

10:50-11:00 ***Геворкян Србуи Рафиковна (Srбуhi Gevorgyan)** – доктор психологических наук, профессор, проректор по учебно-научной работе Армянского государственного педагогического университета имени Х.Абовяна (Армения)*

«Развитие педагогического образования в Армении»

11:00-11:15 Кофе-брейк

11:15-12:00 ПРОДОЛЖЕНИЕ ПЛЕНАРНОГО ЗАСЕДАНИЯ

Заседание совета ректоров высших учебных заведений РК

11:15-11:25 ***Сыдыков Ерлан Батташевич** – доктор исторических наук, профессор, ректор Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева (Казахстан)*

11:25-11:35 ***Кожамжарова Дария Пернешовна** – доктор исторических наук, профессор, ректор Южно-Казахстанского государственного университета имени М.Ауэзова (Казахстан)*

- 11:35-11:40 **Манюэль Франк (Manuel Frank)** – профессор, президент INALCO (Франция)
- 11:40-11:45 **Збигнев Осадовский** – ректор Поморской академии Слупска (Польша)
- 11:45-11:50 **Ханс Шахл (Hans Schachl)** – доктор, профессор, Почетный ректор Педагогического университета (Австрия)
- 11:50-12:00 **Никитин Эдуард Михайлович** – доктор педагогических наук, профессор, Московский педагогический государственный университет, Исполнительный директор Евразийской ассоциации педагогических университетов (Россия)
- 12:00-13:00 Церемония торжественного вручения юбилейных медалей. Поздравления гостей
- 13:00-14:30 Обед в здании «Ғылым ордасы» («Дом ученых»)

ЗАСЕДАНИЯ СЕКЦИЙ

1 - секция

«Традиции и инновации современного непрерывного педагогического образования»

Время: **14:30-17:30**

Место проведения: **Кіші зал**

Модераторы:

1. **Никитин Эдуард Михайлович** – доктор педагогических наук, профессор, Московский педагогический государственный университет (Россия)
2. **Жумабаева Азия Елеупановна** – доктор педагогических наук, профессор, Казахский национальный педагогический университет имени Абая (Казахстан)
3. **Умирбекова Акерке Нурланбековна** – PhD, Казахский национальный педагогический университет имени Абая (Казахстан)

Основные спикеры:

1. **Кадакин Василий Васильевич** – кандидат педагогических наук, доцент, ректор ФГБОУ ВО «Мордовский государственный педагогический институт имени М.Е.Евсевьева» (Россия)
«Перспективные направления сотрудничества вузов в области непрерывного педагогического образования (в рамках Европейской ассоциации педагогических университетов)»
2. **Родин Юрий Иванович** – доктор психологических наук, профессор, Московский педагогический государственный университет (Россия)
«Постижение логики педагогического мышления как условие становления педагогического мастерства будущего педагога»
3. **Жумабаева Азия Елеупановна** – доктор педагогических наук, профессор, Казахский национальный педагогический университет имени Абая (Казахстан)
«Развитие начального образования в системе педагогического образования в РК»

2 - секция

«Современные национальные научные школы в высшем педагогическом образовании»

Время: **14:30-17:30**

Место проведения: **Пресс-центр**

Модераторы:

1. **Аяшев Оналбай Аяшевич** – доктор педагогических наук, профессор, ректор Южно-Казахстанского государственного педагогического университета (Казахстан)
2. **Дорожкин Евгений Михайлович** – доктор педагогических наук, профессор, ректор Российского государственного профессионально-педагогического университета (Россия)
3. **Кошербаева Айгерим Нуралиевна** – доктор педагогических наук, профессор, Казахский национальный педагогический университет имени Абая (Казахстан)

Основные спикеры:

1. **Вилия Таргамадзе (Vilija Targamadze)** – хабилитированный доктор, профессор, Вильнюсский университет (Литва)
«Идеология подготовки учителей и их профессиональное развитие в Литве»
2. **Ханс Шахл (Hans Schachl)** – доктор, профессор, почетный ректор Педагогического университета (Австрия)
«Инновационные направления научных исследований по проблеме развития личности в системе образования Австрии»
3. **Андреева Наталья Дмитриевна** – доктор педагогических наук, профессор, Российский государственный педагогический университет имени А.И.Герцена (Россия)
«Научно-педагогические школы естественнонаучного направления в Герценовском университете»

3 - секция

«Роль непрерывного педагогического образования в системе профессионального роста современного учителя»

Время: **14:30-17:30**

Место проведения: **Конференц-зал Центральной научной библиотеки**

Модераторы:

1. **Кожамжарова Дария Пернешовна** – доктор исторических наук, профессор, ректор Южно-Казахстанского государственного университета имени М.Ауэзова (Казахстан)
2. **Жук Александр Иванович** – доктор педагогических наук, профессор, ректор Белорусского государственного педагогического университета имени Максима Танка (Беларусь)
3. **Амирова Амина Слямхановна** – доктор педагогических наук, профессор, Казахский национальный педагогический университет имени Абая (Казахстан)

Основные спикеры:

1. **Дмитриев Юрий Александрович** – доктор педагогических наук, профессор, Московский педагогический государственный университет (Россия)
«Информационная компетентность педагога и ее формирование в вузе»
2. **Гусейн Усунбойлу (Huseyin Usunboylu)** – доктор, профессор, Ближневосточный университет (Кипр)
«Тенденции и перспективы исследования технологического образования»
3. **Амирова Амина Слямханқызы** – доктор педагогических наук, профессор, Казахский национальный педагогический университет имени Абая (Казахстан)
«Непрерывное образование – гарантия качественной подготовки будущих специалистов»

4-секция

«Методика обучения дисциплинам в школе и вузе в условиях обновления содержания школьного образования»

Время: **14:30-17:30**

Место проведения: **Большой зал**

Модераторы:

1. **Абылкасымова Алма Есимбековна** – доктор педагогических наук, профессор, Казахский национальный педагогический университет имени Абая (Казахстан)
2. **Рыжаков Михаил Викторович** – доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии образования (Россия)
3. **Туяков Есенкельды Алыбаевич** – кандидат педагогических наук, доцент, Казахский национальный педагогический университет имени Абая (Казахстан)

Основные спикеры:

1. **Абылкасымова Алма Есимбековна** – доктор педагогических наук, профессор, Казахский национальный педагогический университет имени Абая (Казахстан)
«Методические аспекты обновления содержания школьного математического образования и учебников»
2. **Седова Елена Александровна** – кандидат педагогических наук, ФГБНУ «Институт стратегии развития образования Российской академии образования» (Россия)
3. **Смирнов Владимир Алексеевич** – доктор физико-математических наук, профессор, Московский педагогический государственный университет (Россия)
«О значении элементарной математики в подготовке учителей математики в педагогических университетах»

5-секция

«Подготовка педагогических кадров в контексте внедрения новых цифровых и информационных технологий»

Время: **14:30-17:30**

Место: **Малый круглый зал**

Модераторы:

1. **Калимолдаев Максат Нурадилович** – доктор физико-математических наук, профессор, генеральный директор Института информационных и вычислительных технологий МОН РК (Казахстан)
2. **Шишов Сергей Евгеньевич** – доктор педагогических наук, профессор, Московский государственный университет технологий и управления им. К.Г.Разумовского (Россия)
3. **Жадраева Лариса Уштановна** – кандидат педагогических наук, доцент, Казахский национальный педагогический университет имени Абая (Казахстан)

Основные спикеры:

1. **Калимолдаев Максат Нурадилович** – доктор физико-математических наук, профессор, генеральный директор Института информационных и вычислительных технологий МОН РК (Казахстан)
«Современное состояние и перспективы развития информационных и вычислительных технологий в Республике Казахстан»

2. **Шишов Сергей Евгеньевич** – доктор педагогических наук, профессор, Московский государственный университет технологий и управления им. К.Г. Разумовского (Россия)
«Подготовка педагогических кадров в контексте введения новых цифровых технологий»
3. **Менлибекова Гульбахыт Жолдасбековна** – доктор педагогических наук, профессор, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева (Казахстан)
«Андрогогическое образование в эпоху цифровых технологий»

17:30-18:00 Подведение итогов форума. Принятие резолюции

18:00-19:00 Трансфер в отель «Almaty»

19:00-21:30 Торжественный ужин в ресторане «Иссык»

**INTERNATIONAL FORUM PROGRAMME
EURASIAN ASSOCIATION OF PEDAGOGICAL UNIVERSITIES
«Issues of Continuing Teacher Education: Traditions and Innovations»**

ERLAN SAGADIYEV

**Minister of Education and Science of the
Republic of Kazakhstan**

ALEXEYLUBKOV

**Rector, Moscow State Pedagogical
University (Russia)
President of the Eurasian Association of
Pedagogical Universities**

TAKIR BALYKBAYEV

**Rector, Abai Kazakh National Pedagogical
University (Kazakhstan)
Vice-President of the Eurasian Association
of Pedagogical Universities**

INTERNATIONAL FORUM PROGRAMME
EURASIAN ASSOCIATION OF PEDAGOGICAL UNIVERSITIES
«Issues of Continuing Teacher Education: Traditions and Innovations»

ORGANISING COMMITTEE

Chairperson:

Maktagali Bektemessov – Senior Vice-Rector, Abai Kazakh National Pedagogical University.

Vice-chairman:

Aktolkyn Kulsariyeva – Vice-Rector for Research and International Cooperation, Abai Kazakh National Pedagogical University.

Members of the organizing committee:

Assan Satmurzayev – Vice-Rector for Academic Affairs, Abai KazNPU.

Gabit Kenzhebayev – Vice-Rector for Educational and Methodical Affairs, Abai KazNPU.

Zhanatbek Ishpekbayev – Vice-Rector for Cultural and Social Affairs, Abai KazNPU.

Kanybek Kaldybayev – Rector Advisor, Abai KazNPU.

Sayabek Sahiyev – Director of the Science Department, Abai KazNPU.

Sabit Daubasov – Director of the Administrative Department, Abai KazNPU.

Alma Abylkasymova – Director of Center for Teacher Education Development, Abai KazNPU.

Aigul Iskakova – Head of International Cooperation Department, Abai KazNPU.

Ainur Sabitova – Director of Sorbonne - Kazakhstan Institute, Abai KazNPU.

Murat Bekpatshayev – Director of Institute for Mathematics, Physics and Informatics, Abai KazNPU.

Berikzhan Almukhambetov – Director of Institute for Psychology and Pedagogy, Abai KazNPU.

Baltabai Abdigaziuly – Director of Institute for Philology and Multilingual Education, Abai KazNPU.

Kulyash Kaimuldinova – Director of Institute of Institute for Natural Sciences and Geography, Abai KazNPU.

Baimurat Ospanov – Director of Institute for Arts, Culture and Sports, Abai KazNPU.

Bolat Zhumagulov – Director of Institute for History and Law, Abai KazNPU.

Galiya Kirillova – Head of Research Projects Monitoring Division, Abai KazNPU.

Gulzada Baimbetova – Head of Research and Innovation Division, Abai KazNPU.

Aliya Mombek – Deputy Editor-in-Chief of Journal of «Pedagogy and Psychology», Abai KazNPU.

Marzhan Tajiyeva – Head of International Programmes and Relations Office, Abai KazNPU.

INTERNATIONAL FORUM PROGRAMME
EURASIAN ASSOCIATION OF PEDAGOGICAL UNIVERSITIES
Issues of Continuing Teacher Education: Traditions and Innovations

Venue: The House of Scientists, 28 Shevchenko str, Almaty, Kazakhstan

4thOctober 2018

- 09.00-09.55 Registration
- 09:55-10:00 Group photo
- 10.00-10.10 Opening remarks.**
Welcoming speech of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan Erlan Sagadiyev
- 10:10-11:00 KEYNOTE SPEECHES**
- 10:10-10:20 **Prof. Dr. Takir Balykbayev** – Rector, Abai Kazakh National Pedagogical University (Kazakhstan)
«The Role of the National Pedagogical University in the Development of Continuing Teacher Education»
- 10:20-10:30 **Prof. Dr. Alexey Lubkov** – Rector, Moscow State Pedagogical University (Russia)
«Development of Continuing Teacher Education in Russia: Traditions and Innovations»
- 10:30-10:40 **Prof. Dr. Alexander Zhuk** – Rector, Maxim Tank Belarusian State Pedagogical University (Belarus)
«Determinants of Continuing Teacher Education Development in the Republic of Belarus»
- 10:40-10:50 **Prof. Dr. Tolobek Abdyrakhmanov** – Rector, I.Arabayev Kyrgyz State University (Kyrgyzstan)
«The System of Higher Teacher Education in Kyrgyzstan»
- 10:50-11:00 **Prof. Dr. Srбуhi Gevorgyan** – Vice-Rector for Academic Affairs and Research of X.Abovyan Armenian State Pedagogical University (Armenia)
«Development of Teacher Education in Armenia»
- 11:00-11:15 Coffee break
- 11:15-12:00 KEYNOTE SPEECH CONTINUES**
Meetings of HEI Rector’s Council of the Republic of Kazakhstan
- 11:15-11:25 **Prof. Dr. Yerlan Sydykov** – Rector, L.N.Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)
- 11:25-11:35 **Prof. Dr. Dariya Kozhamzharova** – Rector, M.Auezov South Kazakhstan State University (Kazakhstan)
- 11:35-11:40 **Prof. Manuel Frank** – President, INALCO (France)
- 11:40-11:45 **Prof. Zbigniew Osadowski** – Rector, Akademia Pomorska w Słupsku (Poland)
- 11:45-11:50 **Prof. Dr. Hans Schachl** – Emeritus Rector, Private University College of Education (Austria)
- 11:50-12:00 **Prof. Dr. Eduard Nikitin** – Rector Advisor, Moscow Pedagogical State University, Executive Director, Eurasian Association of Pedagogical Universities (Russia)
- 12:00-13:00 Ceremony of awarding the jubilee medal. Congratulations from guests

13:00-14:30 Lunch in the «Gylymi Ordasy»(The House of Scientists)

SECTION SESSION

Section 1

«Traditions and Innovations of Contemporary Continuing Teacher Education»

Time: **14:30-17:30**

Room: **Small Hall**

Moderators:

1. **Prof. Dr. Eduard Nikitin** – Moscow Pedagogical State University, Russia
2. **Prof. Dr. Aziya Zhumabayeva** – Abai Kazakh National Pedagogical University, Kazakhstan
3. **PhD. Akerke Umirbekova** – Senior Lecturer, Abai Kazakh National Pedagogical University, Kazakhstan

Key Speakers:

1. **Assoc. Prof. PhD. Vasily Kadakin** – Rector, M.Yevseviyev Mordovian State Pedagogical Institute (Russia)
«Perspective Directions of Universities Cooperation in the Field of Continuous Teacher Education (within the European Association of Pedagogical Universities)»
2. **Prof. Dr. Yury Rodin** – Moscow Pedagogical State University (Russia)
«Comprehension of the Logic of Pedagogical Thinking as a Condition for the Enhancing the Pedagogical Skills of the Future Teacher»
3. **Prof. Dr. Aziya Zhumabayeva** – Abai Kazakh National Pedagogical University (Kazakhstan)
«Development of Primary Education in the System of Education in the Republic of Kazakhstan»

Section 2

«Contemporary National Research Schools in Higher Pedagogical Education»

Time: **14:30-17:30**

Room: **Press Centre**

Moderators:

1. **Prof. Dr. Onalbai Ayashev** – Rector, South Kazakhstani State Pedagogical University (Kazakhstan)
2. **Prof. Dr. Evgeniy Dorozhkin** – Rector, Russian State Vocational Pedagogical University (Russia)
3. **Prof. Dr. Aigerim Kosherbayeva** – Abai Kazakh National Pedagogical University (Kazakhstan)

Key Speakers:

1. **Prof. Dr. Viliya Targamadze** – Vilnius University (Lithuania)
«Narrative of Teacher Training and their Professional Development in Lithuania»
2. **Prof. Dr. Hans Schachl** – Emeritus Rector, Private University College of Education (Austria)
«Innovative areas of Scientific Research on the Problem of Personality Development in the Austrian Education System»

3. **Prof. Dr. Natalia Andreeva** – Herzen Russian State Pedagogical University (Russia)
«*Scientific and Pedagogical Schools of the Natural-Science Strand of Herzen University*»

Section 3

«Continuing Teacher Education Role in Professional Promotion of Contemporary Teacher»

Time: **14:30-17:30**

Room: **Conference Hall of Central Scientific Library**

Moderators:

1. **Prof. Dr. Dariya Kozhamzharova** – Rector, M.Auezov South Kazakhstan State University (Kazakhstan)
2. **Prof. Dr. Alexander Zhuk** – Rector, Maxim Tank Belarusian State Pedagogical University (Russia)
3. **Prof. Dr. Amina Amirova** – Abai Kazakh National Pedagogical University (Kazakhstan)

Key Speakers:

1. **Prof. Dr. Yuri Dmitriyev** – Moscow State Pedagogical University (Russia)
«*Information Competence of Educators and its Enhancing in HEI*»
2. **Prof. Dr. Huseyin Usunboylu** – Near Yeast University (Cyprus)
«*Trends and Prospects of Technological Education Investigation*»
3. **Prof. Dr. Amina Amirova** – Abai Kazakh National Pedagogical University (Kazakhstan)
«*Continuous Education - Guarantee of Quality Training for Future Specialists*»

Section 4

«Methods of Courses Teaching in Schools under the Updating the Content of School Education»

Time: **14:30-17:30**

Room: **Big Hall**

Moderators:

1. **Prof. Dr. Alma Abylkassymova** – Abai Kazakh National Pedagogical University (Kazakhstan)
2. **Prof. Dr. Mikhail Ryzhakov** – Academician of the Russian Academy of Education (Russia)
3. **Assoc. Prof. PhD. Yessenkeldy Tuyakov** – Abai Kazakh National Pedagogical University (Kazakhstan)

Key Speakers:

1. **Prof. Dr. Alma Abylkassymova** – Abai Kazakh National Pedagogical University (Kazakhstan)
«*Methodical Aspects of Updating the Content of School Mathematics Education and Textbooks*»
2. **PhD. Elena Sedova** – Institute for the Strategy for the Development of Education of the Russian Academy of Education, Russia
«*In-depth Study Condition of Mathematics in the Russian Secondary School*»
3. **Prof. Dr. Vladimir Smirnov** – Moscow State Pedagogical University (Russia)
«*Importance of Elementary Mathematics in the Preparing of Mathematics Teachers in Teacher Education Universities*»

Section 5
«Preparation of Pedagogues in terms of Digitalization and ICT»

Time: **14:30-17:30**

Room: **Small Round Room**

Moderators:

1. **Prof. Dr. Maksat Kalimoldayev** – General Director of the Institute of Information and Computing Technologies of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)
2. **Prof. Dr. Sergey Shishov** – Director of the Institute of Social and Humanitarian Technologies, K.G.Razumovsky Moscow State University of Technology and Management (Russia)
3. **Assoc. Prof. Dr. Larisa Zhadrayeva** – Abai Kazakh National Pedagogical University (Kazakhstan)

Key Speakers:

1. **Prof. Dr. Maksat Kalimoldayev** – General Director of the Institute of Information and Computing Technologies of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)
«Current State and Prospects of Development of Information and Computing Technologies in the Republic of Kazakhstan»
2. **Prof. Dr. Sergey Shishov** – Director of the Institute of Social and Humanitarian Technologies, K.G.Razumovsky Moscow State University of Technology and Management (Russia)
«Preparing Teachers under the Introduction of New Digital Technologies»
3. **Prof. Dr. Gulbakyt Mulibekova** – L.N.Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)
«The Adult Learning in the Digital Age»

17:30-18:00 Closing remarks. Adopting the Resolution

18:00-19:00 Transfer to the hotel Almaty

19:00-21:30 Reception at the restaurant Issyk (hotel Almaty)

3 - СЕКЦИЯ

РОЛЬ НЕПРЕРЫВНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РОСТА СОВРЕМЕННОГО УЧИТЕЛЯ

УДК 378.1

Дмитриев Ю.А.

ИНФОРМАЦИОННАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ПЕДАГОГА И ЕЕ ФОРМИРОВАНИЕ В ВУЗЕ

*Российская Федерация, Москва
Московский государственный педагогический университет*

Аннотация

В данной статье рассматривается информационная компетентность педагога в подготовке будущих специалистов дошкольного и начального образования. Также уделяется внимание использованию информационных технологий в условиях инклюзивного образования.

Ключевые слова: информационная компетентность, информационные технологии, подготовка педагогов, дошкольное образование, начальная школа, инклюзивное образование.

Аңдатпа

Бұл мақалада мұғалімнің мектепке дейінгі және бастауыш білім берудегі болашақ мамандарды даярлаудағы ақпараттық құзыреттілігі қарастырылады. Сондай-ақ, инклюзивтік білім беру аясында ақпараттық технологияларды пайдалануға назар аударылады.

Түйінді сөздер: ақпараттық құзыреттілік, ақпараттық технологиялар, мұғалімдерді оқыту, мектепке дейінгі білім, бастауыш мектеп, инклюзивті білім беру.

Abstract

This article examines the information competence of the teacher in the preparation of future specialists in preschool and primary education. Also attention is paid to the use of information technology in the context of inclusive education.

Keywords: information competence, information technology, teacher training, pre-school education, primary school, inclusive education.

Современное образование предполагает подготовку молодого поколения, способного самостоятельно обучаться, готового к самообразованию, самосовершенствованию, самореализации. Для эффективного решения этого важного направления значительные возможности предоставляет использование новых информационных технологий (НИТ) в образовании.

Формирование основ информационной культуры важно начинать в младшем школьном и старшем дошкольном возрасте. Во ФГОС НОО намечены конкретные ориентиры для формирования информационной культуры младших школьников (образовательная область «Математика и информатика»). Изучение педагогической литературы и передового педагогического опыта свидетельствуют, что многие авторы отмечают высокую мотивацию, устойчивый интерес старших дошкольников к овладению первоначальными основами информационной культуры. Они активно используют компьютерную технику для игр, общения, познания окружающего мира, поиска интересной информации, ее творческого использования в разных видах продуктивной деятельности. Многие современные дети интересуются миром техники, ее историей, современным состоянием и перспективами развития.

В формировании основ информационной культуры детей дошкольного и младшего школьного возраста значительная роль принадлежит педагогам. Настоятельно необходимым

и профессионально значимым становится совершенствование их информационной компетенции. Ее можно трактовать, как способность мобилизовать соответствующие информационно технологические знания, умения и поведенческие отношения в условиях конкретной образовательной деятельности, т.е. умение грамотно и обоснованно действовать, эффективно использовать ИТ в профессиональной деятельности.

ИКТ компетенция – необходима педагогу для реализации широких задач воспитания, обучения и развития детей, подготовки их к использованию информационных технологий в своей познавательной игровой деятельности, а так же обучения детей начальным умениям и навыкам использования персонального компьютера.

В структуре информационной компетенции педагогов можно условно выделить мотивационно ценностный, когнитивный, и практико-ориентированный компоненты.

Мотивационно ценностный компонент связан с осознанием важности и значения формирования первоначальных основ информационной культуры у детей дошкольного и младшего школьного возраста, преобладающими профессиональными ценностями специалиста, его профессиональной направленностью на повышение информационно-педагогического мастерства с использованием ИКТ, избирательным отношением к различным аспектам и направлениям эффективного применения информационных технологий в образовательной деятельности. Это - готовность к самообразованию, освоению новых информационных технологий и их эффективной реализации в образовательной работе с детьми и родителями, для изучения и распространения передового педагогического опыта.

Когнитивный компонент информационной компетенции педагога предполагает сформированность представлений о значительных возможностях информационных технологий для осуществления образовательной деятельности с детьми дошкольного и младшего школьного возраста, для эффективного сотрудничества с родителями, повышения своего педагогического мастерства, усвоения профессионально значимых теоретических и методических знаний. Представления о возможностях программных и аппаратных средств, мультимедиа технологий, интерактивных учебных пособий, используемых в образовании детей.

Информационная компетенция педагога основывается на широком круге знаний, например:

- основы работы с персональным компьютером: устройство и возможности компьютерной техники для самообразования, образовательной деятельности с детьми, взаимодействия с родителями;
- образовательный потенциал современных компьютерных телекоммуникаций, информационных технологий;
- содержание учебной программы, методика и организация дополнительного образования детей с использованием компьютерной техники, содержание их исследовательской учебно-технической деятельности;
- технологии педагогической диагностики и коррекции результатов образовательной деятельности с компьютерной поддержкой в условиях инклюзивного образования;
- правила по охране здоровья воспитанников в процессе компьютерно-игровой и учебной деятельности.

Практико-ориентированный компонент информационной компетенции педагога включает в себя владение умениями интеграции и использования новых информационных и традиционных технологий, методами и приемами профессиональной деятельности, методическими умениями, необходимыми для эффективного достижения образовательных целей с использованием компьютерной техники.

Педагог использует широкий арсенал практических информационных и методических умений и навыков:

- обеспечивает педагогически обоснованный выбор форм, методов и средств образовательной работы, исходя из психофизиологической, возрастных и индивидуальных

особенностей детей, используя современные образовательные технологии, информационные образовательные ресурсы;

- эффективно применяет ИКТ для планирования, реализации, оценки, коррекции образовательной работы с детьми, формирует первоначальные основы информационной культуры своих воспитанников, а так же проводит коррекционно-педагогическую работу с ними;

- ведет поиск, оценку педагогической эффективности программных средств, а также разрабатывает и использует в образовательном процессе электронные учебные материалы (обучающие игры, программы, мультимедийные презентации, слайд-шоу, оценочно-диагностические средства образования, тесты);

- применяет современные информационные и педагогические технологии продуктивного, дифференцированного, развивающего, программированного обучения, реализует компетентностный подход к образованию воспитанников;

- умеет пользоваться текстовым редактором; создавать таблицы и презентации; владеет слепым 10-пальцевым методом печатания, способен создавать электронные таблицы и работать с ними, пользоваться электронной почтой и браузерами, готовить актуальные тематические творческие мультимедийные презентации для детей, родителей;

- реализует возможности Интернета для самообразования, повышения педагогического мастерства и информационной компетенции, изучения передового педагогического опыта, оперативного и дистанционного взаимодействия с родителями детей.

- учитывает специфику развития интересов и потребностей детей, а так же поддерживает их инициативу и стремление активно включиться в процесс познавательной, поисковой, творческой деятельности, подготовку к самообразованию.

Развитие всех компонентов у будущих педагогов в вузе целесообразно осуществлять поэтапно. На первом этапе основное внимание уделяется мотивационно-ценностному компоненту. У педагогов формируется готовность к освоению новых ИКТ, их эффективной реализации в образовательной работе с детьми и родителями, для педагогического самообразования, изучения и распространения передового педагогического опыта.

На втором этапе актуальным становится формирование когнитивного компонента информационной компетенции педагога. Он предполагает овладение представлениями о значительных возможностях информационных технологий для реализации образовательной работы с детьми, повышения своего педагогического мастерства, освоение системы профессионально значимых информационных и методических знаний, необходимых для осуществления успешной образовательной деятельности детей. Представление о программных и аппаратных средствах, возможностях мультимедиа технологий, используемых в образовании.

Третий этап направлен на формирование практико-ориентированного компонента информационной компетенции педагога. Он базируется на предыдущих этапах и является их логическим продолжением. Сущность практико-ориентированного компонент - овладение педагогами практическими информационными и методическими умениями и навыками интеграции новых информационных и традиционных технологий, освоение методов и приемов профессиональной деятельности с компьютерной поддержкой, формирование готовности эффективно реализовать здоровьесберегающие технологии в процессе компьютерно-игровой, познавательной деятельности детей.

В дальнейшем осуществляется анализ достигнутых результатов и корректировка индивидуальной «траектории развития» ИКТ компетенции педагогов. Здесь особое значение принадлежит формированию и развитию у них умений педагогической рефлексии, профессионального самообразования и эффективного использования возможностей НИТ для его осуществления.

Можно сформулировать наиболее важные общие критерии информационной культуры педагога:

1. Умение адекватно формулировать свою потребность в информации.
2. Эффективно и целенаправленно осуществлять поиск, отбор и критический анализ нужной информации во всей совокупности информационных ресурсов.
3. Творчески перерабатывать информацию и создавать качественно новую.
4. Вести индивидуальные информационно-поисковые системы.
5. Способность к этически корректному информационному общению при наличии необходимой компьютерной грамотности; умение методически грамотно построить процесс формирования информационной культуры детей, их родителей и ответственных лиц; готовность к самообразованию и творческому использованию информационных технологий в профессиональной деятельности.

Список использованной литературы

1. Информационные и коммуникационные технологии в профессиональной деятельности педагога дошкольного образования / Дмитриев Ю.А., Калинина Т.В., Кротова Т.В. – Москва: МПГУ, 2016. – 188 с.
2. Рудой О.Ф., Дмитриев Ю.А., Михайлова Н.Н. Подготовка педагогов к реализации современных технологий дошкольного образования. - М.: МПГУ, 2013. -181 с.
3. Дмитриев Ю.А., Оралбекова А.К. Подготовка учителей начальных классов Республики Казахстан к использованию информационных технологий в инклюзивном образовании // Преподаватель XXI века. - 2016. - № 1. - Часть 1. - С.121-129.

UDK 258.34

Huseyin Uzunboylu

PERSPECTIVES ON CURRENT TRENDS IN EDUCATIONAL TECHNOLOGY

Turkey, Nicosia, Near East University

Abstract

The article discusses the main directions of development of modern higher education: distance education systems and consortia of universities. The world experience of creating distance education systems is analyzed. The efficiency of training specialists in the new information-educational environment is substantiated.

Keywords: remote (distant) education, profitability, economic efficiency, global experience, development trends Cyprus.

Aңдатпа

Мақалада қазіргі заманғы жоғары білімнің дамуының негізгі бағыттары: қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру және ЖОО-ның консорциумы талқыланады. Қашықтықтан білім беру жүйелерін құрудағы әлемдік тәжірибені талдау. Жаңа ақпараттық-білім беру ортасындағы мамандарды даярлаудың тиімділігі негізделген.

Түйінді сөздер: ашықтық (алыс) білім, кірістілік, экономикалық тиімділік, халықаралық тәжірибе, Кипрдегі даму үрдістері.

Аннотация

В статье рассмотрены основные направления развития современного высшего образования: организация дистанционного обучения и консорциумы вузов. представлен анализ мирового опыта создания систем дистанционного образования. Обоснована эффективность подготовки специалистов в новой информационно-образовательной среде.

Ключевые слова: дистанционное (дистантное) образование, рентабельность, экономическая эффективность, мировой опыт, тенденции развития на Кипре.

Technology is essential to learning. It improves education to a great extent has been revolutionizing education for the better. With technology, educators, and learners have a variety of learning tools at their fingertips. This presentation focuses on technology which will improve education in 2018 and beyond Mobile devices such as tablet computers and wireless touch-screen

readers will be significantly more affordable and accessible in the year 2030 (Shuler et al, 2013). They are trending to be more easily portable, and are affordable by individuals. Their ability to access the internet and networks, and the fact that they are multi-media capable makes them ideally suitable for mobile learning. With the advent of more ‘apps’ (applications) to support mobile devices, it will be possible for mobile devices to be used seamlessly to support online and distance learning (Education World, 2014) A flipped classroom is an instructional strategy and a type of blended learning that reverses the traditional learning environment by delivering instructional content, often online, outside of the classroom. It moves activities, including those that may have traditionally been considered homework, into the classroom. In a flipped classroom, students watch online lectures, collaborate in online discussions, or carry out research at home while engaging in concepts in the classroom with the guidance of a mentor.

E-books or electronic books have been replacing traditional books in the classroom. In the words of Roberts (2012) "The tide of e-ink is rising". The introduction of eBooks facilitate learning on devices at home, on the bus, in the hallways, but more importantly at any location. When students want to know how to do something on their own, they rely on Internet research and communication with their friends. They are comfortable with the digital environment, and they look to it for instruction and for fun (Miller, 2013). E-books engages reluctant readers and busy students who are looking for an exciting way to access reading material 24/7 (Miller, 2013). They are now able to highlight, define and/or take notes within the eBook itself (Miller, 2013). E-books foster a learning environment and creates a more interactive reading experience for the students (Miller, 2013). The author emphasizes the benefit to the learner of being able to adjust font size on-screen helps students with dyslexia and visual impairments to read more easily.

Gesture-based computing refers to interfaces where the human body interacts with digital resources without using common input devices, such as a keyboard, mouse, game controller, or voice-entry mechanism. Gesture-based computing enables three-dimensional input that involves users in the computing activity. These interfaces could enable a more active and intuitive learning style that often seems more like play, and one particularly promising area is the combination of gesture-based computing with augmented reality. Gesture-based systems may offer new ways to interact with immersive 3D content and to investigate immersive scenarios. This allows students to interact with the content. The technology is already in use with games and exercise equipment such as the Nintendo Wii and Xbox games. Osborne (2012) indicates that with a rise in gesture-based devices such as iPads this trend can only increase. Game based learning describes an approach to teaching, where students explore relevant aspect of games in a learning context designed by teachers (EdTech, Review, 2013). Teachers and students collaborate to add depth and perspective to the experience of playing the game.

Game-based learning applications can draw the learner into virtual environments. These environments work toward a specific goal. The learners choose actions and experiencing the consequences of those actions along the way. They take chances and make mistakes in a risk-free setting. They can experiment and actively learn and practice the right way to do things. Game based learning keeps the learners highly engaged in practicing behaviors and thought processes that can be transferred from the simulated environment to real life.

“Gamification” and “Game Based Learning” are not the same. Gamification refers to game like principles in the classroom. GBL helps students with collaboration, experimentation; improve problem solving skills, raise IQ levels and application of the concepts in math or science (Roche, 2014). Roche believes that GBL can 'fix' what is wrong with the 'broken' education system. This type of learning is being supported by the Microsoft Educator Network.

In *Global Demand for Game-Based Learning, Simulations on the Rise* by Sean Cavanagh (2013) explains that revenues in 2012 were \$1.5 billion, in U.S. dollars, and will grow to \$2.3 billion by 2017, an 8 percent increase based on the five-year compound annual growth rate.

Augmented reality (AR) is a live direct or indirect view of a physical, real-world environment whose elements are augmented (or supplemented) by computer-generated sensory input such as sound, video, graphics or GPS data. The process involves superimposing digitally rendered images

onto our real-world surroundings. This provides a sense of an illusion or virtual reality. This technology is now accessible using a smartphone.

With Augmented Reality students manipulate and combine elements from their Android or iOS devices, rather than just reading about them in a textbook (Edutopia 2013). Two examples of apps which use this technology are Google Sky Map which automatically identifies stars and constellations which appear on a camera lens and GeoGoogle which allows the learner to calculate altitude and the distance between two points using a 3D compass. Augmented Reality is gathering pace in education (Bloxham, 2013).

Students can be kept engaged in class with student response systems. They ask a question and track immediate responses. With detailed reports, educators will know more about learner comprehension and progress around curriculum. SRS facilitate greater interaction in the classroom and encourages discussion and participation (SRS) consists of individual student transmitter/input devices (keypad, remote, PDA or laptop), receivers, a master/central/host system with software used to electronically gather and tabulate student response, and infrastructure (sensors, wire, conduit) to support the system.

Administration is required to manage the assignment, registration, inventory and control of the student input devices, as well as resources for operations and maintenance of the system over its life cycle.

A Learning Record Store (LRS) = a place to store learning records. The LRS is a new system that goes hand in hand with the Tin Can API. As Tin Can enabled activities generate statements, they're sent to an LRS. The LRS is simply a repository for learning records that can be accessed by an LMS or a reporting tool. An LRS can live inside an LMS, or it can stand on its own.

LRS can be accessed by LMSs, reporting tools, or other LRSs, and can be stored as individual learning records and/or entire transcripts. An LRS can limit who can read and write learning records, but doesn't have to.

SCORM and other e-learning standards only store a certain amount of learning data. Tin Can allows for the LRS to store nearly everything, which means better reporting and a much more accurate picture of learners. An LRS can use the LMS's reporting tools to make meaning of the LRS's data, or it can live on its own with its own reporting tools. LRSs can share data amongst themselves, so learners and data can be transferred from one organization to another. Statements can also be sent to multiple LRSs (personal and employer's LRS.) Visual Data Analysis <http://www.visualanalytics.eu/faq/>.

МРНТИ 14.15.25

А.С.Амирова

ҮЗДІКСІЗ БІЛІМ БЕРУ - БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫ САПАЛЫ ДАЯРЛАУДЫҢ КЕПІЛІ

Қазақстан, Алматы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа

Мақалада үздіксіз білім беру болашақ мамандардың сапалы даярлығының кепілі мәселе ретінде сөз болады. Автор үздіксіз білім беру және білім сапасына берілген нормативті құжаттардағы анықтамалар мен ғалымдар еңбектерін талдай отырып, жоғары және жоғары білімнен кейінгі білім берудің болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін даярлаудағы сапасына тоқталған. Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі мамандығының бойынша кафедрада атқарылып жатқан ғылыми-зерттеу жұмыстарымен оның тәжірибеге енгізілуін нақты мысалдармен келтірген. Үздіксіз білім беру жүйесі аясында аталған мамандық бойынша кафедрада (бакалавриат, магистратура, докторантура) болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сапалы даярлығын қамтамасыз етуде инновациялық технологиялар, стратегиялар және интербелсенді әдістерді саралап тиімді қолданған жағдайда мүмкін болатынына тоқталған.

Түйінді сөздер: үздіксіз білім беру, болашақ маман, сапалы білім, кәсіби даярлық, инновациялық технология.

Аннотация

В статье рассматриваются проблемы гарантированной качественной подготовки будущих специалистов непрерывного образования. Более подробно автор заостряет внимание на качественной подготовке учителей начальных классов в высшем и послевузовском образовании, исследуя труды ученых и нормативно - правовые документы. Приводятся конкретные примеры внедрения научно-исследовательской работы кафедры педагогики и методики начального образования. Конкретно автор останавливается на возможностях эффективного применения интерактивных методов, также инновационных технологий и стратегий в качественной подготовке будущих учителей начальных классов (бакалавриат, магистратура, докторантура) в рамках системы непрерывного образования.

Ключевые слова: непрерывное образование, будущий специалист, качественное образование, профессиональная подготовка, инновационные технологии.

Abstract

The article is dealt with the problems of guaranteed high-quality training of future specialists in continuing education. In more detail, the author focuses on the qualitative training of primary school teachers in higher and postgraduate education, examining the works of scientists and the legal documents. Specific examples of the introduction of the research work of the department of pedagogy and methods of primary education are given. Specifically, the author dwells on the possibilities of effective application of interactive methods, as well as innovative technologies and strategies in the qualitative preparation of future primary school teachers (undergraduate, graduate, doctoral) in the framework of the continuing education system.

Keywords: continuous education, future specialist, quality of education, vocational training, innovative technology.

Қазақстан Республикасы үздіксіз білім беру жүйесіндегі тәрбие тұжырымдамасында: тәрбиенің мақсаты – үздіксіз білім беру жүйесінде мектеп жасына дейінгі балалардың, мектеп оқушыларының және студент жастардың Қазақстан Республикасының азаматтары және патриоттары ретінде қалыптасуы мен өзін-өздері танытуларына, болашақ мамандық иесі болып, кәсіби, интеллектуалды және әлеуметтік шығармашылыққа жетуіне оңтайлы жағдай жасау, – деп көрсетілген [1, 7 б.]. Бұл үздіксіз білім беру жүйесіне үлкен міндеттер жүктейді, өйткені парасатты тұлға қалыптастыруға қажетті шешуші фактор ретінде аталған мақсатты іске асыратын мұғалім басты рөлге ие болмақ.

Қазіргі заманда халықаралық қауымдастық та үздіксіз білім беруге үлкен мән беруде. Үздіксіз білім беру жүйесі – еліміздің бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ететін маңызды сала болмақ. Сондықтан, осы стратегиялық салада халықаралық стандарттар талабына сай кәсіби мамандар даярлау және халықаралық білім кеңістігіне ену бағытындағы жұмыстарды кең көлемде жалғастыра алады.

Бұл дегеніміз, жоғары білім беру жағдайында бакалавриат, магистратура, одан докторантурада білім алушы жалғастыру болып табылады. Еліміздің үздіксіз білім беру жүйесінің алдында ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде дара тұлғаны дамытуға және кәсіптік шыңдауға бағытталған сапалы білім үшін қажетті жағдайлар туғыза отырып, интеллектуалдық әлеуеті жоғары мамандарды тәрбиелеу міндеті қойылған.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында білім алушылар үшін: «баршаға бірдей сапалы білімге қол жеткізу, кәсібилікті дамыту», – деп көрсетілген. Сонымен қатар, болашақ мамандарды кәсіби тұрғыдан даярлауда электронды оқыту жүйесіне көшуге және олардың ақпараттық технологияларды пайдаланудағы біліктілігін арттыру қажет екені нақтыланып көрсетілген [2, 5 б.]. Бұл болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін кәсіби тұрғыдан сапалы даярлауды жүзеге асыруда басшылыққа алынатын құжат болып табылады. Сапалы білім алған, танымдылығы жоғары, бәсекелестіктің мықты тегеурініне төтеп бере алатын ақпараттық-кәсіби құзыретті мұғалімдер ғана келешекте еліміздің болашағы жас ұрпақты дайындай алатындығы сөзсіз.

Ж.Аймауытов: «Мектеп бітіріп шыққан соң, бала бүкіл әлемге өзгенің және өзінің өміріне білім жүзімен ашылған саналы ақыл көзімен қарайтын болса, міне, білімдендірудің

көздейтін түпкі мақсаты – осы. Мектеп осы бағытта баланың келешекте жетілуіне мықты негіз болуы керек», - деп айқындап берген [3, 71-72 б.]. Бұдан шығатын қорытынды, автор білім берудің мақсатын ХХ ғасырдың басында айқындап бергенін көруге болады. Бүгінгі күні білім саласының басты міндеттерінің бірі әлемдік білім кеңістігіне еркін кіре алатын тұлғаны дайындау болса, оқу орнының қай деңгейінде де бітіруші түлектердің білімі мен біліктілігін, интеллектуалдық мүмкіндігін болашақ бастауыш сынып мұғалімінің кәсіби құзыреттілігінің қалыптасуының негізі ретінде қарастырған жөн. Қоғам мүддесіне сай, кәсіби оқытудың сапасы - жеке тұлғалық, педагогикалық білімі, ұлттық-талғамы, мәдени, әлеуметтік-жүйелік және өркениеттік көрсеткіштермен бағаланатын күрделі категория.

Біз бұлардың ең маңыздысы кәсіби құзыретті мамандарды сапалы дайындауға қойылатын талаптармен қоса, білімнің өркениетті, әлеуметтік, үздіксіз білім беру жүйесіне сәйкес келуімен оның ішкі күрделі құрылымымен де байланыстыра отырып, *білім сапасының бірнеше ерекшеліктерін көрсетеміз:*

- сапаның көп аспектілігі (жақтылығы) - (білім нәтижесінің сапасы, білім беру жүйесінің әлеуметтік сапасы, оқыту мен тәрбиелеудің сапасы); шығармашылық және репродуктивті, білімдік және іс-әрекеттік құзыреттілік сапасы;

- әртүрлі деңгейлілігі (жалпы орта мектеп, орта-кәсіптік, жоғары оқу орындары, жоғары білімнен кейінгі білім беру) бітірушілердің білім сапасы;

- әртүрлі субъектілігі (білім сапасын білім алушылардың өздерін бағалауы, бірін-бірі бағалауы және оқытушылардың бағалауы);

- баға өлшемдерінің (критерийлері) түрлілігі;

- білім мазмұнының инварианттылығы және вариативтілігі;

Осы аталған ерекшеліктер нәтижесінің интегралды қызметі болашақ мамандардың сапалы даярлығын қамтамасыз етеді. Өйткені, жоғары және жоғары білімнен кейінгі білім беруде мұғалімдердің кәсіби даярлығын іске асырған жағдайда ғана мүмкін болмақ. Бұл дегеніміз – болашақ мұғалім бір мамандық бойынша бакалавриат, магистратура және докторантураны аяқтайтын болса, ол мамандықтың қыры мен сырын яғни теориялық және практикалық тұрғыда сапалы даярлықтан өтері сөзсіз. Сонда ғана кәсіби даярлығы толыққанды жүзеге асырылады, - деп санаймыз [4, 106 б.].

Болашақ мұғалімдердің сапалы кәсіби даярлығы туралы сөз қозғағанда білім сапасына тоқталған жөн. Білім беру сапасы дегеніміз – білім берудің белгілі бір талаптар мен стандарттарға және білім алушылардың дайындық сапасын сипаттайтын мүдделері мен қажеттіліктеріне сай болуы. Біздің тұрғымыздан алғанда бакалавриатта көзделетін мақсат: бастауыш сынып мұғалімінің кәсіби іс-әрекетін тиімді жүзеге асыруға қабілетті, бәсекелестікке бейімделген, халықаралық стандарт талаптарына сай педагогикалық үдерісті жобалау және ұйымдастыру, оқушылардың субъективті іс-әрекетін ұйымдастыру, олардың тұлғалық сапасын дамыту үдерісін басқару, жалпы мәдени, кәсіби және пәндік құзыреттіліктерді қалыптастыру болып табылады.

Үздіксіз білім берудің негізгі бағыты – адамды қоғамның ең негізгі құндылығы ретінде танып, оның рухани баюына, саяси көзқарасы мен шығармашылық белсенділігінің, кәсіби іскерлігінің қалыптасуына толық мүмкіндік беру, жағдай жасау. Сондықтан жас маманның бойында үш түрлі құзыреттілік қалыптасуы қажет:

- а) пәндік біліктілік. Пән бойынша алған теориялық білімі мен іскерлігі жатады. Теориялық білім пән арқылы беріледі; ә) педагогтік біліктілік. Педагогиканың негізін, ұстанымдарын, әдіс-тәсілдерін, технологияларын, сабақты ұйымдастырудың негізгі нысандарын білуі тиіс; б) технологиялық біліктілік. Білім берудің сапасын көтеру, өздігінен іздену қабілетін қалыптастыру.

Білімді де білікті маман даярлауда болашақ мұғалімнің бойында іргелі де жүйелі білім, кәсіби іскерлік пен дағды, шығармашылық белсенділік пен еркіндік, мәдени ойлай білу қабілеттерін қалыптастыру болса, ал болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін мектеп жағдайында білім берудің жаңа жүйесінен оқыту (білім мазмұны), қандай жүйеде оқыту (құрылымы), қалай оқыту (педагогикалық тәсілдеме) мәселелерін шешуге бағытталғанын

жетік таныстыру болып табылады. Бүгінгі күні елімізде жүріп жатқан реформаның аясында нені оқыту мәселесінде жаңартылған білім беру мазмұнын іске асыру көзделеді. Білім беру мазмұнының қалпын айқындайтын орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында әр сыныптағы білім көлемінің жаңартылған мазмұнда берілуі.

Қандай жүйеде оқыту (құрылымы) дегенге тоқталсақ, орта мектептің құрылымы 12 жылдық білім беруге көшу үстінде. Бірінші сыныпқа балалардың 6 жастан қабылдануымен сипатталады.

Педагогикалық тәсілдемесінде оқыту үдерісін ұйымдастыру оқу бағдарламасында берілген ұзақ және орта мерзімді жоспарға сәйкес қысқа мерзімді жоспар құру, оқыту формасының педагогикалық тәсілдемелердің өзгеруі, оқу мақсатының саралануы, яғни топтық бірлескен іс-әрекеттер, дескриптерлер құру, ресурстарды дұрыс таңдау болып табылады. Бакалариатта бағалаудың түрлері критериалды бағалау деп аталуын оның өзі қалыптастырушы және жиынтық бағалаудан тұратынын, жетістікке жетуде, білім алушылардың өзін-өзі бағалауы, рефлексия құру, білім алудағы өзінің негізі мақсатын түсініп, сол жетістікке жетуге мақсат қоя білуі және күтілетін нәтижелердің айқындалуымен таныстырылады. Сондай-ақ кері байланыс мұғалімге оқу үдерісін бақылауға, оқушының жетістігі мен қиындықтары туралы ақпараттандыратынын, оқушылар дұрыс жауап беруі үшін оң ахуал туғызу, қателіктерін жөндеп, ойлау бағыты мен қызметін өзгертуге ықпал ететінін білдіру көзделеді. Аталған мәселелер базалық пәндер циклында жеке пәндерді оқыту әдістемесінде жүзеге асырылады.

Жаңа парадигмаға көшу білім алушының құзыреттілік сапаларын меңгеруіне оқытушының рөлінің өзгеруімен, яғни бағыт беруімен сипатталады. Себебі, студентке білімді, ақпаратты алудың жолдары мен амалдарын беруде, оқыту үдерісін тиімді ұйымдастыруда оқытушының кәсіби құзыреттілігі қажет екені белгілі. Егер оқытушылар білім берудің нәтижелерін белгіленген бағытта жақсы меңгертсе, онда студенттердің оқудағы жетістіктері объективті және негізді түрде бағаланады деп есептеуге болады.

Әлемде қалыптасқан педагогикалық білім тәжірибесіне сай бүгінгі жағдайда жоғары оқу орнын бітірушілердің кәсіби және тұлғалық сапаларын көрсететін білім нәтижелері стандарттарда белгіленген білім көлемін қамтамасыз етуі тиіс. Сондықтан да болашақ мамандар жоғары білім стандарттарында белгіленген білім беру бағдарламаларын меңгеру нәтижесінде жалпы мәдени, кәсіби, пәндік құзыреттіліктерді меңгереді. Бүгінде Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің «Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі» мамандығы бойынша кафедрамыздың профессор-оқытушыларының авторлығымен даярланған кәсіптік білім стандарттары мен типтік оқу бағдарламалары республика көлемінде аталған мамандық бойынша мамандар даярлауда тәжірибеде басшылыққа алынуда.

Кафедрамыздың «Қазақстан Республикасы білім беру мазмұнының жаңаруына сәйкес педагогикалық кадрларды дайындаудың психологиялық-педагогикалық негіздері» атты ғылыми тақырыбына байланысты Еуропа елдерінің озық тәжірибесін зерттей отырып, зерттеу жұмыстарының нәтижесін маман даярлау мәселесіне байланысты ғылыми-әдістемелік еңбектерде жариялайды. Оқыту үдерісінде авторлар идеяларын базалық пәндер мен қатар элективтік курстардан дәріс оқу барысында толыққанды жүзеге асырады. Мысалы: 5B010200 – Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі мамандығында: математиканы оқыту әдістемесі, қазақ тілін оқыту әдістемесі, әдебиеттік оқуды оқыту әдістемесі және информатика пәндерінде жетік меңгертілуге басымдық беріледі.

Сонымен қатар, оқыту үдерісінде болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін даярлауда оқушылардың тілдік, математикалық және жаратылыстану ғылыми сауаттылығының жоғары деңгейін қамтамасыз етуге басымдық беріліп, субъектілік қатынасқа түсе алатын, коммуникативтік дағдылары қалыптасқан, ақпараттық ортаға бейімделе алатын, оқу мен оқыту үдерісінің тәсілдемелерін жетік меңгеруіне мән беріледі.

Болашақ мұғалімдерді сапалы даярлауда қазіргі кезде жалпы орта мектептің бастауыш деңгейінде болып жатқан өзгерістерді ескере отырып, дүниетану пәнінің екіге бөлінуі:

дүниетану және жаратылыстану, ағылшын тілі мен информатика пәндерінің енгізілетін кафедрадағы авторлар ұжымы ескеріп, осы мамандық бойынша бакалавриатта қосымша мамандандыру ретінде ағылшын тілі, информатика және музыканы меңгеруіне жағдай жасап, жұмыс оқу бағдарламасына енгізген. Бітіруші түлектер бастауыш сынып мұғалімі мамандығымен бірге осы сыныптарда берілетін ағылшын тілі, информатика және музыка пәнінің қосымша маманы да болып шығады.

Сапалы мамандар туралы айтқанда кафедрамызда даярланатын «Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі» мамандығының бакалавриат және магистратурасы Халықаралық аккредитациядан 2017 жылы өтіп, сапаны қамтамасыз ететін сертификатты бес жылға алуы, профессор-оқытушылардың құзыреттілікке және нәтижеге бағдарлап білім беруді іске асырып жатқанының дәлелі демекпіз.

Келешекте бастауыш сыныптарда оқытатын мұғалімдердің магистрлік академиялық дәрежесінің болуы қажеттігі туындайды. Өйткені, болашақ мамандар мектеп реформасының бүгінгі талабына сәйкес бастауыш сыныптардан бастап, зерттеушілік жұмыстармен айналысу, жекелеген пәндерді тереңдетіп оқыту, шығармашылықпен іздену, ғылыми-зерттеу жұмыстарында педагогикалық инновациялық технологияларды, интербелсенді әдістер мен стратегияларды саралап қолдану, бағалау критерийлері сияқты т.б. мәселелерді меңгеруі тиіс. Осыларды жетік меңгерген мамандар мектепте мұғалімдік қызметпен бірге ғылыми-зерттеу жұмыстарын да жүргізе отырып, оқушылардың ғылыми жобалар орындауына жетекшілік ете алатын болады. Бүгінде зерттеушілік жұмыспен айналысатын мұғалімдер қатары көбеюде. Бұл әрине мектеп оқушыларын ғылыми жұмыстармен айналысуына жетекшілік етуімен анықталып отыр.

Жоғары және жоғарыдан кейінгі білім стандарттарында базалық пәндерде білім алушының білім, білік, дағдыларымен қоса, соған негізделген құзыреттілік сапаларының болуын қажет ететін бағдар елімізде білім мен ғылымға басымдық беріп келе жатқанын көрсетеді. Соған сай білім беру үдерісінде «білім беруден – білім алуға», «оқытудан – оқуға» көшіруді қалыптастыру парадигмасы білім ресурстарының қайта қаралуымен сипатталады. Олар: *бірінші* – стандарттар мен бағдарламаларда білім беру мақсатының, білім нәтижелерінің құзыреттілік тұрғысынан нақтылануы; *екінші* – оқытушының рөлі өзгеруіне сай интербелсенді әдістер мен оқыту технологияларының өзгеруі; *үшінші* – білім беруді ұйымдастыру, басқару үдерісінің өзгеруі.

Бұл әрине, болашақ мамандардың кәсіби біліктілігін сапалы қалыптастырдың кепілі ретінде үздіксіз білім берудің атқаратын рөлін түсінуін қажет етеді. Магистранттардың ғылыми-зерттеу жұмыстарында өзін өзі дамытуға, өзін өзі ұйымдастыруға, өзін өзі жүзеге асыруға мүмкіндік туғызатын оқытуды заманауи тұрғыда ұйымдастыруда инновациялық технологияларды тиімді пайдалануды жеке тәжірибесімен байланыстыруға мүмкіндік туғызылады. Елімізде осы мамандыққа жыл сайын бөлінетін гранттың артуы болашақ мамандарды даярлау сапасының артуына өзіндік ықпалын тигізері сөзсіз. Магистратурада жеке пәндерді оқытудың әдістемелерін, шет тілін, ғылыми-зерттеу жұмысын жүргізуді жетік меңгерген магистр келешекте кәсіби қызметінде толыққанды қолданатын болады. Университетімізде бүгінде магистратурада оқытылатын пәндердің 50 пайызы мемлекеттік тілде, 30 пайызы орыс тілінде, 20 пайызы шет тілінде оқытылады.

Аталған мамандықтың докторантурасында білім алушылар, ғылыми-зерттеу жұмысымен айналыса отырып, бастауыш мектеп педагогикасы ғылымының дамуына өзіндік үлестерін қосуда. Бүгінде университетіміздің түлектері Қазақстанның түкпір түкпірінде «Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі» мамандығы бойынша философия докторлары (PhD), яғни үздіксіз білім беру жүйесінің нәтижесінде бакалавриат, магистратура, докторантураны аяқтап, мамандықтың ғылыми әлеуетін көтеруге атсалысуда.

Осы мамандық бойынша докторантурада мамандар даярлауда оқыту үдерісінде заманауи технологиялар мен интербелсенді әдістерді тиімді пайдаланудың мүмкіндігі зор. Докторантурада «Бастауыш білімнің теориялық және әдіснамалық негіздері» атты пәнді оқыту барысында білім алушылардың өздігінен білім алуына, ізденуіне бір тақырыптың

аясындағы тапсырмаларды келтіруді жөн көрдік. Мысалы: «Жаңартылған бастауыш білім беру мазмұны – кіші жастағы оқушының базалық мәдениетінің іргетасы ретінде» тақырыбы бойынша тапсырмалар Блум таксономиясы бойынша берілді.

Онда:

Сондай-ақ сабақтарда интербелсенді әдістерден «Синквейн», «Жұптас-ойлан-бөліс», «Колб циклі», «SMART мақсаттары», «Ассоциограмма әдісі», «Кейс» т.б. стратегиялары мен әдістері, жаңартылған білім мазмұны бойынша бастауыш сыныпқа арналған оқулық авторларының бейнетаспасы, пилоттық режимде тәжірибелік-эксперимент жүргізіп жатқан Алматы қаласы №115 мектеп мұғалімінің пікірлері бейнетаспа арқылы көрсетіліп, оларға өзіндік көзқарастарын білдіруге, қорытынды жасатуға тапсырмалар беріледі. Қорыта келе, үздіксіз білім берудің қай деңгейінде болмасын жаңашылдық, ізденімпаздық, шығармашылық тұрғыда теориялық біліммен қаруланумен қатар, оқытудың инновациялық технологиялары мен интербелсенді әдістерін, оның стратегияларын саралап қолдануды практикалық дағдыға айналдырған оқыту үдерісі ғана – болашақ мамандарды сапалы даярлаудың кепілі болмақ, – деген тұжырым жасаймыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасы үздіксіз білім беру жүйесіндегі тәрбие тұжырымдамасы. – Астана, 2009.
2. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2010.
3. Аймауытов Ж. Психология. – Алматы, 1995. - 44 б.
4. Амирова А.С. Ғылым мен бастауыш білімнің қазіргі мәселелері. – Алматы, 2017. - 380б.
5. Құсайынов А.Қ. Әлемдегі және Қазақстандағы білім берудің сапасы. – Алматы, 2013. - 196 б.

УДК 378:004

Тарантей В.П.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ ПРОЦЕССА НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

*Республика Беларусь, Гродно
Гродненский государственный университет имени Янки Купалы*

Аннотация

Стремительно меняющийся мир ставит новые вызовы перед системой образования. Расширяется спектр проблем, которые может помочь решить только непрерывное образование человека в течение всей его жизни. Непрерывное образование декларируется в мире как одно из важнейших направлений развития образовательных систем.

Ключевые слова: непрерывное образование, функции непрерывного образования, педагог.

Аңдатпа

Екпінді ауыспалы элем білім беру жүйесі алдына жаңа талаптар қоюда. Адам баласы тек өмірі бойы үздіксіз білімін жетілдіру арқасында шеше алатын проблемалар спектрі кеңейіп келеді. Білімді үздіксіз жетілдіру білім беру жүйесі дамуының ең маңызды бағыттарының бірі ретінде элемде жарияланады.

Түйінді сөздер: үздіксіз білім жетілдіру, үздіксіз білім жетілдіру функциялары, ұстаз.

Abstract

Rapidly changing world puts new challenges before the system of education. The range of problems which only continuing education during all the life can help to solve is expanding. Continuing education is proclaimed as one of the most important directions of the educational system development.

Keywords: continuing education, the functions of continuing education, pedagogue.

Необходимость непрерывного педагогического образования, как и общей системы непрерывного образования, обусловлена рядом требований современного общества: а) все более возрастающей потребностью общества в образованных творчески работающих людях; б) оптимальной адаптацией специалистов в условиях быстрого прироста информации и смены информационных и педагогических технологий, «поколений» техники; в) убаыстрыающимся темпом функционального «старения» информации вообще и научно-технической, в частности; г) усложнением процессов воспитания и обучения, когда изменяются условия и подходы во взаимозависимых взаимодействиях человека, природы и общества; д) ускоренным ростом объема культурных ценностей и усложнении (а в ряде случаев и упрощении) практики их освоения личностью в течение всей жизни; е) расширяющейся и углубляющейся интенсификацией производственных, научных и других международных связей и обменов, расширением всех видов человеческого общения; ж) интеграцией систем непрерывного образования во всем мире и т.п. (Тарантей 2001, 2015).

В мире уже ведутся активные исследования, затрагивающие те или иные аспекты развития системы непрерывного образования (разработка концептуальных и нормативно-правовых проблем непрерывного образования, исследование роли и места образования в контексте освоения мировой культуры, в определении содержания и видов деятельности различных учреждений в реформировании системы образования и др.).

Можно, прежде всего, в отличие от уже традиционных требований к специалисту, очертить некоторые новые требования к личности и его профессиональной деятельности с точки зрения непрерывного обращения к образованию.

Среди таких требований одно из главных мест занимает требование «быть профессионалом «bigdata», т.е. уметь собирать и распоряжаться большим объемом информации. В этой связи недостаточной является подготовка выпускников в области образовательной логистики, которая впервые реализует цель синхронизации педагогической системы и конкретного труда, позволяет приблизить их по уровню управления к экономическим системам. Образовательная логистика включает в себя поток знаний и интеллекта, поток обучения и развития интеллекта, психологический поток, поток здоровья, информационный поток и т.п. Логистическая система в образовании представляет скоординированную совокупность действий участников логистической цепи, построенных таким образом, чтобы выполнялись её основные задачи. Частично, эта проблема уже решается на основе попыток создания единого образовательного пространства.

Среди других требований к специалисту в современных условиях – быть кросс-функциональным, т.е. работать на стыке разных профессий, знать несколько иностранных языков, уметь творчески мыслить для достижения целей профессиональной деятельности,

уметь переобучаться и самообучаться, работать отдаленно, быть готовым к кросс-культурным перемещениям ввиду глобализации, к смене профессий, как внутри своей профессии, так и вне ее.

Усиленное внимание к общему и непрерывному образованию работников разных отраслей особенно стало остро проявляться, начиная с 2004 года. Так, в ряде своих научных работ и публикаций в массовых печатных изданиях и публичных выступлениях ректор Московского государственного университета им.М.В.Ломоносова профессор В.А.Садовничий требует заняться реформированием образования, подготовкой кадров, непрерывным образованием надо как можно быстрее. Например, его статья в еженедельнике «Аргументы и факты» в 2004 году названа «Пока не поздно – уже опаздываем...». В это же время в официальном издании ЮНЕСКО «Образование сегодня» публикуется статья Аёча Бах Дьялло, и.о. заместителя директора ЮНЕСКО по вопросам образования. Он высказывает пожелание, чтобы государства «открыли глаза» на то, что все их граждане должны иметь базовые знания в области научного образования. Название этой статьи – «Научное образование в опасности?» – перекликается со статьей В.А.Садовничего. Начиная с 1999 года, почти ежегодно на саммитах G8 обсуждаются проблемы создания условий для получения всеми гражданами соответствующих научных знаний.

Одним из главных вопросов непрерывного образования является определение этого понятия и его сущности. На первый взгляд, эта задача легко решается. Вместе с тем, трудности в дефиниции этого понятия очевидны. Во-первых, определение непрерывного педагогического образования должно носить прогностический характер с точки зрения всего периода жизнедеятельности человека. В этом заключена главная цель непрерывного образования – «я не просто живу», а реализую свою жизнедеятельность в органической связи с постоянным образованием. Во-вторых, определение должно отражать системное использование двух главных источников обогащения личности человека учащегося – деятельности и общения. В-третьих, в определении должно быть указание на наличие своей индивидуальной образовательной траектории.

Нам представляется, что нижеприведенное авторское определение отвечает этим требованиям. *Непрерывное образование – это система жизнедеятельности человека в образовании, когда человек, субъект деятельности и общения, реализует индивидуализированную по направленности, содержанию, времени и темпам программу получения образования.* Таким образом, непрерывное образование предполагает, что образование и самообразование человека периодически возобновляется.

Сущность непрерывного образования для личности заключена в росте образовательного потенциала в течение всей жизни и передаче универсального опыта жизнедеятельности человечества новым поколениям. Общество и государство через систему непрерывного образования реализует свою социальную программу в области образования, что служит сохранению и расширенному воспроизводству профессионального и культурного потенциала общества. Личность удовлетворяет запросы и духовные потребности, сохраняя себя в быстро изменяющемся мире. Для мирового же сообщества непрерывное образование – это способ существования, развития и взаимообогащения национальных культур и общечеловеческих ценностей, важный фактор и условие международного сотрудничества в сфере образования.

Вторым важнейшим базовым понятием, наряду с понятиями «непрерывного образования» и «сущность непрерывного образования» является понятие «функция непрерывного образования». Функция в социологии, в отличие от математики и других наук, – это роль, которую выполняет определенный социальный институт (например, государство, семья и т.д.). В переводе с латинского, функция – это внешнее проявление свойств какого-либо объекта в данной системе отношений. По-видимому, следует признать, что система непрерывного образования представляет собой сложный социальный институт и в то же время объект, где функции характеризуют цели и задачи всей системы как объекта, но и

цели, мотивы и стимулы конкретной личности, включенной этот вид образования. При этом перечень функций непрерывного образования достаточно непросто ранжировать, так как роль и значение отдельных функций с течением времени уменьшаются, а других – увеличиваются. Например, в наших ранних исследованиях непрерывного образования на первое место была поставлена компенсаторная функция. Сейчас ее цели и задачи стали менее актуальными. Зато существенно увеличилась значимость познавательной и культурно-эстетической функций.

На первый план в современных условиях выходит так называемая нами «*познавательная функция*». Деятельность сегодняшнего специалиста невозможно представить без реализации этой функции в профессиональной деятельности и вообще в жизни. Толкование термина «познание» в разных науках предполагает наличие в структуре конкретной личности постоянной интеллектуальной деятельности, направленной на достижение и последующее углубление в понимании явлений и процессов объективного мира. Познание подразделяется на научное и учебное, но полученное новое знание является результатом познания и в том, и в другом случае. В познании в процессе непрерывного образования удовлетворяются потребности личности и общества в образовании. При этом, человек постоянно включается в определенные виды формального образования (повышение квалификации, переподготовка, курсы и т.п.), а также сочетает эти виды с самореализацией, т.е. с самообразованием, самосовершенствованием и самореализацией себя в образовании.

Ученые в современных условиях призывают учить детей уже раннего возраста тому, что долголетие в существенной мере зависит от постоянного образования и уровня образования. Так, по данным исследований известного в Европе российского геронтолога В.Анисимова, члена-корреспондента Российской академии наук, профессора, выявлено, что высокий интеллект и образование способствуют увеличению продолжительности жизни. Постоянное образование человека приводит к соблюдению людьми с высоким IQ здорового образа жизни. Биологический возраст высокообразованных людей (показатель реального «износа» организма) меньше, чем у сверстников, не получивших такого образования. Это обусловлено тем, что без интеллектуальной «подпитки» деятельность мозга ухудшается. Смертность в определенные периоды жизни людей с высоким уровнем образования ниже, чем у людей малообразованных.

Следующая важная функция непрерывного образования – *культурно-эстетическая*. Вряд ли можно опровергнуть заключение о том, что личность человека может достигнуть вершин (акме) без присвоения культуры в широком её понимании на уровне своего существования. Доказано, что рост общей культуры специалиста приводит к позитивным качественным изменениям в профессиональной деятельности. При таком подходе специалист не только пополняет знания, но и удовлетворяет культурно-эстетические потребности.

С древних времен зафиксировано благотворное, иногда, сильное влияние искусства на развитие личности. В этом направлении непрерывное образование должно сочетаться с постоянным взаимодействием с театральным и музыкальным искусством, изобразительным искусством и т.д. Крайне полезно, чтобы человек в своей жизнедеятельности имел полезные, развивающие его увлечения – собирательство, коллекционирование, включение в сферу искусства (пение в хоре, занятия в определенных секциях, кружках), в меру своих возможностей путешествовал по миру, посещал спектакли, концерты, фестивали. Поэтому, названная выше функция и процесс её реализации имеет важнейшее значение в умственном, интеллектуальном, эстетическом и нравственном развитии человека.

В следующей части нашей статьи мы хотели бы отметить немаловажную роль *компенсаторной функции*. Непрерывное образование, его цели и задачи предусматривают постоянную компенсацию дефицита того или иного вида образования – языкового, информативного, технического и других – в определенном периоде жизни человека. Кроме того, в непрерывном образовании осуществляется процесс компенсации недостатков предыдущих ступеней образования, обусловленный недостаточно продуктивным

отношением к образованию обучающихся, быстрым развитием науки и углублением практической деятельности людей, несовершенством образовательных программ, недостатками в преподавании, несоответствующими возрасту формами и методами обучения, невысоким уровнем творческой деятельности и творческой активности обучающихся в овладении знаниями. Здесь имеет влияние и то обстоятельство, что вообще, и в профессиональной деятельности, в частности, человеку все время приходится совершенствоваться в формальном и неформальном образовании, ибо компенсация знаний не может быть разовой процедурой.

Следующая функция обозначена как *функция социализации*. Здесь предусматривается формирование психологической, волевой и практической готовности кразного вида перестройкам в условиях быстро изменяющегося мира. Перемены и перестройки стали неотъемлемой частью экономических, политических, технических, информационных и других явлений и событий. В непрерывном образовании вырабатываются умения и навыки межкультурного общения в поликультурном обществе. Эти умения Советом Европы обозначены как базовые компетенции в деятельности учебных заведений, а также в непрерывном образовании.

Следующая, близкая по своему содержанию к функции социализации, названа как *функция адаптационная*. Непрерывное образование позволяет не только адаптироваться к условиям динамично изменяющегося человеческого общества, но и дает возможность с помощью деятельности и общения выйти на уровень развития себя как субъекта. Оно позволяет разнообразить и расширить палитру социальных ролей, т.е. сформировать оптимальное ролевое поведение. В процессе социализации усваиваются, помимо знаний, идеалы, традиции, нормы и требования общества и отдельных социальных групп. По мере углубления в процесс познания мира и своего «Я» личность оказывается все менее зависимой от ситуативных требований, усваивает информацию и опыт, достаточный для создания оптимальных моделей своей деятельности и поведения в обществе, оказывает позитивное отношение на взаимодействие окружающих её людей.

В перечне функций непрерывного образования особое место принадлежит *диагностической функции*. Реализация этой функции предполагает в первую очередь, процедуру сравнения себя в своем развитии с требованиями общественного идеала, конкретной профессии, уровнем умственного и интеллектуального развития т.п. с помощью определенных методик. Можно сказать, что личности в непрерывном образовании нужна констатация своей успешности, например, в области определенного вида деятельности, а также успешность в своём общем и специальном развитии (Тарантей В.П., 2014). Расширение источников и мест образования в обществе, где любое место – библиотека, Интернет, рабочее место, группа неформального общения и т.п. – предполагает также расширение возможности доступа к диагностическим формам, методикам и процедурам. Диагностика и её результаты могут служить стимулом в расширении и углублении процесса вхождения личности в образовательную сферу. Можно заключить о том, что есть еще недостаточное представление о теоретических основах, сущности и функциях непрерывного образования. Автор в данной статье предлагает свое авторское видение на эти базовые или ключевые понятия. Теоретическая разработка современных основ непрерывного образования позволит более обоснованно отбирать его формы и методы применительно к генеральным или частным целям в образовательных системах.

ӘҚЖ-373.1.013:37.026.9.373

Aysegul Bayraktar

WHAT IS THE PROCESS-ORIENTED APPROACH FOR TEACHING WRITING?

Turkey, Ankara, Ankara University

Abstract

The purpose of the article is to review the approaches to learning writing in a foreign language and practical learning experience, as well as research directions in the field of written discourse.

Keywords: learning writing, written discourse, approach.

Аңдатпа

Мақалада шет тілінде жазуға үйренудің әртүрлі тәсілдері, тәжірибелік білім беру тәжірибесі және жазбаша дискурс проблемалары бойынша зерттеулер қарастырылған.

Түйінді сөздер: жазуды үйрену, дискурс жазу, тәсіл.

Аннотация

В статье представлен обзор различных подходов к обучению письму на иностранном языке, практического опыта обучения, а также научных исследований по проблемам письменного дискурса.

Ключевые слова: обучение письму, письменный дискурс, подход.

This paper explores the process-oriented approach by comparing it with the traditional approach. The steps of the writing process are listed according to research conducted over almost five decades. Finally, the advantages of teaching the process approach and important points that need more attention are provided.

Process vs. Traditional Approach

Before 1970s the dominant approach was the traditional-product approach-that mainly focused on students' final products. Teachers gave topics and assignments, students wrote essays similar to what they read in class, and teachers evaluated the essays by focusing mainly on spelling, grammar, and usage mistakes (Kara-Soteriou, & Kaufman, 2002; William, 1989). Even in the early eighties students spent very little time on writing and what was written often consisted of copying the teacher's texts (Kara-Soteriou, & Kaufman, 2002). Students spent most of their time finishing assigned writing prompts rather than exploring topics of interest and improving their confidence about writing skills (Bloodgood, 2002). Topics and due dates were assigned by the teacher but there was little instruction on the act of writing (Collins & Parkhurst, 1996).

Hairston (1994) distinguished the process approach from the traditional paradigm by reflecting on the features of the traditional paradigm: "1) competent writers know what they are going to say before they begin to write, 2) the composing process is linear, that is, it proceeds systematically from free-writing to writing to rewriting, and 3) teaching editing is teaching writing" (p. 115). Hairston (1994) also emphasized that teachers had to understand the act of writing in order to teach it better. "We have to do the hard thing, examine the intangible process, rather than the easy thing, evaluate the tangible product" (p.121). What she meant was looking at the process helps more teachers to acknowledge what and how students write. In other words the process writing approach mainly focuses on how a text is written rather than the composed text (Nordin & Mohammad, 2017).

Recognizing that students are individuals and use different strategies, educators researched the activities and strategies students applied when they write. "The process, how people go about writing, and the product, what those people create, are inextricably linked...how people go about writing is just as important to writing success as what they create" (Scott, 2001, p.57). In contrast to the product approach the focus in the writing process is on what students think and do as they write (Emig, 1994).

Educators maintained that teaching writing was more than teaching grammar and spelling. For instance, William (1989) stated that students needed more skill than just having proper grammar knowledge. "It assumes that good writing is the result of knowing how to spell and punctuate, and of knowing the parts of speech...we might think of this as the equivalent of assuming that someone who reads music will be able to play Mozart" (p.7). William (1989) argued that teachers should provide meaningful learning activities that encourage students to write and teachers should model and emphasize the act of writing. Therefore, the instructional emphasis in a process-oriented classroom is "on writing, talking about writing, and rewriting" (p.9).

In the process oriented approach there are overlapping steps in which students choose their

topics, brainstorm ideas individually or in groups, write several drafts, and revise and give feedback to others to explore what works in writing (Bloodgood, 2002).

Steps of the Process Writing Approach

The steps of the process writing approach have been variously described over the last three decades. Britton, Burgess, Martin, McLeod, & Rosen (1975) labeled the stages as conception -choosing topic, incubation -gathering information related to topic, and production -write, revise, and edit the composition. Graves (1994) also offered three stages; pre-writing (finding a topic), composing (writing), and post-writing (sharing). Flower & Hayes (1994) believed that writing was a problem solving process. They suggested that one of the differences between the effective writers and ineffective writers was being aware of the problems that writers needed to solve during writing. These researchers also listed three steps; “planning -setting goals, translating -putting plans into writing-, and reviewing -evaluation and revising. Sommers (1994) described writing as a revising process and criticized students’ revision strategies as “You can’t just change the words around and get the ideas right” (p. 220). She pointed out that revising was not just hunting for mistakes. Instead, the main idea of revising was to measure whether the writer’s ideas were communicated effectively or not.

Collins & Parkhurst (1996) listed three steps; prewriting, writing, and rewriting. While emphasizing that the most important and mostly ignored step of process writing was editing and revising, Scott (2001) offered three steps; thinking and planning, composing, and editing and revising. William (1989) was concerned about keeping revising and editing together since students might focus only on the mechanics of their writing and omit revision. The author offered four steps; 1) planning or pre-writing -generating ideas-, 2) writing -putting ideas into paper-, 3) revision -checking organization and expression, and 4) editing -correcting spelling, punctuation, and usage.

Weinbold (1997) pointed to the recursiveness of writing, that is, “a procedure that can repeat itself indefinitely” (cited in Barnes, Morgan, Weinhold, 1997, p. 10). According to her, the first step of the writing process was focusing on finding or determining a theme. The second was for writers to put their pre-knowledge and ideas into a paper or screen, and then confer with others to ask questions to receive feedback or suggestions. In the fourth step, writers refocused and rearranged their texts to revise. To the author the recursiveness of writing occurred mostly during the conferencing and revising process. Through repeated revisions and feedback, the nature of writing process becomes recursive (Barrot, 2015) not linear (Edwards-Groves, 2011).

Writers revised their texts until they felt that their texts communicated their ideas efficiently. Then, they proofread their text to find grammatical mistakes and errors. The final step was publishing and sharing texts at least with one person. Barnes (1997) stated that the process of writing and process of life were very similar and recursive -repeating itself (See her poem in the appendix section). This research and that of all the others has culminated in contemporary textbooks and curricula that focus on five recursive steps, (Piazza, 2003; Tompkins, 1990).

Step1: Prewriting

In this step, writers think about the possible audience, purpose, and the genre of writing (Scott, 2001). “People do all kinds of things to prepare (themselves) for writing” (Piazza, 2003, p.16). Writers think about their topics and how much they know and how much they need to inform their readers about the topic. For generating feelings and ideas free writing can be very helpful (Collins & Parkhurst, 1996). “You begin writing to explore what you know and to surprise yourself” (Tompkins, 1990, p.72). Likewise Hairston (1994) also mentions writing as an act of discovery “most writers have only a partial notion of what they want to say when they begin to write, and their ideas develop in the process of writing” (p.123). The most common strategies used during prewriting are listing, webbing, note-taking, outlining, researching, interviewing, and talking (Collins & Parkhurst, 1996). Additional steps include brainstorming, keeping a journal, or simply thinking (Piazza, 2003).

Step 2: Drafting

The purpose of this step is putting ideas on paper without worrying about revising and editing (Collins & Parkhurst, 1996; Piazza, 2003; Tompkins, 1990). Writers write on only one side of the

paper, skipping every other line to add or delete sentences, paragraphs, or ideas (Piazza, 2003; Tompkins, 1990). Writers should not be worried about whether they know what they will write. As Reither (1994) highlighted, “writers do not need to know what they are talking about: they can learn what they are talking about as they compose” (pp.143-144).

Step 3: Revising

Patthey-Chavez, Matsumura, & Valdes (2004) viewed revising as the key step of the process approach. The emphasis is “the cycle of revision” when students draft, edit, revise, and redraft (p.462). As Sommers (1994) mentioned, revising is not polishing writing, instead it is refining the ideas in order to meet readers’ needs. “Revising is rethinking and reviewing written work...it is engaging in reflective thinking and problem solving to resolve conflict between what we intended to say and what the text actually says” (Piazza, 2003, p.19-21). Generally, in this step, writers consider the qualities of good writing. According to Scott (2001) characteristics of good writing are “clearness, completeness, concreteness, consideration, conciseness, and correctness” (p.63). Reading aloud the written text helps writers find repeated or accidentally omitted words (Piazza, 2003).

Revision requires persistence. Stafford (1994) stated, “writers may not be special, sensitive, or talented in any usual sense” (p.233). He emphasized that writers have confidence and discipline in working on a piece of writing until reaching a satisfying text. Student writers should be encouraged to compose multiple drafts because rewriting and revisions are essential for the process writing approach. In order to encourage students to revise effectively, educators can ask student writers to keep revision memos. Bardine and Fulton (2008) found that having written revision memos had a positive effect on students when examining and analyzing their own texts and becoming better writers.

Step 4: Editing

In this step, the focus is on punctuation, spelling, and proper usage of the language. In order to promote students’ usage skills teachers need to engage in proofreading activities. Leaving the drafts for a while before editing can help writers to see their text with a fresh and critical eye so that they can catch the mistakes quicker (Piazza, 2003; Tompkins, 1990).

Step 5: Sharing

Sharing is one of the most ignored steps of writing. People share for two reasons; to present/publish or to revise (Piazza, 2003). When teaching writing, students can: share their written texts in a book; share their work orally from the author’s chair located in the class; display work in the school or classroom library; tape record their work; and display work on a bulletin board. For the purpose of revising students share their drafts in writing circles and writing conferences. Student writers must be reminded that they should both provide feedback to their peers and receive feedback regarding their texts during writing circles and conferences. Because, this feedback promotes revision and rewriting that creates the process approach as a recursive model (Nordin & Mohammad, 2017). Özkul and Ortaçtepe (2017) investigated the effects of written and verbal feedback on students’ written texts. The students in their study stated that verbal feedback they received via videos was more information-rich. The authors found out that students received verbal feedback created higher number of drafts and had higher number of corrections.

These are critical steps needed to be considered when talking about the process writing approach. However, researchers agree that writing is a recursive process and that the process changes according to writers’ writing skills and genres or topics to write about.

Advantages of Teaching the Process Approach and Points to Consider

The researchers also point out the advantages of a process writing approach. First, during topic selection, revision, and conferences teachers, have chances to gain more information about students’ strengths and weakness (Bloodgood, 2002). Second, the process approach allows students to talk and share with each other. As a result, students have opportunities to learn writing in a social environment by using other components of language, such as reading, listening, and talking, especially during the prewriting and revising steps. Students go back and forth among the steps while organizing their ideas and ask questions, explain, share, and simply talk to refresh their

thoughts (Browning & McClintic, 1995). “Speaking to others who are present can support writing in practical learning contexts” (Sperling & Freedman, 2001, p.378).

By working with their classmates, discussing and sharing their writing and conferring with their teachers, students are more likely to learn from each other, improve their writing and have positive attitudes toward writing (Bottomley, Henk & Melnick, 1998; Browning & McClintic, 1995; Gray, 2001). Peer conferencing activities also help students discover the parts they need to delete, change, clarify, or correct (Bloodgood, 2002). Through repeated drafting, revising and editing even first grade students can become independent writers (Jasmine & Weiner, 2007). In their study, Fontenot, Carney, & Hansen (2015) worked with six grade students. In a four months period authors found out that general education students who composed their texts through the process writing approach improved the quality of their written texts. Miftah (2015) also stated that using the process writing approach with college students yielded positive results regarding students’ writing skills.

Peer conferencing and opportunities for sharing is vital especially for ESL students. Rudden & Nedeff (1998) conducted research with ESL students from K-5 grades to search the effects of using process writing in teaching ESL children. The authors found that teaching reading with good literature and encouraging writing in a recursive format equally improved the achievement of ESL students’ use of language skills. By listening to others and talking about their own progress these ESL students not only improved their writing skills but also their communication skills in general.

Alodwan and Ibnian (2014) stated that college ESL students increased their writing scores after having the process writing training. In another study with undergraduate ESL students, Johari (2018) found out that students in the experimental group had higher scores on content and organization in producing the written assignment. Additionally, students in the experimental group who followed the task-based process writing approach scored higher in language use and improved their vocabulary skills.

The third advantage of the process approach is its recursiveness. The impact of recursiveness is highlighted by Perl (1994). The author observed the effects of pauses for skilled and unskilled writers on maintaining their confidence when they wrote;

“Those who realized that writing can be a recursive process have an easier time with waiting, looking, and discovering. Those who subscribe to the linear model find themselves easily frustrated when what they write doesn’t immediately correspond to what they planned or when what they produce leaves them with little sense of accomplishment” (p.104).

The fourth advantage of the process approach is it allows students to practice the relationship between reading and writing, because during the process students write, read to revise, rewrite, read to find out more, rewrite, and so on. In addition, since the process approach requires sharing and publishing students also become more motivated to think about their potential audiences and their probable responses that encourage students to be willing to revise their drafts (Collins & Parkhurst, 1996).

Finally, unlike the traditional approach, students do not have to have knowledge before they start writing, they can learn by writing and researching during the writing process. “We need to help students learn how to do the kinds of learning that will allow them, in their writing, to use what they can know, through effective inquiry, rather than suffer the limits of what they already know” (Reither, 1994, p.145).

In order to profit from the advantages of the writing process teachers need to think about some important points. First, teaching the process approach in writing requires more than hanging posters that list its steps. “If we want students to write the way ‘real’ writers write, we need to provide them with more than just the tools to brainstorm or revise. We need to provide them with the tools to examine any rhetorical situation, identify the social forces in play, and respond appropriately in writing” (Sinor & Huston, 2004, p. 379). Teachers should also model how to share and give feedback as well without being overly dominant during sharing stages (Tompkins, 1997).

As mentioned before, another important point is using sharing and feedback to encourage students to revise and rewrite their drafts. Brown (2003) emphasized the value of having awareness

of audience on students' writings by exploring the problem of isolation during the writing process. He stated that when an author writes alone he compares the message in his mind and the texts he produces. However, since he already determined the messages in his mind he automatically feels that the text communicates those ideas clearly, so unintentionally he ignores the possibility of miscommunication.

In another study, Howell (2003) explained her high school students' experiences while writing for second grade audiences in a different state. The author realized that having specific audiences and regular feedback encouraged high school students to be more creative while they were writing their stories. For example, students used power point, clip art, graphics, pictures for decorative and informative illustrations, and also added sounds to give voice to their characters.

Giving feedback or providing chances for students to give each other feedback is central, however, teachers need to consider that not every student knows how to share or give feedback. For instance, Westervelt (1998) observed middle school students in order to describe the relationship between applying process oriented approaches and students' attitudes toward writing. The author found that students' attitudes improved by using process writing but students did not receive useful feedback from their peers. Another and more serious problem was that teachers did not give content related feedback that required revision rather than only editing. Patthey-Chavez, Matsumura, & Valdes (2004) investigated the writing process in 11 middle school classrooms and found that most of the feedback students received from teachers were related to improving punctuation, grammar, and spelling. The students who received content related feedback increased the length of their texts by an average of 48.14 words while others increased the average by only 16.86 words from first draft to final draft. The authors emphasized that the absence of quality feedback on early drafts caused the lack of improvement on students' writing. In order to gain confidence on their writing, students, especially the young ones, need to feel that their ideas are accepted. If teachers correct students' grammatical mistakes before students gain confidence, they may resist taking risks in their writing which could result in proficiency (Bloodgood, 2002).

The third important point is the willingness of teachers to be role models who reflect writing as a problem solving process. After observing fourth grade students' progress and attitudes in a process oriented approach toward writing, Buhrke, Henkels, Klene, & Pfister (2002) stated that modelling of the writing process produced better writers. "As students see how their teacher handles the frustration, excitement of writing, they will grow to be more confident writers...as their teacher models how to work through a difficult moment, students will be inspired to persevere" (p.24-25). Teachers should show their confidence when they write. If teachers want students to be comfortable about writing they first need to model it (Street, 2003). Modeling is not only necessary for the students but also for teachers in order to see what would be the possible difficulties students face when they write (Voss, 2003; Bass & Chambless, 1994).

The fourth point is for teachers to emphasize the functions of each step of the writing process through conferencing. For example, the same authors observed that the majority of the students skipped revising and conferencing steps of the writing process. In general, teachers complained that they did not have enough time to confer with students, even though conferences take only a couple of minutes. Writing conferences are a perfect chance to listen to students' responses or reflections, ask questions, and give suggestions (Manning, 2000). However, teachers also need to know that not all writings go through the every step of the writing process (Collins & Parkhurst, 1996).

The fifth point is for teachers to realize that writing is not linear. Sperling & Freedman (2001) stated that "although teachers stressed the writing process, it was rarely taught as recursive but rather as a set of ordered stages" (p.373). Knowing that writing is recursive is not enough; teachers should also show practices that promote this idea. In addition, by focusing so much on steps teachers may ignore students' problem solving skills and the quality of final products.

The sixth point is for teachers to introduce rules but not to overemphasize them since they can affect students in a negative way. Rose (2012) was interested in writers' block and in his study with college students and he found that the students who followed least precise rules and plans have the least trouble in composing.

Finally, teachers need to remember that free choice is necessary for writers. Students want and need free choice when they write (Browning & McClintic, 1995). Giving students choice does not mean that teachers will lose control or authority in the classroom. Teachers still determine the genres (journal, personal, story, poetry, expository, or persuasive) for students to write about. While encouraging students to write the topic that they care about teachers should focus on the writing process to help their students with difficulties on writing (Rose, 2012).

In conclusion, if applied correctly the writing process approach can improve students writing achievement and help students to solve problems in their writing (Sperling & Freedman, 2001). The advantages of implementing the process approach are:

During topic selection, revising and editing steps teachers have opportunities to get more information about their students' strengths and weakness.

The writing process promotes collaboration and cooperation between students and teachers or students and their peers to learn writing in a social environment.

During sharing and conferences students have opportunities to practice the other components of the language (reading, listening, and talking).

The writing process supports peer conferencing and group studies that improve students' attitudes toward writing.

The process approach is a recursive.

The process approach promotes the relationship between reading and writing.

The process approach requires sharing and editing, which encourage and motivate students to revise their drafts.

The process approach highlights the idea that writing is a discovering and problem solving process.

In order to take profit from implementing the process approach teachers need to consider some critical points. These points are.

Teachers need to provide content related feedback.

Teachers need to teach the awareness of audiences.

Teachers need to model that writing is a problem solving process.

Teachers need to write as well in order to realize the possible difficulties students face.

Teachers need to confer with students when teaching writing.

Teachers need to know that even though, process approach has several steps these steps are not in a linear order. They overlap each other.

Teachers need to understand that not all writings need to go through every step of the writing process.

Teachers need to know that overemphasizing the rules about writing can effect students negatively.

Teachers need to provide free choices.

Teachers need to give enough time to write, share, revise, and edit.

Appendix

Definition of Writing Process by Barnes (1997)

First thing you do is get a notebook and a pen

They need to hit you just right.

Then you write, and you write, and you

Write some more.

You write fast

And you write slow.

You write in silence and

You write in bedlam.

You write at your desk

You write in your car.

You write in the cemetery and

You write at the mall.

You reread everything you wrote.
The garbage and the gems.
You laugh and you cry. You're surprised and you're not
You reread and you underline.
You reread and you take notes
You reread and you highlight.
You talk to yourself and
You share parts with a friend.

You do everything you ask your students to do
They write, you write.
They reread, you reread.
They conference, you conference.
They question, you question

You write and you write
You find a seed and it begins to possess you
You think about it as you shower
You think about it as you drive to school
You think about it as you eat lunch
You dream about it
You talk about it to anyone who will listen
You share it with your friends
You share it with your students

You begin to wonder what to do with this seed
You had grown it and grown it
You have watered it and fertilized it
Now it is ready to bloom
What will it look like
A letter, a poem, an essay, a short story.
A long story, a novel, a what?

You look at different forms
You study them; you absorb them.
You question –what will this seed turn into?
You ask friends.
You ask students.
You listen – you experiment.
You make a decision.

Your seed moves out of the notebook.
Onto the paper.
It moves into the word processor.
Again it possesses you.
It won't go away.
You can't stop thinking about writing
Until it is done.
You finish.
You edit.
You give it to a friend to edit.
You rewrite and it is ready.
You share it in some way
A way that matters to you. (Barnes, Morgan, Weinhold, 1997, p.6-7).

References

1. Alodwan, T. A. A. & Ibnian, S. S. K. (2014). The effect of using the process approach to writing on developing university students' essay writing skills in EFL. *Review of Arts and Humanities*, 3(2), 139-155.
2. Bardine, B. A. & Fulton, A. (2008). Analysing the Benefits of Revision Memos during the Writing and Revision Process. *The Clearing House*, 81(4), 149-154.
3. Barnes, D., Morgan, K., & Weinhold, K. (Eds.). (1997). *Writing process revisited: Sharing our stories*. Urbana, Ill: National Council of Teachers of English.
4. Barrot, J. (2015). A socio cognitive-transformative approach to teaching writing. *Indonesian Journal of Applied Linguistics*, 4(2), 113-122.
5. Bass, J. A., & Chambless, M. (1994). Modelling in teacher education: The effects on writing attitude. *Action in Teacher Education*, 16 (2), 37-44.
6. Bloodgood, J. W. (2002). Quintilian: A classical educator speaks to the writing process.
7. *Reading Research and Instruction*, 42 (1), 30-43.
8. Bottomley, D. M., Henk, W. A. & Melnick, S. A. (1998). Assessing children's views about themselves as writers using the Writer Self-Perception Scale. *The Reading Teacher*, 51 (4), 286-296.
9. Britton, J., Burgess, T., Martin, N., McLeod, A., & Rosen H. (1975). *Schools council research studies: The development of writing abilities (11-18)*. Houndmills Basingstoke Hampshire: Macmillan Education Ltd.
10. Brown, J. (2003). The big screen: Using a data projector to teach writing.
11. *Learning & Leading with Technology*, 31 (1), 28-31, 52.
12. Browning, N. F. & McClintic, S. J. (1995). Acting, talking, and thinking like a writer: Six graders become authors. *Language Arts*, 72 (2), 105-112.
13. Buhrke, L., Henkels, L., Klene, J., & Pfister, H. (2002). Improving fourth grade students' writing skills and attitudes. Abstract from: EDRS. Accession Number ED471788.
14. Collins, N. D., & Parkhurst, L. (1996). The writing process: A tool for working with gifted students in the regular classroom. *Roeper Review*, 18, 277-80.
15. Edwards-Groves, C. J. (2011). The multimodal writing process: changing practices in contemporary classrooms. *Language and Education*, 25(1), 49-64.
16. Emig, J. (1994). The composing process: Review of the literature. In S. Perl (Ed.), *Landmark essays on writing process* (pp. 1-22). Davis, CA: Hermagoras Press.
17. Flower, L., & Hayes, J. R. (1994). The cognition of discovery: Defining a rhetorical problem. In: S. Perl (Ed.), *Landmark essays on writing process* (pp. 63-76). Davis, CA: Hermagoras Press.
18. Fontenot, J., Carney, K. J., & Hansen, K. (2015). Conspicuous strategies in teaching expressive writing: A quantitative study comparing two approaches to process writing. *Journal of Instructional Research*, 4, 108-117.
19. Graves, D. H. (1994). An examination of the writing processes of seven-year-old children. In: S. Perl (Ed.), *Landmark essays on writing process* (pp. 23-38). Davis, CA: Hermagoras Press.
20. Gray, E. N. (2001). A literacy growth spurt during inquiry: Tommy's story. *Language Arts*, 78 (4), 325-332.
21. Hairston, M. (1994). The winds of change: Thomas Kuhn and the revolution in the teaching of writing. In: S. Perl (Ed.), *Landmark essays on writing process* (pp. 113-136). Davis, CA: Hermagoras Press.
22. Howell, L. C. (2003). See Jane read...see Johnny write. *Learning & Leading with Technology*, 31 (2), 18-21.
23. Jasmine, J. & Weiner, W. (2007). The effects of writing workshop on abilities of first grade students to become confident and independent writers. *Early Childhood Education Journal*, 35(2), 131-139.
24. Johari, S. K. (2018). The effects of task-based process writing approach on the academic writing skills among second language tertiary learners. *Journal of ELT Research*, 3(1), 1-20.

25. Kara-Soteriou, J., & Kaufman, D. (2002). Writing in the elementary school: The missing pieces. *The New England Reading Association Journal*, 38 (3), 25-33.
26. Manning, M. (2000). Conference time. *Teaching PreK-8*, 30 (4), 97-98.
27. Miftah, M. Z. (2015). Enhancing writing skill through writing process approach. *Journal on*
28. *English as a Foreign Language*, 5(1), 9-24.
29. Nordin, S. Md., & Mohammad, N. bt. (2017). The best of two approaches: Process/genre based approach to teaching writing. *The English Teacher*, 35, 75-85.
30. Özkul, S. & Ortaçtepe, D. (2017). The use of video feedback in teaching process approach
31. EFL writing. *TESOL Journal*, 8, 862–877.
32. Patthey-Chavez, G. G., Matsumura, L. C., & Valdes, R. (2004). Investigating the process approach to writing instruction in urban middle schools. *Journal of Adolescent &*
33. *Adult Literacy*, 47 (6), 462-477.
34. Perl, S. (1994). Understanding composing. In: S. Perl (Ed.), *Landmark essays on writing process* (pp. 99-106). Davis, CA: Hermagoras Press.
35. Piazza, C. L. (2003). *Journeys: Teaching of writing in elementary classrooms*. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education Inc.
36. Reither, J.A. (1994). Writing and knowing: Toward redefining the writing process. In: S. Perl (Ed.), *Landmark essays on writing process* (pp. 141-148). Davis, CA: Hermagoras Press.
37. Rose, M. (2012). Rigid rules, inflexible plans, and the stifling of language: A cognitivist analysis of writer's block. In: I. L. Clark (Ed.), *Concepts in composition: Theory and practice in the teaching of writing* (pp. 69-78). New York, NY: Taylor & Francis.
38. Rudden, J. F. & Nedeff, A. R. (1998). ESL learners: Process writing and publishing good literature. *Reading Horizons*, 38 (3), 181-202.
39. Scott, J. C. (2001). Using the process approach to improve scholarly writing. *The Delta Pi Epsilon Journal*, 43 (2), 57-66.
40. Sinor, J., & Huston, M. (2004). The role of ethnography in the post-process writing classroom. *Teaching English in the Two-Year College*, 31 (4), 369-82.
41. Sommers, N. (1994). Between the drafts. In: S. Perl (Ed.), *Landmark essays on writing process* (pp. 217-224). Davis, CA: Hermagoras Press.
42. Sperling, M., & Freedman, S. W. (2001). Research on writing. In: V. Richardson (Ed.), *Handbook of research on teaching*. Washington, D.C.: American Educational Research Association.
43. Stafford, W. (1994). A way of writing. In: S. Perl (Ed.), *Landmark essays on writing process* (pp. 231-234). Davis, CA: Hermagoras Press.
44. Street, C. (2003). Pre-service teachers' attitudes about writing and learning to teach writing: Implications for teacher educators. *Teacher Education Quarterly*, 30 (3), 33-50.
45. Tompkins, G. E. (1990). *Teaching writing: Balancing process and product*. Columbus, Ohio: Merrill Publishing Company.
46. Tompkins, G. E. (1997). *Literacy for the 21st century: A balanced approach*. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.
47. Voss, M. M. (2003). Building self-belief: A child overcomes writer's block.
48. *Reading & Writing Quarterly*, 19, 347-361.
49. Westervelt, L. (1998). Teaching writing using the process-oriented approach. Abstract from: EDRS. Accession Number ED420864.
50. Williams, J. D. (1989). *Preparing to teach writing*. Belmont, California: Wadsworth Publishing Company.

**ABAY KUNANBAY'IN KARA SÖZLERİNİN DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ
INVESTIGATION of ABAY'S KARA SÖZDER BOOK IN TERMS ON VALUES**¹*Türkiye, Ankara, G.Ü.Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü*²*Türkiye, Ankara, Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi**Özet*

Bu çalışmada, Kazak âlimi ve mütefekkeri Abay Kunanbay'ın Kara Sözlerinde yer alan eğitim ve bilimle ilgili nasihat ve görüşlerini incelemek amaçlanmıştır. Çalışma nitel araştırma modelinde olup, veri elde etme ve çözümlemede betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Çalışma verileri Abay Kunanbay'ın Kara Sözler kitabının Ekrem Ayan tarafından Türkçe 'ye çevirisinden elde edilmiştir. Abay'ın Kara Sözler kitabı Türklerde yaygın olarak görülen siyasetname türünde eserdir. Ancak döneminde Kazak halkının Rus işgali altında olması ve geri kalmışlığından dolayı halkını ilerletmek için doğrudan Kazak halkına yönelik nasihatlerden oluşmaktadır. Kazak halkına karşı kendisini sorumlu hisseden ve genç yaşlarda toplumu adına söz söyleyebilecek bir noktaya gelen Abay, toplumsal aksaklıkların doğru teşhisi ve neticesinde sağlıklı bir çözüme kavuşturulması için kara sözlerde yöntem olarak eleştiriyi kullanır. Çalışmada Abay'ın Kazak toplumunun ilerlemesi için eğitim, bilim ve sanata önem vermesi gerektiği; ayrıca çocukların erken yaşlardan itibaren eğitim alması gerektiği sonucu elde edilmiştir. Abay dönemindeki medrese eğitimini de eleştirerek Kazak eğitiminde yenileşme olması gerektiğini de eserinde vurgular.

Anahtar Kelimeler: Abay, Kara Sözler, eğitim, bilim.

Abstract

The study was aimed to examine the advices and opinions of Kazakh poet and wise man Abay Kunanbay about the education and science in the Kara Sözder. The qualitative research model was used to collect data by employing thematic analysis technique. The data was obtained from Abay Kunanbay's Kara Sözder book translated into Turkish by Ekrem Ayan. Abay's Kara Sözder is a kind of nasihatname, which was written as an advice book for Kazakh people during the Russian imperialism period in order to save poor people from poverty. Abay uses criticism as a method in writing Kara Sözder to correctly identify social problems and reach solutions. According to the result, Abay in his Kara Sözder emphasizes importance of education, science and art for Kazakh society's progress as well as the need for children to be trained from early ages. He also criticized the education of the madrasahs during the Abay period and emphasized that the Kazakh education should be renewed.

Keywords: Abay, Kara Sözder, Education, Science.

GİRİŞ

Asıl adı İbrahim Kunanbay olan Abay 1845 yılının Ağustos ayında Doğu Kazakistan bölgesinde Semey'e bağlı Şingıstav yakınlarındaki Kaskabulak'ta dünyaya gelmiştir. Abay'ın büyük dedesi Irgızbay, dedesi Öskembay ve babası Kunanbay kendi dönemlerinin meşhur kişileri ve Tobıktı halkının yöneticileri olmuştur. Babası Kunanbay, ata babalarından daha uzun süre idarecilik yapmıştır. Abay, 1904 tavşan yılında 59 yaşındayken vefat etmiştir (Ayan, 2017: 9; Kibar, 2014). Okuma yaşına gelen Abay, Abay ilk eğitimini köyün imamı Gabıthan Molla'dan aldı. Buna ilaveten halk arasındaki hatiplerin maharetli dilleri, kinayeli hikâyeleri, akınların, destancıların ve hikâye anlatıcılarının sözleri Abay'ın çocukluk döneminde sanatsal hislerinin ve bu geleneklere olan merakının temelini oluşturmuştur. Sekiz yaşına gelen Abay, zekâsı ve maharetiyle babası Kunanbay'ın dikkatini çekmiş ve Kunanbay, oğlu Abay'ın kendi yolunu, geleneğini devam ettirebilecek yeteneğe sahip olduğuna kanaat getirerek onu Semey'e götürerek on yaşında Ahmet Rıza Medresesinde Molla Gabduljappar'a teslim eder (Ayan, 2017; Kara, 2004; Kibar, 2014). Çok zeki olan Abay dersleri hocalarının ilk anlatışında kavrardı. Böylece ders çalışmak için ayrıca bir zaman harcamazdı. Bu da onun boş vakitlerini arttırıyordu. Abay ders dışı saatlerini, edebi eserler okumakla değerlendirirdi. Medrese kütüphanesindeki Doğu'nun klasikleri olan Nizami, Nevai, Saidi, Hafız ve Fuzuli'nin eserlerinden ne bulursa okudu. Gençlik döneminde yazdığı şiirlerinden birinde şöyle demektedir: "Fuzuli, Şemsi, Seyhali /Nevai, Saidi, Firdevsi /Hoca Hafız – bu hemmesi /Medet ber ya şairi feryad. Bu eserler insanlık düşüncesinin gerçekçi motifleriyle Abay düşünce yapısının şekillenmesinde etkili olmuştur. Abay, medreseler boyunca dinî bilgisini geliştirmekle kalmamış

Arap, Fars ve Türk dillerini öğrenmiş ve doğu klasiklerini okumuştur(Ayan,2017; Kara, 2004; Kibar 2014).

Abay, bu eğitimi sırasında Rus dilini de öğrenmek istemiş, bu niyetini de medrese eğitiminin son yılında Semey'deki "Prihodskaya Şkol" (Manastır Mektebi)'a giderek göstermiştir. Burada üç ay Rusça öğrenmiş ve Rus dilindeki eserleri de okuyarak Rusçasını iyice geliştirmiştir. O dönem şartlarına bakıldığında bozkır yaşamı için bu çok ileri bir eğitim seviyesidir. Bu nedenle babası Kunanbay, Abay'ın eğitimini on üç yaşındayken tamamlatıp gelecekte yönetici olabilmesi için idarecilik işlerine yönlendirdi. Yanında gezdirip halk arasındaki davalara, tartışmalara tanık olmasını sağladı. Tanınmış hatiplerin sözlerini dinletti, onların sanatsal sözlerini ve söz kabiliyetlerini Abay'a tecrübe ettirip gönlüne işletti. Böylece Abay'ın manevi ve sanatsal dünyasının gelişmesine imkân sağladı(Ayan,2017; Kara, 2004).

İbrahim, genç yaşta "akıllı ve değerli" bir kişi olarak tanındı, sözleri her dinleyene kıymetli geldi. Halk, bir süre sonra ona "dikkatli, ihtiyatlı, ihlâslı, iyi niyetli ve samimi" anlamında "Abay" diye hitap etmeye başladı(Kibar,2014).

Abay'ın eserlerinin temel kaynağı milli kültürdür, özellikle içinde doğup büyüdüğü Kazak sözlü edebiyatıdır. Köklü bir geçmişe sahip halk edebiyatında akınlar ve ozanların ruhundaki inceliği, coşkuyu ve bilgeliği kendi kodlarına da almıştır. (Ayan,2017).

Abay, kitaplar vasıtasıyla, Kazakistan bozkırlarından hiç çıkmamasına rağmen, dünyadaki siyasi ve sosyal gelişmelerden haberdar olmuştu. Böylece Çarlık Rusya'sının yönetiminde halkının çektiği sıkıntıları ve geri kalmışlıkları çok iyi anlamıştır. Özellikle halkın yerel yönetimler tarafından çok büyük haksızlıklara uğratıldığını fark etmişti. Abay, halkın uğradığı haksızlıkları azaltmak maksadıyla yerel seçimlere de katıldı. Konırkökşe ilçesindeki seçimleri kazanarak İlçe Başkanı (Bolis) seçildi. 1876-1878 yıllarında başarılı bir yönetim sergiledi. Mazlumlara zulüm yapanlara yol vermedi. Hırsızlık ve gasp yapanları şiddetle cezalandırdı. 1885 yılında Semey Vilayeti Kazakları için ceza kanunları hazırlama komisyonuna başkan seçildi. Abay'ın başkanlığındaki komisyon Kazak örf ve adetlerine dayalı kanunları çok kısa bir sürede hazırladı. Bu durum bize Abay'ın sadece bir düşünür ve yazar değil, aynı zamanda iyi bir devlet adamı olduğunun bilgisini vermektedir(Kara, 2004).

XIX. yüzyılda ilk örnekleri ortaya çıkmaya başlayan Kazak yazılı edebiyatının kurucusu sayılan Abay Kunanbay modern Kazak edebiyatının en önemli temsilcisidir. Hem edebiyat hem sosyal hayatla ilgili yenilikçi düşünceleriyle kendinden sonraki Kazak aydınlarının örnek aldığı bir kişi olmuştur. Üslûp ve konu bakımından pek çok yenilik getiren Abay'ın eserleri Kazak edebiyatının klasikleri arasına girmiştir. Sovyetler Birliği devrinde birçok yazar ve şairin eserleri yasaklandığı halde Abay yasaklamanın dışında tutulmuş, bu sayede XX. yüzyıl Kazak edebiyatında önemli bir yere sahip olarak hakkında en çok araştırma yapılan edebiyatçılar arasına girmiştir(www.tarihbilinci.com).

Çok iyi bir eğitim almış olan ve çok dakik gözlemlere sahip bulunan Abay, kısa sürede halk arasında kabul görmeyi başarmıştır. O Kazak Türklerinin hayatlarını tenkidi bir süzgeçten geçirerek lirik şiirler yazmıştır. Yazdığı eserlerde Kazakları çağdaş bir eğitime yönlendirip, onları göçebe hayat düzenlerini bırakarak yeni meslekler edinmeleri konusunda teşvik etmiştir. Kunanbay, fikirlerini daha çok düz yazılarla ifade etmiştir. Kara Sözder adıyla bir kitapta toplanan nesirlerinin çoğu 1890'lı yıllarda kaleme alınmıştır. Abay, günümüzde de, hemen hemen bütün Kazak Türkleri tarafından bilinmekte, şiirleri her yerde söylenmektedir (Kaymak, 2007).

Kazak edebiyatının önde gelen temsilcisi olan Abay şair ve düşünürdür. Kazak edebiyatında "Abay'ın Kara Sözleri" çok müstesna bir yere sahip olmuştur. Kara Sözler, tamamıyla nasihat edici bir niteliktedir ve toplamda kırk beş sözden oluşmaktadır. Büyük şairliği yanında o, Kazakistan'ın geçen yüzyıllardaki toplum ve edebiyat yapısı hakkında bilimsel araştırmalarda bulunan değerli bir araştırmacıdır. Adalet ve insanlık, sanat ve bilim için mücadele etmiş, kadının toplum içindeki yeri ve özgürlüğü, şiir ve bütün sanat verimlerinin değeri üzerinde önemle durmuş, bu değerleri aydınlığa kavuşturma yolunda pek çok çalışma gerçekleştirmiştir (Çınar, 1997; Öztürk, Senbi, 2017).

Abay'ın eserinde ise mizah olmakla beraber, yazarın amaçladığı şey toplumu tahkir ederek onu kıymetten düşürmek değildir. Eserdeki alaycı teknik toplumu yıkmayı, dışlamayı ona zarar vermeyi hedeflemez. Yazar, eserinde genel manada mizahı ve hususi bir teknik olarak ironiyi toplumsal kenetlenmeyi sağlamak ve toplumu eğitmek için kullanır. Bu bakımdan Abay'ın eserinde kullandığı teknik daha çok hiciv türüne yakındır. Hiciv yani eleştiri, doğru olanı tespit ve teklifte birinci derecede etkili bir düşünce tarzıdır. Yine eleştirinin bu özelliği onda küçümsemenin, alayın, suçlamanın bulunmasına manidir (Bacaklı, 2017).

Abay yazılarında felsefi düşüncelerini de ortaya koymuştur. Sade ve etkili cümlelerle ve genellikle soru-cevap türünde kaleme aldığı bu yazılarında çocuk terbiyesi ve psikolojisi, insanın tabiatı, bilimin önemi ve yüce Mevla'nın buyruklarına uygun yaşamanın gerekliliğine işaret etmiştir(Kaymak, 2007). Hayatının son döneminde üstatlık, nasihatçılık yoluna düştüğünden, nasihat ile söylediği vasiyetlerini yazmıştır(Kibar, 2014). Kara Sözler kitabı da Kazak halkının toplumsal sorunlarına eleştirel nasihatleri içermektedir.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Kazak âlimi ve mütefekkeri Abay Kunanbay'ın Kara Sözlerinde yer alan eğitim ve bilimle ilgili nasihat ve görüşlerini incelemektir.

YÖNTEM

Çalışma nitel araştırma modelinde olup, veri elde etme ve çözümlemede betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Çalışma verileri Abay Kunanbay'ın Kara Sözler kitabının Ekrem Ayan tarafından Türkçe 'ye çevirisinden elde edilmiştir. Çalışmada eğitim ve bilim temasıyla Abay'ın kara sözlerinin betimsel analizi yapılmış, belirlenen temalara göre nasihat ve görüşleri kodlanarak sayıları çıkarılmıştır. Ayrıca nasihat ve görüşlerinin eleştirel değerlendirmesi yapılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde Abay Kunanbay'ın Kara Sözler kitabında yer alan nasihat ve görüşlerinin eğitim ve bilim teması altında incelenmesine yer verilmiştir. Tablo 1'de Eğitim ve Bilim temasında yer alan kodlar ve sayılar verilmiştir.

Tablo 1: Kara Sözler Kitabında Eğitim ve Bilim kavramlarının betimsel analizi

Tema	Kodlar	Sayı
Eğitim- Terbiye	Öğretmek	13
	Öğrenmek, bilmediklerini öğrenmek	59
	Okumak	31
	Çocukları Eğitmek, okutmak	9
	Eğitim –terbiye	12
	Medrese eğitimi	2
	Dini eğitim	5
	Dil öğrenme (Arapça Farsça, Rusça)	3
	Halkı eğitmek	2
	Bilmek gerek	20
	Rusça eğitim	7
	Bilim	Dini İlim
Bilim		39
Araştırmak		2

Tablo 1'e göre eğitim ve terbiye teması altında yer alan kodlar incelendiğinde öğrenmek, bilmediğini öğrenmek kavramı 59 kere, okumak kavramı 31 kere, bilmek gerek kavramları 20 kere, öğretmek kavramı 13 kere, eğitim ve terbiye kavramı 12 kere yer almıştır. Abay'ın Kara Sözlerinde öğrenmek, bilmediğini öğrenmek, okumak kavramları en çok yer alan kavramlardır, Abay'ın, öğrenmenin ve bilmenin önemine inandığı ve bu yönde nasihatlerde bulunduğu söylenebilir. Bilim teması incelendiğinde, Kara Sözler Kitabında Dini İlim kavramı 43 kere, bilim kavramı da 39 kere

yer almıştır. Abay'ın Kara sözler kitabı bütün olarak düşünüldüğünde Kazak toplumunun gelişimi için eğitim ve bilimin ne kadar önemli olduğunu vurguladığı görülmüştür.

Kara sözlerin eğitim ve bilim temaları açısından yer alan nasihatlerin incelenmesi.

Eğitim

Abay Kara Sözler kitabında eğitimle ilgili sıkça tavsiyelerde bulunmuştur. Eğitim çocukluktan başladığı müddetçe en güzel karşılığının alınabileceğini ifade eden Abay “Ağaç yaşken eğilir” atasözünün gereğince küçük yaşlardan itibaren çocuk eğitime önem verilmesi gerektiğini söylemiştir. Ancak dönem itibarıyla Kazak toplumunun içinde bulunduğu zor şartların, kültürel ve medeni gelişmeleri zora soktuğunu belirterek, yirmi beşinci sözünde çocukların eğitimi için şu ifadeleri kullanmıştır: “Çocukları okutmak önemli, sadece (Allah'a) kulluğu ve Türkü tanımayı düzgün öğrense yeterlidir” demiştir. Ancak toplumsal yapının özellikleri, sosyo ekonomik durum, Kazak toplumunun daha ileri gitmesi için eğitimle ilgili farklı nasihatleri olmuştur.

Abay çocuk eğitiminin çok önemli olduğunu, öğretim faaliyetlerinin incelikleri olduğunu belirtmiştir. Kara Sözlerin birincisinde bundan sonra ne yapması gerektiğini sorgularken eğitimin önemini de vurgulamıştır. Birinci sözünde “Çocukları eğitmek mi? Hayır, bunu da yapamam. Eğitmesine eğitirim, fakat eğitimin inceliklerini de bilmiyorum. Ne olması için eğiteceğim, hangi topluma yönlendireyim, hangi davranışı öğreteyim? Çocukları kalan ömürlerinde eğitimlerinin faydasının huzur içinde görecekları bir yer bulmadım, “nereye gitmeleri” ve “ne yapmaları” konusunda ne söyleyeceğimi bilemiyorum. Ne olmaları için eğiteceğim? Onu da bilemiyorum” (1. Söz), gibi sorularla eğitimi ve kendi eğiticilik rolünü sorgulamıştır.

O toplumun eğitilmesi gerektiğini sıkça sözlerinde ifade etmiş, Rusçanın, bilim ve kültürünün çocuklara öğretilmesinin önemini vurgulamıştır. Kara Sözlerin üçüncüsünde yönetici seçiminin öneminden bahsederken, seçilecek kişinin Rusça eğitim almış saygın bir kişi olmasının önemini vurgulamıştır (3.söz). Abay, Rusça, Rus kültürü, Rus edebiyatı ve Rus eğitime büyük önem vermiştir. Kazakların geri kalmışlığını Rusça eğitim almamaya bağlamıştır. Kazakların gelişmek istiyorlarsa bunu yapmaları gerektiğini söylemiştir. “Rusça eğitim almak gerekir, hikmet de, sanat da, ilim de, hepsi Ruslarda var. Onların zararından korunmak, faydalarına ortak olmak için dilini, eğitimini ve ilmini bilmemiz gereklidir. Çünkü onlar dünyanın dilini bildikleri için böyle oldular. Sen de onun dilini öğrenirsen, gönül gözün açılır (25.söz)”.

Kazakların eğitimsizliğini eleştiren Abay, çocuklar eğitilse ne olacak? Sorusu ile umutsuzdur ancak o toplumun kurtuluşunu Rusların ilmini öğrenmeye bağlamıştır. Bu konuyla ilgili 25. Sözde yine “.....Böyle kötü sözü, Allah'tan korkmadan, kuldan utanmadan söyleyen Kazakların çocukları eğitim görse bile, onlardan ne çıkacaktır? Buna rağmen diğer Kazak çocuklarından fazla öğrendiği nedir? Neyi fazla öğrenmiş? Girdi, çıktı, aldı, döndü; sonuna kadar tahsil görmüş çocuk da yoktur. Babası el parasıyla isteksizce okutur, kendi parasını nasıl harcasın? Doğrusunu şudur ki, gerekirse çocuğunu evlendirme, miras bırakma, ancak tüm varlığını ortaya koysan da, evladına Rusların ilmini öğret! Benim söylediğim yol mal esirgeyecek yol değildir. Allah'tan kork, insanlardan utan, çocuğun çocuk olsun istiyorsan, okut, malını esirgeme! Aksi takdirde, serseri bir Kazak olduktan sonra, sana huzur vermez, kendisi de huzur bulmaz, halka da huzur vermez (25.söz).” Kazak toplumunun gelişmesi için Rusların ilmini öğrenmenin önemini bu sözlerle anlatmıştır.

Ülkenin Darül harp olduğunu belirterek, çocukları çok fazla eğitilmemesi gerektiğini de söylemiştir. Çocukları okutmak yararlıdır, ancak ibadet edecek kadar, Türkçe yazıları okuyabilecek kadar eğitim verilmelidir. Çünkü burası Dar-ül harp'tir, burada önce geçimini kazanmak gerekir, sonra Arap, Fars dillerini öğrenmek lazım olur. Aç kişinin zihninde açıklık, davranışlarında edeb ve gönlünde ilme düşkünlük olur mu? Yiyecek ve içeceğinin olmaması akrabaların düşmanlığına ve hırsızlık, zorbalık, kurnazlık gibi her türlü kötülüklerle alışmaya sebep olur. Maişet temin edilirse, karın doyar(25.söz). Sözleriyle Abay Darül Harp olarak gördüğü ülkesinde öncelikle ekonomik refahın sağlanması gerektiği görüşü ile temel bir eğitimi yeterli görmüştür.

Onaltıncı sözde dini eğitimin önemini, ibadetin bilinçli yapılması gerektiğini vurgular (16.söz). Kazakları din eğitimi konusunda eleştirir. Dilini alıştırmak ve dinini iyi öğrenmek için düşünmeye ve öğrenmeye gayret göstermez. “Bildiğim bu, artık ihtiyarladım nasıl öğreneyim?”

veya “Dini eğitim almadım değil, ancak dilim dönmüyor, ne yapayım” der. Onun dili diğer insanlardan farklı yaratılmış mı? (16.söz) Sorusuyla her yaşta din eğitiminin doğru olarak alınabileceği, dinin doğru öğrenilmesi gerektiğini nasihat eder.

Abay dönemindeki medrese eğitimini de eleştirmektedir. Kazakistan’daki medreselerin eskidiğini, bu medreselerde yapılan eğitimin faydalı olmayacağını, eğitimde yenileşme olması gerektiğini savunmuştur. Mevcut medreselerde yapılan eğitimi “uzun yıllarını boşuna geçirip, bilimden faydalanmayıp uzun konuşmalarla günlerini geçirdiler, bu dünyada cahil, bilgisiz insanlar var, yaptığı işler de faydasızdır, bu durumda insan avlamaya, insan kandırmaya başladılar. Çoğu zaman bu ahmakların nasihatı da etkisiz olur” (38.söz) sözleriyle eleştirmektedir. Ancak Kazakların kurtuluşu içinde eğitimin şart olduğunu söylemektedir. Bunun için de güçlü idareci ile çocukların aileden alınıp medreselerde birçok ilim dalı üzerine eğitilmesi gerektiğini (41.söz) söylemiştir. Özellikle kız çocuklarının İslami ilimleri öğrenmelerini hatta daha sonra öğretmelerini nasihat etmiştir (41. Söz).

Abay çocuk terbiyesi ile de doğrudan eleştiri getirerek sonuç çıkarmaya yönelik eleştirel nasihatte bulunmuştur. Ailelerin çocukların küçükken olumsuz davranışlarını hoş görmesini, onu yapacağını, vereceğim diyerek kandırmasını eleştirmiştir. Bu tip davranışların çocuğu ilerde kötü huylu yapacağını söylemiştir. Onuncu sözde terbiye ile ilgili olarak Abay, “Önce, çocuğunu kendin aldatacağın: “İşte, onu vereceğim, işte bunu vereceğim” diyeceksin. Başlangıçta çocuğunu kandırıldığına mutlu olacaksın. Daha sonra çocuğun dolandırıcı olursa, kimi kabahatli bulacaksın? “Küfür et” diyerek birine küfrettirip sonra da “Kereta. afacan, ona dokunmayın” diyerek onu iyice şımartırsın, tamamen yaramazlığa alıştırsın. Mektebe gönderdiğinde ise, hocanın en ucuzunu arayıp okuma yazma bilse yeter dersin. Kurnaz ve uyanık ol ha, “filancanın çocuğu senin arkandan iş çevirip kandırır, dikkatli ol” diyerek kimseye güvenmeyen şüpheli bir kişi haline getirirsin. Bu mu, senin vereceğin terbiye? Bu çocuktan sen hayır mı bekleyeceksin?” (10 söz) sözleriyle ailelerin çocuk eğitimindeki yanlış davranışlarını eleştirmiştir.

Bilim-İlim

Abay bilim ve ilim kavramlarını birbirinden ayrı anlamda kullanmıştır. Dinle ilgili bilgileri ilim, pozitif bilgilerle ilgili olanları bilim olarak tanımlamıştır. Hayatta ne yapacağını sorgularken ilim sorgusu da yapmış, “İlim ile meşgul olmak mı? Hayır, ilim meşguliyeti için ilim hakkında konuşacak kimse yok. Bildiğini kime öğreteceksin, bilmediğini kimden soracaksın? Uçsuz bucaksız ovada örtüyü yayıp eline değnek alıp oturmağın ne faydası var. Dertleşip rahatlayacağın biri olmadıktan sonra bilimin kendisi insanı tez yaşlandıracak bir derttir” (1.söz) diyerek bilimle uğraşmamış ancak Kara Sözlerinde bilim ve dini ilimlerle ilgili nasihatler yer almıştır.

Abay normal eğitim verdikten sonra ilim öğretmek gerektiğini (dini eğitim)söylemiş, bilim ve dini ilimleri öğrenmenin önemini onuncu sözünde şu şekilde açıklamıştır. “İlimsiz ahiret de yok dünya da yok. İlimle kılınmayan namaz, tutulmayan oruç, gidilmeyen hac, hiçbir ibadet yerine ulaşmaz”. Malımı ilim yolunda harcamanın öneminden yine onuncu sözünde bahsetmektedir. Dinimizde de, kendisine ilim verilip de, o ilim ile amel etmesini ve onu başkasına öğretmesini bilen kişilere yalnızca gıpta ile bakıldığını söylemektedir (10. söz).

Abay bilimin Kazak milletini ilerleteceğini eleştirel bakış açısıyla ifade etmiştir. Rus eğitimi gibi Rus bilim ve teknolojisini öğrenmenin öneminden bahsetmiştir. Bunu şu şekilde örneklendirmiştir. “Şimdi bakıyorum da Özbeklerin ekmediği ekini, yetiştirmediği yemişi yok, tüccarlarının gezmediği yer, yapmadığı iş yok. Sadece kendi işleriyle meşgul olup, şehirleri birbirileriyle hiç savaşmamışlardır. Rusya’ya tabi olmadan önce, Kazakların ölüsünün kefenini, dirisinin elbiselerini onlar temin ediyordu. Babanın evladına vermeye kıskandığı hayvanları onlar satın alıp götürürlerdi. Rusya’ya tabi olduktan sonra Rusların bilim ve teknolojisini bize göre onlar daha çok öğrendiler. Büyük zenginler de, büyük imamlar da, beceriklilik de, incelik de, nezaket de hepsi onlarda. Nogaylara baktığımda gördüm ki, asker olmaya da dayanıklı, yoksulluğu da dayanıklı, kaza belaya da dayanıklı, hoca yetiştirip ve medrese açıyorlar ve dini vecibelerini yerine getirmekte de dayanıklıdır. Çalışarak para kazanmanın da yolunu biliyorlar, iyi yaşam ve güzellik de onlarda (2.söz).”

İlim öğrenmenin ve özellikle Rus ilim ve sanatını öğrenmenin önemini de vurgulayan Abay, ilim öğrenme için nasihatte bulunmaktadır, “ ilim bilim öğrenmek isteyenlerin bilmesi gereken şudur: Öğrenmenin kendine has bir şartları vardır. Onları bilmek gerek, onları bilmeden öğrenmeye çalışsan da, sonuç alamazsın. Rusların ilim ve sanatı, dünyanın anahtarı gibidir, bunları öğrenen kişiye dünyada her şey kolay gelir.” Abay bu sözlerle gelişmenin ancak ilim ve sanat öğrenmekle olabileceğini, özellikle zenginlerin çocuklarının ilim ve sanatı okuyup Kazak halkına yaralı olması gerektiğini savunmuştur. Kazakların Rus ilmini öğrenenlerin de Kazaklara pek hayırları olmadığını ifade etmiştir (25.söz), bu sözleriyle Kazak toplumunun ilerlemesini Rus bilim ve sanatının öğrenilmesiyle ilişkili tutmuştur.

Kazakları sadece hayvan yetiştirdikleri için eleştirmiştir. Üçüncü sözde “Bunların hepsi de dört ayaklı hayvanlarını çoğaltmaktan başka bir düşüncesinin olmamasından kaynaklanmaktadır, eğer bunun dışında tarım, ticaret, sanat ve ilim gibi şeylere daha çok zaman ayrılırdı, böyle olmazdı (3.söz), sözleriyle sadece hayvan yetiştirmenin toplumu geri bıraktığını ifade etmiştir. İlime daha çok zaman ayrılması gerektiğini vurgulamıştır. Yine bilimin önemini yedinci sözde “..Dünyanın hem görünen hem görünmeyen sırrını yoklayıp, hiç olmazsa deneyip tecrübe etmezse, insanlıkla ilişkisi olmaz. Bunu yapmazsa, o can insan canı değil, hayvan canı olur..... Henüz gücü kuvveti yetersiz, beyni gelişmemiş, şuarsuz çocukluk zamanındaki “Bu nedir?” “O nedir?” şeklinde bir şeyleri sorup öğrenme esnasında uyku ve yemeğin de aklımızdan çıkıp gittiği arzumuzu, yetişkin olduktan sonra yerli yerinde arayışlara, bilenlerden sorup öğrenmelere, ilim bulmuşların yoluna niçin yöneltmiyoruz?” (7.söz) sözleriyle bilim öğrenmenin gerekliliğini vurgulamıştır.

Abay ilim öğrenmenin öneminden de sıkça bahsetmiştir. İlimin sadece Allahtan istemekle olmayacağını, bunun için insanın hem çalışması hem de malını bu yolda harcaması gerektiğini söylemiştir. “Hadi diyelim ki, mal kazandın, zengin oldun. O malı harcayarak ilim sahibi olmalısın. Kendin bunu yapmıyorsan, çocuğun yapsın. İlimsiz ahiret de yok, dünyalık da yok. İlimsiz kılınan namaz, tutulan oruç, gidilen hac, hiçbir ibadet yerine ulaşmaz (10.söz). Yine, İlim elde etmek için güçlü bir arzu ve istek olmalıdır. İnsan zeki olabilir ve diğer şartları da sağlayabilir, ancak ilme yönelik arzu ve istekten yoksunsa başarılı olamaz. İlimde başarıyı elde etmek için kişinin ilgi duyduğu bir alanda çalışma yapması gerekir. Abay da otuz ikinci sözünde “Bilime tutkun, arzulu olursan ve öğrenmenin kutsal olduğunu fark edersen, gönlünde huzur hâsıl olur” demektedir.

Abay gayret, akıl ve kalbin insan üzerindeki önemini tartışmış bunların üstünde ilim olduğunu vurgulamıştır. On yedinci sözünde çalışmadan hiçbir şey elde edilmeyeceğini ve sürekli öğrenmek gerektiğini ifade eder. Akıl, iyilik, gayretin bir insanda olmasının ilimle olacağını bunu sağlayan insanın da mükemmel insan olacağını 17. sözünde ifade etmiştir.

Abay insanın Allah’ı bilmesi ve ona kulluk etmesi gerektiğini de dini ilim olarak ele almıştır. Allah’ın varlık hikmetini insanın yaratılış özelliklerini ele alarak anlatmıştır. İnsanın yaratılış özelliklerini ve duyuların fonksiyonlarını anlatırken Allah’ın varlığını ortaya koymaya çalışmıştır. Abay duyularla ilgili olarak, “Allah göz ve burnu ağza yakın yaratmış ki, yediğimiz ve içtiğimiz şeylerin temizliğini görerek, kokusunu bilerek beslensinler diye. Bize ihtiyaç olan fakat öğrenilecek özellikleri olan delikleri, bizim aziz ve başımızdaki ilim organımızdan uzak yerde bir yerde açmıştır. Bunların hepsi, insanın bir hikmetle bilinçli bir şekilde yaratıldığına delil değil midir?” ifadeleri ile Allah’ın varlığını ve gücünü ortaya koymaya çalışmıştır (27.söz).

Yine 27. sözde insan ve hayvan karşılaştırması yaparak insanın yaratılış amaçlarını ortaya koymaya çalışmıştır.

- Tamam, o zaman tüm canlılara bak, kendine de bak, Allah canı hepimize vermiş. Canın nurunu hepimize eşit olarak anlayacak bir şekilde vermiş mi? İnsan geleceğini, geçmişini ve bugününü, üçünü de etraflıca düşünür. Hayvan ise geçmişini ve şimdiki durumunu yarım yamalak bilir, geleceğini araştırmayı hiç yapamaz. Hayvana verilen vücuda bak, bir de insana verilen vücuda bak. İnsanın iki ayağı üzerinde dik durup, dünyayı bütünüyle görmeye, bütünüyle araştırmaya kabiliyeti var, ayrıca hayvanları kullanmayı ve onlardan faydalanmayı da bilir. Hayvanlardan bazıları ayağına güvenir, başka bir hayvanı kendi yararına kullanmasını bilmez. İnsan kendinden emin olmasa, insanı da hayvan gibi yaratsa, hiçbir şeye yaramazdı. Hayvana insanın aklını verse bu kadar ustalık, bu kadar cömertlik ve ilim öğretecek üstünlük o vücuda uygun gelmezdi.

Mesela hangi öküz şehir inşa edebilir, silah yapabilir, çeşitli aletler ustalıkla sanat ve zanaat yapabilir? Ama insanoğlunu ise, bu mükemmel aklı yine mükemmel bir biçimde yaratılan vücuda yerleştirerek, bu kadar yetenek sahibi yapması hikmetle hayvanlara sultan etmesine delil değil midir? Öyleyse, insanoğlunu üstün görerek, onun halini önceden Allah'ın kendisinin düşünerek yarattığına da delil değil midir? O halde, insanoğlunun Allah'a kulluk etmeye borçlu olduğu malum oldu mu? (27.söz).

Abay 32.sözünde ilim öğrenmenin yollarını ve ilim öğrenmenin amacını belirtmiştir. Abay'a göre ilimin amaçları ve öğrenme yolları;

Birincisi, ilim imkânı ortaya çıkarsa, şu veya bu işe faydalanırım, dünyada ihtiyaç olan bir şeye gerek olur diye öğrenmelidir. Onun için sadece ilim ve bilimin kendisine istekli arzulu olup, sadece bilmenin kendisini bir hazine bilsen, her bilmediğini öğrendiğin zaman gönlünde bir huzur ve ferahlık hissedersin. Ondan bildiğini pekiştirme, bilmediğini yine onun gibi öğrensem diyen bir arzu, bir aşk ortaya çıkar. O zaman her duyduğunu, gördüğünü aklın daha iyi anlar ve onu aynen içine sindirir.

Eğer gönlün tümüyle başka bir şeyde olursa, ilmini sadece ona sebep kılmak için öğrenirsen, öyle ilme gönlünün tutkusu üvey annenin çocuğa tutkusu gibi olur. İnsanın gönlü tümüyle bağlansa, ilim ve bilimin kendisi de insana bağlanır ve tez ele geçer. Yarım tutku, yarım öğrenmedir (32.söz).

Abay'a göre bilim insana dünyadaki ihtiyaçlarını gidermek için gereklidir. İnsan tam istekle öğrenmeye çalışırsa bilimi tam öğrenir. Yarım istekle öğrenmek isterse yarım öğrenir. İnsan gönlünü vererek öğrenmelidir. Bu düşünce günümüzdeki güdülenme kuramlarına uygun düşüncedir.

İkincisi, ilmi öğrenirken, samimi bir maksatla öğrenmek gerekir. Rekabet için öğrenmemelidir. Azıcık rekabet gönlü heveslendirmek için zararlı da değildir, çok rekabet insanı teşvik bir tarafa, bozar. Onun sebebi her rekabetçi insan sadece hakkı bulmak için rekabet etmez, yenmek için de rekabet eder. Bu rekabet çekememezliği büyütür, insanlığı büyütmez, belki de azaltır. Ayrıca onun amacı bilimsel olmaz, insanoğlunu şaşırtıp, yalan söze inandırmak olur. Bu gibi düşünceler kötü insanlarda olur. Doğru yoldaki yüz kişiyi yolundan şaşırtan kişi, kötü yoldaki bir kişiyi doğru yola sevk eden kişiye kurban olsun! Rekabetin kendisi de ilmin bir yoludur. Fakat rekabette hırslanmak olmaz. Eğer hırslanırsa, bencillik, gurur, övünme, hasetlik gibi hislerin esiri olursa, öyle bir insan kendisine zarar veren yalandan da, dedikodudan da, kavga dövüşten de uzak olmaz.

Abay ilimi maksatlı ve samimi olarak öğrenmek gerektiğini rekabet için öğrenilmemesi gerektiğini söyler. Rekabetin fazlasının zararlı olduğunu ancak azda olsa rekabetin öğrenme için gerekli olduğunu söyler. Rekabetin bencillik duygularını ortaya çıkaracağını bunun da insanın kendisine zarar vereceğini ifade eder.

Üçüncüsü, herhangi bir hakikate gayret edip içtihadınla tam doğruluğuna kanaat getirirsen, onu tut, ölsen de bırakma! Eğer öğrendiklerini kendin uygulamazsan, kime yarar? Kendinin hürmet göstermediğin şeye, başkasından nasıl hürmet beklersin?

Abay üçüncü amaç olarak doğru bilgiyi saklamak gerektiğini ve hayatında uygulamak gerektiğini söyler. Doğru bilgi insanın işine yarayan bilgi olduğunu söyleyerek bilginin işe yararlılığını da tartışmıştır.

Dördüncüsü, ilim ve bilimi geliştirmek için iki araç vardır insanın içinde: biri mülhaza etmek, ikincisi sağlam bir şekilde muhafaza etmek. Bu iki aracı güçlendirme cihetinde olmak gerekir. Bunlar güçlenmedikçe, ilim de güçlenmez.

İlimin araştırma ve doğru bilginin korunmasıyla gelişeceğini söyler. İlimin güçlenmesi araştırma ve korumayla mümkün olacağını söyler.

Beşincisi, akla zararı olan dört şey vardır. Bundan kaçınmak gerek. Bunların içinde kaygısızlık diye bir şey var. Canım, buna zinhar dikkat et. Çünkü o öncelikle Allah'ın, ikincisi halkın, üçüncüsü devletin, dördüncüsü ibretin, beşincisi aklın, edebin, hepsinin düşmanıdır. Onun olduğu yerde bunlar olmaz.

İlimin gelişmesi için kaygının olması gerektiğini ifade eder. Kaygısızlıktan özellikle uzak durulması gerektiğini, kaygısızlığın akla zarar verdiğini ifade eder. Kaygı yüksek düzeyde olursa güdülenmeyi ve öğrenmeyi engeller.

Altıncısı, ilmi ve akli koruyan şahsiyet denen zirri olur. Bu şahsiyet bozulmasın! Her gördüğüne heves etmekle, hoppalıkla birinin yersiz sözüne veya önüne çıkan eğlenceye takılıp kalırsan, şahsiyetinin güzelliği ve sağlamlığı bozulur. Ondan sonra okuyup öğrenmede fayda yok. Koyacak yerin olmadıktan sonra, onları nereye koyacaksın? Dediğini yapanın, sözünde duranın şahsiyetli kişinin çelinmez akli, namusunu koruyan gücü ve kuvveti olsun! (32.söz)

Abay insanın şahsiyetli olması gerektiğini, şahsiyet sahibi insanların akli ve bilimi koruduğunu söyler. Bugünkü düşünceyle değerlendirildiğinde de bilim adamı karakterli, dürüst ve objektif olmalıdır. Eğer bilim adamında bu özellikler yoksa bilimin gelişmesi ve korunması mümkün değildir. Abay bilim adamının özelliklerini bugünkü anlayışa uygun olarak tanımlamıştır.

Abay ilimin çocuğa öğretilmesi gerektiğini ifade eder, başlangıçta çocuğa zorla yada merakını uyandırarak ilimi öğretmek gerektiğini söyler. Abay, “İlim ve bilimi çocuk evvela kendisi araştırarak bulamayacağını, başlangıçta zorla veya kurnazlıkla alıştırmak, merakını çekmek gerektiğini ifade eder. Çocuk ne zaman ilim ve bilimi sevgiyle isterse, o zaman adam olacağını söyler. Bu aşamadan sonra Allah-u Teâlâ’yı, kendini, dünyayı tanıyacağını, farklı ilim ve bilimleri öğreneceğini belirtir (38.söz).

Abay ilmi satıp para kazanmayız der. Para ile ilim ve zanaat öğrenilmesi gerektiği üzerinde durur. Sanat paradır, sanatı öğrenmek de iyiliktir. Fakat o sanat adaletten ayrılmasın, adil olsun, şeriata uygun olsun. İnsanın kendi halince iyilik sahibi olması bir borçtur. Fakat diğerlerinin iyiliğine dayanması doğru değil(38.söz), diyerek sürekli olarak başkalarından iyilik beklenmemesi gerektiğini insanın kendinin bilgi sahibi olması gerektiğini söyler. Abay bilimin parayla satılmayacağını aksine para harcayarak hem kendimiz hem de çocuklarımıza bilim öğretilmesi gerektiğini vurgular.

SONUÇ

Abay’ın Kara Sözler kitabı Türklerde yaygın olarak görülen siyasetname türünde eserdir (Kibar, 2014). Ancak klasik siyasetnamelerden farklı olarak döneminde Kazak halkının Rus işgali altında olması ve geri kalmışlığından dolayı halkını ilerletmek için doğrudan Kazak halkına yönelik nasihatlerden oluşmaktadır.

Kazak halkına karşı kendisini sorumlu hisseden ve genç yaşlarda toplumu adına söz söyleyebilecek bir noktaya gelen Abay, toplumsal aksaklıkların doğru teşhisi ve neticesinde sağlıklı bir çözüme kavuşturulması için şiirlerinde ve özellikle yazılarında yöntem olarak eleştiriye kullanır. Eleştiri yaparken kendisini de dışarıda tutmayan yazar, eleştiri aracı olarak da daha çok ironiden faydalanır (Bacaklı, 2017).

Bu çalışmada Abay’ın Kara Sözler kitabında eğitim ve bilimle ilgili aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

1. Abay çocuk eğitiminin çok önemli görmüş, öğretim faaliyetlerinin incelikleri olduğunu belirtmiştir. Abay eğitimle ilgili sıkça tavsiyelerde bulunmuştur. Eğitim çocukluktan başladığı müddetçe en güzel karşılığının alınabileceğini ifade eden Abay “Ağaç yaşken eğilir” atasözünün gereğince küçük yaşlardan itibaren çocuk eğitime önem verilmesi gerektiğini söylemiştir.

2. Abay toplumun eğitilmesi gerektiğini sıkça sözlerinde ifade etmiş, Rusçanın, bilim ve kültürünün çocuklara öğretilmesinin önemini vurgulamıştır.

3. Abay dönemindeki medrese eğitimini de eleştirmiş, Kazakistan eğitiminde yenileşme olması gerektiğini savunmuştur.

4. Dini eğitimin önemini, ibadetin bilinçli yapılması gerektiğini vurgular, Kazakları din eğitimi konusunda eleştirir, her yaşta din eğitiminin doğru olarak alınabileceği, dinin doğru öğrenilmesi gerektiğini nasihat eder.

5. Abay bilim ve ilim kavramlarını birbirinden ayrı anlamda kullanmıştır. Dinle ilgili bilgileri ilim, pozitif bilgilerle ilgili olanları bilim olarak tanımlamıştır.

6. Abay bilimin Kazak milletini ilerleteceğini eleştirel bakış açısıyla ifade etmiştir. Rus eğitimi gibi Rus bilim ve teknolojisini öğrenmenin öneminden bahsetmiştir.

7. Abay insanın Allah'ı bilmesi ve ona kulluk etmesi gerektiğini de dini ilim olarak ele almıştır.

8. Abay'a göre bilim insana dünyadaki ihtiyaçlarını gidermek için gereklidir. İnsan tam istekle öğrenmeye çalışırsa bilimi tam öğreneceğini ifade eder. Bu düşünce günümüzdeki güdülenme kuramlarına uygun düşüncedir.

9. Abay insanın şahsiyetli olması gerektiğini, şahsiyet sahibi insanların akli ve bilimi koruduğunu söyler. Abay'ın bilim adamı tanımlaması bugünkü bilim adamı anlayışına uygundur.

Türk dünyasının ortak değerleri olan İbrahim Abay gibi şair ve düşünürlerin tüm Türk devletlerinde tanıtılması, onun ilkelerinin bugünkü Kazak toplumunun geçmişte yaşadığı acıları bilmesi, tekrar yaşamaması açısından oldukça önemlidir.

Kaynakça

1. Abay.(2015). Kara Söz, Menin 100 kitabım,(Çev: Rollan Seisenbaev), Halkaralık, Abay Klubu. Jidebay.

2. Ayan, E.(2017). Bir Devrin Aynası Abay Kunanbay ve Kara Sözler, Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi.

3. Bacaklı, Y . (2017). Abay Kunanbayev'in Nasihatler Adlı Eserinde Toplumsal Eleştiri Aracı Olarak İroni. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6 (2), 1137-1149.

4. Çınar, A. A. (1997). Büyük Kazak Şairi Abay Kunanbayev (1845-1904). Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, 3(3).119-123.

5. Erdem, T.(2001). Abay Yolu Romanının Sosyolojik Açısından İncelenmesi, Bilig Dergisi, 17, 1-32.

6. Hopaç, M. (2013). Kazak Aydınlanmasında Abay Kunanbayev Düşüncelerinin Etkileri Üzerine Bir Deneme, Akademik Bakış Dergisi, 37, s.1-11.

7. Kara, A.(2004). Bir Söz Sanatı Ustası Kazak Milli Şairi Abay Kunanbayoğlu, Kazak Türkleri Vakfı Arman Dergisi, 22-24.

8. Karabulut, F. (2004). Dil Ölümü Sürecinde Kazak Türkçesinin Durumu. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(1).67-87.

9. Karabey, T. (1996). ABAY KUNANBAYOĞLU (1845-1904). Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, (4).193-197.

10. Kibar, Z. (2014). "Abay'ı Doğru Anlamak". Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması. 26-28 Mayıs 2014. 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). Eskişehir (<http://bilgelerzirvesi.org/bildiri/pdf/zafer-kibar.pdf>), ss.543-546.

11. Özdemir, A. (1996). Kazak Edebi Dilinin Kurucusu Kazaklar'ın Klasik Şairi Abay (İbrahim) Kunanbayulu (1845-1904). Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. S, 5, 189-201.

12. Kaymak, A.(2007). Abay Kunanbay'ın "Qalıñ Elim, Qazağım" Örneğinde Kazak Türkçesi Fiil Çekim Ekleri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T. C. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Lehçe Ve Edebiyatları Bilim Dalı, Niğde.

13. Öztürk, R., & Sembi, N. Kazak Millî Şairi Abay (İbrahim) Kunanbayev'in Pedagojik Görüşleri Üzerine Bir İnceleme. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (41), 39-51.

14. Kunanbayev, Abay <http://www.tarihbilinci.com/konular/abay-kunanbay.7724/>.

УДК 371.015.3:371.132(043)

¹Волошина В.В., ²Гринева О.М.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ ОПТИМИЗАЦИИ ПРОЕКТИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ЛИНИИ ЖИЗНЕННОГО ПУТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В УСЛОВИЯХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

^{1,2}Украина, Киев, Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова

Аннотация

В статье рассматривается проблема профессионального развития будущих педагогов. Рассмотрены феномены проектирования жизненного пути и профессиональной линии проектирования жизненного пути личности юношеского возраста. Представлены психологические технологии оптимизации профессиональной линии проектирования жизненного пути студентов педагогических специальностей.

Ключевые слова: профессиональное развитие, профессиональная линия проектирования жизненного пути, личность, студенты педагогических специальностей, юношеский возраст.

Abstract

The problem of future pedagogists' professional development is considered in the article. Phenomenons of life way design and professional line of personality's youth age life way design are discussed. Psychological technologies of professional line of students of pedagogical specialities life way design are represented.

Keywords: professional development, professional line of life way design, personality, students of pedagogical specialities, youth age.

На современном этапе развития Украины, среди множества различных профессий, качество профессиональной подготовки будущих педагогов имеет высокую социальную значимость. Именно профессиональная деятельность педагогов, особенности их взаимодействия с детьми и подростками в значительной мере обуславливают специфику личностного развития молодого поколения украинских граждан, влияют на становление системы ценностей, жизненных интересов, взглядов, мировоззрение молодежи в целом. При этом, важной составляющей процесса профессионального обучения студентов педагогических специальностей является не только формирование у юношей и девушек глубоких профессиональных знаний, современных педагогических умений и навыков, но и так называемых «жизненных» компетентностей, в том числе - компетентности в автономной постановке профессиональных целей своей жизни и выработке планов по их достижению, формированию обобщенных стратегий профессионального саморазвития, развитию умений ауторефлексии успешности такой жизнедеятельности и ее постоянного самосовершенствования.

Изучению проблем профессионального саморазвития педагогов, в том числе на этапе профессиональной подготовки, посвящен ряд работ советских и современных зарубежных ученых (Е.Б.Борисова, Е.А.Климов, А.К.Маркова, Л.М.Митина, П.А.Шавир). При этом в современной украинской психологии все большее значение уделяется изучению вопросов самодетерминации, собственной неадаптивной жизненной активности юношей и девушек, направленной на постоянное личностное саморазвитие и самосовершенствование, а именно - развития системы мотивации, мотивов как смысловых образований, в процессе борьбы которых личность выбирает тот способ действий, посредством которого реализует собственное «Я» (И.С.Булах [1]), формирования умений принятия жизненных решений, которые имеют «судьбоносный» характер и на длительное время определяют векторы развития личности (Л.В.Помыткина [2]), становления «позитивной» личностной свободы как добровольно принятой индивидуумом на себя ответственности за процесс собственной жизни и ее результаты (В.А.Чернобровкина [3]).

Анализ работ современных психологов по вопросам жизненного пути личности и особенностям его проектирования в юношеском возрасте (Н.В.Белова, О.В.Зазимко, Д.В.Криницын, Н.В.Чепелева) дал возможность разработать понятие «проектирование жизненного пути личностью юношеского возраста», которое представляет собой детерминированный и субъектно организованный процесс развертывания ее смысложизненных ориентаций в личностных и социальных измерениях становления линий жизненного проекта, что актуализирует метапроектирование ей собственного будущего, направленное на непрерывное авторское самосоздание жизненного пути [4].

Проектирование молодыми людьми своего жизненного пути способствует выстраиванию ими линий жизненного пути в ценностно-смысловом и пространственно-временном континууме своего жизненного мира. Анализ понятий «лейт-линия»

(Л.С.Выготский), «жизненная линия личности» (К.А.Абульханова), «линия жизни личности» (К.Л.Милутина) дал нам возможность интерпретировать понятие «линия жизненного пути личности юношеского возраста» как обобщенные способы реализации человеком ключевых экзистенций своей жизни в личностном и социальном мире, в их единстве.

Одной из важнейших линий проектирования жизненного пути личностью юношеского возраста является именно профессиональная, поскольку юность, в том числе - поздняя юность, является сензитивным периодом профессионального самоопределения личности и активизации ее профессиональных мотивов, интересов, а также потребностей в профессиональном саморазвитии (Е.И.Головаха, Л.В.Долинская, И.С.Кон, С.Д.Максименко, В.Г.Панок, Н.Ф.Шевченко).

Результаты обширных экспериментальных исследований становления профессиональных ценностей, мотивов, интересов, направленности, целей и планов профессионального саморазвития, проведенных авторами в 2015-2018 гг. в различных регионах Украины, показали выраженность стремления большинства студентов педагогических специальностей к работе по избранной профессии, профессиональному саморазвитию. В то же время были выявлены некоторые проблемы становления профессиональной линии проектирования молодежью жизненного пути, в том числе недостаточность развития ценностей альтруистического служения другим людям в собственной профессиональной деятельности, недостаточная согласованность и интегрированность личностных, социальных и собственно профессиональных ценностей в структуре интеграла профессиональных ценностей бедещих педагогов, нечеткость системы их жизненных целей и моновариантность, ригидность соответствующих им планов профессионального саморазвития, неготовность к выработке собственного, авторского стиля профессиональной деятельности, недостаточность развития умений субъектного управления процессами профессионального саморазвития в целом [4]; [5]; [6].

Все это обуславливает необходимость разработки и дальнейшего внедрения в практику работы современных профессиональных педагогических учебных заведений психологических технологий оптимизации проектирования студентами педагогических специальностей профессиональной линии собственной жизни.

Важным условием успешности профессиональной деятельности педагогов является альтруистическая направленность их личности в целом. Поэтому мы считаем, что психологические технологии оптимизации профессиональной линии проектирования будущими педагогами собственного жизненного пути должны быть направлены на актуализацию у них жизненных смыслов и ценностей служения другим людям, реализации этих смыслов в своей будущей профессиональной деятельности. Одним из методов внедрения такой технологии является диалогическая беседа. Преимуществами диалогических бесед, по сравнению с методом лекции, являются более широкие возможности получения обратной связи с участниками беседы, возможность включения элементов дискуссий, диспутов, других активных техник взаимодействия со студентами. Ориентировочными темами таких бесед могут быть «Человек и мир: грани взаимодействия», «Жизнь одного человека: смерть или бессмертие», «Быть настоящим Учителем для меня означает...», «Идеальный педагог - это тот, кто...». В процессе каждой беседы важно конкретизировать и уточнить представление юношей и девушек о таких психологических понятиях, как: смысловые конструкты как личностные образования, смысложизненные и ценностные ориентации, личностная эффективность, самоосуществление и самореализация человека как психологические категории, личностная и профессиональная рефлексия, профессиональная направленность и профессиональное самоопределение.

В процессе диалогических бесед с молодыми людьми, могут быть использованы специальные техники их самопознания и самоанализа, в частности «Два магических вопроса» Дж.Рейнуотер, логотерапевтические техники дерефлексии и логоанализа, разработанные В.Франклом, рефлексивные техники аутотренинга поиска «ответа

подсознания» И.Шульца для актуализации смысложизненных когниций юношей и девушек, в том числе средствами экзистенциальной рефлексии.

Дальнейшему развитию профессиональных ценностей, мотивов, интересов, направленности будущих педагогов способствует использование технологий социально-психологического тренинга, в том числе - дискуссий, ролевых и деловых игр. Примерами таких дискуссий могут быть «Профессионально важные качества современного педагога», «Педагог, которого любят дети», «Стили межличностного общения педагога: авторитарный, демократичный, либеральный» и др. Конкретными примерами игровых психотехник, направленных на развитие просоциальных, гуманистических ценностей студентов педагогических специальностей, могут быть «Аукцион ценностей педагогической профессии», «Черно-белый портрет», «Четыре монеты», «Аукцион профессионально важных качеств» и др. Использование ролевых игр («Собеседование», «Беседа педагога с руководителем школы», «Проведение урока в проблемной ситуации») дает возможность студентам более глубоко осознать себя в будущей профессиональной роли, сформировать адекватные представления об уровне развития собственных профессионально важных качеств, определить направления дальнейшего профессионального саморазвития. Развитию внутреннего локуса контроля и переживанию будущими педагогами ответственности за свою профессиональную деятельность и дальнейшую карьеру способствует использование таких игровых психотехник, как «Разговор с изменением позиции», «Зубы подаренного коня», «Диалог», «Дискуссия», «Человек-судьба-дьявол» и др. Формированию у студентов навыков самопознания, самораскрытия и развитию их творческих способностей способствует метод психорисунка, в том числе на темы «Мой личный герб и девиз», «Я - учитель», «Я и моя будущая профессия».

Для развития у будущих педагогов умений целенаправленного проектирования собственного профессионального будущего в тренинге могут быть использованы различные техники коучинга и тайм-менеджмента, в том числе - технологии на основе «метода обратного задания» и постановки жизненных целей по методу «SMART», инструменте «Колесо жизни» П.Дж.Майера в модификации И.Пинтосевич, инструменте «Достойная цель» С.Альтшуллера и И.М.Верткина в модификации А.Жалевича, техниках визуализации жизненных целей юношей и девушек, в частности «Дерево целей», «Мишень целей» и др. Развитию у студентов умений эффективного планирования реализации своих жизненных целей во времени способствуют техники тайм-менеджмента, в том числе «график Ганта», «Альпы», «Хронометраж», «матрица Эйзенхауэра», «метод ABC».

Разработка комплексных систем внедрения в практику работы преподавателей и психологов профессиональных педагогических учреждений образования различных технологий активного социально-психологического обучения для активизации альтруистических смысложизненных ориентаций, профессиональных ценностей служения другим людям, профессиональной направленности и выработки оптимальных стратегий профессионального взаимодействия студентов, а также развития их умений постановки целей и планирования собственного профессионального будущего будет способствовать развитию их способностей автономного и субъектного проектирования профессиональной линии проектирования своего жизненного пути.

Список использованной литературы

1. Булах І.С. Психологія особистісного зростання підлітків: реалії та перспективи: монографія / Булах І.С. - Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016. - 340 с.
2. Помиткіна Л.В. Вибір стратегій досягнення життєвих цілей студентами як психологічна проблема / Л.В.Помиткіна // Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. - 2014. - № 22. - С.89-94.
3. Чернобровкіна В.А. Психологія особистісної свободи : монографія / Чернобровкіна В.А. - Луганськ: Вид-во ДЗ “ЛУ імені Тараса Шевченка”, 2012. - 458 с.

4. Гріньова О.М. Психологія проектування особистістю життєвого шляху: юнацький вік. Монографія / Гріньова О.М. - Вінниця: ТОВ "Нілан-ЛТД", 2018. - 464 с.
5. Волошина В.В. Аксіопсихологія професійної підготовки майбутнього психолога у вищих педагогічних закладах освіти : монографія / Волошина В.В. - Вінниця: ТОВ "Нілан-ЛТД", 2014. - 274 с.
6. Волошина В.В. Психологічні технології підготовки майбутніх психологів : монографія / Волошина В.В. - Вінниця, ТОВ "Нілан-ЛТД", 2015. - 391 с.

UDK 37.022

Massyrova R.R.

THE COLLABORATIVE ENVIRONMENT – A FORMATION BASIS DESIGN ACTIVITY OF BACHELORS

Eurasian Technological University

Abstract

The article reveals the role of the collaborative environment, which is the basis for the formation of the project activities of bachelors. Practical experience shows that thanks to the collaborative learning environment, students develop mutual understanding of each other.

Keywords: innovation, personality, collaboration, collaborative environment, competence.

Аннотация

В статье раскрывается роль коллаборативной среды, которая является основой формирования проектной деятельности бакалавров. Практический опыт свидетельствует, что благодаря коллаборативной среде обучения у студентов развивается взаимопонимание друг друга.

Ключевые слова: инновации, личность, сотрудничество, совместная среда, компетентность.

Аңдатпа

Мақалада бакалаврлардың жобалық қызметін қалыптастыру үшін негіз болып табылатын бірлескен орта рөлі қарастырылады. Тәжірибе көрсеткендей, бірлескен оқу ортасының арқасында студенттер өзара түсінушілікті дамытады.

Түйінді сөздер: инновациялар, тұлға, ынтымақтастық, бірлескен орта, құзыреттілік.

The XXI century is a century of innovative technologies which demands changes of functions of the teacher of the higher school. If earlier transfer of ready experience to students was a main function of the teacher, then now this function changed, that is a basis of education is process of training of students to how to gain knowledge which leads to acquisition of new social roles and the statuses. Also in the course of education at the student are formed that art which allows it to become an element of the economic sphere of life of activity of society. Therefore students become independent, responsible, self-motivated, with developed critical thinking. Students can communicate freely among themselves and further to become competent of various areas of life, so demanded. In this regard a main objective of the teacher is formation of such person of the student who consists in the following competences:

- to competently state the thoughts;
- culturally to argue the point of view;
- to self-express in different types of activity;
- to be responsible and to bear responsibility for acts;
- to communicate with environmental people;
- an objective self-rating – a reflection [1].

The specified competences are formed when using the collaborative environment in tutoring as in the center of educational process – the student, his cognitive and creative activity.

The use of the concept "collaborative environment" of the higher school of Kazakhstan is bound to transformation of an education system which began in 2010.

In the Pedagogical dictionary it is specified: "Collaborative tutoring – the educational approach to teaching and tutoring assuming collaboration of groups of teachers or students at the solution of this or that problem, realization of a task or creation of the project. As is well-known design activity is understood as educational and cognitive and research and creative activity of the student. At the heart of collaborative tutoring the idea that tutoring is social, in character, activity in which participants communicate with each other also lies, and process of tutoring is carried out by means of communication of students and the teacher [1]. In the course of this type of tutoring there is an extraordinary influence on motivation of tutoring of students and the positive attitude towards them, on creation of the favorable moral and psychological conditions for the fissile tutoring. Thereby is formed the qualitative relation of the teacher to the subject, clearness, organization in work, a step in relation to students, the well-timed help by it in study, objectivity in assessment of their progress, the endurance in the difficult situations that extremely influences assimilation process, promotes development at students of aspiration to imitate a positive example of the teacher. As a result, it considerably increases the educational effect of teaching.

The concept "collaboration", or "cooperation" is collateral activity (process), in any sphere, two and more people or the organizations for achievement of common goals at which there is an exchange of knowledge, tutoring and achievement of consent (consensus) [2].

To collaboration and vice versa, refer also crowd funding which is in many respects similar to collaboration and is constructed on the same philosophy which are:

- Emotional involvement of participants.
- Receiving awards.
- The specific goal of an action is chosen.
- Trust.
- The complete transparence of fund raising for exercise of the project.
- Convenience.

As a rule, this process demands existence of governing body, at the same time the form of the management can be and public at cooperation of equal members of the decentralized community. It is considered that participants of collaboration can have more opportunities of achievement of success in conditions of the competition for restricted resources, and it is a pressing problem today.

Collaborative (collateral) tutoring is approach within which tutoring is constructed on close interaction between students, or between students and the teacher. Participants of process gain knowledge through the fissile collateral information search, discussion and a comprehension of meanings and formation of projects [2].

Thus, collaborative (group) tutoring, that is "... tutoring in cooperation, is personal philosophy of the student, and not just the method used in audience. In all cases when people unite in groups, cooperation assumes the mode of work ... on the basis of respect, recognition of abilities and a personal contribution of each member of the group", and it just takes place in formation of design activity which can be begun with a first year and to continue logically to the fourth year that will find reflection in the degree project of the student» [3].

The theoretical analysis of the available literature on this problem demonstrates that along with the pedagogical system of a concept of the pedagogical environment, pedagogical space of the educational environment, the collaborative environment are concepts fundamental, relating to any pedagogical phenomena. They entered the scientific use rather recently and so far are absent in pedagogical dictionaries and encyclopedias. The habitat intuition which developed in biological sciences became a heuristic basis of their application. The external environment depending on the conditions which are available in it can support activity of an organism or oppress her. The same way external conditions for the pedagogical subject can be more or less favorable for educational activity, intensify it or reduce its effectiveness. It also defined relevance of a research of this problem.

As is well-known the principle of systemacity and the collaborative environment is built around the education purpose. In our opinion it is expedient to use this concept are considered when the common questions of the organization of pedagogical process of the higher school and

effectiveness of educational activity on the basis of trust of all participants of pedagogical process of the higher school.

Practical experience shows that the collaborative environment represents audience in which teachers understand a measure of the responsibility which is not limited only to a framework of the taught subject. The success of tutoring and teaching consists in creation of the atmosphere allowing the person to feel freely and safely in the course of tutoring. Each student, coming to audience, bears with itself some characteristic problems: family, poor prepared task on laboratory researches, SWSP. For creation of the benevolent atmosphere on occupation, switching and focusing, the collaborative environment as which basis the trust acts has to be a necessary condition of each occupation.

In the beginning each occupation is necessary creation of a positive emotional spirit of students. For this purpose the teacher, planning the occupation, develops a particular technique of reading a lecture, holding a practical, laboratory research and SWSP proceeding from a subject. So, practical classes can be given in structure the coach session. It helps to include all participants in process of tutoring and to make it conscious, motivated and fascinating. At different stages the teacher can use open questions, the fissile hearing, positive support, keeping the principle of a without marks and marks. It is possible to include coaching techniques in training: "4 questions of scheduling", "Shift of the Point of View", "Supporting Environment". Participants have an opportunity to work in small groups and couples, adding to the experience and forming a personal position [4].

Creation of a fiducial situation is a big percent of success of occupation. So, for example, using the strategy of critical thinking, teachers involve students in work in groups, and application of strategy of dialogue tutoring induce pupils to the fissile discussion of problematic issues and a discussion about relationships of cause and effect. It is necessary to pay an attention and that in the collaborative environment students develop both in social, and in the emotional plan, that is have an opportunity to communicate with peers, to protect and represent the ideas, to exchange opinions, to take the fissile part in mutually estimation and estimation themselves.

Thanks to the collaborative environment of tutoring at students mutual understanding of each other develops indicates V.R. Dauzhanova it defining merits and demerits of the collaborative environment. So it carries to advantages that on occupations to use of forms of cooperation there is never a passive student. Becomes larger plus the acquired knowledge which also is significant for each student of the road [4, P.63].

Therefore the main achievement of the collaborative environment is the fact that at students eyes burn, they cease to miss, are constantly busy, getting knowledge is self-contained. Surprise is replaced by expectation, it in turn generates a positive spirit for work. Each occupation includes tasks for individual work and for collateral group, is shown more trust and a positive on both sides.

Group work is an important component during creation of the collaborative environment at lectures, practical, laboratory researches and SRSP. Also division into groups is not less significant. During each group work the structure of group has to be a miscellaneous, it improves unity of collective and a possibility of self-expression of each student. As practice shows, working in group, students support each other, fix and expand the gained knowledge, develop thinking, imagination, ability to agree and come to the common decision of the put problem. This work productively works at implementation of the project for the given subject. Students set the purpose, tasks and make their hypotheses, it is possible to work as in larger groups, and small.

Thus, the theoretical analysis of key concepts of a research of this problem allowed us to define definition as follows: "The collaborative environment is a fiducial form of the organization of occupation in which students work together, collectively designing, producing new knowledge and are connected among themselves by need of communication with each other for the solution of an objective and disclosure of the potential».

During creation of the collaborative environment in educational process increases educational and cognitive motivation of the student, the level of uneasiness, fear to be unsuccessful,

incompetent in the solution of some tasks decreases, in group learning ability, efficiency of assimilation and updating of knowledge is higher, at collateral realization of a task.

Thereby the collaborative environment develops mutual understanding, that is, presence at all participants of group of tutoring of similar knowledge of process of interaction, similar views, the assumptions and assumptions that is a comprehension all group of the same ideas.

In this regard the significance of the collaborative environment at the higher school is shown that:

- the student studies much better;
- is able to communicate with other terms of collective;
- is able to show competently and logically the knowledge.

Thereby in the course of social contacts between students the educational community, owning particular knowledge and ready to gain new knowledge in the course of communication with each other, collateral cognitive activity that is created promotes successful formation of the person of the student.

References

1. Pedagogical dictionary. – М, 2015.
2. Dyachenko V.K. Cooperation in tutoring. About a collective way of study. – М.: Science, 1991. – P.24-57, 60-81. – (Skill of the teacher: ideas councils, offers).
3. Russell Jesse. Forms of the organization of tutoring, 2013.
4. Dauzhanova V.R. Influence of the collaborative environment on effectiveness Pedagogichesky Dialog lesson/magazine, 2013. – P.45-46.

МРНТИ 14.15.25

М.А.Абсатова

ҮЗДІКСІЗ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ АКМЕОЛОГИЯЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қазақстан, Алматы

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа

Мақалада үздіксіз білім беру жүйесі негізінде педагогтар үшін маңызы зор кәсіби акмеологиялық әлеуеттің алар орны мен рөлі, оның сипаттамасы мен байланысы, акмеологиялық әлеуетті дамыту мәселесі қарастырылады.

Түйінді сөздер: үздіксіз білім беру, акмеология, әлеует, акмеологиялық әлеует, кәсіби әлеует.

Аннотация

В статье рассматривается значение формирования у педагогов профессионального акмеологического потенциала, раскрываются его характеристики, способы его формирования в системе непрерывного образования.

Ключевые слова: непрерывное образование, потенциал, акмеологический потенциал, профессиональный потенциал.

Abstract

The article considers the importance of teachers` professional acmeological capacity-building, indicates its features and means of capacity-building in the continuing educational system.

Key words: continuing education, capacity, acmeological capacity, professional capacity.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан - 2050» стратегиясында «Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек» - деп, білім саласының алдына зор міндет жүктеген болатын [1].

Сонымен қатар, бүгінде ғылым мен білімге қояр талап артып, білім беру жүйесі күрделенген заманда қоғамдағы мұғалімдер алдына жүктелер міндет еселене түсуде. «XXI ғасырдың табалдырығы алдында білім беру капиталға айналуға, ол өз мазмұны жөнінен стратегиялық ресурстармен бәсекелесе алады және солай болуға тиіс. Елдің даму деңгейі осы арқылы бағаланатын болады», - деп Елбасымыз өзінің Жолдауында үздіксіз білім алуға ерекше мән беруі, оның даму үрдісін үнемі қадағалап отыруы, оның нақты дәлелі [2].

Педагогикалық білім беру жүйесінде мамандардың кәсіпке деген мотивациясын күшейту, олардың акмеологиялық әлеуетін жетілдіру, тұлғаның шығармашылық әрекетке дайын болуын қалыптастыру арқылы кәсіби іс-әрекетте жетістікке қол жеткізу үшін жеке мүмкіншіліктерін анықтау және оны пайдалануды қамтамасыз ету, алдыңғы орынға шығарылады. Еліміздің ендігі дамуы мен өркендеуі, оның келешегі жастарға тікелей байланысты. Осы дәрежеге жету, жас ұрпақтың дамыған ғылым мен техниканы жете меңгеріп, кәсіптік шеберліктің шыңына жетуге бағдарлануы педагог маманның акмеологиялық әлеуетінің дамуына мүмкіндік береді.

Әр адамның қабілеттерін, кәсіби акмеологиялық әлеуетін дамыту арқылы қоғамдық мәні бар мәселелерді шешу қолынан келетін тұлғаларды қалыптастыру мемлекеттің дамуын ілгерілетін фактор ретінде танылады. Болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалады. Белгілі орыс ғалымы К.Д.Ушинский: "Мұғалім- өзінің білімін үздіксіз көтеріп отырғанда ғана мұғалім, ал оқуды, ізденуді тоқтатқан кезде оның мұғалімдігі де жойылады" деп жоғарыдағы ойымызды түйіндеп отыр. Ғалымдардың «үздіксіз білім беру – ол адамның бүкіл ғұмыр жолында жеке тұлға ретінде дамып отыруы» деген, сонымен қатар ол – адамға білімнің белгілі бір көлемін беруге бағытталған білім түріне ауысу болып табылады. Үздіксіз білім беру жүйесі бойынша, педагогтың алдында жай ғана білім беру емес, болашақ көшіне жол бастайтын, саналы да білімді ұрпақты тәрбиелеу міндеті тұр. Қазіргі таңда білікті маман даярлаушы техникалық және кәсіптік білім жүйесінде бәсекеге қабілетті маман қалыптастыру үшін, алдымен маманның кәсіби әлеуетін, кәсіби әрекетте және өмірдің басқа да салаларында кәсібилік шыңына жетуді мақсат ететін тұлғаны қалыптастыру керек деген әр түрлі пікірлер жиі айтылууда. Бұл жолда мұғалімнің кәсіби әлеуетін дамыту, біліктілігін арттыру сияқты түрлі мәселелер мектеп пен қоғам алдында тұрған жауапты іс болмақ. Мұғалімнің кәсіби даму әлеуеті алған дипломнан кейін әрі қарай тоқтап қалмауы тиіс. Себебі, қазіргі дамыған заманда мұғалім жаһандану көшінен қалып қоймай, заман ағымына ілесіп отыруы керек. Кез келген тұлға өз ісінің шебері, қайталанбас субъектісі болуға тиіс. Маманның кәсіби тұрғыда жетіліп шыңға шығуы бірден қалыптаса салмайды. Оған адамның алған білімдері мен жинаған тәжірибелері, түйген кәсіби ойлары септігін тигізеді. Бұл ретте кешенді ғылым ретінде акмеологияның қосар үлесі зор. Белгілі ғалымдар (А.А.Деркач [3], Б.Г.Ананьевтің [4], Н.В.Кузьмина [5] т.б.) «акмеология» ұғымын кемелденген адамның дамуы жөніндегі ғылым ретінде еңгізіп және өз еңбектерінде акмеологияны тұлғаның ашылмаған әлеуетін дамыту арқылы қарастырады. *Акмеология* - кәсіби шеберлік шыңына жетудің жолдарын, оның заңдылықтарын зерттейтін ғылым. «Акме» ұғымы кәсібиліктің шыңына шығу сол арқылы өмірде табыстарға жету, шығармашылық әлеуеттің дамуы мен адамның шығармашылық әрекет жағдайында ұзақ болуымен түсіндіріледі [6].

Педагогикалық акмеология педагог тұлғасы жетілуінің деңгейлері мен кезеңдерін, сонымен бірге «әлеует» деңгейін анықтайды. *Әлеует (Потенциал*; лат. *potentia* - күш) - қолда бар және белгілі бір мақсаттарға қол жеткізу, қандайда бір тапсырмаларды орындау үшін жұмылдырылуы мүмкін құралдар, көздер, қорлар. Осы тұрғыда анықтама беріп өтсек, *педагогтардың акмеологиялық әлеуеті* - кәсіби және тұлғалық сапалар жиынтығымен сипатталатын, өзін-өзі жетілдіру, педагогикалық шеберліктің шыңына жетуі және өзін кәсіби тұрғыда дамытуға итермелейтін іргетасы деп қарастырдық.

Үздіксіз білім беру жүйесінде мұғалімдердің кәсіби акмеологиялық әлеуетін, қабілеттерін дамыту жолдары көптеген зерттеулерде ерекше зейінге алынған. Зерттеушілер біріншіден, психологиялық-педагогикалық білім беру мәселесіне жан-жақты көңіл бөлсе де,

екіншіден, мұғалімдердің кәсіби-акмеологиялық дамуын жетілдіруге әрекеттенеді де, осы күнге дейін болашақ мұғалімдерді дайындау іс-әрекеті, олардың акмеологиялық кәсіби қызметін жетілдіру, акмеологиялық ойлау қабілетін дамыту, акмеологиялық әлеуетін даралау мәселелері теориялық, әдістемелік, деңгейде жеткілікті дәрежеде дайындалмағаны байқалады. Акмеологиялық әлеуетті қалыптастыру арқылы кәсіби маманның шығармашылық қабілеттерін дамыта отырып, ойлаудың, интеллектуалдық белсенділіктің жоғары деңгейіне шығу, жаңаны түсіне білуге, білімнің жетіспеушілігін сезінуге үйрету арқылы ізденуге бағыттау арқылы, күтілетін нәтижелер болып табылмақ.

Педагогтың ең маңызды кәсіби акмеологиялық әлеуетінің сипаты – көшбасшылық қабілетінде. Кәсіби акмеологиялық әлеуеті бар педагог деп жаңашыл педагогикалық қызметтің барлық түрлерін зерттеп, кез-келген педагогикалық жағдайда өзінің білімділігі, парасаттылығы, ақылдылығы, мәдениеттілігі, іскерлігі, шеберлігі арқылы шеше алатын, педагогикалық үрдістің нәтижесін жақсартуға ұмтылатын жаңашыл, әрі шығармашылықпен жұмыс істей алатын жеке тұлғаны айтуға болады. Осы қасиеттердің барлығы болашақта шығармашылықпен жұмыс жасайтын мұғалімнің бойынан табылуы тиіс. «Педагогикалық акмеология» және «педагогикалық шеберлік» ұғымдарын талдай отырып, М.М.Поташник олардың мағыналары жағынан ұқсастығын атап көрсетеді [7].

Тұлғаның акме жағдайға жетуіне ықпал ететін психологиялық құрамаларды төменгі суретте (сурет 1) көрсетуге тырыстық.

Сурет 1 - Акме жағдайға жетуге ықпал ететін құрамалар

Сонымен, «акме», «акмеологиялық әлеует», «кәсіби әлеует», «үздіксіз білім беру» категориялары өзара байланысты және тәуелді бола отырып, педагог мамандардың акмеологиялық дайындығының құрылымдық компоненттері болып табылады. Мұғалімдердің кәсіби акмеологиялық әлеуеті сонымен қатар олардың жалпы кәсіби іс-әрекетке дайындығының арнайы түрі, психологиялық-педагогикалық іс-әрекеттің жоғары тиімділігін қамтамасыз ететін акмеологиялық бағыттылығының көрінісі деп айтуға да әбден болады. Акмеологиялық дайындық іс-әрекет субъектілерінің акмеологиялық деңгейімен, оның тиімді іс-әрекетке, өнімді тұлғалық-кәсібилік дамуға бағыттылығын көрсетеді [8].

Акме шыңға қол жеткізу деп шеберлікті ғана емес, сонымен бірге аса маңызды тұлғалық-кәсіби қасиеттерді (мақсатқа талпынушылық, бастамашылық, ұйымшылдық және басқалары), мінездік ерекшеліктерін (табандылық, жауапкершілік және басқалары), интеллектуалдық қасиеттерді дамыту және шығармашылық әлеуетін ашуды да түсінеді. Нағыз кәсіби маманның қалыптасуы әрқашан маманның тұлғалық-кәсіби дамуымен байланысты, сондықтан біз акмеологиялық әлеуетті кәсібиліктің негізгі қыры болып саналатын ең жоғары деңгейі ретінде қарастырамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы. Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам. «Егемен Қазақстан». - 10 шілде 2012.
2. Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты. – Астана, 18.08.2010. - ҚР БҒМ № 454 бұйрығы.
3. Деркач А.А. Акмеологические основы развития профессионала. – М.: Изд-во Воронеж: ИПО «МОДЭК», 2004. - 752 с.
4. Ананьев Б.Г. Психология и проблемы человекознания. - МОДЭК, 2005. - 320 с.
5. Кузьмина Н.В. Предмет акмеологии. – СПб.: Политехника, 2002. – 189 с.
6. Тұрғынбаева Б.А. Педагогикалық акмеология. – Алматы. - 2017. - 165 б.
7. Руководство и лидерство // Сб. науч. тр. - Л.: ЛГУ, 1973.
8. Кузьмина Н.В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования. - М., 2001. - С.11.

ӘОЖ 37.0 (075.8)

К.Ж.Бұзаубақова

ДУАЛДЫ ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІН ЕНДІРУ НЕГІЗІНДЕ БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ КҮЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Қазақстан, Тараз

Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті,

Аңдатпа

Мақалада Қазақстан Республикасында дуалды оқыту жүйесінде жаһандық бәсекеге қабілетті үштілді педагог кадрларды дайындаудың мазмұны ашылып, басым бағыттары зерделенеді. Сондай-ақ, жоғары педагогикалық білім беру жүйесінде жаратылыстану бағытындағы мамандықтарды дуалды оқытуды жүйесіне көшіруде Тараз мемлекеттік педагогикалық университетінің инновациялық тәжірибесі сараланады. Бұл мақала АР05134826 «Қазақстанның үшінші жаңғыруы аясында жоғары педагогикалық білім беру жүйесін жетілдіру: Қазақстан Республикасында жаһандық бәсекеге қабілетті үштілді педагогикалық кадрларды дайындауда дуалды оқыту жүйесін ендіру және жүзеге асыру жолдары» гранттық жоба аясында жарияланады.

Түйінді сөздер: Дуалды оқыту, дуалды оқыту базасы, дуалды білім беру бағдарламасы, дуалды білім беру траекториясы, үштілді болашақ педагог.

Аннотация

В статье раскрывается содержание подготовки трехязычных педагогических кадров, способных к глобальному конкурентоспособному обучению в системе дуального обучения в Республике Казахстан, также изучаются их приоритетные направления. Кроме того, в системе высшего педагогического образования будет проанализирован инновационный опыт Таразского государственного педагогического университета по переходу специальностей естественно-научного направления на систему дуального обучения. Данная статья публикуется в рамках грантового финансирования по проекту АР05134826 «Совершенствование системы высшего педагогического образования в рамках третьей модернизации Казахстана: пути внедрения и реализации системы дуального обучения в подготовке трехязычных педагогических кадров глобальной конкурентоспособности в Республике Казахстан».

Ключевые слова: дуальное обучение, база дуального обучения, программа дуального образования, траектория дуального образования, будущий трехязычный педагог.

Abstract

The article reveals the content of training trilingual teaching staff capable of global competitive training in the system of dual training in the Republic of Kazakhstan, also studied their priority areas. In addition, the system of higher pedagogical education will analyze the innovative experience of Taraz state pedagogical University in the transition of specialties of natural science to the system of dual training. This article is published in the framework of grant funding for the project АР05134826 "Improvement of the system of higher pedagogical education in the framework of the third modernization of Kazakhstan: ways of introduction and implementation of the system of dual training in the preparation of trilingual teaching staff of global competitiveness in the Republic of Kazakhstan".

Keywords: dual education, the base of the dual training, dual education, the trajectory of the dual education, the future of trilingual teacher.

Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайында өсудің, дамудың негізгі қозғаушы күші жаңа технологиялар болары айқын. Әлемдегі алдыңғы қатарлы 30 мемлекеттің қатарына қосылу үшін халқымыз тез өзгермелі жағдайларға бейімделіп, өндірістің барлық салаларына цифрлы технологияларды енгізуі бүгінгі күннің қажеттілігінен туындап отыр [1].

XXI ғасырда білім беру жүйесінің рөлі өзгеруі тиіс, білім беруді экономикалық өсудің жаңа моделінің орталық буынына айналдыруымыз қажет. Оқыту бағдарламасын сыни ойлау қабілетін және өз бетімен іздену дағдыларын дамытуға бағыттау қажет.

Жоғары педагогикалық білім беру жүйесін жетілдіруде жаһандық бәсекеге қабілетті үштілді педагогикалық кадрларды дайындауда дуалды оқыту жүйесін ендіру және жүзеге асырудың қажеттілігі туындауда: болашақ педагог мамандар оқытудың тұлғаға бағдарланған инновациялық технологияларын тек теориялық тұрғыдан емес өндірістік оқыту базасында тәжірибеден сынақтан өткізе отырып, кәсіби біліктіліктің жоғары деңгейін меңгеруі тиіс.

Білім берудің дуалдық жүйесі деп білім алушылар тандаған мамандықтары бойынша білімді екі білім беру мекемесінде алатын, яғни білім беруге екі мекеме атсалысатын жүйені атайды. Бір жағынан ол кәсіби мектеп, ал екінші жағынан оқытатындай өндіріс орны. Екі мекеме бір-біріне тәуелсіз серіктестер болып табылады.

Шын мәнінде өндіріс орындарындағы кәсіптік оқыту (кәсіптік білім беруді жалпылама негіздерін мемлекет анықтайды) кәсіпкерлердің бақылауы негізінде жүзеге асырылады. Бұл кәсіптік оқытудың дуалды формасында оқу уақытының басым бөлігі тікелей жұмыс орнында өтетіндігімен ерекшеленеді.

Оқу процесі төмендегідей ұйымдастырылады: жоғары оқу орындарында, колледжде немесе басқа кәсіби білім беру мекемелерінде (жалпыбілімдік дайындық) студенттер күнделікті сабақтармен қатар нақты кәсіпорынға немесе фирмаларға барады, практикалық тәжірибе жинақтайды (кәсіби дайындық).

Ең маңыздысы, білімді өндірістік қызметпен ұштастырған студенттер сол өндіріс орнында жұмыс істеуге қалады. Білім беру мекемелері жұмыс берушілермен міндетті түрде ынтымақтастық орнатуы қажет.

Дуалды оқытудың практикалық (өндірістік) бөлігі шамамен оқу уақытының үштен екі бөлігін, ал кәсіптік теориялық бөлігі шамамен оқу уақытының үштен бір бөлігін құрайды. Бұл жүйе Германияда ғана емес, сондай-ақ Австрия мен Швейцарияда тәжірибеге енген.

Жұмыс күшінің сапа мониторингі Халықаралық институтының (Швейцария) бағалауы бойынша Германияның кәсіптік білім беру жүйесі кадрлардың біліктілік деңгейі бойынша көшбасшылардың бірі болып табылады.

Шетелдік ғалымдар – W.Greinert, F.Kuebert, A.Lipsmeier, H.Puetz, A.Schelten, H.Schmidt, K.Stratmann өндірістегі кәсіптік оқытудың экономикалық рентабельділігін және кәсіптік мектеп пен өндірістің өзара ынтымақтастығының тиімділігін зерттеді [2].

Дуалды оқытудың мақсаты – студенттердің теориялық және практикалық құзыреттілігін қалыптастыру, оған танымдық және кәсіби іс-әрекетте оны белсенді қолдана алатындай етіп көмектесу.

Дуалды білім берудің негізгі міндеттері:

- болашақ педагогтың сапалы білім алу үшін өзін-өзі кәсіби іске асыруда теориялық білімін эксперименталдық алаңда тәжірибелік сынақтан өткізе алуы;

- болашақ педагогтың жалпы орта білім беретін мекемелерде (өндіріс орындарында) тәжірибелі мамандардың сабақтарына қатысып, педагогикалық мониторинг жүргізуі;

- болашақ педагогтың жалпы орта білім беретін мекемелерде (өндіріс орындарында) ғалым-педагогтармен, тәжірибелі мамандармен, жаңашыл педагогтармен бірлесе отырып инновациялық технологияны оқу-тәрбие процесіне тиімді ендіру бойынша ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізуі;

- болашақ педагогтың жалпы орта білім беретін мекемелерде (өндіріс орындарында) ғалым-педагогтар, тәжірибелі мамандар, жаңашыл педагогтармен бірлесе ұйымдастырылатын инновациялық теориялық, практикалық және әдістемелік семинар, конференцияларға қатысып, кәсіби білімдерін шыңдауы;

- болашақ педагогтың өз бетінше білім алу әрекетін тиімді жоспарлай және ұйымдастыра алуы, білімді игеру қызметіне талдау және педагогикалық рефлексия жасай алуы болып табылады [3].

Қазақстанның жоғары мектебі әлемдік білім деңгейіне жетуге және бірыңғай білім беру кеңістігіне еруге ұмтылуы керек. Жоғары педагогикалық оқу орындарында инновациялық білім мен технологияны меңгерген, ақпараттық-коммуникативтік күзiреттiлiгi қалыптасқан, кәсiби-педагогикалық бiлiктiлiк деңгейi, шығармашылық ойлау қабiлетi жоғары, рухани тұрғыдан дамыған, бiлiм беру саласындағы инновациялық процестердi жүзеге асыруға қабiлеттi креативтi үштiлдi педагог даярлау мәселесiне жаңа тұрғыдан қарауды талап етедi.

Педагогикалық жоғары оқу орына дуалды оқыту жүйесін ендiрудiң алғашқы қадамдары жасалуда.

2015-2016 оқу жылында Тараз мемлекеттiк педагогикалық институтында дуалды оқыту жүйесiне эксперименттiк режим тұрғысынан төмендегiдей мамандықтар көшiрiлдi: Мектепке дейiнгi оқыту және тәрбиелеу; Дефектология; Дене шынықтыру және спорт; Кәсiптiк оқыту.

Студенттердi кәсiби дайындаудың практикалық бөлiгi (кәсiби пәндердi оқыту әдiстемесi) «Тараз-Арена» жаңа спорт сарайында, «Аспара» колледжiнде, «Асыл Дизайн» сән үйiнде, балалардың шығармашылық даму орталығында және № 33 «Айсәуле» балабақшасы, № 35 «Ертөстiк» инновациялық бала бақшаларында және Тараз қаласында Назарбаев Зияткерлiк мектебiнде өткiзiлуде.

2018 жылдан бастап Тараз мемлекеттiк педагогикалық университетiнде «Қазақстанның үшiншi жаңғыруы аясында жоғары педагогикалық бiлiм беру жүйесiн жетiлдiру: Қазақстан Республикасында жаһандық бәсекеге қабiлеттi үштiлдi педагогикалық кадрларды дайындауда дуалды оқыту жүйесiн ендiру және жүзеге асыру жолдары» қанатқақты жобаны жүзеге асыруда.

Жобаның мақсаты - Қазақстанның үшiншi жаңғыруы аясында жоғары педагогикалық бiлiм беру жүйесiн жетiлдiруде Қазақстандық және Еуропалық бiлiм беру интеграциясы аясында ТарМПИ мен Германияның Лейпциг университетiнiң инновациялық ынтымақтастық серiктестiгi негiзiнде жаһандық бәсекеге қабiлеттi үштiлдi педагогикалық кадрларды дайындауда дуалды оқыту жүйесiн ендiру және жүзеге асырудың теориялық негiздерiн айқындау, жолдарын анықтау, әдiстемесiн жасау.

2018-2019 оқу жылынан бастап Тараз мемлекеттiк педагогикалық университетiнде 5B011200 - Химия мамандығы эксперименттiк негiзде дуалды оқыту жүйесiне көшiрiлмекшi. Қазiрдiң өзiнде дуалды оқыту базаларымен және серiктес шетелдiк жоғары оқу орнымен келiсiм-шарттар жасалынды.

Дуалды бiлiм беруде оқу-тәрбие процесiнiң мiндеттi компонентi түйiндi құзыреттiлiктердi қалыптастыруға ықпал ететiн болашақ педагогтардың жобалау, зерттеу қызметтерi болып табылады. Оқу жылы бойы болашақ педагогтар жеке-дара немесе топтың құрамында тұлғалық-мәнi бар авторлық жобаны (пән аралық және пәндiк мазмұн базасында) әзiрлейдi және жүзеге асырады.

Дуалды бiлiм беру оқу жоспарының инвариантты бөлiгiндегi оқу пәндерi бойынша оқулықтар мен оқу-әдiстемелiк кешендер дуалды бiлiм беретiн жоғары педагогикалық бiлiм беретiн оқу орындарының оқу бағдарламаларына қатаң сәйкестiкте әзiрленуi керек.

Дуалды бiлiм беру траекториясының iске асыру барысында болашақ педагогтың оқу жетiстiктерiнiң нәтижелерiн бағалау үшiн әдiстемелiк және технологиялық дайындығы анықталады және белгiлi бiр оқу кезеңi үшiн мақсатқа бағытталған, жүйелi және үздiксiз бағалау мен өзiндiк бағалау нысаны ретiнде әдiстемелiк портфолио даярланады: педагогикалық мониторинг, диагностикалау.

Болашақ педагогтың даярлығының сапасына қойылатын дуалды бiлiм берудiң оқу бағдарламаларының мiндеттi мазмұнын айқындайды.

Педагогикалық бiлiм беру жүйесiн жетiлдiру, елiмiздiң үздiксiз бiлiм беру жүйесiндегi озық әлемдiк тәжiрибеге сай келетiн үштiлдi болашақ педагогтың креативтi сапаларын

дамыту мақсатында Қазақстан Республикасында педагогикалық жоғарғы оқу орнына дуалды оқыту жүйесін ендіру қажеттілігі туындауда.

Педагогикалық білім беру жүйесін жетілдіру, еліміздің үздіксіз білім беру жүйесіндегі озық әлемдік тәжірибеге сай келетін үштілді болашақ педагогтың креативті сапаларын дамыту мақсатында Қазақстан Республикасында педагогикалық жоғарғы оқу орнына дуалды оқыту жүйесін ендіру қажеттілігі туындауда.

Дуалды оқыту бағдарламасы әрқайсысы нақты мамандыққа сәйкес келетін екі бағдарламаның комбинация болып табылады. Барлық мамандықтар бойынша оқыту бағдарламасының негізін екі пәндер тобы құрайды: міндетті пәндер және таңдау пәндері. Міндетті пәндер тиісті мамандарды жалпы теориялық дайындаудың негізі болып табылады және кез келген бағдарламаның инвариантты өзегін құрайды.

Олар бағдарламаның негізгі бөлігі болып табылады және мазмұны қатаң анықталған. Бағдарламаның элективті бөлігі білім беру бағдарламасының аймағымен тікелей байланысты және студенттердің алған білімін тереңдете және кеңейте алатындай пәндер жиынтығын құрайды. Дуалды бағдарламаны жүзеге асыруды қамтамасыз етудің қажетті шарты және оқытуды жекелендіру процесі болып табылады. Дуалды бағдарламасын таңдаған болашақ мұғалім үшін білім беру траекториясын дараландыру тұрғысында дәстүрлі бағдарламаны оқуға сай құрастыру қажет.

Оқыту процесін дараландыру жағдайында дуалды бағдарламасын таңдаған болашақ педагогтың білім беру траекториясы жай бағдарлама бойынша оқытуды таңдағандардыкімен бірдей болып түзіледі.

Алайда дуалды бағдарламаларды жүзеге асыру тетіктерін құру кезінде қазақстандық ЖОО-да оқыту процесін ұйымдастыруда әрбір студент үшін жеке білім беру траекториясын дайындайтындай жекелендіру бағыты мүлдем дамымағандығын ескеру қажет.

Дуалды бағдарламаны жүзеге асыруда осы кеңесші қолайлы және икемді білім беру траекториясын нақты студентке бейімдейді. Дуалды білім беру бағдарламаларына көшу оқу уақытының төмендеуімен бірге қарқындылығын, яғни студенттің жауапкершілігін арттырады.

Осылайша, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру жүйесінде дуалды білім беру бағдарламасын жүзеге асыру шарттарын анықтауға болады. Оларды қамтитындар:

- міндетті және элективті пәндерді ажырататындай бағдарламаларды құрылымдау;
- әр студентке дуалды бағдарламаның өз нұсқасын таңдауға мүмкіндік беретіндей оқыту процесін дараландыру;
- материалды-техникалық және құжаттамалық (каталог, перспективалық жоспар және т.б.);
- оқу процесінде дуалды бағдарламаны қолдану.

Дуалды бағдарлама әртүрлі білім беру траекториясын жүзеге асыру арқылы жеке тұлғаның жеке ерекшеліктерін, қажеттіліктерін, сұраныстары мен дара қабілеттерін ескеретіндей білім берудің вариативтілік мүмкіндіктерін арттырады.

Дуалды бағдарлама өзінің екіжақтылығымен біріктірілетін бағдарламалардың қасиеттерін үйлестіру негізінде әртараптандырудың жаңа факторларын дамытуды қамтамасыз етеді.

Дуалды білім беру бағдарламалары:

- өндіріс жағдайында, «шынайы өмір» жағдайында болашақ мұғалімдерді дайындаудың тиімділігін арттыруға қосымша мүмкіндіктер ашады;
- әртүрлі кәсіби бағдарламаларды көйбейтуді қамтамасыз етеді;
- оқушылармен қатар болашақ мұғалімдердің де неғұрлым жан-жақты кәсіби дамуына жағдай жасайды;
- әртүрлі жүйелердің (ғылым және білім, ғылым және өндіріс және т.б.) өзара байланысы, өзара сіңісуі, өзара әсерлесуін қамтамасыз ететіндей білім беру мекемелері мен өндіріс арасындағы өзара тиімді қарым-қатынастарды дамыту кәсіптік оқытуда сапалық өзгерістерге әкеледі;

- білім беру мекемелері мен өндірісте оқытуды ұдайы алмастыру білім алушылардың жақсы ынталануына ықпал етеді;

- зертханалар мен оқу-өндірістік шеберханаларда ғана емес, өндірістерде де оқытудың тәжірибелік бөліктерін өткізуге мүмкіндік туғызады. Өндірісте білім алушылар іс жүзінде алған білімдерін қолдана алады;

- жұмыс берушілер «шығуда» өндірістің (мекеменің) жұмыс ерекшеліктерімен жете таныс, сонда алғашқы кәсіптік бейімделуден өткен дайын мамандарды алуға мүмкіншілік туады.

Дуалды оқыту болашақ мамандарды кәсіби және әлеуметтік бейімдеу бойынша білім беру мекемелері мен жұмыс берушілер арасындағы тығыз ынтымақтастықтың нәтижесі болып табылады.

Білім алушы оқытудың алғашқы кезеңінде кәсіпорынның жұмысшысы ретінде өндірістік процеске қатысады, функционалдық міндеттеріне сәйкес бөлінген ресурстарды қолданады, қызметтік жауапкершілікті арқалайды, кейбір жағдайларда жалақы алады .

Өртүрлі елдердегі еңбек ресурстарын дайындауды талдау кәсіпкер немесе жұмысшының әлеуметтік рөліне өндірістік технологиялар мәселелері бойынша құзыретті және кәсіби ортамен өзара әрекеттесе алатын, кәсіпкерлік пен ішкіфирмалық менеджмент дағдыларын меңгерген білім алушыларды маман ретінде дайындау, таңдаған мамандығы аясында жаңа идеяларды жүзеге асыруға қабілетті креативті тұлғаны қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Педагогикалық жоғары оқу орнында дуалды білім беру жүйесін іске асыру және дуалды базалармен ынтымақтастық байланыс орнатады. Жоғары оқу орнының базасында «Дуалды білім беру орталығы» ашылады және 2+2 типінде «Жоғары оқу орнындағы дуалды оқыту жүйесі» білім беру бағдарламасы әзірленеді. Болашақ мұғалімдер 1 және 2 курста теориялық білім алады, ал 3-ші және 4-ші курстар практикаға арналады.

Қазіргі қоғамның ең маңызды қағидаттарының бірі индустриялық-инновациялық экономика және жоғары білім беру жүйесін үздіксіз жетілдіру, дамыту болып табылады. Педагогикалық жоғары оқу орындары еңбек нарығындағы жұмыс берушілер мен бәсекеге қабілетті заманауи талаптарын қанағаттандыратын мамандар шығарады.

Болашақ педагогтың даярлығының сапасына қойылатын дуалды білім берудің оқу бағдарламаларының міндетті мазмұнын айқындайды.

Дуалды білім беруде базалық пәндер циклінің мақсаты – кәсіби білімнің іргетасы ретінде психологиялық-педагогикалық және арнайы сипаттағы базалық білімді қамтамасыз ету; психологиялық-педагогикалық пәндер және оқу пәндерінің пәндік-теориялық негіздері бойынша білім жүйесін меңгеру; дербес әдістемелік пәндерді оқуда игерген білімдерін және осы негізде қалыптасқан түйінді пәндік құзыреттерін өндіріс базасында ғылыми-педагогикалық зерттеу жүргізу және практикалық қызметінде қолдану біліктері мен дағдыларын қалыптастыру.

Дуалды білім беруде кәсіптендіру пәндер циклінің мақсаты–кәсіби білімді және тәжірибелік дағдыларды қамтамасыз ету; оқыту теориясы мен технологиясын терең меңгеру; педагогикалық процестегі, оқу пәндерінен алған білімдерін практикада қолдану арқылы болашақ педагогтың пәндік, түйінді құзіреттіліктерін қалыптастыру.

Дуалды білім беру бойынша жаңа үлгідегі оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендер болашақ педагогтардың оқу материалдарын интерактивті режимде өз бетінше игеруіне бағытталуы тиіс.

Болашақ педагогтың даярлығының сапасына қойылатын дуалды білім берудің оқу бағдарламаларының міндетті мазмұнын айқындайды.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері: Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. - Астана, 2018.

2. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. - Астана, 2010.

3. Бұзаубақова К.Ж. Жоғары оқу орындарындағы дуалды білім беру жүйесінің ерекшеліктері: Қазақстан және Германия, Ресей тәжірибелері: Монография. - Тараз: ИП Бейсенбекова А., 2016. - 156 б.

ОӘЖ 37.01

Ш.И.Джанзакова

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ ИДЕЯСЫН ІСКЕ АСЫРУДА ЭТНОПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

Қазақстан, Атырау

Х. Досмухамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті

Аңдатпа

Мақалада рухани жаңғыру идеясын іске асыруда этнопедагогика ғылымының маңызы туралы қарастырылады. Қазақтың халықтық педагогикасының даму кезеңдерін, қазақ этнопедагогикасының ғылым ретінде туып, қалыптасып даму кезеңдеріне тоқталады. Қазақстанның тәуелсіздік алуымен халық тарихының, мәдениетінің, дәстүрлерінің ғылыми негізделуі және этнопедагогика жеке оқу пәні болып қалыптасуының тарихи шарттары қамтылады.

Түйінді сөздер: Этнопедагогика, этникалық білім, әлеуметтік танымдық тәжірибе, этнос, этномәдениет, этнопедагогикалық мәдениет.

Аннотация

В статье рассматривается важность этнопедагогической науки в реализации идеи духовного возрождения. Рассматривает этапы развития казахской народной педагогики, этапы развития и формирования казахской этнопедагогической науки. Также рассмотрены научное формирование истории, культуры, традиций народа с получением независимости Казахстана и формирование этнопедагогической науки как отдельной дисциплины.

Ключевые слова: Этнопедагогика, этническое образование, социальная когнитивная практика, этнос, этническая культура, этнопедагогическая культура.

Annotation

The article considers the importance of ethnopedagogical science in the realization of the idea of spiritual renewal. It considers the development stages of Kazakh folk pedagogy, stages of development and formation of Kazakh ethno-pedagogy as a science. Also, the scientific formation of the history, culture, traditions of the people with the independence of Kazakhstan, and the formation of ethno-pedagogy as a separate discipline will be considered.

Keywords: Ethnopedagogy, ethnic education, social cognitive practice, ethnos, ethnic culture, ethno-pedagogical culture.

Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты халыққа Жолдауында «Жаңғыру атаулы бұрынғыдай тарихи тәжірибе мен ұлттық дәстүрлерге шекеден қарамауға тиіс. Керісінше, замана сынынан сүрінбей өткен озық дәстүрлерді табысты жаңғырудың маңызды алғышарттарына айналдыра білу қажет. Егер жаңғыру елдің ұлттық-рухани тамырынан нәр ала алмаса, ол адасуға бастайды. Сонымен бірге, рухани жаңғыру ұлттық сананың түрлі полюстерін қиыннан қиыстырып, жарастыра алатын құдіретімен маңызды. Бұл – тарлан тарихтың, жасампаз бүгінгі күн мен жарқын болашақтың көкжиектерін үйлесімді сабақтастыратын ұлт жадының тұғырнамасы. Мен халқымның тағылымы мол тарихы мен ықылым заманнан арқауы үзілмеген ұлттық салт-дәстүрлерін алдағы өркендеудің берік діңі ете отырып, әрбір қадамын нық басуын, болашаққа сеніммен бет алуын қалаймын», дей келе тұтас қоғамның және әрбір қазақстандықтың санасын жаңғыртудың бағыттарын атап көрсетеді: қанымызға сіңген көптеген дағдылар мен таптаурын болған қасаң қағидаларды өзгерту, жеке адам ғана емес, тұтас халықтың өзі бәсекелік қабілетін арттыру, табысқа жетуге мүмкіндік, ұлттық бірегейлікті сақтау, ұлттық жаңғыру деген ұғымның өзі ұлттық сананың кемелденуін білдіреді деп нақтылайды [1].

Қазақстанның тәуелсіздік алуымен байланысты адамдардың өз халқының тарихына, мәдениетіне, дәстүрлеріне деген қызығушылығы тереңдей түсті. Осыған орай халықтың сарқылмас парасатының бейнесі этнопедагогикалық білімдерге ерекше көңіл аударылуда. Ғылыми-педагогикалық әдебиеттерде, зерттеулерде этнопедагогиканың теориялық-әдіснамалық негіздері жасалып, жоғары оқу орындарында этнопедагогика зертханалары мен кафедралары, орталықтары құрылуда, этнопедагогика курсы оқытылуда. Этнопедагогика, салыстырмалы этнопедагогика мәселелері Қазақстанның көптеген ғалымдарының ғылыми зерттеулерінің пәніне айналды. Жалпы білім беретін мектептер үшін ұлттық тәрбиенің теориялық негіздері жасалуда. Бұл ұмтылыстар біздің республикада этнопедагогикалық білім берудің белгілі бір жүйесін жасауға мүмкіндік туғызды. Бұл жүйені жіктеу және нақтылау керек. Қазіргі уақытта этнопедагогика жеке оқу пәні болып қалыптасты. Ғылыми-педагогикалық әдебиетте оқу пәні білімдер жүйесі, оқу әрекеті түрлерінің жүйесі, оқу жоспарлары құрамының элементі ретінде анықталды. Оқу пәнінің білімдер жүйесінің компоненттеріне түсініктік аппарат, теориялық тұжырымдар мен түсіндірулер, зерделенген үрдістер мен құбылыстар жатады. Осыған байланысты этнопедагогикалық білімдердің қалыптасу көздерін зерделеу және талдау қажеттілігі туындайды. Бүгінгі күні этнопедагогикалық білімнің мол қоры жинақталған.

Этнопедагогикалық білім дегеніміз – нақты этностың педагогикалық мәдениеті үшін танымдық және тәрбиелік мәні бар білім, бұл жеке тұлғаның санасындағы әлемнің этникалық бейнесінің мазмұны К.Ж.Қожахметованың еңбегінде негізгі орын алады [2]. Этникалық білім – этникалық құбылысқа тікелей қатысты білім. Біз зерттеуімізде білімді педагогиканың категориясы ретінде қарастырған В.И.Гинецинскийдің тұжырымдамасын, философтардың білімдерді тәжірибелік, рухани-тәжірибелік және теориялық деп жіктеуін басшылыққа алдық [3]. Демек, этнопедагогика оқу пәні құралына енетін алты бөліктердегі білімдерді осылайша тәжірибелік, рухани- тәжірибелік және теориялық деп қарастырылды. Этнопедагогиканың осы күнге дейінгі даму үрдісі оның теориялық деңгейдегі білімі жақын уақыттан бері қалыптасып келе жатқанын көрсетеді. Этнопедагогиканың практикалық білімі әртүрлі тәжірибе аясында қызмет етеді. Рухани-тәжірибелік білімге қарым-қатынас туралы білім, культтік, реттеуші, көркемдік білімдер жатады. Рухани білім әлеуметтік танымдық тәжірибені жинақтайды, өндейді және таратады, тікелей материалдық өндірістен алшақ жатады. Бұл білімнің бір ғана объектісі бар, ол адами әрекет пен қарым-қатынас үрдісі және нәтижесі. Рухани-тәжірибелік білім тәжірибелік білімнен ерекшеленеді де, практикадан бөлінеді. Рухани- тәжірибелік білімді қолдану өлшемі оның қоғамдық қатынастар жүйесімен келісілуі.

Егер тәжірибелік білім табиғи және әлеуметтік әлемді қайта құру жолын көрсетсе, ал рухани-тәжірибелік білім әлем бейнесін адамның қажеттіліктері мен қызығушылықтарынан туындататын, адамға өзіне және басқа адамдарға қалай қарау керектігін үйрететін білім. Рухани-тәжірибелік білімнің танымдық мазмұны көптүрлі және маңызы жоғары, адами үміттер, ұмтылыстар, бағалаулар және қызығушылықтарды және рухани дамудың жәйі мен болашағы сипатталады. Демек, халықтық тәрбие мен халықтық педагогиканың құрылымында негізінен практикалық және рухани-практикалық білімдерді көруге болады, ал этностық педагогикада тұтас алғанда рухани-практикалық білімнің жетілген түрлері мен теориялық білімдер дамиды.

Ғылыми-педагогикалық әдебиеттерде зерттеушілер қазақтың халықтық педагогикасының даму кезеңдерін, қазақ этнопедагогикасының ғылым ретінде туып, қалыптасып даму кезеңдерін С.Қ.Қалиев, Қазақстандағы этнопедагогикалық ойлар тарихын Ә.Табылдыев, халықтың тәрбиесі мен педагогикалық ойлар Т.М.Әлсатов Қ.Б.Жарықбаев Т.Н.Петрова зерделеді, сондай-ақ, этнопедагогиканың ғылым ретіндегі мәртебесін анықтау бағытындағы зерттеулердің Г.Н.Волков, қазақ философиясы аясында халықтық тәрбие мен этнопедагогика мәселелерінің ой елегінен өтуі, этнопедагогиканың этнопсихологиямен байланысының, этнопсихологияның негіздерін О.Аймағамбетова, Н.Елікбаев, Н.Жанділдин, Қ.Жарықбаев, К.Жүкеш, К.Оразбекова, Т.Тәжібаев, жеке тарихи тұлғалар, қайраткерлер,

ағартушылар, ойшылдар, ғалымдардың еңбектеріндегі этнопедагогикалық ойлар мен тұжырымдамаларының жүйеленуі, этнопедагогикалық оқу-тәрбие материалдарының білімдік әлеуетінің анықталуы, этнопедагогиканың этнологиялық, этнопсихологиялық, этномәдени, этнофилософиялық, этнографиялық бастауларының қарастырылуы, ұлттық дүниетаным, ұлттық мектеп, этнопедагогика білім беру мәселелерінің тұжырымдалануы, этнопедагогикадан оқу бағдарламаларының, оқу құралдарының жасалуы, этнопедагогиканың теориялық-әдіснамалық және практикалық мәселелері бойынша халықаралық, республикалық, аймақтық ғылыми-практикалық конференциялардың жинақтарындағы көп қырлы идеялардың жиынтығы этнопедагогиканы жеке оқу пәні ретінде құруға қажет *ақпараттық-мәселелік-мәндік* саладағы зерттеу нәтижелерінің жиынтығын құрастырады.

Әлеуметтік-философиялық және тарихи-педагогикалық тұрғыдан ең басты алғашқы білімдер «этнос», «халықтық», «этникалық», «этникалық сәйкестік», «этномәдениет», «этнопедагогика», «этнопедагогикалық мәдениет» сияқты түсініктердің анықтамалары мен жіктемелері болып табылады.

Этнология мен этнографияның арақатынасын зерттеушілер, *этнография* – ғылымның эмпирикалық деңгейі, *этнология* – теориялық деңгейі деп түсіндіреді. Сондықтан, этнология пәні деп этникалық ұжымдардың мінез-құлқы деп түсініледі. Пәннің анықтамасынан түсінікті болғандай, этнологияны ғылым ретінде, алдымен этностардың өмір сүру феномендерін (тууы және қызмет етуі), сонымен бірге, олар өздерін қалай түсінуі (этникалық өзіндік сана), олар мәдениетте қалай дамиды, өзін қалай қалыптастырады (этнопедагогика) – сияқты мәселелік сұрақтар үнемі қызықтырады. Этнопсихология мен этнопедагогика – ХХ ғасырдың туындылары және олардың пайда болуы заңды: адамзаттың әлеуметтік дамуы жақсы зерттелген, ал этностар туралы мәселе – ашық күйде тұр. Дегенмен де этностан тыс жер бетінде бірде бір адам жоқ, әрбір адам өзінің этносқа жататынын сезінеді, яғни этникалық сана (этникалық ұқсастық, этникалыққа «жатқызу») – объективті және нағыз құбылыс, «Мен кімін?», - деген сұраққа жауап.

«Этнос – адамдардың белгілі бір территорияда тарихи қалыптасқан тұрақты жиынтығы, олар мәдениеті және психологиялық мүсіні, сондай-ақ, өзінің бірлігі мен басқалардан айырмасын сезінуінің жалпы белгілері мен тұрақты ерекшеліктерін білдіреді» [4].

Этнограф ғалым А.Сейдімбек «Этнос» терминіне ғылыми талдау жасап, «этнос» термині байырғы грек тілінде сөз орайына байланысты «үйір», «топ», «тайпа», «халық» мағынасында қолданылғанымен, ғылыми әдебиет жүзінде ХҮІІІ ғасырдан бергі кезеңде көріне бастағанын дәлелді келтірген. Автор «этнос» сөзінің ХХ ғасырдың екінші жартысындағы әр салалы этнологиялық зерттеулердегі терең мәнін, яғни этностардың тарихи типологиясын, этникалық сана-сезімді, этностың биологиялық даралығы, этностың мәдени ерекшелігі, этностың территориялық және экономикалық байланысы, этносаралық кірігу т.б. тақырып өрістерінен «этнос» сөзінің мән-мағынасының тереңдегенін көрсетті. «Этнос» ұғымының қазіргі ғылыми айналымдағы мән-мағынасын былайша тұжырымдайды: белгілі бір мекенде тарихи өсіп-өнген, психикасына сәйкес ортақ және орныққан тілі, мәдениеті бар, сондай-ақ, өздерінің әрі біртұтастығын, әрі өзгелерден ерекшелігін сезінетін сана-сезімі қалыптасқан, өзіндік атауға ие адамдар қауымын «этнос» дейді [5].

Халықтың тәрбие тәжірибесінен әлеуметтік-тарихи құбылыс ретінде тарихи дамудың барлық кезеңдеріндегі жайын оқып-үйрену бұрынғы және қазіргі педагогтардың ғылыми қызығушылықтарының қатарына енді.

Сонымен, «халық педагогикасы» және «этностық педагогика» түсініктерінің анықтамалары мазмұнын жүйелеу және қорыту мынадай тұжырымдар жасауға әкелді: көптеген зерттеушілер, бәрі дерлік, «халық» және «этникалық» деген сөздерден кейін «педагогика» сөзінің тұрғанына көңіл бөлмейді. Әрине бұл жерде «педагогика» ұғымының болуы халық педагогикасы мазмұнына білімдер, іскерліктер, дағдылар, тәжірибе, эмпирикалық деңгейдегі тәрбиеге қатысты практикалық әрекетті енгізуге мүмкіндік туғызады. Кестеде көрсетілгендей, авторлар халық педагогикасының мәнін дұрыс анықтай келе, олар белгілі бірегейлікке жол береді (хронологиялық жағынан алғанда, бұл ғалымдар

өзінен алдыңғы анықтамаларға сүйенеді), мәселенің танымдық жағына баса көңіл аударатырып, олар халықтың және оның тәрбиесі туралы халық жинақтаған. Г.Н.Волков халық педагогикасы дегеніміз – «тәрбие мәселесі бойынша эмпирикалық мәліметтер мен білімдер жиынтығы; бұл білімдер мен мәліметтер әдетте ауызша таратылады да өзінің құрамына еңбекшілердің өскелең ұрпақты тәрбиелейтін практикалық әрекеті енеді» [6].

Этнопедагогика - бұқараның өскелең ұрпақты тәрбиелеу туралы педагогикалық пікірлері, тұрмыс педагогикасы, отбасы, ру, тайпа, ұлыс пен ұлт педагогикасы туралы ғылым. Этникалық педагогика ұлттық мінездің тарихи жағдайлардың әсерімен қалыптасу ерекшеліктерін зерттейді [6].

Этнопедагогикалық білімнің сарқылмайтын бұлағы ретінде Қ.Б.Жарықбаев пен С.Қ.Қалиев құрастырған Қазақстандағы педагогикалық ойлардың қалыптасу және даму тарихы жүйелі баяндалатын, қазақ этнопедагогикасының өзіндік ерекшелігі ашылатын «Қазақстандағы педагогикалық ойлар Антологиясы» қызмет атқара алады. Бұл Антология «Этнопедагогика» оқу пәнінің қалыптасуына қосылған құнды еңбек деп есептейміз [7].

Этнопедагогикалық білімнің қайнар көзінің бірі «Мәдени мұра» Мемлекеттік бағдарламасы болып табылады. Қазіргі уақытта мемлекеттік деңгейде мәдени мұраның саралануы этнопедагогиканың даму тарихына үлкен үлес қоспақ [8].

Сонымен біз, этнопедагогиканың ғылыми ұғымдары мен оның нысанасы болып табылатын халықтық педагогиканың даму эволюциясын этнопедагогиканың даму тарихының негізгі мәні деп қарастырдық.

Этномәдени білім берудің теориялық-әдіснамалық негіздерін терең зерттеген Ж.Ж.Наурызбай. Оның «Оқушыларға этномәдени білім берудің ғылыми-педагогикалық негіздері» тақырыбындағы докторлық диссертациясында «этномәдени білім», «оқушының этномәдени білімі» ұғымдары, мазмұны анықталды, Қазақстанда оқушыларға этномәдени білім берудің әдіснамалық және теориялық негіздері, мақсаты, құрылымы, ұстанымдары және шарттары берілген:

- Қазақстан Республикасының тіл саясаты мен құрылысының тұжырымдамасы;
- оқыту мен тәрбиенің ұлттық жүйесін жасауға бағытталған этномәдени білім беру тұжырымдамасы;
- монография, дәрістер курсы, арнайы курстар бағдарламасы, ұсыныстар;
- Қазақстанның білім беру жүйесін оқушылардың этномәдени қызығушылықтарын іске асыруды қайта бағыттау жолдары;
- саяси мәдениетті және көп тілді тұлғаны қалыптастырудың мәні, құрылымдық бөліктері, кезеңдері ұсынылды [9].

Этнопедагогиканың теориялық-әдіснамалық негізі К.Ж.Қожахметованың іргелі зерттеуінде жан-жақты талқыланды және жазылып даярланды. Осы зерттеуде әдіснамалық білімнің белгілері негізінде қазақ этнопедагогикасының деңгейіне сай - жеке ғылым саласына, пәндік мазмұнына орай – қазақ этнопедагогикасы туралы білімге, сипатына қарай – қазақ этнопедагогикасының ұғымдары мен түсініктері қатарын анықтау әдіснамасына жатады да, педагогика ғылымындағы, сондай-ақ ол этнология, этнопсихология, фольклористика, мәдениет теориясындағы жалпы тұғырларды қабылдап, басшылыққа алады.

С.А.Ұзақбаеваның және К.Ж.Қожахметованың негізгі бес бөлімнен тұратын этнопедагогикалық білім беру тұжырымдамасымына 5 бөлімнен тұрады:

1. Этнопедагогикалық білім – болашақ мұғалімдерді дайындауды ізгілендіру негізі.
2. Этнопедагогикалық білім мазмұны.

Этнопедагогикалық пәндерді саралап оқытудың тәсілдер.

Этнопедагогикалық білім тұжырымдамасын іске асыру шарттары.

Болашақ мұғалімдердің этнопедагогикалық білімдерін дамыту .

Тұжырымдама авторлары педагогикалық жоғары оқу орындарының оқу жоспарларына негізгі бейіндік оқу пәні ретінде «Қазақ этнопедагогикасы» және мемлекеттің жергілікті этностың педагогикасы ретінде «Қазақ этнопедагогикасы тарихын», сондай-ақ, қазақ

этнопедагогикасының мүмкіндіктерін тереңірек меңгеру мақсатымен таңдаулары бойынша факультативтер мен арнайы курстар енгізуді ұсынды.

Жоғарыда ғалымдардың еңбектерінде этнопедагогика ғылым ретінде, пән ретінде көкейкесті, өз өзектілігін жоғалтқан жоқ. Этнопедагогика пәні өсіп келе жатқан жас ұрпақтың бойындағы рухани – адамгершілік құндылықтарын қалыптастыруға, болашаққа бағдар рухани жаңғыру идеясын іске асыруда этнопедагогика ғылымы негіз болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру / Айқын. - 13 сәуір, 2013. - Қожахметова К.Ж. Қазақ этнопедагогикасының теориялық-әдіснамалық негіздері. - Алматы, 1998.
2. Гинецинский В.И. Знание как категория педагогики. – М.: Педагогика, 1983. – 144 с.
3. Краткий словарь по социологии. - М., 1998.
4. Сейдімбек А. Қазақ әлемі. Этномәдени пайымдау. Оқу құралы. – Алматы: Санат, 1997. – 464 б.
5. Волков Г.Н. Этнопедагогика. – Чебоксары, 1974. – 376 с.
6. Жарықбаев Қ.Б., Қалиев С.Қ. Қазақ тәлім-тәрбиесі: Оқу құралы. – Алматы: Санат, 1995. – 352 б.
7. Мәдени мұра мемлекеттік бағдарламасы. – Алматы: – 1996.
8. Наурызбай Ж.Ж. Концепция этнокультурного образования // Казахстанская правда. - 1996. - 7 августа.

ОӘЖ 377.2

С.Т.Иманбаева

ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫ ТҰЛҒА ҚАЛЫПТАСТЫРУ - РУХАНИ ЖАҢҒЫРУДЫҢ ІРГЕ ТАСЫ

Қазақстан, Алматы

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа

Мақалада интеллектуалды тұлға қалыптастыру, студенттерге ұлттық тәрбие беру - рухани жаңғырудың ірге тасы тұрғысынан мәңгілік ел идеясын іске асырудағы негізгі ұстаным болып табылатыны қамтылады. Дәстүр мен мәдениетті ұлттың генетикалық коды тұрғысынан қарастыра келе, интеллектуалды ұлт қалыптастыру, тұлғаның интеллектуалды әлеуетті арттыру – негізгі стратегиялық міндет болып табылатындықтан жоғары оқу орындарында атқарылып отырған іс - шараларға жан - жақты тоқталады. Ұлттық идеяларды әлемдік идеялармен өзара сабақтастыра жүргізілген жоғары оқу орнында оқу - тәрбие үдерісінде мазмұны ашылған.

Түйінді сөздер: ұлттық тәрбие, рухани жаңғыру, мәңгілік ел идеясы, дәстүр, мәдениет, ұлттың генетикалық код, интеллектуалды ұлт, интеллектуалды әлеует.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы формирования интеллектуальной личности, воспитания на основе духовного возрождения как фундаментального принципа в реализации идеи «Мәңгілік ел». Традиция и культура рассматривается как генетический код нации. Развитие интеллектуального потенциала личности в высших учебных заведениях является стратегической задачей в формировании интеллектуальной нации. Содержание учебно-воспитательного процесса в высших учебных заведениях раскрыто в контексте национальной идеи в соответствии с мировыми идеями.

Ключевые слова: национальное воспитание, духовное возрождение, идеи Мәңгілік ел, традиция, культура, генетический код нации, интеллектуальная нация, интеллектуальный социум.

Abstract

The formation problems of the intellectual personality, education on the basis of spiritual revival as a fundamental principle in the realization of the idea of "Mogilik El". Are considered in the article. Tradition and culture

are given as the genetic code of a nation. The development of the intellectual potential of the individuals in higher educational institutions is a strategic objective in the formation of an intellectual nation. The content of the educational process in higher education institutions is disclosed in the context of the national idea with world ideas respectively.

Keywords: national education, spiritual revival, ideas Мәңгілік ел, tradition, culture, genetic code of the nation, intellectual nation, intellectual society.

Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында «біздің мақсатымыз айқын, бағытымыз белгілі, ол – әлемдегі ең дамыған 30 елдің қатарына қосылу. ...саяси және экономикалық жаңғыруларды толықтырып қана қоймай, олардың өзегіне айналады. Рухани жаңғыру тек бүгін басталатын жұмыс емес. Біз Тәуелсіздік кезеңінде бұл бағытта бірнеше ауқымды іс атқардық. Енді осының бәрінен де ауқымды және іргелі жұмыстарды бастағалы отырмыз. Мен еліміз мықты, әрі жауапкершілігі жоғары Біртұтас Ұлт болу үшін болашаққа қалай қадам басатынымыз және бұқаралық сананы қалай өзгертетініміз туралы көзқарастарымды ортаға салуды жөн көрдім», - деп ұсынылып отырған идеяның рухы асқақ, намысы биік ел, қазақ елінің қалыптасуындағы мызғымас берік идеологиялық негізі, ұлттық сана, ұлттық рух, ұлттық құндылық, ұлттық тәрбие т.б. мәңгілік ел идеясын іске асырудағы негізгі ұстанымы болып табылатыны көреміз. Қазақстанда әлемнің алпауыт та алып елдерінің көшіне ілесуде интеллектуалды ұлт қалыптастыру, интеллектуалды әлеуетті арттыру – негізгі стратегиялық міндет болып табылатындықтан қоғамның алдында тұрған негізгі міндет - рухы күшті тұлға, халық, қуатты мемлекетті қалыптастыру мәселесі тұр. Ұлттық мәдениет пен әлемдік өркениетті өзара сабақтастыра отырып бүгінгі ХХІ ғасыр ағымына лайықты тұлға - өз ана тілін білетін, басқа тілді құрметтейтін, тарихи зердесі жоғары, ұлттық салт-дәстүрден нәр алған, әлемдік ғылыми-техникалық прогресс көшіне ілесе алатын адамды қалыптастыру көзделеді.

1 Ұлттық бірегейлікті сақтау, ұлттық жаңғыру деген ұғымның өзі ұлттық сананың кемелденуін білдіреді. ... ұлттық сана-сезімнің көкжиегін кеңейту, замана сынынан сүрінбей өткен озық дәстүрлерді табысты жаңғырудың маңызды алғышарттарына айналдыра білу қажет. Егер жаңғыру елдің ұлттық-рухани тамырынан нәр ала алмаса, ол адасуға бастайды. Сонымен бірге, рухани жаңғыру ұлттық сананың түрлі полюстерін қиыннан қиыстырып, жарастыра алатын құдіретімен маңызды», - деп атап көрсетілуі де ұлттық тарихымыз, ұлттық тәрбиеміз, ұлттық мәдениетіміздің дамуына аса көрегендікпен мән берілгенін байқауға болады.

Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына әр жылғы жолдауларында, «Интеллектуалды ұлт -2020» жобасында ұлттық білім беру жүйесін әлемдік білім жүйесімен кіріктіру, Қазақстанның әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті 30 елдің қатарына кіру стратегиясы, білім беру жүйесін жаңашылдық тұрғыда дамыту, білім беру жүйесін, жалпы қоғамды ақпараттандыру, тұлғаның, болашақ ұрпақтың ұлттық мәдени құндылықтарын қалыптастыруға негізделген рухани - адамгершілік тәрбие беру кеңістігін құру негізгі стратегиялық бағыттары болып отыр. «Қазақстанның қасиетті рухани құндылықтары» немесе жас ұрпақ бойындағы ерлік пен елдіктің рухын себетін негізгі күш – туып өскен жері мен елі, ұлттық мұра мен ұлттық байлығымыз екені дау туғызбайды», - деп атап көрсетуінен қазіргі таңда республикадағы жоғары оқу орындарында оқушы - жастардың интеллектуалды әлеуетін қалыптастыруға негізделген іс-шаралар белсенді ойлау қызметінің дамуын, негізгі құндылықтарды және осы заманғы ғылыми дүниетанымды қалыптастыру, олардың сана-сезімінің сенімді және қажетті біліммен толығын, ақыл-ой қабілеті мен білімге құмарлығын дамыту аса жоғары деңгейде іске асып отырғанын көруге болады.

Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласындағы негізгі бағыттардың бірі тұлғаның рухани - адамгершілік құндылықтарын қалыптастыру бағыты бойынша атқарылып отырған іс-шараларға - бүгінгі Абай атындағы Ұлттық педагогикалық университеті аясында атқарылып отырған жұмыстар негіз бола алады.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2018 жылғы 28 мамырдағы № 230 «Педагогикалық қызметтегі шетелдік мамандарды тарту және 2018 жылға арналған

бюджеттің бөлінуін бекіту туралы» бұйрығына сәйкес Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетіне 2018 жылға шетелдік профессорларды тарту, университеттің әлемдік деңгейдегі жоғары оқу орнына трансформациялануы, әлемдік деңгейдегі жоғары оқу орындарын құру әрекеттері, шетелдік және отандық жоғары оқу орындарының рейтингісі, әлемдік нарықта бәсекеге қабілетті жоғары оқу орындарын құруға бағытталған стратегиялар мен тәсілдердің анықталуы т.б. атқарылып жатқан іс-шаралар ұжым алдына үлкен жауапкершілікті жүктейді.

Атқарылып отырған іс-шаралар еліміздегі рухани жаңғырудың негізгі көрсеткіші болып табылады. Университетте жүргізіліп отырған интеллектуалды ұлтты қалыптастыру, студенттерге ұлттық тәрбие беру - рухани жаңғырудың ірге тасы. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің бұйрығымен 2009 жылы Үздіксіз білім беру жүйесінде *ұлттық тәрбие* беруге байланысты университетте Республикалық үйлестіру кеңесі құрылды.

Яғни, аталған идеяларды іске асыру бүгінгі жаһандандыру үрдісінде, ұлттық идеялардың әлемдік идеялармен өзара сабақтастыру жағдайында, Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті 30 мемлекеттер қатарынан көрінуі тұтас педагогикалық процестен күрделі, түбірлі өзгерісті талап етеді.

«Мен халқымның тағылымы мол тарихы мен ықылым заманнан арқауы үзілмеген ұлттық салт-дәстүрлерін алдағы өркендеудің берік діні ете отырып, әрбір қадамын нық басуын, болашаққа сеніммен бет алуын қалаймын», - деген негізгі қағидасының бір айғағы ретінде университеттің оқу - тәрбие үдерісіне «Ұлттық тәрбие негіздері» пәні енгізілді. Пәннің негізгі мақсаты – ұлттық сана-сезімі, мәдениеті жоғары деңгейде дамыған, өз ұлтын сүйетін, оның салт-дәстүрін, тілін, ділін, дінін, мәдениетін қастерлейтін, еліміздің қазіргі мәдени-әлеуметтік жағдайында жоғары сұранысқа ие болатын нағыз ұлтжанды мамандар даярлау. Жаһандану кезеңінде халқымыздың осындай асыл қасиеттерін білім беру үрдісіне енгізу арқылы жастардың ұлттық қасиетін, ұлттық дүниетанымын сақтап қаларымыз анық. «Ұлттық тәрбие» пәнін оқу үдерісіне енгізу арқылы біз ұлттық құндылықтарды, мәдениетіміз бен тарихымызды, дәстүрлерімізді бүгінгі күнмен сабақтастыра отырып, қазақ елінің болашақ жастарын жаңаша тәрбиелеуді бастадық.

«Ұлттық тәрбие негіздері» атты элективті курсына қамтылған мазмұнның ҚР Білім және ғылым министрлігі тарапынан 2012 -2020 жылға дайындалып жатқан мемлекеттік кешенді бағдарламада көрініс беруі *үлкен нәтиже* деп бағалауға болады. Жоғары оқу орындарында ұлттық тәрбие беру әлеуметтік - педагогикалық тұрғысынан қарастыратын болсақ - қоғамның әлеуметтік даму жағдайына әлеуметтенген, ұлттық пен өркениеттік мәдениетті менгерген, интеллектуалды әлеуеті қалыптасқан, халық бірлігі, мемлекетіміздің тұтастығы мен дербестігін қорғай алатын патриот - азаматты қалыптастыруға бағытталады.

Елбасының мақаласында қамтылып отырған идеялар «Зияткер ұлт-2020» жобасында бүкіл халықтың алдына қойған негізгі идеясы экономиканы дамыту, халықтың әлеуметтік жағдайын көтеру, рухы жоғары білімді тұлғаны қалыптастыру арқылы қоғамды дамытумен ұштасып жатыр. Бүгінгі қоғамның алдында рухы күшті тұлға, халық, қуатты мемлекетті қалыптастыру мәселесі тұр.

Зияткер тұлғаны, ұлтты қалыптастыру – қоғамдағы ең көкейтесті мәселелердің бірі, яғни Қазақстанның стратегиялық мақсаты, мемлекеттік саясатының басты бағыты. Зияткер ұлтты қалыптастыру адами капиталдың дамуымен тікелей байланысты. Зияткерлік әлеует – зияткерлік іс-әрекеттің барлық түрлерін, оның субъектілерін, ғылымды, білімді, жаңашылдықты біріктіретін интегративті ұғым, ең алдымен, қоғамның зияткерлік ресурсы болып табылатын үздіксіз білім беру жүйесінде (мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту, бастауыш білім, негізгі орта білім, жалпы орта білім, техникалық және кәсіби білім, арнайы білім, жоғары білім, жоғары оқу орнынан кейінгі білім) қалыптасады. Жоғары оқу орны жағдайында қозғаушы күш студенттер, студенттік орта зияткерлік ұлт құруға негіз боларлық әлеуетті күш болып табылады. Осының негізге ала отырып, әлемдік деңгейдегі жаңа технологиялардың дамуы барысында білім беруге деген көзқарас тың арнада, білім

беру парадигмасына жаңаша қарау мәселесін негізгі ала отырып, білім беру жүйесі тек педагогикалық категория емес, бұл адами капиталдың дамуына орасан зор ықпал ететін қоғамдық құбылыс ретінде қарастырылып отыр.

Осымен байланысты әлемдік білім стандарттарына мектеп пен жоғары оқу орнын бітіруші түлектердің білім сапасын сәйкестендіру мәселесі қазіргі таңда негізгі орында тұр. Себебі барлық әлеуметтік-экономикалық өзгерістердің тетігі болып табылатын жеке тұлғаның дамуы мен қалыптасуы осы ортада қаланады. Сондықтан Қазақстанның бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ететін білім беру саласының барлық құрылымын модернизациялау қазіргі қоғамның өркениетті дамуын қамтамасыз ететін басты тетігі болып табылады. Бүгінгі қоғам сұранысының негізі - зияткер тұлға – өмірдің кез келген ағымында пікірлесе алатын, жаңашыл-шығармашылық тұрғыда өзіндік білім алуға дайын, интеллектуалды қабілеті дамыған тұлға. Адамгершілік және ұлттық құндылықтарға негізделген жаңа және арнайы мамандандырылған білім көздерін жоғары дәрежеде игеру арқылы пайда болған білім, білік, құзыреттерді өзінің, ұлты мен Отанының мүддесіне жарата алатын дара тұлға.

Зияткер ұлт – интеллектуалды тұрғыдан адамгершілік, мәдени қасиеттерді меңгерген өзінің ғылыми, мәдени, білімі мен білігін еркін тарату әлеуетіне ие бәсекеге қабілетті ұлт. Интеллектуалды ұлтты қалыптастыруда біздің міндетіміз интеллектуалды тұлғаны, болашақ маманның зияткерлік әлеуетін қалыптастыру.

Университет ғалымдары «Қазақстан Республикасы үздіксіз білім беру жүйесінде ұлттың интеллектуалды әлеуетін қалыптастыру» тұжырымдамасының жобасы, оқу құралы дайындалып таңдау пәні ретінде 2013-2014 оқу жылдары «Болашақ маманның интеллектуалды әлеуеті» атты пәнді 2 кредит ретінде оқу - тәрбие үдерісіне енгізілді.

Тұжырымдама Қазақстан Республикасының үздіксіз білім беру жүйесіндегі ұлттың зияткерлік әлеуетін дамытудың мақсаты мен міндеттерін, ұстанымдары мен іске асыру шарттарын айқындайтын негізгі құжат болып табылады. Тұжырымдамада ұлттың интеллектуалды әлеуетін дамытудың тиімділігін қамтамасыз ететін әлеуметтік-педагогикалық ынтымақтастығын күшейту негізінде ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды дамыту мен қалыптастырудың стратегиялық бағыттары анықталған. Ұлттың интеллектуалды әлеуетін қалыптастыру бәсекеге қабілетті ұлтты қалыптастырудың және қазақстан қоғамының тұрақты дамуына ықпал етуді жетілдірудің басты мүмкіндіктері қамтылады.

«Болашақ маманның интеллектуалды әлеуеті» атты пәнді оқытудың мақсаты - адамзаттың рухани құндылықтарын ұрпақтан-ұрпаққа мирасқорлықпен жеткізе алатын; көптілді және ұлттық өркениеттік мәдениетті менгерген; бәсекеге қабілетті, қоғамның әлеуметтік даму жағдайына бейімделген; халықтың бірлігін, мемлекеттің тұтастығы мен дербестігін қорғай алатын; ақпараттық және инновациялық технологияларды еркін қолдана алатын интеллектуалдық әлеуеті жоғары тұлға қалыптастыру.

Пәнді оқыту міндеттері:

- интеллектуалды әлеуетін қалыптастыру - мемлекеттің бәсекеге қабілеттілігін сақтаудың кепілі екенін;

- Қазақстан Республикасы Президенті Н.А.Назарбаевтың әр жылғы Жолдауларындағы интеллектуалды ұлтты қалыптастыру идеяларының маңызын;

- Қазақстан Республикасы Президенті Н.А.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы: мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты жолдауындағы интеллектуалды ұлтты қалыптастырудың алғышарттарын;

- Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан жолы -2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты жолдауы Қазақ елін Мәңгілік елге бастайтын ең абыройлы, ең мәртебелі жол екенін;

- «интеллектуалдық тұлға» «интеллектуалды ұлт», «интеллектуалдық әлеует», «болашақ маманның интеллектуалдық әлеуеті», «ұлттың интеллектуалдық әлеуеті» ұғымдарының мәнін;

- интеллектуалды ұлтты қалыптастырудағы халықаралық тәжірибелер жиынтығын;

- ұлт зиялыларының қалыптасу тарихы мен оның интеллектуалды ұлтты қалыптастырудағы ролін;

- ұлттық тіл, ұлттық тарихты, салт-дәстүрді меңгерту арқылы студенттердің ұлттық сана-сезімін, тарихи зердесін қалыптасуы;

- болашақ маманның интеллектуалды әлеуетін қалыптастыру барысындағы инновациялық және ақпараттық технологиялардың маңызын;

- жоғары мәдениеттілікке, біліктілікке, бәсекеге қабілеттілікке жетелейтін білімнің басым бағыттарын білуі тиіс.

Мақалада «тұтас ұлт ХХІ ғасырға лайықты қасиеттерге ие болуы керек. Мысалы, компьютерлік сауаттылық, шет тілдерін білу, мәдени ашықтық сияқты факторлар әркімнің алға басуына сөзсіз қажетті алғышарттардың санатында. Сол себепті, «Цифрлы Қазақстан», «Үш тілде білім беру», «Мәдени және конфессияаралық келісім» сияқты бағдарламалар – ұлтымызды, яғни барша қазақстандықтарды ХХІ ғасырдың талаптарына даярлаудың қамы. Интеллектуалды ұлт қалыптастыру туралы бағдарламада, әр қазақстандық кем дегенде үш тілді еркін меңгеруі туралы мәселесі де сабақтастықта қамтылып отыр.

Интеллектуалды ұлтты қалыптастырудың негізі және ұлттың ұлт ретінде сақталуының негізгі көрсеткіші – ұлттық *mil.* мемлекеттік тілде сөйлеп, жазуға еркін мүмкіндік беру. Мемлекеттің алдында бүгінгі таңда ана тілді меңгертумен қатар, үштілділікті меңгерту мәселесі тұр. Үштілділікті қазақ, орыс және ағылшын тілдерін білу арқылы кез келген тұлға әлемдік білім кеңістігіне еркін кіру арқылы, өзінің интеллектуалды әлеуетін жетілдіруге толықтай мүмкіндігі бар екені дау туғызбайды. Ғылыми жоба бойынша тұлғаның интеллектуалдық әлеуетін дамыту барысында студенттерге үштілді меңгерудің ғылыми-педагогикалық негізі, үштілді меңгерген интеллектуалды тұлға тәрбиелеу – ұлт әлеуетін дамытудың кепілі екені бүгінгі күн тұрғысынан қарастырылады. Қазақстанда интеллектуалды ұлт құруға барлық жағдай жасалған. Бастысы, ағылшын тілін еркін меңгеру мәселесі туындауда. Ең бастысы, енжарлықты жеңіп, енбектенуге, алға қойған мақсатқа жетуге ұмтылыс. Сол ұмтылысты орындау интеллектуалды ұлтты қалыптастырады. «Информатика» және «Ағылшын тілі» пәндеріне қосымша кредиттер бөлініп отыр. Пәндер ағылшын тілінде жүргізіледі, ағылшын тілін еркін меңгеру мәселесі қолға алынуда. Университетте атқарылып отырған шаралардың барлығы зияткер тұлғаның әлеуетін қалыптастыруға бағытталып, интеллектуалды ұлтты құруға бағытталған барлық жағдайлар жасалған.

Сонымен қатар, «Біз алдағы бірнеше жылда гуманитарлық білімнің барлық бағыттары бойынша әлемдегі ең жақсы 100 оқулықты әртүрлі тілдерден қазақ тіліне аударып, жастарға дүние жүзіндегі таңдаулы үлгілердің негізінде білім алуға мүмкіндік жасаймыз», - деген ұсынысынан интеллектуалды ұлт, тұлғаның табысты нәтижеге қол жетуін қалыптастыруға мүмкіндік бар екені көруге болады.

2013 жылдың қыркүйек айының 3 жұлдызында Қазақстан Президенті Н.Ә.Назарбаев Астана қаласының № 64 мектеп-лицейінде өткізген патриотизм сабағында мектептерге «Қазақ елі» пәнін енгізу қажеттілігін атап көрсетті. Осы пәннің маңыздылығына көңіл бөле отырып Елбасы: «Туған жеріңнің, өз халқыңның тарихын білмейінше шынайы патриот болу мүмкін емес... Патриот – өз елін сүйетін және өзге мемлекеттерге құрметпен қарайтын адам» – деген маңызды мәселені көтерді. Президенттің үздіксіз білім беру мекемелерінде «Қазақ елі» ұғымының мәнін ашумен қатар, оқу орындарында аталған пәнді енгізуі туралы ұсынысын дәл осы тұрғыдан қабылдау қажет.

Міне, жалпы университеттің жұмыс оқу жоспарына «Мәңгілік елі» пәнін енгізу мақсаты – бәсекеге қабілетті, әлемдік ғылыми-техникалық прогресс көшіне ілесе алатын ұлттық сана-сезімі жоғары деңгейде қалыптасқан жаңа тұрпатты болашақ маман тұлғасын тәрбиелеу. Туған жеріңнің, өскен еліңнің тарихын білу, қазақ ұлты, қазақ елі қалай қалыптасты дегенді біліп алу маңызды деген ұстанымды көздейді.

«Қазақстан-2050» стратегиясын жүзеге асыруда үлкен жауапкершілікті мемлекет құрушы ұлт ретінде қазақ халқына жүктей келе, Президент тек ұлттық мәдени кодты

(негізді) сақтай отырып қана (тіл, руханият, салт-дәстүрлер) уақыттың сын-кәтерлеріне жауап қайтара алатынымызға баса назар аударды. «Дәстүр мен мәдениет – ұлттың генетикалық коды... Біз өзіміздің ұлттық мәдениетіміз бен дәстүрлерімізді осы әралуандығымен және ұлылығымен қосып қорғауымыз керек, мәдени игілігімізді бөлшектеп болса да жинастыруымыз керек», – деген Елбасының құнды пікірі ата салтымызды сақтауға, туған жер мен ел алдындағы перзенттік парызымызды ақтауға шақырады.

Қоғамның әлеуметтік даму жағдайына әлеуметтенген, ұлттық және өркениеттік мәдениетті менгерген, бәсекеге қабілетті, интеллектуалды әлеуеті қалыптасқан, халық бірлігі, мемлекетіміздің тұтастығы мен дербестігін қорғайтын, рухани құндылықтарын қалыптастыруда университеттің оқу - тәрбие үдерісіне енгізіліп отырған «Ұлттық тәрбие» «Болашақ маманның интеллектуалды әлеуеті», «Мәңгілік ел» т.б. пәндері арқылы бүгінгі болашақ жастардың бойындағы азаматтық - патриоттық құндылықтарды қалыптастыруға бағытталып отыр.

Рухани жаңғыру ұлттық идеясының дамуы мен қалыптасуы Құлтегін, Тоныкөк батырлардың ерен ерліктерінен, Түркі қағанаты тұсындағы түркі жұртының қайталанбас даналығы мен көрегендігінен, алдымыздағы негізгі мұрат бабаларымыз армандаған мәңгілік ел идеясын дамыта отырып іске асыру. Ұлттық идеяларды әлемдік идеялармен өзара сабақтастыра отырып еліміздің тәуелсіздігі мен бірлігін сақтау, бабаларымыз аманаттаған ұлы даланы ұрпағына аманаттау, сол ұлы даланы мекен етіп отырған халықты бәсекеге қабілетті, әлемдік техникалық прогресс көшіне ілесе алатын, рухы биік зиялы ұрпақты қалыптастыру болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру /Айқын. 13 сәуір, 2013.
2. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан жолы -2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» жолдауы. Алматы. 2014. - 40 бет.
3. Ұлттық тәрбие. Оқу құралы. – Алматы, 2014. - 280 б.
4. Болашақ маманның интеллектуалды әлеуетін қалыптастырудың негіздері. Оқу құралы. – Алматы: Абай атындағы ҚазҰПУ. «Ұлағат» баспасы, 2014. - 296 б.

УДК 378.09

¹С.А.Жолдасбекова, ²Л.Б.Иманкулова

ҮЗДІКСІЗ КӘСІБИ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ФУНКЦИЯСЫН АРТЫРУ МҮМКІНДІКТЕРІ

*^{1,2}Қазақстан, Шымкент, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
мемлекеттік университеті*

Аңдатпа

Мақалада үздіксіз кәсіби педагогикалық білім беруде студенттердің зерттеушілік функциясын қалыптастыру мүмкіндіктері қарастырылған. Студенттердің зерттеушілік функциясы – оның қабылдаған үздіксіз кәсіби педагогикалық білім, іскерлік пен дағдыларын белгілі бір ғылыми айналымға байланысты қолдана алуы, өзін-өзі дамытудағы зерттеу деңгейіне де қысқаша мағлұмат берілген. Сонымен қатар, студенттердің ғылыми зерттеушілік функциясын қалыптастыру жұмыстары аясындағы үздіксіз кәсіби педагогикалық білім, іскерлік пен дағды болашақ педагогтарды дайындаудың негізі болып табылатындығы және жеке тұлғаның дамуында маңызды орын алатындығы да қарастырылған.

Түйінді сөздер: үздіксіз кәсіби педагогикалық білім, зерттеушілік функция, студенттердің зерттеушілік функциясын қалыптастыру.

Аннотация

В статье рассматривается возможности развития научно-исследовательской функции студентов в процессе непрерывного профессионально педагогического образования. Исследовательская функция студентов

- это способность постоянно применять профессиональные педагогические знания, умения, навыков для определенных академических кругов, а также дано краткий обзор уровня исследований в области саморазвития. Непрерывное профессиональное педагогическое образование в процессе формирования исследовательской функции студентов является основой для подготовки будущих учителей и имеют важное значение для развития личности.

Ключевые слова: непрерывное профессионально-педагогическое образование, исследовательская функция, формирования исследовательской функции студентов.

Abstract

In the article the possibilities of development of research activity of students of non-skew professional pedagogical education. The research function of students is a brief description of his level of qualification for his self-socialization, his abilities, skills and knowledge. He also demonstrates that education, knowledge, and skills in research function are the basis for the training of future teachers and are important for the development of the individual. Scientific-research function of students of non-spry professional pedagogical education.

Keywords: inexperienced professional pedagogical education, impotent professional-pedagogical formation, research function, forming of research functions of students.

Әлемдегі жаһандану үдерістері қоғамдағы барлық салаға өзінің ықпалын тигізуде, сондай-ақ үздіксіз кәсіби педагогикалық білім саласы да көптеген реформаларды бастан кешуде. Осыған орай, ХХІ ғасырда біздің еліміз ғаламдану және жаһандану үдерісіне енуде. Осы үдерісті жандандырып дамытуда жас ұрпақтың үздіксіз кәсіби педагогикалық білімі мен ғылыми зерттеушілік функциясын қалыптастыруда орасан зор роль атқаратыны сөзсіз. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев атап өткендей «Өмір бойы білім алу» әрбір қазақстандықтың жеке кредосына айналуы тиіс» деген еді. Сондай – ақ «ХХІ ғасырдың табалдырығы алдында білім беру капиталға айналуға, ол өз мазмұны жөнінен стратегиялық ресурстармен бәсекелесе алады және солай болуға тиіс. Елдің даму деңгейі осы арқылы бағаланатын болады», - деп, Елбасымыз өзінің жолдауында үздіксіз білім алуға ерекше мән беруі, оның даму үрдісін үнемі қадағалап отыруы, оның нақты дәлелі [1]. Ендеше қазіргі таңда еліміздің үздіксіз кәсіби педагогикалық білім беру жүйесіндегі реформалар, өзгерістер мен жаңалықтар студенттердің ғылыми зерттеушілік функциясын қалыптастыру қазіргі заман талабы. Демек, әр адам үздіксіз оқып, кәсіби педагогикалық білім алуға, өзінің кәсіби деңгейін арттыруға ұмтылуы керек. Яғни, үздіксіз кәсіби педагогикалық білім арқылы адамның әлеуеті көтеріліп, ғылыми зерттеушілік функциясы қалыптасып, экономикалық өркендеуге және әл-ауқатты арттыруға жол ашылмақ.

Олай болса, біздің зерттеу мәселемізге байланысты білімгерлерге үздіксіз кәсіби педагогикалық білім беру жұмысын ұйымдастыру барысында студенттердің зерттеушілік функциясын қалыптастыру міндеті қойылып отыр. «Үздіксіз білім» туралы ұғым өткен ғасырда-ақ атақты француз, поляк, ағылшын, орыс педагогтарының еңбектерінде айтылған болатын. В.А.Сластениннің айтуынша, «...ағарту ісін тек таңдаулыларға ғана арналған институт деп және тек адамның толысу кезеңіндегі қысқа уақытқа қатысты жұмыс деп санамай, білім алуды барлық жандарға арналған іс деп және ол өмір бойы атқарылатын шаруа деп қарастыру қажет» деп атап өткен [2]. Үздіксіз білім беру бұл үздіксіз оқыту мен тәрбиелеу емес немесе бекітілген оқу мерзімімен және оқу орнының қабырғасымен шектелмейді, ол – адамға білімнің белгілі бір көлемін беруге, бағытталған білім түріне ауысу болып табылады. Тек жеке тұлғаға, субъектіге бағытталған білім ғана адамның жылдам өзгеріп жатқан қоғамдық және экономикалық өмір талаптарына сай жауап бере алуын қамтамасыз ете алады. Ал кәсіби педагогикалық білім – әрбір жанның қызмет саласында өз шеберлігін жетілдіруі, білімін шыңдап отыруы, ғылыми зерттеу жұмысымен айналысуы, сондықтан ол өмір бойы үздіксіз жүргізілуі тиіс. Егер білім жүйесін жобалау барысында, адамзаттың мәдени байлықтарына әрбір жеке тұлға өзінің субъективті қажеттілігі ретінде қарайтын болса, сонда ғана білімнің үздіксіздігі қамтамасыз етіледі. Ендеше үздіксіз білім жеке адамның қабілетіне, бұрынғы алған мамандығына, білім деңгейіне қарамай-ақ жеке ерекшеліктерін ескере отырып, жан-жақты толық дамуына ұмтылуы деп бағаласақ, онда жеке тұлға үшін білім алуы мен ғылыми зерттеу жұмыстарымен айналысуын тоқтату мүмкін емес.

Қазақстан Республикасының «Ғылым туралы» заңында ғылымға - функциясы

табиғи байлықтарды ұтымды пайдалану және қоғамды тиімді басқару мақсатында табиғат, қоғам және ойлау заңдарын зерделеу, болмыс туралы объективті білімді тұжырымдау және теориялық жағынан жүйелеу болып табылатын адам қызметінің саласы» деген түсініктеме берілсе [3], көптеген еңбектерде «ғылым мақсаты мен қызметі адамның өзі және оны қоршаған әлем жөніндегі білімді жасап шығарушы болып табылатын адамзаттың іс-әрекет шеңбері, қоғамдық сананың бір түрі. Ғылым деген атаумен табиғат, қоғам, құбылыстарын түсінуге және олардың дамуын алдын-ала болжауға мүмкіндік беретін бірте-бірте кеңейіп келе жатқан теориялық білім жүйесін белгілейді. Қазіргі кезде ғылым тікелей өндіргіш күшке айналып отыр» - делінген [4].

Олай болса ғылыми зерттеушілік функция білімсіздіктен білімділікке қарай қозғалыстың диалектикалық үдерісі ретінде болашақ мамандардың үздіксіз кәсіби педагогикалық біліміне, іскерлігіне және дағдысын қалыптастыру жүйесіне негізделеді. Ендеше, ғылыми зерттеушілік функциясының нәтижесі үздіксіз кәсіби педагогикалық білім болып табылады. Үздіксіз кәсіби педагогикалық білім қарапайым тәжірибенің тарихи дамуында жинақталған ақпараттардың, сілтемелердің, қызмет пен пәндік нұсқаулардың жиынтығы болып табылатын стихиялы, тәжірибелік білімдермен салыстырғанда жүйелігімен ерекшеленеді [5].

Үздіксіз кәсіби педагогикалық білім беру – мұғалімнің кәсіби-тұлғалық дамуындағы және өзін-өзі іске асырудағы жетістігінің шарты. Үздіксіз кәсіби педагогикалық білім беру жүйесі: кәсіби дайындыққа дейінгі дайындық – базалық кәсіби білім – кәсіби тұрғыда жетілдіру – жоғары оқу орнынан кейінгі кәсіби білім. Үздіксіз кәсіби педагогикалық білім беру жүйесінің икемділігі мен түрлілігі әрбір білім алушыға белгілі бір деңгейге жеткеннен кейін, оған қажет жағдайда тоқтатып, кейінен басқа бір жоғарғы оқу орнында ұқсас бөлімнің келесі деңгейінде оқуын жалғастыруға мүмкіндік береді. Қазақтың көпсалалы ұлт мектебін балабақшадан бастап университетке дейінгі аралықта үздіксіз кәсіби педагогикалық білім берудің барлық басқыш-сатыларын қамтитын, әрі қазақ ұлтының тілін, ділін, мәдениетін, дәстүрлі еңбек тәрбиесін, рухани болмыс-бітімін осы басқыштардың әрқайсысында да әлемдік өркениеттің жетістіктерімен шебер ұштастыра білетін біртұтас үзіліссіз жүйе ретінде қарастырамыз (1- сурет).

Жаңа үздіксіз кәсіби педагогикалық білімнің мұғалімнің жеке басына қарым-қатынастың, танымның және әлеуметтік шығармашылықтың субъектісі ретінде қаралуы педагогикалық мамандықты меңгеруде студенттің де ролін жоғарлатады.

Үздіксіз кәсіби педагогикалық білім беру жүйесінде студенттердің ғылыми зерттеушілік функциясына тән бірнеше басты ерекшеліктерді атап көрсетуге болады:

- үздіксіз кәсіби педагогикалық білім беру жүйесіндегі ғылыми зерттеушілік функциясының мақсаты оқу мақсаттарына тәуелділігі;
- үздіксіз кәсіби педагогикалық білім беру жүйесіндегі ғылыми зерттеушілік функциясы негізгі әдістері – танымдық, әдістер;
- үздіксіз кәсіби педагогикалық білім беру жүйесіндегі ғылыми зерттеушілік функциясына оқытушының немесе ғылыми қызметкердің жетекшілік жасауы;
- үздіксіз кәсіби педагогикалық білім беру жүйесіндегі ғылыми зерттеушілік функциясы арқылы студенттердің кәсіби өзектіліктің, кәсіби іс-әрекет барысында туындаған практикалық міндеттерді шығармашылық тұрғыда шешу қабілетінің қалыптасуы;
- проблемалық ситуацияны нәтижелі шешуде қолданылатын ақпарат көлемінің кеңдігі болып табылады.

Қорыта келе, үздіксіз кәсіби педагогикалық білім беру жүйесінің мақсаты, болашақ мамандарда білімді, ғылыми зерттеушілік қабілеті бар, шығармашыл, дербес, ізденімпаз, өзін-өзі жүзеге асыра алатын, жан-жақты дамыған жеке тұлға қалыптастыру болып табылады. Сондықтан үздіксіз кәсіби педагогикалық білім беру арқылы студенттердің мамандығы бойынша білімі, іскерлігі мен дағдысын арттыру негізінде ғылыми зерттеу функциясы қалыптасады деп тұжырымдаймыз (сурет 1).

1 сурет - Үздіксіз кәсіби педагогикалық білім беру жүйесінде білімгердің зерттеушілік функциясын арттыру үдерісі

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасы Президентінің Қазақстан Республикасы орта білім жүйесін ақпараттандыру жөніндегі Мемлекеттік бағдарламасы. – Алматы. - 22 қыркүйек 1997. - № 3645 Өкім.
2. Слостенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика: инновационная деятельность. - М.: Магистр, 1997. – 224 с.
3. Қазақстан Республикасының «Ғылым туралы заңы». – Астана: Ақорда, 18.04.2011. - № 407 – IV.
4. Қаңтарбай С.Е., Жүсіпова Ж.А. Ғылыми-педагогикалық зерттеу әдістемесі: оқулық. – Алматы: ЖШС РПБК «Дәуір», 2011. – 272 б.
5. Жолдасбекова С.А., Иманкулова Л.Б. «Кәсіби білім беру жүйесінде болашақ мамандардың ғылыми-зерттеушілік дағдыларын қалыптастыру жолдары» // «Әуезов оқулары - 16: «Төртінші өнеркәсіптік революция: қазақстанның ғылым, білім және мәдениет саласындағы жаңғырудың жаңа мүмкіндіктері» атты халықаралық ғылыми –тәжірибелік конференция материалдары. - Шымкент, 2013. – 30-33 бб.

УДҚ 001 14.35.07

Нагымжанова К.М.

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ ЛИЧНОСТИ НА ОСНОВЕ ИННОВАЦИОННОЙ МОДЕЛИ ОБУЧЕНИЯ

Казахстан, Алматы, Университет «Туран-Астана»

Аннотация

В статье рассматривается проблема формирования поликультурной личности, чтобы стать конкурентоспособным специалистом. Вопрос использования инновационной модели для формирования полиязычной личности, проблемы применения новых методик, которые способствовали бы ускоренному усвоению языков.

Ключевые слова: Поликультурная личность, инновационная модель, полилингвальная компетенция, метод TBL, мультимедийный проект, проблемный метод.

Аңдатпа

Мақалада бәсекеге қабілетті маман болу үшін көпмәдени тұлғаны қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Сондай-ақ инновациялық үлгі негізінде көпмәдени тұлғаны қалыптастыру, тілдерді жеделдете меңгеруге ықпал ететін жаңа әдістемелерді қолдану мәселесі де айтылады.

Түйінді сөздер: көпмәдени тұлға, инновациялық үлгі, көптілді құзыреттілік, TBL әдісі, мультимедиялық жоба, проблемалық әдіс.

Abstract

The problem of forming of multicultural personality is examined in the article, to become a competitive specialist. Question of the use of innovative model for forming of polylingual personality, problem of application of new methodologies that would assist the speed-up mastering of languages.

Keywords: multicultural personality, innovative model, competence, метод TBL, мультимедийный проект, проблемный метод.

Главная цель образовательных услуг в вузе - соответствовать мировому стандарту, быть основой межнациональных отношений, подготовить специалистов с международными квалификационными качествами, чтобы обеспечить их конкурентоспособность. В связи с этим сформировалась новая тенденция подготовки знающего несколько языков специалиста, что обеспечивает реализацию Послания президента «Новый Казахстан в новом мире». Новый Казахстан – это новая концепция, направленная на создание такого государства, потенциал которого должен способствовать его укреплению, где каждый гражданин должен стать конкурентоспособным, востребованным не только в собственной стране, но и за рубежом.

Мы выделяем следующие приоритеты в процессе формирования поликультурной личности: во-первых, знание собственной культуры для интеграции в культуры других народов; во-вторых, воспитание толерантного отношения к культурным различиям, позитивное взаимодействие с носителями различных культур. Данные задачи по формированию поликультурной личности осуществляются на занятиях на основе применения инновационной модели обучения языкам, в процессе которого идет формирование не только коммуникативной компетенции, но и культурологической.

Идея интенсивного овладения тремя языками ведет к поиску инновационной модели обучения на основе технологий опережающего обучения, креативного и новаторского мышления, опоры на развитие его способностей. Поэтому является актуальным вопрос использования инновационной модели для формирования поликультурной личности, проблемы применения новых методик, которые способствовали бы ускоренному усвоению языков. Полилингвальная компетенция нами понимается, как совершенное владение несколькими языками, как свободное функционирование ими на уровне речевой деятельности [1].

Языковая ситуация в вузах по интенсивному использованию новейших технологий для формирования поликультурной личности требует активизации преподавателей по применению технологий инновационного обучения, при помощи которых можно развить способности к языкам, повысить интерес к изучению неродного языка, сформировать личность с полилингвальной компетенцией. В инновационной модели для формирования самостоятельного креативного усвоения языка предпочтение отдается *поисковому подходу*, что позволяет акцентировать внимание на потенциал обучающегося, на его личную мотивацию.

Назовем несколько инновационных образовательных моделей, на основе которых осуществляется формирование поликультурной личности. *Проблемный метод* представляет собой опору на логику последовательно моделируемых ситуаций путем постановки определенных вопросов, задач на основе проблем, которые требуют включения активной познавательной деятельности обучаемых для её правильной оценки и решения. Проблемный метод обеспечивает достижение следующих целей: умение решать проблемы, самостоятельно получить теоретические знания, развивать мышление, интерес к изучаемому языку. Проблемный метод позволяет студентам быть в постоянном взаимодействии и вместе решать проблемные ситуации. Данная инновационная модель усиливает эффективность овладения языком и является наиболее результативной. В чем проявляется его результативность?

Результативность проявляется в самостоятельном усвоении знаний, что обеспечивает прочное запоминание и ведет к развитию творческого мышления обучаемого. Наблюдается психологический эффект лучшего восприятия знаний проблемным методом, что в свою очередь способствует положительной мотивации к обучению языка, его радуют полученные результаты и знания, которые являются достоянием самого обучаемого.

Следующей инновационной моделью, ориентированной на самостоятельную познавательную деятельность, является *метод TBL (Team Based Learning, командно - ориентированное обучение)*, использование которого обеспечивает интенсивное формирование лингвистической компетенции. Данный метод ориентирован на диалоговое взаимодействие при решении поставленных проблем, а также совместную разработку ситуационных задач. В процессе проведения занятия изменяются стандартные формы расположения обучаемых, во время занятия группа делится на подгруппы для выполнения командной индивидуальной работы. Создается необычный эмоционально-психологический фон обучения, условия для развития положительной мотивации. Эффективность использования данного метода зависит от следующих условий: подбора команд, оценивания студентов, заданий для команд и обратной связи.

В чем преимущества данного метода? 1. Положительная мотивация к изучению неродного языка. 2. Желание стать частью команды и совместно участвовать в решении каких-то задач. 3. Учатся работать в команде, больше общаются, узнают друг друга, проявляют толерантность. 4. Развиваются коммуникативные навыки.

Практика показала, что неплохие результаты по формированию поликультурной компетенции для осуществления иноязычного межличностного и межкультурного общения дает следующая инновационная модель обучения как Интернет-занятия.

Цель таких занятий – знакомство с культурой изучаемого языка, обычаями, традициями, религией, городами, историей и т.д. Перед студентами ставится проблема, которую они должны представить в виде мультимедийной презентации. Создаются группы, сформированные по определенным темам, например: «Новый год в разных странах», «Религиозные русские праздники», «Обычаи, которые вам понравились», «Правила этикета англичан» и т.д.

В процессе выполнения проекта основной акцент делается на самостоятельную, исследовательскую, творческую деятельность студентов. Создание мультимедийного проекта помогает студентам получить опыт самостоятельной работы как индивидуально, так и в команде, способствует активизации в учебном процессе. Публичная защита студентами проектов на изучаемом языке способствует получению новых социокультурных знаний. Конечно, любой проект требует мониторинга преподавателя, поэтому не умаляя творческого и креативного подхода обучающегося, способствуем эффективному усвоению неродным языком, реализуя инновационную модель обучения с увлечением.

Умелое использование мультимедийных технологий в обучении языку дает возможность рационально применить инновационные методы и приемы, изучать язык в темпе, соответствующем способностям обучаемого. Их применение помогает в выборе типов текста, учитывая уровень знаний обучающихся, методы изучения, формы общения и

контроля. Следовательно, мультимедиа способствует реализации ряда задач при обучении неродному языку, позволяя усилить творческие возможности как преподавателя, так и потенциальные студента.

В настоящее время в распоряжении обучаемых достаточное количество мультимедийных языковых программ (обучающих, объясняющих, развивающих, игровых), которые используются в процессе овладения языком. Так как усвоение любого неродного языка идет через знакомство с его фразеологией, мы знакомим студентов с программой «Фразеологизмы». В данной программе представлены цельные выражения, устойчивые сочетания, фразеологические обороты (идиомы), их значения. Использование игровых программ: «Игры с буквами и словами», «Кроссворды и задания», «Дополните слово», «Русская фразеология», «Задания в картинках», «Ребусы», «Загадки», «Скороговорки» и др., динамичные упражнения, направленные на развитие навыков аудирования, обеспечивают обогащение словарного запаса студентов.

Данная модель уникальна тем, что идет постепенное распознавание иноязычной речи, тренинг грамматических структур и в итоге создается ощущение реального общения, что, в конце концов, приводит к уверенному использованию иноязычной речи. Также помогает студенту преодолеть психологический барьер, который служит препятствием на занятии, он, не стесняясь, общается виртуально, задает вопросы и получает ответы, имеет возможность подробнее получить объяснения по интересующим его разделам и фрагментам учебного материала.

Инновационная модель обучения неродному языку требует от преподавателя творческого и научно-исследовательского подхода к учебной деятельности: распределение учебного материала на модули; подача его целостно, компактно, в виде блоков; разделение на уровни; подготовка материала творческого характера для развития мотивации; обеспечение коммуникативных возможностей на всех уровнях обучения.

Как показывает опыт работы, обучение с использованием инновационных моделей является эффективной и имеет свои достоинства. Во-первых, в основе данной технологии лежит идея определения конечной цели. Во-вторых, требуется более четкая организация учебной деятельности субъекта. В-третьих, осуществляется мобильность и открытость обучающих средств, вариативность методов и приемов обучения для достижения конкретных результатов. В-четвертых, в отличие от традиционной методики, ориентированной на преподавателя и виды его деятельности, данная технология предполагает проектирование виртуального учебного процесса, определяющего структуру и содержание познавательной деятельности студентов.

Итак, инновационная модель обучения ориентирована на личностную мотивацию и формирование исследовательских способностей. В основу положены следующие концептуальные положения:

1) овладение языком личностью происходит лишь в процессе активного взаимодействия;

2) интенсивному овладению языком предшествуют мотивационные и эмоциональные потребности;

3) фактором положительного овладения языком личностью является технология организации учебной деятельности и определенные целевые установки;

4) интенсивное овладение языком возможно, если обучение проектного, проблемного и исследовательского характера;

5) форма организации учебной деятельности основана на индивидуальную, групповую и коллективную работу, как наиболее эффективный способ организации общения [6].

Таким образом, реализация поликультурного образования зависит от целенаправленного создания в учебном процессе условий для саморазвития и самореализации личности, воспитании в обучаемом креативного подхода в овладении языком. В настоящее время основными проблемами в изучении этих языков являются:

- нехватка учебного и электронного материала, а также методического комплекса по обучению неродному языку;
- неосведомленность большинства обучаемых в том, что знание языков является ключом к совершенствованию и конкурентоспособности будущего специалиста;
- часто отсутствие мотивации для интенсивного изучения языков;
- отсутствие высококвалифицированных специалистов, которые могли бы привить интерес к изучаемому языку.

Список использованной литературы

1. Айкенова Р.А. Обучение языку с применением информационных технологий. (Поиск и решение проблемы): Монография. - Караганда, 2009. – 319 с.
2. Руденко-Моргун О.И. Принципы моделирования и реализации электронного учебно-методического комплекса по русскому языку на базе технологии гипермедиа: Автореферат док. дисс. – М., 2006. – 42 с.
3. Абилова Б.А., Айкенова Р.А.. Словарь-справочник по методике русского языка в казахской школе: Учебное пособие. – Караганда: КарГУ им. Е.А. Букетова, 2000. – 100 с.
4. Кривовой В.А., Федорова О.В. Новые методические подходы к классификации программных продуктов в системе компьютерного тренинга. - СГА, 2007 - № 8. – С.246.
5. Пересторонина И.Л. Формирование языковой компетенции при обучении лексике второго иностранного языка: Дисс.канд. пед. наук. – Москва, 2003. - 188 с.
6. Айкенова Р. СМИ в преподавании русского языка как иностранного: Материалы Международной научно-практической конференции, посвященная 30-летию Карагандинского государственного университета имени Е.А.Букетова. - 25-26 апреля «Журналистика на рубеже веков: проблемы и перспективы». – Караганда: КарГУ им. Е.А.Букетова, 2002. – С.78.

УДК 001 14.35.07

Смоляр А.И.

АРТ-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ТЕХНОЛОГИЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ УЧИТЕЛЯ

Россия, Самара, Самарский государственный социально-педагогический университет

Аннотация

Автор характеризует понятие «арт-педагогическая технология», представляет ее цель в подготовке учителя, структуру, средства и методы ее реализации в условиях педагогического образования.

Ключевые слова: арт-педагогическая технология, арт-педагогические средства и методы, структура, уровни реализации технологии.

Аңдатпа

Автор «педагогикалық техника» ұғымын сипаттайды, оны мұғалімге дайындаудағы мақсатын, оның педагогикалық білім беру тұрғысындағы құрылымын, құралдары мен әдістерін сипаттайды.

Ключевые слова: арт-педагогикалық технология, арт-педагогикалық құралдар мен әдістер, құрылымы, технология асыру деңгейлері.

Annotation

The author characterizes the concept of "art-pedagogical technology", represents its goal in teacher training, the structure, means and methods of its implementation in conditions of pedagogical education.

Keywords: art-pedagogical technology, art-pedagogical means and methods, structure, levels of technology implementation.

Решение многих проблем профессиональной подготовки учителя связано с разработкой технологической стратегии обучения студентов. Такая стратегия характеризуется как

рефлексивной и субъектной ориентацией образовательного процесса, так и смыслопоисковой направленностью образования учителя. Названная направленность может быть обеспечена обращением в учебном процессе к *диалогу* (ибо содержание предмета диалогического общения удовлетворяет важнейшую, высшую потребность человека – *потребность в обретении смысла*), и к *искусству* как средству решения задач в образовательной практике (взаимодействие с искусством содействует накоплению эмоционально-чувственного опыта и становится смыслообразующим ядром профессиональной деятельности). К диалоговым технологиям мы отнесли и *арт-педагогическую технологию*.

Появление термина *арт-педагогика* (в начале за рубежом, а в середине 90-х годов XX в. в отечественной научно-методической литературе) связано с интересом к педагогическому потенциалу искусства. Не останавливаясь в настоящей работе на анализе содержания понятия «арт-педагогика» заметим, что искусство как средство познания, самопознания, самосовершенствования и саморазвития, средство решения образовательных задач использовалось задолго до появления названного термина.

Исходя из того, что технология есть системная совокупность и порядок функционирования всех личностных, инструментальных и методологических средств, используемых для достижения педагогических целей [1] арт-педагогическую технологию мы представляем как модель приобщения обучающегося к произведениям искусства с целью решения профессионально-педагогических задач; содержанием её выступает интеграция педагогического, психологического знания и произведений различных видов искусства, а реализуется она с помощью арт-педагогических средств и арт-педагогических методов. При этом её составными частями (компонентами) являются организация художественного восприятия художественных произведений; организация самостоятельной работы с художественным произведением; работа с художественным произведением как метод исследования.

Применение разработанной нами арт-педагогической технологии приобщения будущего учителя к произведениям искусства о детстве, школе, педагоге, предполагающей несколько уровней её реализации: организация художественного восприятия художественно-педагогических произведений; организация самостоятельной работы с художественно-педагогическим произведением; использование материалов художественно-педагогических произведений на занятиях; работа с художественно-педагогическим произведением как метод педагогического исследования [2, С.252–254] выступает условием формирования способности будущего учителя к профессиональной самооценке и самоорганизации личности.

Характеризуя структурные составляющие названной арт-педагогической технологии, отметим, что её *целью* является расширение профессионального сознания и самосознания будущего учителя, *содержанием* выступает интеграция педагогического, психологического знания и произведений различных видов искусства о детстве, школе, педагоге.

Технология *реализуется с помощью арт-педагогических средств и арт-педагогических методов*. К арт-педагогическим средствам наряду с произведениями искусства мы относим художественный образ, художественную эмоцию: эмоцию-сопереживание художественному образу, эмоцию-сопереживание самому себе; педагогическую герменевтику как искусство истолкования педагогического опыта, отраженного в художественной литературе; внеучебную художественно-творческую деятельность будущих учителей.

Под *арт-педагогическими методами* мы понимаем способы деятельности обучающихся и обучающихся, связанные со сферой искусства, направленные на решение педагогических и психологических задач, в основе которых лежит продуктивный личностный опыт учащихся, приобретаемый во взаимодействии с искусством. К ним мы относим эмоционально-рефлексивный диалог по поводу художественного образа и/или произведения; метод создания художественного контекста; решение педагогических задач, сформулированных на основе фрагментов художественных произведений; рисуночные тесты

(«Я реальный, Я – идеальный учитель», «Я рефлексивное» и др); проективные рисунки; сравнение себя с Другим; самовыражение; организация коллективного просмотра художественных фильмов о детстве, школе, учителе и рефлексии чувств, переживаний, мыслеобразов.

Названная арт-педагогическая технология предполагает несколько уровней ее реализации: организация художественного восприятия художественно-педагогических произведений; организация самостоятельной работы с художественно-педагогическим произведением; привлечение материалов художественно-педагогических произведений на занятиях; работа с художественно-педагогическим произведением как метод педагогического исследования.

На уровне организации художественного восприятия произведений искусства (художественной, публицистической литературы, дневниковых записей, кинофильмов, произведений изобразительного искусства) особенно актуальным является непосредственное эмоциональное переживание; богатство возникающих ассоциаций, момент идентификации художественного образа со своим Я и противостояние (отчуждение, обособление) воспринимающего субъекта герою и отношением к нему как к Другому. Этот уровень реализуется с помощью использования арт-методов и приемов, инициирующих сопереживание, проживание воспринимаемой информации, вызывающих художественную эмоцию. Например, метод создания художественного контекста, суть которого заключается в применении художественных средств усиления эмоционального воздействия основного материала. Прием контраста-сопоставления эмоциональных состояний, вызванных прочтением отрывков из художественных произведений, рисующих контрастные образы, судьбы и т.д., направлен на актуализацию и развитие необходимых для усвоения материала эмоциональных состояний.

На уровне организации самостоятельного чтения, просмотра и работы с художественно-педагогическим произведением студентам рекомендуется чтение рассказов, повестей писателей разных лет; просмотр художественных фильмов («Врата учености», «Общество мертвых поэтов», «Расподия», «Дорогая Елена Сергеевна», «Пацаны», «Хористы» и др.); учебные задания на выбор: написание эссе, реферата, рецензий и др.

Реализуя уровень привлечения материалов искусства на занятиях при рассмотрении различных проблем теории и практики образования, преподаватель предлагает учебное задание, педагогическую задачу, сформулированные на основе фрагментов художественных произведений. Студенты на практических и семинарских занятиях выступают с подготовленными эссе, обзорами, докладами, рефератами; с иллюстрацией педагогической проблемы фрагментом художественного произведения. На таких занятиях широко применяется метод личностно-смыслового переживания и эмоционально-рефлексивный диалог по поводу художественного образа и/или произведения, особенностью которого является то, что между педагогом и учащимся – художественное произведение, художественный образ. Общение по поводу художественных произведений или нравственных проблем предполагает обмен образами, идеями, переживаниями, образно-эмоциональным состоянием.

Уровень работы с художественно-педагогическим произведением как метод педагогического исследования предполагает подготовку курсовых и дипломных работ, занятия «Арт-клуба», создание фильмов и др. В такой работе принимают участие студенты, проявившие интерес к выполнению исследовательской работы, связанной с художественно-педагогической проблематикой, постижению педагогических проблем и самого себя через арт-средства.

Результатом реализации арт-педагогической технологии приобщения будущего учителя к произведениям искусства о детстве, школе, педагоге является измененный образ Я идеальное профессиональное.

Список использованной литературы

1. Кларин В.М. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследований, игр и дискуссии (Анализ зарубежного опыта). – Рига, 1995. - 176 с.
2. Смоляр А.И. Профессиональное самосознание учителя: вопросы методологии, теории и технологии развития: монография / А.И.Смоляр. – Самара: ПГСГА, 2013. – 356 с.

УДК 35.013

Джексембекова М.И.

МНОГОВЕКТОРНОЕ РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ В КАЗАХСТАНЕ

Қазақстан, Алматы

Қазақ национальнй педагогический университет имени Абая

Аннотация

Многовекторное развитие профессиональной подготовки учителей в Казахстане, выдвигает цели и стремление к высоким результатам труда, что может способствовать высокопрофессиональная работа самих учителей школ и преподавателей вузов, с применением в образовательном процессе информационных технологий.

Ключевые слова: многовекторное развитие, профессиональная подготовка, учителя школ, преподаватели вузов, информационная технология.

Аңдатпа

Қазақстандағы мұғалімдердің кәсіби даярлығын дамытудың әртүрлі бағыттары дамудың жоғары нәтижелеріне ұмтылуға және мақсаттарға жетуге мүмкіндік береді, мұғалімдердің және жоғары оқу орындарының оқытушыларының жоғары кәсіби жұмысымен, білім беру үдерісінде ақпараттық технологияларды қолдана алады.

Түйінді сөздер: көп векторлы дамыту, кәсіптік оқыту, мектеп мұғалімдері, университеттің оқытушылары, ақпараттық технологиялар.

Abstract

The multidirectional development of teachers' professional training in Kazakhstan sets forth goals and aspiration for high labor results, which can be promoted by highly professional work of teachers of schools and university teachers themselves, with the use of information technologies in the educational process.

Keywords: multi-vector development, vocational training, teachers of schools, university lecturers, information technology.

Республика Казахстан, определившая для себя рыночный путь развития экономики и выход на международную арену, также придает огромное значение системе образования, в связи с этим возрастает роль образования в целом [1].

Учитывая, что в современных условиях обществу требуются специалисты, способные к творческой самореализации, гибкому мышлению, понимающие тенденции развития государства в целом, на наш взгляд, необходимо системное видение задач профессиональной деятельности, умение выдвигать цели и стремление к высоким результатам труда, что может способствовать высокопрофессиональная работа самих учителей школ и преподавателей вузов. В связи с чем, огромное значение следует уделять подготовке педагогических кадров.

Не случайно, всерастущий спрос общества в высоко квалифицированных педагогических кадрах, система образования начала осуществлять многовекторное развитие профессиональной подготовки учителей в Казахстане, которое совершенствуется на основе научно-обоснованной сравнительно-педагогической характеристики современного состояния и тенденций развития государственной политики в области педагогического образования, с учетом систем непрерывного педагогического образования за рубежом [4].

В современном образовании сохраняется противоречивая ситуация: усиливающиеся интеграционные тенденции с одной стороны сосуществуют с достаточно сильной

дифференциацией обучения с другой стороны. Продолжаясь достаточно длительное время, эта разобщённость создавала определённые барьеры, разъединявшие науки, задерживала их прогрессивное развитие, но вместе с тем порождала объективные предпосылки для сближения научных знаний.

Естественно, что новое качество содержания современного образования требует новых подходов к его построению. XXI век – век информационных технологий. Оперативное владение информацией становится главным фактором развития современной экономики. Сегодня мы уже не можем себе представить ни одну отрасль, современной экономики, где не использовались бы информационные технологии. Педагогический процесс не составляет исключение. В наш информационный век в учебных заведениях России и Казахстана все больше внимания уделяется применению в образовательном процессе информационных технологий.

Успешность реализации данной проблемы, на наш взгляд, составляет одно из важнейших условий - это поиск новых эффективных путей выявления научно-теоретических и методологических основ межпредметной компетентности в музыкально-педагогической деятельности будущего учителя при освоении цикла дирижерско-хоровых дисциплин, при взаимопроникновении профессиональных знаний.

Закрепляя обоснование из источников и исследований ученых России и Казахстана, уверенно можно сказать, что переход теоретических знаний в практические действия осуществляется в ходе осмысления особенностей межпредметных связей спецдисциплин, которые необходимы для выработки тех важных творческих задатков, которые существенным образом повлияют на формирование межпредметной компетентности будущих учителей музыки педагогического вуза. Теоретические знания на стадии свободного оперирования ими в практических педагогических ситуациях становятся качественной характеристикой реализации межпредметных связей.

Не случайно в этой связи можно отразить объективно существующую органическую взаимосвязь между другими видами подготовки в цикле дирижерско-хоровых дисциплин (теоретическая, историческая, вокальная, инструментальная). Благодаря им будущие учителя вооружаются необходимым комплексом разнообразных практических умений и навыков музыкального исполнительства в педагогической деятельности. Уровень компетентности в музыкальном образовании студентов напрямую зависит от того, насколько эффективна степень овладения ими в стенах вуза умениями и навыками игры на инструменте, вокально-хоровыми приемами работы со школьным хором, собственного пения и т.д.

Если учесть, что специфика подготовки будущего учителя в вузе предполагает профессиональную направленность учебно-познавательного процесса, выход теории в практику, что, естественно, то связь педагогики и психологии с другими дисциплинами осуществляется через методику преподавания этих дисциплин.

Это, в свою очередь, отражается на логической структуре и содержании, поэтому вопрос о связи этих дисциплин вплотную соприкасается с рядом психолого-педагогических проблем, в том числе с проблемами конструирования учебных дисциплин, рационального формирования их структурной модели и содержания с учетом интегративных процессов, закономерностей и возможностей.

В современном образовании сохраняется противоречивая ситуация: усиливающиеся интеграционные тенденции с одной стороны сосуществуют с достаточно сильной дифференциацией обучения с другой стороны. Продолжаясь достаточно длительное время, эта разобщённость создавала определённые барьеры, разъединявшие науки, задерживала их прогрессивное развитие, но вместе с тем порождала объективные предпосылки для сближения научных знаний.

Процесс объединения наук очень сложен и длителен, поэтому для осознания его сущности необходимо обратиться к истории вопроса.

Система профессиональной подготовки будущего учителя в вузах Англии и США является многоуровневой – бакалавр, магистр. В Казахстане и России бакалавр, специалист,

магистр. Срок обучения колеблется от 4 до 11 лет. Большинство учителей выходит из университетов в звании магистра гуманитарных наук в образовании или магистра точных наук в образовании. В среднем, студенты, получающие звания магистра того или иного профиля, обучаются 4-5 лет. В настоящее время для преподавания в государственных школах Англии на всех уровнях обучения (классы дошкольного, начального, включая подготовительные, и среднего образования) необходимо иметь статус квалифицированного учителя (Qualified Teacher Status – QTS).

На сегодняшний день известно, что профессиональная подготовка учителя включает его общую и специальную подготовку. Общая подготовка будущего учителя предполагает овладение основами наук: философии, социологии, культурологии, политологии, религиоведения и др., способствующих общекультурному развитию и становлению личности.

Специальная подготовка включает в себя теоретическое и практическое овладение будущей специальностью. Теоретическая подготовка связана с изучением специальных дисциплин психолого-педагогического цикла. Практическая часть включает выработку профессиональных умений, организованных на педагогической практике в образовательных учреждениях, семинарах, конференциях и при самостоятельной работе студентов.

Подготовка будущего учителя нового тысячелетия требует пересмотра учебных планов, программ, разработки современного учебно-методического комплекса, внедрения новых технологий преподавания и диагностики профессиональной деятельности, оценки и контроля знаний студентов, повышения квалификации самого преподавателя, увеличения спонсорских грантов, стипендий и кредитов.

Изменение учебных планов и программ должно осуществляться с учетом главного требования профессиональной подготовки учителя, а именно, систематичности и последовательности изучения психолого-педагогических дисциплин на протяжении всего периода обучения в вузе.

Разработкой учебно-методического комплекса по изучаемым дисциплинам должны заниматься отдельные специалисты: теоретики и практики в организованных при вузах и Академиях образования лабораториях. Учебно-методический комплекс должен быть доступен студенту через библиотечный фонд, либо в виде электронного учебника в Центрах компьютерных технологий. Для этого необходимо в каждом вузе открыть многочисленные компьютерные классы для самостоятельной работы студентов и преподавателей, имеющих к ним свободный доступ.

Для повышения уровня профессиональной деятельности преподавателей важное значение приобретает сотрудничество с зарубежными вузами с целью обмена опытом. Оно предполагает проведение Мастер - классов ведущих преподавателей, приглашение зарубежных коллег для чтения лекций, посещение открытых занятий доцентов, профессоров, учителей-новаторов, дистанционное обучение под руководством тьюторов, прохождение стажировок на кафедрах престижных Университетов мира, участие на Международных конференциях. Это будет способствовать не только совершенствованию преподавателя и его самообразования, но и приведет к более качественной подготовке специалистов по избранной профессии, что, в целом, повысит качество высшего образования.

Цель профессиональной подготовки, ее результат, свидетельствуют о том, что каждый человек, овладевающий профессией, сталкивается с тремя ее аспектами содержательным, личностным и процессуальным (технологическим). То есть в процессе профессиональной подготовки решаются задачи, связанные с определением того, что должен знать специалист в соответствии с кругом обязанностей, как эти знания он будет применять в своей профессиональной деятельности, какими качествами личности должен владеть, чтобы знания и умения давали максимальный результат.

С точки зрения указанных трех аспектов профессиональная подготовка включает то общее, что характерно для деятельности всех учителей (независимо от профиля), и частное, отражающее особенности предметника. Вероятно, если наличествует единство и взаимосвязь

трех аспектов профессиональной подготовки, можно говорить о высоком уровне. Однако, как показывает практика, этого пока нет, поэтому вопросы подготовки учителя привлекают пристальное внимание ученых» [4].

Сегодня очевидно - чтобы быть конкурентоспособным, современный педагог должен владеть не только суммой знаний, но и набором ключевых компетентностей, позволяющих мобильно адаптироваться в динамично изменяющихся социально-экономических условиях и применять свои знания при создании нового конкурентоспособного процесса, в способности совершенствовать собственную деятельность, определяя ее стратегию.

Проанализированные нами источники многих исследователей, исторические факты ученых по рассматриваемой нами проблеме России и Казахстана, в совокупности раскрывают теоретико-методологические основы межпредметных связей спецдисциплин педагогического вуза, приводят нас к определенной мысли, что вся работа по реализации выбранной нами проблемы должна быть направлена на создание у обучающихся продуктивной, единой по содержанию и структуре системы знаний, умений, навыков.

При этом, отбор учебной информации в зависимости от содержания аспектов изучаемого материала, с учетом требований современного музыкально-педагогического процесса, способствуют планированию собственных практических действий будущего учителя музыки, которые проходят практику. При этом естественно, что дальнейшая работа зависит от распределения учебно-педагогических задач в рамках музыкального обучения, от программирования структуры образовательной деятельности, соответствующая ее целям, перспективам по отбору наиболее рациональных видов учебной нагрузки и устранения возможных затруднений в процессе работы.

Такая система в совокупности помогла бы будущему учителю использовать весь комплекс, всю сумму накопленных профессиональных знаний при изучении любого теоретического или практического вопроса в процессе подготовки не только к занятиям, но и в дальнейшей практической деятельности в общеобразовательных школах. Шагая в ногу со временем, оперативному владению информацией и применению в образовательном процессе информационных технологий. Последовательное и систематическое их осуществление значительно усиливает эффективность учебно-воспитательного процесса, формируя диалектический способ мышления студентов педагогических вузов страны.

Таким образом, все развитые страны мира рассматривают высшее образование как приоритетную сферу в своей инвестиционной политике, так как качественное образование становится одним из главных геополитических и геоэкономических факторов развития не только государства в целом, но и развития отдельно взятой личности.

Список использованной литературы

1. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011 - 2020 годы. – Астана, 2010.
2. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения. – М.: Педагогика, 1981. – 204 с.
3. Лемберг Р.Г. Дидактические очерки. – Алма-Ата: Мектеп, 1964. –140 с.
4. Стратегия «Казахстан - 2050» стратегиясы – новое политическое направление сформированного государства. Послания Президента Республики Казахстана Н.А. Назарбаева народу Казахстана //«Ақиқат». - №17 - 2013. – С.5-27.
5. Основы формирования интеллектуального потенциала будущего специалиста. Учебное пособие. - Алматы. КазНПУ им. Абая, «Ұлағат». 2014. – 296 с.
6. Научная библиотека диссертаций и авторефератов [Электронный ресурс]: URL: <http://www.dissercat.com/content/yazykovaya-situatsiya-kostanaiskoi-oblasti-respubliki-kazakhstan#ixzz4onm9hXVH>.
7. Джексембекова М.И. Реализация межпредметных связей спецдисциплин в целостном педагогическом процессе вуза: Монография. – Алматы, 2006. – 323 с.

8. Джексембекова М.И. Теория целостного педагогического процесса – основа познания реализации межпредметной связи. - Менеджмент в образовании: Информационно-методический вестник. – Алматы. - № 2(41). - 2006. – С.76-82.

ӘҚЖ-159.9(371)

¹Г.Т.Садуақас, ²Е.Б.Стамбеков

ҚҰЗЫРЕТТІ МҰҒАЛІМ ҰЛТ БОЛАШАҒЫ

¹Қазақстан, Алматы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық Университеті
²Қазақстан, Алматы, БАҰО «ӨРЛЕУ» АҚ Алматы облысы бойынша филиалы

Аңдатпа

«Адам баласы адам баласынан білім, ақыл, ғылым, ар, мінезімен ғана озады. Қазіргі қоғамға-білімсіз, өзіндік ой-пікірі қалыптаспаған, сыни тұрғыдан ойлау қабілеті дамымаған ұстаздар қажет емес. Оқушыларға түйінді идеяларды түрткі етіп тастай отырып, нәтижеге бағытталған жұмыс жүргізу - мұғалім шеберлігінің дәлелі.

Түйінді сөздер: жаңартылған білім мазмұны, стратегиялар, кәсіби құзыреттілік.

Аннотация

Человек может стать лучшим только благодаря своим знаниям, интеллекту и нравственным качествам. Требования сегодняшнего дня это грамотные имеющие свою точку зрения, критические мыслящие учителя. Мастерство учителя заключается в его умение проводить работу направленную на результат наталкивающую учеников на размышление.

Ключевые слова: обновленное содержание образования, стратегии, профессиональная компетентность.

Abstract

The person can become better only thanks to his knowledge, intelligence and moral quality. The requirement of today is competent, having point of view, critically conceiving teachers. The mastery of teacher consists in his ability to carry out the work directed to result of students on a reflection.

Keywords: updated content of education, strategies, professional competence.

XXI ғасыр техника мен технологиялардың даму ғасыры болғандықтан, біздің келешек жас ұрпағымыз озық технологияларды меңгеруі тиістігін алға тартқан Елбасымыз дамыған 30 елдің қатарына қосылуды мақсат етіп отыр. Ол мақсатқа жетудің бір жолы білімалушыларға сапалы, тиімді әрі табысты білім беру болып табылады. Сондықтан қазіргі білім беру жүйесіне аса назар аударылып, әлемнің үздік елдерімен тәжірибе алмасып, оқыту және оқу тәжірибесіне жаңа реформалар енгізілуде.

Енгізіліп жатқан білім беру реформаларының барлығы дерлік білім сапасын арттыруға негізделгендіктен, ең алдымен сабақ беру барысында белсенді оқыту технологиялары мен стратегияларды мектеп мұғалімдері қолдана алу қажеттігі туындауда. Осы орайда 2016 жылдың 1 қыркүйегінен еліміздің барлық 1 сынып оқушылары жаңартылған білім мазмұнына сай білім ала бастады. 2017 оқу жылында осы бағдарлама бойынша 2,5,7 сынып, ал осы 2018 оқу жылынан бастап 3,6,8 сынып оқушылары да жаңартылған білім мазмұнына сай білім алуды. Жаңартылған білім мазмұны несімен ерекшеленеді? Бұл сұраққа былайша жауап беріп көрейік: оқу бағдарламаларында ұзақ мерзімді жоспар берілген, осы пайдаланып, әр мұғалім орта және қысқа мерзімді жоспар құрады. Ескі бағдарламадан ерекшелігі мұнда басты назар оқу мақсаттарына жету үшін саралау арқылы сабақ мақсаттары құрылады. Күтілетін нәтиже айқын болады. Әр оқушының білім деңгейі ескеріліп, тапсырмалар дайындалады. Тапсырманың қай деңгейде орындалғанын дескриптор арқылы анықтайды. Жаңартылған білім мазмұнында оқушыларды бағалау нақты критерийлерге сай жүргізіледі. Бұл оқушының нақты қандай деңгейде білім алғанын көруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, Джером Брунердің «Білім беру үдерісі» (1960) атты еңбегінде қарастырылған танымдық теориясын негізге ала отырып, жаңартылған білім мазмұнына

спиральді білім беру термині енгізілген. Спиральді білім беру – білімнің қарапайымнан күрделіге қарай меңгерілуі деп айтуға болады. Сонымен қатар, жаңартылған білім мазмұнында әр сабақта түрлі әдіс-тәсілдер мен оқыту технологияларын қолдану қажеттілігі ескеріледі.

Қазіргі таңда мұғалімнің сабақ өтуіне барлық жағдай жасалған деп айтуға болады. Себебі, әлемнің озық ғалымдарының зерттеулеріне негізделіп алынған сан түрлі стратегиялар мен әдіс-тәсілдердің қолдануға мүмкіндіктері мол. Сонымен бірге, техника саласы да күн санап емес, минут сайын дамуды. Ол да өз кезегінде білім беру үрдісінің таптырмас бір бөлігіне айналуға болады. Дегенмен, осыншама мүмкіндіктер бола тұра, білім беру үрдісінде біршама кемшіліктер баршылық. Оның бірі оқу барысында мұғалімнің құзыреттілігінің аздығы, басқаша айтқанда өз шығармашылығын толық қолдана алмай сабақ барысында біраз кемшіліктерге бой алдыруы. Осы кемшіліктерді жою үшін әр ұстаз өз білімін күнделікті жетілдіріп, әр сабағын табысты әрі тиімді ұйымдастырып, білімалушылардың пәнге деген қызығушылықтарын арттыруы керек. Сонда ғана әр білімалушы өз біліміне сенімді болып, келешекке нық қадам басары сөзсіз. Менің ойымша, құзыретті мұғалім дегеніміз өз білімін жетік қолдана алатын, уақытты тиімді пайдалана отырып, барлық білімалушылардың қызығушылықтарын дамытып, білім сапасын арттыра алатын ұстаздарды айтамыз. «Жұмыла көтерген жүк жеңіл» демекші, сабақ барысында уақытты тиімді қолдаудың бір түрі бірлескен оқу ұйымдастыру. Бірлескен жұмыс барысында шағын кіші топ құрамындағы қатысушылардың барлығы өзара қарым-қатынасқа түсіп, бір-бірін тыңдай отырып, басқалармен пікір алмасып, туындаған проблеманы шешу жолын бірлесе іздеп, бір келісімге келу сияқты әрекеттер орындайды. Сонымен бірге, бірлескен топтық жұмыстарда білімалушылар жаңа ақпараттармен танысу барысында пікір алмасып, өз ойларын ашық айтып білім қалыптастырады.

«Адам баласы адам баласынан білім, ақыл, ғылым, ар, мінезімен ғана озады. Қазіргі қоғамға-білімсіз, өзіндік ой-пікірі қалыптаспаған, сыни тұрғыдан ойлау қабілеті дамымаған ұстаздар қажет емес. Оқушыларғатүйінді идеяларды түрткі етіп тастай отырып, нәтижеге бағытталған жұмыс жүргізу - мұғалім шеберлігінің дәлелі.

Бүгінгі күнгі қоғамның басты мақсаты адамға, оның біліміне бағытталған. Алайда бұл жерде мәселе білімнің өзінде емес, оның әрекеттегі өзгеруінде, қолдануында болып отыр. Ал, «Білім беру» атауы бүгінгі күннің талаптарына сай келмейді деп тұжырымдауға тұрарлық. Өйткені білім игерудің жаңашыл тұжырымдамалары бұл процестің тиімділігі мен нәтижелігін білімалушының белсенділігімен тікелей байланыстырады. Қазіргі қоғам білім саласындағы көптеген өзгерістерге және күн санап дамып келе жатқан технологияларға байланысты әр адамның білімді болуын талап етіп отыр. Ал, білімді болу үшін не істеу керек? Бұл сұраққа бір сөзбен жауап беру мүмкін емес. Себебі, білім – күнделікті дамытуды, басқаша айтқанда, әр адамның өмір бойы оқу қажеттігін айқындап келеді. Ұстаздық ету жолы да осыған негізделген. Жоғарғы оқу орнын бітіріп келген жас маманға сабақ беру үдерісіне тез икемденіп кетуі үшін оған күнделікті бағыт-бағдар беріп, демеу керек.

Кез келген елдің басты капиталы ол – үздік технология және қазіргі заманға сай білімді адамдар, инновациялық жаңалықтарға ашық, өзін-өзі дамыта алатын және шығармашылықты жүзеге асыра алатын тұлғалар.

Ғылым мен техниканың қарыштап дамыған кезінде оқу – білімнің, соның ішінде болашақ ұрпақтың білімі мен тәрбиесі маңызды мәселе. Еліміздегі әлеуметтік-экономиканың дамуына өзіндік үлес қоса алатын, өзіндік ой пікірі бар, жан-жақты дамыған, білімді де, білікті тұлғаны дайындап, тәрбиелеу – аса маңызды міндеттердің бірі.

«Қазіргі білім беру саласында оқытудың озық технологияларын меңгермейінше, сауатты әрі жан-жақты маман болу мүмкін емес...» дейді Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев. Елбасымыздың осы сөзінен-ақ қазіргі қоғам талабы жанашыл ұстаз екені байқалады. Күннен-күнге дамып бара жатқан заманға, ондағы өскелең ұрпақты жан-жақты дамыта отырып, сапалы білім беретін, оны алға жетелейтін – ол ұстаз. Баланың бойындағы білімге, оқуға деген құштарлықты оята білу мұғалім шеберлігі. Қазіргі таңда еліміздің білім беру

жүйесіндегі реформалар мен саясаттар, өзгерістер мен жаңалықтар әрбір педагог қауымының ойлануына, өткені мен бүгінгі, келешегі мен болашағы жайлы толғануына, жаңа идеялармен жаңа жүйелермен жұмыс жасауына негіз болары анық.

Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» – деп одан әрі дамыту міндеттерін көздейді [1].

Осы аталған міндеттерді шешу үшін, оқу орындарының, әрбір ұстаздың жан-жақты ізденісі арқылы, барлық жаңалықтар мен қайта құру, өзгерістерге апаратын батыл жол ашатындай жаңа тәжірибеге, жаңа қарым-қатынасқа көшу қажеттілігі туындайды.

Сондықтан Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2005-2010 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасында: ««...білім беруді дамыту үшін оқытудың озық жүйелері мен технологияларын әзірлеу мен енгізу оқыту бағдарламасы баланың жеке тұлғасын қалыптастыруға, оның жеке қабілетін ашуға және дамытуға бағытталған,»– деп атап көрсетілген [2].

Қазіргі заман талабына сай маман дайындауда білімалушының барлық қабілеттері мен қасиеттерін дамыту қажеттігі туындайды. Яғни, осыдан келе бізге, құзыретті маман дайындау керектігі айқындалады. Ал, құзыретті маман дайындау үшін міндетті түрде, әлімдегі озық оқыту технологияларын пайдалану керек. Қазіргі таңда ғалымдарымыз көптеген зерттеулер жүргізіп, әр шетел мемлекеттерінің оқыту технологияларын жан-жақты зерттеп, өз елімізге ең тиімді деген оқытудың жаңа технологияларын жыл сайын ұсынып отыр. Айта кетсек, «Сыни тұрғысынан ойлау технологиясы», «Интербелсенді оқыту технологиясы», Жапон елінен келген «Лессон стади» оқыту технологиялары және т.б. Әр технология өз артықшылығымен ерекшеленеді.

Қазіргі таңда білім беру әлеуметтік құрылымның маңызды элементтерінің біріне айналды. Адамның болашағы оның алған біліміне, ғылыми таным қабілеті мен белсенділігіне байланысты. Қоғамдағы жоғары қарқынды өзгерістер, қайта құрулар, экономиканы дамытудағы жаңа стратегиялық бағдар, Республикамыздың қуатты елдер қатарына қосылуға деген ұмтылысы ғылым мен білім саласын әлемдік деңгейге көтеруде қойылатын талаптарды түбегейлі өзгертті. Сондықтан бүгінгі күні білімнің әр саласында біліктілігі жоғары, өзін, елін танытатын азаматты қалыптастыру, құзіретті маман даярлау мәселесі өзекті, әрі күрделі болып отыр. Қазақстан Республикасының білім беруді дамыту тұжырымдамасында жоғары білім берудің сапасын көтеру, қарқынды ғылыми зерттеу қызметіне сәйкес инновациялық білімді дамыту, ақпараттық технологияларды жетілдіру мәселелері көрсетілген.

Әлемдік өркениет үрдісіндегі білім құндылықтарының артуы жағдайында еліміздегі білім беру ісін одан әрі дамыту қажеттігі туындайды. Ғылым мен білім дамуының жаһандық талаптарына орай, Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаев «...Заманауи прогрестің мәнін білуіміз керек. Қазіргі шындық мынадай: бүгінгі мемлекет өзінің интеллектуалды ресурстарымен бәсекеге түседі. «Интеллектуалды ұлт-2020» идеясының мақсаты – жаңа қазақстандықтарды тәрбиелеу. Елді адам капиталы арқылы бәсекеге қабілетті ету. Бәсекенің бастысы – білімнің бәсекесі. Бұл үшін *біріншіден*, білім жүйесінің инновациялық дамуына жол ашу керек, *екіншіден*, электронды қызмет көрсетуді жаңа заманға сәйкестендіру керек» [3], - деп атап көрсетуінің өзі де қазіргі қоғамдық үдерісте тұлғаның белсенділігін қалыптастыру, бәсекеге қабілетті ұлт әлуегін арттырудың негізгі құндылығы болып табылады. Бізге ұлттың интеллектуалдық ядросын құру қажет, бізге халықаралық деңгейде бәсекеге қабілетті, эрудициялы адамдар керек. Қазақстанда білім беру жүйесін дамытудың серпінділікке ұмтылу қажеттігі айқын сезіледі. Елбасымыз «Бүгін білім беру үрдісіне барынша кеңірек көңіл бөлу маңызды, әр адамға жұмыс істей білу білігі, оқи білу білігі, қазіргі әлемде басқалармен бірге өмір сүре білуі, қабілетті болуы қажетті» екенін

ескере келе, бұлар ЮНЕСКО ұсынған білім берудің негізгі төрт тірегі екенін де еске салады. Бұл бағытта қазіргі білім беру жүйесінің ең басты міндеті – ол сыни тұрғыдан ойлау қабілеті бар және бүгінгі шексіз ақпараттар ағынында өз бағдарын айыру қабілеттілігі бар адамдарды дайындау керек» [4] екендігін нақты белгілеп берді.

Бәсекелестікке қабілетті мамандар дайындауды жүзеге асыру мақсатында Қазақстан Болонья үдерісіне енуі, еліміздің білім беру жүйесін жетілдірудің жаңа бағдары инновациялық білім беру субъектілерін даярлауды талап етеді. Егемен еліміздің жас ұрпақтары болашақта жан-жақты білім алуы үшін, Елбасымыз жыл сайынғы жолдауларында да, Білім министрлігінде қабылданып жатқан реформаларда нақты мәселелер көрсетіліп келеді. Мысалы, еліміздің барлық мектептерінде көптілді білім алу бағдарламасы енгізілмек. Ең бірінші химия, физика, информатика және биология пәндері ағылшын тілдерінде оқытылмақ. Бұл тағыда, біздің мектеп мұғалімдеріміздің біліктілігін арттыру мәселелеріне әкеліп соғады. Білімді, білікті, жан-жақты дамыған, ХХІ ғасыр талабына сай білім алатын оқушыны дайындайтын өзіміздің қарапайым мектеп мұғалімдері болғандықтан, міндетті түрде ұстаздарымыз жаңа оқыту технологияларымен таныс болуы керек. Тек таныс қана емес, сол технологияларды күнделікті сабақ өту процесінде қолдана алуы керек. Сонда ғана, біздің болашағымыз жарқын, балаларымыз білімді болмақ.

Мектеп мұғалімдерінің қоғамдық өмірдің өзіндік дамуы мен қалыптасуының субъектісі ретінде инновациялық білім беру ортасында педагогикалық креативтілігін дамытудың теориялық-әдіснамалық негіздерін анықтау және оның ішкі тетіктерін табу аса маңызды[5].

Қорыта келгенде, әр ұстаздың құзыреттілігі жоғары болуы қажет. Өйткені жас баланың бойына адамгершілік негіздерін қалыптастыра отырып, білім нәрімен сусындатып, қалай оқу керектігіне үйрету арқылы, алған білімін болашақта қолдана білуге машықтандырамыз. Әр азамат өз білімін толық қолдана алған жағдайда ғана, еліміздің ертеңі анық болмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2010-2015 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. 11.10.2004 ж., ҚР Президентінің № 1459 Жарлығы. - Астана.
2. 2005-2010 жылдарға арналған Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасы. - Астана, 2004.
3. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған бағдарламасы.
4. Назарбаев Н. Инновациялар мен оқу-білімді жетілдіру арқылы білім экономикасына. - Егемен Қазақстан, 2006. - 27 мамыр.
5. Болонский процесс: Бергенский этап / Под.ред. В.И.Байденко. – М.: Исслед. Центр проблем качества подготовки специалистов. – Астана: Национальный аккредитационный центр Министерства образования и науки РК, 2006

УДК 37.013.77:
331.108.4:37.032(045)

¹Нуржанова С.А., ²Мусалимов Т.К.

ФОРМИРОВАНИЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В УСЛОВИЯХ ПОЛИЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

*¹Казахстан, Алматы, Казахский национальный педагогический университет
имени Абая*

²Казахстан, Астана, Казахский агротехнический университет имени С.Сейфуллина

Аннотация

В статье рассматривается потенциал межкультурной компетентности будущих учителей начальной школы в контексте многоязычного образования.

Ключевые слова: полиязычное образование, межкультурная компетенция, ценностное отношение, внутренняя позиция личности.

Аңдатпа

Мақалада көптілді оқыту жағдайында болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің мәдениетаралық құзыреттілігін қалыптастыру жағдайы айтылған.

Түйінді сөздер: көп тілді оқыту, мәдениетаралық құзыреттілік, құндылықты сақтау, адамның ішкі позициясы.

Abstract

The article considers about the formation of intercultural competence of future primary school teachers in multilingual education.

Keywords: multilingual education, intercultural competence, value attitude, inner position of a person.

Феномен глобализации современного мира как процесс интеграции человечества и усиления его культурной взаимозависимости остро ставит вопрос о готовности людей к жизни в новых условиях. В результате расширения международных контактов во многие этнические культуры проникают иные культурные ценности; в этих культурах начинает формироваться новое сознание. В данных условиях все более важными становятся вопросы формирования и развития знаний, умений и навыков эффективной межкультурной коммуникации, толерантности, адекватной культурной сенситивности, межкультурной компетентности.

С этой точки зрения представляется закономерным активный интерес различных наук к таким вопросам, как формирование у населения межкультурной компетенции. Проблема взаимодействия и взаимопонимания культур является особенно актуальной для науки в связи с переживаемыми сложнейшими процессами модернизации общества, глубокой трансформацией культуры и сложными межэтническими отношениями. В контексте этих процессов особое значение приобрела проблема взаимопонимания и взаимодействия между представителями разных культур.

Это обусловлено тем, что эффективное взаимодействие этнических культур в нашей стране с необходимостью предполагает формирование такого качества у их представителей, как способность и готовность к межкультурной коммуникации. Именно поэтому на первый план выходят проблемы межкультурной компетентности, определяющие все аспекты межкультурного взаимодействия.

В условиях интернационализации и глобализации происходит увеличение числа и интенсивности контактов с представителями других культур во всех сферах общественной жизни. Поэтому именно молодому поколению важно развивать интерес и повышать мотивацию личностного и профессионального роста, воспитывать в себе качества, присущих успешным людям. В этой связи владение навыками межкультурной компетенции становится ключевым требованием к их профессиональной деятельности. Поэтому, сегодня проблема совершенствования профессионального образования и формирования межкультурной компетенции у студентов является актуальной.

Президент РК Н.А.Назарбаев в своем Послании говорил: «Чтобы стать развитым конкурентоспособным государством, мы должны стать высокообразованной нацией. Необходимо также уделять большое внимание функциональной грамотности наших детей, в целом всего подрастающего поколения. Это важно, чтобы наши дети были адаптированы к современной жизни» [1].

В нынешнее время Казахстан приступил к реализации концепции полиязычия в образовании, и именно полиязычное образование послужит формированию межкультурно-компетентной личности. Это, прежде всего личность, обладающая межкультурной компетенцией на уровне межкультурной функциональной грамотности.

Межкультурная компетенция представляет собой способность понимать, уважать и продуктивно использовать культурные условия и факторы, которые влияют на восприятие, оценку, чувства и поступки субъектов межкультурного взаимодействия, позволяющую им приспособляться друг к другу, быть толерантными и развивать эффективные способы сотрудничества.

Ряд исследователей подходят к определению межкультурной компетенции с бихейвиористической позиции и выделяют ряд поведенческих качеств личности, которые и составляют компетенцию при коммуникации с представителями иных культур. Среди таких качеств выделяются следующие: проявление уважения и позитивной оценки другого человека; лишённая предубеждений позитивная реакция на поведение другого индивида; принятие точки зрения собеседника, способность взглянуть на событие с его позиции, толерантность к неожиданному повороту событий [2].

Наличие межкультурной компетенции избавит человека от культурного шока, неприятного удивления и фрустрации при столкновении с иной культурой.

В своем исследовании С.С.Кунанбаева утверждает, что необходимо отметить многозначность единого термина межкультурная компетенция, который в значении межкультурно-коммуникативная компетенция понимается как объект формирования в области обучения иностранным языкам. Межкультурная компетенция также используется и в более широком смысле – как способность управления межкультурным общением в области культурологии или межкультурной коммуникации, под которым понимается общение между представителями разных культур[3].

Как отмечает Г.В.Елизарова, межкультурная компетенция может быть присуща только медиатору культур – языковой личности, изучающей некий язык в качестве иностранного. Целью формирования межкультурной компетенции является достижение такого качества языковой личности, которое позволит ей выйти за пределы собственной культуры и приобрести качества медиатора культур, и не утрачивая собственной культурной идентичности [4].

Межкультурная компетенция в ее взаимосвязи с коммуникативной компетенцией может выступить в качестве одной из показателей сформированности вторичной языковой личности. Такое высказывание основывается на положении о том, что межкультурная компетенция связана с осмыслением картины мира иной социокультуры, познанием смысловых ориентиров другого лингвоэтносоциума, умением видеть сходства и различия между общающимися культурами и применять их в контексте межкультурного общения [2].

Отметим, что в связи с интеграцией Казахстана в мировое экономическое и культурное пространство крайне актуальным становится формирование межкультурной компетенции будущих педагогов, что напрямую зависит и от уровня владения ими иностранным языком в целях профессионального и личностного роста.

В связи с этим во многих вузах Казахстана сформированы полиязычные группы по специальностям, где обучение ведется на трех языках, также введена дисциплина «Профессионально-ориентированный иностранный язык».

Цель преподавания дисциплины «Профессионально-ориентированный иностранный язык» заключается в подготовке студентов к непосредственной коммуникации с носителем языка, использовании иностранного языка в будущей профессиональной деятельности для осуществления делового общения с зарубежными партнерами в ходе в деловых встреч, семинаров, презентаций, конференций, обмена информацией общего и профессионального характера, обсуждении условий совместной научной и производственной работы. Также студент должен уметь работать с оригинальной печатной продукцией на иностранном языке по специальности, включая творческий поиск, обработку и извлечение нужной информации, реферирование, аннотирование и рецензирование, составление контрактов, понимание содержания, реклам, объявлений, каталогов и т.п. также уметь вести письменную информационную деятельность: деловую корреспонденцию (поиск деловых партнеров, описание конкретных предложений и условий

делового сотрудничества, написание тезисов докладов, рецензий, заявок на участие в конференции за рубежом, заполнение бланков актов и т.п.

Согласно требованиям дисциплины по профессионально ориентированному иностранному языку выпускник вуза должен иметь представление о межкультурной коммуникации, менталитете народа страны изучаемого языка, правилах его речевого этикета, лингвострановедческих особенностях общения. Он должен обладать комплексом профессиональных знаний, навыков и умений, необходимых для обеспечения как устных, так и письменных межнациональных контактов по роду своей деятельности и в ситуациях социального общения с партнерами- представителями другой культуры.

Этому способствует, в частности, и то, что современная действительность вынуждает специалистов всё чаще становиться участниками межкультурного диалога.

Формирования межкультурной компетенции будущих педагогов начальной школы в условиях полиязычного обучения будет возможна при соблюдении следующих условий:

- формирование у студентов ценностного отношения к владению тремя языками как средства межкультурной коммуникации: изучение казахского языка как государственного, русского – как языка межнационального общения и английского – как языка успешной интеграции в глобальную экономику.

- овладение в процессе обучения реалиями культуры, этических и моральных ценностей жизни носителей языка;

- насыщение содержания обучения иностранному языку информацией, отражающей культурное многообразие мира;

- сопоставление в процессе обучения элементов культуры другой страны с элементами родной культуры;

- использование в системе полиязычного образования диалогической формы обучения.

Исходя из посыла, что формирование межкультурной компетенции напрямую связано с ценностным, отношением субъекта к реалиям окружающего мира и формой его активного самоопределения в нем, вышеназванные условия мы начинаем с необходимости формирования у будущих педагогов ценностного отношения к владению языками как средства межкультурной коммуникации [6].

В итоге же, именно она, формирует у студентов последовательность жизненных целей, определяя тем самым его дальнейший жизненный стиль и поведение. И, насколько развиты будут у будущих педагогов ценностные отношения, ориентации, настолько быстрее будет социализироваться в обществе. В связи с этим, учебный процесс в вузе должен определенным образом служить формированию у обучаемого его мировоззрения, и готовности работать в меняющемся мире, и умений успешно осуществлять различные формы, общения и партнерства с представителями иных лингвоэтнокультур.

Это также и касается социальной активности обучающихся, которая в рассматриваемом контексте представляет собой сознательную, целенаправленную деятельность, ориентированную как на формирование межкультурной компетенции, так и на развитие собственно социальных качеств личности [4].

В связи с этим, при проведении занятия в полиязычных группах, учитывать, что ценностное отношение это внутренняя позиция личности, которая отражает взаимосвязь личностных и общественных значений. При этом отношение характеризуется наличием стремления личности, его активности: чем активнее студент, тем в большей степени проявляется его стремление к деятельности, тем ярче выражается его отношение, например, к овладению иностранного языка. И это очевидно, что ценностное отношение возникает тогда, когда объекты вовлекаются в тот или иной вид человеческой деятельности.

Например, на занятиях в полиязычных группах оно формируется в процессе включения студента в разнообразные виды деятельности, такие, как: деловые игры, защита творческих проектов, использование аутентичных материалов (Use of media), технологию визуализации взаимоотношений между различными концептами (Concept mapping), языковой практикум с

носителями изучаемого языка, где он ориентируется на ценности окружающих, учится учитывать мнение других, соотносить свои поступки с поступками других.

Именно под влиянием реальной жизненной практики при наличии внутренней активности человека формируются его ценностные отношения, позволяющие рассматривать культуру как мир моделей жизни и как мир практического и духовного взаимодействия, субъектом которого является и он сам [6].

Таким образом, межкультурная компетенция представляет собой сложное образование, включающие следующие компоненты: особенности мышления, отношения, знания, и умения, все из которых относятся как к родной, так и к изучаемой культуре. Только при гармоничном сочетании этих компонентов можно говорить о сформированности межкультурной компетенции личности.

Список использованной литературы

1. Послание Президента Р.К. Н.А.Назарбаева народу Казахстана. Стратегия «Казахстан - 2050». - 14.12.2012.
2. Наролина В.И. Подготовка специалиста к межкультурной коммуникации // Высшее образование в России. - № 1. - 2009. - С.124-128.
3. Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методология и теории / - Алматы, 2005. - 262 с.
4. Елизарова Г.В. Культура и обучение иностранным языкам [Текст]. - СПб: КАРО, 2005. - 352 с.
5. Васильева Н.Н. Межкультурная компетенция. Стратегии и техники ее достижения // [http://rspu.edu.ru/journals/lexicography/conference/vasilieva% 20N.htm](http://rspu.edu.ru/journals/lexicography/conference/vasilieva%20N.htm). - 18.03.2011.
6. Балжанова А.М. Реалии как средство обеспечения коммуникативно-языковой компетенции в межкультурном общении // Моделирование сложных систем и процессов: теоретический, прикладной и педагогический аспекты: Материалы международной научно-практической конференции. - Костанай, 2010. - 416 с.

УДК 378.1

Левченко Т.А.

ФОРМИРОВАНИЕ У БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ И УМЕНИЙ В ПРОЦЕССЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ

Казахстан, Алматы, Казахский государственный женский педагогический университет

Аннотация

В данной статье рассматриваются особенности подготовки будущих специалистов дошкольного образования. Особое внимание уделяется формированию исследовательских навыков и умений в процессе педагогической практики.

Ключевые слова: исследовательские навыки, педагогическая практика, подготовка педагогов, дошкольное образование, исследовательская работа студента.

Аңдатпа

Бұл мақалада мектепке дейінгі білім берудегі болашақ мамандарды даярлау ерекшеліктері қарастырылады. Педагогикалық тәжірибе барысында ғылыми дағдыларды қалыптастыру мен дағдыларды қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінеді.

Түйінді сөздер: зерттеу дағдылары, педагогикалық тәжірибе, мұғалімдерді оқыту, мектепке дейінгі білім беру, студенттердің ғылыми-зерттеу жұмысы.

Abstract

This article looks at the specifics of training future specialists in pre-school education. Particular attention is paid to the formation of research skills and skills in the process of pedagogical practice.

Keywords: research skills, pedagogical practice, teacher training, pre-school education, student research work.

Глобальные преобразования происходят сейчас во всех сферах социальной и духовной жизни страны, в том числе и в сфере высшего педагогического образования. В этой сфере осуществляются серьезные изменения в вузовской подготовке педагогов по дошкольному образованию, которая должна быть не только профессиональной, но и личностно ориентированной, развивающей у студентов глубокий интерес к вопросам самосознания и саморазвития, формирующей целостную личность, вобравшую в себя все многообразие достижений отечественной и зарубежной психолого-педагогической науки и практики.

В структуре практической готовности педагога дошкольных организаций к профессиональной деятельности одним из важных аспектов является формирование исследовательских умений и навыков.

Выполнение учебного исследования – это незаменимая форма обучения студентов, вовлечение их в инновационную деятельность.

Крылатые слова В.А.Сухомлинского о том, что, без знания ребенка, его умственного развития, мышления, интересов, увлечений, способностей, задатков, наклонностей нет воспитания, как нельзя лучше подчеркивают необходимость диагностики в учебно-воспитательном процессе.

Следует отметить, что для многих студентов выполнение научного исследования является жизненно важным, смыслообразующим делом. Оно позволяет творчески реализовываться, определить интерес на последующую жизнь. Многие выпускники университета продолжают работать над избранной научной темой, представляют опыт своей работы по данной проблеме на конкурсах «Воспитатель года», избирают ее в качестве самообразования в профессиональной деятельности, публикуют в виде методических пособий.

Приобщение студентов к исследовательской деятельности осуществляется посредством участия в работе научных кружков, выполнения курсовых работ, выступлениях с докладами на научных конференциях. Однако, особая роль в формировании у будущих педагогов по дошкольному образованию принадлежит педагогической (исследовательской) практике, которая проводится в третьем семестре в объеме трех кредитов.

В процессе данной практики особое внимание уделяется собственным исследованиям студентов, самостоятельному аспектному изучению процесса обучения и воспитания детей, диагностике развития дошкольников, проведению опытно – экспериментальной работы по формированию тех качеств личности, обучению тому, что определено в теме исследования и его предмета.

Главное назначение деятельности студентов практике состоит не столько в получении научных результатов, а сколько в обучении будущих педагогов дошкольных организаций исследовательским умениям и навыкам, пробуждение у них интереса к исследовательской деятельности профессионального характера.

Студенты получают возможность изучить реальный процесс обучения и воспитания дошкольников, в ходе которого выяснить, какая работа проводится в детском саду по изучаемому вопросу; что делается удачно; эффективно; какая работа требует совершенствования; какие имеются педагогические возможности для улучшения работы в рассматриваемом направлении.

На основе разработки конкретной проблемы обучения и воспитания детей дошкольного возраста каждая студентка учится самостоятельно подбирать литературу по интересующему вопросу, работать с каталогами, картотеками, информационными обзорами, составлять собственную картотеку; составлять анкеты и проводить анкетирование; различные виды опросов, тестирование; изучать документацию и продукты деятельности детей, наблюдения;

проводить экспертную оценку степени сформированности отдельных качеств личности, опытную работу, социометрические замеры.

Важнейшей задачей студента при выполнении им исследования является изучение имеющейся научной литературы по проблеме, разных подходов, теорий, точек зрения.

Для того, чтобы сориентировать студентов на выполнение самого главного, существенного в этом море информации, им рекомендуется в теоретической части исследования отразить следующее:

- сущность исследовательских процессов и явлений, их структуру, возрастную динамику, особенности;

- пути и средства воспитания, формирования и развития исследовательских качеств;

- критерии, показатели и уровни сформированности изучаемых качеств личности.

Важно, чтобы каждая студентка изучила учебные исследования написанные по аналогичной или близкой темам, и не копировала их, а стремилась найти новый материал по проблеме, по своему провести исследования.

В процессе выполнения экспериментальной части исследования студенты учатся составлять анкеты (для детей, воспитателей, родителей), план беседы (с детьми, воспитателями, родителями, заведующей детским садом), программу и протоколы наблюдений (за детьми и деятельностью воспитателей), описание методики проведения тестирования и интерпритирования его результатов, описание процедуры и результатов изучения продуктов деятельности детей (рисунки, поделки и т.д.).

В процессе проведения занятий, режимных моментов и культурно-досуговых мероприятий студенты апробируют отдельные методики, учебные задания, готовят наглядные пособия, которые используют в опытной работе по проблеме исследования. Проводится диагностика уровня развития тех качеств личности ребенка, которые определены в исследовании, упражнения по коррекции развития, а так же заполняются протоколы в соответствии с программой за деятельностью воспитателя и детей.

Исследовательская деятельность студентов на педагогической практике является эффективным способом ознакомления их с требованиями, предъявляемыми к оформлению научной документации. В связи с этим особо важное значение придаем обучению студентов грамотно выполнять ссылки на научные источники, оформлять список литературы, выполнять чертежи, диаграммы, графики, составлять протоколы наблюдений, проводить анализы результатов экспериментальной работы и представлять их в графической форме или в виде таблицы, проводить обобщения результатов опытно-экспериментальной работы, правильно обозначать главы, параграфы.

Важно, чтобы в процессе на этапе формирующей части педагогического эксперимента студенты брали не только все лучшее, что есть в детском саду, но и пробовали усовершенствовать существующий процесс обучения и воспитания детей. Совместно с воспитателями, а потом и самостоятельно проектировали бы и применяли на практике новые формы и методы работы с детьми, необычные обучающие средства, которые позволили бы получить лучшие результаты.

Все выше изложенное убедительно доказывает, что научно-исследовательская практика является важным средством формирования исследовательских навыков и умений, так как студент имеет возможность в реальных условиях реализовать личную программу исследования по определенной проблеме, подготовить необходимый материал для выполнения дипломной работы.

Список использованной литературы

1. Скаткин М.Н. Методология и методика педагогических исследований. - М., 1986.
2. Введение в научное исследование по педагогике / Под ред. В.И.Журавлева. - М., 1988.
3. Введение в педагогическую деятельность: теория и практика: учебное пособие для студентов высших пед.учебн.заведений / Н.Н.Никитина, Н.В.Кислицкая. - М., 2004.

ФОРМЫ И ТЕХНОЛОГИИ СОВРЕМЕННОГО НЕПРЕРЫВНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ*Таджикстан, Душанбе**Заместитель министра образования и науки Республики Таджикистан*

Подготовка и переподготовка профессиональных кадров, самостоятельное повышение квалификации, самообразование в рамках создания системы непрерывного образования - вот основные приоритетные направления обеспечения инновационного характера образования Республики Таджикистан на период до 2020.

Согласно Государственной программе о развитии система повышения квалификации и переподготовки работников сферы образования, одним из стимулов поддержки отечественного учительства должна стать аттестация педагогических и управленческих кадров – периодическое подтверждение квалификации педагога, её соответствие задачам, стоящим перед школой. Особое внимание уделяется обновлению квалификационных требований и квалификационных характеристик учителей, центральное место в них занимают профессиональные педагогические компетентности. Важными требованиями к результатам образования являются не только наличие определенного объема знаний, но и способностей поиска необходимой информации и умения ее применять, наличие компетенций, связанных с идеей опережающего развития. Изучать в школах необходимо не только достижения прошлого, но и те способы и технологии, которые пригодятся в будущем, все то, что понадобится школьникам и в дальнейшем образовании, и в будущей профессиональной деятельности.

Национальная образовательная инициатива провозгласила главной целью реализацию идеи опережающего образования, в рамках которой предстоит решить пять основных задач: обновление образовательных стандартов; система поддержки талантливых учащихся; развитие учительского потенциала; развитие школьной инфраструктуры; здоровье школьников. В ходе реализации государственная программа развития повышения квалификации предстоит разработать и внедрить:

- новые технологии организации и финансирования системы подготовки, переподготовки и повышения квалификации педагогических кадров, включая развитие служб консультационно-методического сопровождения и сертификации квалификаций с координацией их деятельности;

- модели использования современных информационных и коммуникационных технологий в системе подготовки, переподготовки и повышения квалификации педагогических кадров;

- практику сетевого взаимодействия, деятельности социальных сетей учителей, направленную на обновление содержания образования и взаимную методическую поддержку;

- новую модель аттестации педагогических и руководящих кадров системы общего образования, предполагающую обязательное периодическое подтверждение уровня квалификации.

Эффективные способы работы лучших учителей должны находить распространение в системе подготовки, переподготовки и повышения квалификации педагогических кадров. Это означает, что как педагогическая практика будущих учителей – сегодняшних студентов педагогических вузов, так и стажировки уже работающих педагогов должны проходить на базе образовательных учреждений, реализующих инновационные образовательные программы и имеющих положительные результаты.

Необходимость внедрения новых форм и методов педагогической деятельности вытекает из потребности непрерывного повышения квалификации и стремительных темпов развития образования. Основными причинами, препятствующими соответствию системы повышения квалификации современным требованиям развития образования являются: малоэффективные, ресурсно-затратные традиционные формы и модели регулярного повышения квалификации; сложности организации переподготовки и повышения квалификации учителей с полным отрывом от профессиональной деятельности; отставание педагогических технологий от требований современного образования.

В условиях непрерывного развития и совершенствования средств ИКТ педагогическое образование должно обеспечить не только предоставление обучаемым системы знаний, но и научить эффективным способам поиска, преобразования и применения знаний на практике в своей деятельности. Профессиональные способности поиска, преобразования и применения на практике знаний становятся ключевыми в сфере последипломного самообразования, самоподготовки и повышения квалификации.

Проблема эффективности применения ИКТ, Web-технологий в системе повышения квалификации является актуальной в связи с недостаточной разработанностью новых подходов применения дидактических возможностей ИКТ, Web-технологий. Использование технических возможностей ИКТ и Web-технологий (поиска, обработки, хранения и передачи информации в целях получения новых знаний об объекте или процессе) не способно качественно изменить деятельность в системе повышения квалификации. В этой связи важно использовать развивающие организационные формы и методы, основанные на дидактических возможностях ИКТ, Web-технологий, а для этого необходимо:

- пересмотр традиционных методов осуществления учебной деятельности, разработка и использование новых педагогических технологий и методик (Web-сервисы, сетевые сообщества);

- создание сетевых педагогических сообществ на базе институтов повышения квалификации (консультирование, обмен педагогическим опытом, апробация новых педагогических технологий и методик, обмен знаниями);

- использование дидактических возможностей ИКТ и Web-технологий для непрерывного повышения квалификации, обновления знаний (телекоммуникации, дистанционное образование, сетевые университеты);

- формирование нового образа поведения (самостоятельный, самоорганизующий, правовой, эргономичный).

Эффективная реализация развивающегося потенциала информационно-коммуникационных технологий в системе повышения квалификации предполагает наличие определенных, непрерывно обновляющихся знаний, умений, навыков в области информационно-коммуникационных технологий.

Вместе с тем характеристика состояния современной системы повышения квалификации учителей, выявила следующие недостатки:

- несистематический характер (курс один раз в 5 лет), что противоречит необходимости развития непрерывного образования, повышения квалификации;

- засилье лекционно-семинарских форм занятий (инновационным образовательным технологиям надо учить «действием», а не в лекционной аудитории);

- ориентация на освоение нового предметного содержания и технологий обучения, в целях развития опережающее образования и недостаточное внимание к новым методам, формам, средствам обучения и т.д.;

- в республике не развита дистанционных технологий в сфере переподготовки и повышения квалификации педагогических кадров;

- отсутствие планирования и поддержки самостоятельной работы в условиях модульного обучения;

- ориентация на новые квалификационные характеристики, основанные на компетентностном подходе;

- отсутствие эффективно функционирующих образовательных Интернет-порталов институтов повышения квалификации, где аккумулировались бы, базы данных (БД) образовательных электронных ресурсов, БД электронного каталога библиотек, БД текущих и плановых мероприятий, БД по компьютерным средствами обучения и т.д.

Одним из наиболее перспективных направлений информатизации образования является использование Web-технологии.

Web-технологии предоставляют следующие *дидактические возможности*:

1. Профессиональный обмен и создание образовательного контента:

- подготовка, редактирование и отправка сообщения непосредственно по сети с помощью простейшего текстового редактора;

- обмен информацией одновременно с большим числом пользователей по определенной теме в режиме телеконференций;

- возможность интерактивности с помощью специально создаваемой для этих целей мультимедийной информации и оперативной обратной связи;

- возможность организации электронных телеконференций, в том числе в режиме реального времени, компьютерных аудиоконференций и видеоконференций;

- возможность организовать различного рода совместные исследовательские проекты учащихся, преподавателей, студентов, научных работников из различных вузов, школ, научных и учебных центров различных регионов или даже разных стран;

- возможность организовать сеть дистанционного обучения и повышения квалификации педагогических кадров (организации центра дистанционного обучения на основе компьютерных телекоммуникаций с целью подготовки и переподготовки педагогических кадров для получения дополнительной специальности, повышения квалификации);

- возможность организации сетевых сообществ;

- организация коллективной электронной энциклопедии (Wikipedia), коллективной электронного учебника (технология Wiki).

2. Поиск образовательного контента:

- свободный поиск информации на любом компьютере сети и связанных с ним через шлюзы компьютеров других сетей с помощью Web-навигаций;

- доступ к учебному программному обеспечению и документам из огромных файловых архивов (с учетом того, что большая часть информации распространяется бесплатно);

- доступ к мировым базам данных и базам знаний, доступ к каталогам сотен лучших мировых библиотек и получения информации по заказу пользователя.

3. Перечисленные возможности позволяют организовать новые формы и методы обучения:

- дистанционное обучение;

- сетевое взаимодействие (деловые, дидактические, развивающие игры), сетевые педагогические сообщества;

- метод телекоммуникационных проектов;

- метод информационного ресурса;

- метод компьютерных конференций;

- кейс-технологии;

- форумы, online-лекции, слайд-лекции.

Средства Web-технологий открывают каждому обучаемому доступ к практически неограниченному объему информации и ее аналитической обработке.

В результате анализа дидактического потенциала и возможности их использования в процессе организации новых форм и методов обучения можно выделить следующие функциональные возможности Web-технологий для самостоятельного повышения квалификации учителя:

- использование образовательного Web-ресурса при самообразовании (электронные библиотеки, базы данных, файловые архивы, электронные музеи и т.д.);
- возможность электронных публикаций на различных Web-сайтах, включающих в себя видео, звук, графику;
- участие в различных телекоммуникационных тематических проектах;
- участие в сетевых сообществах преподавателей;
- совместные исследовательские работы;
- возможность повышения квалификации, через Web-сервисы;
- самообразование.

Интегрирование ИКТ в процесс повышения квалификации позволяет:

- усиливать сотрудничество между учителями;
- формировать личные информационные и образовательные ресурсы на электронных носителях (или в сети);
- интегрировать ИКТ в учебный процесс;
- улучшать эффективность курсов повышения квалификации;
- развивать профессиональные качества студентов-стажеров.

Качественное повышение квалификации, отвечающее современным требованиям развивающегося информационного общества, необходимо вести в информационно-коммуникационной образовательной среде с использованием информационно-коммуникационных технологий (Интернет, Web-технологии) и в условиях непрерывного самообразования. Для этого требуется формирование готовности к процессу последиplomного, самостоятельного повышения квалификации, т.е.: формирование **мотивационной готовности** (психологическая готовность) педагога к самостоятельной работе в условиях самообразования; **создание условий** (информационно-коммуникационная образовательная среда) для организации самостоятельной работы в процессе повышения квалификации; **создание средств** (образовательный контент), позволяющих самостоятельно повышать квалификацию.

УДК 37.022

Аубакирова Г.М.

РОЛЬ ИННОВАЦИЙ В СИСТЕМЕ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Казахстан, Алматы, Университет иностранных языков и деловой карьеры

Аннотация

В статье рассматривается реформирование система непрерывного образования Республики Казахстан, на основе внедрения в содержание среднего и высшего образования инновационных, активных методов и технологий обучения. Отмечается, что современная система непрерывного образования Казахстана охватывает два основных типа обучения, к которым относятся: поддерживающее и инновационное обучение. Инновационное обучение характеризуется тенденцией перехода от педагогики авторитаризма к педагогике сотрудничества, которая является воплощением гуманистических идей философии, психологии и педагогики.

Ключевые слова: непрерывное образование, будущий специалист, качественное образование, профессиональная подготовка, инновационные технологии.

Аңдатпа

Мақала Қазақстан Республикасының үздіксіз білім беру жүйесін реформалаумен айналысады, ол орта және жоғары білім берудің мазмұнында инновациялық, белсенді әдістер мен технологияларды енгізуге негізделген. Қазақстанда үздіксіз білім берудің қазіргі заманғы жүйесі оқытудың екі негізгі түрін қамтиды, атап айтқанда: қолдау және инновациялық оқыту. Инновациялық оқыту авторитаризм педагогикасынан педагогика педагогикасына көшу үрдісімен ерекшеленеді, ол философия, психология және педагогиканың гуманистік идеяларын іске асыру болып табылады.

Түйінді сөздер: үздіксіз білім беру, болашақ маман, сапалы білім, кәсіби даярлық, инновациялық технологиялар.

Abstract

The article deals with the reforming of the system of continuous education of the Republic of Kazakhstan, based on the introduction of innovative, active methods and technologies in the content of secondary and higher education. It is noted that the modern system of continuous education in Kazakhstan covers two main types of training, which include: supportive and innovative teaching. Innovative learning is characterized by a trend of transition from the pedagogy of authoritarianism to the pedagogy of cooperation, which is the embodiment of the humanistic ideas of philosophy, psychology and pedagogy.

Keywords: continuing education, future specialist, quality education, vocational training, innovative technologies.

Глобализация мировой экономики стала объективной реальностью. Особенно ярко это проявляется в европейских странах. В структуре экономики Европейского Союза наблюдается увеличение наукоемких отраслей, которые оказывают влияние на потребность рынка труда, требующего притока высококвалифицированных специалистов.

В свою очередь, преобразования в системе общественных отношений оказывают влияние на создание единого общеевропейского рынка труда, обуславливают принятие адекватных изменений в образовательной сфере, требуют от него мобильности и адекватного ответа на реалии нового исторического этапа и должны соответствовать потребностям развития экономики в целом. Поэтому национальная система образования не может развиваться без интеграции в мировое образовательное пространство.

В настоящее время Казахстан признан мировым сообществом как государство с рыночной экономикой. За короткий исторический период обретения независимости Казахстан сделал прорыв в экономике, интегрируясь в мировую цивилизацию, используя новые прогрессивные технологии. Определены перспективы социально-экономического развития страны. В этом контексте возрастает роль и значение современной системы образования, человеческого капитала как критериев уровня общественного развития, составляющих основу нового уровня жизни общества и являющихся важнейшими факторами, базой экономической мощи и национальной безопасности страны.

Сложившаяся ситуация в области образования свидетельствует о необходимости системности в преодолении негативных явлений, кардинальных организационных, структурных преобразований, обновления содержания образования и совершенствования качества подготовки специалистов в соответствии с современными социально-экономическими и политическими условиями развития республики и прогрессивным опытом высокоразвитых стран. В этой связи проводятся меры по модернизации всей системы непрерывного образования республики, главным атрибутом которой является присоединение к Болонскому процессу.

Интеграционные процессы, происходящие на разных уровнях современной цивилизации, затронули и сферу образования, о чем свидетельствуют Лиссабонская конвенция, Болонская декларация, приверженцами которых стали не только европейские государства, но и Казахстан [1]. Основное условие интеграции нашей страны в мировое образовательное пространство - адаптация Казахстанской образовательной системы к положениям Лиссабонской конвенции и Болонской декларации, что предполагает: 12-13-летнее школьное образование, являющееся допуском к высшему образованию; двухуровневую систему высшего образования, внедрение зачетных единиц ECTS - European Credit Transfer System, переход на целостную трехуровневую систему подготовки высококвалифицированных кадров: бакалавриат, магистратуру, докторантуру (PhD) и т.д.

Исходя из этого, масштабные реформы в системе образования Республики Казахстан были предусмотрены в Законе РК «Об образовании» [2], Государственной программе развития образования РК на 2011-2020 гг. [3], в Концепции развития образования РК до 2015 г. [4] и других нормативных актах.

Новые европейские образовательные ориентиры получили международное признание в 90-е годы XX в. и приняты в качестве рабочих программ ЮНЕСКО. В докладе Римскому клубу «Нет предела обучению» сформулированы представления об основных типах

обучения в широком смысле слова - как процесс приращения индивидуального и социокультурного опыта. К этим типам обучения относятся: *поддерживающее и инновационное обучение*.

Поддерживающее обучение - процесс и результат такой учебной (образовательной) деятельности, которая направлена на поддержание, воспроизводство существующей культуры, социального опыта, социальной системы. Такой тип традиционно присущ как школьному, так и вузовскому обучению.

Инновационное обучение – процесс и результат такой учебной и образовательной деятельности, которая стимулирует внесение инновационных изменений в существующую культуру, социальную среду. Такой тип обучения (и образования), помимо поддержания существующих традиций, стимулирует активный отклик на возникающие, как перед отдельным человеком, так и перед обществом, проблемные ситуации [5].

Современная система непрерывного образования Казахстана охватывает оба типа обучения и характеризуется тенденцией перехода от педагогики авторитаризма к педагогике сотрудничества, поворот к человеку как важнейшей ценности. А введение в научный оборот понятия «человеческий капитал» стало главным моментом в изменении взглядов на образование применительно к социально-экономическому развитию человечества. Осознание значимости образования и образовательного уровня граждан страны, как «стратегического ресурса» любого государства, явилось важнейшим фактором реформирования как среднего, так и высшего образования, необходимости его адаптации быстрому темпу изменений в обществе и соответствия системы образования стратегическим планам социального и экономического развития страны.

Педагогика сотрудничества является воплощением гуманистических идей философии, психологии и педагогики. На основе этих идей ключевой позицией нового педагогического мышления становится гуманизм. В центре внимания образования - уникальная целостная личность, которая стремится к реализации своих возможностей (самоактуализации), открыта для восприятия нового опыта, способна на осознанный и ответственный выбор в разнообразных жизненных ситуациях.

Традиционный взгляд на ребенка как объекта воздействий взрослых (родителей, педагогов, наставников) на ученика как объекта педагогического процесса заменяется представлениями о ребенке как субъекте жизнетворчества, об ученике как субъекте своей учебной деятельности. Новое педагогическое мышление дает возможность строить образовательный процесс в системе не традиционных «субъект-объектных» отношений, а на основе «субъект - субъектных» отношений в диаде «учитель - ученик».

Гуманистически ориентированный учебный процесс предполагает новые цели образования, в которых приоритетными являются общечеловеческие ценности и индивидуальность ученика и, одновременно, обеспечение самореализации учителя; новое содержание образования, в котором ведущую роль играет общечеловеческий мировоззренческий и ценностный аспект, а не обезличенная информация о мире и человеке.

Как правило, содержание обучения и воспитания определяется в основном вне зависимости от личных интересов и потребностей учащихся. Современная задача заключается в том, чтобы учащиеся приняли это содержание, заинтересовались им, увлеклись учебно-познавательной деятельностью. При таком подходе целеполагание и подбор средств будут строиться с максимальным учетом особенностей познавательной сферы учеников. При этом должно быть понятно, что гуманистическая ориентация предполагает не отказ от универсальных педагогических технологий, а их вариативность в зависимости от индивидуальных особенностей ребенка.

Необходимо подчеркнуть: сказанное определяет контуры лишь некоторых путей реализации идеи гуманизации образования и в формировании нового педагогического мышления. Рассматриваемая проблема включает целый комплекс задач формирования духовных ценностей человека: разработку концептуальных основ, методологии, теории,

разработку учебных программ, учебных планов, учебников, систематизацию имеющихся подходов к разработке проблемы.

Новые концептуальные подходы предполагают развитие таких школ и вузов, которые сумеют эффективно влиять на позитивное социально-экономическое продвижение общества, в них главный акцент делается на развитие личности, его мышления в эмоционально-эстетической, волевой, интеллектуальных сферах, уделяется внимание раскрытию творческого потенциала человека, его политической социализации, качеств, которые должны проявляться в любой сфере его профессиональной деятельности.

Обновление содержания образования в Республике Казахстан ставит перед собой главную цель: совершенствование педагогического мастерства учителей в контексте обновления образовательной программы и внедрение системы критериального оценивания. Данная программа основана на развитие спиральной формы образования, основанной на когнитивной теории Д. Брунера. Спиральная форма обучения предполагает, что повторное рассмотрение материала, который будет усложняться на протяжении всего школьного обучения, дает большее преимущество в развитии современного учащегося, нежели традиционные формы обучения.

Один из подходов в решении проблем обновленного содержания образования – это внедрение инноваций в обучении или иновационных, активных форм и методов обучении, в ходе которых предполагается, что учащиеся будут самостоятельно развивать функциональную грамотность, активно «добывать» знания, с огромным желанием развивать коммуникативные навыки общения со сверстниками, и творчески подходить к решению проблем. Задача педагогов в ходе применения обновленной программы, привить учащимся основные человеческие нормы и морали, сформировать толерантность и уважение к другим культурам и точкам зрения, воспитать ответственного, здорового ребенка.

С одной стороны инновации изменяют методы работы педагога, само взаимодействие, взаимоотношения преподавателя и студента, с другой – инновации изменяют мышление педагога, становятся философией практической деятельности как преподавателей, так и студентов.

Новые методы обучения – это образно говоря: «многофункциональное оружие» педагога, требующего искусного им владения, некой философии использования, постоянного ухода за ним, и модификации.

Что мы понимаем под понятием инновации в обучении? Инновационные методы обучения?

Инновации (от лат. *in* – в, *nove* – новый) – нововведение, ввод нового, введение новизны. Инновация – это процесс освоения и внедрения нового. Новшество – явление, несущее в себе сущность, способы, методики, технологии и содержание нового. Инновационный процесс – комплексная деятельность по формированию и развитию содержания образования и организации нового [6].

Нововведение как новшество, и как процесс введения новшества в практику, процесс целенаправленной. Организованной деятельности людей, которых называют новаторами.

Инновационные методы обучения позволяют формировать опыт творческой и инновационной деятельности обучающихся, который в конечном счете влияет на компетентность выпускника общеобразовательной школы или будущего специалиста (рисунок 1).

Сущность инноваций в обучении, самих инновационных методов и технологий обучения, также, определяется их динамичностью и активностью [7].

Активные методы обучения (АМО) являются по существу интерактивными (от англ. *interaction* – динамическое взаимодействие), поскольку из методов воздействия они перерастают в методы взаимодействия педагога и обучаемого. Активизация обучающихся позволяет формировать собственную активную позицию, в т.ч. по отношению к знанию и процессу познания (рисунок 2).

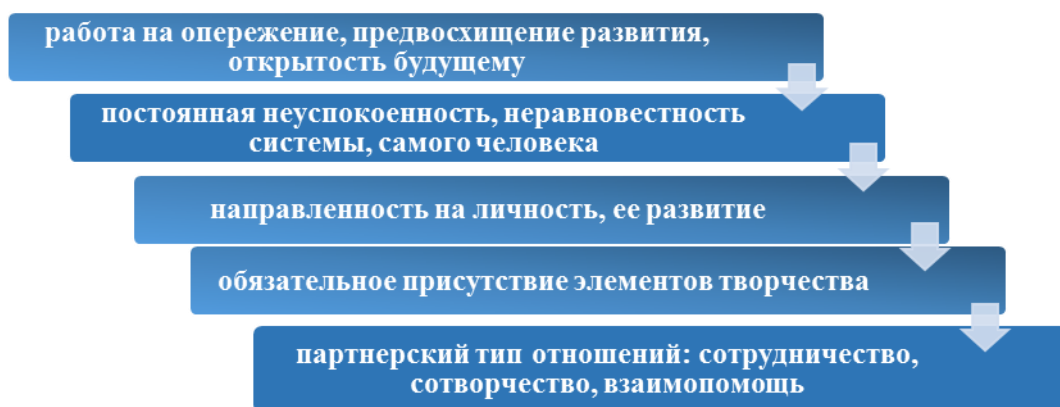

Рисунок 1 - Особенности инновационного обучения

Интерактивное обучение - способ познания, основанный на диалоговых формах взаимодействия участников образовательного процесса; обучение, погруженное в общение, в ходе которого у обучающихся формируются навыки совместной деятельности. Это метод, при котором «все обучают каждого и каждый обучает всех» (по В.С.Дьяченко) [7].

Рисунок 2 - Особенности активного обучения

Сохраняя конечную цель и основное содержание образовательного процесса, интерактивное инновационное обучение изменяет привычные транслирующие формы на диалоговые, основанные на взаимопонимании и взаимодействии.

Таким образом, повышение качества обучения упирается в проблему подготовки педагогических кадров - педагогов новой формации, способных на основе инновационных технологий обучения, развивать у учащихся еще на школьной скамье познавательный интерес к обучению, в том числе, к актуальным в современном социуме, фундаментальным наукам естественнонаучного и технического направления.

Список использованной литературы

1. Болонская Декларация. – Болонья. – 19.06.1999.
2. Об образовании: Закон РК и Лиссабонская конференция 1997 года. - Алматы: Данекер, 2000. - 72 с.
3. Государственная программа развития образования РК на 2011-2020 гг.: Указ Президента РК. – 07.12.2010. - № 1118.
4. Концепция развития образования РК до 2015 года // Педагогический вестник. - 2003. - № 12.

5. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике. - Рига: Эксперимент, 1995. - 176 с.
6. Анисимов В.В., Грохольская О.Г., Никандров Н.Д. Общие основы педагогики – М.: Просвещение, 2006. – С.420-439.
7. Педагогические технологии. – Ростов-н/Дону, 2002. – 320 с.

ӘОЖ 378.18:378.4

Г.З.Халықова

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ МАЗМҰНЫНА САЙ БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІ КӘСІБИ ДАЯРЛАУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қазақстан, Алматы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа

Мақалада жаңартылған білім мазмұнына сай болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлаудың ерекшеліктері қарастырылған. Қазақстан Республикасында қабылданған нормативті құжаттардағы аталған мәселенің өзектілігі, сондай-ақ, отандық және шетел ғалымдарының зерттеулеріндегі педагогтың кәсіби даму мәселелері қарастырылған. Жаңартылған білім мазмұнына сай болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлаудың ерекшеліктері мен педагогикалық жоғары оқу орындарының студенттеріне арналған «Қосымша кәсіби білім беруді дамыту бағдарламасы» талданған. Сонымен қатар, педагог мамандарға арнайы және кәсіби білім беретін пәндерді оқыту сапасын жетілдіру үшін оқыту процесіне Lesson Study технологиясын пайдалану қажеттілігі ұсынылған.

Түйінді сөздер: кәсіби даярлық, педагогтың кәсіби дамуы, кәсіби бағыттылық, кәсіби құзыреттілік, Lesson Study технологиясы.

Аннотация

В статье рассмотрены особенности профессиональной подготовки будущих учителей по обновленному содержанию образования. Проанализированы актуальность данного исследования в нормативных документах, принятых в Республике Казахстан, а также проблемы профессионального развития педагога, в исследованиях в отечественных и зарубежных ученых. Проанализированы особенности подготовки будущих учителей по обновленному содержанию образования и программа дополнительного профессионального образования для студентов педагогических вузов. Кроме того, предложена необходимость использования технологии Lesson Study для совершенствования качества преподавания специальных и профилирующих дисциплин будущих педагогов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, профессиональное развитие педагога, профессиональная направленность, профессиональная компетентность, технология Lesson Study.

Abstract

Features of professional training of the future teachers on the updated contents of education are considered in the article. The relevance of this research in the normative documents adopted in the Republic of Kazakhstan, as well as the problems of professional development of the teacher, in studies in domestic and foreign scientists are analyzed. The peculiarities of preparing future teachers for the updated content of education and the program of additional professional education for students of pedagogical universities are analyzed. In addition, the need to use the Lesson Study technology to improve the quality of teaching of special and profiling disciplines of future teachers is recommended.

Keywords: vocational training, professional development of the teacher, professional orientation, professional competence, technology Lesson Study.

Цифрландыру жағдайында жоғары оқу орындарының алдына Қазақстан Республикасының қазіргі моделіне сәйкес кәсіби құзыретті педагогтардың жаңа буынын даярлау міндеті қойылып отыр [1]. Н.Назарбаев Үшінші Жаңғыру жөніндегі Қазақстан халқына Жолдауында «жоғары білікті мамандар даярлаудың маңыздылығын және білім беру саласындағы саясатты өзгерту қажеттілігін атап көрсетті [2]. Бүгінгі уақыт талабына сай педагог мамандарды даярлау алдыңғы қатарлы әлемдегі озық технологияларды оқыту процесіне енгізуді талап етеді. Қазақстан Республикасы мемлекеттік жастар саясаты тұжырымдамасында «жастар жаңа идеяларды, ұсыныстар мен технологияларды практикаға енгізудің үдеткіші, жүргізушісі болуы тиіс екендігі аталып көрсетілген және онымен

Қазақстан Республикасындағы ғылымның, әсіресе, жаратылыстану, техникалық ғылымдар прогресі байланысты болуы тиіс. Жастардың ғылымға жасаған жолы – бұл болашақтың жолы» [2].

Қазақстан Республикасында 2016-2019 жылдарға арналған білім беру мен ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасында білім берудің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, экономиканың тұрақты дамуына сапалы білімге қолжетімділікті қамтамасыз ете отырып, адам капиталын дамыту арқылы жету мақсаты қойылған [3]. Сонымен қатар, бүгінгі таңда білім парадигмасы «өмір бойы оқу» парадигмасына өзгеруде. Оның негізгі міндеті педагогтың өзін-өзі дамытуын, жаңа білімді, педагогикалық технологиялар мен құзыреттіліктерді меңгеруін талап етеді. Осыған орай, Қазақстан Республикасында жалпы орта білім беру мазмұнына, оқыту технологияларына өзгерістер енгізілуде. Бұл ең алдымен, жаңартылған білім бағдарламасына сай мамандар даярлау қажеттілігін көрсетеді. Жаңартылған білім бағдарламасының негізгі идеяларының бірі - оқушының сын тұрғысынан ойлауын дамытуға бағытталған. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту жаңа оқыту әдістері мен тәсілдерін пайдалануды талап етеді, сын тұрғысынан ойлауы жеткілікті деңгейде дамыған маман ғана сын тұрғысынан ойлауды дамытуға бағытталған әдістер мен тәсілдерді тиімді пайдалана алады. Мектептегі әрбір оқушыны жеке тұлға, индивидуум ретінде қарастырсақ, әр оқушы жеке тәсілдерді пайдалануды талап етеді. Бұл оқушының оқу іс-әрекетін зерттеу қажеттілігін көрсетеді.

Аталған мәселе педагогтың зияткерлік қабілетін дамытуды, соның негізінде оның кәсіби дамуын қамтамасыз етуі тиіс. Қазіргі қоғам дамуы педагогтардың интеллектуалдық дамуына ерекше назар аударады. А.Н.Дахинаның пікірінше, «XXI ғасырдағы адамның басты ресурсы жаңа білімді өндіру, меңгеру және оны пайдалану қабілеттілігінде болып табылатындығын атап көрсетеді [4].

Әлемдік білім беру саласына танымал жетекші мамандардың бірі Майкл Барбер «оқушылардың ақпаратты іздеу, жинақтау, оны сыни тұрғыдан талдай отырып, меңгеру қабілеттілігін дамыту жолымен оларды білімге негізделген экономикаға даярлау» мақсатын көздейтін білім беру моделіне көшу қажеттілігін атап көрсетті. Мектеп бітіруші түлектердің алған білімі мен оның сапасы алдыңғы кезекте оқыту сапасына тәуелді екені белгілі. М.Барбер тиімді, сапалы білім беретін мектеп жүйесін сипаттайтын негізгі құрылымдық элементтердің бірі кәсіби білікті мұғалімдер мен олардың педагогикалық іскерлігі мен сапаларын үздіксіз жетілдіруі екенін атап көрсетеді [5].

Дәстүрлі педагогикалық зерттеулерге көз жүгіртсек, педагогтың кәсіби дамуы мәселесіне көптеген зерттеушілердің (Б.Г.Ананьев, К.А.Абульханова, Н.В.Кузьмина, А.К.Маркова, В.Д.Щадриков және т.б.) еңбектері арналған. Бірқатар зерттеушілер (Т.В.Кудрявцев, Л.М.Митина және т.б.) мұғалімнің кәсіби дамуын психологиялық жүйенің сапалы түрленуі тұрғысынан қарастырады. Бұл зерттеушілер мұғалімнің кәсіби дамуын олардың «педагогикалық қызметтегі кәсіби мәнді сапалары мен қабілеттерінің, білімі мен іскерліктерінің қалыптасып, дамып, интеграцияланып, жүзеге асырылуы, ең бастысы мұғалімді өмірлік қызметтің айтарлықтай жаңа құрылымы мен тәсіліне әкелетін оның ішкі әлемінің белсенді сапалық түрленуі» деп түсіндіреді [6]. Бұл көзқарастан мұғалімнің кәсіби дамуы түсінігінің оның жеке тұлғалық дамуымен айтарлықтай деңгейде теңестірілетінін байқауға болады.

Зерттеушілердің келесі бір тобы мұғалімнің кәсіби дамуын кәсіби жетістікке бағытталған іс-әрекеттің дамуы ретінде қарастырады. Э.Ф.Зеер мұғалімнің кәсіби дамуын кәсіби оқу, еңбек пен кәсіби іс-әрекетті меңгеру және атқару процесіндегі психикадағы өзгеріс деп түсіндіреді [7]. В.А.Сластенин бастаған зерттеушілер тобы мұғалімнің кәсіби дамуындағы жеке тұлғалық және іс-әрекеттік аспектілерді біріктіретін көзқарасты ерекшелейді. В.А.Сластениннің пікірінше, кәсіби даму – бұл жеке тұлғалық қасиетті өзіндік дамыту, кәсіби іс-әрекет пен өзара кәсіби қарым-қатынаста жоғары кәсібилікті меңгеруге бағытталған жеке тұлғаны қалыптастыру процесі болып табылады [8]. Осы бағытта зерттеу жүргізген көптеген зерттеушілердің тұжырымдары мұғалімнің кәсіби дамуын қамтамасыз

ететін оның жеке тұлғалылығы мен еңбегі деген пікірге саяды және осыған байланысты педагогика және психология ғылымдарында әртүрлі бағыттар бар. Л.М.Митина педагогтың үш біріккен сипаттамасын атап көрсетеді: бағыттылық, құзыреттілік және икемділік [9]. Педагогикалық бағыттылықты (Л.М.Митина) педагогтың жеке тұлғалылық қызығушылығының иерархиялық құрылымын көрсететін құндылық бағдарлар жүйесі деп түсіндіреді. Педагогикалық бағыттылықтың даму шарты кәсіби өзіндік сананың деңгейін арттыру, дәлірек айтқанда, өз іс-әрекетінде, қарым-қатынаста жүзеге асыруға қажетті қызығушылықтар мен құндылықтар жүйесін мұғалімнің түсінуі болып табылады.

Л.М.Митина педагогикалық құзыреттілікті пәнді, оқыту әдістемесі мен дидактикасын, педагогикалық қарым-қатынас іскерлігі мен дағдысын, сондай-ақ, өзін-өзі дамыту, өзіндік жетілдіру мен өзіндік жүзеге асырудың құралдары мен тәсілдерін білудің үйлесімдік табуы ретінде анықтайды. Педагогикалық құзыреттіліктің ішінде төмендегідей құрылымдар ерекшеленеді:

- іс-әрекеттілік (педагогикалық іс-әрекетті жүзеге асыра білу іскерлігі мен дағдыларын және тәсілдерін білу);

- қарым-қатынас (педагогикалық қарым-қатынасты жүзеге асыра білу іскерлігі мен дағдыларын және тәсілдерін білу);

- жеке тұлғалық (өзін-өзі дамытуға деген қажеттілік, өзін жетілдіре білу іскерлігі мен дағдысы).

Педагогикалық құзыреттілікті дамытудың шарты мұғалімнің өзіне тән жалпы адамзаттық және арнайы мәдениетін арттыру қажеттілігін және қарым-қатынасты ұтымды ұйымдастыруды білім беруді дамытудың негізі ретінде қарастыруды саналы түрде ұғынуымен сипатталады.

Қоғамдық формацияның өзгеруі елдегі әлеуметтік-экономикалық салалармен қатар, білім беру саласына, оның ішінде, мамандар даярлау жүйесіне де ерекше талаптар қоюда. Біз өмір сүріп отырған қоғам – ақпараттық қоғам. Демек білім беру саласы да ақпараттық қоғамның сұраныстарын қанағаттандыруы тиіс. Сонымен қатар, Қазақстан Республикасы тәуелсіздігін алғаннан кейінгі алдыңғы кезекте қолған алынған мәселенің бірі – барлық деңгейдегі білім беруді жетілдіру, дамыту. Осыған байланысты қазіргі уақытта жалпы білім беретін орта мектепте білім беру жаңартылған білім мазмұны негізінде жүзеге асырылуда. Бұл алдыңғы кезекте мамандар даярлау, маманның кәсіби біліктілігі мен кәсібилігін арттыру мәселесіне келіп тіреледі. Аталған мәселені дәстүрлі педагогикалық зерттеулердегідей бір сарынмен, бір бағытта жүргізу бүгінгі ақпараттық қоғамның сұраныстарын толық қанағаттандырмайды. Бұл жөнінде ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаевтың жыл сайынғы халыққа Жолдауларында ерекше айтылып келеді. «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты 2017 жылдың 31-қаңтарындағы Жолдауында адам капиталының сапасын жетілдіру төртінші басымдық бағыт ретінде аталып көрсетілген. «Алдыңғы кезекте білім беру жүйесінің ролін өзгерту қажеттілігін атап көрсете отырып, экономикалық дамудың жаңа моделінің орталық буынына білім берудің орын алуын міндет етіп қойды. Оқу бағдарламалары оқушылардың сын тұрғысынан ойлау қабілеттері мен ақпаратты өз бетімен іздеу дағдыларын дамытуға бағытталуы тиіс. Сонымен қатар, ақпараттық технологиялар жөніндегі білімді қалыптастыруға ерекше назар аудару қажеттілігін атап көрсетті [10]. Бұл міндетті жүзеге асыру әрбір педагогтан кәсіби біліктілігі мен кәсібилігін арттыруды талап ететіні сөзсіз. Дегенмен аталған мәселе республикалық деңгейде шешімін тауып келеді деуге негіз бар. Олай дейтін себебіміз, мемлекеттік деңгейде жалпы білім беретін орта және кәсіби мектеп ұстаздарының біліктілігін арттыру жоспарлы түрде жүзеге асырылып келеді. Сонымен бірге, соңғы жылдары педагогикалық жоғары оқу орындарының ұстаздары біліктілікті арттыру курстарына тартылу үстінде. Қазіргі уақытта аталған мәселені жүзеге асыру Назарбаев зияткерлік мектебінің жанынан құралған «Педагогикалық шеберлік орталығына» жүктелген. Әлемдегі озық білім беру технологиялары мен әдіс-тәсілдерін сараптай отырып, олардың ең үздігін қазақстанның білім беру жүйесіне енгізу мақсатында білім беру жүйесіне үш деңгейді қамтитын педагог кадрларды даярлауды жүзеге асыратын

ЖОО студенттерінің бітіруші курстарына арналған «Қосымша кәсіби білім беруді дамыту бағдарламасы» бойынша педагогикалық жоғары оқу орындарының ұстаздары кәсіби даярлығын шыңдау үстінде.

Ұсынылған Бағдарламада жеті модульді барлық деңгейдегі оқыту процесіне енгізу қарастырылған. Олар: оқытудағы жаңа тәсілдер, сыни тұрғыдан ойлауға үйрету, оқу және оқыту үшін бағалау, оқытуда АКТ-ны пайдалану, дарынды және талантты оқушыларды оқыту, оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес оқытуды жүзеге асыру, оқытуды басқару және көшбасшылық. Осы бағдарламадағы жеті модульді меңгерген болашақ ұстаз жаңартылған білім мазмұнына сай білім мазмұны мен оқыту технологияларымен танысады.

Жаңартылған білім мазмұнының негізгі міндеттерінің бірі – оқушыны сын тұрғысынан ойлай білуге үйрету болып табылады. Осы міндетті жүзеге асыру үшін бағдарламаның қалған модульдері қызмет етеді. Жоғарыда Жолдауда ерекше аталып көрсетілген «ақпараттық технологиялар жөніндегі білімді қалыптастыру» мәселесі бағдарламада жеке модуль ретінде ұсынылған. Оқытудағы жаңа тәсілдердің негізгі идеясы оқушының іс-әрекетін зерттеуге арналған. Осыған байланысты бағдарламада Lesson Study тәсілін пайдалану қарастырылған.

Қазіргі уақытта оқу іс-әрекетін зерттеуге бағытталған тәсілдердің бірі - Lesson Study тәсілі болып табылады және бұл тәсіл әлемнің бірқатар елдерінде тиімді пайдаланылып келеді. Аталған тәсілді білім беру саласына енгізу жөнінде қазақстандық сабақты зерттеу тәсілі де практикаға белсенді түрде енгізілу үстінде.

Қазіргі уақытта Lesson Study тәсілін пайдалану тәжірибелерін талдау аталған тәсілдің көбінесе орта мектеп пәндерін зерттеуге пайдаланылып келе жатқанын көрсетіп отыр. ЖОО-дарында педагог мамандар даярлау процесіне Lesson Study тәсілін енгізу бүгінгі уақыт талабына сай, аталған тәсілді кәсіби іс-әрекетінде пайдалануға бейім, құзыреттілігі қалыптасқан мамандар даярлауға мүмкіндік береді деп есептейміз [11]. Біздің пікірімізше, бұл тәсілден технологияға жақын, өйткені сабаққа жүргізілетін зерттеу нақты қадамдардан тұрады және әрбір қадам нәтиже алуға кепілдік береді. Сондықтан Lesson Study тәсіл емес, Lesson Study технологиясы деп атаған дұрыс. Lesson Study технологиясын педагогикалық ЖОО-ның оқу процесіне енгізу үшін пән мазмұны нақты анықталуы тиіс. Дәл қазіргі уақытта, мемлекеттік білім стандартына сәйкес «Информатика» және басқа да педагогикалық мамандықтарға міндетті екі пән оқытылады, ал қалған арнайы және кәсіби білім беретін пәндер таңдау компонентінің есебінен оқытылады. Таңдау компонентіне кіретін пәндердің мазмұнын оқу орны жыл сайын каталог ретінде жариялап отырады. Сонымен бірге, таңдау пәндері үш жыл сайын өзгеріп отырады. Мамандар даярлау сапасына әсер ететін түйткілді мәселенің бірі де осы мамандарға арнайы және кәсіби білім беретін пәндер мазмұнының жылдам өзгеруі мен осы пәндер мазмұнының нақты анықталмауында немесе жеткілікті деңгейде сәйкес мамандар талқылауынан өтпеуінде болып отыр. Егер мамандарға арнайы және кәсіби білім беретін пәндерді оқыту сапасын жетілдіру үшін Lesson Study технологиясын пайдалану қажет деп есептейміз. Дәлірек айтқанда, зерттеу жүргізу арқылы пәннің мазмұны мен оны оқыту әдістемесін жетілдіруге болады. Сонымен қатар, таңдау компонентінің есебінен оқытылатын пәндердің атын өзгерткеннен де, оның мазмұны мен оқыту әдістемесіне зерттеу жүргізіп, сол зерттеу нәтижелеріне сай өзгерістер енгізген әлдеқайда ұтымды болар еді. Бұл әсіресе, компьютерлік техникалардың дамуымен бірге дамып келе жатқан ақпараттық-коммуникациялық технологияларды оқытатын болашақ информатик мамандар үшін де және жалпы педагог мамандар үшін де аса тиімді деп есептейміз.

Дәл осы тұста «бүгінгі педагогикалық оқу орындарын бітірген болашақ педагог мамандар жаңартылған білім мазмұнына сәйкес жалпы және арнаулы кәсіби білім беретін мектептерде сабақ жүргізуге дайын ба?» деген сұрақтың туындайтыны заңды. Олай дейтін себебіміз, бірінші курсқа педагогикалық мамандыққа қабылданған студенттерге мемлекеттік білім стандартына немесе мемлекеттік білім бағдарламасына сәйкес «жұмыс оқу жоспары (жүктемесімен)» бекітіледі. Болашақ мамандарды даярлау осы жұмыс оқу жоспарының

негізінде жүзеге асырылады. Осыған байланысты туындайтын негізгі мәселенің бірі – «Қосымша кәсіби білім беруді дамыту бағдарламасы» бойынша мамандарды даярлауға жұмыс оқу жоспарында уақыттың бөлінбегендігі. Туындаған мәселені шешудің бір жолы – педагог мамандарды даярлау мазмұны мен оқыту әдістемелерін қайта қарастырып, жаңартылған білім мазмұнымен білім беруге, оқытуға дайын болашақ мамандарды университет қабырғасынан даярлап шығару. Дәлірек айтқанда, оқу іс-әрекетін зерттеу әдістері мен тәсілдерін пайдалана отырып, болашақ педагог мамандар даярлау бағдарламасын жасауды мемлекеттік деңгейде қолға алу қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Современная модель казахстанского образования [Электрондық ресурс]: URL: <https://ppt4web.ru/pedagogika/sovremennaja-model-kazahstanskogo-obrazovaniija.html>.
2. Қазақстану неохобдим рывок в цифровизации [Электрондық ресурс]: URL: <https://kapital.kz/gosudarstvo/55843/kazahstanu-neobhodim-ryvok-v-cifrovizacii.html>.
3. Қазақстан Республикасында 2016-2019 жылдарға арналған білім беру мен ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасы. - Наурыз, 2016. – Астана.
4. Дахин А.Н. Моделирование компетентности участников открытого образования [Текст] / А.Н.Дахин. – М.: НИИ школьных технологий, 2009. – 292 с.
5. Барбер Майкл (проф.). Создавая будущее: как хорошие образовательные системы могут стать еще более эффективными в следующем десятилетии [Текст] / М.Барбер, М.Муршед; пер с англ. Е.Фруминой // Вопросы образования. – 2010. – № 3. – С.6-31.
6. Митина Л.М. Психология труда и профессионального развития учителя [Текст]: уч. пос. / Л.М.Митина. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 320 с.
7. Зеер Э.Ф. Профессионально-образовательное пространство личности [Текст] / Э.Ф.Зеер. – Рос.гос.проф.-пед.ун-т; Нижнетагил. гос. проф. колледж им. Н.А.Демидова. Екатеринбург, 2002. – 126 с.
8. Общая и профессиональная педагогика [Текст]: учебное пособие/ Под ред. В.Д.Симоненко, М.В.Ретивых. – Брянск: Изд-во Брянского государственного университета, 2003. – Кн.1. – 174 с.
9. Митина Л.М. Психология труда и профессионального развития учителя [Текст]: уч. пос. / Л.М.Митина. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 320 с.
10. ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік». - Астана, 2017. - 31 қаңтар.
11. Халықова К.З. LESSON STUDY - педагогикалық ЖОО-да оқыту әдісін жетілдіру тәсілі ретінде // Абай ат.ҚазҰПУ хабаршысы. - № 3(63), 2018. – 327-332 бб.

УДК 378.014:005.6

¹Мороз В.М., ²Мороз С.А.

КАЧЕСТВО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ: СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ КАТЕГОРИИ В КОНТЕКСТЕ НАУЧНЫХ ВЗГЛЯДОВ СОВРЕМЕННЫХ УЧЕНЫХ

¹Украина, Харьков, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт» НТУ ХПИ

²Украина, Харьков, Национальный университет гражданской защиты Украины

Аннотация

Рассмотрено развитие научной мысли относительно определения категориального содержания дефиниции качества высшего образования и определены особенности ее формулировки в пределах современных научных исследований; в результате анализа содержания научных взглядов представителей восточноевропейских научных школ, относительно толкования дефиниции «качество высшего образования»,

было концептуализированное содержание; определены факторы обуславливающие сложность и многогранность проявления содержания категории качества высшего образования, а также сформулировано ее авторское определение.

Ключевые слова: качество высшего образования, профессиональная деятельность высшего учебного заведения; профессиональная компетентность; соответствие знаний, умений и навыков установленным требованиям; концептуализация категориального содержания качества высшего образования.

Аңдатпа

Жоғарғы білім беру сапасын анықтаудың категориялы мазмұнын анықтауға қатысты ғылыми ойларды дамыту қарастырылып, оны қазіргі заманғы ғылыми зерттеулер шеңберінде қалыптастырудың ерекшеліктері анықталған; Шығыс Еуропа елдерінің ғылыми мектептерінің өкілдерінің «жоғары білім беру сапасы» анықтамасын түсіндіруге қатысты мазмұндық мазмұнын талдауға байланысты тұжырымдамалық мазмұны; жоғарғы білім сапасы санатының мазмұнын көрсетудің күрделілігі мен әмбебаптығын тудыратын факторлар анықталып, автордың анықтамасы тұжырымдалған.

Түйінді сөздер: жоғары білімнің сапасы, жоғары оқу орнының кәсіби қызметі; кәсіби біліктілік; білім мен дағдыларды белгіленген талаптарға сәйкестігі; жоғары білім сапасының категориялы мазмұнын тұжырымдау.

Abstract

The development of scientific thought as for determining the content of categorical definitions of quality of higher education was reviewed and the peculiarities of its formulation within the current scientific research were determined; based on results of the analysis of the content of scientific views of representatives of Eastern European research schools on the interpretation of the definition of «quality of higher education», its content was conceptualized; the factors that lead to complexity and diversity of manifestation of the category of quality of higher education were defined, as well as its author's interpretation was processed.

Key words: the quality of higher education, professional activities of higher education institutions; professional competence; compliance of knowledge and skills with the established requirements; conceptualization of the categorical content of higher education quality

Анализ экспертов Исследовательского центра проблем качества подготовки специалистов показал, что вопросы качества высшего образования стали изучаться на относительно системном уровне с 1985 года [1]. Вместе с тем, соответствующая проблематика, хотя немного и под другим углом зрения, начала позиционировать на уровне отдельного предмета научных исследований значительно раньше. Например, такие направления исследований как: проблемы качества подготовки специалистов с высшим образованием; системное исследование качества высшего образования; нормы и критерии качества высшего образования; оценка качества высшего образования; управления качеством высшего образования и т.д. Иными словами, категория качества высшего образования, в современном восприятии ее сложного и многогранного содержания, находилась в пределах круга научных исследований советских и постсоветских ученых, еще задолго до времени формулировки этой дефиниции в качестве самостоятельного объекта.

Рассмотрим содержание наиболее употребляемых в научном обороте толкований категории качества высшего образования. По мнению Н.А.Селезневой, качество высшего образования, в широком смысле содержания этой категории, это: сбалансированное соответствие высшего образования (как результата, как процесса, как образовательной системы) разнообразным потребностям, целям, требованиям и нормам (стандартам), системная совокупность иерархически организованных, социально значимых существенных свойств (характеристик, параметров) высшего образования (как результата, как процесса, как образовательной системы) [1, С.11]. Интересной особенностью приведенного определения, является факт толкования автором содержания категории, через призму возможных направлений его проявления, а именно в контексте позиционирования на уровне результата, процесса и образовательной системы. Такое разграничение позволяет предположить факт существования сразу нескольких уровней в толковании содержания. Совершенно очевидно, что феномен качества образования имеет свои уникальные особенности при его рассмотрении через призму результата, процесса или образовательной системы в целом. Такое разграничение, с одной стороны, является достаточно важным, например, в контексте проведения всестороннего анализа содержания соответствующей категории, но с другой

стороны, способствует формированию целостного представления о содержании соответствующей категории. По мнению коллектива авторов во главе с А.А.Ганжой, феномен качества высшего образования должен рассматриваться не только в пределах уровня профессиональной подготовки выпускников вузов, то есть степени их способности к эффективному выполнению служебных обязанностей, а и обязательно в контексте таких детерминант как физическое и духовно-психологическое здоровье, общая культура, интеллект, ценностные ориентации и тому подобное. Интересной особенностью приведенного толкования является акцент его внимания на необходимость системного рассмотрения феномена, то есть с учетом так называемых непрофильных характеристик (физическое и духовно-психологическое здоровье, общая культура; ценностные ориентации и т.д.). Традиционно эти характеристики рассматриваются в рамках трудового потенциала социального объекта, то есть без их привязки к системе образования [2]. Навозможность отнесения духовно-психологического здоровья и общей культуры к составляющим качества высшего образования, обратил внимание ОлаваАарне во время общения с участниками проекта TEMPUS ELITE «Образование для лидерства, интеллигентности и развития таланта». По мнению ученого, система ценностных ориентаций личности должна позиционировать на уровне таких результатов высшего образования, как знания, умения и навыки. Совершенно очевидно, что такая научная позиция ученого почти полностью соответствует содержанию взглядов А.А.Ганжи относительно места и роли ценностей в системе качества высшего образования. Формулируя определение качества высшего образования как категории, А.А. Ганжа настаивает на том, что качество образования является интегральной характеристикой, которая имеет отношение к любому из направлений профессиональной деятельности вуза по проектированию, реализации и контролю образовательного процесса, а также к инфраструктурному обеспечению учебного процесса и самооценки вуза [3, С.108]. Акцент внимания исследователя на огромную значимость инфраструктурного обеспечения учебного процесса для повышения качества высшего образования является крайне важным для нас, ведь именно эта проблематика находилась в пределах фокуса нашего внимания при рассмотрении проблематики трудового потенциала вуза [4]. Несмотря на факт относительной универсальности определения А.А.Ганжи (всесторонний охват профессиональной деятельности вуза, а именно: проектирование, реализация и контроль) отдельные детерминанты категории качества образования остались вне внимания исследователя. Например, содержание приведенного толкования сосредоточено на деятельностном аспекте профессиональной деятельности вуза, что уже само по себе значительно сужает категориальное содержание соответствующего феномена. Вполне очевидно, что качество высшего образования не ограничивается вопросами технологии и механизмов профессиональной деятельности университета (динамическая составляющая категории качества высшего образования), а охватывает в том числе и проблематику структуры и системы как непосредственно самого вуза, так и образовательной сферы в целом (статическая составляющая категории качества высшего образования). Довольно странно, что определение А.А.Ганжи не содержит ссылок к традиционным для этой дефиниции направлению в толковании содержания через «уровень соответствия полученного результата определенным целям» или через «качество норм, процессов и систем».

Кроме того, детерминанта институциональной среды, влияние которой на содержание высшего образования является очевидным [5], также осталась без внимания ученого. Более емкое определение категориального содержания качества высшего образования мы можем встретить в И.Ю.Даниловой, которая толкует соответствующую категорию через призму характеристик системы образования, то есть через уровень соответствия, полученных объектом учебного процесса реальных образовательных результатов, а также условий для получения образования, нормативным требованиям, социальным и личностным ожиданиям [6, С.32]. Важность научной позиции И.Ю.Даниловой для нашего исследования заключается в обращении внимания на условия получения образования, по логике приведенное

толкование включает в себя как вопросы материально-технического обеспечения учебного процесса, так и институциональные условия функционирования системы образования. Интересным, по содержанию затронутой проблематики, есть мнение Р.А.Кубанова относительно необходимости принятия во внимание как качества процесса образования, так и качества его результата. По мнению ученого, именно качество учебно-воспитательного процесса является наиболее значимой характеристикой содержания рассматриваемой категории [7, С.31]. Несмотря на тот факт, что ученый наполняет содержание качества учебно-воспитательного процесса через призму сравнительно большого количества детерминант (программно-прикладное обеспечение учебно-воспитательного процесса, использование определенных форм, методов и средств обучения, инновационных педагогических технологий; содержательное наполнение учебных программ и планов), которые безусловно имеют свою долю в толковании категориального содержания качества высшего образования, мы не можем принять такую точку зрения в полном объеме. Такая наша позиция может быть объяснена фактом одновременного пребывания проблематики качества высшего образования в плоскости «как результата, как процесса, так и образовательной системы» [1, С.11] причем, скорее всего, без возможности акцентирования внимания на приоритетность каждого из них. Интересно, что в пределах своей другой публикации Р.А.Кубанов настаивает на необходимости рассмотрения феномена качества образования в пределах двух аспектов, а именно: «внешний аспект: качество результата образовательного процесса - соответствие уровня подготовки выпускников на спрос работодателей (требованиям стандартов), внутренний аспект: характеристики системы обеспечения этого качества - содержание образования, уровень подготовки абитуриентов, студентов, преподавательских кадров, информационно-методическое сопровождение, материально-техническое обеспечение качества подготовки, используемые учебные технологии, научная деятельность и т.д.» [8, С.29-30]. Такая позиция ученого, безусловно, является более содержательной и такой, которая более полно раскрывает сущность соответствующего феномена. Существенным недостатком, сформулированного Р.А.Кубановым определения, по нашему мнению, является то, что по замечанию исследователя остался факт диалектики единства содержания феномена качества высшего образования с отдельными элементами ее системы, например с качеством: процессов функционирования системы высшего образования; содержания и практики использования целей, требований и т.д.; трудового потенциала системы высшего образования; системы управления качеством высшего образования; институциональных условий и внешней среды; теоретико-методологической основы по развитию высшего образования. Наша точка зрения относительно необходимости принятия во внимание приведенные выше составляющих при толковании содержания категории качества высшего образования, может быть рассмотрена на уровне конкретизации (дополнение или развития) научных взглядов А.И.Ляшенко. По мнению ученого качество образования является многомерным методологическим понятием, «которое равносторонне отражает общественную жизнь - социальные, экономические, политические, педагогические, демографические и другие жизненно важные для развития человека стороны жизни. Как системный объект ее характеризуют качество цели, качество педагогического процесса и качество результата» [9, С.7]. По мнению В.С.Добряк под качеством высшего образования следует понимать «уровень полученных лицом знаний, умений и профессиональных навыков в соответствии с плановыми целями высшего учебного заведения. Результатом диагностики является качественная и количественная оценка достигнутого уровня соответствующих образовательно-профессиональных характеристик специалиста» [10, С.69]. Согласно научных взглядов Г.П.Поляковой, феномен качества образования должен рассматриваться на уровне многомерного понятия, которое характеризуется качеством образовательных целей, условий(ресурсов), процессов, обеспечивающих качество результатов [11, С.273].

Сложность проблематики классификации содержания феномена качества высшего образования заключается в существовании по крайней мере трех принципиально различных

по своему содержанию подходов к его толкованию: 1) рассмотрение качества высшего образования через соответствие профессиональных знаний, навыков, умений выпускника вуза установленным требованиям; 2) понимание качества высшего образования в контексте проблематики качества составляющих ее системы (абитуриенты, преподаватели, администрация вуза, материально-техническое обеспечение, инфраструктура и т.д.); 3) представление качества высшего образования через призму качества норм, требований и стандартов, которые формулируются субъектом управления системой высшим образованием. Несмотря на сравнительную сложность в формулировке содержания качества высшего образования, достаточно лаконичное по своему содержанию определение этой категории подается авторами Национального образовательного глоссария, а именно - «качество высшего образования - это характеристика высшего образования, отражающая соответствие результатов обучения, образовательных процессов и институциональных условий актуальным целям развития личности и общества» [12, С.66].

Принимая во внимание, выше сказанное, можем сформулировать следующие выводы.

Во-первых, сложность и многогранность проявления содержания категории качества высшего образования определяется следующими основными факторами: многоуровневость результатов (качество знаний, умений, навыков и ценностных ориентаций выпускников вузов) и многокритериальность в оценке как же качества, так и ее характеристик (составляющих); багатосубъектность в персонализации экспертов по качеству высшего образования (абитуриенты и их родители; студенты и вузы; работодатели и их союзы; государство и общество; национальные и международные экспертные агентства) полисинхронность оценивания (изменение содержания и технологии оценки, как в зависимости от эксперта, так и в контексте времени и условий проведения мониторинга) и его субъективизм (отсутствие объективных критериев); многоаспектность проявления объектов оценки (учебные программы, образовательные технологии; механизмы управления и администрирования, результаты обучения и т.д.), а также их сменяемость и управляемость.

Во-вторых, в узком смысле под качеством высшего образования мы можем понимать сбалансированную характеристику состояния развития профессиональных и общечеловеческих качеств в контексте их соответствия заранее определенным и согласованным между основными акторами процесса получения высшего образования и потребителями ее результатов, целей, норм, требований и стандартов. В широком смысле, под качеством высшего образования следует понимать сбалансированную характеристику системы высшего образования по ее способности обеспечивать эффективную подготовку конкурентоспособных специалистов, уровень реальных профессиональных и общечеловеческих качеств которых соответствует, с одной стороны нормативным требованиям национальных и международных стандартов, а с другой, обеспечивает удовлетворение личности, государства и общества полученным результатом, как в контексте экономической составляющей, так и учитывая социальную значимость.

Среди перспективных направлений в организации научных изысканий по затронутой проблематике, следует обратить внимание на те из них, которые связаны с анализом содержания научных взглядов зарубежных ученых относительно феномена качества высшего образования, а также определением его основных детерминант.

Список использованной литературы

1. Селезнева Н.А. Качество высшего образования как объект системного исследования: лекция-доклад / Н.А. Селезнева. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2003. – 95 с.
2. Мороз В.М. Система трудового потенциалу країни: теоретичні основи формування дефініції / В.М.Мороз // Економіка та держава. – 2009. – № 2. – С.107–109.
3. Управление качеством в высшем образовании: монография / (О.А.Ганжа, О.Г.Кулик, Н.А.Рогозин, О.В.Чмак) – Волгоград: ВолгГАСУ, 2014. – 152 с.

4. Мороз С.А. Державне управління розвитком трудового потенціалу ВНЗ: компетенція людини, університету та держави [Електронний ресурс] / С.А.Мороз // Державне управління: удосконалення та розвиток: електронне наукове фаховевидання Академії муніципального управління. – 2016. – № 4. – Режим доступу до журн. <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=967>.

5. Мороз С.А. Оцінювання рівня розвитку нематеріальних ресурсів трудового потенціалу ВНЗ, як елемент адміністративно-організаційного механізму державного управління [Електронний ресурс] / С.А.Мороз // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування: електронне наукове фаховевидання ХНТУ. – 2016. – №1. – Режим доступу до журн.: http://el-zbirn-du.at.ua/2016_1/10.pdf

6. Данилова И.Ю. Многоуровневая модель организации научно-исследовательской работы студентов как средство обеспечения качества образования в вузе: дис. кандидата пед. наук : 13.00.08 / Ирина Юрьевна Данилова. – Рязань, 2010. – 174 с.

7. Кубанов Р.А. Якість вищої освіти: порівняльний аналіз погляді в зарубіжних і вітчизняних науковців / Р.А.Кубанов // Порівняльно-педагогічні студії – 2014. – № 6(20). – С.27–32.

8. Кубанов Р.А. Якість освіти: суть поняття та особливо стіоцінювання / Р.А.Кубанов // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка – 2013. – № 13 (272), Ч. II. – С.25–31.

9. Ляшенко О.І. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти / О.І. Ляшенко // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 1(46). – С.5–12.

10. Оценка качества высшего образования в Украине / В.С.Добряк, М.С.Мазорчук, Н.С.Бакуменко // Якість технологій та освіти. – 2013. – № 4. – С.67–73.

11. Полякова Г.П. Показники якості освіти та освітнього середовища вищого навчального закладу в контексті компетентнісного підходу / Г.П. Полякова // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди». – 2013. – №28(2). – С.271–277.

12. Національний освітній глосарій: вища освіта / (авт.-уклад. : І.І. Бабин, Я.Я. Болюбаш, А.А. Гармаш та ін. ; за ред. Д.В. Табачника і В.Г. Кременя). – К. : Плеяди, 2011. – 100 с.

ӘӘЖ 378.1

¹Р.Б.Абдрахманова, ²М.А.Абсатова, ³Т.Б.Нурпеисова

АДАМГЕРШІЛІК МӘДЕНИЕТ ҮЗДІКСІЗ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ ҚАЛЫПТАСУЫНЫҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ

¹⁻²Қазақстан, Алматы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

³Қазақстан, Алматы, Қазақ автомобиль-жолдар академиясы

Аңдатпа

Мақалада адамгершілік мәдениет үздіксіз білім беру жағдайында болашақ педагогтың кәсіби қалыптасуының негізі ретінде қарастырылады. Авторлар психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау негізінде «адамгершілік мәдениет» ұғымының мәнін анықтауға тырысқан.

Түйінді сөздер: үздіксіз білім беру, адамгершілік, адамгершілік мәдениет, кәсіби қалыптасу.

Аннотация

В статье нравственная культура рассматривается как основа профессионального формирования будущего педагога в условиях непрерывного образования. Авторы на основе анализа психолого-педагогической литературы попытались раскрыть сущность понятия «нравственная культура».

Ключевые слова: непрерывное образование, нравственность, нравственная культура, профессиональное становление.

Abstract

In the article, the moral culture is considered as the basis of professional formation of the future teacher in the conditions of continuous education. The authors tried to reveal the essence of the concept of "moral culture", based on the analysis of psychological and pedagogical literature.

Keywords: continuing education, morality, moral culture, professional development.

Адамзат алғаш пайда болған күннен бастап осы уақытқа дейін қоғам алдындағы ең басты міндет – қоғам мүшелерінің адамгершілік, парасаттылық қасиеттерін тәрбиелеу болып келді. Бұл тәрбие әр адамды ар-ұятты, әділетті, адал, кішіпейіл, қамқоршыл, көпшіл, басқа адамдарға тек қана жақсылық тілеуші, мейірімшіл еңбеккер болу сияқты қоғамға пайдалы сипатты қасиеттерге ие болуға баулиды.

Қазіргі педагогикалық әдебиеттерде адамгершілік руханилықтан бөлек қарастырылып, қағидаларды, ережелер мен талаптарды орындаумен байланысты сананың, дағдылардың, әдеттердің жиынтығы ретінде түсіндіріледі. Адамгершілік – жеке тұлғаның мінез-құлқы мен іс-әрекетіне қатысты қоғам моралімен белгіленген нақты бір қатынастардың көрініс табуы. Зерттеушілер руханилықты жеке тұлғаның дамуының ең жоғарғы деңгейі деп есептегендіктен, біз, осы орайда, адамгершілікті руханилықтың компоненті, құрамдас бөлігі деп қарастырамыз.

Ғалымдардың адамгершілікке деген көзқарасын ескере отырып, педагогика адамгершілік тәрбиені ұйымдастырылған сан қилы оқу, оқудан тыс іс-әрекет жүйесіндегі және осының нәтижесінде жеке тұлғаның қасиеттерінің пайда болуындағы оң моралдық қатынастардың қалыптасуының мақсатты үрдісі ретінде қарастырады.

Адамгершілік адамдардың күнделікті қарым-қатынасына қатысты ізгілік ұстанымдарын бейнелейтін моральдық қасиет. Мұнда адамдарға деген ізгі ниеттілік, құрмет, жанашырлық пен сенім, кеңпейілділік, басқалардың мүддесі үшін жан аямаушылық сияқты жеке қасиеттер қамтылған.

Енді біздің зерттеуіміздің негізгі категориясы «мәдениет» деген ұғым болғандықтан, осы терминнің мағынасын ашуды жөн көрдік. Мәдениет латын тіліндегі «Cultura» сөзінен алынған. Ол өңдеу, игеру, әдемілеу, тәрбиелеу, білім алу сияқты мағыналарды білдіреді. Ғылыми әлеуметтану мәдениетті, оның алуан түрлерін адамның қолымен істелген және ақыл-ой санасымен өңделіп, жасалған еңбегінің жемісі ретінде қарастырады.

Біз төменде кесте шетелдік және қазақстандық ғалымдардың зерттеулеріндегі «мәдениет» ұғымын жан-жақты қарастырдық (кесте 1).

Кесте 1 - Шетелдік және қазақстандық ғалымдардың зерттеулеріндегі «мәдениет» ұғымының контент-талдауы (2000-2016)

№	Авторы	Анықтамасы	Әдебиеттер
1.	Ғабитов Т., Мүтәліпов Ж., Құлсариев А.	Мәдениет- белгілі бір халықтың қол жеткен табыстары мен шығармашылығының жиынтығы. Мәдениет-адамдық әрекеттің белгілі бір саласының жетілу деңгейі (сөйлеу мәдениеті, еңбек мәдениеті, құқық мәдениеті және т.б.)	Мәдениеттану негіздері. – Алматы, 2000. - 180 б. - 6-Б.
2	«Мен – Адаммын» қоғамдық қоры	Мәдениет – адамдық әрекеттің белгілі бір саласының жетілу деңгейі (сөйлеу мәдениеті, еңбек мәдениеті, құқық мәдениеті және т.б.)	Адамгершілік сабақтары: Жеке тұлғаның рухани-адамгершілігін дамыту бағытындағы авторлық бағдарламалар мен оқу-тәрбие іс-шараларының үлгілері. – Алматы: Мен Адаммын, 2001. - 10 бет
3	Игенбаева Б.Қ.	Мәдениетті адам- ұлттық сана-сезімі ояңған, (ана тілін, төл мәдениетін, тарихын, ана дәстүрін игерген) рухани биік, имандылық, табиғилық, еңбекқорлық, еңбекқорлық және т.б. ізгі	Адамгершілік сабақтары. – Алматы, 2001. - 173 бет. -23-Б.

		қасиеттер тән адам	
4	Төребаева К.Ж.	Мәдениет – халықтың туған топырағында жинақталған өмірлік тәжірибесінің жиынтығы, өмір сүру бейнесі мен өміршеңдігі. Сондықтан мәдениеттің негізі қалыптасу, даму, өсу сатыларына байланысты	Студенттердің қарым-қатынас мәдениетін қалыптастырудың ғылыми-практикалық негізі: п.ғ.к. дисс.... - Алматы, 2002. - 112 б. - Б.10
5	Қоянбаев Р.М.	Мәдениет – адамды жасампаз, белсенді тұлға ретінде қалыптастыруға ықпал жасайтын қоғамдық-тарихи барыстың мазмұны, азамат тарихында жасалған және дамытылған материалдық және рухани құндылықтар жиынтығы	Қысқаша педагогикалық сөздік. - Алматы, 2003. - 32 бет
6	Ұлттық энциклопедия	Мәдениеттілік – адамның тұлғалық асыл қасиеттерінің көрінісі	Қазақстан. Ұлттық энциклопедия. – Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2004. - 416 бет
7	Современная энциклопедия	Культура – совокупность материальных и духовных ценностей, созданных и создаваемых человечеством в процессе общественно-исторической практики и характеризующих исторически достигнутую ступень в развитии общества	Педагогика: Современная энциклопедия. – Минск: Современная школа, 2004. - 271 бет
8	Есенғұлова М.Н.	Мәдениет – халықтың туған топырағында жинақталған өмірлік тәжірибесінің, тәлімі мен тәрбиесінің, өмір сүру бейнесінің жиынтығы	Студенттердің қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыруда халықтық педагогика идеяларын пайдаланудың педагогикалық шарттары: п.ғ.к. дисс... - Түркістан, 2007. - 125 б. - Б.8
9	Капаков Ғ.Х.	Мәдениет - әлеуметтік фактор, қоғамның қозғаушы күші. Мәдениеттің дамуы қоғамды ілгері жылжытады	Мәдениет және бейнелеу өнері арқылы жастардың эстетикалық-танымдық көзқарасын қалыптастыру // Тәрбие мәселелері. - Орал, 2015. – Б.123-126
10	Беркімбаев Қ.М., Құдабаева П.А.	Мәдениет дегеніміз адамның қоғамдық тіршілік иесі ретінде дамуына тікелей қатысты адамдардың материалды және рухани өндіріс процестерінде жасаған құндылықтарының жүйесі	Болашақ мамандарды дайындау жүйесінде мәдениетаралық құзырлықты қалыптастырудың кейбір мәселелері / Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршы. Педагогика ғылымдары сериясы. – Алматы, 2015. - № 3-47
11	Ұзақбаева С.А.	Мәдениет ол жеке бір тұлғаның, сондай-ақ бүкіл адамзаттың дамыған рухани және материалдық құндылықтарының синонимі ретінде адамның өзіне тән шынайы адамгершілік қасиеттерін танытуының көрінісі ретінде қабылданады	Студенттердің құндылық бағдарын қалыптастырудағы қазақ ұлттық мәдениетінің функционалдық мүмкіндіктері / Педагогика және психология. – № 1(26). - Алматы, 2016. – Б.154-159
12	Дарменова Р.А.	Мәдениет-жеке адамның өмір сүру мақсаты мен құндылық жүйесі, аданың өмір сүрген ортамен қарым-қатынасы	Ұрпақ тәрбиесін халықтық құндылықтар негізінде жетілдіру // Вестник КазНПУ им Абая. – № 3(51). - 2016
13	А.К.Усенова, Ш.Ш.Рахатов	Культура - высокий уровень чего-нибудь, высокое развитие умения	Информационно-коммуникативная культура как основа профессионально-личностного развития молодежи // Педагогика және психология журналы. - №3(28). - 2016, 29 б.

Сонымен жоғарыдағыны қорытындыласақ, біреулер мәдениетті қоғамдағы құндылықтарды адамдардың жете ұғынуы, саналы түрде меңгеріп алуы десе, екіншілері-қоғамдағы адамдардың білім мен тәрбие алу процестерінде пайда болған адамның сапалы ақыл-ойы, мінезі, оның ойлау қабілеті, сезімі ретінде қарайды.

Зерттеуіміздің негізгі ұғымы «адамгершілік» ұғымын да жан-жақты қарастыруға тырыстық (кесте 2).

Кесте 2 - Шетелдік және қазақстандық ғалымдардың зерттеулеріндегі «адамгершілік» ұғымының контент-талдауы (1988-2009)

№	Авторы	Анықтамасы	Әдебиеттер
1	Б.Аманғалиев, Е.Әбділдина. Т.Жанаев	Адамгершілікке тәрбиелеу баланың жеке басын қалыптастыру мен дамытудың аса маңызды бір саласы болып табылады, ол оның ата-анаға, айналадағыларға, коллективке, қоғамға, Отанға, еңбекке, өз міндеттеріне және өз басына қатынасын қалыптастыру көздейді	Адамгершілікке тәрбиелеу әліппесі. – Алматы, 1988. – 345 б. - 4-Б
2	Р.Қ.Төлеубекова	Адамгершілік- адамның рухани байлығы. Ғасырлар бойы адамдар арасындағы қарым-қатынасты суреттеу, сол арқылы жастарға өнегелі тәрбие беру, адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру- ауыз әдебиетінің негізгі принциптері	Адамгершілік тәрбиесінің негіздері. – Алматы, 1991. - 30 Б. - 20 бет
3	А.А.Бейсенбаева	рухани бай және жан-жақты дамыған тұлғаның қасиетінің бірі. Бұл жеке тұлғаның емес, бұл қоғамдағы адамның адами көрінісінің жүйесі. Гуманист-Адам – ол адамсүйгіштігімен, теңдік және әділдік принциптері құрметпен қарайтындығымен ерекшеленеді	Теория и практики гуманизации школьного образования: Монография. – Алматы: Ғылым, 1998. – 255 с.
4	Ө.А.Асыллов, Н.С.Ахтаева, Қ.Қ.Аюбай	Адамгершілік- адамдардың күнделікті қарым-қатынасына қатысты гуманизм принциптерін бейнелейтін моральдік қасиет. Адамдарға деген ізгі ниеттілік, құрмет, жанашырлық пен сенім, кең пейілділік, басқалар мүддесі үшін жан аямаушылық сияқты жеке қасиеттерді қамтиды, сондай-ақ кішіпейілділік, адалдық, шыншылдық та адамгершілікке жатады	Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі // Педагогика және психология. – Алматы, 2002. – 251 б.
5	А.А.Наукунова, Р.М.Шокатова	Адамгершілік-адамның рухани байлығы, болашақ ұрпақты ізгілік бесігіне бөлейтін руханиет дәуіріне жаңа қадам болып табылады	Тәрбиешіге көмек. – Ақтөбе, 2002. - 85-88 б.
6	Түсіндірме сөздік	Адамгершілік – адамдардың күнделікті қарым-қатынасына қатысты гуманизм принциптерін бейнелейтін моральдық қасиет	Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздіктері: Топтама. – Алматы: Мектеп, 2002. - 12 бет
7	Беркімбаева Ш.К., Құсайынов А.Қ.	<i>Нравственное воспитание</i> – одна из форм воспроизводства наледования нравственности в обществе	Педагогика: Русский толковый терминологический словарь. – Алматы: ЖЕНПИ, 2007. - 206 бет
8	А.С.Макаренко	Адамгершілік немесе моральдық саласында қызмет ететін және моральдық қатынасты бейнелейтін дәстүрлер	Абрамова М.А. Специфика гуманитарной подготовки в контексте стандартизации профессионального образования // Философия образования. - 2006. – № 2. - С.70–77
9	В.Соловьев	Адамгершілік бір адамнан екінші адамға сыйлай салатын зат емес, ол өзінің тәжірибесі арқылы жететін адамның ішкі жағдайы, - адамгершіліктің құндылығына ерекше тоқталған	Абрамова М.А. Специфика гуманитарной подготовки в контексте стандартизации профессионального образования // Философия образования. - 2006. – № 2. - С.70–77.
10	Таутенбаева А.А.	Адамгершілік құндылық – әрбір адамға	Жоғары оқу орындарының оқу-тәрбие

	тән барлық игі қасиеттер және ол жеке тұлғаның ортамен қарым-қатынасқа түскен кезде шынайы көрініс беруі арқылы айқындалады	үдерісінде студенттердің ұлттық рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастыру (қазақ және ағылшын халықтарының мәдени құндылықтарын салыстыра пайдалану мысалында): п.ғ.к. дисс... - Алматы, 2009. - 120 б. - Б.5
--	---	--

Ғалымдардың ойларын тұжырымдай келе, жалпы адамгершілік мәселесі қоғамның әрбір даму сытысында ең маңызды мәселе болғанын көре аламыз.

Келесі кезекте біздің ең негізгі ұғымымыз «адамгершілік мәдениет» ұғымының контент-талдауын төмендегі кестеде ұсынамыз (кесте 3).

Кесте 3 - Шетелдік және қазақстандық ғалымдардың зерттеулеріндегі «адамгершілік мәдениет» ұғымының контент-талдауы (2012-2016)

№	Авторы	Анықтамасы	Әдебиеттер
1	Мардахаев Л.В., Беркімбаева Ш.К	Адамгершілік мәдениет – белгілі әлеуметтік ортада танылған және қалыптасқан, меңгерілген және күнделікті көрінетін мінез құлық қарым-қатынас тәжірибесі	Әлеуметтік педагогика - Алматы: Полиграфия-сервис, 2012. – 340 б. - Б.298-299
2	Игнатъева Т.С.	Нравственная культура является важнейшей составляющей процесса становления будущего специалиста-профессионала, ибо профессия и нравственность - это органически взаимосвязанные феномены	Педагогические условия развития нравственной культуры будущих учителей - Москва, 2013. – 222 с.
3	О.Б.Шарипова, А.Ш. Танирбергенова	Адамгершілік мәдениет Қазіргі езде жаһандану және ұлттық дамудың әсерлігі мен ынтымақтастығы, ұлттық қасиетімізді қастерлеу барысында адамның адамгершілік қасиеттерін сапаланырып, ұлттық құндылықтарды, ар-намысын шыңдау барысында қалыптасады	ЖОО студенттерінің адамгершілік мәдениетін қалыптастырудың әдіснамалық негіздері // Л.Н.Гумилев атындағы «Хабаршы». – 2014. – 406 б.
4	А.Ә.Булатпаева, Л.Ибрагимова	Адамгершілік мәдениет - Қазақ халқының ұлағатты өнегесі арқылы тұлғаны рухани адамгершілік мәдениетіне қалыптастыру	Тұлғаның рухани – адамгершілік құндылықтарды қалыптастырудағы «өзін-өзі тану» пәнінің рөлі // Педагогика және психология. - № 1(22). - 2015. – 150 б.
5	А.Қойшыбайқызы	Адамгершілік мәдениет Қалыптастырудың басты бағыттары – адамгершіліксана сезім, мінез-құлық, ізгі мұраттарды танып-білу бағытында өзін-өзі тәрбиелеуге дағдыландыру.	Адамгершілік мәдениетінің бастаулары // Ізденіс. – 2016. -298 б.
6	Г.Абдигалиева	Нравственная культура Направления, помогающие сохранить моральные ценности и роблемы, возникшие с падением морали в эпоху глобализации и индивидуализации	Модернизация ценностных приоритетов общества в условиях глобализации // Мирас. – 2016. - № 4(40). - 43 б.

Жалпы алғанда, мәдени салалардағы осы зерттеулердің басты мақсаты - ол еңбекші бұқара халықтың әлеуметтік белсенділігін, олардың адамдық факторларының белсенділігін арттыру және ойлау, іс-әрекет, қызмет жасауды қалыптастыру көзделген.

Сонымен, жоғарыда қарастырылған болашақ маманның адамгершілік сапаларының сипаттамасы келесідей тұжырым жасауға негіз болды. Біздің пікірімізше:

Мәдениет - адамдардың іс-әрекет, қимылдарының, еңбегінің, іс-қызмет, жұмысының, тәжірибесінің негізінде жинақталған және адамгершілік қасиеттерінің, ғылымының,

білімінің, тәрбиенің, әдет-ғұрып, салттардың бағалы ережелердің, нұсқаулардың, т.б. мұраттардың жиынтығы.

Адамгершілік - өзінің тәжірибесі арқылы адамгершілік құндылығына, нормасына жететін тұлғаның ішкі жағдайы.

Адамгершілікті мәдениетті тәрбиелеудің мәні оның «пайдалылығында», «тәжірибеде пайдалану» мүмкіндігінде ғана емес, сонымен қатар онымен танысушы адамда дәл сондай рухани тұлғалық мағыналардың үйлесуі жүзеге асырылатын дербестіктің мәнін бейнелеуге ұмтылу болып табылады.

Болашақ тәрбиешілердің адамгершілік мәдениеті - түрлі жағдаяттарда адамгершілік таңдау мен адамгершілік іс-әрекетте көрсете алатын адамгершілік құндылықтар, уәждемелер, білімдер, біліктер, сезімдер, қабілеттердің даму деңгейін сипаттайтын күрделі интегративті – тұлғалық құрылым.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Безродная Г.В. Формирование профессионально-нравственной культуры будущего врача: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Г.В.Безродная. - М., 1990. -15 с.

2. Богданов Е.Н. Формирование и развитие профессионально-нравственной культуры будущего учителя: дис. ... д-ра психолог. наук: 19.00.13 / Е.Н.Богданов. - М., 1995. - 438 с.

3. Гулиева С.А. Педагогические формы и технологии, формирования профессионально-педагогической культуры студентов - будущих учителей начальных классов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / С.А.Гулиев. - Владикавказ, 2002. – 151 с.

ӘҚЖ 35.022

Н.М.Иргебаева

ЖОО ОҚЫТУШЫЛАРЫНЫҢ ТҮЛҒАЛЫҚ ӘЛЕУЕТІНІҢ ДАМУЫ – КӘСІБИ ҚҰЗІРЕТТІЛІКТІҢ ШАРТЫ

«Тұран-Астана» Университеті

Аңдатпа

Мақала білім берудегі инновациялық процесстер және реформалар кезеңіндегі жоғары оқу орындары оқытушыларының тұлғалық әлеуетінің дамуына, өз білімін және кәсіби әлеуетін жетілдіруіне арналған.

Түйінді сөздер: жоғары оқу орындары оқытушылары, кәсіби құзырлылық, инновациялар, өзін-өзі дамыту, интерактивті әдістер, оқыту технологиялары.

Аннотация

Статья посвящена проблемам особенностей развития личностных качеств преподавателей высшей школы в контексте реформирования и усиления инновационных процессов в образовании.

Ключевые слова: преподаватели вуза, профессиональная компетенция, саморазвития, инновации, интерактивные методы, технологии обучения.

Abstract

The article is devoted to the problems of the development of personality characteristics of teachers of higher education in the context of reforming and enhancing innovative processes in education.

Keywords: university teachers, professional competence, self-development, innovations, interactive methods, learning technologies.

Қазақстан Республикасының жоғары оқу орындарының жаңа инновациялық даму, үздіксіз білім алу моделіне өтуі білім берудің мақсаты мен міндеттеріне өзгеріс енгізді. Білім берудегі инновациялық моделінің жаңа мақсаты мен міндетін шешуде оқытушылар корпусының орны ерекше. Өзгерістің қажеттілік екенін түсінуде, болашақ кәсіби білікті мамандарды дайындауда ең алдымен оқытушылардың өздерінен инновациялық іс-әрекет талап етіледі.

Оқытушылардың кәсіби күзiретiндегi инновация алдымен олардың инновацияға «ынтасымен», «инновациялық сапаларымен» байланысты. Бізiң ойымызша бұл инновацияны қабылдауға бейiм, немесе даяр креативтi тұлғаның сапалық көрсеткiшi.

Ақпараттық қоғам немесе «бiлiм қоғамының» қалыптасу жағдайында бiлiмнің құндылығы арта түсуде. Бiлiм прагматикалық көзқарас бойынша еңбек нарығында тек адамның бәсекеге қабiлеттiлiктiң әдiстерiн меңгеруiне баса назар аударылса, қазiргi кезде әр адамның жеке тұлғалық сапаларының жылдам әрi өз денсаулығына зиянын тигiзбей қарқынды өзгерiп отырған заман жағдайына психикасының тез бейiмделiп, өзiн-өзi жетiлдiрiп, өзiн-өзi танытуына, жаңаны тудыруына мүмкiндiк бередi.

Студенттiң тұлғалық әлеуетiнiң дамуы оқытушының тұлғалық сапалары: жоғары бiлiмдiлiктiлiк, бiлiк және iскерлiгi, қабiлеттiлiгiмен тығыз байланысты. Бұның негiзiгi шартының бiрi оқытушының өзiнiң тұлғалық әлеуетiн дамытуы болып табылады.

Жоғары оқу орны мен оның оқытушы профессорлар құрамының жұмысы сапасының басты көрсеткiштерi: жоғары оқу орны түлектерiнiң кәсiби iс-әрекет саласындағы сұранысқа ие болуы, олардың кәсiби бейiмделуi, күрделi кәсiби мiндеттердi өзбетiмен шеше алуы, iскер және сындарлы келiссөздердi жүргiзуi және ұжымда бiрлесiп жұмыс жасай алуымен бағаланады. Жоғары оқу орнының маман дайындаудағы сапалық көрсеткiштерiн өлшеуде әлеуметтiк серiктестердiң, жұмыс берушiлердiң талаптары ескерiледi.

Жоғары оқу орнының бiлiм беруi күрделi құрылымнан тұрады. Шектi көрсеткiшi бұқаралық және элитарлық бiлiм беру. Бiлiм беру ортасы кәсiби iс - әрекетке жағымды мотивациясы бар, соған бағытталған мәндi тұлғалық сапалары бар студенттердi анықтау.

Л.С.Выгоскийдiң мәдени тарихи тұжырымдамасы [1] бойынша оқытушы профессорлар студенттердiң өзектi даму аймағына негiздей отырып, олардың келешек маман және тұлға ретiнде бәсекеге қабiлеттiлiгiн дамыту бағытында қызмет етедi. Қазiргi таңдағы студенттердiң электрондық құрылғылар жүйесiмен жұмыс жасау мүмкiндiктерi, ақпараттар ағынын кеңiнен пайдалануы бiлiм беру саласын жетiлдiруде, нәтижеге бағытталған сапаға қол жеткiзуде оқытушылардың ғылыми шығармашылық iзденiстерiн барынша жетiлдiрудi талап етуде. Сондықтан оқытушыкәсiптi меңгеруде жоғары деңгейге көтерiле алатын, кәсiби контексте шығармашылық дамуын жүзеге асыра алатын, жаңа идеялардың қозғаушысы және инновацияны жасап, жүзеге асыратын креативтi, қабiлеттi студенттердi байқап, оларға жоғары деңгейде сапалы бiлiм беруге мiндеттi.

Маман үшiн маңызды сапа- қарқынды ақпараттар ағынында мәндi ақпараттарды iрiктеп, бағалай алу, бiлiм беру процесiнде ақпараттар технологиясын жедел және белсендi пайдалану қабiлетiнiң жоғарылығы. Уақыт пен ақпараттың шектеулiлiгiне қарамастан дұрыс шешiм қабылдап, мақсат қойып оның тиiмдi нәтижеге жетуiн жоспарлап, өз iс-әрекетiнiң тиiмдiлiгiн бағалай бiлуге, өздiгiнен кәсiби еңбектену iскерлiгiне деген талап артуда. Студенттерде бұл сапаларды тәрбиелеу оқытушыларда осы сапалар деңгейiнiң жоғары болуымен байланысты. Яғни маман iс-әрекетiнде ойлаудың қарапайым деңгейiнен (түсiнiк, ұғым, қолдану) күрделi сатысына (нақтылау, жалпылау, абстракциялау) қол жеткiзуi тиiс.

Маман кездесетiн ақпараттың көп бөлiгiн саналы түрде түсiнiп, қабылдап, тұлғалық сапасына айналдырады деу артық болар. Бiрақ ақпаратты тұлғалық сапасына айналдыру үшiн студенттердiң қабiлеттерi мен интеллектуалдық iс-әрекетi интенсивтi дамуы тиiс. Оқи алу икемдiлiгi [2] тұлғаның iскерлiгi, қабiлеттерi сияқты танымға деген мотивациясымен, өзiн-өзi жетiлдiруiмен, дамуымен басқарылады.

Инновациялық бiлiм беруге өту бiрiне бiрi қарама қарсы болып көрiнетiн екi тенденцияны алдыға қояды. Бiрiншiден мәнi оқыту процесiн типтеу, стандарттау болып табылатын технологияландыру (мұндай негiзсiз сапаға қол жеткiзу мүмкiн емес), ал екiншiден – дифференциация, индивидуализация, бiлiм алушылардың тұлғалық әлеуетiн ескеру (онсыз барлық жүйе конвейер тәрiздi, орта деңгейдегi студентке жұмыс жасайды).

Бұл қарама қарсылық ғылыми негiзделген жаңа оқыту технологиялары есебiнен шешiлiп, ол технологиялар оқытушының негiзiгi құралы болуы қажет.

Жоғары оқу орнының оқытушысы жүйеленген білімді берумен қатар (қазіргі кездегі ғылымның даму деңгейіне жауап беретін) студенттердің өзбеттерімен білімді іздеу, алған білімдерін практикалық мәселелерді шешуде пайдалану, оперативтік ақпараттар ағынынан білімді таба білуге үйретіп, олардың ары қарай кәсіби және тұлғалық дамуын мотивтеуге жағдай жасауы тиіс. Мотив әрекетке итермелейтін саналанған, заттандырылған қажеттілік.

Оқу орындарында білім берудің қазіргі технологиясымен қаруланған мультимедиялық қорлармен телекоммуникациялық құралдарды кеңінен пайдаланып, мәселелік дәрістер, семинарлар мен ролдік ойындарды өткізе алатын оқытушылар корпусы қалыптасуда.

Мұндай оқытушылар терең білімінің арқасында және өзекті ақпараттармен студенттердің түйсініп, қабылдап, есте сақтап, ойлау әрекеттерін дамытады (ақыл - ой және сналау әрекеттері) тануға, білуге деген құштарлықтарын арттырады.

Кейбір зерттеулерге қарағанда оқытушылардың басым бөлігі (сауалнамалар бойынша 50%) өз іс-әрекетінің басты мақсаты келешек ұрпаққа білім беру деп есептейді, тек үш бөлігі ғана шығармашыл тұлғаны қалыптастыру деп санайды. Бұл кейбір оқытушылардың жаңа білім беру парадигмасын қабылдамайтынын, немесе шығармашыл әрекетке даяр еместігін көрсетеді.

ММУ респонденттерінің 70% өздері сабақ беретін пән қазіргі білім беруге қойылатын талап деңгейіне сай деп санайды (мұндай жауапты бергендер 60 жастан жоғарылар) [3, С.54].

Жоғары оқу орындарының оқытушыларының басым көпшілігінің педагогикалық білімі жоқ, өздері сабақ беретін пән саласының ғана маманы болып табылады. Бұл жағдай оқытушылардың жаңа келістер мен технологияларды, оқыту әдістерін оқыту процесіне енгізуге өз дәрежесінде мән бермейтіндігін көрсетеді.

ММУ әлеуметтік зерттеулер орталығының мәліметі бойынша оқытушылардың 17% (негізінен 25-40 жас аралығындағы жас оқытушылар) оқытудың жаңа әдістерін енгізу, оқу пәндерінің мазмұнын жаңартуды шешу керек деп санайтынын анықтаған [3, С.64].

Бұл жағдай жоғары білім беру саласындағы өзгерістерді және білімінің жеткіліксіздігін сезінумен жаңа жағдай мен талапқа сай өз іс- әрекетін құру қажеттігінен туындауда. Жоғары оқу орындары оқытушыларының біліктілігін арттыру саласының тәжірибесіне қарағанда оқытушылардың өз әрекетіндегі қиындықтарды жасыруға тырысатынын, оларды талқылап, қорытынды шығаруға даяр еместігін көрсетеді.

Оқытушыларға жеке пән бойынша тақырыптардан сабақты құру жеңіл. Олар тұтас пәнді жобалауды мақсатын нақты тұжырымдап, мазмұнын анықтап, оқыту құралдары мен мақсатының жетістіктерін тексеруге қиналады. Бұл әрекеттегі қиналыстар эмоциялық қысымдар, тұрақсыздық, стрестер, фрустрация, түңілу көңілсіз ортаны туғызады.

Сондай-ақ Қазан қаласында гуманитарлық емес жоғары оқу орындарына жүргізілген сұрақ оқытушылардың өздері білім беретін сала бойынша білімдерімен қатар педагогика және психология саласынан да білімдерінің жетіспейтіндігіен көрсеткен.

Сауалнамаға қатынасқан оқытушылар өздері қажет ететін білімдерді былайша жіктеген:

- 1) өз пәнін білуі;
- 2) оқытуда белсенді әдістерді қолдану;
- 3) өзі сабақ беретін пәннің оқыту әдістері;
- 4) компьютерлік технологиялар;
- 5) іскерлік қарым- қатынас психологиясы;
- 6) аудиторияны басқару әдістері;
- 7) ұйымдастырушылық іскерлігі;
- 8) оқу процесін ұйымдастыруға инновациялық келіс;
- 9) құқықтық білім;
- 10) психология;
- 11) тұлғааралық қатынастар;
- 12) шетел тілі;
- 13) экономика және басқару;

- 14) өзін-өзі ұйымдастыру;
- 15) жасерекшеліктері психологиясы;
- 16) оқытудың шетелдік әдістері. (авторлар жауаптар нұсқасын оқытушылардың өздерінің ұсысы бойынша алып, нәтижені өңдеуде ұқсастықтарына қарай топтастырғанын айтады.)

Практикада оқытушылардың өзін-өзі ұйымдастыру жағынан білімдерінің жетіспеуін бағалай алмауын байқау қиын емес. Бірақ оқытушылардың үштен екі бөлігі кәсіби-педагогикалық іс-әрекетіндігі қиындықтарды «жұмыс бастылықтан», «уақыттың жетіспеуінен» деп санайды.

Сөйткенмен сұраққа қатынасқан оқытушылардың 54% өз біліктіліктерін дәстүрлі курстар арқылы көтеруді қаласа, 22% - пайызы тәлімгерлердің болғанын қалайтынын (негізінен оқытушылықты жаңа бастағандар). Жалпы оқытушылардың 76% өздерін оқытқанды қалайтындарын, тек 28% өздігінен оқуды қолдаса, 6% интернет арқылы қашықтықтан қосымша білім алуды қалаған. Бұл зерттеуден байқайтынымыз оқытушылардың үш бөлігі ғана өз біліктілігін көтеріп, жаңа білім алып, құзырлығын дамытуда белсенді түрде өз мәселесін анықтап, мақсат қойып, оны шешу жолдарын тауып, оқуын өздері ұйымдастырып, оның нәтижесін өз жауапкершілігіне алатынын көрсетеді.

Сауалнамаға қатынасқан оқытушылардың үнемі ақпарат көздерін пайдаланып, интернет желісінен жаңа ақпараттарды іздеумен айналысатындары 37% болса, 33% эпизотты түрде, 5% пайдаланбайтынын көрсеткен. Сөйткенмен, 14% Интернет арқылы кітаптар, дискілерді пайдаланатын болса, тек 1% Интернеттен оқитынын жазған [4].

Бұл сауалнаманың нәтижесіне қарағанда оқытушылар арасында әлі де болса кейбіреулерінің өзін кісіби субъект ролінде сезіне алмайтынын, жаңа жағдайда жұмыс істеуге дайындығына сын көзбен қарамай, сыртқы әсерден жағымды жағдай болатынына үміттеніп, өзбетімен білімін жетілдіруге даярлығының аздығын көрсетеді.

Әрине, ең негізгісі - оқытушының белгілі бір шамада кәсіби дәрежесі мен әлеуметтік мәнді сапаларының қалыптасу деңгейіне сын көзбен қарап, өзін-өзі адекватты бағалауы.

Өзін-өзі бағалау қарым-қатынаста, тұлғааралық қатынаста, іс-әрекет барысында қалыптасады. Кей жағдайларда зерттеу саласының мәніне терең бойламай, сын тұғысынан ойламау педагогика туралы жаңсақ «ғылым емес» деген пікірлерді де туғызады.

Техникалық және басқа да гуманитарлық емес пәндер саласының оқытушылары педагогикаға, педагогикалық білімге қатысты мынадай: «Педагогикада математикалық формулалар жоқ, сандық тәуелділіктер пайдаланылмайды, бір алынған нәтиже бойынша эксперименттер бірнеше рет қайталанбайды, нақты қисындық құрылым жоқ және т.б.» дәлелдерді алға тартады [5]. Бұл жерде табиғи объектілерді зерттейтін жаратылыстану немесе жасанды объектілерді зерттейтін техникалық саланың нақты зерттеу әдістерін адамды зерттеуде пайдаланудың айырмашылығына мән берілмейді.

Өзі үшін жаңа іс-әрекетті игеретін адам (жаңа педагогикалық іс-әрекетті бастайтын оқытушылар үшін әрине жаңа) кафедрада қалыптасқан әдіс тәсілдерді жасап көріп, қателесіп барып меңгереді, кей жағдайда ол әрекетінің тиімділігі шамалы болуы да мүмкін. Бұған қаншама күш, уақыт жұмсап, жүйкесі жұқарады. Тиімсіз тәсілдерді меңгергенде оқытушы қатты күйзеледі, қиналысы артады, қорқыныш туады, ақыр соңында түніліп, оқытушы мамандығынан бас тартуы да мүмкін. Яғни оқытушылық кәсіпке дайындығының төмен болуына байланысты мамандыққа бейімделе алмайды.

Педагогикалық іс-әрекетке дайындықтан өткен оқытушы өз әрекетінде салыстырмалы түрде аз қателеседі, орынсыз қысылмайды, өзінің іс-әрекетіне дайындығын міндетті талап деңгейімен салыстыра алады, өзіне сенімді болады сөйтіп, нәтижелі келістерді және технологияны пайдаланады.

Ғылыми-педагог кадрларды дайындауда жоғары оқу орындарының оқытушыларына қойылатын жаңа талаптар: білім алушылардың жеке тұлғалық және кәсіби дайындығын; тұлғалық сапаларын, жас шамасын ескеру; сабақта ересектерінің белсенді қатысуын ескеру; оқу процесінің барлық кезеңдерінде олардың шешім қабылдауға қатысуын;

мәдениетті тасушы ретінде ересектердің сапалары мен кәсіби мәдениетін пайдалану арқылы оқу барысында сөйлеуіне жағдай жасау. Ғылыми - педагог кадрларға қойылатын басты талап ұтқырлық. Ал ұтқырлық тек әлеуметтік мәселелерін шешумен ғана шектелмей үнемі жаңа идеялар мен технологияларды (өндірістік және әлеуметтік) тәсілдер мен әдістерді және оқыту әдістерін яғни инновацияны іздеумен сипатталады.

Интерактивті оқыту процесінің мақсаты оқытушы мінезінің моделін тиімділікке бұру. Интерактивті процес топтық рефлексиямен қорытылады. Жоғары оқу орнының бәсекеге қабілетті тұлғегі сыртқы ортаның жылдам өзгеру жағдайында тұлғалық тұрақтылығын қамтамасыз ететін өзіндік менеджмент жүйесін білуі қажет. Осының барлығы да жоғары оқу орнындағы білімді, тәжірибелі инновацияға икем оқытушы профессорлардың құзырлығының көрінісімен сипатталады. Жоғары оқу орындарында кәсіби мамандарды заман талабына сай, сапалы дайындау тікелей оқытушылардың ішкі мәдениетімен, ізденісімен, біліктілігімен, тұлғалық әлеуетімен байланысты.

Қорытынды

Білім беруді реформалау процесі, оқытушы - профессорлардың іс- әрекетінің нәтижесіне қойылатын жаңа талаптар жоғары мектепте оқытушыларды және ғылыми - педагог кадрларды дайындауды жетілдіріп, олардың кәсіби біліктілігін көтеруді талап етуде. Оқытушының тұрақты кәсіби құзыреттілігінің негізі оның тұлғалық әлеуеті. Жоғары оқу орнынан кейінгі сатыдағы білім беру жағдайында білім беру технологияларын жетілдіру, оқытушылардың тұлғалық әлеуетін дамытудың негізгі шарттары оқытушының өзін - өзі жетілдіруі, тұлғалық әлеуетінің жоғарылығы, мәдениетінің, үлгі өнегесінің молдығы. Жоғары оқу орындары оқытушыларының басты міндеті әл-Фарабидің «Рухани тәрбиесіз берілген білім – адамзаттың қас жауы» деген даналығына негізделген саналы тұлғаны, алған білімі мен құзыретін тек қана ізгілікке пайдалануға тәрбиелеу [6] арқылы азаматтық қоғамның зиялы қауымын қалыптастыруға қызмет жасау.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Лев Выготский: под ред. В.В. Давыдова. - М.: АСТ Астрель Хранитель, 2008. – 671 с.
2. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. - М.: ИНТОР, 1996. – 541 с.
3. Мясоедова Т.Г. Проблема повышения квалификации преподавателей вузов в условиях реализации концепции непрерывного образования / Т.Г. Мясоедова, С.В. Казакова // Интеграция образования. – 2004. - № 2. – С.57-64.
4. Гурье Л.И. Моделирование системы педагогических компетенций научно-педагогических кадров высшей профессиональной школы / Л.И. Гурье. – Казань: РИЦ Школа, 2009. – 186 с.
5. Гурье Л.И. Последипломное образование преподавателей вузов в условиях инновационных процессов / Л.И. Гурье. – Казань: РИЦ Школа, 2008. – 244 с.
6. Абу Насраль-Фараби: НАН РК, Ин-т философии. - Алматы: Ғылым, 1994. – 445 с., III с. Аль Фараби Таңдамалы трактаты Алматы, 1994... Таңдамалы трактаттары / Әбу Насыр әл-Фараби; [кұраст. Ә. Нысанбаев, Ғ. Құрманғалиева, Ж. Сандыбаев].

ОӘЖ 377.2

Қ.Құспанова

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ ИДЕЯСЫНЫҢ БОЛАШАҚ МАМАННЫҢ ӘЛЕУЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ МАҢЫЗЫ

Қазақстан, Атырау, Атырау мұнай және газ университеті

Аңдатпа

Мақалада рухани жаңғыру идеясының болашақ маманның әлеуетін қалыптастырудың маңызына тоқталады. Қоғамдағы рухани жаңғыру ұлттық құндылықтармен, тілді менгерумен тікелей байланыстылығын көрсетеді.

Түйінді сөздер: рухани жаңғыру, мәдениет, болашақ маман, әлеует, қалыптастыру.

Аннотация

В статье рассматривается значение идеи духовного возрождения при формирования потенциала будущего специалиста. Духовная модернизация общества отражает непосредственную связь с национальными ценностями, языковым менталитетом.

Ключевые слова: духовная модернизация, культура, будущий специалист, потенциал, формирование.

Abstract

The article discusses the importance of the idea of spiritual revival in the formation of the potential of the future specialist. Spiritual modernization of society reflects a direct connection with national values, language mentality.

Keywords: spiritual modernization, culture, future specialist, potential, formation.

Мемлекет басшысының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында «болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалады. Сондықтан, әрбір қазақстандық, сол арқылы тұтас ұлт ХХІ ғасырға лайықты қасиеттерге ие болуы керек. Мысалы, компьютерлік сауаттылық, шет тілдерін білу, мәдени ашықтық сияқты факторлар әркімнің алға басуына сөзсіз қажетті алғышарттардың санатында», - деп атап көрсете отырып, рухани жаңғыру идеясының болашақ маманның әлеуетін, рухани құндылықтарын қалыптастырудың маңызы жан - жақты ашылып берілген.

Шығыстың ғұлама ойшылы әл-Фараби «Адамға ең бірінші тәрбие беру керек, тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы, ол келешекте оның өміріне және қоғамға үлкен апат әкеледі», - деген тұжырымы қоғам алдына үлкен жауапкершілікті мақсат етіп қояды [2]. ХХІ ғасырдың сұранысы әлемдік білім көшіне ілесе алатын, құзыретті тұлғаның қалыптастыруға бағытталған. «Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздерінде» тәрбиенің мақсаты: ата-анасын қадірлеп, қастерлейтін, туған жерін, Отаны Қазақстанды сүйетін, қазақ тілін, мәдениетін, тарихын менгерген және ардақтайтын, толерантты, халықтар достығын, ел бірлігін сақтайтын, дені сау, жан дүниесі бай, еңбекке бейім, ана тілін және шетел тілдерін еркін менгерген, сапалы білім алған, құзыретті, дарынды, өзінің болашақ кәсібін таңдай алатын азамат тәрбиелеу мәселесі қоғам алдына қойылып отыр.

Қазақстан Республикасы бүкіләлемдік білім кеңістігіне енуді мақсат етуіне орай, үздіксіз білім беру жүйесінде түбегейлі өзгеріске түсуі тұлғаның тәрбиелік, мәдени деңгейін әлемдік жетістіктер деңгейіне көтеруді, жаңаша парадигманы қажет етеді. *Тәрбие парадигмасы* қоғамның дамуына байланысты, мақсат, міндеттеріне сәйкес өзгеріп отыратын жаңашыл әдіс тәсілдерді, ұстанымдарды, тұғырларды қажет ететін зерттеу әрекеттерін қалыптастырады. Білім беру жүйесінің әлемдік білім кеңістігіне кіріктірілуі де тәрбиеге жаңаша көзқарасты - жалпыадамзаттық құндылықтар тұрғысынан қарастыруды көздеп отыр.

Демократия құрып жатқан Қазақстан Республикасы үшін, оның ішінде құқықтық реформаның басты субъектісі болып отырған қазақ халқының ғасырлар бойы жинақталған, дәстүрлі құқықтық құндылықтардың ұлт менталитетінде алатын орны ерекше.

Қазіргі кезде философиялық әдебиеттерде құқықтың мазмұны мен табиғатын ашуға тұрақты екі көзқарас қалыптасқан. Бірінші, тиым салу, немесе дәстүрлі құқық. Екіншісі, либералдық, яғни адамның табиғи құқы мен бостандығын паш ететін көзқарас. Дәстүрлі көзқараста құқық пен заң бір деп қарастырылады және олардың арасында айырмашылық жоқ. Құқық адамдардың мінез-құлқын реттейтін, мемлекет тарапынан үнемі қолдау тауып отыратын жүйе. Бұл жүйені бұзғандар жауапқа тартылып жазасын алады. Бір ауыз сөзбен айтсақ «рұқсат етілмегендердің бәріне тиым салынады». Екінші көзқарас ХVІІІ ғасырда ағартушылық философия шеңберінде пайда болды. Бұл бағыттың өкілдері И.Кант, Ш.Монтескье, Ж.Ж.Руссо, Ч.Беккариа т.б.

Олардың ойынша, құқықта бірінші тиым салу немесе жазалау, адамның іс-әрекетін шектеу емес, керісінше адамның еркіндікке, бостандыққа деген құқығы. Құқық ұғымының алғашқы мәні: адамның өмір сүруге, меншікке, қауіпсіздікке, ар бостандығына, сөзге, көшіп-қонуға құқылы деді. Табиғи қарапайым құқыққа мемлекет ешқандай шек қоймауы керек.

Сонымен құқық мәселесіне екі методологиялық көзқарас пайда болды, біріншісі, адамдардың іс-әрекетіне, мінез-құлқына тиым салу арқылы қоғамда тыныштық пен тәртіп сақтау, екіншісі, жеке бастың еркіндікке құқы. Әрине бұл екі көзқарастар бірімен-бірі тығыз байланысты, дегенмен де, бүгінде құқықтық мемлекет құру либералдық құндылықтар негізінде жүргізілуде. Қазақ менталитетіне либералдық құқық жақын екенін айтуға болады, оның тамыры тереңде жатыр. Олардың мазмұны мен ауқымы мемлекеттік құқыққа қарағанда әлде қайда кең. Егер мемлекеттік құқық мемлекетпен бірге бір мезгілде пайда болса, жеке бастың құқығы мемлекет пайда болғанға дейін өмір сүрген. Ол мәдениеттің ажырамас бір бөлігін құрай отырып, халық даналығы негізінде, моральдық-этикалық қағида, салт-дәстүр, әдет арқылы реттеліп отырған. Сондықтанда құқықтық құндылықтардың жеке тұлғалық мағынасы адам мен дүние қатынасын қамтыса, мемлекеттік құқық, адам мен мемлекет институттарының ара - қатынасынан туындайды. Бірінші қатынас биресми, қалыпсыз, қалыпқа келе бермейтін немесе өте қиын келетін болса, екіншісі қалыпты сақтауға үнемі ынта танытып отыратын құбылыс. Әрине жеке бастың құқықтық құндылықтары мен мемлекеттік құқық ұғымы арасында үнемі қайшылықтар болып тұрады. Бұл заңды құбылыс.

Құқықтық мәдениетті ұлт менталитетінің темірқазығына айналдыру дегеніміз – ұлттық сана-сезімнің құқықтық беріктігін күшейту, агрессиялық пиғылдағы ойлар мен іс-әрекеттерге заң жүзінде тойтарыс берудің рухани қамалын жасау. Халық болып Ата заңды қорғау, оны бұлжытпай орындау құқықтық мәдениеттің көзі болады.

Елбасының мақаласындағы «Ұлттық жаңғыру деген ұғымның өзі ұлттық сананың кемелденуін білдіреді. Оның екі қыры бар. Біріншіден, ұлттық сана-сезімнің көкжиегін кеңейту. Екіншіден, ұлттық болмыстың өзегін сақтай отырып, оның бірқатар сипаттарын өзгерту, - деген тұжырымынан ділге, діне деген құрмет, рухани сананы, құқықтық мәдениетті қалыптастыруға аса мән берілген [1].

Кез келген халықтың рухани-адамгершілік өмірінде *халықтық педагогика* бай және сан-алуан, өйткені ол түрлі этникалық ұлыстардың мыңдаған жылғы тәжірибесімен жасалған педагогикалық мәдениеттің ажырамас бөлігі болып табылады. Халықтық дәстүрлер әрқашан адамзаттық дамудың барысында, өзін этикалық халықтық сананың табиғи құрамдас бөлігі екенін көрсетті. Соған қарамастан дәстүрдің ескісі мен жаңасы да өзгеріске ұшырауда. Бірақ олардағы басты нәрсе - өтіп бара жатқан ұрпақ пен келер ұрпақтың арасындағы жанды байланыс болып сақталып келеді. Сондықтанда осы заманғы тәрбиенің мәні - халықтардың озық ізгілік дәстүрлерін қайта жандандыру арқылы ұрпақтардың адамгершілігін нығайту болып табылады.

Ұлттық мәдени құндылықтарды тәрбиелеу жүйесінде қолдану. Еліміздегі бейбітшілік пен ұлтаралық бірлік, ішкі және сыртқы саясат мәселелері, соның ішінде ұлтаралық мәдениетті қалыптастыру мәселесі негізгі орын алады. Сондықтанда, біздің алдымызда тұрған негізгі міндет ұлттық мәдениет пен әлемдік өркениетті өзара сабақтастыра отырып бүгінгі ХХІ ғасыр ағымына лайықты тұлға қалыптастыру. ХХІ ғасырағы мына лайықты тұлға – өз ана тілін білетін, басқа тілі құрметтейтін, тарихи зердесі жоғары, ұлттық салт-дәстүрден нәр алған, әлемдік ғылыми-техникалық прогресс көшіне ілесе алатын адам [4].

Бүгінгі ХХІ ғасыр жастарына тәрбие беруде халықтық тәлімдік мұраларға тоқталмай кетуіміз мүмкіне мес. Ұлттық тәрбие көне түркі тектес халықтар дәуірінен бастау алады дейтін болсақ, тәрбиенің негізгі көзіне – көне тастағы жазбалар, халық ауыз әдебиеті мұралары, этнографиялық материалдар, халықтық салт-дәстүрлер, отбасы тәрбиесі жатады.

Ұлттық тәрбиенің мақсатына тұлғаны ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарға бағдарлау, ана тілін және мемлекеттік тілді, қазақ халқының, Қазақстан Республикасындағы этностар мен этникалық топтардың мәдениетін құрметтеуге тәрбиелеу.

Құндылық деген ұғым философиядағы, қоғамтанудағы және педагогикадағы негізгі құбылыстардың бірі болып табылады. Мәселен, философияда құндылық қоршаған дүниедегі объектілердің әлеуметтік ерекшеліктерін, олардың адаммен қоғам үшін, қоғамдық өмірмен табиғаттағы құбылыстардың дұрыс немесе бұрыс мәнін (игілік, жақсылық пен жаманшылық, әсем және көріксіздік) түсіндіру үшін қолданылады.

Мәдени-тарихи тәжірибе дәлелдегендей жалпы әлемдік құндылық болып саналатын: қайырымдылық, сүйіспеншілік, еркінділік дегендерді педагогикада адамгершілік өлшемдердің көрсеткіші деп санайды.

Тәрбиенің негізі болып саналатын жалпы әлемдік құндылықтардың бірі – тәрбиенің басқа адамға деген қажеттілігі, басқа адамдарды сүйе білу қажеттілігі болып табылады. Әр адамның тағдыры әрқашан әлемдік дүниемен, адамдармен, ұжыммен байланысты. Сондықтан демократияландыру, адамның құқығы мен бостандығын сақтау жағдайларында ұжымдағы қарым-қатынас мәселелері бұл күнде ерекше маңызға ие болуда.

«Құндылық» философия, психология, педагогика ғылымдарындағы негізгі ұғымдардың бірі болып табылады. Мысалы, философияда құндылық дүниедегі объектілердің ерекшеліктерін адам мен қоғамға, қоғамдық өмір мен табиғаттағы құбылыстардың дұрыс немесе бұрыс мәнін көрсететү (игілік, жақсылық пен жаманшылық, әсемдік пен көріксіздік) үшін қолданылады.

Сондай-ақ, құндылықты құбылысты қоғамдық сана түрінде (әділеттілік немесе әділетсіздік) сипаттап қана қоймайды, сонымен бірге оларға баға береді, оларды мақұлдайды немесе айыптайды және олардың жүзеге асуын талап етеді немесе кемшілікті жоюдың өлшемі болып табылады. Жалпыадамзаттық құндылықтардың арасында философтар мен прогресшіл ойшылдар мен педагогтар әрқашан бірінші *орында адамның құқығын, оның бостандығын және соған сәйкес келетін тәрбие мен білімді бөліп қарастырған.*

Кез келген халықтың өмірінде жалпыадамзаттық құндылықтардың орнығуы қоғамның тарихи дамуының заңды нәтижелері болып табылады. Адам құқығының адамгершілік мүмкіндігі басқа жалпыадамзаттық құндылықтар сияқты ғасырлар бойы жинақталып, жаңа үлгінің негізінде адамның мінез-құлқын реттеуші ретінде қызмет етеді.

Оқушылардың тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруда, оларға адамзат баласының қол жеткен қоғамдық-тарихи тәжірибесімен қатар, қоғамдық-этикалық қалыптар мен ізгілікті-адамгершілікті игеруге болатынын тәжірибеден көруге болады. Жалпыадамзаттық құндылықтар халықтық дәстүрлерде, адамгершілік принциптерде, діни мәдениетте нақты жазылып қойылған және әлеуметтік ойдың озық белгілері, жеке тұлғаның қасиеттері, адамгершілік үлгілері жинақталған күйде, әдептіліктің қоғамда қабылданған үлгісі ретінде көрінеді.

Ғалым-педагогтар осы заманғы педагогиканың алдында басты екі міндет тұр деп көрсетеді. Біріншіден, педагогиканы жалпыәлемдік құндылық (педагогикада адамды жақсы көру және адам бостандығын қамтамасыз ету) деңгейіне көтеруге әрекет жасаған жөн. Екіншіден, барынша жетілген адамзаттық идеалды құру. Осы екі міндетті кіріктіріп адами мұрат жасауда бостандық пен сүйіспеншілік сияқты құндылықтарды да ескеру қажет.

Жалпы әлемдік құндылықтар – түрлі халықтың, түрлі діннің, түрлі дәуірдің рухани мақсаттарын жақындастыратын құбылыс. Сол себепті де ол жалпыадамзаттық деп аталады. XX ғасырдың соңында Халықаралық топ алғаш рет дүниежүзілік тарихта адамның құқықтары туралы халықаралық негізге алынатын құжаттар жасады. «Адам құқықтарының жалпыға бірдей Декларациясы», «Баланың құқықтары туралы конвенция» және т.б., оларда тәрбиенің әдіснамасы мен теориясы, жаңартылған мақсат пен мүдделер қарастырылған. Онда халықтардың рухани құндылықтарын дамытуда жаңа көзқарастарға негізделген халықаралық стандарт болып табылатын жалпыадамзаттық құндылықтар - адамның құқықтары мен бостандығы көрсетілген.

Қазақстан Республикасы аталған құжаттардың басты идеяларын білім саласында негізге алды. Мектептегі тәрбие жұмысын жалпы әлемдік құндылықтарға негіздей отырып, жаңа құндылықтар жасауға талпыныс жасау көзделуде. Оның мәні жас ұрпақты басқаларда

бар нәрсені бағалай білуге үйрету, жалпыадамзаттық дамуға үлес қосуға, халықтардың күш-жігерімен жасалған құндылықтарды құрметтеуге және қорғай білуге тәрбиелеу.

Жалпыадамзаттық құндылықтарды игерудегі - маңызды құрал ана тілі. Тіл арқылы кез келген халықтың даму дәрежесін, оның тарихын, мәдениетін түсінуге болады. Өз ұлтының тілін, музыкасын, әдет-ғұрпын, ауыз-әдебиетін, мақал-мәтелдерін білмеу, ол өз халқынан, өскен ортасынан, ұлттық менталитетінен жұрдай болып, қол ұзу болып табылады. Өз халқымен рухани байланысы жоқ адам, тамырсыз өскен өсімдік, қуыс кеуде болып қалады. Ондай адамды космополит деп атайды. Өз халқының тілін, мәдениетін білмейтін адам өз халқының тарихын, әдет-ғұрпын мақтан ете алмайды. Тіл – ол тек ұлттардың қарым-қатынас құралы ғана емес, ол сонымен қатар оның бейнесі, мәні, дүниетанымының шегі. Адамның сөйлеу мәнерінде ұлттық ерекшелік көрініп тұрады. Әр жеке тұлға өз ұлтының рухымен сомдалуы тиіс [4].

Елбасының «Цифрлы Қазақстан», «Үш тілде білім беру», «Мәдени және конфессияаралық келісім» сияқты бағдарламалар – ұлтымызды, яғни барша қазақстандықтарды ХХІ ғасырдың талаптарына даярлаудың қамы», - деген тұжырымы болашақ маманның әлеуетін қалыптастырудың негізі болып табылады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру / Айқын. – 2013. - 13 сәуір.
2. әл-Фарабидің философиялық трактаттары. – Алматы, 1973. – 318 б.
3. Білім туралы: Қазақстан Республикасының Заңы. – 07.06.1999. - № 389-І. - 1999 жылғы 22 қарашадағы № 484-І, 2001 жылғы 11 шілдедегі № 20-ІІ Заңдармен енгізілген 2001 жылғы 24 желтоқсандағы № 276-ІІ Заңдармен енгізілген өзгертулер мен толықтырулармен Қазақстан Республикасындағы Білім туралы заңнама.
4. Иманбаева С.Т., Майғанова Ш. Тәрбие жұмысының теориясы мен әдістемесі. – Алматы: ОНОН, 2017. - 343 б.

УДК 37.01

Е.М.Тілеубергенов

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ - ҰЛТТЫҢ ЖАҢҒЫРУЫ

Қазақстан, Алматы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа

«Рухани жаңғыру - ұлттың жаңғыруы» атты мақалада Елбасының ұлттың жаңғыруын халықтың, қоғамның алдына негізгі миссия ретінде, ұлттық сананың жаңғыруына негіз болатынына тоқталады. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты жобадағы бағыттардың қазіргі таңда орындалу жолдарына тоқталған. Елбасының ұсынып отырған ағылшын тілінің менгеру әлемдік білімдік кеңістіктің талап етіп отырғанын, еліміздің азаматтары ағылшын тіліне деген ынтасының өскені де жобадағы ұсыныстың көкейкестілігін ашып көрсеткен. Бүгінгі таңда болашақ маманды даярлау жоғары мектеп жағдайында ұлттың интеллектуалды әлеуетін қалыптастыру мәселесіне тоқталған. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» және «Интеллектуалды ұлт -2020» ұлттық жобаларының өзара сабақтастығына талдау жасалған.

Түйінді сөздер: Рухани жаңғыру, рухани құндылықтар, ұлттық сана, әлемдік білім беру жүйесі, интеллектуалды ұлт.

Аннотация

В статье «Духовное обновление – обновление нации» Глава государства указывает, что национальное обновление является основной миссией, стоящей перед народом и обществом, которая должна стать основой для обновления национального самосознания. Он подробно останавливается на путях выполнения направлений проекта «Ориентир на будущее: духовное обновление» в современных условиях. Глава государства подчеркивает, что предлагаемый проект по овладению английским языком требует мировым образовательным пространством, повышение интереса граждан нашей страны к изучению английского языка подтверждает актуальность проекта. Также он останавливается подробно на вопросе формирования интеллектуального потенциала нации в условиях высшей школы по подготовке будущих специалистов.

Проводит анализ преемственности национальных проектов «Ориентир на будущее: духовное обновление» и «Интеллектуальная нация-2020».

Ключевые слова: Духовное обновление, духовные ценности, национальное сознание, мировая образовательная система, интеллектуальная нация.

Abstract

In the article “Spiritual renewal – the renewal of the nation” the Head of the state indicates that national renewal is the main mission facing the people and society, which should become the basis for the renewal of national self-awareness. He focuses in detail on the ways of accomplishing the directions of the project “Reference point for the future: spiritual renewal” in today’s conditions. The head of the state emphasizes that the proposed project on mastering the English language is required by the world educational space, increase in the interest of citizens of our country to learning English confirms the relevance of the project. He also focuses in detail on the issue of the formation of the nation’s intellectual potential in the conditions of a higher school for training of future specialists. He conducts an analysis of the continuity of national projects “Reference point for the future: spiritual renewal” and “Intellectual Nation-2020”.

Keywords: spiritual renewal, spiritual values, national consciousness, world educational system, intellectual nation.

Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты халыққа жолдауында ұлттың жаңғыруын халықтың, қоғамның алдына негізгі миссия ретінде ұсынып отыр. Елбасы «Қазақстанға түбегейлі жаңғыру және жаңа идеялар арқылы болашағын баянды ете түсудің теңдессіз тарихи мүмкіндігі беріліп отыр. Мен барша қазақстандықтар, әсіресе, жас ұрпақ жаңғыру жөніндегі осынау ұсыныстардың маңызын терең түсінеді деп сенемін. Жаңа жағдайда жаңғыруға деген ішкі ұмтылыс – біздің дамуымыздың ең басты қағидасы», - деп атап көрсетуі ұлттық сананың жаңғыруына негіз болады деп ойлаймыз [1].

«Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты жобадағы қамтылған мәселелер өз шешімін тапты:

Бірінші, отандық мәдениет БҰҰ-ның алты тілі – ағылшын, орыс, қытай, испан, араб және француз тілдерінде сөйлеуі үшін мақсатты ұстаным болуы шарт.

Екінші, ол бүгінгі қазақстандықтар жасаған және жасап жатқан заманауи мәдениет болуға тиіс.

Үшінші, мәдени қазыналарымызды әлем жұртшылығына таныстырудың мүлдем жаңа тәсілдерін ойластыру керек. Мәдени өнімдеріміз тек кітап түрінде емес, әртүрлі мультимедиалық тәсілдермен де шыққаны абзал.

Төртінші, бұған ауқымды мемлекеттік қолдау жасалуы қажет. Сыртқы істер, Мәдениет және спорт, Ақпарат және коммуникациялар министрліктері жүйелі түрде, қоян-қолтық жұмыс істеуі керек.

Бесінші, бұл жұмыста шығармашылық зиялы қауым, оның ішінде Жазушылар одағы мен Ғылым академиясы, университеттер мен қоғамдық ұйымдар үлкен рөл атқаруға тиіс. Біз заманауи мәдениетіміздің қандай өкілдері әлемдік аренаға жол тартуы керектігін анықтап алуымыз керек. Ұлттық мәдениетіміздің озық үлгілерін іріктеп алғаннан кейін шетелдерде оларды таныстыру рәсімдерін өткіземіз. 2017 жыл жер жүзіне мәдениет саласындағы қай жетістіктерімізді көрсете алатынымызды айқындап алу тұрғысынан шешуші жыл болмақ. Содан соң бірегей бағдарламаны 5-7 жылда тыңғылықты жүзеге асырамыз. Осылайша, мың жылдық тарихымызда төл мәдениетіміз тұңғыш рет әлемнің барлық құрлықтарына жол тартып, басты тілдерінде сөйлейтін болады.

Алтыншыдан, ұлт мақтанышы біздің бұрынғы өткен батыр бабаларымыз, данагөй билеріміз бен жырауларымыз ғана болмауға тиіс. Мен бүгінгі замандастарымыздың жетістіктерінің тарихына да назар аударуды ұсынамын. Бұл идеяны «Қазақстандағы 100 жаңа есім» жобасы арқылы іске асырған жөн [1].

Отандық мәдениет БҰҰ-ның алты тілі – ағылшын, орыс, қытай, испан, араб және француз тілдерінде сөйлеуі үшін мақсатты ұстаным болуы шарт тұрғысынан алатын болсақ, орта және кәсіптік білім беру жүйесінде, жоғары оқу орындарында үш тілді білім беру мәселесі іске асты деп айта аламыз. Себебі, өзім қызмет атқарып отырған қара шаңырақ,

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінде жылдан - жылға ағылшын тілінде білім беру жақсы жолға қойылып, профессор-оқытушылар мен студенттер тарапынан сұраныстар жоғарылап отыр.

Елбасы ұсынып отырған ағылшын тілің менгеру әлемдік білім жүйесі талап етіп отырғанын көрегендікпен айқындап беріп отыр. Әр заттың басында өзіндік қиыншылығы болады, кейін осы ұсыныстың жақсы нәтижесін көреміз. Әлемдік тіл ағылшын тілі. Еліміз тәуелсіздік алғаннан бері халқымыз еркін әлемдік кеңістікке кіріктіріліп отыр. Шетелге шыққан еліміздің азаматтары ағылшын тіліне деген ынтасының өскені де жобадағы ұсыныстың көкейкестілігін ашып беріп отыр.

«Қазақстандықтар жасаған және жасап жатқан заманауи мәдениет болуға тиіс», - деген қағидасы да өз деңгейінде даму үстінде. Цифрлық Қазақстан жобасы да Елбасы жолдауының негізгі бағыты болып табылады. Заманауи мәдениет көшіне қазақстан ғалымдары да өз үлестерін қосып отыр. Қ.Сәтпаев атындағы политехникалық университетінің түлегі Достай Раманқұловтың әлемдік Нобель сыйлығының лауреаты болуы да Қазақстандағы білім беру жүйесінің көрсеткіші болып табылады [2]. Өскемендік А.К.Бахтиннің «Өнеркәсіпте жарылыс үшін арзандық энергетикалық қоспасы» жаңалығы үшін шведтік компанияның «Нитро Нобель» сыйлығының лауреаты болуыда, Альфреда Нобельдің статуеткасы мен 120 мың доллар мөлшерінде сыйлыққа ие болуы да қазақстандық ғылымның дамуының нәтижесі деп бағалауға болады [3].

«Мәдени қазыналарымызды әлем жұртшылығына таныстырудың мүлдем жаңа тәсілдерін ойластыру керек, мәдени өнімдеріміз тек кітап түрінде емес, әртүрлі мультимедиалық тәсілдермен де шыққаны абзал», яғни «біріншіден халықтың орасан зор мәдени мұрасың соның ішінде осы заманғы ұлттың мәдениетін фольклорын дәстүрлер мен салттарын зерделеудің біртұтас жүйесін жасау. Ұлттық әдебиет пен жазудың сан ғасырлық тәжірибесін қорыту және кеңейтілген көркем, ғылыми, өмірбаяндық дестелер жасау», - деген бағыты бойынша елімізде «Мәдени мұра» бағдарламасы бойынша да өте үлкен шаралар атқарылды. «Рухы берік, санасы ояу, мәдениеті озық, әдебиеті ерен өрен елдің болашағы да баянды болады», - деп, халықтың бай дәстүрлері мұраларын жинақтау, сақтау және дәріптеу, туған өлке мәдениетін т.б. аса мән берілді.

Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласы – «Жаңа тұрпатты жаңғырудың ең басты шарты – ұлттық кодынды сақтай білу» - бұл негізгі ұстаным тұрғысынан қарастырылды.

«Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» жобасы Елбасының «Интеллектуалды ұлт-2020» жобасында бүкіл халықтың алдына қойған негізгі идеясы «Интеллектуалды ұлт-2020» ұлттық жобасының мақсаты жаңа тұрпатты қазақстандықтарды тәрбиелеу және Қазақстанды бәсекеге қабілетті адам капиталы бар елге айналдыру, ұлттың интеллектуалдық әлеуетін дамыту және ол жобаның мемлекетті стратегиялық тұрғыдан дамыту бағыты үш құрамдас бөліктен тұрады: білім беру жүйесін инновациялық даму жолына түсіру; қуатты ақпараттық революция, яғни ақпараттық технологиялар паркін қалып-тастыру; жастарға рухани тәлім-тәрбие беру. Сонымен бірге ұлттық жобаның негізгі идеясы жаңа тұрпатты азаматты тәрбиелеу және Қазақстанды бәсекеге қабілетті адами капиталы қалыптасқан мемлекет деңгейіне жеткізумен байланысты. Қазақстан Республикасы Президентінің интеллектуалды ұлтты қалыптастыру міндеті өте маңызды және тереңірек ұғынуды қажет етеді, себебі ол Қазақстанның бәсекеге қабілетті экономикасын құру, әлемнің бәсекеге қабілетті дамыған 30 елінің қатарына Қазақстанның енуі үшін негізгі бағдар болып саналады.

Елбасының бағдарламалық еңбектерінде көрсетілгендей, білім жүйесін инновациялық технологиялармен жабдықтау, білімнің халықаралық стандартын менгеру, сапалы білім беруге қол жеткізу, қоғам сұранысына жауап беретін білікті маман, интеллектуалды дамыған, шығармашылықпен жұмыс істейтін Қазақстан Республикасының кәсіпкер азаматтарын даярлау отандық білім саясатының негізгі ұстанымын айқындайды [5; 6].

Мемлекеттің бәсекеге қабілеттілігін сақтау ұлттың интеллектуалды әлеуетін қалыптастыру. Интеллектуалды тұлғаны, интеллектуалды ұлтты қалыптастыру – қоғамдағы

ең көкейтесті мәселелердің бірі. Интеллектуалды әлеует – интеллектуалды іс-әрекеттің барлық түрлерін, оның субъектілерін, ғылымды, білімді, жаңашылдықты біріктіретін интегративті ұғым, ең алдымен, қоғамның интеллектуалдық ресурсы болып табылатын үздіксіз білім беру жүйесінде (мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту, бастауыш білім, негізгі орта білім, жалпы орта білім, техникалық және кәсіби білім, арнайы білім, жоғары білім, жоғары оқу орнынан кейінгі білім) қалыптасады.

Бүгінгі таңда болашақ маманды даярлау жоғары мектеп жағдайында ұлттың интеллектуалды әлеуетін қалыптастыру бойынша, көбінесе әр түрлі кезеңдерде бұл құбылысты қалыптастырудың ғылыми-теориялық негіздерін, интеллектуалды ұлтты табысты қалыптастыру үздіксіз білім берудің барлық деңгейлерінде ғылыми негізделген әдістемесіз мүмкін емес екенін ескере келе, университет «Болашақ маманның интеллектуалды әлеуетін қалыптастыру негіздері» пәнінің тұжырымдамасын, оқу бағдарламасын, оқу құралын дайындағаны белгілі. Бұл пән республиканың көптеген жоғары оқу орындарында оқытылып отыр. Бұл пәннің ерекшелігі Елбасының әр жылғы, 1997 жылғы «Қазақстан – 2030» Стратегиясынан бастап, қазіргі «Қазақстан -2050» Стратегиялық бағдарламасына дейінгі жолдауларының тарихи- тәлімдік мазмұнын түсіндіреді, интеллектуалды тұлға мен интеллектуалды ұлттың әлеуетін қалыптастыруға негізделген индикаторларды және сол индикаторларға сәйкес құндылықтарды тұлға бойында қалыптастыруды, ақпараттық және инновациялық технологияларды т.б. оқытады [6].

2004 жылғы «Бәсекеге қабілетті Қазақстан үшін, бәсекеге қабілетті экономика үшін, бәсекеге қабілетті халық үшін» Жолдауында әлемдік білім кеңістігіне толығымен кірігу білім беру жүйесін халықаралық деңгейге көтеру, оқушыларды жоғары сатыда бейінді оқытуды көздей-тін он екі жылдық білім беруге көшу, білім беру жүйесінің материалдық-техникалық базасын елеулі түрде нығайту, біріншіден, бала бақшалар жүйесін қалпына келтіруге және толыққанды мектепке дейінгі білім беруді қалыптастыруға кірісу, екіншіден, реформалаудың нәтижелерінің бірі жаңа сатыдағы педагогтың өмірге келуі, көптілді білімі бар педагогтар үшін қызмет орындарына ерекше назар аудару, мұғалімдердің біліктілігін неғұрлым сапалы деңгейге көтеру, білім беру жүйесінің қызметкерлерін қайта даярлау жөніндегі республикалық және аймақтық институттардың материалдық-техникалық базасын нығайту, келешекте мұғалім мамандығы ең беделді әрі жоғары ақы төленетін мамандықтардың бірі болуы. Ұлттық бәсекелестік қабілеті бірінші кезекте оның білімділік деңгейімен айқындалады [6].

Рухани жаңғыру - ұлттың жаңғыруы бұл тікелей өсіп келе жатқан жас ұрпақтың рухани санасына, бәсекеге қабілеттілігіне, өмірді мәнді сүруге деген ұмтылысына байланысты. 90 жылдық тарихы бар қара шаңырақ Абай атындағы ұлттық педагогикалық университетінің ұжымы да үлкен табыспен келіп отыр. Әлемдік жоғары оқу орындарының жоғары қатарында болуы, педагогикалық жоғары оқу орындарының тобының басында тұруы Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру», «Интеллектуалды ұлт -2020» атты ұлттық жобаларын іске асырудағы қосқан іргелі үлесі деп бағалаймыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру / Айқын. – 2013. - 13 сәуір.
2. Интернет көзі [Электрондық ресурс]: URL: www.time.kz.
3. Интернет көзі: [Электрондық ресурс]: URL: [https://www. Google.kz](https://www.Google.kz).
4. Интернет көзі: [Электрондық ресурс]: URL: <http://nuralib.kz/kk/nezavisimost>.
5. Қазақстан Республикасының үздіксіз білім беру жүйесінде ұлттың интеллектуалды әлеуетін дамыту тұжырымдамасы. – Алматы: Абай атындағы ҚазҰПУ, «Ұлағат», 2013. - 36б.
6. «Болашақ маманның интеллектуалды әлеуетін қалыптастыру». Оқу құралы. – Алматы: Абай атындағы ҚазҰПУ, «Ұлағат». - 2013. – 305 б.

**БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІН «КӨРКЕМ ЕҢБЕК»
ПӘНІН ОҚЫТУҒА ДАЯРЛАУ**

Қазақстан, Алматы, Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа

Мақалада 12 жылдық білім беру жүйесіне көшуде болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін «Көркем еңбек» пәнінің ерекшеліктерін ескере отырып оқытуға даярлаудың кейбір мәселелері сөз болады. 12 жылдық білім берудің басты талаптарына сай бастауыш мектептегі «Көркем еңбек» пәнін жеке тұлғаға бағдарлап оқытуға баса мән беріледі.

Түйінді сөздер: бастауыш сынып, 12 жылдық білім беру, жаңартылған білім беру мазмұны, кіріктірілген пән, көркем еңбек, бейнелеу өнері.

Аннотация

В статье рассматриваются некоторые проблемы подготовки будущих учителей начальных классов, учитываются особенности методики преподавания предмета «Художественный труд» в системе 12-летнего образования. В соответствии с основными требованиями 12-летнего образования акцент делается на личностно-ориентированное обучение учащихся начальных классов предмету «Художественный труд».

Ключевые слова: начальная школа, 12-летнее образование, обновленное содержание образования, интегрированный предмет, художественный труд, изобразительное искусство.

Abstract

The problem of this article are considered the preparing Future primary teachers at the subject of «Art work» in the 12-th years school education. In accordance with the basic requirements of the 12-year education, the emphasis is on personal-oriented instruction in the elementary school "Art work".

Keywords: Primary School, 12 years education, updated education content, integrated, art work, art.

Қазіргі таңдағы адамзат тіршілігінің негізгі тұғырнамасы білім болып табылады. Жаңа заман жаңа көзқарас тудырып, іргелі жаңғыртулар жасау мен білімді дамытудың жаңа сапалық деңгейін қажет етіп отырған кезеңде Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың білім беруді өз назарында ұстап отыруының мәні зор. Ол «Жаңа онжылдық–жаңа экономикалық өрлеу – Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері» атты жолдауында: 2020 жылға қарай орта білім беруде 12 жылдық оқыту моделінің табысты жұмыс істеуі үшін Үкімет барлық қажетті шараларды қабылдауы тиіс, –деп көрсетті [1]. Мемлекет деңгейінде көтеріліп отырған білім беру мәселесі бүгінгі күні әлемдік білім беру кеңістігіне енудің алғышарты болып табылады.

Еліміздегі білім берудің жаңа жүйесі, оның мазмұнының түбегейлі өзгеруі бүкіл оқу-әдістемелік жүйеге, мұғалімдер алдына жаңа талаптар мен міндеттер қойып отыр. Осы себепті 12 жылдық білім беру жүйесіне көшу тұсында болашақ мұғалімдерді даярлауда көп мәселелер қарастырылуы да заңды.

ҚР Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында: «Мектептегі білім сапасы сапалы даярланған педагогтермен айқындалады. Олар бұл білімдерін әр түрлі әдістермен білім алушыларға береді» [2], – деп, кәсіби даярлықтың жоғары сапалы қол-жетімділігі кәсіби сауаттылық негізі екенін анықтап берді. Білім беру сапасын арттыруда маңызды рөл атқаратын факторлар: 1) лайықты адамдар ғана мұғалім болуы керек; 2) олар оқытушылық қызметтің тиімділігін арттыруға мүмкіндік беретін дайындықтан өтуі қажет; 3) әрбір оқушы сапалы білім алатындай жағдайды қамтамасыз ету қажет [3]. Даярлығы жоғары білікті, кәсіби құзырлы педагог жалпы орта білім беру нәтижесі ретіндегі өзіндік менеджмент, ақпараттық, коммуникативтік құзыреттіліктерді меңгерген жеке тұлға-оқушы қалыптастырады, сондықтан кәсіби даярлықтың арнаулы оқу пәндері негізінде іс-әрекеттік және тұлғалық-бағдарлық тәсілдерін

үйлестіре отырып, кәсіби құзыреттіліктерді болашақ маманға меңгерту педагогикалық оқу орны оқытушыларының басты міндеті болып саналады.

12 жылдық мектептің басты мақсаты: жедел дамып келе жатқан ортада өмір сүруге қабілетті, өзін-өзі дамытуға, өз ойын еркін айта білуге, қоғам талабына сай өзін көрсете білетін жоғары білімді, ұлттық тілді, тарихты жетік меңгерген, отандық және әлемдік мәдениетті бойында қалыптастырған, бәсекеге қабілетті, шығармашылығы дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру болып отыр. Осы мақсаттан келесі міндеттер туындайды: тәрбиелеу және дамытушылық іс-әрекетін ұйымдастыру; құзыреттіліктерді қалыптастыру және дамыту; оқушы жеке тұлғасының қалыптасуына көмектесу, оның ішкі мүмкіншілігі, бейімділігі, мақсат-мүдделері мен шығармашылық қабілетінің байқалуы мен қалыптасуына жағдай жасау.

Осындай ауқымды міндеттерді жүзеге асыруға бағытталған 12 жылдық мектептегі қызметке болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің арнайы даярлығын қалыптастыру мақсатында біршама базалық және кәсіптендіру пәндерінің мазмұнына 12 жылдық мектептегі оқу-тәрбие үдерісінің мазмұндық ерекшеліктеріне сәйкес өзгерістер енгізілген. Жаңартылған білім беру аясындағы бастауыш мектептің оқу жоспарына енгізілген сабақтарды оқыту әдістемесін қарастыратын пәндердің бірі – «Көркем еңбек» пәнін оқыту теориясы мен әдістемесі» пәні. Бұл пән «Технология» білім беру саласы бойынша бастауыш мектепте оқытылатын «Көркем еңбек» пәнін оқытуға болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін кәсіби даярлау мақсатында жүргізіледі.

«Көркем еңбек» – бейнелеу өнері мен еңбектің негізгі түрлерін, барлық қажетті материалдарды мазмұнына қарай біріктіріп енгізген кіріктірілген курс. «Кіріктірілген пән» деген ұғым пәндерді жай қосу емес, оқу материалындағы әрекет кірігуі, оның мәні мен өзара байланысы және жинақтылығына қарағанда әлдеқайда тереңде жатыр.

Шығармашылық іс-әрекет барысында қоршаған ортадағы объектілерді бір бейнеде көрсету үшін өнер түріндегі көркемдік тіл (түс, сызық, штрих, көлемді пластика, стилдеу, көлем, кеңістік, конструкция, композиция т.б.) және материалдың физикалық қасиеттерінің (ерігіштігі, жабысуы, иілуі, бүктелуі т.б.) мүмкіндігі пән мазмұнында кіріктіріліп берілген.

Бұрынғы оқытылған екі пәннің біріктірілуі жоғары деңгейлі белгілі бір нәтижеге жетуге, шығармашылыққа баулуға жағдай жасайды.

Пәннің мақсаты: баланың өзінің пәндік шығармашылық іс-әрекеті арқылы әлемді тану үрдісінде өзін-өзі дамытуға ұмтылатын тұлғаны дамыту.

Міндеттері: жалпы мәдени ой-өрісін кеңейту, шығармашыл тұлғаны дамыту, оның сапалық та біліктілік қасиетін қалыптастыру, алдына мақсат қоя білетін, мұғалім қойған не туындаған проблемаларды табатын және шешетін, өзінің ойын іске асыру үшін тиісті құралдарды таңдай алатын, өзінің тәжірибесін түсінетін және бағалайтын, өзінің сөйлеу мәнері мен эстетикалық талғамын үйлестіре білетін, адамның материалдық бейнесіндегі әлеуметтік-эстетикалық арман-мұратының жетістігі ретінде өнер туындыларымен жалпы таныстыру, эстетикалық тәжірибесі мен технологиялық білімін, білігі негіздерін баланың түпкі ойының практикалық түрде іске асыру негізінде қалыптастыру. Бұл міндеттер баланың көркем шығармашылық іс-әрекеті арқылы өз бетінше дамуын және жеке тұлға ретінде дамуын қамтамасыз ететін жалпы мәдени білімін іске асырады [4].

Сондықтан «5В010200 – Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі» мамандығы үшін оқытылатын «Көркем еңбек» пәнін оқыту теориясы мен әдістемесі» пәні - болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін даярлаудың педагогикалық жалпы жүйесінің ең бір маңызды бөлігі. Ол студенттердің пән бойынша теориялық білімді, практикалық білігі мен дағдысын меңгеруін, оны кәсіби іс-әрекетінде пайдалануды қарастырады. Бұл пән бәсекеге қабілетті маман даярлауда қазіргі қоғамның әлеуметтік сұранысын қанағаттандыратындай сапалық деңгейін қамтамасыз етуге бағытталған.

Аталған пән болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін кәсіби-әдістемелік дайындау мақсатында пән бойынша теориялық материалдар, оны игертудің амалдары мен оқыту әдістерін қамтиды. Пәннің ерекшелігі бастауыш сынып оқушыларын Отандық және шетел,

халықтық сәнді-қолданбалы өнер туындыларымен таныстыру әдістемесімен қатар студенттерге бейнелеу құралдарын еңбек іс-әрекетімен кіріктіре отырып, оқушылардың сурет салу, мүсіндеу мен жапсырмалау, әр түрлі конструктор құрастыру бойынша практикалық іс-әрекеттерін қалыптастыру әдістемесін оқытуды көздейді. Осыған сәйкес студенттерді ғылыми-әдістемелік біліммен қаруландырып (пәннің ғылым ретіндегі және оқу пәні ретіндегі ерекшелігін, «көркем еңбекті» оқытудың мақсаты мен маңызын, одан берілетін білім көлемін, оны жеткізу әдістерін, білім беруді ұйымдастыру формаларын, олардың түрлері мен типтерін, қажетті құрал-жабдықтарын, т.б.), өз бетімен кәсіби әрекетін іске асыруға мүмкіндік жасайтын бірден-бір әдістемелік пән болып табылады. Сол себепті болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін дайындауда «Көркем еңбек» пәнін оқыту теориясы мен әдістемесі» пәнінің маңызы зор, яғни бұл курс – бастауыш сынып мұғалімдерін даярлайтын жоғары оқу орындарындағы негізгі пәндердің бірі.

Бастауыш сынып оқушыларына «Көркем еңбек» пәнінің мазмұнын меңгертуде оқытудың құралдары мен әдістерін жаңартуды, жаңа технологияларды пайдалануды талап етеді. Бастауыш мектепте «Көркем еңбек» пәнін жеке тұлғаға бағдарлап оқыту 12 жылдық білім берудің басты талаптарына сай екенін байқауға болады. Өйткені жеке тұлғаға бағдарланған оқыту парадигмасының негізінде әрбір оқушының оқу өрісінің даралығын тану ниеті жатыр. Мұғалімнің рөлі білім беруде құзыреттіліктер, біліктіліктер мен дағдыларды қалыптастыру ғана емес, оқушы өзінің жеке әлеуетіне сүйенетін және оқытудың жаңа технологиясын пайдаланатын тиісті білім беру ортасын құруда болып отыр.

Жеке тұлғаға бағдарланған оқыту үдерісінде оқушының өзін іс жүзінде көрсетуіне және оқытылатын пәндерді меңгеру барысында өзінің жеке қасиеттерін дамытуға арналған оқушы мен мұғалімнің бірлескен іс-әрекеті түрінде көрінеді. Ынтымақтастықтағы оқыту үдерісі әрбір оқушының өзінің даму деңгейіне сәйкес оқу материалын меңгеруін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Мұғалім өзінің іс-әрекеті арқылы педагогикалық үдерісті шығармашылықпен түрлендіре алады. Жеке тұлғаға бағдарланған оқыту үдерісінде мұғалім жетекші, қуат беруші, жігерлендіруші рөл атқарады [5].

Жеке тұлғаға бағдарланған оқытудың басты мақсаттарының бірі оқушылар білімінің дербес модельдерін іске асырудың бір мезгілде жүргізілуі, бұл кезде әрбір оқушыға барлық оқу пәндерін меңгеруде өзіндік білім алу өрісін жасау мүмкіндігі беріледі.

Бастауыш мектепте жеке тұлғаға және нәтижеге бағдарланған оқытуды ұйымдастыру мұғалімдердің төмендегідей міндеттерді іске асыруын көздейді:

- пән бойынша тақырыпты, мақсатты нақты тандай білу;
- әр сыныпта меңгерілетін ұғымдар мен түсініктерді жете білуі;
- білім берудегі міндеттерді шешуде әдістерді, рефлексия тәсілдерін, өзінің іс-әрекетін шығармашылықпен ұйымдастыру;
- әр сынып бойынша ізденімпаздық, шығармашылық жұмыстарды жүйелеп пайдалана білуі, үлгі бойынша немесе еркін тақырыпта әртүрлі шығармашылық жұмыстарды жасай алуға машықтандыру;
- бағдарламадағы оқыту нәтижелері бойынша «көркем еңбек» пәнінен білімді меңгертуі.

Сонымен қатар бастауыш сынып оқушыларына «Көркем еңбекті» оқытуда бірқатар педагогикалық талаптарды орындау қажет деп санаймыз:

- педагогтар мен оқушылардың өзара әрекеттерінің жеке тұлғаға бағдарлануы;
- әрбір оқушыға іс-әрекет түрлерін және оған сәйкес құрал-жабдықтарды тандау мүмкіндігін беру;
- оқушының тұлғалық, жеке бастық, эмоционалды-сезімдік, эстетикалық дамуында оның даралығын сақтауға ықпал ететін білім алу ортасын құру;
- дайын үлгіні жаңғырту және зерттеушілік шығармашылық іс-әрекеттің, белсенділіктің бірлескен және дербес түрін пайдалану.

Осындай педагогикалық талаптарды орындайтын болашақ бастауыш сынып мұғалімдері 12 жылдық білім беру жүйесіне сәйкес оқытылатын пәндердің бағдарламалық

материалдарын еркін игерте алатын, оқу әрекетін оқушының қызығушылығы мен бейімділігіне қарай шығармашылық іс-әрекет тұрғысынан ұйымдастыра білетін, оқушылардың білімі мен қабілет деңгейін бағалай алатын, баланың жеке тұлғасын іс-әрекет субъектісі ретінде қалыптастыра алатын болады деп ойлаймыз.

Қорытындылай келе, болашақ маманды кәсіби даярлауда әрбір кәсіптік оқу пәнінің білім мазмұны мен әдістемелік жүйесі негізінде жеке тұлғаға қойылатын кәсіби деңгейлі сауаттылық шешімін табу керек. Өйткені, кәсіби даярлықта педагогке қажетті кәсіби құзыреттіліктерді толыққанды меңгерген маман жаңартылған оқу бағдарламасын меңгеретін оқушыларына білім алу нәтижесі ретіндегі құзыреттіліктерді сапалы меңгертетіні сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Н.Ә.Назарбаев «Жаңа онжылдық–жаңа экономикалық өрлеу–Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері» атты жолдауы // Айқын. – 2010. - 30 қаңтар.
2. 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2010.
3. Құсайынов А. Орта білім сапасын көтеру проблемалары: оны шешу жолдары. вебинар-лекциясынан.
4. ҚР Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 25 сәуірдегі № 370 қаулысымен бекітілген).
5. Әмірова Ә.С. Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық іс-әрекетін қалыптастырудың теориясы мен технологиясы. – Алматы, 2008.

УДК 377.2

Кожамжарова К.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА В УСЛОВИЯХ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Казахстан, Алматы, Казахская национальная консерватория имени Курмангазы

Аннотация

Рассматривается важная сторона профессиональной подготовки педагога-музыканта – поддержка и сопровождение развития его личности в условиях непрерывного образования. Для этого целенаправленно используется специальный инструментарий – диагностика, коррекция, профилактика социально-психологической дезадаптации, консультирование по проблемам личностных кризисов, с применением разнообразных тренингов и упражнений.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, музыкант-педагог, непрерывное образование.

Аңдатпа

Үздіксіз білім беру үдерісінде педагог-музыканттың жеке тұлғасын дамытуға қолдау көрсету және сүйемелдеу сияқты кәсіби даярлаудың маңызды қыры қарастырылады. Ол үшін диагностика, түзету, әлеуметтік және психологиялық бұзылыстардың алдын алу, жеке дағдарыс проблемалары бойынша кеңес беру, әр түрлі тренингтер мен жаттығуларды пайдалану сияқты арнайы құралдар мақсатты түрде қолданылады.

Түйінді сөздер: кәсіби оқыту, музыка мұғалімі, үздіксіз білім беру.

Abstract

An important aspect of vocational training of a music teacher is considered - support and support of the development of his personality in the teaching and educational process. For this, a special tool is used purposefully: diagnosis, correction, prevention of social and psychological disadaptation, counseling on personal crisis problems, using a variety of trainings and exercises.

Keywords: vocational training, music teacher, continuing education.

По определению свободной энциклопедии Википедия, непрерывное образование – это процесс роста образовательного (общего и профессионального) потенциала личности в течение всей жизни, на основе использования системы государственных и общественных институтов и в соответствии с потребностями личности и общества [1].

В своей статье мы хотим рассмотреть проблемы психолого-педагогического сопровождения развития личности будущих педагогов в условиях непрерывного образования. Так как целью непрерывного образования является формирование и развитие личности в периоды физиологического, психологического и социального созревания.

Под психолого-педагогическим сопровождением развития личности будущих педагогов (педагогов-психологов и педагогов-музыкантов) понимается комплексная система психолого-педагогических условий и направленной психологической помощи на всех этапах профессионального обучения в вузе, *в том числе, музыкальном*, включающий всех субъектов образовательного процесса с целью формирования профессионально-педагогических компетенций, содействия личностному саморазвитию и самореализации и активизации внутреннего потенциала будущего педагога в рамках деятельности психологической службы вуза.

Особенно значимо введение психолого-педагогического аспекта сопровождения развития личности, в систему непрерывного образования будущего педагога-музыканта, поскольку педагогический блок занимает в нейменьшее количество часов, чем у педагогов-психологов музыкального образования.

Психолого-педагогическое сопровождение будущего педагога предполагает применение совокупности методов, приемов и средств, направленных на диагностику, профилактику социально-психологической дезадаптации, консультирование по проблемам личностных кризисов.

Сопровождение - это направленная психологическая помощь, которая запускает механизм саморазвития и активизирует собственные ресурсы будущего педагога. Фактически, сопровождение – это длительная помощь на всех этапах обучения в вузе, которая вскрывает ресурсы для развития личности и дает возможность опираться на собственные силы.

Сопровождение подразумевает применение совокупности методов и технологий, позволяющих претворять в жизнь развивающие отношения. Следует объяснить, что происходит, понять мотивы, потребности, цели и ценности, выстроить такое взаимодействие, которое направляло самопознание субъекта. Сопровождающий создает условия для успешного движения человека по тем путям, которые он выбрал сам в соответствии с требованиями значимого для него окружения; помогать ему, делать осознанные личные выборы в этом сложном мире, конструктивно решать неизбежные конфликты; осваивать наиболее индивидуально значимые и ценные методы познания, общения, понимания себя и других.

Главная идея психологического сопровождения состоит в нахождении и поддержке положительного внутреннего потенциала личности будущего педагога. Из этого вытекает необходимость создания определенных условий для развития личности будущих педагогов.

Цель психолого-педагогического сопровождения-формирование профессионально-педагогических компетенций, содействие личностному саморазвитию и самореализации, активизация внутреннего потенциала будущего педагога.

Задачи психолого-педагогического сопровождения будущего педагога:

- 1) содействие в адаптации к условиям обучения в вузе;
- 2) помощь в выстраивании и реализации индивидуальной образовательной траектории;
- 3) формирование профессионально-педагогических компетенций;
- 4) помощь преподавателям в определении воспитательных приоритетов;
- 5) формирование психолого-педагогической направленности личности;
- 6) помощь студентам «группы риска»;
- 7) сохранение психологического здоровья личности.

Важно организовать поддерживающую психологическую среду, формирование условий, стимулирующих личностный и профессиональный рост обучающихся ВУЗа.

Востребовано формирование навыков самоорганизации, самоменеджмент.

В.А.Дегерев дает следующее определение: «самоменеджмент – это ключевая компетенция личности и состоит из способности управлять своим развитием и саморазвитием, умений ставить цели, управлять временем (тайм-менеджмент), способностей к самопознанию, самообразованию, самоорганизации, самовоспитанию, самоконтролю

Параметры самоменеджмента могут помочь в отборе компетенций студента, обеспечивающих умения и навыки принимать решения и отвечать за них; полной самостоятельности и независимости от родителей, родных и др.; на поступок; поставить цель и определить пути ее достижения; уметь добывать знания без помощи преподавателя; содержать себя и свою семью; организовать свой досуг; обладать критическим мышлением; анализировать свою деятельность и деятельность других; планировать свою профессиональную деятельность, профессиональную подготовку; общаться; уметь вписать себя в реальный мир; понимать других людей, учитывать в своем поведении интересы других людей; свободно ориентироваться в современной социокультурной среде [2]. Работа по сохранению психологического здоровья личности студента, под которым понимается это психоэмоциональная устойчивость личности; сопротивляемость аддикциям, самопринятие, способность к самореализации, сформированность ценностных ориентаций; способность приспосабливаться к условиям внешней среды подкрепляется психопрофилактикой.

Среди профессионально важных личностных качеств будущего педагога: а) общая коммуникативная компетентность; б) психолого-педагогическая направленность личности.

На 2-3 курсах происходит профессиональная идентификация. На данном уровне психолого-педагогического сопровождения происходит формирование профессиональной мотивации, развитие рефлексии и субъектности. На втором курсе заканчивается этап адаптации к вузовскому обучению. Третий курс характеризуется становлением новой формы учебной деятельности, при этом формирование творческого подхода к учебной деятельности сопровождается ростом социального статуса индивида в группе и закреплением студенческого стиля жизнедеятельности. Происходит также переосмысление ценностей, но рано или поздно происходит осознание себя, своей роли в профессии и желание обрести модель профессионального развития.

Важным моментом в рамках психолого-педагогического сопровождения в вузе является развитие и укрепление положительной мотивации к учебе. Особенно актуальной данная проблема становится на втором и третьем годах обучения студентов. Это связано с тем, что именно в этот период отмечается большая изменчивость мотивов профессионально-деятельностного уровня по сравнению с другими мотивами (мотив аффилиации, мотив достижения, личные мотивы, мотив престижа и др.) и, вследствие этого, наблюдается потеря интереса к профессиональной деятельности у студентов.

Оптимизация процесса формирования субъектной позиции предполагает интегрированный подход к анализу проблемы развития и становления субъектности. В качестве компонентов субъектной позиции Аксенова Г.И. рассматривает: активность во всех ее проявлениях, в том числе и в творчестве, субъектный потенциал, ценностно-смысловую сферу, пространственно-временной континуум, ответственность, сложившиеся в результате активности будущего специалиста как субъекта учебно-профессиональной деятельности и целенаправленного процесса обучения в вузе.

Формирование профессионально важных личностных качеств будущего педагога ориентировано на базовые коммуникационные навыки. Тренировка этих навыков должна иметь своей целью достижения базового уровня компетентности в следующих областях:

- активное слушание – включает использование как вербальных (словесных), так и невербальных коммуникационных приемов. Будущий педагог должен отчетливо сигнализировать о том, что все его внимание сосредоточено на другом человеке и делать это взглядом, путем посылки сигналов, обозначающих, что информация принимается, и контакт

должен быть продолжен таких, как кивание головой, фразы типа «верно», «понимаю» и т.д. Желание активно слушать лучше всего демонстрировать также путем использования открытых вопросов, что подталкивает собеседника к более полным ответам;

- эмпатия, уважение, заинтересованность, теплота и поддержка – эти составные части являются сердцевинной интерперсональных навыков. Их нельзя с легкостью подделать, и если педагоги лишены этого, то их нельзя быстро научить тому, как выполнять эти вещи способом, который бы позволил их развивать. Данный раздел является скорее областью не навыков или умений, а отношения. Тем не менее, педагогам следует подавать ясные сигналы, говорящие об их заинтересованности в восприятии обучающегося;

- сотрудничество – важно, чтобы обучающийся мог чувствовать, что педагог ясно понимает его нужды и готов к тому, чтобы работать вместе для их удовлетворения;

- молчание – необходимо научиться правильному использованию молчания как способа вдохновить обучающегося высказаться как можно более полно, затронуть сложные темы и вспомнить важные сведения;

- управление потоком информации – хотя предоставление обучающимся возможности для свободного общения и является важным, но в то же время студента надо научить навыкам сохранять контроль в своих руках путем тактичного направления содержания беседы в сторону диагностики проблемы;

- суммирование – так как за время консультации может быть получено большое количество сведений, студент должен научиться суммировать главные данные, возникшие в ходе консультации, также должен убедиться в том, что понимание это разделяется другой стороной.

В понятии «профессиональная направленность» выделяются стороны, выражающие ее содержательную и динамическую характеристики. Содержание определяют полнота и уровень направленности (круг мотивов предпочтения профессии), а динамику – ее интенсивность, длительность и устойчивость. М.А.Белоконь в своем исследовании установил, что направленность личности выступает в качестве побудительной силы в дальнейшем успешном профессиональном становлении. Позитивную направленность автор соотносит с состоянием вовлеченности в свою профессию указывающим на то, что профессиональная деятельность является центральной жизненной ценностью, основанием жизненного самоопределения личности, способом самоактуализации, источником самоуважения и путем к желаемому социальному статусу. Повышение способности самопознания и рефлексии, а также доступ к психологическим методам саморазвития обеспечивает сочетание адекватной самооценки высокой степени сближенности с профессиональным эталоном, а также развитие профессионально важных личностных качеств; понимание студентами действенности психологической науки в преодолении ими жизненных трудностей и подлинный интерес к ней.

Выделение такой характеристики, как психологическая направленность личности очень своевременно и актуально, так как позволяет уточнить и дифференцировать разные стороны и аспекты профессиональной подготовки специалистов-психологов. Известная как исследователь психологической культуры личности Л.С. Колмогорова пишет: «Очевидно, вслед за понятиями «педагогическая направленность», «эстетическая направленность» можно также выделить «психологическую направленность» личности, сущность которой пока остается неизученной. Мы считаем, что общая психологическая направленность личности - это направленность на внутренний, душевный, психический мир человека, выраженный и устойчивый интерес к нему, активное стремление строить отношения и деятельность на основе учета психологических особенностей людей. Преобладающая, особая внутренняя позиция - психологическая (в отличие от педагогической, правовой и др.). Для этой направленности характерно то, что человек, его внутренний мир стоят как бы в центре индивидуальной системы ценностей. Индикаторами психологической направленности личности являются: выраженный и устойчивый интерес к психологическим знаниям, психологическому аспекту действительности, внутреннему миру человека; выбор

деятельности, соответствующей направленности на внутренний мир человека; психологическая позиция» [3, С.13].

При этом автор считает психологическую направленность личности в качестве одной из составляющих структуры психологической культуры (ее ценностно-смыслового компонента), наряду с психологической грамотностью (когнитивный компонент) и психологической компетентностью, рефлексивно-оценочным и культуротворческим компонентами.

Выпускной курс является не только завершающим этапом образования – это своеобразный итог, отчет о проделанной работе за четыре года обучения. На четвертом курсе, доминируют ценности, обусловленные грядущими серьезными испытаниями – прохождением государственных экзаменов и защитой выпускной квалификационной работы. Сталкиваясь с необходимостью построения себя как профессионала, студенты начинают выделять доминирующую ценность – практический опыт. Часто опыт профессионала замещается образом успешного студента.

Среди профессионально важных личностных качеств будущего педагога-выпускника:

а) профессиональная коммуникативная компетентность. Под коммуникативной компетентностью специалиста следует понимать определенный уровень сформированности личностного и профессионального опыта взаимодействия с окружающими, который необходим индивиду, чтобы успешно выполнять свою социально-профессиональную роль. Коммуникативная компетентность представляет собой комплекс знаний и навыков и формируется не только в результате приобретения практического опыта взаимодействия с другими людьми, но и в процессе обучения. Уровень образованности, общей и коммуникативной культуры будущего специалиста во многом зависит от системы подготовки в высшем профессиональном образовательном учреждении. Именно поэтому одной из актуальных задач современной высшей школы становится введение в образовательный стандарт комплекса дисциплин коммуникативного цикла, в первую очередь – основ теории коммуникации. Профессиональная коммуникативная компетентность формируется на базе общей коммуникативной компетентности и определяет эффективность общения и деятельности в целом. Профессиональную компетентность определяет избирательность коммуникативных интересов, специфика делового общения. Постепенно профессиональная коммуникативная компетентность и профессиональные коммуникативные навыки становятся для врача значимыми в медицинской практике. В целом профессиональная компетентность не всегда равнозначна общей, а только при значимости для человека профессиональной идентификации личности. Коммуникативная компетентность будущего педагога - профессионально значимое качество. Профессия педагога предполагает в той или иной степени выраженное интенсивное и продолжительное общение. От умения общаться, устанавливать и развивать взаимоотношения с людьми во многом зависит профессиональная успешность будущего педагога. Умение общаться, или коммуникативная компетентность, обеспечивает взаимопонимание, доверие в отношениях, эффективность в решении поставленных задач. Коммуникативная компетентность предполагает не только наличие определенных психологических знаний (например, о типах личности, о способах переживания и реагирования на стресс у разных людей в зависимости от типа темперамента, о специфике связи между типами телосложения и особенностями психического склада личности и т. п.), но и сформированность некоторых специальных навыков: умения устанавливать контакт, слушать, «читать» невербальный язык коммуникации, строить беседу, формулировать вопросы. Важно также владение будущим педагогом собственными эмоциями, способность сохранять уверенность, контролировать свои реакции и поведение в целом. Адекватная коммуникация предполагает правильное понимание обучающегося и соответствующее реагирование на его поведение.

В связи с этим личностно значимым качеством будущего педагога является *коммуникативная толерантность* (как один из аспектов коммуникативной компетентности) - терпимость, снисходительность и др. Коммуникативная толерантность показывает, в какой

степени будущий педагог переносит субъективно нежелательные, неприемлемые для него индивидуальные особенности других людей, отрицательные качества, осуждаемые поступки, привычки, чуждые стили поведения и стереотипы мышления. Обучающиеся могут вызывать разные чувства, нравиться или не нравиться, может быть приятен или неприятен преподавателю, но в любом случае психологическая подготовка последнего должна помочь справиться с ситуацией, предотвратить конфликт или возникновение неформальных отношений, когда вместо ролевой структуры «педагог - обучающийся» возникают отношения дружбы, психологической близости, зависимости, любви. Коммуникативная компетентность в профессиональной деятельности педагога означает умение не только психологически правильно строить отношения обучающимся, но и способность в процессе этих отношений оставаться в рамках профессиональной роли.

Другая психологическая характеристика, обеспечивающая коммуникативную компетентность педагога – это *эмоциональная стабильность*, уравновешенность при отсутствии импульсивности, чрезмерной эмоциональной экспрессивности, с сохранением контроля над эмоциональными реакциями и поведением в целом. Эмоциональная стабильность помогает педагогу во взаимоотношениях со студентами избегать «психологических срывов», конфликтов. Умение общаться, устанавливать и развивать взаимоотношения с другими людьми формируется в процессе взаимодействия с окружающими, по мере накопления опыта отношений в различных социальных ситуациях, выполнения разных видов деятельности. В общении формируются и проявляются свойства личности: тревожность, агрессивность, ригидность и т.д. Во взаимодействии со складывающимися психологическими особенностями личности развивается и коммуникативная компетентность [4]. Еще один важный момент во взаимоотношениях преподаватель-студент – это *эмпатия*. Эмпатия включает в себя способность человека воспринимать эмоциональное состояние другого человека и сопереживать ему. Важное психологическое качество обеспечивающее адекватную коммуникацию, является эмпатия – способность к сочувствию, сопереживанию, состраданию, своеобразная психологическая «включенность» в мир переживаний обучающегося. Современное понятие эмпатии как постижение эмоционального состояния, проникновения, вчувствования во внутренний мир другого человека предполагает наличие трех видов эмпатии:

- 1) эмоциональной эмпатии, основанной на механизмах отождествления и идентификации;
- 2) когнитивной эмпатии (познавательной) эмпатии, базирующейся на интеллектуальных процессах (сравнения и аналогии);
- 3) предикативной эмпатии – проявляющейся в способности к прогностическому представлению о другом человеке, основанном на интуиции

Анализ особенностей развития представлений об эмпатии в психологии обнаруживает неоднозначность взглядов, прежде всего, на природу и суть этого процесса, который определяется то, как эмоциональный компонент личности – «способность человека эмоционально отзываться на переживания других людей», то, как когнитивный – «структурирование мира по образцу другого», то, как целостный – «проникновение во внутренний мир другого человека, будь то его эмоциональное переживание, личностные качества, потребности, стремления или оценочные суждения». Т.е. наиболее спорным является вопрос о роли аффективных явлений в исследуемом феномене. Согласие авторов более или менее достигается лишь в одном аспекте: эмпатия – это понимание состояния другого. И здесь единство психологов подтверждается единством основного философского фокуса видения проблемы.

б) психолого-педагогическая направленность личности. Образ будущей профессии, то есть образ - цель у студентов от курса к курсу постоянно преобразуется и к концу обучения становится все более адекватным и приближается к нормативному эталону. Рост профессиональной направленности определяется привлекательностью таких сторон деятельности, как возможность творческой инициативы, возможность проявить

индивидуальность и заниматься наукой. Отношение студентов к профессии или специализации зависит не только от степени адекватности представлений о ней, но и от оценки ее социального престижа. В исследовании М.М.Ицкович предложена модель взаимодействия человека и профессии, в основе которой лежит понятие профессиональной идентификации и раскрывающую следующие параметры ценностно-смысловой профессиональной направленности и самоидентификации: константность (способность к сопротивлению изменениям); адаптивность (способность к разрешению неадекватных профессиональных стереотипов); дистантность (представление о месте профессии в семантическом информационном и межкультурном профессиональном пространстве). Устойчивая гармоничная профессиональная направленность способствует снижению риска профессиональной деформации и маргинальности.

Профессиональная направленность личности рассматривается как социально обусловленная подструктура личности, связанная с прогрессивным развитием человека как субъекта профессиональной деятельности. Профессиональная направленность выступает как детерминанта общей направленности личности, определяющая активность субъекта, избирательность его отношений. В структурно-содержательном плане она представляет собой сложное многомерное образование, объединяющее три модуля: структурно-содержательный, регуляционно-функциональный и результативный.

Профессиональная направленность – ведущее свойство личности профессионала, особенности системы его побуждений на применение своих сил и способностей в избранной профессии.

В понятии «профессиональная направленность» выделяются стороны, выражающие ее содержательную и динамическую характеристики. Содержание определяют полнота и уровень направленности (круг мотивов предпочтения профессии), а динамику – ее интенсивность, длительность и устойчивость.

Формы работы на занятиях по педагогике в рамках проекта психолого-педагогического сопровождения развития личности педагогов-музыкантов и педагогов-психологов включают в содержание:

- проведение теоретических семинаров и групповых занятий с применением инновационных методов обучения, в ходе которых будущих педагогов знакомят с научными и практическими исследованиями в области развития личности, личностного роста;
- социально-психологические тренинги с будущими педагогами, которые направлены на формирование определенных навыков и умений, таких как навыки вербальной и невербальной коммуникации, ассертивного поведения;
- тренинги личностного роста, направленные на коррекцию эмоциональных состояний;
- тренинг эффективных коммуникаций для профессорско-преподавательского состава, по улучшению взаимодействия со студентами; балинтовские группы, где происходит разбор трудных ситуаций;
- построение упорядоченной системы обратной связи со студентами.

Список использованной литературы

1. Свободная энциклопедия Википедия [Электронный ресурс]: URL: ru.wikipedia.org.
2. Атанов Г.А., Пустынникова И.Н. Обучение и искусственный интеллект, или основы современной дидактики высшей школы. - Донецк: Изд-во ДООУ, 2002. - 504 с.
3. Намазбаева Ж.И., Каракулова З.Ш., Садыкова А.Б. Технология психологического обеспечения учебно-воспитательного процесса. Учебно-методическое пособие. - Алматы: издательство «Ұлағат» КазНПУ имени Абая, 2012. – 200 с.
4. Салахутдинова Е.А. Педагогическое сопровождение адаптации студентов в учебной группе. автореферат дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01. Кострома, 2014. - 36 с.

4 – СЕКЦИЯ

МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ ДИСЦИПЛИНАМ В ШКОЛЕ И ВУЗЕ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

373.5.091.322:51

¹А.Е.Әбілқасымова, ²Т.П.Кучер, ³З.Ә.Жұмағұлова, ⁴Е.А.Тұяқов

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ МАЗМҰНЫ АЯСЫНДА НЕГІЗГІ МЕКТЕПКЕ АРНАЛҒАН МАТЕМАТИКА ОҚУЛЫҚТАРЫН ӘЗІРЛЕУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

^{1,4}Қазақстан, Алматы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

²Қазақстан, Петропавл, М.Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан
мемлекеттік университеті

³Қазақстан, Астана, Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Аңдатпа

Мақалада орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында жалпы білім беретін мектептерге оқулықтар дайындаудың әдістемелік ерекшеліктері қарастырылған және олар әзірленген оқулықтардағы нақты мысалдар арқылы көрсетілген.

Түйінді сөздер: математика, білім беру мазмұны, жалпы білім беретін мектеп, оқулық, білім алушы.

Аннотация

В статье рассмотрены методические особенности создания учебников для общеобразовательных школ в условиях обновленного содержания и обоснованы на примерах из разработанных учебников.

Ключевые слова: математика, содержание образования, общеобразовательная школа, учебник, обучающиеся.

Abstract

The specific methodological aspects of creation the textbooks for general schools in conditions of updated content of education are considered in the article. These particularities are based on examples from textbooks.

Keywords: mathematics, education content, general education school, textbook, students.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2018 жылғы 10 қаңтардағы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» Жолдауында «Білім беру бағдарламаларының негізгі басымдығы өзгерістерге үнемі бейім болу және жаңа білімді меңгеруге қабілетін дамыту болуға тиіс» деп көрсетілген [1]. Білім берудің жаңартылған мазмұнына көшу жалпы білім беретін мектептер үшін оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендерді әзірлеуге жаңа талаптар қояды. Оқытудың маңызды құралы ретінде оқулықта индукция және дедукция, жинақтау және нақтылау, анализ және синтез, жіктеу және жүйелеу, абстракциялау және аналогия сияқты ойлау процестері іске асырылуы тиіс.

Жаңартылған білім мазмұнының оқу бағдарламалары бойынша негізгі мектепке арналған «Математика», «Алгебра» оқулықтарын әзірлеу барысында авторлар келесі қағидалар басшылыққа алынды:

- оқулық мәтіндерін баяндауда ғылыми және қол жетімділікті үйлестіру, көрнекілікті пайдалану;

- оқу материалының мазмұнын іргелі білімге бағдарлау, ақпараттық жүктемені төмендету;

- білім берудің сабақтастығы мен келешегін қамтамасыз ететін жағдайларда математикалық ұғымдарды қалыптастыруды жалғастыру;

- оқулықта бірізділік пен жүйелілік қағидаларын, оқыту мен тәрбиелеудің бірлігін іске асыру;

- оқушылардың өзіндік танымдық іс-әрекетін ұйымдастыру үшін жағдай жасау, алған білімдерін практикада қолдана білу; оқушылардың оқуға деген қызығушылығы мен ынтасын оятатын заманауи педагогикалық технологияларды, оның ішінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануға бағыттау;

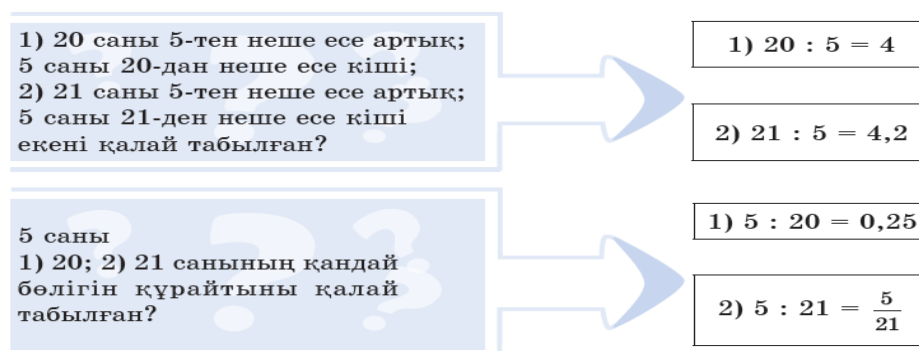
- оқулықтарда отандық білім беру үшін дәстүрлі теориялық материалды іріктеу мен фундаменталдығы сақтау;

- проблема қою және оларды шешу арқылы теориялық материалды баяндау;

- оқылатын материалды жақсы түсіну үшін оқытудың белсенді, сондай-ақ белгілі бір жағдайларда белсенді емес оқыту түрлерін пайдалану мүмкіндігін қамтамасыз ету.

Осы қағидалардың жүзеге асырылуын оқулықтағы материалдар арқылы қарастырайық.

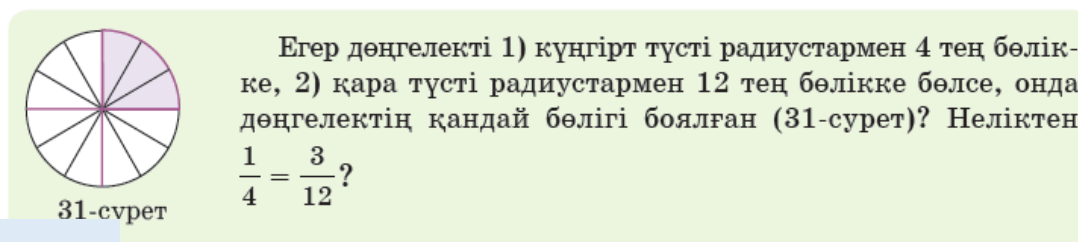
Мысалы, «Екі санның қатынасы. Екі санның пайыздық қатынасы» параграфын баяндау «Екі санның қатынасы дегеніміз не?» сұрағынан басталады. Осы сұраққа жауап беру үшін оқушылар өткен материалды еске түсіріп отырып келесі тапсырмаларды орындайды (сурет 1) [2, 20 б.].

Сурет 1

Оқулықтарда материалдарды баяндау кезінде көрнекілікті қолдана отырып оқушылардың қызметін ұйымдастыруға көп көңіл бөлінген. Яғни, кейбір тақырыптарды баяндау оқушылармен суретпен жұмыс жасаудан басталады.

Мысалы, «Жай бөлшектің негізгі қасиеті» параграфында берілген тапсырма (сурет 2) [3, 86 б.]:

Сурет 2

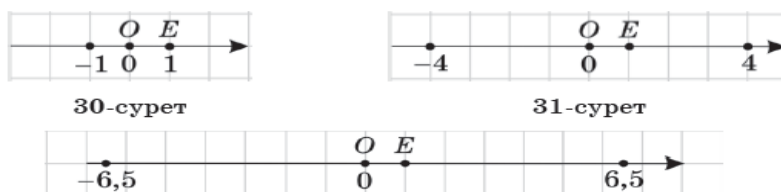
«Қарама-қарсы сандар. Бүтін сан. Рационал сані» параграфын баяндау барысында ұсынылған тапсырма (сурет 3) [2, 69 б.]:

1 және -1 , -4 және 4 , $6,5$ және $-6,5$ сандар жұбы берілген (30—32-суреттер).

1. Осы сандар жұбының бір-бірінен қандай өзгешілігі бар?

2. Сандар жұбының координаталық түзуде орналасуы туралы не айтуға болады?

3. Қорытынды жасаңдар.

Сурет 3

Оқулықта оқу материалын баяндаудың коммуникативтік бағыты күшейтілген, оқушылардың бірлескен қызметін ұйымдастыру мақсатында жаттығулар берілген.

Мысалы, «2, 3, 5, 9, 10 сандарына бөлінгіштік белгілері» параграфын баяндау барысында 3 санына бөлінгіштік белгісін оқушылар өздігінен тұжырымдау үшін оларға келесі кестемен жұмыс жасау ұсынылады (сурет 4) [3, 59 б.].

Сан	Сан 3 санына бөліне ме, әлде бөлінбей ме?	Санның цифрларының қосындысы ¹	Санның цифрлары қосындысының мәні	Санның цифрлары қосындысының мәні 3 санына бөліне ме, әлде бөлінбей ме?
15	иә	$1 + 5$	6	иә
26	жоқ	$2 + 6$	8	жоқ
100	жоқ	$1 + 0 + 0$	1	жоқ
963	иә	$9 + 6 + 3$	18	иә
6001	жоқ	$6 + 0 + 0 + 1$	7	жоқ

Қорытынды жасаңдар

Қандай сандар 3 санына бөлінеді, қандай сандар бөлінбейді деп ойлайсыңдар?

Сурет 4

Оқулықты әзірлеу барысында авторлардың алдына қойған мақсаттарының бірі – оқушылардың академиялық, математикалық тілін дамыту. Осы мақсатта 5-6 сыныптарға арналған «Математика» оқулығының теориялық бөлімінде «Дұрыс сөйлеп үйреніңдер!» айдары берілсе, 7-8 сыныптарға арналған «Алгебра» оқулығында қалай орындалғанын түсіндіруді қажет ететін тапсырмалар ұсынылған (сурет 5).

Дұрыс сөйлеп үйреніңдер

- $AB \perp CD$ жазуының оқылуы:
- ✓ AB және CD — перпендикуляр түзулер;
  - ✓ AB түзуі CD түзуіне перпендикуляр.

Дұрыс сөйлеп үйреніңдер

- $|a|$ белгісінің оқылуы:
- ✓ a санының модулі;
  - ✓ a санының абсолют мәні.

Сурет 5

Мысалы, "Квадрат түбірі бар өрнектерді түрлендіру" параграфын баяндау барысында оқушыларға ұсынылған тапсырма (сурет 6) [4, 35 б.]:

Түсіндіріңдер

а) $3\sqrt{2}$; ө) $\frac{1}{3}\sqrt{5}$ өрнегінде түбір алдындағы санды квадрат түбір таңбасының астына енгізу қалай орындалған?

Шешуі. а) $3\sqrt{2} = \sqrt{9} \cdot \sqrt{2} = \sqrt{9 \cdot 2} = \sqrt{18}$;

ө) $\frac{1}{3}\sqrt{5} = \frac{\sqrt{1}}{9} \cdot \frac{\sqrt{5}}{\sqrt{1}} = \frac{\sqrt{5}}{9} = \sqrt{\frac{5}{9}}$. *Жауабы:* а) $\sqrt{18}$; ө) $\sqrt{\frac{5}{9}}$.

Сурет 6

Оқулықтарда білім берудің сабақтастығы мен болашағын қамтамасыз ету математикалық ұғымдарды қалыптастыру барысында жалғастырылған. Яғни, әр параграфтың соңында "Жаңа білімді меңгеруге дайындалыңыз" айдарымен жаңа математикалық білімді меңгерудің негізін қамтамасыз ететін жаттығулар енгізілген.

Мысалы, "Квадрат теңдеу. Квадрат теңдеудің түрлері" тақырыбын игеру алдында оқушыларға келесі тапсырмалар ұсынылған (сурет 7) [4, 49 б.]:

Жаңа білімді меңгеруге дайындаламыз

5.15. Теңдеулердің арасынан сызықтық теңдеулерді атаңдар:

1) $2x - 1 = 0$;   2) $\frac{2}{3}y = \frac{1}{6}$;   3) $2 - 3,5x = 7,4$;   4) $x^2 - 3x = 0$;

5) $x^3 - 5x^2 + 1 = 0$;   6) $2\frac{3}{5}x - 2\frac{5}{6} = 0$;   7) $4 - \sqrt{x} = 0$;

8) $4x - \sqrt{x} = 0$.

5.16. Көпмүшенің дәрежесін табыңдар:

1) $2x^3 + x - 1$;   2) $\frac{2}{3}y^2 - \frac{1}{6}y$;   3) $2,1 - 3,5x$;

4) $x^2 - 3x^4 + x - 2$;   5) $x^3 - 5x^2$;   6) $2\frac{3}{5}x^2 - x^5 - 2\frac{5}{6}$;

7) $4xy - x^2y + 3xy^4$;   8) $4xy - y^5x + 1$.

5.17. Көпмүшелердің қайсысы екінші дәрежелі, қайсысы үшінші дәрежелі болады:

1) $x^2 + x - 4$;   2) $1 - 5x + 5x^2 + 3x^3$;   3) $2,1 - 3,5x$;

4) $x^2 - 3x - 2$;   5) $\frac{2}{3}y - 1$;   6) $2\frac{3}{5}x^2 - x - 2\frac{5}{6}$;

7) $4xy - x^2y + 3xy^4$;   8) $4xy - y^5x + 1$?

5.18. 1) $x^2 + 3x$ өрнегінің мәні $x = -3$ және $x = 0$ болғанда нөлге тең;

2) $2x^2 - 5x + 1$ өрнегінің мәні $x = -1$ және $x = 0$ болғанда нөлге тең болмайтынын тексеріңдер.

Сурет 7

Оқулықтағы материалды оқып-үйренудің түрлі тереңдігін қамтамасыз ету күрделілігі әртүрлі деңгейдегі тапсырмалар жүйесі, практикалық-бағытталған жаттығулар, танымдық сипаттағы жаттығулар, зерттеу жұмысын ұйымдастыруға және ақпараттық технологияларды қолдануға бағытталған тапсырмалар арқылы жүзеге асырылған. «Сұрақтарды тұжырымдаңдар және есепті шығарыңдар» айдарымен оқулықта сұрақтарын оқушылардың өздеріне құрастыруға ұсынылған жаттығулар берілген.

Сонымен, оқулық материалын баяндау барысында проблема қою арқылы, көрнекілікті қолдану, әртүрлі деңгейдегі тапсырмаларды беру және т.б. оқушылардың шығармашылық

кабілеті мен сын тұрғысынан ойлауын дамытуға, өзіндік жұмысын жұмысын ұйымдастыруға ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері: Қазақстан Республикасы Президентінің Жолдауы. – 2018. - 10 қаңтар.

2. Математика. Жалпы білім беретін мектептің 6-сыныбына арналған оқулық: 2 бөлімнен тұрады / А.Әбілқасымова, Т.Кучер, З.Жұмағұлова. - 1-бөлім. - Алматы: Мектеп, 2017. - 184 б.

3. Математика. Жалпы білім беретін мектептің 5-сыныбына арналған оқулық: 2 бөлім / А.Әбілқасымова, Т.Кучер, З.Жұмағұлова. - 1-бөлім. - Алматы: Мектеп, 2017. - 144 б.

4. Алгебра. Жалпы білім беретін мектептің 8-сыныбына арналған оқулық / А.Е.Әбілқасымова, Т.П.Кучер, З.Ә.Жұмағұлова, В.Е.Корчевский. - 1-бөлім. - Алматы: Мектеп, 2018. - 194 б.

УДК 378.016

Смирнов В.А.

О ЗНАЧЕНИИ ЭЛЕМЕНТАРНОЙ МАТЕМАТИКИ В ПОДГОТОВКЕ УЧИТЕЛЕЙ МАТЕМАТИКИ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УНИВЕРСИТЕТАХ

Россия, Москва, Московский государственный педагогический университет

Аннотация

В работе показывается роль и значение элементарной математики в подготовке учителя математики в педагогических вузах.

Ключевые слова: элементарная математика, учитель математики.

Аңдатпа

Жұмыста педагогикалық жоғары оқу орындарында математика мұғалімін даярлауда элементар математиканың рөлі мен маңызы көрсетіледі.

Түйінді сөздер: элементар математика, математика мұғалімі.

Abstract

In the article shows the role and significance of elementary mathematics in the preparation of the mathematics teacher in pedagogical higher education institutions.

Keywords: elementary mathematics, mathematics teacher.

Система подготовки учителей математики в педагогических институтах была заложена в середине прошлого века. Она основывалась на хорошем фундаментальном математическом образовании студентов, которое обеспечивали систематические курсы алгебры, геометрии, математического анализа, математической логики, теории алгоритмов, теории чисел и др., специальные курсы по современным направлениям развития математики и ее приложениям.

Такая система обучения отвечала общественным запросам того времени, готовила кадры самой высокой квалификации.

В последнее десятилетия положение в школьном математическом образовании существенно изменилось. На повестку дня встала модернизация школьного математического образования, основанная на личностной ориентации, индивидуализации и дифференциации обучения.

На смену единой общеобразовательной школе, единым учебникам и единой системе обучения приходят различные типы школ с разными подходами к обучению, с разной

профильной направленностью. Появляются новые концепции, программы и учебники по математике.

Вопрос о том, каким быть обучению математики в педагогических университетах, широко обсуждается на международных форумах, конференциях, собраниях и в печати.

Своеобразие преподавания математики в школе состоит в том, что, в отличие от других дисциплин, в школе изучается в основном элементарная математика. Таким образом, от того насколько успешной будет подготовка выпускников педагогических университетов в области элементарной математики, во многом зависит успешность их работы учителями математики в школе. Учитель математики должен не только хорошо уметь решать школьные математические задачи, но и быть широко образованным специалистом в области элементарной математики, знать ее историю, современные направления развития и приложения.

Элементарная математика имеет не только огромное образовательное значение, но и колоссальный научный потенциал. Многие задачи, возникшие как задачи элементарной математики, привели к созданию целых направлений в математике. Сегодня значение элементарной математики еще более увеличивается. Она становится не только основой изучения высшей математики, но и связующим звеном между содержанием школьного математического образования и современными разделами высшей математики, общим научным полем для математиков различных специальностей.

При этом элементарная математика требует к себе профессионального отношения, кропотливой и постоянной работы. Педагогические университеты могли бы взять на себя заботу о сохранении, приумножении и передаче знаний в области элементарной математики. Научные исследования в области элементарной математики позволят глубже взглянуть на проблемы школьного математического образования, определить его перспективы, ответить на вопрос о том, чему следует учить студентов в педагогических университетах.

Изучение курса элементарной математики призвано выработать у студентов интерес к вопросам элементарной математики, создать у них содержательную основу для:

- а) работы в школе по различным учебникам математики;
- б) работы в классах различной профильной направленности и индивидуальной работы с учащимися;
- в) проведения с учащимися кружков, спецкурсов, факультативных занятий и олимпиад по математике;
- г) подготовки учащихся к олимпиадам и государственным экзаменам по математике.

Выделение элементарной математики в отдельную дисциплину не означает, что преподавание курсов высшей математики в педагогических университетах освобождается от профессиональной направленности обучения, а курс методики преподавания математики освобождается от вопросов содержания математического образования.

Элементарная математика, курсы высшей математики, методика преподавания математики вносят свой вклад в формирование будущего учителя математики, дополняя и обогащая друг друга. Одно и то же понятие школьного курса математики может быть рассмотрено с разных сторон и в курсе элементарной математики и в курсах высшей математики и в курсе методики преподавания математики.

В разработанной кафедрой элементарной математики программе на изучение элементарной математики в педагогическом университете отводится около 450 часов аудиторных занятий со студентами.

В неё входят следующие разделы

АРИФМЕТИКА

Натуральные числа и их свойства. Сложение, умножение, отношение порядка. Математическая индукция.

Фигурные числа. Треугольник Паскаля. Бином Ньютона. Числа Фибоначчи.

Целые числа. Отношение делимости. Признаки делимости на 3, 5, 7, 9, 11. Теорема о делении с остатком. Методы сокращенного умножения, деления и извлечения корней.

Простые числа. Бесконечность множества простых чисел. Существование в натуральном ряду отрезков произвольной длины, не содержащих простых чисел. Решето Эратосфена. Каноническое разложение натурального числа. Основная теорема арифметики.

Наибольший общий делитель (НОД) и наименьшее общее кратное (НОК), их свойства. Канонические представления НОК и НОД.

Алгоритм Евклида и его приложения. Неопределенные уравнения первой степени. Необходимое и достаточное условия их разрешимости. Формула всех целочисленных решений. Способы решения неопределенных уравнений первой степени.

Числа Мерсена. Классические задачи, связанные с числами Мерсена. Совершенные числа. Теоремы Евклида и Эйлера о четных совершенных числах.

Числа Ферма и их свойства. Теорема о простых делителях чисел Ферма. Числа Ферма и задача построения правильных многоугольников. Числа Ферма и бесконечность множества простых чисел в арифметических прогрессиях.

Целые систематические числа. Арифметические операции над целыми числами в различных системах счисления. Способы перевода из одной системы счисления в другую. Признаки делимости в различных системах счисления.

Пифагоровы тройки. Решение уравнений в целых числах.

Олимпиадные задачи по арифметике.

КОМБИНАТОРИКА

Понятие выборки. Сочетания, размещения, перестановки (без повторений) и формулы для вычисления их числа. Правила сложения и умножения и их применение для решения комбинаторных задач. Метод включения и исключения. Решение задач на составление дерева событий.

Выборки с повторениями. Сочетания, размещения, перестановки с повторениями и формулы для вычисления их числа.

Полиномиальная теорема. Количество решений уравнений вида $x_1 + \dots + x_k = m$ в натуральных и целых неотрицательных числах.

Комбинаторные тождества. Производящие функции.

Олимпиадные задачи по комбинаторике.

АЛГЕБРА

Уравнения. Корни уравнений. Равносильные уравнения. Задачи на составление уравнений.

Алгебраические уравнения. Квадратный трехчлен и его исследование. Трехчленные уравнения, сводимые к квадратным. Понижение степени возвратных уравнений. Другие элементарные приемы решения некоторых уравнений высших степеней. Дробно-рациональные уравнения.

Иррациональные, показательные и логарифмические уравнения. Способы решения.

Тригонометрические уравнения. Способы решения. Решение рациональных тригонометрических уравнений приведением к алгебраическому уравнению. Графические приемы решения тригонометрических уравнений.

Уравнения с параметрами и методы их решения. Уравнения с модулем. Графические приемы решения уравнений.

Системы уравнений. Равносильность двух систем уравнений. Линейные системы уравнений и их решение. Элементарные методы решения нелинейных систем уравнений. Графические приемы решения систем уравнений.

Неравенства. Множество решений неравенств. Равносильные неравенства.

Алгебраические неравенства (линейные, квадратные, высших степеней).

Дробно-рациональные неравенства. Иррациональные, показательные и логарифмические неравенства.

Тригонометрические неравенства. Графические методы решения неравенств. Неравенства с модулем.

Неравенства с параметрами. Системы неравенств.

Олимпиадные задачи по алгебре.

АЛГЕБРА И НАЧАЛА АНАЛИЗА

Функции и графики. Способы задания функций. Элементарное исследование функций. Композиция функций. Обратная функция. Преобразования графиков функций.

Степенные и дробно-рациональные функции и их графики.

Показательная функция. Различные способы определения. Свойства показательной функции. Число e .

Логарифмическая функция. Различные способы определения. Свойства логарифмической функции.

Тригонометрические функции. Различные способы определения. Свойства тригонометрических функций. Число π . Обратные тригонометрические функции и их свойства.

Классические неравенства. Неравенство Коши. Средние величины. Среднее арифметическое, среднее геометрическое, среднее гармоническое и среднее квадратическое. Приложение неравенств к элементарному нахождению экстремумов.

Числовые последовательности и ряды. Различные способы задания. Арифметическая и геометрическая прогрессии.

Основные теоремы о непрерывных функциях и их приложения к решению задач.

Кривые, заданные уравнением в декартовых координатах: парабола, эллипс, гиперболы, лемниската Бернулли, конхоида Никомеда, строфоида, лист Декарта и др.

Кривые, заданные уравнением в полярных координатах: спираль Архимеда, логарифмическая спираль, трилистник, n -лепестковые розы и др.

Кривые, заданные параметрическими уравнениями: прямая, окружность, лист Декарта, циклоида, кардиоида и др.

Поверхности, заданные уравнением в декартовых, цилиндрических и сферических координатах.

Параметрическое задание кривых и поверхностей в пространстве.

Олимпиадные задачи по алгебре и началам анализа.

ГЕОМЕТРИЯ

Планиметрия

Различные аксиоматики евклидовой геометрии и их сравнение. Роль аксиомы параллельных и аксиомы непрерывности. Абсолютная геометрия.

Геометрические места точек: серединный перпендикуляр, биссектриса и др.

Понятие многоугольника. Выпуклые, невыпуклые и звездчатые многоугольники. Теорема Жордана. Теорема о проведении диагонали многоугольника.

Сумма углов выпуклых, невыпуклых и звездчатых многоугольников.

Углы, связанные с окружностью. Вписанные и описанные многоугольники. Необходимые и достаточные условия вписанности и описанности четырехугольника. Теорема Птолемея.

Теоремы Менелая, Чевы, Ван-Обеля, Стюарта.

Замечательные точки и линии в треугольнике. Точка Торричелли. Окружность девяти точек. Прямые Эйлера и Симпсона. Окружность Аполлония. Точки Жергона и Нагеля.

Золотое сечение. Золотые прямоугольники и треугольники. Пентаграмма.

Кривые, как геометрические места точек. Парабола, эллипс, гиперболы.

Кривые, как траектории движения точек. Циклоида, кардиоида, астроида и др.

Задачи на построение с помощью циркуля и линейки. Общие методы решения задач на построение (метод геометрических мест, метод преобразований, алгебраический метод). Критерий разрешимости задач на построение циркулем и линейкой. Примеры неразрешимых классических задач. Построение правильных многоугольников. Построения одним циркулем. Построения одной линейкой. Построения на ограниченной части плоскости.

Равновеликость и равносторонность. Задачи на разрезание.

Заполнение плоскости многоугольниками. Паркетные.

Комбинаторные задачи по геометрии.

Экстремальные задачи. задача Герона, задача Фаньяно, задача Ферма, изопериметрическая задача и др.

Графы. Уникурсальные графы. Задача Эйлера о кенигсбергских мостах. Теорема Эйлера. Задача Эйлера о трех домиках и трех колодцах. Задача о раскрашивании карт на плоскости. Проблема четырех красок.

Аналитическое задание фигур на плоскости. Полярные координаты.

Олимпиадные задачи по геометрии.

Стереометрия

Аксиомы стереометрии. Взаимное расположение прямых и плоскостей в пространстве.

Задачи на нахождение расстояний и углов в пространстве.

Многогранные углы. Сумма плоских углов выпуклого многогранного угла. Неравенства с трехгранными углами.

Многогранники. Выпуклые и невыпуклые многогранники. Теорема Эйлера для выпуклых многогранников. Развертка многогранника.

Тетраэдр. Виды тетраэдров: ортоцентрический, равногранный, прямоугольный. Прямая Эйлера для ортоцентрического тетраэдра. Первая и вторая сферы Эйлера. Пространственный аналог теоремы Пифагора.

Правильные многогранники (тела Платона). Существование пяти типов правильных многогранников. Симметрия правильных многогранников.

Полуправильные многогранники (тела Архимеда).

Равногранно полуправильные многогранники (тела Каталана).

Звездчатые многогранники (тела Кеплера-Пуансо).

Заполнение пространства многогранниками.

Тела вращения. Цилиндр, конус, шар. Сечения цилиндра плоскостью. Конические сечения.

Вписанные и описанные многогранники.

Изображение пространственных фигур на плоскости. Параллельное проектирование и его свойства. Ортогональное проектирование. Центральное проектирование. Использование компьютерных графических средств для изображения пространственных фигур.

Объем и его свойства. Принцип Кавальери. Равновеликость и равноставленность многогранников. Третья проблема Гильберта. Площадь поверхности. Цилиндр Шварца.

Аналитическое задание пространственных фигур.

Элементы сферической геометрии. Сферические многоугольники и их связь с многогранными углами. Площадь сферических многоугольников.

Олимпиадные задачи по геометрии.

Список использованной литературы

1. Смирнов В.А., Смирнова И.М. О концепции обучения элементарной математике в педагогических университетах // XXXV Международный научный семинар преподавателей математики и информатики университетов и педвузов. – Ульяновск, 22-24 сентября 2016. – С.161-163.

УДК 37.37.01

Суматовин С.В.

ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНАЯ ГРАМОТНОСТЬ КАК МЕТАПРЕДМЕТНЫЙ РЕЗУЛЬТАТ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

Россия, Москва, Московский городской педагогический университет

Аннотация

Рассматриваются особенности формирования естественнонаучной грамотности. Анализируется значение аргументации для формирования познавательного интереса и естественнонаучной грамотности. Обращается внимание на развитие у учащихся умений исследовать природные явления.

Ключевые слова: естественнонаучная грамотность, метапредметность, аргументация, мышление, естественнонаучные умения.

Аңдатпа

Ғылыми сауаттылықты қалыптастыру ерекшеліктері қарастырылады. Когнитивтік қызығушылық пен ғылыми сауаттылықты қалыптастыру үшін аргументтің мәні талданады. Оқушылардың табиғи құбылыстарды зерттеу дағдыларын дамытуға назар аударылады.

Түйінді сөздер: жаратылыстану-сауаттылық, мета-тақырып, аргументация, ойлау, ғылыми дағдылар.

Abstract

The features of the formation of scientific literacy are considered. The value of argumentation for the formation of cognitive interest and scientific literacy is analyzed. Attention is paid to the development of students' skills to explore natural phenomena.

Keywords: natural science literacy, meta-subject matter, argumentation, thinking, science skills.

Ученые единодушны в том, что в современной науке ведущее значение имеют исследования в области биологической химии, генетики, молекулярной биологии, связанные с нейронаукой и психологией. В последние годы возрастает число исследований в области инжиниринга, который объединяет биологию, физику и химию. На пересечении физики, биологии, медицины и информационных технологий активно развиваются конвергентные (NBIC) технологии. Много исследований проводится в науках об информации и обработке данных, искусственном интеллекте. Понятно, что в XXI веке стремительно возрастает влияние естественных наук и технологий на материальную и интеллектуальную сферы общества.

Увеличивающаяся роль естественных наук и технологий обуславливает повышение требований к качеству школьного образования по учебным предметам «Биология», «Химия», «Физика», а также по разделу «Физическая география» школьного учебного предмета «География», биологической экологии и формированию у школьников естественнонаучной грамотности.

В педагогической литературе понятие «естественнонаучная грамотность» употребляется во многих смыслах. Специалисты отмечают, что полноценные концепция и трактовка понятия «естественнонаучная грамотность» впервые были предложены в 2006 году экспертами Международной программы по оценке образовательных достижений. В этом исследовании под естественнонаучной грамотностью предлагается понимать способность учащихся общеобразовательной школы, достигших пятнадцати лет:

- усваивать знания о природных объектах, процессах и явлениях, получаемые при изучении комплекса наук о природе: биологии, химии, физики, физической географии и биоэкологии;

- применять имеющиеся биологические, физические, химические, физико-географические и биоэкологические знания для получения новых знаний о природе, постановки проблемных вопросов, объяснения и трактовки естественнонаучных явлений;

- на основе научных данных самостоятельно формулировать выводы, рассуждать по злободневным проблемам наук о природе: физики, физической географии, биологии, химии, и общей экологии;

- при решении естественнонаучных проблем и обсуждении технических вопросов проявлять активную гражданскую позицию [2].

Эксперты Международной программы по оценке образовательных достижений для оценивания степени сформированности естественнонаучной грамотности выделили четыре содержательных части: физические системы, системы живой природы, Земля и космические

системы, технологические системы [1]. По каждой из этих частей учащиеся должны научиться:

- формулировать вопросы, на которые можно давать аргументированные и научно-обоснованные ответы;
- объяснять природные процессы и явления с использованием достоверных научных данных;
- решать актуальные проблемы биологии, химии, физики, физической географии, общей экологии;
- предлагать научно обоснованные технические решения.

Заслуживает внимания предложенное международными экспертами описание шести уровней естественнонаучной грамотности. На высшем (шестом) уровне учащиеся должны уметь: формулировать определения, применять знания по биологии, химии, физики, физической географии, общей экологии в сложных жизненных ситуациях; на основе анализа объединять информацию, полученную из разных источников, использовать эту информацию для обоснования предлагаемых решений.

Для учащихся, у которых естественнонаучная грамотность сформирована на высшем уровне, характерен высокий уровень интеллектуальных умений. Такие учащиеся используют имеющиеся знания при обосновании предлагаемых решений учебно-исследовательских проблем и технических вопросов, аргументации предлагаемых решений. Успешность аргументационной деятельности зависит от наличия у учащихся знаний о её понятийном аппарате – тезисе (положении, утверждении), аргументе (рассуждении, доводе), демонстрации (иллюстрации примерами) и выводе (умозаключений), формах связи между тезисом и выводом.

Аргументация имеет важное значение для овладения естественнонаучной грамотностью, развития любознательности, которая служит основой для формирования познавательного интереса в образовательном процессе по учебным предметам «Химия», «Биология», «Физика», а также по актуальным вопросам школьных разделов физической географии и биоэкологии. Учащимся необходимо владеть основными приёмами аргументации: элементарной с обоснованием одного тезиса с помощью одной аргументационной цепочки; комплексной с обоснованием одного тезиса с помощью нескольких аргументационных цепочек; единичной с обоснованием одного тезиса с помощью одного аргумента; множественной с обоснованием одного тезиса с использованием нескольких аргументов [4].

Аргументацию как метод с совокупностью приемов, учитывая его универсальный характер, можно использовать в отношении любого учебного материала о природных объектах, процессах и явлениях. Это означает, что аргументация имеет ярко выраженную метапредметную окраску, иначе говоря, мыследеятельностную основу.

На уровне основного общего образования важны актуализация содержания понятий аргументации, задействование приемов аргументации, а самое главное, выполнение учебных заданий аргументационной направленности. Одновременно внимание школьников должно обращаться не только на выполнение действий анализа, но и сравнения, конкретизации, установления причинно-следственных связей, индукции и дедукции. Кроме этого, следует указывать на общекультурные смыслы категорий «сведение», «факт», «правило», «закономерность», «закон» и «теория», подкрепляя их подходящим естественнонаучным материалом при изучении соответствующих тем (метапредмет в сочетании с предметом).

В старших классах следует обогащать приемы аргументации новыми действиями, повышая долю самостоятельности школьников по обоснованному выбору и использованию биологического материала в учебных ситуациях доказательства (метапредмет в сочетании с предметом). Для того, чтобы школьник уверенно овладевал предметным материалом, ему необходимо свободно оперировать метапредметной составляющей аргументации. К ней, как отмечалось выше, относятся понятия аргументации (тезис, аргумент, вывод) и общенаучные категории (сведение, факт, правило, закономерность, закон и теория).

Учащиеся, у которых естественнонаучная грамотность сформирована на четвертом уровне, должны справляться с заданиями, которые проверяют умение эффективно анализировать различные жизненные ситуации и бытовые проблемы, в которых проявляются отдельные природные явления. При выполнении подобных заданий от учащихся требуется умение делать выводы о роли биологии, химии, физики, физической географии, биологической экологии или технологий.

Эти учащиеся должны уметь выбирать или обобщать объяснения, основанные на биологических, физических, химических, физико-географических и экологических знаниях. Они должны устанавливать связь объяснения с разными аспектами конкретных жизненных ситуаций. Такие школьники должны уметь проводить самоанализ, сообщать сверстникам и взрослым (учителям, родителям) о рекомендуемых решениях проблем на основе современных естественнонаучных знаний.

На третьем уровне естественнонаучной грамотности учащиеся должны уметь выявлять ясно сформулированные научные проблемы в отдельных жизненных ситуациях; отбирать научные факты и естественнонаучные знания, которые надо использовать при анализе и объяснении природных явлений. Такие учащиеся должны уметь применять простые модели природных объектов; интерпретировать и использовать биологические, физические, химические, физико-географические и экологические понятия. На третьем уровне естественнонаучной грамотности учащиеся также должны уметь используя научные факты формулировать короткие высказывания; на основе естественнонаучных знаний принимать правильные решения в жизненных и учебных ситуациях.

Учащиеся, у которых естественнонаучная грамотность сформирована на втором уровне, должны применять освоенную ими в образовательном процессе и путем самообразования научную информацию физической географии, биологической экологии, химии, физике, биологии для объяснения типичных (знакомых им) жизненных проблем и вопросов. Для объяснения природных явлений они должны уметь устанавливать прямые связи.

На первом уровне сформированности естественнонаучной грамотности учащиеся имеют ограниченные научные знания и способны применять их только в знакомых ситуациях.

Наряду с научными знаниями важной составляющей естественнонаучной грамотности являются специальные умения, формируемые в образовательном процессе по учебным предметам «Биология», «Химия», «Физика», а также по разделу «Физическая география» школьного учебного предмета «География». Формирование и развитие естественнонаучных понятий связано с приобретением специальных умений.

Учителю важно понимать, что специальные естественнонаучные умения формируются и развиваются постепенно, от простых к более сложным. Например, сложное биологическое умение определять растения подразумевает владение учащимися совокупностью более простых умений: определять органы растений и гербаризировать растения; определять формы листьев пользуясь справочными источниками; определять соцветия и плоды; различать корневища, клубни и луковицы; различать семена, всходы и корни двудольных и однодольных растений.

При формировании естественнонаучной грамотности в образовательном процессе по учебным предметам «Биология», «Химия», «Физика», а также по разделу «Физическая география» школьного учебного предмета «География», следует организовать деятельность школьников посредством использования вопросов, стимулирующих развитие мышления (по Б.Блуму). Каждого школьника следует учить отвечать на вопросы учителя, стимулирующие развитие у него мышления, а также самостоятельно формулировать такие вопросы к текстам, другим людям и самому себе. Для этого учителя биологии могут использовать материал, подготовленный Е.А.Игумновой [3].

Обратим внимание на то, что значительное влияние на формирование естественнонаучной грамотности оказывают средства массовой информации, а многие

старшеклассники слабо связывают явления собственной жизни с естественнонаучной проблематикой. В заключение отметим, что для успешного формирования у школьников естественнонаучной грамотности необходимо использовать задания: содержащие большой объем информации, представленной в виде текстов, диаграмм, таблиц, графиков, схем, рисунков; основанные на материале из разных учебных предметов; требующие для решения использования дополнительной информации или содержащие избыточную информацию; состоящие из нескольких взаимосвязанных вопросов. Задания для формирования естественнонаучной грамотности можно разделить на три группы: задания на применение методов познания: задания на объяснение природных явлений и естественнонаучных фактов; задания на формирование умений делать выводы на основе научных данных.

При формировании естественнонаучной грамотности следует обращать особое внимание на развитие у учащихся умений: находить научную информацию о природных объектах, процессах и явлениях в разных источниках по ключевым словам; анализировать данные учебных и научных исследований в области естественных наук; осуществлять прогнозирование на основе полученных данных; интерпретировать научную информацию о природных объектах, процессах и явлениях, на основе которой делаются выводы и формулируются доказательства; разъяснять научную информацию, представленную в виде графиков; проводить оценочные расчеты.

Таким образом, основными умениями естественнонаучной грамотности являются умения объяснять и исследовать природные объекты и явления, анализировать научные данные и делать правильные выводы на основе реальных жизненных ситуаций.

Список использованной литературы

1. PISA 2015 released filed trial cognitive items: URL: <http://www.oecd.org/pisa/test/PISA2015-Released-FT-Cognitive-Items.pdf>
2. Демидова М.Ю., Ковалева Г.С. Естественнонаучная грамотность российских учащихся: URL: <http://nmspataru.com/assets/files/estestvennonauchnaya-gramotnost-rossijskih-uchashhihsya.pdf>.
3. Игумнова Е.А. Формирование у учащихся умения задавать вопросы, стимулирующие мышление // Биология в школе. – 2001. - № 3.
4. Киселева А.И. Формирование умения аргументации у обучающихся основной школы при изучении организма человека: дис. ... канд.пед.наук. – Челябинск, 2018.

УДК 378.016

Ә.К.Қағазбаева

БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢА RTU ЖАҒДАЙЫНДА БОЛАШАҚ МАТЕМАТИКА МҰҒАЛІМІН ДАЯРЛАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қазақстан, Ақтөбе, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті

Аңдатпа

Мақалада қазақстандық білімді дамыту талаптарына сәйкес жоғары білім беру жүйесінде болашақ математика мұғалімдерін даярлау сапасын көтеру мәселелері, білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында математика мұғалімінің кәсіби күзіреттіліктерін қалыптастыру мен дамыту жолдары қарастырылған.

Түйінді сөздер: білім беру, жаңарту, инновациялық процесс, құзыреттіліктер.

Аннотация

В статье рассмотрена проблемы повышения качества подготовки будущих учителей математики в системе высшего образования в соответствии с современными требованиями развития образования РК. Также рассмотрены пути формирования и развития профессиональной компетентности учителей математики в условиях обновления содержания математического образования в школе.

Ключевые слова: образование, обновление, инновационный процесс, компетенции.

Abstract

In the article deals with the problems of improving the quality of training future teachers of mathematics in the system of higher education in accordance with the modern requirements of the development of education in Kazakhstan. The ways of formation and development of professional competence of mathematics teachers in the context of updating the content of mathematics education at school are also considered.

Keywords: education, modernization, innovational process, competencies.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында Қазақстандық білім беру жүйесі, оның әлемдік білім беру кеңістігінде лайықты орын алуға мүмкіндік беретін жаңа әдістемелік негізде экономиканың барлық салалары үшін жоғары білікті және бәсекеге қабілетті кадрларды дайындаудың сапасын арттыру мақсатында кәсіби қызметтің тұлғалық және қоғамдық маңызын түсіне алатын, кәсіби міндеттерді дербес әрі шығармашылық тұрғыда шеше алатын қабілетті адами капиталды дамытуды қамтамасыз ететін білім беруді басқарудың тиімді жүйесін қалыптастыру мен дамытудың қажеттігі туралы баса айтылған [1].

Себебі, жаңа әлем ерекшеліктері (жеделділік, ақпарат ағымының өсуі, ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың дамуы, постиндустриялды экономикаға көшу, әлеуметтік қызметтің дамуы) білім беру жүйесінде келесідей өзгерістердің болуын талап етуде:

- репродуктивтік оқытудан конструктивтік оқуға көшу;
- білімдік парадигмадан таным процесіне қатысушылардың белсенді әрекеттерін талап ететін әрекеттік парадигмаға көшу;
- мақсатты кеңейту: интеллектуалдық тұлғадан рефлексивтік тұлғаға көшу;
- тұлғаны бағалауда интеллектуалды коэффициенттен (IQ) эмоционалды коэффициентке (EQ) көшу;
- оқу үдерісінің мазмұнын зерттеу жұмысы құрайды [2].

Осы өзгерістерге негізделген жаңарған құрылымдағы және мазмұндағы білім беру жүйесінің орта мектепті бітірушілер, таңдаған кәсіби мамандықтарын жоғары деңгейде сапалы меңгерулері үшін алдағы өміріне қажетті білімді берік игерулері, ал жалпы алғанда, функционалды сауатты, яғни мәселе қоя және оны шешу жолдарын белгілей алу, стратегиялық бағыттарды айқындай алу сияқты іскерліктер мен дағдылар негізін игерген (өзінің актуалды даму аймағында) тұлға болып қалыптасуы қажет.

Осыған орай, пән мұғалімдерінің кәсіби құзреттіліктеріне сапасы жағынан жаңа талаптар қойылуда. Жаңа типті мұғалім білім беру жүйесіндегі өзгерістердің себептері пен салдарларын, білімдегі инновациялық үдерістердің мақсаттары мен оларды жүзеге асыру жолдарын жетік біле отырып, пәнді бағдарлама, педагогикалық тәсілдер мен бағлаудың жаңа формаларының үйлесімдігі негізінде сапалы игерту технологияларын тиімді қолдана алулары қажет.

Математика мұғалімнің кәсіби маман ретінде қалыптасып, ары қарай дамуының негізі жоғары педагогикалық оқу орындарында математикадан базалық пәндер мен кәсіптендіру пәндерін сабақтастықта оқыту мен игерту барысында қаланады. Ал сабақтастық мәселесін шешу бүгінгі таңда математиканы оқыту теориясы мен әдістемесі ғылымының алдында тұрған көкейтесті мәселе болуы қажет.

Математика мұғалімі мамандығына студенттерді дайындауда ерекше мән болашақ мұғалімнің әдістемелік даярлығына берілуі қажет. Себебі, математикалық білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында жұмыс жасайтын болашақ маман жаңартылған орта жалпы білім беру стандартының методологиясы мен мазмұнын қабылдауға, білім беру процесін бағдарламалық және әдістемелік қамтамасыз етудің өзгеруіне, педагогикалық қызметтің мақсаттары мен тәсілдерінің өзгеруіне даяр болғаны, ал нақты айтқанда, жаңартылған математикалық білім мазмұнының және оқыту технологияларының мақсаттары мен міндеттерін ұғынуы, пәндік және метапәндік білім, іскерлік, дағдыларды бағалаудың жаңа формаларын игерулері қажет.

Қазіргі таңда математика мұғалімінің кәсіби құзреттілігі математиканы жаңаша оқыту мәселелерін шеше алуына ықпал ететін қабілеттілікке негізделеді. Ал қабілеттілік оның білімінде, іскерлігінде, дағдыларында және қызмет әдістерінде көрініс табады, ал бұның бәрі іс-әрекет ету арқылы байқалады [3].

Математикадан жаңартылған білім беру бағдарламасында [4] қалыптастыруға қажет құндылықтар мен дағдылар, күтілітін нәтижелер мақсаттар жүйесі арқылы анықталған. «Математика» пәні бойынша жалпы білім беру бағдарламасының құрылымы дәстүрлі бөлімдермен (Сандар, Алгебра, Геометрия) қатар жаңа бөлімдермен (Статистика және ықтималдықтар теориясы, Математикалық модельдеу және талдау) толықтырылған. Сондықтан да, бағдарламаны жүзеге асыратын мұғалім оқушылардың пәннің мазмұнын сапалы меңгерулерімен қатар математикалық тілді де игертіп, математикалық сөйлеу мәдениетін, функционалды сауаттылығын қалыптастыруы, басқа пәндермен пәнаралық байланысын, жалпы адамзаттық құндылықтар мен ұлттық мәдениеттің үздік тәжірибелері негізінде оқушылардың зияткерлік деңгейін дамыта алуы қажет.

Олай болса, бакалаврият және магистратура мамандықтары бойынша дайындалып жатқан болашақ математика мұғалімі, математиканы оқыту әдістемесі бойынша бағдарламалық білімдерін келесідей сұрақтарға жауап іздей отырып, кеңейтулері және тереңдетулері керек [5]:

- «Математикадан білім беру мазмұнын өзгертудің парадигмалық негізі қандай?»;
- «Нәтижеге бағытталған білім» ұғымын қалай түсінуге болады?»;
- «Қазіргі жаңартылған білім мазмұнының дәстүрлі білім мазмұнынынан айырмашылықтары неде?»;
- «Жаңартылған білім мазмұны бойынша пәндерді оқытудың мақсаттары мен міндеттері қандай?»;
- «Математикадан білім беруді ұйымдастырудың жаңа тәсілдері қандай?»;
- «Математикадан пәндерді оқытудың оқушылардың танымдық белсенділіктерін арттырудағы рөлі қандай?»;
- «Математиканы оқыту үдерісінде оқушылардың танымдық белсенділіктерін арттырудың әдіс-тәсілдері қандай?»;
- «Жаңа буын оқулықтарының ерекшеліктері қандай?»;
- «Математикадан жаңартылған білім беру мазмұнына математика мұғалімі қалай және қай бағытта дайындалуы керек?»;
- «Инновациялық технологиялардың түрлері, оларды математиканы оқытуда қолдану мүмкіндіктері мен тиімділіктері қандай?»;
- «Жаңа білім беру мазмұны қандай ортаны құруды талап етеді?»;
- «Білім беру нәтижесін бағалаудың жаңа формалары қандай және оларды қолданудың ерекшеліктері неде?»;
- «Мектеп курсы математикасын оқытудың әрбір сатысында математика пәндері бойынша білім берудің ерекшеліктері мен сабақтастықтары қандай?»;
- «Бейінді білім беруді жүзеге асыру жағдайы мен мәселелері қандай?»
- «Мектеп курсы математикасы пәндері мен жоғарғы мектеп математикасы пәндерінің сабақтастық мәселелері қалай шешілуде?»;
- «Оқушылардың «математикалық сауаттылықтары» мен «функционалды математикалық сауаттылықтарын» қалыптастыру жолдары қандай ?» және т.б.

Сонымен қатар, келесідей іскерліктерді игерулері керек:

1. Нәтижелерге қол жеткізетін оқу мақсаттары жүйесін іске асыру жолдарын анықтауды. Дәстүрлі оқытуда мақсаттар жүйесін анықтауда негізгі оқу мазмұнының екі теориялық блогына (теориялық материал және математикалық есептер) аса мән берілсе, жаңа білім беру мазмұнында негізгі желілік бөлімдердің кластан класқа қарай жоғары қиындық деңгейінде оқытылып, тереңдетілуімен анықталатын күтілетін нәтижелерге қол жеткізу мақсаттары жүйесі ерекше мәнге ие болады.

2. Оқу материалын игеруді ұйымдастыру бойынша оқу процесін құруды. Бұл оқу процесін ұйымдастыруда мұғалім нормативті құжаттарды (Мемлекеттік стандарт. Типтік оқу жоспары. Оқу пәннері бойынша жаңартылған білім мазмұны деңгейлері бойынша («Математика 5-6 сыныптар», «Алгебра 7-9 сыныптар», «Геометрия 7-9 сыныптар») типтік оқу бағарламалары) басшылыққа алуды қарастырады.

3. Оқу мақсаттарына сәйкес оқу материалдарын дайындауды. Оқу материалдары спиралдық принципі бойынша сандар, алгебра, геометрия, статистика және ықтималдықтар теориясы, математикалық модельдеу салалары бойынша математикалық білім мен іскерлікті дамытуға бағытталған болуы керек.

4. Математиканы оқытуда оқушылардың танымдық іс-әрекеттерін белсенді етуде математика әдістері мен интерактивті әдістерді қолдануды игеру жүзеге асырылуы қажет.

5. Мектеп бағдарламаларына сәйкес жазылған балама оқулықтарды талдай және салыстыра алу іскерліктерін қалыптастыру жүзеге асырылуы керек.

6. Оқу процесі үшін ақпараттық орта потенциалын қолдануды. Бұл техникалық құралдар мен қолданбалы бағдарламаларды қолдануды көздейді.

7. Оқушыларды дамыта оқытуға және олардың тұлғалық-әрекеттік бағыттылықтарына жағдай жасауды. Бұл проблемалық ахуал тудыруды, белсенді оқыту ортасын құруды, саралау, құндылыққа бағыттылық, және тұлғалық-бағыттылық тәсілдерді қолдануды көздейді.

8. Психологиялық комфорт пен қолдау атмосферасын орнатуды. Мұнда жеке, жұптық және топтық жұмыс формаларын тиімді ұйымдастыруды, оқушылардың бірін-бірі оқытуын қарастырады.

9. Оқушыларды өздігінен білім алуға, өзін-өзі анықтай алуға, өзін - өзі жүзеге асыра алуына баулуды. Бұл практикалық және шығармашылық қызметті жүзеге асыруды, жартылай ізденіс жұмыстарын ұйымдастыруды, зерттеу тәсілдерін қолдануды, оушының оқу қызметіне деген рефлексивтік қатынасын ұйымдастыруды меңзейді.

10. Қойылған мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған аралық нәтижелерді бағалауды жүзеге асыра алуды. Нәтижеге бағытталған білім беру моделінде оқу жетістіктерін бағалау сабақта оқыту нәтижелерін бағалау тәсілдері мен тоқсан бойынша қорытынды жұмысты қамтиды. Сондықтан да формативті және қосынды (суммативті) бағалауды қосарлана дамыту көзделеді. Оқушылардың оқу жетістіктеріне үнемі мониторинг жүргізіп отыру қарастырылады және т.с.с.

11. Мектеп математика курсына оқытуда «математикалық сауаттылық» пен «функционалды математикалық сауаттылық», бейінді оқыту мен сабақтастық мәселелерін шешу бойынша өзіндік ізденіс жұмыстарына баулу көзделеді және т.с.с.

Сондықтан да, қазіргі таңда, жоғарғы мектепте болашақ математика мұғалімін дайындаудың мақсаттары мен міндеттерін, мазмұнын, әдіс-тәсілдері мен технологияларын жаңартуды талап етеді. Ол үшін, біріншіден, «Математиканы оқыту әдістемесі» курсының бағдарламасын келесі мәселелерді ескере отырып қайта дайындау қажеттігі туындайды:

1. Математиканы оқыту әдістемесінің «Жалпы әдістеме» бөлімін жоғарыда аталған мәселелер бойынша толықтыру мен тереңдету керектігін. Кәсіби мамандыққа жалпы деңгейде бағытты дайындайтын бұл бөлім дәстүрлі түрде әдістемелік тұрғыдан (оқу құралдарымен) және бөлінген кредит бойынша қажетті сағат санымен қажетті қамтамасыз етілгенін.

2. Математиканы оқытудың арнайы (нақты бөлімдірді және тақырыптарды оқыту) мен нақты (жалпы және арнайы әдістемелер бойынша дербес) әдістемесі бойынша оқыту / оқу үдерісін әдістемелік қамтамасыз етуді және кредит санын көбейтуді қажет ететінін. Мамандыққа баулу пәндері оқытушылар жетекшілігін өте қажет ететіндігін.

Жаңа талаптарды жүзеге асыру үшін келесідей қажеттіліктер қанағаттандырылуы керек:

- «Математиканы оқытудың теориясы мен әдістемесі» мамандығы бойынша құзретті мамандар дайындауды кең жолға қою;

- оқыту үдерісін жаңартылған бағдарламалар бойынша жаңа буын оқулықтарымен міндетті түрде қамтамасыз ету;
- мамандық бойынша студенттер мен магистранттардың ізденіс жұмыстарын бағытты түрде әдістемлік ғылымның көкейтесті мәселелерін шешуге бағыттау;
- базалық пәндер мен кәсіби пәндер сабақтастығын күшейту;
- кәсіби пәндер ішінде математиканы оқыту әдістемесі пәніне аса мән беру (мазмұндық және құрылымдық жағынан жетілдіру, сағат мөлшерімен жеткілікті түрде қамтамасыз ету және т.с.с.).

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы// Егемен Қазақстан, 2010, 14 желтоқсан, № 529-532(26375).
2. Әлімов А.Қ. Интербелсенді әдістерді жоғары оқу орындарында қолдану – Алматы: «Жедел басу баспаханасы», 2009 – 328 б.
3. Қағазбаева Ә.К. Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында математика мұғалімінің кәсіби құзреттілігі // «Қолданбалы математика және информатика мәселелері» атты Халықаралық ғылыми конференция еңбектері, 10-11 қараша 2017. - Ақтөбе: Қ.Жубанов университеті баспасы, 2017. - 186-189 бб.
4. Учебные программы по математике «Математика 5-6 классы», «Алгебра 7-9 классы», «Геометрия 7-9 классы»// интернет ресурс: hh.№
5. Қағазбаева Ә.К. Замануи жоғары оқу орындарында болашақ математика мұғалімін дайындау тұралы// «Замануи математикалық білім; тәжірибе, проблемалар, келешек» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары, 8 маусым 2018. - Көкшетау, 2018. - 286-291 бб.

УДК 37.372.8

¹*Добрица В.П.,* ²*Добрица И.С.,* ³*Локтионова Н.Н.*

МЕНТАЛЬНАЯ АРИФМЕТИКА КАК СРЕДСТВО ПОДГОТОВКИ К КОМПРЕССИВНОМУ ОБУЧЕНИЮ

¹*Россия, Курск, Юго-Западный государственный университет,*

²*Россия, Курск, Средняя школа № 60,*

³*Россия, Курск, Курский государственный университет*

Аннотация

Для быстрого и качественного восприятия знаний учащихся необходимо готовить к новой технологии обучения – компрессивному обучению, которая комплексно использует развитую память, быстрое чтение, умение анализировать текст, умение устанавливать взаимосвязь между понятиями, пробуждать мотивацию к обучению. Подготовку к освоению этой технологией обучения учащихся можно готовить с первого класса на основе ментальной арифметики.

Ключевые слова: педагогические технологии, компрессивное обучение, ментальная арифметика, память, внимание, быстрое чтение, анализ текста, логическое мышление, мотивация.

Аңдатпа

Студенттердің білімін жылдам және жоғары сапалы қабылдау үшін жаңа оқу технологиясына – қысу жаттығу, жылдам оқуды, мәтінді талдай білуді, ұғымдардың арасындағы байланысты орнатуды үйренуді, үйренуге ынталандыратын қысқа дайындықты дайындау қажет. Студенттерді оқытудың осы технологиясын дайындауға бірінші сыныптан менталдық арифметика негізінде дайындалуға болады.

Түйінді сөздер: педагогикалық технологиялар, компрессивтік оқыту, менталдық арифметика, жады, назар аудару, жылдам оқу, мәтінді талдау, логикалық ойлау, ынталандыру

Abstract

For quick and qualitative perception of students need to prepare for a new technology training compressive training, comprehensively uses advanced memory, fast reading, ability to analyze text, the ability to establish the relationship between concepts, awaken the motivation for learning. Preparations for the development of this technology it is possible to prepare to students from the first grade on the basis of mental arithmetic.

Keywords: educational technology, compressive training, mental arithmetic, memory, attention, fast reading, text analysis, logical thinking, motivation.

Процесс возрастания объема информации и объема знаний в современном информационном обществе стремителен. Чтобы обеспечить конкурентоспособность специалистов, экономики, государства на мировом рынке гражданам страны необходимо непрерывно осваивать постоянно появляющиеся новые знания и умения. Первоначальная подготовка к этому осуществляется в школе. Но время обучения в школе ограничено и, конечно же, не возможно его значительное увеличение, т.к. значительная часть молодого трудоспособного населения будет оторвана от производства. Решение данной проблемы нужно искать в интенсификации образования. Именно поэтому новые эффективные методы обучения сегодня становятся важной составляющей образовательного процесса.

На сегодняшний день целями школьного образования, которые ставят перед школой государство, общество и семья, помимо приобретения определенного набора знаний, являются раскрытие и развитие потенциала ребенка, создание благоприятных условий для реализации его природных способностей. Это связано с тем, что стремительно развивающиеся изменения в обществе и экономике требуют сегодня от человека умения быстро адаптироваться к новым условиям, находить оптимальные решения сложных вопросов, проявлять гибкость и творчество, не теряться в ситуации неопределенности. Задача школы – подготовить к жизни в современном обществе выпускника, обладающего необходимым набором современных знаний и компетенций, позволяющих ему уверенно чувствовать себя в быстро меняющихся условиях.

Для решения таких задач, а также в силу становления информационного общества, требуются новые педагогические технологии, эффективные формы организации образовательного процесса, активные методы обучения. Школа должна дать учащимся не только современные знания, но и вырабатывать у них готовность и способность постоянно совершенствовать полученные знания, «научить учиться» всю жизнь. В силу такого подхода, роль обучения заключается не только и не столько в том, чтобы передать накопленный общественно-исторический опыт, но в большей степени в том, чтобы вооружить школьников такими общими принципами, приемами, способами, действиями, которые позволят решать широкий круг практических задач, отвлекаясь от многообразия внешних факторов – обобщать существенные признаки по их содержанию; научить управлять своей умственно-учебной деятельностью, рационально и продуктивно осваивать учебную, научную, техническую и другую литературу и «не потеряться» в информационном потоке, что обеспечивает полноценное их существование в современном обществе.

Как известно, человеческий мозг самостоятельно извлекает важную информацию из окружающего нас мира. И чтение неразрывно связано с умственной деятельностью. Задачей быстрого чтения является повышение эффективности процесса чтения, его продуктивности. Решение этой задачи можно добиться путем разработки новых, эффективных программ умственной деятельности, путем обучения новым методам кодирования поступающей извне информации.

Приобретая навыки быстрого чтения, человек совершенствует не только область чтения, но и осуществляется комплексное воздействие на различные стороны психической деятельности человека. В процессе обучения реализуется программа технического перевооружения мозга, происходит перестройка мышления.

Огромное значение в жизни человека имеет внимание: без него другие психические процессы не могут быть полноценными. Быстрое чтение требует повышенного внимания. Поэтому необходимо развивать навыки умственной концентрации, сосредоточения.

Правильное внимание имеет огромное значение для психической деятельности человека. Вместе с тем оно сильно влияет на понимание текста, на точность и глубину усвоения содержания. Эффективность чтения во многом зависит от того, насколько читающий способен управлять своим вниманием. Тренировка внимания важна не только для чтения. Все виды деятельности требуют внимания и умения управлять им. Естественно, после внимательного, осмысленного прочтения текста, необходимо запомнить и сохранить наиболее важную информацию из прочитанного. Поэтому необходима эффективная тренировка памяти.

Приобретение новых знаний без сомнения основывается на уже имеющемся знании в памяти. Запоминание – активный, созидательный процесс, во время которого сравнением нового и старого создается «прибавка знаний, укладываемая в памяти». В силу информатизации общества и образования, одним из наиболее популярных направлений является развитие памяти на основе информационных технологий, основывающиеся на различных видах памяти зрительной, слуховой, образной, словесно логической, аналоговой, алгоритмической и других. Эти различные виды памяти необходимо использовать как стороны одного процесса, которые друг друга дополняют и активизируют, значительно повышая эффективность запоминания.

Отметим, что наиболее удобным «полигоном» формирования указанных качеств человека является математика. Рассмотрим их с точки зрения изучения математики:

1. Внимание – очень важно для изучения математики. Ошибка «по невнимательности» приводит к неправильному решению всей задачи. В отличии, например, от гуманитарных предметов. Там ошибка только в одном месте, не меняет сути всего текста. А затраты времени на возврат к началу решения задачи дает обратную связь – лучше всего вынуждает быть внимательными.

2. Память для математики – вспоминание необходимых определений, утверждений, формул. Математика способствует сильному развитию смысловой памяти, т.к. для решения конкретной задачи необходимо по смыслу подобрать подходящий предыдущий материал. На лицо сильная взаимосвязь памяти и логического мышления.

3. Понимание связано с умением анализировать текст. Как уже отмечалось, понятое лучше запоминается. С другой стороны, в математике без анализа текста нельзя перевести смысл задачи на язык формул. То есть, математика, как ни что другое, способствует развитию умения анализировать текст.

4. Установление взаимосвязи между понятиями - основа математического восприятия. Это дает развитие понятийного аппарата.

5. Быстрое чтение везде важно, но в математике это и есть умение выделения главного для перевода смысла на математический язык. Постоянные тренировки дают сильное обратное влияние к скорости восприятия материала.

Однако в первом и втором классах пока недостаточно математических понятий для осуществления такого подхода. Но уже с первого класса есть возможность заниматься устным счетом, который уже во многом дает развитие указанных качеств. К сожалению, вторая половина прошлого века характеризуется не только внедрением вычислительной техники, но и снижением внимания к развитию способности устного счета. Это стало сказываться на обучающихся. Все меньшее их число проявляли склонность к математике, а у всех понижалась способность строго мыслить, логично проводить свои рассуждения. Педагогическая наука обратила на это внимание и предложила вернуться к развитию способности устно считать. Возникла новая методика обучению устному счету – ментальная арифметика.

Тысячи лет назад жители Китая изобрели необычные счеты – абакус. В XVI веке эти же счеты дошли до Японии и там также обрели популярность. Эти самые счеты (абакус) помогают научиться быстро считать в уме, складывать, делить и производить другие действия с большими числами быстрее, чем это сделает калькулятор.

Впервые ментальная арифметика была запущена в 1993 году в Азии. Открываются специализированные центры в России, Казахстане и в Киргизии. Высоких результатов и оценок родителей достигла ментальная арифметика в Астане, Алматы и Москве.

Известно, что у человека правое полушарие мозга отвечает за творчество, восприятие и создание образов, а левое – за логику. Работа органов левой половины человека «включает» правое полушарие головного мозга, а правой – левое. Синхронная работа обоих полушарий дает огромный потенциал для развития человека. Умственные способности детей развиваются во многом благодаря устному счету. А задачей ментальной арифметики является задействовать весь мозг в образовательном процессе. Это осуществляется благодаря выполнению операций на счетах обеими руками. Ментальная арифметика не только помогает освоить навыки быстрого вычисления, но и способствует развитию аналитических способностей. Абакус тренирует и совершенствует умственные процессы. Со временем необходимость в счетах отпадает. У учащихся развивается воображение, и они могут все вычисление проводить в уме.

Главными целями ментальной арифметики являются концентрация внимания, умение сосредоточиться на поставленной задаче, развитие фотографической памяти и творческого мышления, логики и воображения, слуха и наблюдательности. При профессиональном подходе и успешном достижении целей ребенок может выполнять сложные арифметические задания в уме. Программа не только охватывает математическую область, но помогает ребенку и в других образовательных сферах. Она придает ему уверенность. И здесь важны не эффективные показатели в устном счете, а именно формирование нужных качеств обучающегося.

Практика доказывает, что ментальная арифметика весьма полезна и действенна. Всего два-четыре часа в неделю уже через несколько месяцев занятий дают поразительные результаты. Родители отмечают улучшение памяти у детей, развитие творческого мышления, внимательность и сосредоточенность. Ученики увереннее чувствуют себя на уроках в школе, охотнее и быстрее выполняют предметные задания. Значительно повышается уровень их успеваемости.

Правда, занятия ментальной арифметикой не сказываются на способности быстро читать с полным пониманием прочитанного. Этим тоже необходимо заниматься с первого класса. Надо не просто добиваться скорости прочтения текста по числу слов в прочитанном тексте за минуту, а тренировать способность быстро понимать этот текст. Добиваться этого можно тренировками по пересказу прочитанного текста, умения отвечать на вопросы по содержанию и самому ставить вопросы по нему.

Основываясь на указанных развитых качествах разрабатывается методика компрессивного обучения, позволяющая через новые формы восприятия, обсуждения, анализа и осмысления материала значительно повысить эффективность, скорость и качество обучения. Под компрессивным обучением понимается технология, позволяющая за ограниченное время усвоить значительный объем материала и включающая в себя комплексное использование таких направлений, как развитие памяти, внимания, технику быстрого чтения, умение анализировать текст, устанавливать взаимосвязи между понятиями, выделять новую смысловую информацию и необходимый для изучения материал, умелое использование инфокоммуникационных систем, технических и информационных средств обучения.

Конечно, все составляющие компрессивного обучения взаимосвязаны и оказывают влияние друг на друга. Понимание – необходимое условие логического, осмысленного запоминания. Понятое запоминается лучше, быстрее и прочнее потому, что содержательно ассоциируется с уже усвоенными ранее знаниями. Непонятный материал обычно не вызывает интереса к себе, а потому и запоминается хуже. Очень важны для запоминания материала интерес и мотивация обучающихся, которые также находятся в прямой зависимости от понимания. В свою очередь заинтересованность усиливает внимание учащихся. Осмысленное запоминание основывается на сокращении количества информации

в результате ее «фильтрации», выделении действительно нового и важного материала. Смысловое запоминание более экономично, емко, продуктивно. Также перевод содержания запоминаемого материала при чтении на язык собственных мыслей, т.е. на материал, уже ранее усвоенный в результате жизненного опыта, улучшает запоминание. При этом запоминаются не столько слова и содержание, сколько мысли, которые ассоциируются с ними. В основе развития интеллектуальных способностей, как уже отмечалось, лежит развитие внимания, памяти, мышления. Комплексность подхода к развитию интеллектуальных способностей как раз и обеспечивает методика компрессивного обучения. Новая методика компрессивного обучения способствует развитию познавательного интереса у детей, учит систематизировать и обобщать изучаемый материал, обсуждать и дискутировать. Бесспорно, новая методика имеет преимущество перед традиционными, ведь она способствует разностороннему развитию ребенка, учит его самостоятельности в познании и принятии решений.

Каждая из указанных составляющих требует особого внимания, к каждой из них ученика необходимо готовить. Кажущиеся на первый взгляд бессмысленными дополнительные временные затраты, связанные с развитием памяти, отработкой скорости чтения, умения анализировать текст, логически рассуждать, с лихвой окупаются уже на первых этапах освоения учебного материала. Это показал эксперимент, проводимый в 4 и 5 классах.

Развивать составляющие компрессивного обучения необходимо на протяжении всей активной жизни человека. Ранее предлагалось начинать готовить к нему в конце начальной школы. У ребенка мозг настроен на быстрое освоение нового, он еще не перегружен информацией. Как известно большая часть знаний усваивается человеком в детском возрасте до 10 – 12 лет. В младшем школьном возрасте память, как и все другие психические процессы, претерпевает существенные изменения, обусловленные качественными преобразованиями мышления. Но, как показано выше, готовить школьников к компрессивному обучению можно начинать с первого класса.

Список использованной литературы

1. Добрица В.П., Садыкова А.Ж. К вопросу о необходимости компрессивных методов обучения // Качество школьного образования: состояние, тенденции и перспективы: Материалы международной научно-практической конференции. - 18-19 мая 2000. - Ч.2. – Алматы: МОН РК, КАО им.Ы.Алтынсарина, ИОО, 2000. – С.34-36.
2. Добрица В.П., Матвеева И.С., Захарова Е.С. Информационные технологии как условие реализации компрессивного обучения // Вестник МГПУ. Серия Информатика и информатизация образования, 2008. - № 16. – С.82-86.
3. Добрица В.П., Левкова Е.С., Добрица И.С. Подготовка младших школьников к компрессивному обучению // Современные проблемы качества математического образования: теория, методика, опыт: Материалы Международной научно-практической конференции, посвященной 75-летию юбилею доктора педагогических наук, профессора Каиржана Габдулловича Кожабаева. - 28-29 июня 2013. - Кокшетау, 2013. - С.5-9.
4. Добрица В.П., Добрица И.С., Левкова Е.С. Компрессивное обучение и подготовка к нему младших школьников // Вестник КазНПУ им.Абая. - № 2; Алматы: ТОО Нур-Принт 75, 2014. – С.73-78.
5. Добрица В.П., Добрица И.С. Компрессивное обучение и ментальная арифметика // Современные математическое образование: опыт, проблемы, перспективы: Материалы международной научно-практической конференции, посвященной 80-летию юбилею доктора педагогических наук, профессора Каиржана Габдулловича Кожабаева. - 8 июня 2018. – Кокшетау. – С.265-270.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОФИЛИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В ШКОЛЕ: ЦЕЛЬ, ЗАДАЧИ, ПРИНЦИПЫ

Республика Беларусь, Минск, Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка

Аннотация

В статье раскрываются особенности педагогической профилизации на 3-й ступени общего среднего образования Республики Беларусь. Констатируется необходимость привлечения на педагогические специальности мотивированных подготовленных выпускников школ. Формулируются цель и задачи педагогической профилизации в контексте идеи непрерывности педагогического образования. С позиций системного, лично ориентированного, деятельностного, средового и компетентностного подходов обосновываются принципы педагогической профилизации в учреждениях общего среднего образования.

Ключевые слова: непрерывное педагогическое образование, профилизация, педагогическая профилизация, педагогические классы.

Аңдатпа

Мақаласында ерекшеліктері ашылады педагогикалық бейіндеу 3-ші саты жалпы орта білім беру Беларусь Республикасы. Анықталған тартудың қажеттілігі педагогикалық мамандықтарға ынталы дайындалған мектеп бітірушілердің. Тұжырымдалады мақсаты мен міндеттері педагогикалық бейіндеу контекстінде идеяларды үздіксіз педагогикалық білім беру. Тұрғысынан жүйелі, тұлғалық-бағдарланған, іс-әрекеттік, средового және құзыреттілік тәсілдер негізделеді принциптері педагогикалық бейіндеу мекемелерінде жалпы орта білім беру.

Түйінді сөздер: үздіксіз педагогикалық білім беру, бейінді, педагогикалық бейіндендіру, педагогикалық сыныптар.

Abstract

The article reveals the peculiarities of pedagogical profiling at the third stage of general secondary education of the Republic of Belarus. It is stated that it is necessary to attract motivated graduates of schools to pedagogical specialties. The goal and tasks of pedagogical profiling in the context of the idea of the continuity of teacher education are formulated. From the positions of the system, personally oriented, activity, environment and competence approaches, the principles of pedagogical profiling in institutions of general secondary education are grounded.

Keywords: continuous pedagogical education, profiling, pedagogical profiling, pedagogical classes.

В последние десятилетия в условиях парадигмальных сдвигов в общественном устройстве (преодоление антропологического и экологического кризисов XX века, информатизация всех сфер жизни человека и становление «общества знаний», глобализация мирового пространства и распространение идеи мультикультурализма как механизма мирного сосуществования) перед системой образования стоит масштабная задача по формированию у растущего поколения навыков продуктивной жизнедеятельности в постоянно меняющемся мире. Социокультурная значимость образования для устойчивого развития человеческого потенциала обуславливает высокие требования к качеству профессиональной подготовки педагогов.

Ведущей идеей модернизации системы педагогического образования в Республике Беларусь является обеспечение непрерывности процесса подготовки и дальнейшего постоянного профессионального развития педагога. Установка на развитие системы непрерывного педагогического образования в нашей стране нашла отражение в ряде нормативных правовых актов. В первую очередь, это Концепция развития педагогического образования на 2015-2020 годы и План мероприятий по ее реализации [1; 2]. Обозначенные документы определяют приоритетные направления совершенствования системы непрерывного педагогического образования.

Один из механизмов реализации непрерывности в подготовке педагогических кадров – привлечение на педагогические специальности заинтересованных и способных к педагогической деятельности выпускников школ. Это становится возможным в условиях профилизации

образовательного процесса в учреждениях общего среднего образования, *цель* которой заключается, по мнению исследователей, в создании образовательной системы специализированной подготовки личности к решению одной из жизненно важных проблем - обоснованного выбора будущего профессионального образования, самореализации выпускника в его самостоятельной жизни и профессиональной деятельности [3].

В этом ключе педагогическая профилизация в учреждениях общего среднего образования как базовый компонент системы непрерывного педагогического образования решает две взаимосвязанные *задачи*:

- создание организационных и психолого-педагогических условий для актуализации механизмов жизненного и профессионального самоопределения учащихся как будущих педагогов,

- выявление и привлечение в педагогическую профессию мотивированной, интеллектуально и духовно развитой молодежи, занимающей активную гражданскую и жизненную позицию.

В Республике Беларусь педагогическая профилизация на 3-й ступени общего среднего образования (10-11 классы) находит свою практическую реализацию в деятельности профильных классов и групп педагогической направленности, так называемых педагогических классов. С 2015 года в условиях введения в стране профильного обучения на 3-й ступени общего среднего образования в белорусских школах число педагогических классов и обучающихся в них старшеклассников неизменно растет: с 102 в 2015/2016 учебном году до 319 классов в 2017/2018 учебном году и с 1600 до 3542 учащихся соответственно.

В основе педагогической профилизации лежит фундаментальный дидактический *принцип дифференциации*, который рассматривается сегодня как ключевое направление обновления образования за счет внедрения профильной дифференциации, связанной с целенаправленным отбором и структурированием содержания образования на основе интересов школьников, их жизненных планов, склонностей и намерений. Как отмечает С.А.Писарева, суть профильного обучения – не в разделении учащихся по каким-либо признакам, а в объединении их на основании их личного выбора [4, С.23]. Такой подход соответствует гуманистическим идеям, выбранным в качестве парадигмальных оснований исследования феномена педагогической профилизации.

На основе системного, личностно ориентированного, деятельностного, средового и компетентностного подходов выделим принципы педагогической профилизации в учреждениях общего среднего образования, соблюдение которых обеспечит реализацию задач педагогической профилизации.

Принцип непрерывности педагогической профилизации основан на позиционировании профильного обучения педагогической направленности в школе как базовой ступени системы непрерывного педагогического образования. Он позволит реализовать требования системного подхода к обеспечению согласованности содержания, форм, методов и средств педагогической подготовки на всех уровнях педагогического образования с учетом специфики профильного обучения педагогической направленности в школе. Предполагается, что выпускники педагогических классов к окончанию обучения в школе будут иметь базовые пропедевтические знания о сущности педагогической профессии, о закономерностях и принципах организации педагогического процесса, навыки решения педагогических ситуаций, исследовательской, рефлексивной деятельности, опыт педагогических проб, необходимые при дальнейшем освоении педагогической профессии.

Принцип вариативности педагогической профилизации позволит реализовать требования личностно ориентированного подхода к созданию в образовательном процессе условий для раскрытия индивидуальности, творческих способностей, склонностей учащихся, более эффективной и целенаправленной подготовки их к продолжению образования в области профессиональной педагогической деятельности. Руководство данным принципом предполагает предоставление учреждениям общего среднего образования возможности

организовывать профильное обучение педагогической направленности по различным моделям в соответствии с ресурсным потенциалом школы и образовательными потребностями учащихся. Таким образом, в зависимости от числа учащихся, выбравших педагогический профиль в 10-11 классах, администрация учреждения общего среднего образования может организовать работу полноценного по составу педагогического класса. Если же таких учеников немного, но в каждом классе на параллели есть желающие осваивать педагогический профиль, они могут быть объединены в группу на параллели. В случае, когда речь идет о малокомплектной школе, несколько школ, территориально близких друг другу, могут организовать для учащихся межшкольную группу по освоению педагогического профиля. Принцип вариативности позволяет учесть и кадровый потенциал конкретного учреждения образования: например, старшеклассники из одной школы могут посещать межшкольную группу на базе другой школы, в которой есть высококвалифицированный педагог для преподавания профильного факультативного курса.

Принцип самоактуализации личности учащегося является краеугольным для построения образовательного процесса на основе требований деятельностного подхода. Использование данного принципа в педагогической профилизации предполагает опору на субъектность как неотъемлемый атрибут онтогенеза человека. В качестве коллективного и индивидуального субъекта человек занимает субъектную позицию по отношению к себе и окружающему миру. Эта позиция проявляется в деятельности, которая свидетельствует о наличии у индивида свободной воли, направляющей его деятельность [5].

Опора на субъектность при организации педагогической профилизации в учреждениях общего среднего образования предоставляет учащимся свободу выбора педагогического профиля в школе, а впоследствии – свободу выбора дальнейшей жизненной и профессиональной стратегии. В то же время данный принцип требует от субъектов педагогической профилизации личной ответственности за свой выбор и принимаемые решения. Следование принципу самоактуализации личности учащегося обеспечит высокую степень осознанности и мотивации учащихся при выборе педагогического профиля.

Принцип профилирующей образовательной среды ориентирует на объединение усилий субъектов, заинтересованных в высоком качестве подготовки будущего педагога, и привлечение образовательного потенциала среды к организации эффективного профильного обучения педагогической направленности. В условиях педагогической профилизации соблюдение данного принципа позволит задействовать социальный, пространственно-предметный и технологический компоненты образовательной среды школы (В.А.Ясвин) [6, С.235] для педагогизации жизнедеятельности учащихся педагогических классов. Данный принцип детерминирует максимальное насыщение всех названных компонентов среды педагогическим смыслом. Социальный компонент образовательной среды учреждения общего среднего образования, представленный учащимися педагогических классов, педагогами, работающими в школах, где открыты педагогические классы, преподавателями вузов, колледжей, ИРО, научно-методических организаций, обеспечивающих научно и методически педагогическую профилизацию, родителями, имеющими авторитет и воспитательный потенциал в плане поддержки выбора их детьми своего профессионального будущего и др., – это сообщество единомышленников, увлеченных педагогической профессией, демонстрирующих образцы мастерства, вызывающих своим примером интерес к профессии педагога. Пространственно-предметный компонент предполагает создание для учащихся такого насыщенного педагогической атрибутикой окружения (стенды, инсталляции, выставки, иллюстративное оформление помещений и др.), которое будет транслировать всем субъектам образовательного процесса педагогически ориентированный культурный код. Технологический компонент подразумевает использование таких форм, способов и средств организации образовательного процесса, которые максимально педагогизированы, постоянно раскрывают перед учащимися те или иные грани педагогической профессии.

Принцип практикоориентированности педагогической профилизации основан на постулатах компетентностного подхода и требует от организаторов профильного

педагогического обучения изменения стратегии обучения: с приобретения знаний на саморазвитие учащихся во всех видах жизнедеятельности и формирование у них профессиональных и социально-личностных компетенций, необходимых для успешной педагогической деятельности. Опора на принцип практикоориентированности позволяет организовать профильное обучение педагогической направленности как пространство для приобретения учащимися знаний, навыков и опыта их применения в профессиональных педагогических ситуациях. В результате участия учащихся в различных видах педагогической деятельности достигаются согласованность и гармонизация представлений учащихся о своих способностях, потенциале и интересах с требованиями и спецификой педагогической деятельности.

Таким образом, организация педагогической профилизации в старшей школе на основе принципов самоактуализации личности учащегося, вариативности, включённости всех субъектов образовательного процесса, непрерывности, профилирующей образовательной среды и практикоориентированности позволяет использовать гуманистический потенциал профильного обучения и создавать условия для формирования у учащихся устойчивой внутренней мотивации на выбор педагогической профессии в будущем. Что, в свою очередь, обеспечивает эффективное решение стратегической задачи подготовки высококвалифицированных конкурентоспособных педагогических кадров XXI века.

Список использованной литературы

1. Концепция развития педагогического образования на 2015-2020 годы [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://bspu.by/klastер/informacionное-obespechenie>. - Дата доступа: 05.07.2018.

2. План мероприятий по реализации Концепции развития педагогического образования на 2015-2020 годы [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://bspu.by/klastер/informacionное-obespechenie>. - Дата доступа: 05.07.2018.

3. Шамова Т.И. Управление профильным обучением на основе личностно ориентированного подхода [Текст] / Т.И.Шамова, А.Н.Худин и др. / М.: Центр Педагогический поиск, 2006. – 160 с.

4. Писарева С. А. Профильное обучение как фактор обеспечения доступности образования: российское видение: Рекомендации по результатам научных исследований / С.А.Писарева. Под ред. акад. Г.А.Бордовского. - СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 2006. - 84 с.

5. Войтенко Т.П. Принцип субъектного подхода в психологии и педагогике: проблема антропологического контекста / Т.П.Войтенко // Вестник КГУ им.Н.А.Некрасова. – № 4. – 2008. - С.67-83.

6. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В.А.Ясвин. – М.: Смысл, 2001. – 365 с.

УДК 378.02:37.026.9

Бегалиева С.Б.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПРИЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ СОВРЕМЕННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ

*Казахстан, Алматы,
Казахский национальный педагогический университет имени Абая*

Аннотация

Методика учебного предмета опирается на общие закономерности педагогики и дидактики. В содержание проекта нашей методики входят все компоненты целостного педагогического процесса: взаимодействие преподавателей и студентов, содержание профессионально – педагогической подготовки будущих учителей, средства, формы, методы и методические приемы.

Ключевые слова: методика обучения, педагогические технологии, творческая активность, инновация, модернизация.

Аңдатпа

Оқу үдерісінің әдістемесі педагогика мен дидактиканың жалпы заңдылықтарына сүйенеді. Біздің әдістеме жобасының мазмұнына педагогика үдерісінің тұтастай компоненттері кіреді. Олар: оқытушылар мен студенттердің өзара іс-әрекеті, болашақ мұғалімдерді даярлаудың кәсіби-педагогикалық мазмұны, құралдары, формасы, әдістері мен әдістемелік тәсілдері.

Түйінді сөздер: оқыту әдістері, педагогикалық технологиялар, шығармашылық белсенділік, инновациялар, жаңғырту.

Abstract

The methodology of the subject is based on the general laws of pedagogy and didactics. The content of the project of our methodology includes all the components of a holistic pedagogical process: the interaction of teachers and students, the content of professional and pedagogical training of future teachers, the means, forms, methods and methods.

Keywords: teaching methods, pedagogical technologies, creative activity, innovation, modernization.

В научно-педагогической литературе имеются в основном два толкования понятия «методика»: методика учебного предмета как педагогическая наука, исследующая закономерности обучения определенному учебному предмету. При этом различают общую методику учебного предмета и частные методики. Предметом методики является процесс обучения основам той или иной науки. Методика учебного предмета опирается на общие закономерности педагогики и дидактики.

В состав методики учебного предмета входит методика обучения – система научно обоснованных методов, правил, приёмов обучения предмету [1, С.27].

Наряду с вышеназванными понятиями в практике встречается и термин «методика воспитания». По аналогии, очевидно, это система методов и приемов воспитания личностных качеств у учащихся и студентов.

Концептуальной основой является идея о том, что объектом деятельности учителя (преподавателя вуза) является целостный педагогический процесс, реализация теоретических основ которого составляет ведущую педагогическую технологию. Поэтому методику формирования творческой активности будущих учителей мы проектируем, опираясь на ведущую идею. Наше понимание методики формирования искомого качества значительно шире, чем традиционное толкование методики обучения. В содержание проекта нашей методики входят все компоненты целостного педагогического процесса: взаимодействие преподавателей и студентов, содержание профессионально – педагогической подготовки будущих учителей, средства, формы, методы и методические приемы. Значимость содержания профессиональной подготовки для формирования творческой активности будущих учителей выявлены потенциальные возможности вуза, сформулированы педагогические условия целенаправленного формирования искомого качества средствами современных педагогических технологий. Модернизация содержания профессиональной подготовки будущих учителей является важнейшее средство формирования их творческой активности.

Методическую основу педагогического процесса составляет его двигательный механизм – средства, формы, методы, методические приемы. С помощью этих средств организуется деятельность участников педагогического процесса, в результате чего и происходит формирование личности.

Прежде чем проектировать методику формирования творческой активности будущих учителей средствами современных педагогических технологий, представляется

необходимым рассмотреть теоретические основы двигательного механизма педагогического процесса.

Деятельность и общение являются важнейшими условиями формирования личности. Они выступают в качестве средств педагогического воздействия.

Средства педагогического воздействия – это все то, что позволяет организовать педагогическое целесообразное взаимодействие личности со средой. Поэтому к педагогическим средствам относят среду, в которой личность живет (природная, социальная, материальная, духовная), а также виды деятельности, с помощью которых организуется это взаимодействие (общение, познание, игра, труд и др.).

Деятельность и общение участников педагогического процесса как средства педагогического взаимодействия осуществляются с помощью форм. Формы, способы взаимодействия субъектов педагогического процесса – логически завершенные, ограниченные во времени отрезки учебно-воспитательного процесса, преследующие определенные цели и задачи, имеющие соответствующее содержание, которые решаются с помощью адекватных методов и приемов.

Организационные формы рассматриваются и как способ общения и как взаимодействия участников педагогического процесса. Организационные формы педагогического процесса классифицируются по:

- составу участников (индивидуальные, микрогрупповые, групповые, коллективные, фронтальные);
- использованию в учебной работе технологии целостного педагогического процесса (урок, семинар, лекция, практикум, экскурсия и др.);
- кооперированию познавательной деятельности в учебной и внеучебной работе (парная работа, работа в малых группах, учебная встреча, смотр знаний и др.);
- взаимодействию учащихся во внеучебное время (предметный вечер, конференция, кружок, олимпиада и др.).

Формы организации целостного педагогического процесса осуществляются с помощью методов и методических приемов. Методы рассматриваются как способы взаимосвязанной деятельности учителей и учащихся, направленные на решение задач воспитания.

Средства, формы, методы, приемы в реальном педагогическом процессе взаимосвязаны между собой. Они, как двигательные механизмы, имеют свою специфику в зависимости от возраста обучаемых, применения их в учебное и внеучебное время.

Проектируя методику формирования творческой активности будущих учителей средствами современных педагогических технологий, мы исходили также из:

- 1) вызовов современности – внедрение в практику инновационных технологий, интерактивных форм и методов обучения;
- 2) творческая активность будущего учителя формируется преимущественно с помощью современных педагогических технологий. Поэтому в содержание искомой методики предполагается включить эти технологии.

Мы кратко представляем содержание конструируемой методики: необходимо создать условия внедрения методических средств, направленных на формирование положительной мотивации к педагогической деятельности, творчеству. Как показывают исследования по проблематике, сходной с нашей, эффективным условием является координация усилий преподавателей разных дисциплин через организацию межкафедрального научно-практического семинара: «Формирование творческой активности будущих учителей средствами современных педагогических технологий».

Целью семинара является систематизация знаний преподавателей о природе творчества, активности личности, современных педагогических технологиях, педагогическом процессе как объекте их деятельности, о способах формирования творческой активности будущих учителей.

Конкретными задачами семинара могут быть:

1. Систематизировать знания преподавателей о природе творчества.

2. Сформировать целостное представление о творческой активности будущих учителей.
3. Расширить знания и умения преподавателей о диагностике творческой активности будущих учителей.
4. Систематизировать знания преподавателей об инновационной педагогике, современных педагогических технологиях.
5. Обосновать концептуальную идею о том, что объектом деятельности преподавателя является целостный педагогический процесс и что его алгоритм есть основа применения всех других педагогических технологий.
6. Показать специфику применения педагогических технологий в преподавании различных дисциплин.
7. Выявить преимущества овладения будущими учителями современных педагогических технологий в формировании их творческой активности.

Семинар предполагается проводить как теоретико-исследовательский и практико-ориентированный. Формами организации занятий будут лекции с элементами проблемности, диалогичности, различные виды семинаров и практикумов, проектирование методических разработок и др.

Объем спецсеминара рассчитан на 30 часов (8 лекций, 7 семинарских, 15 практических). По времени проведения желательно его провести в первом семестре по одному занятию в неделю. В процессе семинара необходимо устраивать обмен опытом работы преподавателей по проблеме исследования. В конце занятий можно устроить конференцию или «круглый стол».

Большую роль в подготовке учителя, его творческой активности имеет самовоспитание, самообразование, самореализация. Поэтому с первых дней обучения в вузе предполагается провести со студентами спецкурс «Культура умственного труда», в ходе которого они приобретают умения работать с источниками для получения информации о методах научно-исследовательской работы. Предполагается, что первокурсники будут собирать педагогически ценные материалы, систематизировать их по темам, особенно о творческих находках учителей. Особое внимание будет уделяться исследовательским поискам студентов. Все творческие разработки студенты будут собирать в «Портфолио», из материалов которого будет виден их профессиональный и творческий рост.

Далее работа проводится на формирование системы знаний и умений об объекте деятельности учителя – целостном педагогическом процессе, творческой активности педагога, современных педагогических технологиях, будут использованы такие методические средства:

- модернизированные учебные программы по психолого-педагогическим, специальным, общеметодическим и частно-методическим дисциплинам, в которых акцент сделан на творчестве, объекте деятельности учителя – целостном педагогическом процессе, инновационных технологиях;

- продолжается координация деятельности преподавателей факультета по формированию творческой активности будущих учителей средствами современных педагогических технологий.

С этой целью предполагается организация открытых занятий междисциплинарного плана; формы проведения таких лекций, семинаров могут быть различные: проблемные, диалоговые, дискуссионные и др. Весьма эффективными могут быть «парные лекции» или «комплексные лекции», когда занятия ведут два преподавателя: по педагогике и методике преподавания спецпредмета. Преподаватель педагогики излагает концептуальные основы педагогических технологий. Преподаватель методики на конкретных примерах раскрывает их суть, показывает пути использования. Иногда на лекцию может приглашаться и преподаватель психологии. Такая форма преподавания лекции помогает осмыслить ту или иную технологию с точки зрения разных наук. Подобный опыт проведения занятий апробирован преподавателями АГУ имени Абая Н.Д.Ивановой, Н.Н.Забезжанской, А.М.Ким [2, С.12-13].

Очень важно чтобы, благодаря совместным усилиям преподавателей, осмысливался студентами объект их будущей деятельности – целостный педагогический процесс. Формирование у студентов системного видения педагогического процесса проходит сложный, длительный путь. Ведущую роль в этом играет преподаватель педагогики, поэтому он проводит консультации для преподавателей специальных дисциплин и частных методик. Продолжается сотрудничество с кураторами групп. В планы кураторской работы вносятся некоторые корректировки, связанные с приобщением студентов к различным видам творческой деятельности. В зависимости от интересов студентов и творческой направленности самих кураторов это могут быть такие формы работы, как педагогические клубы, клубы освоения информационных технологий, клубы поэзии и др. Участниками этих сообществ могут быть студенты разных курсов и даже факультетов. В содержании деятельности данных объединений могут применяться такие интерактивные формы, как деловые игры, дебаты, тренинги и др.

В проекте нашей методики формирования творческой активности будущих учителей будут применяться тренинги личностного роста. Они широко используются в совершенствовании профессионализма специалистов современных фирм, корпораций.

Слово «тренинг» английского происхождения – training и означает «тренировка», а также специальный тренировочный режим [3, С.464].

Традиционно тренинг применяется в физкультуре, спорте, цирке, тренировке животных. Однако тренировки, несмотря на творческий характер специалистов социального профиля, широко применяются в сфере этой деятельности, особенно в последние годы, когда вызовы времени требуют демократического стиля общения руководителей и подчинённых, служащих между собой. Тренинги применяются также в развитии интеллекта, способностей, творчества. Ученые, психологи утверждают, что мозг человека способен творить чудеса – запоминать огромные объемы цифр, текстов, событий, решать сверхсложные задачи, с легкостью находить выход из самой запутанной ситуации. Для этого в настоящее время имеются различные сборники, содержащие эффективные методики: упражнения, оригинальные задачи, ситуации, которые помогают развивать память, мышление, интуицию, креатив [4].

Список использованной литературы

1. Берикханова А.Е. Формирование готовности будущих учителей к использованию современных педагогических технологий: Дисс. ... канд.пед.наук. – Алматы, 2003. – 177 с.
2. Михеев В.И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике. Серия: Психология, педагогика, технология обучения: Изд. 2-ое. – М.: Высшая школа, 2004. – 200 с.
3. Иванова Н.Д., Забежанская Н.Н., Ким А.М. Педвузам - интегрированные курсы // Математика в школе, 1991. – №№1, 4. – С.12-13.
4. Кинякина О.Н. Мозг на 100%. Интеллект. Память. Креатив. Интуиция. Интенсив: Тренинг по развитию суперспособностей / О.Кинякина, Т.Захарова, П.Лем, Ю.Асоскова, О.Овчинникова. – М.: ЭКСМО, 2008. – 848 с.
5. Бегалиева С.Б. Научные основы формирования творческой активности будущих учителей средствами современных технологий: Монография. - С-347.

ӘОЖ 37.016

¹А.М.Мұбаракөв, ²Ж.Б.Көпеев

МЕКТЕП ПЕН ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ИНФОРМАТИКАНЫ ОҚЫТУДАҒЫ САБАҚТАСТЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

^{1,2}Қазақстан, Астана, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Аңдатпа

Мақалада жалпы орта білімнен жоғары білімге көшу кезінде білім беру сабақтастығының мәселесі қарастырылады. Мектеп информатикасы қандай мазмұндық бағыттарға бөленетіні және ол пәннің жоғарғы оқу орнында оқытылатын «Ақпараттық коммуникациялық технологиялар» пәнімен сабақтастығы көрсетілген. Мектепте оқытылатын тақырыптардың жоғарғы оқу орнында жалғасын табатыны айтылған. Сабақтастықты орнату үшін жұмыс түрлері көрсетілген.

Түйінді сөздер: үздіксіз білім беру, сабақтастық, информатика, мектеп, жоғарғы оқу орны.

Аннотация

В статье обсуждается проблема преемственности обучения при переходе от общего среднего образования к высшему. Рассматривается содержание школьной информатики и ее преемственность с предметом «Информационно-коммуникационные технологии» в вузе.

Ключевые слова: преемственность, непрерывное образование, информатика, школа, высшее учебное заведения.

Abstract

The article discusses the problem of continuity of education in the transition from general secondary education to higher education. The content of school informatics and its continuity with the subject "Information and communication technologies" at the university are considered.

Keywords: continuity, continuous education, computer science, school, higher education institution.

Үздіксіз білім берудің барлық кезеңдеріне сабақтастық принциптерін енгізу қажеттілігі қазіргі замандағы білім беру саясатының маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Білім берудегі сабақтастық ұйымдастыру-әдістемелік принципі бола отырып, оқу-тәрбие үдерісінің барлық аспектілерін қамтиды: білім мазмұнын сабақтастығы, оқу жұмысының формасы мен әдістері және т.б. Мектеп пен жоғарғы оқу орнының арасындағы сабақтастығының шарты студенттердің оқу үдерісіне бейімделуінің қажетті шарты болып табылады. Сабақтастық принциптерін жүзеге асыру үшін құзыретті және жоғары дамыған тұлғаны тәрбиелеу мәселелері бойынша мектеп пен жоғарғы оқу орны арасындағы тығыз қарым-қатынас пен ынтымақтастықты айтуға болады. Оқушылар мен студенттердің ақпараттық-коммуникациялық құзыреттілік деңгейін жоғарғы деңгейде қалыптастыру мақсатында мектеп пен жоғарғы оқу орнында информатиканы оқытудың бірынғай әдістерін, формаларын, құралдарын және принциптерін әзірлеу үшін мектеп мұғалімдері мен жоғарғы оқыту орнының оқытушыларын үнемі өзара конференциялар, семинарлар, дөңгелек үстелдер арқылы әрекеттесу қажет [1].

«Информатика» пәнінің базалық мазмұны төмендегі материалдар көлемінде шоғырланған: ақпараттық бейнелеу, ақпараттық үрдістер, компьютермен танысу, ақпараттық технологиялар, формалдау және модельдеу, алгоритмдеу және программалау, телекоммуникация және әлеуметтік информатика.

Ал, жоғарғы сыныптарда «Информатика» пәні қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық мазмұндық бағыттар бойынша қарастырылған.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттар бойынша информатиканы оқыту мына бағыттар негізінде қарастырылған: ақпараттандыру құралдары, ақпараттық технология, телекоммуникациялық желі, әлеуметтік информатика. Мұнда оқу материалдары теориялық информатиканың және ақпараттық технологиялардың гуманитарлық қызмет саласында қолданылу мүмкіндіктерімен байланыстырылып қарастырылады.

Жаратылыстыну-математикалық бағыттар бойынша информатиканы оқыту мына бағыттар негізінде қарастырылған: теориялық информатика, ақпараттандыру құралдары, ақпараттық технология, әлеуметтік информатика. Мұнда оқу материалдары теориялық информатиканың және ақпараттық технологиялардың жаратылыстану - математикалық бағыттарда қолданылу мүмкіндіктерімен байланыстырылып қарастырылады. Сонымен қатар, программалау тілдері тереңдетіліп, оқытылады [2].

Мектептегі информатика пәнімен жоғары оқу орнындағы «Ақпараттық коммуникациялық технологиялары» курсына білім беру мазмұны арасындағы байланыстар 1-суретте ұсынылған схемалар көмегімен көрініс табады.

1-суреттегі үзік сызық – ЖОО-да АКТ бөлімдерін оқытуға қажетті, толық сызық – ЖОО-да жалғасын табатын мектептің информатика бөлімдерінің байланысын көрсетеді. Біз зерттеу барысында сабақтастықты орнатудың бірнеше жұмыс түрлерін анықтадық:

- 1) жоғары оқу орындары мен орта мектептер белсенді түрде қарым-қатынас жасау;
- 2) жоғары оқу орындары мен мұғалімдердің біліктілігін арттыру институтымен қарым-қатынас жасау;

Сурет 1 - ЖББМ-тегі информатика мен ЖОО-дағы АКТ-ны білім берудің мазмұнының сабақтастық байланысы

3) мектепте берілген негізгі ұғымдарды қайталап оқытпай, орта мектептік білімге сенімділікпен қарау;

4) информатика пәндерін оқыту кезінде мектеп курсы бойынша сәйкес мәселелерге үнемі талдау жасап отыру керек; логикалық, әдістемелік байланыстарды ашып көрсету; белгілі фактілер мен ұғымдарды студенттердің есіне қайтадан жаңғыртуға байланысты біртекті ұғымдарды, ережелер мен анықтамаларды салыстыра, олардың жалпы және ортақ жақтарын, айырмашылықтарын тағайындау;

5) үлгерімі нашар студенттердің тақырыптың қажетті мөлшерін игеруін қамтамасыз ету үшін, оқытушы жаңа білімді бұрын игерген мектептік білімі, икемдігі мен машықтарының кейбір элементтерін сақтай отырып, олардан бас тарту арқылы және әрбір тақырыпты саралап, деңгейге бөліп, студенттердің оларды біртіндеп орындауын қатаң қадағалау;

6) информатика пәндерінің теориялық және практикалық компоненттерін қарастыру кезінде мектептің информатика курсы бойынша алынған мысалдарды қарастыру;

7) мектептің информатика курстарынан алынған есептерді студенттердің өзіндік және бақылау жұмыстарына енгізу және керісінше жасау;

8) жоғары сынып оқушыларын жоғары оқу орындарының оқыту әдістерімен және тәсілдеріне толығымен даярлау, яғни оқытудың дәрістік-семинарлық түрлерін қолдану;

9) мектептің информатика курстарында қолданыс тауып жатқан, оқулықтар мен бағдарламалардың ерекшеліктеріне көбірек назар аудару.

Сонымен, егер жоғарыда айтылған жұмыс түрлері орындалса, онда мектеп пен жоғарғы оқу орны арасында білім жүйеленіп, оқушылар мен студенттердің білім, білік, дағдылары бірқатар жақсарады деп ойлаймыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Демержеева Т.В. Методические рекомендации по обеспечению преемственности в обучении информатике в школе и вузе [Электрондық ресурс]: URL: <https://nsportal.ru/shkola/informatika-ikt/library/2013/02/12/metodicheskie-rekomendatsii-po-obespecheniyu>.

2. Білім берудің тиісті деңгейлерінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Үкіметінің Қаулысы. – 2012. - 23 тамыз. - № 1080. – Астана, 2012.

УДК 539.17

¹Жусупов М.А., ²Жусупов А.М., ³Кенжина И.Е.

РЕЛЯТИВИСТСКИЙ ИНВАРИАНТ И ЭНЕРГИИ СОВРЕМЕННЫХ УСКОРИТЕЛЕЙ

*¹⁻³Казахстан, г. Алматы, Казахский национальный университет имени аль-Фараби,
Научно-исследовательский институт экспериментальной и теоретической физики*

Аннотация

На основе выражения для релятивистского инварианта найдена связь между энергиями частиц в лабораторной системе и в системе центра инерции, т.е. между энергиями частиц в ускорителях – синхротронах и коллайдерах.

Ключевые слова: релятивистский инвариант, синхротроны, коллайдеры, лабораторная система, система центра инерции.

Аңдатпа

Релятивисттік инвариант үшін жазылған өрнек негізінде лабораториялық жүйе мен инерция центрі жүйесіндегі бөлшектер арасындағы байланыс, яғни үдеткіштер – синхротрондар мен коллайдерлер арасындағы байланысы табылды.

Түйінді сөздер: релятивисттік инвариант, синхротрондар, коллайдерлер, зертханалық жүйе, инерция орталығының жүйесі.

Abstract

The dependence was found between particles energies in the laboratory system and in the center-of-mass system, i.e. between particle energies in accelerators, such as synchrotrons and colliders, on the basis of expression for the relativistic invariant.

Keywords: relativistic invariant, synchrotrons, colliders, laboratory system, inertia center system.

Когда кинетические энергии частиц становятся сравнимыми с массой покоя частиц, необходимо пользоваться релятивистскими формулами. Релятивистская формула для полной энергии частицы имеет вид:

$$E^2 = p^2 c^2 + m^2 c^4. \quad (1)$$

Если масса покоя частицы равна нулю (фотоны), то $E = pc$.

Если же частица с массой покоя, отличной от нуля, покоится, то

$$E = mc^2.$$

Приведенные формулы показывают, почему в микрофизике удобно использовать единицы МэВ/c² для массы и МэВ/c для импульса, где c – скорость света.

Рассмотрим двухчастичную реакцию:

$$a + b \rightarrow c + d. \quad (2)$$

В лабораторной системе имеем

$$\vec{p}_b^{лаб} = 0; \quad E_b^{лаб} = m_b c^2. \quad (3)$$

В системе центра инерции (СЦИ) по определению

$$\vec{p}_a^{ц.и} + \vec{p}_b^{ц.и} = 0. \quad (4)$$

Обобщение формулы (1) на случай i частиц имеет вид:

$$\left(\sum_i E_i \right)^2 - \left(\sum_i \vec{p}_i \right)^2 c^2 = M^2 c^4. \quad (5)$$

Величина M называется инвариантной массой системы частиц; она, по определению, равна сумме масс покоя частиц лишь в том случае, если они все покоятся в их общей системе центра масс.

Правая часть формулы (5) является постоянной и должна, следовательно, оставаться таковой во всех системах отсчета. Поэтому и левая часть (5) также является релятивистским инвариантом, имеющим одно и то же значение во всех системах отсчета.

Применим теперь факт релятивистской инвариантности формулы к реакции (2) и выразим энергии и импульсы частиц, действующих в реакции, в СЦИ и лабораторной системе:

$$\left(E_a^{ц.и} + E_г^{ц.и} \right)^2 - \left(\vec{p}_a^{ц.и} + \vec{p}_г^{ц.и} \right)^2 c^2 = \left(E_a^{лаб} + E_г^{лаб} \right)^2 - \left(\vec{p}_a^{лаб} + \vec{p}_г^{лаб} \right)^2 c^2. \quad (6)$$

Тогда принимая во внимание (3) и (4), имеем

$$\begin{aligned} W^2 &= \left(E_a^{ц.и} + E_г^{ц.и} \right)^2 = \left(E_a^{лаб} + m_г c^2 \right)^2 - \left(\vec{p}_a^{лаб} c \right)^2 = \\ &= 2E_a^{лаб} m_г c^2 + \left(E_a^{лаб} \right)^2 + m_г^2 c^4 - \left(\vec{p}_a^{лаб} \right)^2 c^2, \end{aligned}$$

учитывая, что $\left[\left(E_a^{лаб} \right)^2 - \left(\vec{p}_a^{лаб} \right)^2 c^2 \right] = m_a^2 c^4$, тогда:

$$W^2 = 2E_a^{лаб} m_г c^2 + \left(m_a^2 + m_г^2 \right) \cdot c^4. \quad (7)$$

Формула (7) связывает квадрат полной энергии в СЦИ W^2 с энергией в лабораторной системе.

При $E_a^{лаб} \gg m_a c^2$ и $E_a^{лаб} \gg m_г c^2$ имеем:

$$W \approx \left[2E_a^{лаб} \cdot m_г c^2 \right]^{\frac{1}{2}}. \quad (8)$$

Для исследования внутренней структуры частиц, а также для рождения новых частиц главное значение имеет полная энергия в системе центра инерции W . Энергия, расходуемая на движение центра масс системы, бесполезна, а именно на неё уходит значительная часть энергии в ускорителях.

Мы видим, что W растёт как корень квадратный из энергии в лабораторной системе в области высоких энергий.

Формула (8) показывает, почему не выгодно работать в лабораторной системе. Если энергия ускоряемых на ускорителе частиц возрастает в 100 раз, то эффективный выигрыш в полезной для нас энергии увеличивается лишь в 10 раз.

С этой точки зрения удобно работать сразу в СЦИ. Для этого необходимо для столкновений использовать метод встречных пучков.

Вообще существуют два типа ускорителей частиц, разгоняющих их до самых высоких энергий. В синхротронах пучки частиц направляются на неподвижную мишень, то есть условия эксперимента отвечают лабораторной системе. В коллайдерах же сталкиваются два пучка частиц, ускоренных в противоположных направлениях. Столкновения в них происходят не столь часто, как в синхротроне, однако достигаемые в СЦИ энергии могут быть очень высокими.

Первые ускорители – синхротроны были линейные. Но для достижения высоких энергий они не выгодны и по экономическим соображениям. Линейный протонный ускоритель в Стэнфорде (США) на 20 ГэВ имеет длину 3 км, а ускоритель – линейный синхротрон на 500 ГэВ должен был бы иметь длину 75 км (!). Построение такого ускорителя и снабжение его энергией крайне затруднительны.

Допустим, что мы направили навстречу друг другу два протонных пучка с энергией $E^{ч.у} = 22$ ГэВ каждый. Подсчитаем по формуле (8) эквивалентную энергию в лабораторной системе:

$$W \approx 2E^{ч.у} = 44 \text{ ГэВ}, \quad m_p c^2 = 0.94 \text{ ГэВ},$$

$$E_p^{лаб} = \frac{W^2}{2 \cdot 0.94} = \frac{44 \cdot 44}{2 \cdot 0.94} = 1030 \text{ ГэВ}.$$

Этот результат показывает, насколько эффективен метод встречных пучков. Главной технической трудностью метода встречных пучков является малая интенсивность пучков: оба пучка должны быть гораздо более интенсивными, чем пучки в обычных ускорителях, для того, чтобы произошло достаточное число столкновений частиц в области их взаимодействия.

Максимальная энергия в настоящее время достигнута на Большом адронном коллайдере (БАК или LHC). В нем налетают друг на друга пучки протонов с энергиями 7000 ГэВ на 7000 ГэВ. Эквивалентная энергия в синхротроне должна была быть, согласно формуле (8)

$$E_p^{лаб} = 10^{17} \text{ эВ} = 10^8 \text{ ГэВ},$$

то есть, на 4 порядка больше энергии каждого из пучков протонов в коллайдере, что пока технически не возможно.

$$1 \text{ МэВ} = 10^6 \text{ эВ}, \quad 1 \text{ ГэВ} = 10^3 \text{ МэВ}.$$

Работа поддержана грантом МОН РК №AP05132952.

Список использованной литературы

1. Жусупов М.А., Сахиев С.К., Кабатаева Р.С. Квантовая теория рассеяния. Учебное пособие. – Алматы: Казак университеті, 2015. - 205 с.

УДК 539.17

¹Жусупов М.А., ²Сахиев С.К.

РЕЛЯТИВИСТСКИЙ ИНВАРИАНТ И ИЗМЕРЕНИЕ МАСС НЕСТАБИЛЬНЫХ ЭЛЕМЕНТАРНЫХ ЧАСТИЦ

¹Казахстан, Алматы, Казахский национальный университет имени аль-Фараби,
Научно-исследовательский институт экспериментальной и теоретической физики

²Казахстан, Алматы, Казахский национальный педагогический университет
имени Абая

Аннотация

Продемонстрирован метод измерения массы нестабильных, нейтральных частиц (среднее время жизни $\tau_{1/2} < 10^{-23}$ с), использующий релятивистский инвариант – метод инвариантной массы.

Ключевые слова: релятивистский инвариант, нестабильные частицы, ρ -мезон, спектр инвариантных масс.

Аңдатпа

Тұрақсыз нейтрал бөлшектердің (орташа өмір сүру уақыты $\tau_{1/2} < 10^{-23}$ с) массаларын өлшеу әдісі көрсетілген, әдісте релятивистік инвариант қолданылады – инварианттық масса әдісі.

Түйінді сөздер: релятивисттік инвариант, тұрақсыз бөлшектер, ρ -мезон, инвариантты массалар спектрі.

Abstract

The method for measuring of masses of unstable neutral particles (mean life time $\tau_{1/2} < 10^{-23}$ seconds) has been demonstrated, the method uses the relativistic invariant – method of invariant mass.

Keywords: relativistic invariant, unstable particles, ρ -meson, spectrum of invariant masses.

Массы атомных ядер определяют, используя метод масс-спектропии. В этом методе медленные ионы от источника ионов проходят через электрические и магнитные поля, выбранные так, чтобы ионы, обладающие различными скоростями, но одинаковым отношением заряда к массе, фокусировались в одном и том же месте на фотопластинке. По положению различных ионов на фотопластинке можно определить относительные значения их масс с весьма высокой точностью. Однако метод масс-спектропии неудобен для определения масс элементарных частиц по следующим причинам:

а) начальные скорости элементарных частиц, образующихся в реакции, не известны и могут быть немалыми (массы ионов определяют весьма точно именно из-за малости начальных скоростей ионов).

б) образующиеся элементарные частицы могут быть нейтральными, то есть не могут быть отклонены электромагнитным полем.

в) времена жизни большинства элементарных частиц очень малы, чтобы они могли пройти необходимые для масс-спектропии расстояния.

Рассмотрим применение метода, использующего спектр инвариантных масс, особенно эффективного для определения масс нейтральных частиц с малым временем жизни.

Рассмотрим реакцию

происходящую в пузырьковой камере. Возможны два механизма ее протекания (см. рисунок 1):

а) Три образующиеся в реакции частицы получают в одном акте.

б) Сначала образуются n и ρ^0 , а затем ρ^0 -мезон распадается на два пиона.

Как различать эти два способа образования частиц в конечном состоянии реакции (1)? Если бы ρ^0 -мезон имел бы большое время жизни, то в камере между треками протона и π -мезонов был бы разрыв. Однако время жизни ρ -мезона $6 \cdot 10^{-24}$ с и даже, если бы он двигался со скоростью света, то за время жизни он прошел бы путь 1.8 Фм, а такие расстояния не регистрируются в эксперименте.

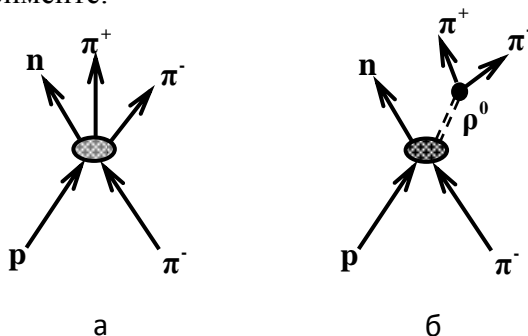

Рисунок 1 - Механизмы $p\pi^- \rightarrow n\pi^+\pi^-$ - процесса

Рассмотрим процесс распада ρ -мезона на два пиона (см. рисунок 2).

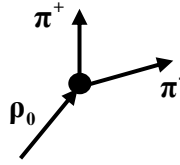

Рисунок 2 - Схема распада ρ -мезона на два пиона

Определим инвариантную массу m_{12} системы двух пионов. Импульсы заряженных пионов можно определить по искривлению треков в магнитном поле, а их энергию – по длинам их пробегов:

$$m_{12} = \frac{1}{c^2} \left[(E_1 + E_2)^2 - (\vec{p}_1 + \vec{p}_2)^2 c^2 \right]^{1/2}. \quad (2)$$

По данной формуле можно определить инвариантную массу m_{12} любой наблюдаемой в эксперименте пары пионов.

Если реакция (1) идет через механизмы на рисунке 1а (то есть без какой-либо корреляции между парой пионов и нейтроном), то тогда энергия и импульс будут распределены между ними хаотически или статистически. Находят число $N(m_{12})$ наблюдаемых в эксперименте пар пионов с заданным значением инвариантной массы и результаты представляют в виде графика на рисунке 3. Этот график называют фазовым спектром или спектром инвариантных масс.

В случае распада ρ -мезона должны выполняться законы сохранения энергии и импульса:

$$E_\rho = E_1 + E_2, \quad \vec{p}_\rho = \vec{p}_1 + \vec{p}_2. \quad (3)$$

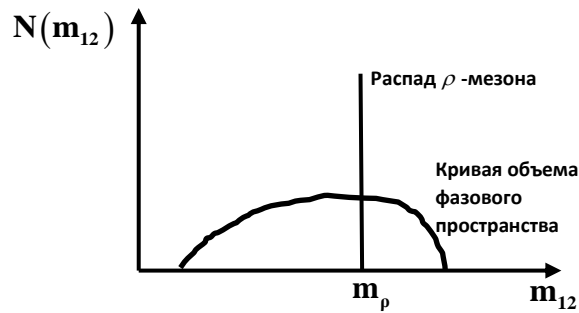

Рисунок 3 - Спектр инвариантных масс для реакции (1)

Масса ρ -мезона равна:

$$m_\rho = \frac{1}{c^2} \left[E_\rho^2 - \vec{p}_\rho^2 c^2 \right]^{1/2}.$$

Согласно формулам (2) и (3) имеем $m_\rho = m_{12}$, то есть, если пары пионов возникают в результате распада одной частицы, то их инвариантная масса будет постоянной и равной массе распадающейся частицы.

На рисунке 4 представлен один из экспериментальных результатов: спектр инвариантных масс пионных пар, рожденных в реакции (1).

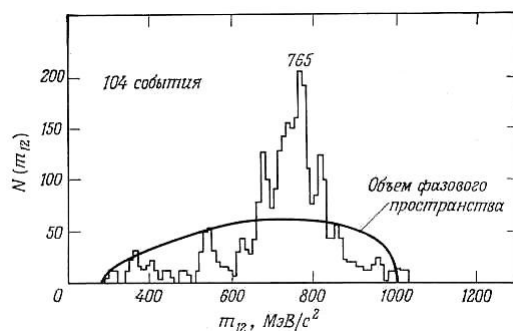

Рисунок 4 - Экспериментальный спектр инвариантных масс

Отчетливо виден широкий пик в окрестности инвариантной массы 765 МэВ/с². Частица, которая дает этот пик, называется ρ -мезоном. Ширина пика ≈ 125 МэВ/с² связана с малым временем жизни, равным $6 \cdot 10^{-24}$ с.

Спектр инвариантных масс как метод исследования применяется не только в физике элементарных частиц, но и в ядерной физике. Рассмотрим реакцию

Ядро Be^8 не стабильно (живет $2 \cdot 10^{-16}$ с) относительно распада на две альфа-частицы, поэтому в эксперименте наблюдают только три альфа-частицы. Однако, строя для реакции (4) спектр инвариантных масс можно зафиксировать факт образования ядра Be^8 .

Работа поддержана грантом МОН РК № AP05132952.

Список использованной литературы

1. Сахиев С.К., Жусупов М.А., Кабатаева Р.С. Квантовая теория рассеяния. – Учебник. – Астана: Евразийский национальный университет им.Л.Н.Гумилева, 2012. – 206 с.

УДК 539.17

¹Жусупов М.А., ²Жаксыбекова К.А., ³Кабатаева Р.С.

РЕЛЯТИВИСТСКИЙ ИНВАРИАНТ И ПОРОГИ ЯДЕРНЫХ ПРОЦЕССОВ

^{1,2}Казахстан, Алматы, Казахский национальный университет имени аль-Фараби,
 Научно-исследовательский институт экспериментальной и теоретической физики
³Казахстан, Алматы, Международный университет информационных технологий

Аннотация

Используя выражение для релятивистского инварианта, получено компактное выражение для порога эндотермической реакции, содержащее только массы частиц, участвующих в процессе.

Ключевые слова: Релятивистский инвариант, порог эндотермической реакции, энергия реакции.

Аңдатпа

Релятивистік инвариант теңдеуін қолданып эндотермиялық реакциялардың табалдырықтары үшін компактті теңдеу анықталды, анықталған теңдеу процеске қатысатын бөлшектердің массаларын ғана қамтиды.

Түйінді сөздер: салыстырмалы инвариант, эндотермиялық реакция шегі, реакция энергиясы.

Abstract

Using the expression for relativistic invariant the compact expression for the thresholds of endothermic reactions has been obtained, the expression obtained contains only the masses of particles participating in the process.

Keywords: Relativistic invariant, endothermic reaction threshold, reaction energy.

Релятивистский инвариант

$$E^2 - P^2 c^2 = m^2 c^4 = \text{inv}$$

или

$$E^2 - P^2 = m^2$$

в системе $\hbar = c = 1$. E – полная энергия, P – суммарный импульс.

Переход от систем СИ и СГС к внесистемным единицам физики микромира не вызывает особых трудностей, если при решении задач использовать так называемую константу конверсии $\hbar c$. Константа $\hbar c$ помогает в переходе к так называемой «естественной системе» $\hbar = c = 1$, широко используемой в физике высоких энергий. Освоение этой системы единиц упрощает для студентов ознакомление с научной литературой по физике высоких энергий.

В качестве примера использования инварианта рассмотрим случай нахождения минимальной кинетической энергии сталкивающихся частиц в эндознергетической реакции:

В эндотермической реакции сумма масс покоя частиц $\sum m_f$, образующихся в конечном состоянии, больше суммы масс покоя первичных частиц $\sum m_i$ в системе покоя мишени (частицы B). Минимальная кинетическая энергия T_A , при которой возможна реакция (1), называется порогом реакции. Для расчета порога реакции T_A следует записать законы сохранения энергии и импульса в двух системах отсчета – лабораторной, связанной с покоящейся с частицей (2), и в системе центра масс (3):

$$T_A + M_A + M_B = \sum m_f + \sum T_f; \quad \vec{p}_A = \sum \vec{p}_f. \quad (2)$$

$$T'_A + T'_B + M_A + M_B = \sum m_f + \sum T'_f; \quad \vec{p}'_A + \vec{p}'_B = \sum \vec{p}'_f = 0. \quad (3)$$

Порог реакции соответствует значению кинетической энергии частицы A в случае, когда кинетические энергии продуктов реакции минимальны. В системе центра масс в этом случае равны нулю кинетические энергии всех образовавшихся в результате реакции частиц. Приравнять нулю импульсы и кинетические энергии продуктов реакции можно только в системе центра инерции, в которой суммарный импульс равен нулю. Найдем теперь значения $E^2 - P^2 = \text{inv}$ для левой части уравнения (2) (то есть в лабораторной системе координат) и правой части уравнения (3) (то есть в системе центра масс) и приравняем их, используя, таким образом, свойство инвариантности:

$$(T_A + M_A + M_B)^2 - \vec{p}_A^2 = \left(\sum m_f\right)^2. \quad (4)$$

$$T_A^2 + (M_A + M_B)^2 + 2T_A M_A + M_A^2 - M_A^2 + 2T_A M_B - \vec{p}_A^2 = \left(\sum m_f\right)^2,$$

$$(T_A + M_A)^2 - M_A^2 - p_A^2 + (M_A + M_B)^2 + 2T_A M_B = \left(\sum m_f\right)^2,$$

$$T_A + M_A = E_A, \quad E_A^2 = M_A^2 + p_A^2,$$

$$(M_A + M_B)^2 = \left(\sum_i m_i\right)^2,$$

$$2T_A M_B = \left(\sum m_f\right)^2 - \left(\sum m_i\right)^2.$$

$$T_A = \frac{1}{2M_B} \left[(\sum m_f)^2 - (\sum m_i)^2 \right] = \frac{1}{2M_B} \left[(\sum m_f - \sum m_i)(\sum m_f + \sum m_i) \right]. \quad (5)$$

Величина $Q = \sum m_i - \sum m_f$ называется энергией реакции.

Реакция является эндотермической, то есть $Q < 0$, следовательно, $Q = -|Q|$.

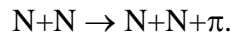
$$T_A = |Q| \frac{(\sum m_f - \sum m_i + 2\sum m_i)}{2M_B},$$

$$\sum m_i = M_A + M_B,$$

$$T_A = |Q| \frac{(2M_A + 2M_B + |Q|)}{2M_B} = |Q| \left(1 + \frac{M_A}{M_B} + \frac{|Q|}{2M_B} \right). \quad (6)$$

Приведем примеры использования формул (6) для порогов реакций.

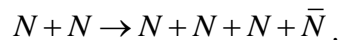
1. Найти порог образования π -мезонов в нуклон-нуклонных столкновениях:

$$m_\pi c^2 = 140 \text{ МэВ}, \quad m_N = 940 \text{ МэВ}, \quad Q = -140 \text{ МэВ}.$$

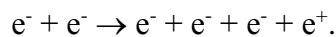
$$T_N = 140 (1 + 1 + 140/940) \approx 290 \text{ МэВ}.$$

2. Найти порог рождения нуклон-антинуклонной пары в NN-столкновениях:

$$Q = -2M_N, \quad T_A = 2 M_N (1 + 1 + 1) = 6 M_N c^2, \quad T_A = 5,64 \text{ ГэВ}.$$

3. Найти порог рождения электрон-позитронной пары в электрон-электронных столкновениях:

$$Q = -2m_e c^2, \quad T_{e^-} = 6 m_e c^2 = 3,1 \text{ МэВ}.$$

Работа поддержана грантом МОН РК № AP05132952.

Список использованной литературы

1. Zhusupov M.A., Sakhiyev S.K., Kabatayeva R.S. Quantum theory of scattering. – Educational Tool. - Almaty: Kazakh University Press, 2014. – 167 p.

УДК 002:372.8

¹Мукашева М.У., ²Альжанов А.К., ³Ермагамбетова М.А.

ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ПРОГРАММА 5В011100 – ИНФОРМАТИКА: ПРОЕКТИРОВАНИЕ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ

¹Казахстан, Астана, Национальная академия образования
имени А.Алтынсарина

^{2,3}Казахстан Астана, Евразийский национальный университет
имени Л.Н.Гумилева

Аннотация

В статье рассматриваются основные подходы к проектированию образовательных программ, разрабатываемых на основе результатов обучения. Обоснована актуальность применяемых подходов и представлены практические рекомендации по проектированию результатов обучения образовательной программы 5В011100 – Информатика.

Ключевые слова: образовательная программа, результаты обучения, профессиональные компетенции, 5В011100 – Информатика.

Аңдатпа

Мақалада оқыту нәтижелеріне негізделген білім бағдарламаларын жобалауда қолданылатын негізгі ұстанымдар қарастырылған. Бұл ұстанымдардың көкейтестілігі нақтыланып, «5В011100 – Информатика» білім бағдарламасының оқыту нәтижелерін жобалау бойынша практикалық ұсыныстар берілген.

Түйінді сөздер: білім бағдарламасы, оқыту нәтижесі, кәсіби құзіреттілік, 5В011100 – Информатика

Abstract

The article discusses the main approaches to the design of the curriculum based on learning outcomes. The urgency of approaches and practical recommendations for the design of learning outcomes of the curriculum of computer science (5V011100 - Informatics).

Key words: curriculum, learning outcomes, professional competence, 5V011100 – Informatics.

Присоединение Казахстана к Болонскому процессу, и закрепление его основных положений в таких стратегических документах, как «Национальная рамка квалификаций» [1], «Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы» [2], «Государственный общеобязательный стандарт высшего образования» [3] и т.д., существенно облегчили процесс использования лучшего европейского опыта в системе образования республики. Казахстанским вузам в рамках академической свободы и интернационализации высшего образования предоставляется возможность выбрать оптимальные пути совершенствования качества подготовки востребованных квалифицированных специалистов, соответствующих запросам рынка труда.

Прежде всего, расширяются границы академической свободы вузов в формировании образовательных программ. «Государственный общеобязательный стандарт высшего образования» предоставил вузам академическую свободу в определении содержания образовательных программ бакалавриата до 55%, магистратуры до 70%, докторантуры до 90%. Данный показатель к 2020 году будет доведен до 70% для образовательных программ бакалавриата [2,3].

Следует отметить, что вышеизложенные факты и перемены в системе высшего образования Казахстана требуют обязательного пересмотра проектирования образовательных программ высшего и послевузовского образования. В этой связи обновление структуры и содержания образовательных программ в соответствии с параметрами Болонского процесса, в том числе и спросом на рынке труда, является одной из важнейших задач современной политики высшего и послевузовского образования Казахстана.

В Болонском процессе «образовательная программа» – это организационно-методический документ, структурирующий содержание и объем знаний, формы организации учебного процесса, последовательность и сроки освоения курсов, модулей, средства диагностики успешности обучения, аттестации, ожидаемые результаты обучения, включая формирование компетенций, ведущих к получению академической степени [4].

Болонский процесс предусматривает реформирование проектирования образовательных программ на следующих принципах [4] :

- проектирование образовательных программ на основе компетентностного подхода;
- проектирование образовательных программ, основанных на результатах обучения;
- проектирование образовательных программ с учетом интересов студента (студентоцентрированный подход).

При этом основными требованиями Болонского процесса при проектировании образовательных программ являются модульность, интегрируемость и измеримость трудоемкости образовательных программ.

Модульность образовательных программ, это гибкость образовательной программы, которая позволяет своевременно корректировать их содержание в соответствии с изменяющимися потребностями рынка труда.

Интегрируемость образовательных программ – это направленность образовательной программы на сотрудничество с вузами других стран в целях присуждения признаваемой совместной академической степени.

Измеримость трудоемкости образовательных программ – это измерение трудозатрат (объема учебного времени) в зачетных единицах- кредитах.

Значимость соблюдения основных принципов Болонского процесса в проектировании и разработке образовательных программ непосредственно отражается и в «Плане поэтапной разработки национальной системы квалификаций» Республики Казахстан [5]. В соответствии с планом образовательные программы и модули разрабатывается на основе профессиональных стандартов, являющихся одним из основных элементов Национальной системы квалификации (рисунок 1).

Рисунок 1- Механизмы внедрения элементов национальной системы квалификаций

Профессиональный стандарт определяет требования к уровню квалификации и компетентности, содержанию, качеству и условиям труда в конкретной области профессиональной деятельности. На основе профессионального стандарта разрабатываются:

- требования к содержанию профессиональной деятельности;
- образовательные программы всех уровней профессионального образования;
- система оценки профессиональной подготовленности и подтверждения соответствия квалификации специалистов и т.д.

«Государственный общеобязательный стандарт высшего образования» подчеркивает, что различные образовательные программы разрабатываются вузами самостоятельно в соответствии с Национальной рамкой квалификаций, профессиональными стандартами [2].

Следующий важный момент в проектировании образовательной программы это - соотносимость содержания образовательной программы с конкретным уровнем

квалификации. «Национальная рамка квалификаций» Республики Казахстан содержит 8 уровней квалификации со следующей структурой: знание, умение и навыки, личностные и профессиональные компетенции. Требования, которые характеризуют уровни квалификации, на практике, в том числе при проектировании образовательных программ, могут быть представлены в качестве ожидаемых результатов обучения.

Следует отметить, что описание квалификаций в терминах компетенций, или результатов обучения, способствует формированию прозрачных и непротиворечивых модулей образовательной программы, где каждый модуль направлен на достижение конкретного результата обучения.

Таким образом, проектирование образовательных программ нового поколения предусматривает переход от традиционного обучения, ориентированного на преподавателя, на студентоцентрированный подход к обучению.

Студентоцентрированный подход к организации учебного процесса рассматривает обучение с точки зрения студентов, а не преподавателей, и тем самым позволяет обогатить качество учебного опыта, получаемого студентами. При этом особое значение придается переходу от содержания дисциплины (чему преподаватель должен учить) к результатам обучения (что студент должен делать после успешного окончания дисциплины).

В настоящее время, как утверждает эксперт по Болонскому процессу Адам С., весь Болонский процесс представляет собой пример сложного системного применения результатов обучения [6].

«Берлинское коммюнике» (2003) призывает государства, участвующие в Болонском процессе, использовать результаты обучения как основное средство при описании квалификаций.

Болонский семинар «Применение результатов обучения» (Эдинбург, 2004 г.) отмечает, что «результаты обучения формируются на опыте и достижениях студентов и поэтому более точно отражают ценность квалификации для студентов, предпринимателей и работодателей», а по руководству Европейской системы переноса и накопления кредитов (ECTS), «... результаты обучения - это доступные верификации описания того, что учащиеся, получившие определенную квалификацию, или завершившие образовательную программу или ее элементы, предположительно должны знать, понимать и уметь делать. ... Они соответствуют описанию уровней в национальной и Европейской рамке квалификаций ...».

Таким образом, можно предположить, что использование результатов обучения обеспечивает взаимоотношения между квалификационными требованиями и инструментами его реализации (рисунок 2). В этой связи образовательные программы, основанные на результатах обучения, как инструмент реализации Национальной рамки квалификаций будут иметь чрезвычайно важную роль в процессе Болонских реформ высшего образования. Также следует отметить, что образовательная программа, основанная на результатах обучения и ECTS, пока остается единственным механизмом реализации студентоцентрированного подхода, так как она предоставляет студентам свободный выбор в части содержания, формата, темпа и места обучения.

По Болонскому глоссарию, результаты обучения – это формулировка того, что именно студент будет знать, понимать и будет демонстрировать по завершении процесса обучения или его определенной части [4].

На институциональном уровне они могут относиться как к одному курсу, модулю, или периоду обучения, так и к программе в целом. На национальном - результаты обучения применяются как описание конкретного уровня рамки квалификаций. На международном - служат важным элементом взаимного признания квалификаций и оценки качества образования.

Результаты обучения представляют собой не только изолированный инструмент проектирования образовательной программы, но выступают в роли методологического подхода, который ориентирован на:

Рисунок 2 - Взаимоотношения между квалификационными требованиями и инструментами его реализации

- интеграцию академического и профессионально-технического образования и обучения (третичное образование);
- оценку предшествующего обучения;
- развитие структур квалификаций, которые приспособливают себя к системе обучения на протяжении всей жизни;
- развитие кредитной системы перезачета и накопления.

Следует отметить, что результаты обучения описывают компетенции, которые должны быть сформированы в процессе изучения образовательной программы. В европейском проекте «Tuning» компетенции и навыки включают в себя «знание и понимание» (теоретическое знание академической области, способность знать и понимать), «умение как действовать» (практическое умение оперативно применять знаний к конкретным ситуациям), «знание как быть» (способности выражать свои чувства, к критике и самокритике, сотрудничеству, работе в команде, приверженность этическим ценностям и др).

На Болонском семинаре (Санкт-Петербург, 2004) было отмечено, что образовательные программы бакалавров должны обеспечивать широкие компетенции. «Базирующаяся на существующих дескрипторах структура компетенций должна быть следующей: универсальные компетенции, междисциплинарные компетенции, отражающие специфику области знаний, и предметно-специализированные компетенции» [6].

Для конкретного направления подготовки специалистов компетенции можно сгруппировать следующим образом: универсальные (общие) и предметно-специализированные (профессиональные).

Универсальные компетенции подразделяются на три типа: междисциплинарные (общенаучные), инструментальные, социально-личностные (общекультурные). Предметно-специализированные компетенции могут быть общепрофессиональными и профильными.

Общепрофессиональные компетенции включают в себя базовые теоретические знания и навыки по направлению подготовки (специальности), а профильные – специальные академические знания, практические навыки в области будущей профессиональной деятельности (рисунок 3).

Результаты обучения и компетенции, с одной стороны, определяют содержание образовательной программы, с другой – они устанавливаются, исходя из требований современного рынка труда, а также из социальных задач по формированию у выпускников гражданской зрелости и способности к трудоустройству.

Рисунок 3 - Структура компетенций, базирующаяся на дублинских дескрипторах

Таким образом, совершенствование традиционных способов описания квалификаций и квалификационных структур в рамках Болонского процесса привело к необходимости написания модулей и образовательных программ в терминах результатов обучения. Именно с этим аспектом связаны глобальные изменения в области проектирования образовательных программ.

Методологической основой проектирования результатов обучения исследователи считают таксономию Блума, которая представляет собой классификацию (категоризацию) уровней мыслительной деятельности в процессе обучения. Предложенная классификация мыслительного поведения обучающегося предоставляет готовую структуру и список глаголов, что помогает точной формулировке результатов обучения.

При написании результатов обучения в основном учитываются следующие требования:

- результаты обучения задаются в терминах знаний, умений, опыта и компетенций, их интегрирующих, приобретаемых всеми выпускниками программы по окончании обучения;
- каждый результат обучения формулируется таким образом, чтобы студент или выпускник смог продемонстрировать его достижение, соответственно, в процессе освоения или по окончании программы;
- результаты обучения соответствуют как минимум одной цели программы;
- результаты обучения должны быть четко и ясно сформулированы, понятны студентам, преподавателям, работодателям и внешним экспертам и допускать эффективное оценивание;
- в совокупности, результаты обучения по отдельным модулям (дисциплинам) программы должны приводить к достижению результатов обучения по образовательной программе в целом;
- результаты обучения должны достигаться всеми выпускниками в момент окончания обучения по образовательной программе.

В данном контексте результаты обучения по образовательной программе специальности «5В011100 – Информатика» можно сформулировать (в терминах компетенций) следующим образом:

Результаты обучения в контексте общепрофессиональных компетенций:

- готовность применять нормативно-правовую базу Республики Казахстан в области образования, информационных технологий в профессиональной деятельности;
- способность анализировать содержание типовой программы по предмету «Информатика» для общеобразовательной школы;
- способность анализировать содержание типовой программы по предмету «Информатика» и «Информационные технологии» и т.п. для технических и профессиональных учебных заведений;
- способность применять основные положения науки информатики в педагогической деятельности;
- способность оформлять, реализовывать и оценивать проектные решения в области информационных технологий;
- умение разрабатывать планы урока, семинара и тренинга по информатике;
- умение создавать отчетную документацию по профессиональной деятельности;
- умение разрабатывать учебно-методические материалы по предмету;
- способность анализировать научно-методический, учебный материал;
- умение организовать учебно-воспитательные мероприятия;
- умение оформлять кабинет, рабочее место;
- навыки определения целей урока (семинара, тренинга);
- навыки отбора материала для содержания урока (семинара, тренинга);
- способность эффективно функционировать в качестве члена команды, собранной для достижения общей цели;
- умение быстро и правильно принять решение в нестандартных ситуациях;
- понимание профессиональных, этических, юридических и социальных проблем и обязанностей.

Результаты обучения в контексте профильных компетенций:

- способность и готовность применять знания в следующих областях информатики для обучения:
  - физическое и логическое устройство компьютера;
  - основы кодирования информации;
  - современные операционные системы;
  - офисные программы;
  - основы алгоритмизации и программирования;
  - основы проектирования базы данных;
  - основы графических редакторов;
  - интернет технологии;
  - мультимедиа в образовании;
  - цифровые контент и е-обучение;
  - робототехника в образовании;
- способность продемонстрировать следующие умения и навыки:
  - проводить уроки информатики;
  - проводить семинары и тренинги по внедрению информационных технологий в учебный процесс;
  - разработка печатных учебных материалов (конспекты, рекомендации, контрольные материалы, дидактические материалы и т.п.) по информатике;
  - разработка цифровых учебных материалов по информатике;
  - проведение он-лайн уроков (семинаров и тренингов);
  - настройка программного обеспечения для устройств ПЭВМ;
  - перевод чисел в разные системы исчисления;

- программирование на языке C++;
- определение структуры для базы данных;
- создание web-страниц;
- управление конструктором LEGO.

Очень важно, чтобы в процессе проектирования образовательной программы (модуля) рассматривались все аспекты применения результатов обучения. Например, для студента, результат обучения - это достижение и измеряемый результат, который оценивается при выполнении образовательной программы и он показывает индивидуальные достижения, знания и практические умения студента, приобретенные и продемонстрированные после успешного завершения отдельного курса, части образовательной программы (модуля) или образовательной программы в целом.

Для преподавателя (или для разработчика) результаты обучения - это задачи, реализация которых приведет к достижению этих результатов студентами. При четком планировании результаты обучения помогают преподавателю реалистично оценивать необходимые трудозатраты на освоение дисциплины (модуля) и обоснованно выбирать стратегии обучения, преподавания и оценивания.

Работодателям и другим заинтересованным сторонам результат обучения дает представление о реальном уровне выпускника образовательной программы. Для них результат обучения удобен тем, что они могут внести свои коррективы в определение результатов обучения по конкретной образовательной программе.

Таким образом, результаты обучения, отражающие основные требования, предъявляемые к уровню квалификации, содержащие критерии их оценки, делает цели и задачи образовательных программ более четкими и понятными для всех.

Список использованной литературы

1. Национальная рамка квалификаций: Совместный приказ Министра образования и науки Республики Казахстан и исполняющего обязанности Министра труда и социальной защиты населения Республики Казахстан. – 28.09.2012. - № 444 / 24.09.2012. - № 373-ө.
2. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы: Указ Президента Республики Казахстан. - 07.12.2010. - № 1118.
3. Государственный общеобязательный стандарт высшего образования: постановление Правительства Республики Казахстан. – 23.08.2012. - № 1080.
4. Болонский процесс: Глоссарий (на основе опыта мониторингового исследования) / Авт. сост.: В.И.Байденко, О.Л.Ворожейкина, Е.Н.Карачарова, Н.А.Селезнева, Л.Н.Тарасюк / Под науч. ред. д-ра пед. наук, профессора В.И.Байденко и д-ра тех. наук, профессора Н.А.Селезневой. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2009. – 148 с.
5. План поэтапной разработки национальной системы квалификаций: постановление Правительства Республики Казахстан. – 18.06.2013. - № 616.
6. Болонский процесс: Результаты обучения и компетентностный подход. Книга-приложение 1 / Под науч.ред. д-ра пед. наук, профессора В.И.Байденко. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2009. - 536 с.

УДК 373.5.091.322:51

¹Кучер Т.П., ²Жумагулова З.А., ³Кольева Н.С.

ПУТИ ВНЕДРЕНИЯ КРИТЕРИАЛЬНОГО ОЦЕНИВАНИЯ УЧЕБНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ И ИНФОРМАТИКИ

^{1,3}Казахстан, Петропавловск, Северо-Казахстанский государственный университет имени М.Козыбаева

²Казахстан, Астана, Национальная академия образования имени Ы.Алтынсарина

Аннотация

В статье рассматриваются основные задачи системы критериального оценивания, особенности его составляющих: формативного оценивания и суммативного оценивания с приведением примеров по информатике и алгебре.

Ключевые слова: общеобразовательная школа, обучающиеся, математика, информатика, учебные достижения, критериальное оценивание.

Аңдатпа

Мақалада критериалды бағалаудың негізгі міндеттері, оның құрамдас бөліктері: қалыптастырушы бағалау мен жиынтық бағалау туралы айтылып, информатика мен алгебра пәндері бойынша мысалдар келтірілген.

Түйінді сөздер: жалпы білім беретін мектеп, білім алушы, математика, информатика, оқу жетістіктері, критериалды бағалау.

Abstract

The main tasks of the criteria-based assessment system, peculiarities of its components: formative assessment and summative assessment with examples in computer science and algebra are considered in the article.

Keywords: secondary school, students, mathematics, computer science, educational achievements, criteria-based assessment.

Переход на обновление содержания образования в Казахстане сопровождается разработкой и совершенствованием новой методики, в которой особо актуальное значение приобрела проблема оценивания результатов овладения знаниями обучающимися, в частности результатов усвоения ими математических умений, знаний и навыков [1].

Новая система оценивания для средней школы - система критериального оценивания учебных достижений обучающихся. Она основана на единстве обучения и оценивания; обеспечивает реализацию целей обучения в соответствии с учебными программами обновленного содержания.

Основные задачи, которые преследует система критериального оценивания:

- расширение возможностей функций оценивания в учебном процессе;
- содействие формированию единых стандартов, качественных механизмов и инструментов оценивания;
- создание условий для самосовершенствования обучающихся, для успешного освоения ими приемов учебной деятельности, способов формирования в себе лучших нравственных качеств – таких, как старательность, настойчивость организованность;
- получение объективной и непрерывной информации о качестве обучения, о степени достижения результатов обучения, о качестве предоставляемых образовательных услуг [2].

Новая система оценивания направлена в первую очередь на мотивирование обучающихся к успешному обучению, на своевременное предупреждение пробелов в знаниях и наглядную демонстрацию их роста.

В течение учебного года проводится два вида оценивания: формативное оценивание и суммативное оценивание.

Назначение формативного оценивания - обеспечение учителя и обучающихся своевременной информацией о сформированности или несформированности отдельных знаний, умений и навыков учащихся по каждой теме учебной программы по предмету, об их достижениях и недочетах [3]. При этом даже самые неудовлетворительные результаты промежуточной работы должны быть озвучены и поняты обучающимися как рекомендации для улучшения собственных результатов в обучении по данному предмету. Результаты формативного оценивания оцениваются альтернативной оценкой «достиг», «не достиг».

При этом оценка «достиг» выставляется с учетом того, что обучающийся может успешно усваивать дальнейший материал, если он успешно овладел не менее 70% материала

изученной темы. Поэтому тесты для формативного оценивания, разработанные в соответствии с программами обновленного содержания, хотя и небольшого объема (как правило 5-7 заданий), но охватывают весь изучаемый в параграфе материал и проводятся перед изучением последующего материала. Поэтому при оценивании результатов тестирования в рамках формативного оценивания считается, что учащийся достиг нужного уровня, если он правильно выполнил 4 задания из 5; (5 заданий из 6; 5 или 6 заданий из 7) [4].

Суммативное оценивание включает процедуры суммативного оценивания за раздел и за четверть. Важным обстоятельством является то, что при критериальном оценивании учитываются результаты только итоговых суммативных работ за раздел (COP), что соответствует основным задачам системы критериального оценивания, описанным выше.

При этом критерии оценивания на уроках в соответствии с системой критериального оценивания являются четкими и измеримыми. Каждое правильно выполненное действие должно быть оценено. При этом и недостигнутые обучающимися цели в процессе обучения должны получить конкретное измерение, оценивание в виде обратной связи, взаимооценивания или самооценивания. При организации процедуры оценивания следует помнить о существовании у любого обучающегося важнейшей потребности в самоуважении, самоутверждении, в поддержании и повышении чувства собственного достоинства. От того, будет ли удовлетворяться эта потребность в учении, общении с одноклассниками и учителями, существенно зависит его принципиальное отношение к образовательной деятельности.

Рассмотрим образцы составления заданий по критериальному оцениванию на уроках алгебры и информатики.

Информатика, 9 класс [5].

Тема урока: Свойства информации

Задание 1. Приведите примеры и запишите в виде таблице 1, специальную информацию с которой мы встречаемся на уроках информатики.

Таблица 1

Школьный предмет	Полезная	Достоверная	Понятная	Актуальная	Полная

Задание 2. Привести примеры свойств информации (по одному на каждого):

1. Объективность информации	2. Необъективность информации
3. Достоверность информации	4. Недостоверность информации
5. Полнота информации	6. Неполная информация
7. Актуальность информации	8. Неактуальность информации
9. Ценная информация	10. Не ценная информация
11. Понятная информация	12. Непонятная информация

Задание 3. В следующих примерах определите свойства встречающейся информации:

1. На следующий день после контрольной работы учитель вывесил правильные решения всех задач.

2. Идет контрольная работа по математике. Сосед дал вам полное и правильное решение задачи, но на китайском языке.

Задание 4. Приведите примеры:

- достоверной, но неактуальной информации;
- актуальной, но недостоверной информации;
- полной, достоверной, но бесполезной информации;
- актуальной, но непонятной информации.

Схема выставления баллов

№	Балл	Дополнительная информация
Задание 1	4	1 балл, если заполнен один предмет
Задание 2	2	1 балл за пример, 1 балл за пояснение
Задание 3	4	1 балл за пример, 1 балл за пояснение
Задание 4	4	1 балл за пример, 1 балл за пояснение

Приведем пример заданий одного варианта для суммативного оценивания по теме «Функция $y = \sqrt{x}$. Преобразования выражений, содержащих корни» в 8 классе с критериями оценивания [6].

Критерий оценивания	№ задания	Дескриптор	Балл
Решает уравнение методом построения графиков левой и правой частей уравнение	1	Строит графики функции $y = \sqrt{x-a}$ и функции, стоящей в правой части уравнения	2
		Находит координаты точки пересечения графиков	2
		Записывает ответ	1
Находит область определения функции	2	Записывает систему неравенств для нахождения области определения функции	2
		Решает полученную систему неравенств	2
		Правильно записывает ответ	1
Упрощает выражение, содержащее квадратные корни	3	Правильно раскрывает скобки в иррациональном выражении, используя правила и формулы сокращенного умножения	2
		Упрощает выражение, приводя подобные слагаемые	1
Всего баллов			13

Вариант 1

1. Решите графически уравнение $\sqrt{x} = 3$.
2. Найдите область определения функции $y = \sqrt{1-2x} + \sqrt{2-3x}$
3. Упростите выражение $(5 - \sqrt{2a})(5 + \sqrt{2a}) - (24-4a)$.

Приведем пример заданий одного варианта для суммативного оценивания за вторую четверть с указанием характеристики заданий и критериями оценивания. Время выполнения – 40 мин, количество баллов – 25. Вариант состоит из 7 заданий, включающим задания с кратким ответом (КО) и задания с развернутым ответом (РО) на выявление умений понимать и применять знания, анализировать и оценивать выполненное задание.

Характеристика заданий суммативного оценивания за II четверть

Раздел	Проверяемая цель	Уровень мыслительных навыков	К-во заданий	№ задания	Тип задания	Время выполнения (мин)	Балл
Квадратные	8.2.2.1 - знать определение квадратного уравнения; 8.2.2.2 - различать виды квадратных уравнений; 8.2.2.3 - решать квадратные уравнения;	Знание, применение	4	1	КО	8	4
	8.2.1.1 - усвоить понятие корня квадратного трехчлена;	Знание, применение	1	2	КО	3	2

	8.2.2.4 - применять теорему Виета;	Навыки высокого порядка	2	3	КО	3	1
				4	РО	8	5
	8.2.1.2 – выделять полный квадрат двучлена из трехчлена;	Навыки высокого порядка	1	5	РО	6	4
	8.2.1.3 – раскладывать квадратный трехчлен на множители;	Знание и применение	2	6	КО	4	2
	Навыки высокого порядка	7		РО	8	7	
Всего баллов							25

Критерии оценивания работы за II четверть

Критерий оценивания	№ задания	Дескриптор	Балл
Определяет виды квадратных уравнений и умеет находить их корни	1. 1)	Решает неполное квадратное уравнение	1
	1. 2)	Решает квадратное уравнение по формуле	1
	1. 3)	Решает квадратное уравнение по формуле	1
	1. 4)	Решает квадратное уравнение по формуле	1
Знает понятие корень уравнения	2	Умеет подставить значение корня в квадратное уравнение и найти значение параметра	2
Знает т. Виета и находит значения $x_1 + x_2$ и x_1x_2	3	Умеет находить значения суммы и произведения корней квадратного уравнения, не решая его	1
Составляет квадратное уравнение, используя теорему, обратную т. Виета	4	Умеет составлять квадратное уравнение, используя т. Виета и теорему, обратную т. Виета	5
Умеет выделять квадрат двучлена из трехчлена	5	Выделяет квадрат двучлена из квадратного трехчлена	4
Умеет разлагать квадратный трехчлен на множители	6. 1)	Умеет разлагать на множители квадратный трехчлен, у которого коэффициент при x^2 равен 1	1
	6. 2)	Умеет разлагать на множители квадратный трехчлен, у которого коэффициент при x^2 отличен от 1	1
Умеет преобразовывать дробное выражение	7	Умеет разлагать на множители двучлен, используя формулы сокращенного умножения, и квадратный трехчлен	7
Всего баллов			25

Вариант 1

1. Решите уравнение:

1) $2x^2 - x = 0$;   2) $9 - x^2 = 0$;   3) $2x^2 - x - 1 = 0$;   4) $x^2 - 4x + 5 = 0$.

2. При каком значении k уравнение $x^2 - k^2x + 3 = 0$, будет иметь корень равный 1?

3. Найдите сумму и произведение корней уравнения $x^2 - 5x + 3 = 0$, не решая его.

4. Составьте квадратное уравнение, корнями которого является числа $x_1 + 5$ и $x_2 + 5$, где x_1 и x_2 - корни уравнения $x^2 + 7x + 2 = 0$.

5. Выделите квадрат двучлена из квадратного трехчлена $x^2 + 4x - 9$.

6. Разложите квадратный трехчлен на множители: 1) $x^2 + 4x - 5$; 2) $2x^2 - 5x - 7$.

7. Сократите дробь $\frac{x^2 - 4}{x^2 + 5x + 6}$.

Применение критериального оценивания устраняет многие недостатки традиционной пятибалльной системы оценивания, описанные в монографии [4]; формирует у обучающихся осознанное усвоение изучаемого учебного материала, придает уверенность в себе, в своих знаниях и умениях, позволяет обучающемуся не заучивать, а овладевать учебным материалом логически обоснованно, с использованием методов анализа и синтеза, на основе умения проводить исследование и оценивать происходящее.

Список использованной литературы

1. Абылкасымова А.Е. Теория и методика обучения математике: Дидактико-методические основы обучения математике; Учебное пособие. учителя. – Алматы: Мектеп, 2013. – 224 с.
2. Методология системы критериального оценивания учебных достижений учащихся: Учебно-методическое пособие / О.И.Можаева, А.С.Шилибекова, Д.Б.Зиеденова. – Астана: АОО Назарбаев Интеллектуальные школы, 2017. - 38 с.
3. Пособие для учителя. Инструменты формирующего оценивания в деятельности учителя-предметника. – Нарва, 2012. – 97 с.
4. Кучер Т.П. Оценивание результатов обучения математике младших школьников в советский период: Монография / Т.П.Кучер. - Вена, 2014. - 129 с.
5. Информатика: Дидактические материалы. Учебное пособие для 9 кл. общеобразоват.школы. Проект / Шевчук Е.В., Кольева Н.С. - Алматы: Мектеп, 2018. - 50 с.
6. Алгебра: Дидактические материалы. Учебное пособие для 8 кл. общеобразоват.шк. / Жумагулова З.А., Корчевский В.Е. - Алматы: Мектеп, 2018. - 120 с.

УДК378:37.01

Дуйсембекова Ш.Д.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ

Казахстан, Семей, Государственный университет имени Шакарима

Аннотация

В статье рассматриваются использование активных методов обучения в университете на занятиях по педагогическим дисциплинам, а также возможности и способности студентов по самостоятельному изучению педагогических дисциплин по кредитной технологии.

Ключевые слова: активные методы обучения, кредитные технологии, педагогические дисциплины.

Аңдатпа

Мақалада педагогикалық пәндер бойынша сабақта университетте белсенді оқыту әдістерін қолдану, сондай-ақ кредиттік технологияны пайдалана отырып, педагогикалық пәндерді өз бетінше оқып үйренудің мүмкіндіктері мен қабілеттері қарастырылады.

Түйінді сөздер: белсенді оқыту әдістері, кредиттік технологиялар, педагогикалық пәндер.

Abstract

The article discusses the use of active teaching methods at the university in the classroom in pedagogical disciplines, as well as the capabilities and abilities of students to independently study pedagogical disciplines using credit technology.

Keywords: active teaching methods, credit technologies, pedagogical disciplines.

Активное обучение - одно из мощнейших направлений современных педагогических исследований. Проблема поиска методов активизации учебно-познавательной деятельности обучающихся остро ставилась в разное время разными авторами. Предлагались самые разнообразные варианты ее решения: увеличение объема преподаваемой информации, ее спрессовывание и ускорение процессов считывания; создание особых психологических и дидактических условий учения; усиление контрольных форм в управлении учебно-познавательной деятельности; широкое использование технических средств. [1]

В 70-е гг. XX столетия проблема поисков методов активного обучения нашла отражение в исследованиях М.И.Махмутова, И.Я.Лернера и других по проблемному обучению [2].

Независимо от этих исследований шел поиск и так называемых активных методов обучения (АМО), обеспечивающих интенсивное развитие познавательных мотивов, интереса, способствующих проявлению творческих способностей в обучении [3].

В целом активное обучение можно представить следующим образом:

Выделяют ряд отличительных особенностей активного обучения:

1. Принудительная активизация мышления, когда обучаемый вынужден быть активным независимо от его желания.

2. Достаточно длительное время вовлеченности обучаемых в учебный процесс, поскольку их активность должна быть не кратковременной или эпизодической, а в значительной степени устойчивой и длительной (т.е. в течение всего занятия).

3. Самостоятельная творческая выработка решений, повышение степени мотивации и эмоциональности обучаемых.

4. Постоянное взаимодействие обучаемых и преподавателей посредством прямых и обратных связей [4].

Значительный интерес в профессиональном образовании представляют активные методы обучения, сущность которых - в создании дидактических и психологических условий, способствующих проявлению интеллектуальной, личностной и социальной активности обучаемых. Многообразие активных методов обучения наиболее полно представлено в сравнении с традиционными методами обучения.

Таблица 1 - Активные методы обучения

№	Активные методы	Традиционные методы
1	Мозговой штурм	Беседа
2	Кейс-стади	Опрос
3	деловая игра	лекция
4	проблемные лекции	диспут
5	Проблемный семинар	Семинар как форма проведения занятия
6	Метод научных проектов	Иллюстрация, демонстрация
7	Ролевая игра	Работа с книгой

Представим краткую характеристику основных активных методов обучения, имеющих особую ценность для педагогических специальностей университетского уровня.

Алгоритм 1. Составление педагогической задачи на исправление ошибок.

- из любого источника выбирают связный текст;
- текст записывают, при этом сознательно допускают ошибки;
- пишется требование: «Исправь ошибку».

Алгоритм 2. Составление задачи на сравнение и составление выводов из сравнения.

Записывается требование «Сравните...». Например, традиционные и нетрадиционные методы обучения. Загадка на сравнение. Спрятанные слова. Недописанный тезис. Незаконченное предложение и т.д.

Разыгрывание ролей (ролевая игра) - имитационный игровой метод активного обучения, характеризующийся следующими признаками [5]:

- наличие задачи (проблемы) и распределение ролей между участниками ее решения.

Пример: с помощью данного метода может быть имитировано родительское собрание; собрание в классе с учащимися

• взаимодействие участников первого занятия. Каждый из участников в соответствии со своей ролью может соглашаться или не соглашаться с мнением других участников, высказывать свое мнение и т.д.;

• ввод преподавателем в процесс занятия корректирующих условий. Так, преподаватель может прервать обсуждение и сообщить некоторые новые сведения, которые нужно учесть при решении поставленной задачи, направить обсуждение в другое русло, и т.п.;

• оценка результатов обсуждения и подведение итогов игры преподавателем и участниками.

Разыгрывание ролей является достаточно эффективным методом решения организационных задач педагогики, Характеристику таких методов активного обучения, как

деловая игра, проблемные лекции, проблемные семинары, мозговой штурм, находим со студентами при изучении литературы. Метод игрового проектирования характеризуется следующими признаками:

- наличие исследовательской задачи (проблемы), которую формулирует студентам преподаватель;
- разделение группы на небольшие подгруппы, разработка вариантов решения поставленной задачи (проблемы);

- представление варианта решения задачи (проблемы) с последующим анализом участниками занятия.

Метод игрового проектирования имеет особую актуальность при изучении педагогических дисциплин, поскольку позволяет приблизить студентов к реальной практической деятельности, участвовать в решении педагогических задач [6].

Следует заметить, что игровое проектирование может охватывать немало времени: как правило, для проектной деятельности требуется немало времени, измеряемого днями, а иногда и неделями. Поэтому часть этой работы может быть совмещена с разработкой курсовых проектов или других значительных заданий, выполняемых студентами.

Анализ конкретных ситуаций (case-study) - эффективный метод активизации учебно-познавательной деятельности обучаемых.

Названный метод характеризуется следующими признаками:

- наличие конкретной ситуации;
- разработка группой (подгруппами или индивидуально) вариантов решения ситуаций);
- публичная защита разработанных вариантов разрешения ситуаций с последующим оппонированием;

- подведение итогов и оценка результатов занятия. Различают несколько видов ситуаций:

1. Ситуация-проблема представляет собой описание реальной проблемной ситуации. Цель обучаемых: найти решение ситуации или прийти к выводу о его невозможности.

2. Ситуация-оценка описывает положение, выход из которого уже найден. Цель обучаемых: провести критический анализ принятых решений, дать мотивированное заключение по поводу представленной ситуации и ее решения.

3. Ситуация-иллюстрация представляет ситуацию и поясняет причины ее возникновения, описывает процедуру ее решения. Цель обучаемых: оценить ситуацию в целом, провести анализ ее решения, сформулировать вопросы, выразить согласие-несогласие.

4. Ситуация-упреждение описывает применение уже принятых ранее решений, в связи с чем ситуация носит тренировочный характер, служит иллюстрацией к той или иной теме. Цель обучаемых: проанализировать данные ситуации, найденные решения, используя при этом приобретенные теоретические знания.

Поскольку метод анализа конкретных ситуаций направлен на развитие умения анализировать задачи, способности вырабатывать и принимать определенные решения, использовать его можно в различных курсах педагогических дисциплин [7].

МАСТАК-технология (метод активного социологического тестирования, анализа и контроля) заключается в использовании пособий, содержащих рекомендации по совершенствованию стиля работы в определенных должностях и специальностях.

С 2005 года обучение в вузах Казахстана осуществляется по кредитной технологии. Кредитная технология предусматривает индивидуализацию обучения и требует более высокой качественной значимости самостоятельной работы студентов (СРС). Основополагающим в организации СРС является целевая установка учебного занятия, призванная связать самостоятельную работу студентов в единую, непрерывную систему внеаудиторную и аудиторную. Самостоятельная работа студентов включает:

- выполнение домашних заданий, таких как реферат, кейс, кроссворд, решение проблемных задач и т.п. (Домашние задания выполняются самим студентом в библиотеке и т.п.);

- консультации преподавателя и рекомендациями по их выполнению. При этом важно, чтобы соблюдалась ритмичность в течение семестра. Эффективность СРС, в основном, зависит от ее методической обеспеченности. Речь идет, в первую очередь, о наличии полезной литературы, пособий, методических разработок ППС, ресурсов Интернета, возможностей читального зала в смысле электронных учебников и режима, а также подготовку к выполнению аудиторной СРС и саму аудиторную СРС, цель которой получить знания по изучаемой дисциплине.

Особую актуальность приобретает проблемный характер чтения лекций по темам - это целесообразно. Монологическое чтение лекций заменяется активным, логически сверненным диалогом.

На лекцию студент должен приходит подготовленным хотя бы на уровне основных понятий и терминов. Для этого он должен знать, какой материал подготовить, в каком объеме и где найти эту информацию. Давая задания на предварительную подготовку к лекции, преподаватель должен рассчитать время, необходимое на подготовку. Во-первых, для того чтобы быть подготовленным к каждому лекционному занятию, студенту необходимо прочитать определенную учебную литературу, составить глоссарий терминов и понятий, написать эссе и др. Во-вторых, в зависимости от специфики дисциплины могут выдаваться задания, для выполнения которых требуется время и определенные знания. Это, например, презентации, групповые и индивидуальные проекты, решение кейсов, сквозных задач и др. Все задания преподавателем должны тщательно продумываться, быть интересными для студентов [8].

Помогает студенту избрать методы работы, необходимые для усвоения программного материала. Возможность повторно прослушать объяснение сложной для студента темы, выполнение практических заданий для закрепления учебного материала, способствует углубленному изучению учебного материала. Как правило, посвящается определенной теме, по которой студенты должны предварительно готовиться, способствует углублению самостоятельной работы студента в научной области, наиболее его интересующей. Контролирующая функция: текущий контроль знаний студентов. На этом же занятии студент сдает предусмотренные программой контрольные темы, задания по СРС

Появляется реальная возможность заработать необходимые (недостающие) баллы для получения более высокой оценки.

Многие студенты, особенно первокурсники, не готовы к самостоятельному поиску знаний. Бывают такие случаи, когда студенты не просят помощи; некоторые не знают причин своих учебных неудач и не видят недостатков в своей работе. Только совместная работа преподавателя и студента помогает найти путь устранения возникших затруднений, СРСП проводится в аудиторное время, в расписании преподавателя, но оно не обязательно для тех студентов, которые умеют хорошо самостоятельно работать. Поэтому, одной из важных задач преподавателя является постоянный мониторинг учебных достижений каждого обучающегося и их корректировка для того, чтобы все студенты могли успешно освоить курс и сдать итоговый экзамен. Для этого существует СРСП.

Формы проведения СРСП различны. Возможна вопросно-ответная форма, когда студент или несколько студентов задают вопросы, а преподаватель отвечает на них. Либо протекает в виде беседы преподавателя со студентами по затронутым ими вопросам.

Но основной формой проведения СРСП являются активные методы обучения с обязательным многоуровневым контролем обученности студентов. Также как лекции, каждое занятие по СРСП должно быть методически отработано, то есть составлены план и порядок проведения каждого элемента занятия.

К каждому СРСП должны быть заготовлены материалы (кейсы, ролевые игры, тесты, кроссворды и т.д.), которые не «попали» на лекцию, и позволяют, например, детализировать какие-либо вопросы, или расширить, углубить их, отработать навыки по анализу тех или иных ситуаций, решению задач, выработке решений и др.

Все это говорит о том, что тех материалов или информации, которые выносятся на лекцию далеко недостаточно для освоения курса. У преподавателя должен быть гораздо более обширный арсенал методических средств, литературы, позволяющих эффективно проводить СРСП. Очень важна отработанная методика проведения СРСП. Научный проект дается за 3-4 месяца раньше, чтобы студент подготовился более обстоятельно к защите научного проекта, тема согласовывается с преподавателем, это может быть курсовая или дипломный проект студента. Таким образом, используя активные методы обучения, преподаватель способствует творческому развитию личности, активизируя его деятельность во всех звеньях учебного процесса.

Список использованной литературы

1. Бордовский В.А. Современные проблемы совершенствования образовательного процесса в педагогических вузах. - СПб, 1997.
2. Махмутов М.И. Проблемное обучение - М., 1987. – 123 с.
3. Архангельский С.И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы. - М., 1980.
4. Белкин Е.Л. Дидактические проблемы управления познавательной деятельностью. - Ярославль: Яросл. пед. ин-т, 1974. – 176 с.
5. Европейская система кредитов (ЕСПК). - Алматы: КазНУ имени аль-Фараби, 2003.
6. Ефремов А.П., Чистохвалов В.Н. Кредиты и учебный процесс. - М.: РУДН, 2003.
7. Поташник М.М. Педагогические ситуации. – М.: изд-во Педагогика, 1983.
8. Бережнова Е.В., Краевский В.В. Основы учебно-исследовательской деятельности студентов. - М.: изд.центр Академия, 2012.

УДК 378.14

¹Гончарова К.Л., ²Нурпеисова Т.Б., ³Кайдаш И.Н.

ПРОЕКТИРОВАНИЕ УЧЕБНЫХ СИТУАЦИЙ КАК СРЕДСТВА ЛИЧНОСТНОГО РАЗВИТИЯ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКОГО ВУЗА

¹⁻³Казахстан, Алматы

Казахская автомобильно-дорожная академия имени Л.Б.Гончарова

Аннотация

В статье авторами обсуждаются современные тенденции технического образования в системе высшей школы, психолого-педагогические и методические аспекты разработки и внедрения новых образовательных технологий, способствующих формированию социально-личностных компетенций у студентов.

Ключевые слова: образовательный процесс, учебные ситуации, личностное развитие студентов, социально-личностные компетенции.

Аңдатпа

Мақалада авторлар жоғары оқу жүйесіндегі техникалық білімнің қазіргі заманғы тенденциясы, студенттердің әлеуметтік-жеке құзыреттіліктерін қалыптастыруға мүмкіндік беретін жаңа білім беру технологияларын дамытудың психологиялық-педагогикалық және методикалық аспектілері талқыланған.

Түйінді сөздер: оқу үдерісі, оқу жағдайлары, студенттердің жеке дамуы, әлеуметтік-жеке құзыреттілік.

Abstract

In the article authors are discussing modern trends in the higher education system, psychological-pedagogical and methodological aspects of development and development of new educational technologies, providing the students with social-personal competences.

Key words: Educational process. Educational situations. Personal development of students. Social and personal competences.

«Современная система образования потрясающе неэффективна. Слишком часто мы даем молодым людям срезанные цветы - в то время как мы должны учить их выращивать»

их собственные растения» (Джон Гарднер). Данное высказывание известного американского писателя хорошо отражает кардинальные изменения в отношении образования, которое происходит в современном мире. Ведущей тенденцией педагогики нового тысячелетия признана ориентация на личностное начало человека. Целью образования признаётся личностное развитие обучающегося, что особенно актуально для высшего технического образования.

В новой социальной ситуации в Казахстане на фоне глобализации, демократизации общества и становления открытой рыночной экономики, гуманизации и информатизации всех сторон жизни общества сфера высшего профессионального образования претерпевает существенные изменения. Речь идет о необходимости дать выпускнику вуза профессиональные знания, умения, навыки на современном научном уровне, вооружить их опытом постоянного наращивания своей компетентности, самосовершенствования в области избранной специальности, а для этого необходимо создать условия для личностного роста и развития творческой личности современного инженера. Указанные тенденции повышения роли выпускников технических вузов, необходимость социализации будущих специалистов требуют новой постановки и переосмысления целей технического образования.

В связи с этим, приоритетным направлением развития высшего образования в Казахстане выступает компетентностно-ориентированный подход в подготовке квалифицированных специалистов, умеющих оперативно адаптироваться к новым жизненным ситуациям, к постоянному совершенствованию своих профессиональных умений. Осознание актуальности и необходимости разрешения этой проблемы привело коллектив ППС кафедры «История Казахстана, общеобразовательные дисциплины и информационные системы» («ИКОДиИС») Казахской автомобильно-дорожной академии имени Л.Б.Гончарова к разработке с 2016 г. темы НИР «Компетентностно-ориентированный подход как средство модернизации высшего технического образования в РК». Так как кафедра является одновременно общеобразовательной и выпускающей, это позволяет проследить формирование компетенций студентов на протяжении всего периода обучения при использовании различных образовательных технологий.

Цель исследования – повышение качества подготовки будущих специалистов технических вузов путем проектирования и реализации компетентностной модели выпускника, а особенно формирования их социальной компетенции.

Формирование личностной сферы будущего специалиста осуществляется под влиянием не только целенаправленного образовательного процесса, но и специфической профессиональной среды, в которой он оказывается, приступая к учебе в высшей школе.

Анализ научных исследований в области педагогики, психологии, философии, социологии, культурологии, экологии свидетельствует о том, что среда признаётся одним из ведущих факторов развития личности.

Обстановка становления личности считается выражением «средовой» природы индивида, при которой изменяется расклад управления процессами её становления и саморазвития. При этом педагогическое взаимодействие осуществляется не через предметную деятельность, а через создание конкретной среды становления личности, в которой развертываются актуально важные ситуации и действия.

Объективными составляющими ситуации являются: ее предметная и функциональная форма, совокупность общественных и межличностных отношений. Среди ситуаций выделяют - простые, нейтральные, повседневные, жизненные, проблемные, трудные, конфликтные, кризисные, экстремальные и др. Если обобщить все подходы, то можно выделить два основных вида ситуаций: **простая** (повседневная), в которой для личности все обычно, привычно, и она действует в нормальном режиме; и **трудная** (напряженная, сложная, экстремальная), в которой требования к личности выходят за пределы «нормы».

А учебном процессе системообразующим фактором, той точкой, что находится на пересечении различных подсистем, сил ситуации и личности выступает отражение отношения личности к объектам ситуации, осознанием как «значение для меня», и при

наличии которого безличные знания становятся личностно значимыми. «Личностный смысл есть оценка жизненного значения для субъекта объективных обстоятельств и его действий в этих обстоятельствах» (А.Н.Леонтьев).

Известно, что деятельность студента сочетает в себе элементы деятельности бывшего школьника, учителя, преподавателя вуза, элементы выбранной будущей профессии, а, следовательно, такое разнообразие приводит к разнообразию ситуаций жизнедеятельности. У студентов специфическими становятся состояния с наличием выраженного познавательного компонента в деятельности и связанные с формированием профессионально значимых черт личности.

Учебная ситуация возникает, когда обучающийся чего-то не знает или не умеет. В противном случае учение было бы излишне. Однако, одного незнания (или неумения) мало. Надо, чтобы освоить соответствующие знания или умения стало для индивида целью, которая направляет его деятельность. Кроме этого нужно, что бы имелась объективная возможность приобрести соответствующие знания или умения и самое главное, наличие специальных волевых усилий со стороны индивида для достижения целей учения. А это может иметь место только в том случае, когда обучение требует преодоления определенных препятствий (внутренних или внешних).

Любая учебная ситуация очень сложна в силу сложившейся системы зависимости и взаимоотношений студентов с семьей, преподавателями, сокурсниками в учебном заведении, на улице и сложной системы их отношений к познанию, общению и труду.

Сказанное выше определило проблему исследования, которая состоит в определении природы и развивающих возможностей образовательной среды учреждения высшего профессионального образования как ресурса качества профессиональной подготовки специалистов, а также концептуального подхода к проектированию и реализации образовательного потенциала среды.

На кафедре «ИКОДиИС» ведется работа по проектированию образовательной среды как системы условий профессионально-личностного развития и саморазвития студентов специальности «Информационные системы».

Создание образовательной среды кафедры ведется в направлении оптимизации подготовки специалистов информационных систем и информационных технологий, которая представляет собой соединение профессиональных знаний, умений, навыков и положительных личностных качеств. Это является основой готовности будущего специалиста осознавать функции своего труда, профессиональной позиции, выбирать оптимальные способы деятельности, соотносить свои возможности с преодолением тех трудностей, что возникают при решении профессиональных задач и достижении результатов.

Педагоги кафедры участвуют в проектировании не только педагогических систем, процессов, но педагогических учебных ситуаций. Управление обучением студента через сотрудничество, основой которого служит разрешение противоречий во взаимодействии личности педагога и личности студента, и включение подструктур образовательной среды в этот процесс позволяет преобразовать учебную ситуацию в ситуацию личностного развития и саморазвития. «Ученик никогда не превзойдет учителя, если видит в нем образец, а не соперника» (В.Г.Белинский).

Формы организации и проявления учебно-воспитательных ситуаций исключительно разнообразны. Многое в процессе их возникновения и развития зависит как от объективных обстоятельств учебного процесса, так и от собственно субъекта педагогической деятельности - педагога.

В целом, к учебно-воспитательным ситуациям можно отнести:

- 1) ситуации стимулирования и ситуации выбора;
- 2) ситуации успеха и конфликтные ситуации;
- 3) проблемные учебные ситуации, ситуации решения проблемных учебных задач;
- 4) ситуации риска, критики и самокритики;

- 5) ситуации помощи и взаимопомощи;
- 6) ситуации общения, подчинения, убеждения;
- 7) ситуации быстрого переключения в работе и общении;
- 8) ситуации соревнования и соперничества;
- 9) ситуации сопереживания;
- 10) игровые ситуации;
- 11) ситуации ответственных решений и освоения новых способов деятельности;
- 12) ситуации выражения веры и доверия, предъявления требований;
- 13) тренинговые ситуации и пр.

Изучаемые по специальности «Информационные системы» предметы выступают в качестве средства профессионально личностного развития, а разрешение ситуаций способствует приобретению личностного опыта и соответствующих типов профессиональной компетенции. Процесс обучения для студента становится процессом самореализации и самоуправления.

Рассмотрим на примере отдельных учебно-воспитательных ситуаций в процессе учебной деятельности их содержание и особенности проявления.

Проблемная ситуация в учебно-воспитательном процессе создается постановкой перед обучаемыми учебно-познавательной задачи, требующей для своего решения мобилизации личных знаний, приведения в состояние повышенной активности мыслительных способностей. Она разрешается учащимися самостоятельно или с помощью педагога. Главная функция проблемной ситуации состоит в том, чтобы обеспечить наиболее глубокое овладение учебным материалом в условиях повышенной трудности, вовлечение умственных сил учащихся в состояние деятельности.

Наиболее эффективными считаем следующие методы развития компетенций: проектный метод, деловая игра, метод взаимного обучения, кейс-методы, критическое мышление, работа малыми группами. Они обуславливают производительность, реализацию творческого потенциала личности, качество и надежность выполнения психических функций.

Кейс-методы. Преподавателями кафедры подготовлен сборник Case-ситуаций. Кейс используются для обсуждения в учебных группах по специальности «Информационные системы» при изучении дисциплин «Информационные системы в бизнесе и управлении», «Информационный менеджмент и маркетинг», «Современная история Казахстана» и «Политология».

Работа малыми группами. Преподавателями кафедры «ИКОДиС» при обучении дисциплине «Современная история Казахстана» активно используется метод работы с малыми группами. Деятельностный подход в методике преподавания эффективно реализуется через интерактивные технологии (ИТ). Интерактивное обучение – это активизация учебно-познавательной, исследовательской, проектной и творческой самостоятельной деятельности студентов в малых и средних группах при координационном и коррекционном сопровождении преподавателем. При нём обучающимся предоставляются широкое поле деятельности в решении проблемных задач и ситуаций для реализации как творческого потенциала каждого, так и для продуктивного взаимодействия. При включении в учебный процесс ИТ функции преподавателя резко меняются. Из транслятора знаний он превращается в тьютора. Педагог перестаёт быть центральной фигурой учебно-воспитательного процесса, он его регулирует, занимаясь общей организацией работы.

Целевые установки интерактивных технологий сосредоточены на: создании условий для самообразования; обучении и совершенствовании студентами навыков исторического мышления, анализа источников информации разнообразного характера, умения выражать и отстаивать личностную позицию, определяя собственный выбор; способности презентовать конечные результаты проделанной работы.

Преподаватель при работе с малыми группами для активизации учебно-познавательной деятельности, стимуляции познавательного интереса на начальном этапе лекции при

постановке учебной проблемной задачи использует такую форму, как «Корзина идей». Этот приём подходит для актуализации имеющихся знаний, умений и опыта студентов. Он позволяет выяснить глубину и качество остаточных знаний учащихся, необходимых для обсуждения новой темы. На интерактивной доске выводится значок корзины, в которую условно можно «складывать» всё, что необходимо знать по изучаемому материалу. Обмен информацией организовывается по следующей схеме:

1. Задается прямой вопрос о том, что учащимся известно по конкретной проблеме.
2. Далее каждый студент строго индивидуально, в течение 1-2 минут, фиксирует в тетради все, что вспомнит по заданному вопросу.
3. Затем в парах или группах, в зависимости от наполняемости аудитории, в течение 3-4 минут происходит обмен информацией. На данном этапе главной задачей является поиск совпадений, пересечений и противоречий.
4. Затем каждая группа или попарно по очереди озвучивает одну из своих, уже совместных фактов, доводов или предположений, не повторяя уже выступивших. Все сведения фиксируются преподавателем в «Корзине...» - это проблемы, факты, мнения, персоналии, понятия, имеющие отношение к теме занятия. По ходу обсуждения и раскрытия нового содержания у студентов формируются логические цепочки и взаимосвязи, позволяющие осознанно воспринимать изучаемое и вырабатывать собственное к нему отношение.

Проектная деятельность основана на активном использовании элементов игры. Игровая компонента помогает усилить мотивацию и увеличить количество обрабатываемой информации потому, что существует реальная свобода проявления и выбора решений. Главной особенностью метода проектов является формирование у обучающихся системно-деятельностного и личностно-ориентированного подхода к решению проблемы. Проектная деятельность используется при проведении практических заданий по дисциплине «Информационный менеджмент», «Проектирование информационных систем».

Метод взаимного обучения. Взаимное обучение, основанное на взаимодействии, сотрудничестве обучающихся в процессе познания, позволяет повысить мотивацию студентов, стимулирует инициативную позицию, активный отклик на проблемные ситуации, творческий поиск их решения, опирающийся на опыт участников с одновременным его обогащением, что способствует развитию когнитивной мобильности и возможности ее последующей актуализации в будущей профессионально-педагогической деятельности. В рамках работы студенческого научного кружка «Инновационно-информационные технологии в автомобильной отрасли» студенты 4 курса на базе средней школы, и студенты 2 курса УФО провели мастер класс для студентов 1-3 курсов по созданию web-сайтов. Итоговой работой была разработка сайтов для компаний ИП «СИСАРОВ», ТОО «Flymingo.kz», интернет-магазинов автомобильных запчастей и автомобильных аксессуаров для ТОО «Альтаир -Нур».

Социальное культурное пространство. Социально-личностная компетенция специалиста, проявляется не только в сфере его жизнедеятельности, но без исключения на всем социокультурном пространстве, где происходит взаимодействие, сотрудничество, организация процессов социального партнерства: образования, здравоохранения, культуры, физкультуры и спорта и, особенно, с институтом семьи. Именно на этой платформе проверяется уровень сформированности социальной компетенции, таких профессионально-значимых качеств, как эмпатия (способность к сопереживанию), эмоциональная устойчивость, толерантность, побуждение к творческим проявлениям, открытость, самоограничение, альтруизм, сохранение профессионально-ролевой дистанции.

В рамках партийного проекта «Ардагерлерді ардақтайық» проведена концертная программа, посвященная ко дню пожилых людей. Проведена уборка домов и приусадебных территорий ветеранов ВОВ с участием активистов МК «Жас Отан» и студентов 1-2 го курса. ППС кафедры «ИКОД и ИС» и студенты специальности «Информационные системы» в

рамках партийного проекта «Ардагерлерді ардақтайық» провели курсы «Компьютерной грамотности» для пенсионеров Алатауского района.

При реализации программы модернизации общественного сознания «Рухани жаңғыру», студенты специальности участвовали в работе круглого стола, посвященного деятельности членов партии «Алаш».

В рамках программы «Рухани жаңғыру» был проведен праздник «День языка»: «Тіл байлығы ұлттың ұлы мақтанышы» и круглый стол «Туған өлкем», в дискуссиях принимали участие студенты специальности «Информационные системы». Студентами 4 курса, в качестве дипломных проектов, разработаны мультимедийные справочные системы «100 новых лиц Казахстана в автодорожной отрасли», «Сакральная география Казахстана».

Для обеспечения профессиональной компетенции и становления научно - исследовательского мышления студентов, формирование у них ясного представления об основных профессиональных задачах и способах их решения студентами 4 курса специальности «Информационные системы», осуществлен сбор научно-технической и патентной информации, который оформлен и представлен в виде аналитического обзора с обоснованными выводами и рекомендациями. Материал представлен для получения Патента РК на промышленный образец «Солнечная душевая кабина». Получено экспертное заключение о выдаче патента на промышленный образец от 20 апреля 2018 г. № 13615.

Рассмотренные ситуации создают условия для развития еще одной формы учебно-воспитательных ситуаций - ситуации успеха. По утверждению В.А.Сухомлинского, «... единственный источник внутренних сил, рождающий энергию для преодоления трудностей, желания учиться» - успех в учении.

Список использованной литературы

1. Волкова Е. Типы привязанности студентов и их успешность обучения в вузе. - Вестник КемГУ, 2017. - № 2. – С.123-126.
2. Десятова Е.Ю., Сартакова Е.М., Шахматова О.Н. Социально-личностные компетенции студентов технических вузов: формирование и развитие // Образование и наука. - 2008. - № 7. – С.22-28.

УДК 377.031

А.Е.Берикханова

XXI ҒАСЫРДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ ПАРАДИГМАСЫНДАҒЫ БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІ ДАЯРЛАУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қазақстан, Алматы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа

Мақалада болашақ мұғалімдерді XXI ғасырдың жаңа білім беру парадигмасы жағдайында даярлаудың өзекті мәселелері қарастырылады. Білім беру жүйесін өзгертудің жаһандық факторлары сипатталады. Негізгі мәселе - болашақ мұғалімдердің жаңартылған білім беру мазмұнының талаптарына даярлығы

Түйінді сөздер: жаһандану, ақпараттық қоғам, болашақ мұғалімнің интеллектуалдық әлеуеті, үздіксіз білім беру.

Аннотация

В статье раскрывается актуальность проблем профессиональной подготовки будущих учителей в условиях новой парадигмы образования XXI века. Описываются глобальные факторы, которые требуют модернизации системы образования. Важным вопросом является вопрос готовности будущих учителей к требованиям обновленного содержания образования.

Ключевые слова: глобализация, информационное общество, интеллектуальный потенциал будущего учителя, непрерывное образование.

Abstract

207

The article describes the urgency of the problems of professional training of future teachers in the context of the new paradigm of education of the 21st century. Global factors that require modernization of the education system are considered. An important issue is the question of the readiness of future teachers for the requirements of the updated content of education.

Keywords: globalization, information society, intellectual potential of a future teacher, continuous education.

XXI ғасырдағы өркениеттің өрістеуінде экономикалық дағдарыстармен қатар мәдени-әлеуметтік дағдарыстар да жиіленіп, көптеген зерттеуші-ғалымдардың пікірінше ең басты мәселелер ретінде адами капиталдың сапалық деңгейін жақсарту болып табылып, оның негізгі ірге тасы ретінде білім беру жүйелері анықталуда. Білім беру үрдісінің жалпы әлемдік стандарттарға сәйкестендірілуіне байланысты Қазақстан Республикасы орталық Азиядағы Болон үрдісіне бірінші мүше болған мемлекет болып табылады. Болон процесіне қатысудағы мақсат - еуропалық білімге бару жолын кеңейту, оның сапасының одан әрі жоғарылату, білім берудің несиелік жүйесін қолдану, студенттер мен оқытушылық құрамның мобильділігін жоғарылату және де Қазақстандық ЖОО-ның бітіруші түлектеріне еуропа аралық білім стандартына сай диплом беру болып табылады.

Білім беру парадигмасы түрлі факторлардың әсерінен үздіксіз өзгерістерге ұшырап, инновациялық тұғырлар арқылы жетілдірілу үстінде. Сол факторлардың ішіндегі ең ауқымды фактор әлемдік *жаһандану үрдісі*. Бүкіл әлемдік деңгейде адамзаттың өзара ықпалдасуына әсерін тигізіп тұрған жаһандану үрдісі адамдардың планета көлемінде көрініс тауып отырған экологияның бүлінуі, су ресурстары үшін күрес, ғаламдық жылыну қаупі, мемлекеттер мен құрлықтардың экономикалық даму деңгейлеріндегі үлкен айырмашылықтар, ядролық қару қаупі, саяси тұрақсыздық және терроризм секілді ғаламдық деңгейдегі мәселелерді бірлесе шешу қажеттілігін төзектендіре түсті.

Жаһандану үрдісі халықаралық экономикалық серіктестіктің жаңа стандарттары, ақпарат ағымының күшеюі, өзге мәдениет тәжірибесін игеру, жаңашылдық пен жаңару қажеттілігі есебінен кең қанат жаюда. Жаһандану ағымына қарай, әр мемлекет өзінің экономикалық даму жолын, мәдениетін, білім беру жүйесін үнемі бәсекеге қабілеттілікті дамыту тарапынан жоспарлайды. Түрлі білім беру жүйелерінің өзара байланыстары, әрекеттестіктері әр адамның дүниетанымының кеңеюіне, рухани тұрғыдан баюына, мәдениетінің қалыптасуына септігін тигізіп, өздерін әлемдік білім беру кеңістігінің бір бөлігі ретінде сезіне алуларына мүмкіндік тудырады.

Білім беру парадигмасының өзгеруіне ықпалы зор болып тұрған келесі фактор – *ақпараттандыру мен цифровизация*. Электронды техника мен телекоммуникация желілерінің *on-line* режимінде дамуы арқасында қазіргі адамға жер шарының кез келген нүктесіндегі адамдармен байланысу мүмкіндіктері кеңінен ашылған. Ақпараттандыру үрдісі әр адамды әлемдік қауымдастықтың бөлшегі екенін сезіндіріп, объективті шындық шекарасының кеңейгенін ұғындырды. Интернеттің қазіргі жастар санасына ықпалын ерекше атап кеткен жөн, себебі жастар ғаламдық желіні пайдаланатын негізгі аудитория. Жастарды әлеуметтендіру мен жастарға ұлттық тәрбие беруде мегафакторлардың орны мен рөлін, білім берудің мақсаты, міндеті мен мазмұнын анықтаған кезде есепке алу қажет.

Бүгінгі күнгі педагогикалық парадигманың өзегі ретінде білім берудегі *гуманизациялау* бағытын атап көрсету маңызды. Дүниежүзі бойынша байқалып отырған экономикалық дағдарыстар мен қатар адамдар арасындағы рухани-адамгершілік дағдарысының белең алуы қоғамды ізгілендіру мәселесін күшейте түсті. Бұл мәселе адамдардың білімділігімен, олардың кәсіби құзыреттілігімен, адами құндылықтарымен тығыз байланыста қарастырылуда. Қоғамның бәсекеге қабілеттілігі оның адами капиталының сапасына тікелей байланысты.

Сонымен қатар дүниежүзілік білім беру кеңістігінде отандық білім беру жүйесінің бәсекеге қабілеттілігі оның қоғамның *интеллектуалды әлеуетін арттыру қабілетіне тікелей байланысты бағаланады*. Барлық дамыған мемлекеттердің ұтымды басымдықтарының бірі - қоғамның интеллектуалды әлеуетін дамыту мәселесі. Интеллектуалды әлеуетті дамытудың іргетасы – білім беру саласы. Сапалы білім беру

арқылы мамандар мемлекеттің экономикасын, ғылымы мен мәдениетін дамытатын негізгі қозғаушы күшке айналады.

Жыл сайын білім беру парадигмаларының өзгерістерге ұшырап отыруы заңды құбылыс екенін философиялық заңдар да дәлелдейді. Педагогикалық парадигма ұғымы нақты педагогикалық міндеттерді шешудегі үлгі, стандарт, өлшемдер, модель ретінде ұстанатын қалыптасқан негізгі ғылыми жетістіктер, әдістер, теориялар, көзқарастар жүйесі ретінде анықталуда (1). Жаңа парадигмалар келешектегі ғылыми зерттеулердің бағыттарын анықтайды, оларға негіз болады. Сондықтан қазіргі білім беру саласында жаңа педагогикалық парадигмалар қалыптасып, қазіргі білім беру жүйесі педагогикалық жаңашыл идеяларды енгізуге дайын, ашық салаға айналып келеді. Осыған байланысты білім беру парадигмасы да өзгереді: *адамның еркіндігін шектейтін білім берудің қатаң жүйесінің орнына өзінің қызығушылықтарына, қабілеттіліктеріне сәйкес жеке білім алу жолын (траекториясын) саналы түрде таңдай алатын адам* парадигмасының ауысуы байқалады.

Қазіргі педагогикалық парадигмада ерекше талқыланып отырған маңызды бағыттар қатарында білім берудің нәтижеге және жеке тұлғаға бағдарлануы ерекше мәнге ие. Білім берудегі тұлғалық-бағдарлық тұрғысынан қарау бағыты жеке тұлғаны ең жоғарғы құндылық ретінде қабылдауды көздейді. Педагогикалық сөздіктерде тәрбие барысындағы *тұлғалық-бағдарлық тұрғыдан қарауды* педагогтардың баланы жеке тұлға ретінде және тәрбиелік ықпалдың саналы, жауапты субъектісі ретінде қабылдайтын бірізді қатынасын атайды. Педагогикада бұл теория тәрбиенің субъект-субъектілі үдеріс ретінде анықталуына байланысты ХХ ғасырдың 80 жылдарынан бастап қалыптаса бастады. Оның әр түрлі философиялық, психологиялық-педагогикалық аспектілерін Ресей ғалымдары Б.Г.Ананьев, А.Г.Асмолов, М.С.Каган, В.В.Сериков, И.С.Якиманская т.б. зерттесе, Қазақстан ғалымдарынан Г.А.Уманов, А.А.Бейсенбаева, Н.Д.Хмель сынды көптеген ғалымдар зерттеген.

Бұл теория бойынша педагог әрбір балаға объект ретінде емес, керісінше, оны белсенді позицияға қойып оқушы тұлғасын *субъект* ретінде қабылдауы қажет. Білім беру үнемі ұжымдық сипатта болатыны белгілі, дегенмен, сол ұжым ішінде гуманистік қарым-қатынастар арқылы шәкірттер өздерінің тұлға екенін сезініп, басқа тұлғаларды құрметтеуге үйренеді. Дәл осы ұжым ішінде жеке тұлға өзінің мүмкіншіліктерін бағалап сынай алады, қандай қабілеттіліктерін жетілдіру, қай бағытта өздерін дамыту керек екендігін анықтайды.

Тұлғаны тұлға ғана қалыптастыра алатыны анық. Сондықтан болашақ мұғалімдер де бала тұлғасына дұрыс тәрбиелік ықпал беру үшін өз тұлғаларын жан-жақты дамытуға тырысулары керек, өзінің ішкі «Мен» - тұжырымдамасымен жұмыс істей алулары маңызды. Мұғалім мен бала арасындағы қарым-қатынасты анықтайтын негізгі бағдар – бала тұлғасының ерекшеліктері, әрбір баланың шығармашылық әлеуетін дамыту. Әр баланың ішкі қабілеттіліктері, мүмкіншіліктері, жас және дербес ерекшеліктері, жеке бір қайталанбас әлем ретінде қабылданады. Тәрбиелеу және оқыту барысында әр баланың тұлғасын дамытуға арналған қолайлы жағдайлар, оқушының өзін-өзі іске асыра алуына көмектесетін әдіс-тәсілдер қолданылуы қажет

Білім берудің тұлғаны дамытуға бағдарлануы оның білім алу арқылы нақты нәтижелерге қол жеткізе алатындығын анықтауды басты назарға алуда. Барлық дамыған мемлекеттер білім беруге инвестиция жасаудың ұтымдылығын бағалай отырып, оны мемлекеттік стратегиялық басымдықтар ретінде қарастыруда. Сондықтан Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының басты мақсаты - экономиканың орнықты дамуы үшін сапалы білімнің қолжетімділігін қамтамасыз ету арқылы адами капиталды дамыту, білімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру болып анықталған (2). Осындай стратегиялық мақсаттың өзі білім беру нәтижелілігін, қоғамның интеллектуалдық әлеуетін арттырып, экономикалық даму сапасын жоғарлату қажеттілігін айқындайды.

Мемлекеттің бәсекелестікке қабілеттілігін дамытуда жоғары оқу орындарында қалыптасатын әр болашақ маман үшін маңызды белсенділік, шығармашыл тұрғыда ойлауға

және шешім қабылдай алу, кәсіби жолында өзін өзі жетілдіре алу қабілеттілігі, өмір бойы білім алуға дайын болу сапалары өзектені түсті. Себебі ЖОО түлектері алған білімдерін өмірлік тәжірибеде толыққанды пайдалана алмау жағдайлары көп кездеседі. Аталып отырған сапаларды ғылыми әдебиеттерде болашақ мамандардың функционалдық сауаттылығы деген ұғыммен түсіндіреді. Функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналуға.

Болашақ мұғалімдерді даярлау сапасын арттыру – әлеуметтік маңызы зор, қоғамның ең басты құндылықтық бағдары. Бірақ осындай жауапты міндеттерді қазіргі ЖОО-ры қаншалықты толық атқарып жатқаны туралы қанағаттанарлық жауап беру қиындық туғызады. Бұл мәселе тек біздің мемлекетімізде ғана емес, жалпы әлемдік тәжірибеде өзекті мәселелер қатарында. Дамыған елдердің басым көпшілігінде білім беру мемлекеттің негізгі басымдықтарына айналып, ұлттың интеллектуалды әлеуетін дамытатын және бәсекеге қабілеттіліктің кепілі ретінде бағаланады. Дүниежүзілік педагогикалық тәжірибені зерделейтін болсақ, білім беру саласында озық орындарды Сингапур, Финляндия, Жапония, Ұлыбритания т.б. дамыған мемлекеттер иеленіп келеді. Сондықтан бұл елдерде білім беру жүйесі несімен ерекшеленеді, бұл мемлекеттер осындай жетістіктерге қалай қол жеткізді деген заңды сұрақтар туындайды.

ЭЫДҰ-ның (Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы) 2015 жылдың білім беру саясатының перспективалары жайлы жариялаған (19.03.2015) есебінде 34 мемлекетте жүргізілген білім беру саласындағы реформаларға талдау жасалып, солардың қайсысы және қалайша табысты нәтижеге қол жеткізгені туралы баяндалған (3). Осы ЭЫДҰ өкілдерінің зерттеулері нәтижесінде мектеп реформаларының тиімділігі ең алдымен білім беру жүйесінің өзегі ретінде *оқушы тұлғасы* мен *оқыту үрдісін* фокусқа алу қажет екендігін негіздейді.

Білім беру саласында үздіксіз өзгерістер енгізу қажеттігін біз соңғы жылдары Қазақстан мектептерінің білім сапасын анықтайтын және білім нәтижелерінің тиімділігін көрсететін түрлі халықаралық деңгейдегі PISA (Programme for International Student Assessment), TIMSS (Trends in Mathematics and Science Study), PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) зерттеулерінің нәтижелерінен байқап отырмыз.

Халықаралық тәуелсіз бағалау шкалаларының *нәтижелері* оқушыларымыздың білімі мен функционалды сауаттылықтарын ғана емес, сонымен қатар мұғалімдердің кәсіби даярлық деңгейлерін, білім беру мазмұнын, білім нәтижелерінің практикалық құндылығын дамыту қажеттігін өзектендіре түсті.

Сонымен, бүгінгі таңда толғағы жеткен көптеген педагогикалық әлеуметтік мәселелер қазіргі мұғалімдердің ой-санасының жанаруымен, жаңа міндеттерді айқын түсінуімен, педагогтардың белсенділігімен, шығармашылық қатынастарымен шешілетін. Оқытушылық қызмет жөніндегі Халықаралық Саммит материалдарына жүгінеті болсақ (4), онда негізгі басымдықтар мынандай сұрақтарға берілген: оқытушыға тән қасиеттерді анықтау, оқытушыға тән қасиеттерді бағалау, оқыту мен оқуды жақсарту үшін бағалауды қолдану. Аталып отырған Халықаралық Саммиттің қорытынды идеялары оқытушылық қызметті жан-жақты жетілдіру мәселелеріне саяды. «Жақсы нәтиже беретін жүйелер – оқытушылық қызметті қызықты, құрметті мамандық ететін және үздік үміткерлерді тартатын; жоғары сапалы біліммен, жақсы ұстаздықпен, тиімді кәсіптік дамуды және перспективті мансаптық өсумен қамтамасыз ететін: реформалар мен инновацияларды жүзеге асыру кезінде оқытушылар мен мектеп басшыларымен біріге жұмыс атқаратын жүйелер болып табылады» - деген Саммиттің қорытынды идеясынан қазіргі болашақ мұғалімдердің даярлық деңгейлеріне көптеген өзгерістер енгізу қажеттігі айқындалуда. Қысқаша ол басымдықтарды атап өтетін болсақ:

1) болашақ мұғалімдердің жаңартылған орта білім білім беру мазмұнын толық меңгеріп шығулары;

2) Қазақстан Республикасының Педагогикалық шеберлік орталығының Кембридж университетімен бірлесе дайындаған Деңгейлік бағдарламасының мазмұнын меңгерулері;

3) болашақ мұғалімдердің кәсіби даярлықтарының практикалық бағыттылығын арттыру;

4) болашақ мұғалімдердің кәсіби даярлық деңгейлерін бағалау жүйесін жетілдіру;

5) мұғалімдік мамандыққа қабылдау жүйесін дамыған мемлекеттердегі стандарттарға сәйкестендіру.

Білім беру мазмұнын жаңарту, жаңа оқыту әдіс-тәсілдерін, жаңа педагогикалық технологияларды қолдану. Білім беру саласы көптеген реформаларға ұшырайтын салалардың бірі. Қазіргі ақпараттық ағымның жылдамдығына байланысты білім беру мазмұны да жаңартылып отыруды қажет етеді. Қазақстан Республикасында жалпы орта білім берудің жаңартылған бағдаламасы 2016 жылдан бастап мектептерге енгізілуде. Білім беру мазмұнының өзгерісімен қатар ондағы оқу мен оқыту міндеттері, оқытудың әдіс-тәсілдері, оқыту формалары, оқу құралдары айтарлықтай өзгерістерге ұшырауда.

Осыған орай қазіргі болашақ мұғалімдердің кәсіби педагогикалық даярлығында көптеген мәселелер өзектеніп түсіп отыр. Қазақстан Республикасында АОО НЗМ-нің Педагогикалық шеберлік орталықтарында мектеп мұғалімдері деңгейлік бағдарламаларды меңгеріп, сол бағдарламалардағы түзілген әлемдік озық педагогикалық теория мен тәжірибелерді жүзеге асыруда. Бұл бағдарламаның құндылығы *конструктивтік оқыту теориясына* негізделіп құрылған, яғни, мұғалімдер іс-әрекеттік және жеке тұлғаға бағдарланған теориялардың практикалық тұрғыдан жүзеге асыру тетіктерімен танысып өздерін кәсіби жетілдіру үрдісіне жұмылдырылған.

Бұл бағдарлама мазмұнымен тек мұғалімдер ғана емес, сонымен қатар мектеп басшылары, аудандық, облыстық білім беру департаменттер қызметкерлері, Қазақстан Республикасының білім және ғылым министрлігінің қызметкерлері де жүйелі тренингтер арқылы таныстырылған. Бұл Бағдарлама мемлекет тарапынан қадағаланып отырған мектеп жүйесін модернизациялауға бағытталған ауқымды әлеуметтік-педагогикалық жоба.

Осындай білім беру жүйесіндегі модернизациялау үрдісіне болашақ мұғалімдердің даярлық деңгейі алаңдатушылық туғызады. Себебі бұл Бағдарламаның мазмұнымен ЖОО оқытушылары да таныстырылып келеді және олар өз пәндері арқылы ұтымды стратегияларды пайдаланулары мүмкін. Бірақ болашақ педагогтарды осы Бағдарлама мазмұнымен таныстырып, оларды қазіргі мектеп сұранысына даярлау үшін арнайы тренингтер курстары енгізілуі қажет. Бұл курстың мазмұнында студенттер үшін өте маңызды болып табылатын келесі идеялар қамтылған:

1. Коллаборативті оқыту технологиясы.
2. Сын тұрғысынан ойлау технологиясы.
3. Оқытудағы басқару және көшбасшылық.
4. Мінсіз мұғалім ұстанымдары.
5. Оқушыларды ынталандыру стратегиялары.
6. Интерактивті оқыту әдістері.
7. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар.
8. Критериалды және формативті бағалау.
9. Таланты және дарынды балаларды оқыту.
10. Диалогтық оқыту
11. Lesson Study.
12. Тізбектелген сабақтар топтамасы.

Аталып отырған тақырыптарды тек педагогика курсына қамту өту мүмкін емес болғандықтан, ЖОО-да болашақ мұғалімдерді даярлауды модернизациялау қажеттігі айқын көрініс табуда. Бірінші кезектегі мәселе болашақ мұғалімдердің жаңартылған білім беру мазмұнының сын-қатерлеріне толық дайын болып, кәсіби қызіреттіліктер жүйесін толық меңгеріп шығулары өзекті, себебі онсыз кәсіби салада көптеген қиындықтар туындауы мүмкін. Ал осы қиындықтарды шешудің негізгі бір тетігі ретінде университет ішінде студенттерге арналған педагогикалық шеберлік курстарының, студиялардың, студенттік академиялардың жұмыстарын жандандыру болып табылуда.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Берикханова А.Е. Педагогикалық мамандыққа кіріспе. Құзыретті педагогтарды қалыптастыру негіздері. – Алматы, 2015.
2. Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.
3. Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының білім беру саясатының перспективалары жайлы жариялаған есебі. - 19.03.2015 [Электрондық ресурс]: URL: <https://newtonew.com/analytics/oesr-report-2015>.
4. International Summit on the Teaching Profession [Электрондық ресурс]: URL: <https://asiasociety.org/global-cities-education-network/international-summit-teaching-profession>.

ӘОЖ 378.016.026.1:53 (574)

Г.Б.Әлімбаева

МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНА «ФИЗИКА» ПӘНІН ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕ ЗАМАНАУИ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қазақстан, Алматы

Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа

«Физика және астрономия» пәнін оқыту үдерісіне жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияны қолдана отырып оқыту, мектеп оқушыларының сабаққа деген қызығушылықтарымен қатар, олардың жеке құзыреттіліктерінің дамуына да мүмкіндіктер туғызады. Сондықтан, жаңа ақпараттық технологияны қолдану арқылы білім берудің сапасын арттырады және ақпараттық білім беру кеңістігін ұйымдастыруда келелі мәселелерді жаңаша шешу жолдарын қарастырады.

Түйінді сөздер: ақпараттық және коммуникациялық технологиялар, білім кеңістігі, физика сабақтары.

Аннотация

Использование новых информационно-коммуникационных технологии на уроках «Физика и астрономия» дает возможность развитию компетентности у учащегося, а также способствует результативности учебного процесса. Таким образом, современные информационные технологии позволяют по новому решать проблемы организации образовательного пространства и повышать качество образования.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, образовательное пространство, уроки физики.

Abstract

This article of perfection of methods and forms of professional preparations of the teacher of physics are considered in the article. The usage of new information and communication technology in training gives the opportunity to develop competence of a student, and also contributes for productive training process. Thus, modern information technology allows in a new way to resolve the problems of organization of educational space and to improve the quality of education.

Keywords: information and communication technologies, educational space, physics lessons.

Қазақстан Республикасының 2011-2020 жылға дейінгі білім беруді дамыту Тұжырымдамасында [1]: «Орта білім беру мақсатының бірі – жылдам өзгеріп отыратын дүние жағдайларында алынған терең білімнің негізінде еркін бағдарлай білуге, өзін-өзі іске асыруға қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру» делінген.

Дамыған елдердегі білім беру жүйесінде ерекше маңызды болып табылатын мәселелердің бірі – оқытуды ақпараттандыру, яғни оқу үдерісінде ақпараттық технологияларды пайдалану болып табылады. Қазіргі таңда, елімізде білім беру жүйесінде жаңашылдық қатарына ақпараттық кеңістікті құру енгізіліп, көкейкесті мәселенің бірі ретінде күн тәртібінен түспей отырғандығы мәлім.

Ақпараттандыру жағдайында оқушылар меңгеруге тиісті білім, білік, дағдының көлемі күннен күнге артып, мазмұны өзгеріп отыр. Мектептің білім беру саласында ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы білімнің сапасын арттыру, білім беру үдерісін интенсификациялау мен модернизациялаудың тиімді тәсілдерін іздестіру жұмыстары жүргізіліп жатыр. Бұл жұмыстардың тиімділігі мен нәтижелілігі бірнеше оқу-әдістемелік, психологиялық-педагогикалық мәселелердің шешімін ғылыми түрде негіздеуді талап етеді. Оларды бірнеше бағыттарға бөлуге болады [2]:

- «Физика» пәнін оқыту үдерісінде ақпараттық технологияларды іске асырудың жүйелі ғылыми-әдістемелік жолын анықтау;

- оқушылардың тәжірибелік іс-әрекетінде ақпараттық технологияларды пайдаланудың әдістемесін жасау;

- болашақ «Физика» пәні мұғалімдерінің ақпараттық технологияларды меңгеру және оқу үдерісінде пайдалану бойынша кәсіби біліктіліктерін жетілдіру;

- оқушыларды білім, білік, дағдыны меңгеру үшін ақпараттық технологияларды пайдалануға үйрету;

- мектептің материалдық-техникалық базасын нығайту.

Қоғам мен жеке тұлғаның алға жылжуы тікелей білім сапасына байланысты.

Бұл шараларды жүзеге асыруда ұлттық білім беру жүйесін компьютерлендіру, білім беруді ақпараттандыру, келешек ұрпақтың ақпараттық тұрғыдан жастайынан сауаттануын көздеген іс-шаралар қоғамға батыл еніп келеді. Елбасының бастамасымен көтерілген, «Білім беру жүйесін ақпараттандыру мемлекеттік бағдарламасы» тың істерге жол ашып, білім беру жүйесін компьютерлендіру жұмысын мақсатты түрде жүргізіп келеді.

Ақпараттандырудың негізгі міндеттерінің бірі – білім жүйесіне заманауи ақпараттық технология құралдарын енгізу. Осыған орай, мектеп оқушыларының ақпараттық сауаттылығын қалыптастырып, оны ары қарай дамыту білім ошақтарының алдында тұрған өзекті мәселе болып отыр.

Қоғамның бүгінгі басты бағыттарының бірі – білім беру үдерісін ақпараттандыру. Бұл бағыт заманауи ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы дамыта оқыту, қашықтан оқыту, жеке тұлғаға бағыттап оқыту, мақсаттарын жүзеге асыра отырып, оқу-тәрбие үдерісінің барлық деңгейлерінің тиімділігі мен сапасын арттыруды көздейді.

Көптеген қазақстандық мамандар білімді ақпараттандыруды үдеріс ретінде қарастырып, оқу пәндерін немесе оқу пәндерінің жиынының аталуы мүмін емес. Бірақ білімді ақпараттандыруды білімді объективті, сенімді, өзекті ақпараттармен және оларды өңдеу құралдарымен қамтамасыз етуге бағытталған педагогтардың іс - әрекеті ретінде де қарастыруға болады.

Д.Ш.Матрос төмендегі шарттар орындалғанда ғана жаңа ақпараттық технология туралы айтуға болады дейді: [3] егер, ол педагогикалық технологияның негізгі ұстанымдарын қанағаттандырса – алдын ала жобалау, мақсатқа сәйкестік, біртұтастық және т.б. Ақпараттық қоғам құру, онымен байланысты заманауи ақпараттық технологиялардың біздің өмірімізге етене енуі, білім беру жүйесін ұйымдастыруға жаңаша көзқарасты талап етеді, ақпараттық қоғам талабына сай, компьютерлік технологияның соңғы жетістіктерін қолдана алатын, жан-жақты дамыған, бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелеуді қажет етеді.

Заманауи ақпараттық технология құралдары «Физика және астрономия» пәнін оқыту арқылы: әдістер мен техникалық құралдарды жинау, ұйымдастыру, сақтау, өңдеу, адамдардың білімін кеңейтетін және олардың техникалық және әлеуметтік үдерістерін басқару жөніндегі мүмкіндіктерін дамытатын ақпараттарды беру және көрсету жиынтығы ретінде түсіндіріледі.

Арнайы орта оқу орындарының білім беру жүйесін ақпараттандырудың негізгі мақсаты - оқушылардың ақпараттық мәдениетін қалыптастыру.

Ақпараттық мәдениет дегеніміз – компьютерлік техниканы, интернетті, компьютерлік желіні, электрондық және телекоммуникациялық құралдарды тиімді пайдалану.

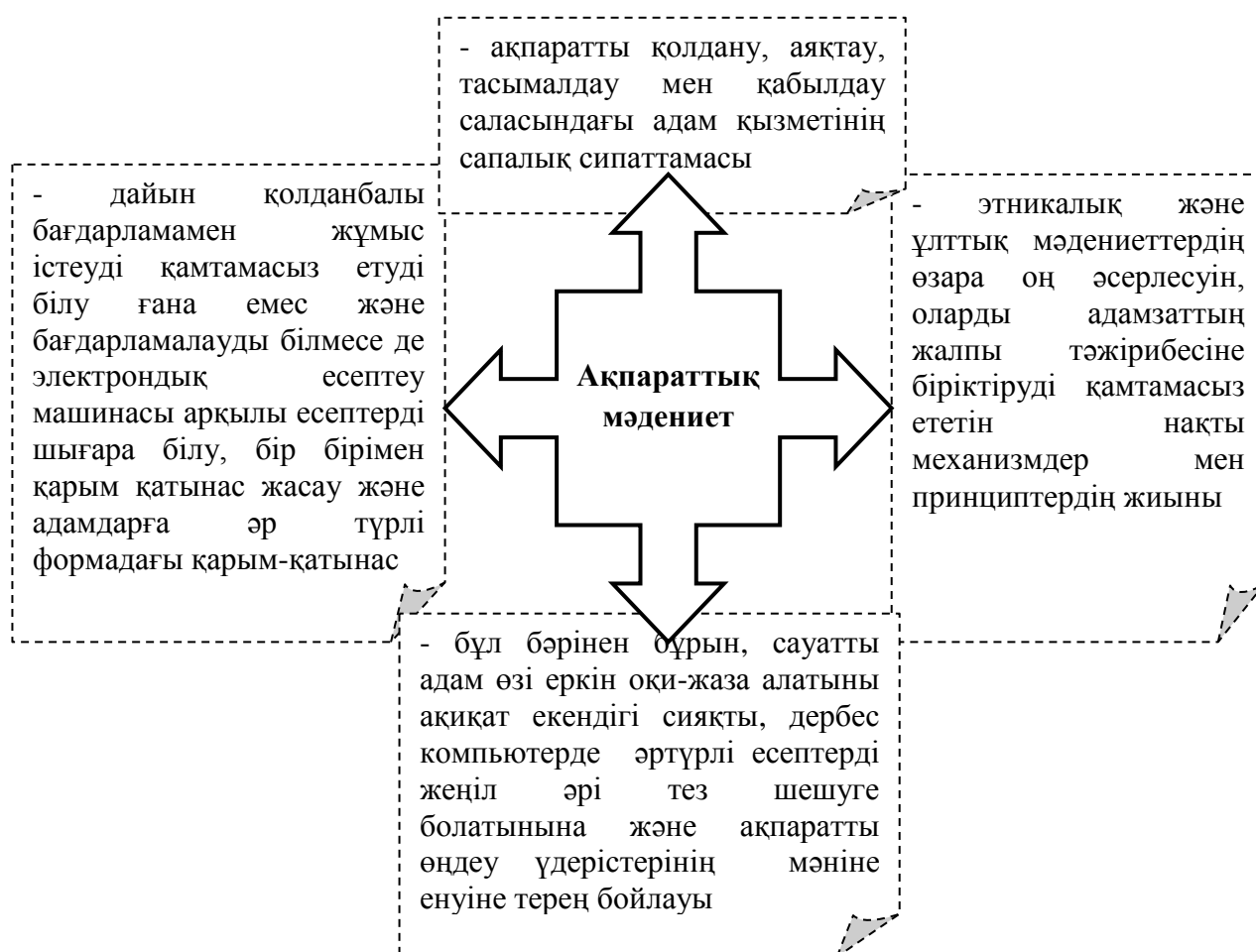
Ақпараттық мәдениет дегеніміз – электронды кітапхана қызметін, электрондық оқулықтарды дұрыс пайдалана алу [4] (1-сурет).

Білім беруді ақпараттандыру, ақпараттық технологияны оқу - тәрбие үдерісіне ендіре отырып, жеке тұлғаның білімін, кәсіби біліктілігін жетілдіруге байланысты туындайтын қажеттілігін қанағаттандыру – бүгінгі таңдағы білім саласы қызметерлері мен ғалымдар алдында тұрған күрделі міндет болып табылады.

«Физика» пәнінен білім беруде компьютерлік технологияның барлық мүмкіндіктерін интеграциялау оқушылардың өзіне және өз біліміне қатысты танымдық қызметін, шығармашылық талабын, белсенді бағыттарын ынталандыруға көмектеседі.

Қазіргі кезде, «Физика» пәнінен білім беруде компьютерлік технологияның барлық мүмкіндіктерін интеграциялау оқушылардың өзіне және өз біліміне қатысты танымдық қызметін, шығармашылық талабын, белсенді бағыттарын ынталандыруға көмектеседі.

Заманауи ақпараттық технологиялар негізінде, мектеп оқушыларының дайындық сапасын арттыруға бағытталған құрылымының негізгі бөліктерін төмендегіше анықтадық:

Сурет 1 - Ақпараттық мәдениет ұғымының құрылымы

- қарапайым формулалар бойынша есептеулер жүргізу;
- негізгі және қолданбалы компьютерлік бағдарламаларды мәтіндік және кестелік процессорлар, мәліметтер қорын басқару жүйелері, интернет желісі және т.б. пайдалана білу;
- физикалық үдерістерді ақпараттық модельдеу;
- ақпараттық ұйымдастырушылық іскерліктер;
- өздігінше ақпараттық білімін жетілдіру.

Ақпараттық технология – топ оқушыларының барлығын оқыту үшін құнды құрал болып табылады. Бұл «Физика» пәнінен білім беруде, оқытушыларға жаңа материалды өте қызықты және қарқынды етіп түсіндіруге көмектесетін көзге көрінетін ресурс. Оқытушылар

мен оқушылар материалды барынша жетік түсініп оқи алады. Ол сызбаларды түсіндіруді жеңілдетіп, физикалық қиын мәселелерді шешуге көмектеседі.

Белгілі ғалымдардың зерттеулерін саралай келе, заманауи ақпараттық технологияны оқу-тәрбие үдерісінде қолданудың негізгі бағыттарын төмендегідей анықтауға болады (2 - сурет).

Негізгі мақсатымыз – оқушылардың дайындық сапасын арттыру үдерісінде олардың заманауи ақпараттық технологияны қаншалықты меңгергенін, оны пайдалану деңгейін анықтау. Зерттеу жұмысы барысында мектеп оқушыларының арасында жүргізілген сауалнама барысында төмендегі жайттар анықталды:

- келешек маман иесі ретінде ақпараттық қоғам талабына сәйкестігі;
- мектепте білім алу барысында заманауи ақпараттық технология көмегімен жинаған теориялық және практикалық білімінің жеткіліктілігі;
- «физика» пәндерін оқу барысындағы заманауи ақпараттық технологияны пайдалана оқытудың қанағаттандыруы;

Сурет 2 - Заманауи ақпараттық технология құралдарын қолданудың негізгі бағыттары

- заманауи ақпараттық технологияны қолданудағы алған білімі мен біліктілікті, меңгеру мақсатындағы тәжірибелік дайындық деңгейінің толықтығы;
- компьютерлік сауаттылық деңгейі;
- заманауи ақпараттық технология құралдарын пайдалану дәрежесі;
- «физика» пәнін оқыту барысында, электронды оқу құралдарын, компьютерлік бағдарламалық оқу құралдарын, Интернет желісін қолдану жиілігі;

- заманауи ақпараттық технология құралдарын оқу үдерісінде, жеке әрекетінде қолдану дәрежесі;

- заманауи ақпараттық технология құралдарын меңгеруге деген сұранысы, қызығушылығы;

- заманауи ақпараттық технология көмегімен білімдік, біліктілік, іскерлік дағдыларды меңгеруі;

- компьютерлік сауаттылықтың пайдасының іс-тәжірибедегі көрінісі;

- заманауи ақпараттық технологияның дайындық сапасын арттырудағы орны, рөлі.

Аталған шаралардың нәтижелері мектеп оқушыларының «Физика» пәнінен білім беруде дайындық сапасын арттырудың жолдарын анықтап, жүргізілетін іс-әрекеттерді нығыздай түсуге септігін тигізді.

Сондықтан, қазіргі кездегі білім жүйесіндегі басты мәселе мұғалімнің педагогикалық қызметін заманауи ақпараттық технологияның көмегімен ұйымдастыра алу қабілетін қалыптастыру болып табылады. Ол үшін:

1. Компьютермен жұмыс жасай білу.

2. Компьютер арқылы алынған ақпаратты пайдалана алу.

3. Заманауи ақпараттық технология құралдарын оқу үдерісінде қолдана алуы қажет.

Білім саласында заманауи ақпараттық технологияны пайдаланудың сапасын арттыру үшін, әрбір оқытушы әдістемелік жүйеде заманауи ақпараттық технологияның маңызын анық білуі және бағдарламалық құралдармен жұмыс жасай алуы қажет. Сондықтан, қазіргі кездегі білім беру жүйесіндегі басты мәселе, заманауи ақпараттық технологияның көмегімен оқытушының педагогикалық қызметін ұйымдастыра алу қабілетін қалыптастыру болып табылады. Ол үшін: *біріншіден*, компьютермен жұмыс жасай алуы, *екіншіден*, компьютер арқылы алынған ақпаратты пайдалана алуы, *үшіншіден*, заманауи ақпараттық технология құралдарын оқу үдерісінде қолдана алуы қажет.

Орта мектептің «Физика» пәнінен білім беру үдерісінде заманауи ақпараттық технологияларды пайдалану:

- оқыту мотивациясын күшейтуге (оқу есептерін қиындық дәрежесі бойынша ұсынуды реттеу мүмкіндігі, дұрыс жауабын алғандарды уақытында ынталандыру, қажетті көмекке сүйене отырып есепті аяғына дейін шығару және т.б.);

- оқу ақпараттарын ұсыну мүмкіндіктерін кеңейтуге (әр түрлі түстерді, графиктерді, дыбыстарды қолдану және т.б.);

- оқушылардың жұмыс істейтін есептер типін кеңейтуге (модельдеу, алгоритм құру, бағдарлама құру және т.б.);

- оқушы іс - әрекетін бақылауды сапалы өзгертіп отыруға (барлық жауапты тексеру, есептің сипатын анықтай отырып жіберілген қателерді белгілеу, бақыланатын білімнің жылжымалылығы, алған нәтижелерді дұрыс нәтижелермен салыстыру мүмкіндігі және т.б.).

Сонымен, соңғы жылдары «Физика» пәнінен білім беруде заманауи ақпараттық технологияны қолданудың негізгі бағыттары мен білім беру саласын ақпараттандырудың негізгі кезеңдері белгілі болады. Міне, осы себепті білім беру саласын ақпараттандыруға байланысты оқушылардың техникалық құралдармен жұмыс жасауын, физиканы оқытуда компьютерлік құралдарды пайдалана алуының негізгі бағыттарын, жолдарын анықтау керек болып шықты.

Қорыта айтқанда, физика сабағына ақпараттық технологияларды, электронды есептеу техникасын пайдалану оқушылардың шығармашылық жұмысының өнімділігін арттыруға ықпалын тигізеді. Компьютер әдеттегі физика есептерін жаңа мазмұнмен толықтыруға мүмкіндік береді, оларды анағұрлым қолайлы, қызықты етіп пайдалануға мүмкіндік береді. Мектеп оқушыларының дайындық сапасын арттыруда, заманауи ақпараттық технологияны қолдану олардың қажетті білімді өздігінен меңгеру іскерлігін қалыптастырады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін 2011-2020 жылға дейін дамытудың Мемлекеттік бағдарламасы. – Астана. - 07.12. 2010.

2. Алимбекова Г.Б. Физика пәні мұғалімдерінің кәсіби даярлығын жетілдіруге арналған оқу құралы. – Алматы, 2008. – 252 б.

3. Матрос Д.Ш. Информационная модель школы // Информатика и образование. - 1996. - № 3. -112 с.

4. Мусин К.С. Методология профессиональной подготовки учителей: Основные направления и тенденции развития. – Алматы: АГУ им. Абая, 1999. – 172 с.

ӘОЖ 373.5.016.026.9:51

¹Ж.Қ.Сыдықова, ²М.Т. Искакова, ³Б.ерженбек

ҒЫЛЫМИ ҰҒЫМДАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

¹⁻³Қазақстан, Алматы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа

Мақалада ғылыми ұғымдарды қалыптастыруда пәнаралық байланысты жүзеге асыру мәселелері қарастырылған. Пәнаралық байланыстарды жүзеге асырудың тәсілдері мен кезеңдері көрсетілген. Оқу пәндері арасындағы пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру мысалдары берілген.

Түйінді сөздер: ғылыми ұғымдар, пәнаралық байланыс, физика, физиканы оқыту әдістемесі.

Аннотация

В данной статье рассмотрены проблемы реализации межпредметных связей в формировании научных понятий. Показаны методы и этапы реализации межпредметных связей. Приведены примеры реализации межпредметных связей между учебными дисциплинами.

Ключевые слова: научные понятия, межпредметная связь, физика, методика обучения физики.

Abstract

This article discusses the problems of implementing intersubject communications in the formation of scientific concepts. Methods and stages of implementation of intersubject communications are shown. Examples of the implementation of intersubject communications between academic disciplines are presented.

Keywords: scientific concepts, intersubject communication, physics, physics teaching methods

Ғылыми ұғымдарды қалыптастыруда пәнаралық байланысты жүзеге асырудың басты мақсаты – оқушыларды жан-жақты дамыту, оларға ғылыми көзқарас қалыптастыру және бір пәннен алған білімін екінші пәнді игеруде қолдана білуге дағдыландыру.

Е.Аққошқаров [1] өзінің «Физикалық ұғымдарды қалыптастырудың кейбір тәсілдері» атты еңбегінде «Әрбір оқу пәні бір-бірімен жүйелі түрде байланысқан және бірін-бірі толықтырып, дамытып отыратын ұғымдардан құралады. Өйткені, жеке оқу пәні шеңберінде тұйықталған, дараланған байланыс жүйелері толық білім алуға, дұрыс көзқарас қалыптастыруға мүмкіндік бермейді. Оқушылардың ой-өрісін дамыту үшін пән ішіндегі байланысты пәнаралық байланыс дәрежесіне көтерудің маңызы зор» деп атап көрсеткен. Ендеше пәнаралық байланысты жүзеге асыру оқушылардың білімін жетілдіруге, бір пәннен алған білімін екінші пәнді оқып үйрену барысында пайдалана білу дағдысын арттыруда маңызы зор.

Орта мектеп физика курсына «Пәнаралық байланыс» деп аталатын әдістемелік құралда пәнаралық байланыстың рөлі және мәні, мектеп физика курсына оны жүзеге асырудағы мұғалімнің міндеттері қарастырылған.

Қазіргі уақытта физиканың, математиканың, химияның, биологияның және т.б. жаратылыстану пәндерінің өзара байланысы осы пәндерді оқытуды қайта қарауды, білім беруді кең тұрғыдан қамтуды, олардың терең байланысын оқыту процесінде тиімді пайдалануды көздеуде.

Пәнаралық байланысты әдіскер-ғалымдар екі түрге жіктейді:

1. Уақыттық белгісі бойынша.

2. Мазмұндық белгісі бойынша.

Уақыттық белгісі бойынша пәнаралық байланыстарды болып өткен, ілеспелі және келешекте болатын байланыстарға бөледі.

Мазмұндық байланыстарды – факті жүзіндегі, ұғымдық және теориялық деп ажыратады.

Пәнаралық байланыстарды жүзеге асыруда төмендегі негізгі бағыттарды бөліп көрсетуге болады:

- бір пәнді оқып үйрену оқушылардың басқа пәндерді үйренуге дайындалуына жәрдемдесетіндей болуын есепке алып, әртүрлі пәндерді оқып үйренуді уақыт жағынан үйлестіріп отыру;

- оқушылардың ғылыми ұғымдарын дамытудағы және олардың бойында жинақталған іскерліктер мен дағдыларды қалыптастырудағы сабақтастық;

- білімді меңгертуге және жалпы іскерліктер мен дағдыларға ие болуға қойылатын талаптар бірлігі;

- бір пәнді оқып үйренгенде оқушылардың басқа оқу пәндерін оқып үйрену процесінде алған білімдерін, іскерліктері мен дағдыларын кеңінен пайдалану;

- шектес пәндер сабақтарында бір ғана мәселелерді оқып үйренудегі қайталаушылықты жою;

- әртүрлі ғылымдарда қолданылатын зерттеу әдістерінің ортақтығын көрсету және олардың ерекшелігін ашу;

- әртүрлі пәндер (физика, химия, биология, география және т.б.) сабақтарында оқып үйренілетін құбылыстардың өзара байланысын ашу, материялық дүниенің бірлігін көрсету.

Оқушыларға ғылым негіздерін игерту процесінде пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру тәсілдері алуан түрлі. Мысалы, физиканы оқып үйренудің алғашқы кезеңінде төмендегі тәсілдерді ұсынуға болады:

1) жаңа оқу материалын меңгертуде оқушылардың басқа пәндер сабақтарында алған білімін пайдалану, мұнда пәнаралық байланысты жүзеге асырудың үш кезеңі қарастырылады:

- жаңа ұғымды қабылдауға оқушыларды дайындауда пәнаралық байланысты жүзеге асыру;

- жаңа ұғымды меңгерту процесінде пәнаралық байланысты жүзеге асыру;

- жаңа оқу материалын бекітуде және есептер шығаруда пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру;

2) білімдерін кешенді түрде қолдануды талап ететін эксперименттік жұмыстарды орындау;

3) пәнаралық сипаттағы экскурсиялар өткізу, мысалы, физика және биология бойынша табиғатқа топ серуен жасау және т.с.с.;

4) қорытындылау сипатындағы қайталау сабағын өткізу, мұнда әр түрлі пәндерді оқып үйрену кезінде алған білім біртұтас етіп біріктіріледі, мысалы, физиканы, химияны және биологияны оқып үйрену процесінде энергия туралы алған білімін қорытындылау, соның нәтижесінде оқушылар энергияның сақталу және айналу заңын толық әрі терең түсінеді.

Пәнаралық байланыс әр түрлі ғылым негіздерін оқытудың мақсаты мен мазмұнының ұштастыруына, сондай-ақ оқушылардың білімі мен нанымын қалыптастыруға, олардың іскерліктері мен танымдық қабілеттерін дамытуға бағытталады.

Пәнаралық байланыстың мақсаты – оқушылардың дүниеге ғылыми көзқарасын қалыптастыру, табиғат құбылыстарының біртұтастығын және өзара байланысын көрсету; бір пәннен меңгерген білім, іскерлік, дағдыларын екінші жақын пәндерде орынды қолдана білу.

Физиканы басқа ғылымдармен байланыстыра оқыту терең білім алуға, ғылыми ұғымдарды және заңдарды меңгеруге, оқу-тәрбиелік процестерді жетілдіруге, ғылыми көзқарасты қалыптастыруға септігін тигізеді. Сонымен қатар, білім деңгейін көтеріп,

логикалық ойлау қабілетін жетілдіреді. Шығармашылық қабілеттерін және ғылыми деңгейдің дамуына ықпалын тигізеді.

Жаратылыстану ғылымдарының зерттейтін объектілері өмірдегі нақты заттар мен құбылыстар. Тек әр ғылым өзіне тиісті саланы қарастырады. Мысалы: биология тірі организмдерді, химия заттардың құбылысы мен құрамын, астрономия аспан денелерін, информатика ақпараттық процестерді, физика табиғаттағы құбылыстарды зерттейді. Бұл ғылымдардың арасында сөзсіз байланыстар бар. Жалпы физика пәнін медицинамен, еңбекпен, дене шынықтырумен, әдебиетпен, музыкамен, суретпен байланыстыра өтсе, оқушылардың логикалық ойлау қабілеті, ой-өрісі сөзсіз дамиды.

Іргелі ұғымдар әртүрлі пәндердің өзара байланысқан ұғымдарының жалғасымдылықпен қалыптастырылуы барысында ұзақ процесс нәтижесінде меңгертіледі. Мысалы, «зат» ұғымын қалыптастыру физиканы, химияны және биологияны оқыту нәтижесінде жүзеге асады; бұл ұғым осы оқу пәндерін оқып игергенде ғана қалыптасқан болып саналады.

Көптеген әдіскерлердің зерттеулері мектеп оқушыларында іргелі ұғымдарды қалыптастыру және дамыту берік бекіген пәнаралық байланыстарды тағайындау нәтижесінде жүзеге асатындығын көрсетеді.

Математиканың физикамен пәнаралық байланысының айқын мысалының бірі – физикалық шамалар арасындағы функциялық тәуелділік болып табылады. Координат жазықтығын оқып үйренумен байланысты мектеп оқушылары әртүрлі графиктерді сызып үйренеді. Бұл өз кезегінде оқушылардың физикадан механикалық қозғалыс жолының, жылдамдығының, сондай-ақ, балқудың, қатаюдың графиктерін салуына өз игілігін тигізеді. Сөйтіп, математикадан алған білімдерін оқушылар физикалық білім игеруге пайдалана бастайды. Олар әртүрлі математикалық шамаларды өлшеу, сан мәндерін дөңгелектеу туралы алған ұғымдарын физикалық эксперименттер нәтижесін анықтауға (әртүрлі өлшеулер жүргізу барысында) қолдана алады. Сол сияқты, оқушылар екі айнымалысы бар теңдеу туралы алған түсінігін, оны шешу жолындағы игерген тәсілдерін, тура және кері байланыс және т.б. ұғымдарды физикада жиі пайдаланады. Олар функция ұғымын игеріп, оның берілу тәсілдерін меңгереді. Одан кері функция түрлерін оқып үйренеді, олардың графиктерін сызып дағдыланады. Бұл дағдылар мен математикалық білім физиканы игеру үшін қаншалықты қажет екені түсінікті.

Физика мұғалімі оқушылардың есептеу шеберліктері мен дағдыларын ойдағыдай қалыптастыру мақсатында алдын-ала математика мұғалімдерімен бірігіп, әдіс қолдануы қажет.

Физика мен математиканың пәнаралық байланысын күшейту оқушылардың екі пәннен де үлгерім сапасын жақсартады. Физика сабағында оның математикамен байланысын нығайта түссе, оқыту тиімділігі одан әрі жанданады.

Физика мен химия ғылым ретінде бір-бірін өзара толықтырып отыратыны мәлім. Өйткені, бұл екі ғылым табиғаттағы құбылыстар мен процестерді өз тұрғыларынан қарастырады. Физика мен химия үшін өте маңызды ортақ ұғымдардың қатарына зат, масса, салмақ, энергия ұғымдары, сондай-ақ энергияның, электр зарядының, электр өрісінің сақталу және айналу заңы т.б. жататыны мәлім.

Физика мен химияның пәнаралық аса маңызды теориялық байланыстары екеуінде бірдей: молекулалық-кинетикалық және электрондық теорияны, атом құрылысы теориясын т.б. оқып үйренуде айқын көрініс алады.

7-8 сыныптарда физика мен химияны оқыту кезінде заттың құрылысы жайындағы ұғымдарды қалыптастырудың негізгі кезеңдерін қарастырайық [2]:

I кезең 7-сыныпта физиканы оқытуда.

Заттың құрылысы жайындағы ұғымдарды молекулалық деңгейде қалыптастыру. Молекулалардың қозғалысы. Дене температурасының молекулалардың қозғалыс жылдамдығымен байланыстылығы. Молекулалар арасындағы өзара әрекет.

II кезең 8-сыныпта химияны оқытуда.

Заттың құрылысы жайындағы ұғымдарды атом-молекулалық деңгейде түсіндіру. Жай және күрделі заттардағы молекулалар құрамы. Физикалық құбылыстар кезінде молекулалардың сақталу және химиялық құбылыс кезінде бұзылуы. Молекулалардың кинетикалық және потенциалдық энергиясы.

III кезең 8- сыныпта физиканы оқытуда.

Заттардың иондық құрылымы жайындағы ұғымдарды қалыптастыру.

Атомның ядролық моделі. Ядро заряды және атомдағы электрондар саны. Денелердің электрленуі құбылысының мәнін, металдардағы және электролиттердегі электр тогының табиғатын, өткізгіштердің кедергісін және т.б. түсіндіру кезінде заттың иондық құрылымы жайындағы ұғымдарды нақтылау және жүйелеу.

IV кезең 9- сыныпта химияны оқытуда.

Заттардың иондық құрылымы жайындағы ұғымдарды дамыту.

Атомдардың электрондық қабаттарының құрылымы. Атом ядросының құрамы. Изотоптар. Молекулалар мен кристалдардың электрондық құрылымы. Иондық және коваленттік байланыстар. Полярлы және полярлы емес ковалентті байланыс. Иондық, атомдық және молекулалық кристалл торлар.

Жоғарыда көрсетілген кезендерден заттардың молекулалық құрылысы жайындағы ұғымдар 7-сынып оқушыларына физика сабақтарында қалыптастырылатынын көруге болады. Бұл ұғым кейіннен 8-сыныптың химия курсында дамытылады. Осының нәтижесінде оқушылар заттың атом-молекулалық құрылымы жөніндегі ұғымдарды кеңінен меңгеретін болады. 8-сынып физика және химия, кейіннен 9-сынып химия курстарында бұл ұғым дамытылады және тереңдетіледі.

Заттың құрылысы жайындағы ұғымдарды қалыптастырудың жалпы шарттарына төмендегілерді жатқызуға болады: ұғымдық жүйенің негізін құрайтын қалыптастырылатын ұғымдарды таңдау; ұғымдарды қалыптастыру және дамыту үшін қажетті оқу материалының көлемін таңдау; сәйкес курсты оқыту процесінде оқушыларға ұғымдарды қалыптастырудың және дамытудың кезендерін анықтау; пәнаралық байланыстарды тағайындау; ұғымдарды тиімді қалыптастырудың әдіс-тәсілдерін таңдау.

Физика мен биологияның өзара байланысы – бұрыннан келе жатқан жемісті байланыс. Физиканың биологиялық ғылымдармен ғылымдармен байланысы кең өріс алуы салдарынан биофизика, агрофизика, бионика сияқты басқа да ғылымдар пайда болды. Бұл ғылыми аралық байланыстар тиісті оқу пәндерін орта мектепте оқып үйренуден көрініс табады.

Биологиялық пәндерді оқып үйренгенде оқушылар жылу, температура, жарық, ылғалдылық және басқа осы сияқты физикалық ұғымдарды пайдаланады, газдардың, сұйықтардың және қатты денелердің қасиеттерін көрінісімен танысады, таразыны, лупаны, микроскопты және басқа кейбір приборлар мен құрал-саймандарды пайдаланудың алғашқы шеберліктеріне ие болады.

Бұл алғашқы ұғымдар мен шеберліктерді физиканы оқып үйренген кезде пайдалану керек. Екінші жағынан биологияның мұғалімдері физика жөніндегі білімдерге толық түрде сүйенуі керек, бұл білімдер күрделі биологиялық құбылыстардың мәнін тереңірек түсінуге және оларды оқып үйренудің ғана емес, сонымен бірге бұл құбылыстарды басқарудың да жолдарын табуға көмектеседі. Оқыту процесінде оқушылардың білімі мен біліктерін, танымдық қабілеттерін дамыту үшін пәнаралық байланысты жүзеге асыру қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Аққошқаров Е.А. Физикалық ұғымдарды қалыптастырудың кейбір тәсілдері: Мұғалімдерге арналған көмекші құрал. - Алматы, 1976. - 71 б.
2. Маусымбаев С.С., Сыдықова Ж.Қ. Пәнаралық байланысты жүзеге асыру // Қазақстан мектебі. – 2006. - № 10. - 19-21 бб.

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ НЕГІЗІНДЕ ГУМАНИТАРЛЫҚ – ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ПӘНДЕРІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ

¹⁻³Қазақстан, Алматы обл., Қапшағай

№ 12 орта мектеп мектепке дейінгі шағын орталығымен МКМ

Аңдатпа

Бұл мақалада жаңартылған білім беру негізінде гуманитарлық –жаратылыстану пәндерін оқытудың тиімді әдіс-тәсілдері қарастырылған. CLIL әдісі бойынша ағылшын тілін оқыту үдерісінде функционалдық сауаттылықты дамытудың теориялық және практикалық, коммуникативті құзыреттілігі мен инновациялық әдіс –тәсілдері қолданылған.

Түйінді сөздер: CLIL әдісі арнайы пәндерді ағылшын тілінде оқыту, көптілді білім беру, оқушылардың функционалдық сауаттылығы, вербалды-семантикалық деңгейі арқылы көптілді тұлғаны қалыптастыру үдерісі.

Аннотация

В статье рассматриваются эффективный способ преподавания гуманитарных и естественных наук на основе обновленного образования. Методология CLIL использует теоретическую и практическую, коммуникативную компетентность и инновационные методы развития функциональной грамотности в процессе преподавания английского языка.

Ключевые слова: CLIL метод или предметно-языковое интегрированное обучение, полиязычное образование, функциональная грамотность, verbal-semantic level of the polylingual personality

Abstract

The article considers an effective way of teaching humanities and natural sciences on the basis of renewed education. The CLIL methodology uses theoretical and practical, communicative competence and innovative methods of developing functional literacy in the process of teaching English.

Keywords: CLIL, multilingual education, functional literacy, verbal-semantic level of the polylingual personality.

Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында» сапалы орта білім беруге тең қол жеткізуді қамтамасыз ету зияткер, дене бітімі және рухани жағынан дамыған, табысты азаматты қалыптастыру қажеттілігі айтылған. Және орта білім беру мазмұнын жаңарту мектеп оқушыларының бойында «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық патриоттық идеясының рухани-адамгершілік құндылықтарын, салауатты өмір салты мәдениетін қалыптастыру міндеттеріне тоқталған. Осыған орай Білім беру мазмұнын жаңарту білім берудің қазіргі заманғы үрдістерін және қазақстандық білім берудің үздік практикасын кіріктіруге бағытталған [1].

Білім беру бағдарламасындағы ұлттық стандарттарға, бағалауға, оқулықтар мен оқыту әдістеріне қатысты білім беру саласындағы өзекті құндылықтар мен мақсаттар мектеп оқушыларының жалпы үлгерімін арттырады, сондай-ақ инновация мен көшбасшылықты енгізу үшін талап етілетін дағдыларды дамытады. Сонымен қатар, ұлттық сананы қалыптастыруды және ауқымды халықаралық тәжірибемен өзара әрекеттесуді көздейді.

Физика саласы бойынша оқушылардың білім, білік, дағдыларын қалыптастыру негізгі орта және жалпы орта білім беретін мектеп бағдарламасында жетекші орын алады, бұл әлемнің біртұтас ғылыми бейнесін қалыптастырудағы физиканың практикалық маңызымен айқындалады.

Физика – табиғат туралы ғылым. Оның мақсаты заттар мен денелердің, құбылыстар мен процестердің физикалық қасиеттерін танып-білу, табиғат құбылыстарының заңдылықтарын зерттеу болып табылады. «Физика» пәнін табысты оқыту мұғалімнің тікелей кәсіби тәжірибесі мен құзыреттілігіне, оқу үдерісі нәтижелеріне басым көңіл бөлуіне байланысты [2].

Оқушылардың физика пәніне қызығушылығын арттыру мұғалім үшін өте маңызды. Ол үшін сабақты көрнекілік құралдармен қамтамасыз ету, физикалық эксперименттер жасау, сабақтың ғылымилығын жоғарылату, проблемалық жағдаяттар туындату, оқушылардың өз бетінше жұмыстарын ұйымдастыру, шығармашылық сипаттағы тапсырмаларды пайдалану және ғылыми әдебиеттермен жұмыс істеу, CLIL әдістемесі бойынша физикалық терминдерді ағылшын орыс қазақ тілдерінде т.б. белсенді оқу әдістерін қолдануға болады.

Жаңартылған білім мазмұны аясында пән мұғалімдерінің CLIL технологиясы арқылы үштілділік саясатын жүзеге асыру тәжірибесімен танысады. Әр сабақта оқушылардың танымдылық-коммуникативтік құзыреттілігін дамыту және функционалдық сауаттылығын қалыптастыру үшін сабақтың түрлі кезеңінде оқушылардың үш тілде тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым дағдыларын дамытудағы белсенді оқыту стратегияларын көрсетті.

Мысалы, *Ньютон заңдары / Законы Ньютона / Laws of Newton's* тақырыбындағы физика сабағының шығармашылық кезеңінде (физика пәні) CLIL технологиясы арқылы оқушылар ағылшын тілінде оқу дағдысын жетілдіру үшін бірінші тапсырмасында Бердібек Соқпақбаевтің «Менің атым Қожа» повесінен ағылшын тілінде үзінді беріліп, мәтін ішінен физикалық шамаларды тауып, олардың қай заңдылыққа бағынатынын баяндап беру ұсынылады. Лайықты деңгей тапсырмасында ол шамаларға формулалар жазылып, түрлендіру, қорытындылау жасалды. Жоғары деңгейде тиісті сан-мәндерін қойып, есепті шығару, талдау беріледі. Барлық оқу стратегиялары және орындалатын жұмыстар ағылшын тілінде жүргізіледі [5].

Жаңартылған білім беру бағдарламаларының мазмұндық ерекшеліктері:

- пән мазмұнын жобалаудың күрделілік ұстанымы, яғни білім мен біліктерді арттыруда оқу материалын тігінен, сондай-ақ көлденеңінен біртіндеп кеңейту (білімді тақырыптар бойынша және сыныптар бойынша күрделендіру);

- таным заңдылығы мен пәндік операциялардың неғұрлым маңызды түрлері бойынша ойлау дағдысының деңгейлік жіктелімдеріне негізделген Блум таксономиясы бойынша оқыту мақсаттарының иерархиясы;

- білім беру деңгейлері және тұтас оқыту курсы бойынша педагогикалық мақсаттардың пәнішілік байланыстарды барынша ескеруге мүмкіндік беру;

- бір білім саласы пәндері арасында, сондай-ақ пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру барысында «ортақ тақырыптардың» болуы;

- бөлімдер мен ұсынылған тақырыптар мазмұнының уақыт талабына сәйкес болуы, әлеуметтік дағдылардың қалыптасуына назар аудару;

Қазақстан 2030 стратегиялық бағдарламасы білім берудің ұлттық моделінің қалыптасуымен және Қазақстанның білім беру жүйесін әлемдік білім беру кеңестігіне кіріктірумен сипатталады. Қазіргі таңда қазақ тілі-мемлекеттік тіл, қарым-қатынас тілі – орыс тілі және ағылшын тілі – әлемдік кеңістікті тану тілін оқытуда жаңа идеяларды әр сабақта жан-жақты қолданып, жаңаша оқытудың тиімді жолдарын тауып, жүйелі түрде қолдану-заман талабы болып отыр. Оқытудың парадигмасы өзгерді. Білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болды. Осыған байланысты ұстаздар алдында оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жаңартып отыру және технологияларды меңгеру, оны тиімді қолдана білу міндеті тұр [3].

Қазіргі таңда мектептерде жаңартылған бағдарлама бойынша ағылшын -орыс тілдері 1, 2, 5, 6, 7, 8-ші сыныптарда оқытылуда. Негізінен ағылшын (орыс тілі) тілін ерте жастан оқытудың мақсаты – оқушылардың ағылшын және орыс тілінде қарым-қатынас жасай алу негіздерін меңгеруі болып табылады. Ерте жастан ағылшын тілін оқыту оқушылардың коммуникативті даму біліктілігін арттырады, оқушылардың қызығушылығын оятуға мүмкіндік береді, бірден көп тілдерде сөйлеуге мүмкіндік алады. Ал әлемдік тіл ретінде бейресми түрде орныққан ағылшын тілін меңгеру ұлттың бәсекеге қабілеттілігін шыңдай түседі. Қазір ағылшын тілін білу – уақыт талабы.

Неден бастаған жөн деген сұраққа жақсы оқулық керек дер едім. Өйткені дұрыс таңдалған оқу құралы оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Қазіргі кезде

ағылшын тілінен оқу құралдары өте көп, қазіргі таңда 1, 2 сыныптар «Smiles» оқулығымен оқытылуда. Ал 5-6-7-8 сыныптарда «English plus» «Орыс тілі мен әдебиеті» оқулығымен оқытылуда. Бұл кітаптардың ерекшеліктері сөйлеу мен тындау дағдыларын дамытуға арналған оқу кітабы мен дискілер, жазу тапсырмалары бар жұмыс кітабі және әр сабақтың жоспары мен әртүрлі әдіс-тәсілдер көрсетілген мұғалімге арналған кітабі, тақырыпқа сай көрнекіліктері берілген. Оқулықтың өзі оқушылар үшін өте қызықты. Себебі оқулық ішінде өте керемет суреттер, видеолар және қызықты тапсырмалар берілген. Оқушылар әр сабақ сайын сабаққа деген қызығушылықтары арта түсуде. Жаңартылған бағдарламаның бір ерекшелігі оқушылар барлық пәндерді оқу кезінде АКТ қолдану дағдыларын дамытады. Ақпаратты іздеу және өңдеу барысында ұжымда идеялармен алмасады, өз жұмыстарын бағалайды және жетілдіреді, түрлі жабдықтар пен қосымшалардың кең ауқымын пайдаланады. АКТ оқушы білімінің, оларды тиімді қолдану бойынша дағдыларының дамуына жәрдемдеседі. Оқулықтың соңында оқушыларға үш тілді сөздіктер берілген, бұл оқушылардың пән аралық бірлестігін дамыта түседі. Грамматикалық тапсырмалар орындағанда оқушыларға кітап соңында арнайы грамматикалық бөлім бар. Яғни оқушылар грамматика ережелерін ізтеп білу үшін басқа да ресурстарға жүгініп уақытын бос кетірмейді деп ойлаймын. Оқу бағдарламаларында оқу мақсаттарының жүйесі түрінде берілген күтілетін нәтижелер тұжырымдалған. Күнделікті білім беру үдерісі оқу мақсаттарына жетуге және оқушыларда алынған білім мен дағдыларды кез келген оқу және өмір жағдайында шығармашылық пайдалануға дайындығын қалыптастыруға бағдарланған. [4]

Қорыта айтқанда, аталмыш бағдарламаның мәні, баланың функционалды сауаттылығын қалыптастыру. Оқушы өзінің мектеп қабырғасында алған білімін өмірінде қажетке асыра білуі керек. Сол үшін де бұл бағдарламаның негізі «Өмірмен байланыс» ұғымына құрылған. Ұстаздарға үлкен жауапкершілік міндеттелді. Оқушылардың бойына ХХІ ғасырда өмірдің барлық салаларында табысты болу үшін, қажетті дағдыларды дарыту үшін, мұғалімдер тынымсыз еңбектену керек.

Бағдарламаның ерекшелігін тәңті болғанымызбен әттеген-ай дерлік жағдайлар да кездесіп, мұғалім жұмысына кедергі келтіріп жатқан кездер де аз емес. Ол бағдарлама мен оқулықтың сәйкес келмеуі. Бұл ата-анаға да, оқушыға да, мұғалімге де аз қиындық болмай тұр. Әрине, жаңа бастаманың қашанда қиындығы да қызығы да аз болмайды. Бірақ осы үлкен міндетті абыроймен атқарып, шәкірттерді бәсекеге қабілетті жеке тұлға дәрежесіне жеткізе білу әр ұстаздың міндеті. Сондықтан заман талабына сай болып жатқан өзгерістерден қауіптенбей, мақсатқа сай, нәтиже аламыз деп сенемін [6].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Назарбаев Н. Элеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты. Қазақстан халқына Жолдау / Егемен Қазақстан. - 27 қаңтар, 2012.
2. Мектеп оқушыларының функционалды сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары / Егемен Қазақстан.
3. Өмірбаева К. Оқыту процесіндегі инновациялық ізденістер. - 2001 .
4. Алматы: Қазақстан мектебі. – 2013, - № 2.
5. Tanner, Liz Dale and Rosie. CLIL Activities. 22 February 2012.
6. Kelly, Keith. Macmillan Vocabulary Practice Series: Science. б.м.: Macmillan ELT, 31 Jan 2008.

УДҚ373.540

Сырымбет Б.К.

МЕТОДИКА CLIL В ОБУЧЕНИИ БИОЛОГИИ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Казахстан, Алматинская обл., Капшагай, гимназия № 2 имени Ш.Уалиханова

Аннотация

В данной статье рассматриваются проведения исследования на уроках биологии в средней общеобразовательной школе. Автор знакомит с некоторыми приемами методики CLIL (Content and Language Integrated Learning). Автор проанализированы новейшие источники по данной методике.

Ключевые слова: методология CLIL, обучение биологии, компонент обновленного образовательного контента, современные технологии.

Аңдатпа

Бұл мақалада орта мектептегі биология сабақтарында зерттеу жүргізу қарастырылады. Автор CLIL (Content and Language Integrated Learning) әдістемелерін ұсынады. Автор осы әдіс бойынша соңғы дерек көздерін талдайды.

Түйінді сөздер: CLIL әдіснамасы, биологияны оқыту, жаңартылған білім мазмұнын құрайтын компоненті, қазіргі заманғы технологиялар.

Abstract

This article presents the Action Research experience at the Biology lessons School. The author introduces some of the CLIL (Content and Language Integrated Learning) techniques and methodology. The author analyzes the latest sources on this method.

Keywords: CLIL methodology, biology training, a component of the updated education content, modern technologies.

Образование во всем мире всегда было ведущим фактором в развитии цивилизованного общества. Ведь в качестве важнейшей задачи, стоящей перед человечеством XXI века. В соответствии с Конституцией Республики Казахстан, законом «Об образовании» планомерно осуществляется работа по формированию условий для развития национальной модели казахстанской системы образования. Главным стержнем национальной модели образования является непрерывность и преемственность её структурных звеньев. В настоящее время в Казахстане идёт становление новой системы образования, ориентированной на вхождение в мировое пространство. Этот процесс сопровождается существенными изменениями в теории, практике педагогического процесса. В Послании Президента РК Н. А. Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстана – 2050. Новый политический курс состоявшегося государства» отмечено: «Казахстан должен восприниматься во всем мире как высокообразованная страна, население которой пользуется тремя языками: казахский язык – государственный, русский язык как язык межнационального общения и английский язык – язык успешной интеграции в глобальную экономику» [1, С.120].

В современном обществе приоритетными становятся вопросы социализации современного человека в межнациональном и межкультурном пространстве. Владение английским языком в нынешнее время, рассматривается как один из инструментов расширения профессиональных знаний и возможностей. В связи с этим, появляются новые образовательные технологии обучения английскому языку. Одной из таких технологий является предметно-языковое интегрированное обучение CLIL (Content and Language Integrated Learning). Методика CLIL рассматривает изучение английского языка, как инструмента для изучения других предметов, например, биологии, таким образом, формируя у учащихся потребность в учебе, в знании биологических терминов на английском языке, что позволит им переосмыслить и развить свои способности в коммуникации. Наиболее распространённым является следующее определение: CLIL – это дидактическая методика, которая позволяет сформировать у учащихся лингвистические и коммуникативные компетенции на неродном для них языке в том же учебном контексте, в котором у них происходит формирование и развитие обще-учебных знаний и умений. Сейчас, в контексте обновленного содержания образования, как раз происходит переход к изучению предметов естественно-математического цикла на английском языке. Кроме того, при определении основных принципов CLIL, выделяют четыре «С» методики, каждая из которых реализуется по-разному, в зависимости от возраста обучающихся, социально-лингвистической среды и степени погружения в методику CLIL. Это такие методики:

1. Content (Содержание).
2. Communication (Общение).
3. Cognition (Мыслительные способности).
4. Culture (Культурологические знания) [2, С.2].

Использование данной методики, позволяет выделить ее плюсы. В первое время, конечно, могут возникнуть некоторые проблемы внедрения методики CLIL в учебный процесс, а именно в предмет, но с годами, практикой и опытом, проблемы уйдут. Одним из основных плюсов данной методики станет повышение мотивации учеников к изучению биологии на английском языке. Также изучение английского языка станет более целенаправленным, так как обучение предметам естественно-математического направления полностью перейдет на английский язык. Кроме того, обучающиеся будут иметь больше возможности, лучше узнать и понять культуру изучаемого языка, что обязательно приведет к формированию социокультурной компетенции как учащихся, так и самих учителей, как студентов, так и самих преподавателей. Ученики, студенты будут пропускать через себя достаточно большой объем языкового материала, который представляет собой полноценное погружение в естественную языковую среду. Необходимо также отметить то, что работа над различными темами позволяет ученикам и студентам выучить термины, определенные языковые конструкции (транскрипцию, правописание), что способствует пополнению их словарного запаса предметной терминологией и подготовит их к дальнейшему применению полученных знаний и умений на практике [3, С.8].

Преимущества CLIL:

- 1) позволяет учащимся более эффективно общаться друг с другом, используя иностранный язык;
- 2) расширяет межкультурные знания учащихся;
- 3) развивает навыки общения на иностранном языке в естественных условиях;
- 4) развивает мышление и открывает творческий потенциал студентов;
- 5) повышает мотивацию студентов и их уверенность в себе;
- 6) тренирует все языковые навыки;
- 7) улучшает языковую компетенцию и навыки естественной устной речи;
- 8) развивает интерес к разным языкам, к использованию их в разных сферах жизни;
- 9) не требует дополнительных часов обучения [4, С.11].

Организация процесса учебной деятельности с использованием CLIL. При использовании метода предметно-языкового обучения учителю необходимо осуществить отбор материалов, то есть определить их цель, пересмотреть содержание изученного материала, выбрать методы, средства и формы организации обучения, адекватные поставленной цели, спрогнозировать результат. Учителя, преподающие предмет на английском языке и осуществляющие предметно-языковое обучение, должны на должном уровне владеть иностранным языком, причем особое внимание следует обращать на научность стиля речи на иностранном языке. Прежде чем вводить методические приемы предметно-языкового обучения, учителям и преподавателям биологии следует определить уровень языковой подготовки учащихся. А для этого для постановки языковых целей им необходимо будет посещать уроки английского языка в их классах и непременно обратиться за помощью и побеседовать с учителем английского языка. Только после этого можно установить степень включения иностранного языка в обучение биологии. Такое сотрудничество учителей будет способствовать созданию благоприятной образовательной среды в классе.

Деятельность учителя в процессе предметно-языкового обучения на уроке включает в себя:

1. Раскрытие перед учениками алгоритма их деятельности при предметно-языковом интегрированном обучении.
2. Предоставление тематической (предметной) информации на английском языке (устный рассказ, беседа, письменный текст, видеоматериал и т.д.).

3. Предоставление различных средств предметно-языкового обучения физике, химии, биологии и информатике для полноценной работы ученика: словари, дидактические карточки, сопоставительные схемы, карточки визуальной поддержки и т.д.

4. Оказание помощи учащимся в процессе работы с использованием метода CLIL.

5. Проверка результатов предметно-языковой работы учащихся.

6. Подведение итогов работы [5, С.259].

В качестве практической иллюстрации можно привести следующие примеры использования активити CLIL на уроках биологии:

1. Активити «Петля вопросов» Раздаются листочки с вопросами и ответами на английском языке. На одной стороне вопрос, на другой стороне листа ответ другого вопроса. Когда один читает, все должны внимательно слушать, тот, кто нашел ответ, зачитывает ответ на вопрос и читает свой вопрос и так далее. Активити развивает внимательность, правильное произношение.

2. Активити «Угадай орган» Учащиеся делятся на группы. Для каждой группы раздается большой лист, заклеенный стикерами. За стикерами скрывают фото органа. В центре листа помещаются вопросы, термины. Каждый участник группы отвечает на вопрос или объясняет значение слов на английском языке и убирает по одному стикеру. Ответив на все вопросы, ученики должны назвать орган, рассказать о его деятельности и роли в организме человека.

3. Активити «Внутренний и внешний круг» Учащиеся рассчитываются на первый, второй и составляют вопросы по пройденной теме на английском языке. Затем образуют два круга: внутренний и внешний. Дети стоят лицом друг к другу и задают вопросы. Учащиеся из внешнего круга передвигаются и создают новые пары. Продолжается та же работа с вопросами [6, С.22].

Методика CLIL требует совершенно нового подхода к обучению. Именно сейчас, в обновленном содержании образования, учителям и преподавателям необходимо использовать разнообразные формы подачи материала, организации работы, делать акцент на индивидуальную, парную, групповую и творческую деятельность учащихся. Это значит, что изучение основных предметов станет для учащихся намного интереснее и эффективнее, если будет происходить в рамках деятельностного, коллаборативного и коммуникативного подхода, свойственного занятиям по методике CLIL. Этому всему, государство и готовит нас, учителей и преподавателей биологических дисциплин. Внедрение в обновленное содержание образования методики CLIL улучшит учебный процесс. Для этого в данный момент государством делается многое. В нашей школе проводятся курсы по изучению иностранного языка (А1-А2, В1-В2) английский с носителем и преподавателями английского языка, различные организации образования проводят длительные языковые курсы, с целью подготовки учителей школ и преподавателей колледжей к новому этапу в образовании, который, наверняка останется в истории Казахстана надолго.

Список использованной литературы

1. Послание Президента РК Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан – 2050»: новый политический курс состоявшегося государства»: материалы мероприятий, посвященных обсуждению Послания Главы государства... / Отв. ред. Б.Султанов. - Алматы: КИСИ, 2013. – 228 с.

2. Политика трехязычного образования в Назарбаев интеллектуальных школах. – Астана. - 2013. - С.2-3.

3. Нуракаева Л.Т., Шегенова З.К. Методические рекомендации учителям по использованию метода предметно-интегрированного обучения (CLIL). - Астана. - 2012. - С.8-10.

4. Ахметова М.С. Предметно-языковое интегрированное обучение биологии //viewer_images/15684311/f/1.png.

5. Бабина Л.В., Вечерина Ю.О. CLIL технология на уроках английского языка. - С.359.

6. Лалетина Т.А. Интегрированный подход и использование предметно-языковой интеграции при обучении иностранному языку [Электронный ресурс]: URL: <http://elib.sfu-kras.ru/handle/2311/8574?show=full>.

УДК 377.5.02:37.016

¹М.С.Дюсов, ²Л.Ж.Жансеитова

ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕПТЕ МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУДЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

^{1,2}Қазақстан, Алматы

Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа

Мақала критериалды бағалау мәселелеріне арналған. Жалпы білім беретін мектепте математиканы оқытуда критериалды бағалау жүйесін қолдану мәселесі қарастырылып, бірнеше мысал арқылы көрсетілген.

Түйінді сөздер: мұғалім, оқушы, бағалау, бағалау критерийі, стандартталған бағалау, дескриптор.

Аннотация

Статья посвящена проблемам критериального оценивания. В общеобразовательной школе была рассмотрена проблема применения системы критериального оценивания при обучении математике на нескольких примерах.

Ключевые слова: учитель, ученик, оценивание, критерий оценивания, стандартное оценивание, дескриптор.

Annotation

The article is devoted to the problems of criteria-based assessment. The problem of using the system of criteria-based assessment in teaching mathematics on several examples was considered in the secondary school.

Keywords: teacher, student, assessment, assessment criteria, standardized assessment, descriptor.

Қазақстан Республикасында 2011-2020 жылдарға арналған білімді дамыту мемлекеттік бағдарламасы білімнің жаңа «ұлттық көрінуін»: 2020 жылға дейін Қазақстан білімді және жақсы экономикалы елге айналып, «жоғарғы біліктілік жұмыс күшімен» (Білімді дамыту бағдарламасы, 7 б.) танылуы керек. Нақты стратегиялық мақсат техникалық және кәсіптік білім үшін «модернизация жүйесі техникалық және кәсіптік білім беру (ТЖКБ) бойынша қоғамның және экономиканың индустриялық-инновациялық дамуының талаптарымен, дүниежүзілік шоғырлану» болып табылады [1].

Қазақстан Республикасындағы білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы «Қазіргі заманғы білім беру жүйесін құру, оқытудың инновациялық нысандары мен әдістерін енгізу педагогқа арналған ұлттық іс-қимыл» жоспарының мақсатын жүзеге асыруға да бағытталады. Ол мақсат оқушылардың білімдерін өмірде тиімді қолдануға үйрету. Сонымен қатар, ол орта білім жүйесінің парадигмасын түбегейлі өзгертудің негізі болып табылады [2].

Бүгінгі таңда білім беру жүйесінде оқушылардың өзіндік дамуына және функционалды сауатты болуына ерекше көңіл бөлінуде. Әрбір оқушыны әлеуметтік ортаға бейімдеп, өз білімін тәжірибеде іске асыруына бар жағдай жасауымыз керек. Сондықтан кез-келген тақырыпты өтпес бұрын, біз тақырыптарды үнемі өмірмен байланыстырып отырғанымыз жөн. Тақырыпты тек ел аумағында ғана емес, жаһандық тұрғыдан қарастырып, әрбір оқушы кез-келген тақырыпта өз ойын еркін білдіріп, оған негіздеме келтіріп жүйелі сөйлеуге дағдылануы керек. Осы тұста критериалды бағалаудың орны ерекше. Себебі бұл бағалау арқылы оқушы өз-өзіне, басқа оқушыларға баға беруді үйренеді. Өз білімі мен дағдаларының артықшылықтары мен кемшіліктерін анық көретін болады, болашақта қай бағытта даму керектігін түсінеді. Бұл тұста оқушының сабақта жұмысты қалай жасағаны, қалай ойланғаны бағаланатын болады.

Бүгінгі білім беру саласында өзгеріс көп, жаңалық жетерлік. Біріншіден, бүгінгі мұғалім басқарудың авторитарлы стилін емес, либералды стилін таңдап отыр. Яки, мұғалім тек «сабақ беруші», оқу үрдісін «басқарушы» ғана емес, ол – оқушылардың уәж дағдыларын дамытуға жағдай жасаушы, мүмкіндік туғызушы, олардың еркін ойын, өзіндік ерекшеліктерін, қабілет-қарымдарын ескере отырып жеке тұлғасын қалыптастырушы жан болуы тиіс. Екіншіден, бүгінгі педагог жаңа технологияларды іске асыру бағытында қалыпты емес жағдайда жұмыс істей алатын, білім беру процесін бүге-шүгесіне дейін түсінетін, жаңа, өзгеше рөлді қабылдай алатын, жаңашылдыққа дайын, шығармашылық әлеуеті зор, оқытудағы әдіс қоры жетерлік кәсіби маман болуы шарт. Үшіншіден, заманауи оқытушы қазіргі қоғамға қажетті сыни ойлауын – талдау, салыстыру, синтез, зерттеу, қолдану, бағалау дағдыларын және өзге де стандартты және күрделі дағдыларды білім алушы бойына мүмкіндігінше толық қалыптастырушы тұлға болғаны жөн.

Осылардың ішіндегі үшінші мәселені, яғни, бүгінгі жаңартылған білім беру мазмұнындағы бағалау жүйесін тереңірек қарастырайық.

Қазіргі педагогикада оқытудың нәтижесін бақылау мен бағалау педагогикалық диагностика деп айтылады. Ол кез келген толық оқу іс-әрекетінің үш бөліктен (бағыттаушы, орындалатын және бақылаушы) тұратынын көрсетеді. Бірінші бағыттаушы бөлігінің болмауы оқу іс-әрекетін жекелеген іс-әрекеттердің ретсіз топтануына әкеледі. Үшінші бақылаушы бөлімнің болмауы да оны кездейсоқ, жүйесіз іс-әрекеттер жиынтығына айналдырады. Оқудың мақсаты жойылады және оның жетістігі туралы түсінік болмайды. Сондықтан кез келген іс-әрекетте өзара байланысқан үш бөліктің де болуы қажет [3].

Бағалау жүйесі білім беру үдерісіндегі ең маңызды мәселелердің бірі. Бағалау оқыту, дамыту, тәрбиелеу сияқты көп функцияларға ие.

Сонымен оқыту нәтижесін бақылау немесе тексеру оқыту процесінің міндетті компоненті болып табылады. Ол оқу процесінің барлық деңгейлерінде, әсіресе бағдарламаның қандай да бір бөлімін игергеннен кейін және оқытудың деңгейін аяқтағанда маңызды роль атқарады [3].

Осы орайда білім сапасын арттыру мақсатында критериальдық бағалау жүйесін дамыту маңызды екені сөзсіз.

Критериалды бағалау дегеніміз – білім алушының білімі мен білігін алдын ала белгіленген оқу жетістіктерімен салыстыра оқыту, соның негізінде оқушыны бағалау [4].

Критериалды бағалау кезінде алдын-ала бағалау шкаласы белгіленіп, оқушының алдына соған жету жоспары қойылады. Бағалаудың мұндай жүйесі оқушының кемшіліктерін өзіне түзетуіне мүмкіндік береді, оқушының өзін-өзі және өзгені бақылауына, бағалауына мүмкіндік туғызады, бағаның айқындылығын, адалдығын сақтайды, оқушының сабақ үрдісінде өткен тақырыпты қалай түсінгендігін оқытушыға күнделікті саралап отыруына жағдай жасайды. Осының барлығының негізінде мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланыс бағалаудың жалпы негізін ашады. Яғни, критериалды бағалау оқыту – тәрбиелеу, дамыту, ынталандыру төрттігін басшылыққа алады.

Әлемде білім беру ісінің нәтижесін бағалай білудің өзіндік тәжірибесі қалыптасқаны белгілі. Бұл ретте біз үшін оқушының қаншалықты білім алғандығы емес, оның алған білімін өмірлік тәжірибеде қаншалықты пайдалана алатындығы маңызды болып отыр. Ал біздің еліміздегі білім жүйесінде басым жағдайда оқушылар өздерінің алған теориялық білім деңгейімен бағаланып, сонымен ғана шектеліп жататыны белгілі. Осы орайда оқушы білімін критериалды бағалау - педагогтарға нақтылық алып келетін бірден-бір жүйе.

Бағалаудың осы түрінің артықшылықтарына, біздің ойымызша, келесі ерекшеліктерді жатқызуға болады: оқушылар олардың алдына қойылатын мақсаттарды нақты біледі, оқу барысында қандай дескрипторлар іске асырылуы қажет екендігін түсінеді, дескрипторларға сәйкес өздерінің оқу үдерісіндегі кемшіліктерін анықтай алады, сонымен қатар, «талпынады» бағаларының қойылынуына сәйкес тақырыптарға көбірек назар аударуға тырысады.

Дегенмен, бұл бағалау әдістерін өткізу барысында бірнеше мәселелерге тап боламыз. Біріншіден, мұғалімдер өз сипаттамаларында ұсынылған оқыту мақсаттарына дескрипторларды дербес әзірлейді, бұл әрине, өзіндік мәселе деуге келмейді, бірақ, мәселен, математикадан мұғалімдер ұсынатын есептердің қиындық деңгейлері әртүрлі болуы әбден мүмкін. Бұдан оқушы қандай шартқа сәйкес, яғни А, В немесе С деңгейлерінің қайсысынан есептерді шығара алса мақсатқа жетті деген баға алады деген сұрақ ойға келеді. Екіншіден, критериалды бағалауға кірістірілетін тапсырмалардың көлемі де мәселелер қатарына жатады.

Үшіншіден, критериалды бағалау шеңберінде жазбаша жұмыс туралы айтатын болсақ, математикадағы тапсырмалардың шешімдерінің жазылу жолы да белгілі бір рөл атқарады: бір оқушы тапсырманы дұрыс шешіп, бірақ бұл шешімді ұқыпты жазбайды, ал басқа оқушы, мысалы, сызықтық теңсіздіктер сызбасын салмай, бірақ есеп шешімін дұрыс жазады. Осындай жұмыстарды бағалау қиындыққа түседі, себебі дескрипторлар бойынша, мысалы, тек мынадай критерийлер ғана қойылады: мәселені шешуді дұрыс жазады, тапсырма жауап дұрыс жазылады және т.б.

Осылайша, жоғарыда аталған мәселелер объективті емес бағалаудың тікелей немесе жанама себебі болып табылады. Біздің ойымызша, объективті бағалауға қол жеткізу үшін бағалаудың стандарттау жолдарын ұстануымыз қажет. Стандартталған бағалау дегеніміз:

1) мақсатты нақтылау кезінде ұсынылған мақсаттар үшін бірдей дескрипторларды әзірлеу;

2) мұғалімге «жетті» бағасын неғұрлым нақты бағалауға мүмкіндік беретін критериалды бағалаудың қиындық деңгейіне арналған тапсырмалардың көлемін әзірлеу;

3) жазу ережелері бойынша материалдар әзірлеу;

4) критериалды бағалаудың тапсырмаларын дайындау мақсатымен тәжірибелі оқытушылардан жұмыс тобын құру.

Қалыптастырушы бағалау бойынша тапсырмаларды әзірлеу мысалы:

Бағалау критерийі – білім алушының оқу жетістіктерін бағалауға негіз болатын белгі.

Қалыптастырушы бағалау – оқу үдерісін дер кезінде түзетуге мүмкіндік беретін, оқушы мен мұғалім арасындағы кері байланысты қамтамасыз етіп, үздіксіз жүргізілетін бағалаудың түрі.

Дескриптор – тапсырмаларды орындау кезіндегі нақты қадамдарды көрсететін сипаттама [4].

Жоғарыдағы айтылған мәселелерге мысалдар келтірейік.

Функциялардың туындысын табыңыз:

1 тапсырма

$$f(x) = x\sqrt[3]{x} + \frac{x^2}{\sqrt[3]{x}} - 2x^4$$

2 тапсырма

$$y = (x^3 - 7)(x^2 + 4x + 1)$$

3 тапсырма

$$y = \frac{1 - \cos x}{1 + \cos x}$$

4 тапсырма

$$f(x) = \frac{e^x + 1}{e^x - 1}$$

5 тапсырма.

$$y = \frac{x^2 - x - 4}{2x - 1}$$

Бағалау критерийлері	№	Дескриптор	балл
		Білім алушы	
Екі функцияның қосындысының, айырмасының туындысын, функциялардың туындыларын табады	1	Туындыны табудың бірінші ережесін қолданды: $f'(x) = \left(x\sqrt[3]{x} + \frac{x^2}{\sqrt[3]{x}} - 2x^4 \right)' = \left(x\sqrt[3]{x} \right)' + \left(\frac{x^2}{\sqrt[3]{x}} \right)' - (2x^4)'$	
		Дәрежелік функцияның қасиеттерін қолданды: 1) $x\sqrt[3]{x} = x \cdot (x)^{\frac{1}{3}} = x^{1+\frac{1}{3}} = x^{\frac{4}{3}}$	

		$2) \frac{x^2}{\sqrt[3]{x}} = x^{2-\frac{1}{3}} = x^{\frac{5}{3}}$	
		<p>Дәрежелік функцияның туындысының формуласын қолданды :1)</p> $\left(x^{\frac{4}{3}}\right)' = \frac{4}{3}x^{\frac{4}{3}-1} = \frac{4}{3}x^{\frac{1}{3}} = 1\frac{1}{3}\sqrt[3]{x}$ $2) \left(x^{\frac{5}{3}}\right)' = \frac{5}{3}x^{\frac{5}{3}-1} = \frac{5}{3}x^{\frac{2}{3}} = 1\frac{2}{3}\sqrt[3]{x^2}$ $(2x^4)' = 8x^3$ <p>3)</p>	
Екі функцияның көбейтіндісінің туындысын, функциялардың туындыларын табады	2	<p>Туындыны табудың екінші және бірінші ережелерін қолданды:</p> $1) y' = (x^3 - 7)'(x^2 + 4x + 1) + (x^2 + 4x + 1)'(x^3 - 7)$ $2) y' = ((x^3)' - (7)') \cdot (x^2 + 4x + 1) + ((x^2)' + (4x)' + (1)') \cdot (x^3 - 7)$	
		<p>Дәрежелік функцияның және тұрақты санның туындысының формуласын қолданды:</p> $y' = ((x^3)' - (7)') \cdot (x^2 + 4x + 1) + ((x^2)' + (4x)' + (1)') \cdot (x^3 - 7) =$ $= (3x^2 - 0) \cdot (x^2 + 4x + 1) + (2x + 4 + 0) \cdot (x^3 - 7)$	
		<p>Өрнекті ықшамдады:</p> $y' = (3x^2 - 0) \cdot (x^2 + 4x + 1) + (2x + 4 + 0) \cdot (x^3 - 7) =$ $= 3x^2 \cdot x^2 + 3x^2 \cdot 4x + 3x^2 \cdot 1 + 2x \cdot x^3 + 4 \cdot x^3 - 2x \cdot 7 - 4 \cdot 7 =$ $= 3x^4 + 12x^3 + 3x^2 + 2x^4 + 4x^3 - 14x - 28 =$ $= 5x^4 + 16x^3 + 3x^2 - 14x - 28$	
Екі функцияның бөліндісінің туындысын, функциялардың туындыларын табады	3	<p>Туындыны табудың үшінші ережесін қолданды:</p> $y' = \left(\frac{1 - \cos x}{1 + \cos x}\right)' = \frac{(1 - \cos x)'(1 + \cos x) - (1 + \cos x)'(1 - \cos x)}{(1 + \cos x)^2}$	
		<p>Тригонометриялық функцияның туындысының формуласын қолданды:</p> $1) (1 - \cos x)' = -(-\sin x)$ $2) (1 + \cos x)' = -\sin x$	
		<p>Өрнекті ықшамдады:</p> $\frac{-(-\sin x)(1 + \cos x) - (-\sin x)(1 - \cos x)}{(1 + \cos x)^2} =$ $= \frac{\sin x + \sin x \cos x + \sin x - \sin x \cos x}{(1 + \cos x)^2} = \frac{2 \sin x}{(1 + \cos x)^2}$	
	4	<p>Туындыны табудың үшінші және бірінші ережелерінің қолданды:</p> $1) y' = \left(\frac{x^2 - x - 4}{2x - 1}\right)' = \frac{(x^2 - x - 4)'(2x - 1) - (2x - 1)'(x^2 - x - 4)}{(2x - 1)^2}$ <p>2)</p> $(x^2 - x - 4)' = (x^2)' - (x)' - (4)'$ $(2x - 1)' = (2x)' - (1)'$	

	<p>функциялардың туындысының формулаларын қолданды:</p> $(x^2)' - (x)' - (4)' = 2x - 1$ $(2x)' - (1)' = 2$	
Барлығы		

Бұл мысалда әртүрлі ережелерді қолданумен дифференциалдау туралы білімді бағалауды қарастырамыз: екі функцияның қосындысының, айырмасының, көбейтіндісінің, бөліндісінің туындысын және қарапайым функциялардың әртүрлі түрлерін дифференциалдауды қолдану. Алайда, басқа мұғалімнің көзқарасынан, мүмкін, бұл мақсатқа жету үшін жеткіліксіз. Сондықтан, белгілі бір стандарттау қажеттілігі болуы керек.

Қорыта айтқанда, критериалды бағалаудың артықшылықтары мынада – білім алушының жеке басы емес, тек қана жұмысы бағаланады, білім алушының жұмысын бағалау алдын ала ұсынылған критерийлерге негізделеді, бағалау алгоритмі білім алушыларға алдын ала белгілі болады, білім алушы нақты не мақсатта жұмыс істеп отырғанын біледі, білім алушыға өзінің білімділік деңгейі анық көрініп тұрады, критерий арқылы бағалау оқытушының білім алушы деңгейін анық біліп отыруына мүмкіндік береді, нәтижесінде білім берудің сапасы артады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасында 2015-2020 жж. білім беруді реформалаудың стратегиялық бағыттарын жүзеге асыру. – Астана, 2014. – 174 б.
2. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011–2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы.
3. Әбілқасымова А.Е. Математиканы оқытудың теориясы мен әдістемесі: дидактикалық-әдістемелік негіздері. – Алматы: Мектеп, 2014. – 224б.
4. Негізгі және жалпы орта мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық: Оқу-әдістемелік құрал. / О.И.Можаева, А.С.Шилибекова, Д.Б.Зиеденованың редакциялауымен – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2016. - 54 б.
5. Әбілқасымова А.Е., т.б. Алгебра және анализ бастамалары: Әдістемелік нұсқау. Жалпы білім беретін мектептің қоғамдық-гуманитарлық бағытындағы 10-сынып мұғалімдеріне арналған құрал. - Алматы: Мектеп, 2014. – 64 б.
6. Алгебра және анализ бастамалары: Жалпы білім беретін мектептің жаратылыстану-математика бағытындағы 10-сыныбына арналған оқулық / А.Әбілқасымова және т.б. – Алматы: Мектеп, 2014.

УДК 372.851

Ж.Б.Қайыңбаева

МЕКТЕПТЕ СТОХАСТИКА ЭЛЕМЕНТТЕРІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ

Қазақстан, Алматы

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа

Стохастика элементтерін жүйелі түрде оқып үйрету – оқушылардың жеке тұлға ретінде қалыптасуы мен дамуының басты аспектісі болып табылады. Мақалада мектеп курсынағы стохастика элементтерінің мазмұны мен оқыту әдістемесі, стохастика элементтерін оқытуға қойылатын талаптар мен мектеп оқулықтарындағы комбинаторика, ықтималдықтар теориясы және математикалық статистика элементтері бөлімдерінің мазмұны қарастырылады.

Түйінді сөздер: ықтималдықтар теориясы, стохастика, математикалық статистика, жаңартылған бағдарлама.

Аннотация

Системное исследование обучения элементам стохастики было и остается ключевым аспектом для формирования и развития личности школьника. В статье рассмотрено содержание и методика преподавания элементов стохастики в школе, проведен анализ содержания и требований к результатам обучения элементам стохастики и содержания обучения элементам комбинаторики, теории вероятностей и статистики в учебниках математики.

Ключевые слова: теория вероятностей, стохастика, математическая статистика, обновленная программа.

Abstract

A systematic study of stochastic elements was and remains a key aspect for the formation and development of personality of the student. The article considers the content and methodology of teaching elements of stochastics at school analysis of content and requirements, learning outcomes and elements of the stochastic learning content elements of combinatorics, theory of probability and statistics in the mathematics textbooks.

Keywords: probability theory, stochastics, mathematical statistics, updated program.

Қазақстан Республикасының білім беру реформаларының негізгі мақсаты – білім беру жүйесін жаңа экономикалық ортаға бейімдеу. Бұл тұрғыда ел Президенті Н.Ә.Назарбаев жолдауында: «Болашақта өркениетті дамыған елдердің қатарына ену үшін, заман талабына сай білім қажет. Қазақстанды дамыған 30 елдің қатарына жеткізетін – білім. Ғылым мен техниканың күн санап өсуіне байланысты педагогика ғылымының теориясы мен оқыту үрдісі де түбегейлі өзгерістерге ұшырауда. Соған орай оқытудың парадигмасы өзгерді. Білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болды. Орта білім беру мазмұнын жаңарту бүгінгі күннің талабы болғандықтан осы талап деңгейінде жұмыс атқару әр ұстазға жүктелер үлкен міндет, үлкен сын» деп мәлімдеген [1]. Білім беру жүйесін жетілдіру осы мақсатқа қол жеткізуде маңызды рөл атқарады.

Білім беру бағдарламасының негізгі мақсаты – білім мазмұнының жаңаруымен қатар, критериалды бағалау жүйесін енгізу және оқытудың әдіс-тәсілдері мен әртүрлі құралдарын қолданудың тиімділігін арттыруды талап етеді. Негізінен жаңартылған білім жүйесі құзыреттілікке және сапаға бағытталған бағдарлама. Жаңартылған білім берудің маңыздылығы – оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып, сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, АҚТ –ны қолдану, коммуникативті қарым-қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу, функционалды сауаттылықты, шығармашылықты қолдана білуді және оны тиімді жүзеге асыру үшін қажетті тиімді оқыту әдіс-тәсілдерді (бірлескен оқу, модельдеу, бағалау жүйесі, бағалаудың тиімді стратегиялары) қолдану болып табылады.

Жаңартылған білім мазмұны арнайы кестеге сәйкес кезең-кезеңмен енгізіледі: 2016 жылы - 1-сынып, 2017 жылы - 2, 5, 7 сыныптар, 2018 жылы - 3, 6, 8, 10-сыныптар, 2019 жылы - 4, 9, 11, 12-сыныптар. 2020 жылға қарай 12 жылдық құрылыммен жаңартылған білім мазмұнына көшу барлық сыныптарда аяқталады. Жаңартылған білім беру бағдарламасында математика пәнінің берілу жайы да өзгеше. Бағдарлама «Сандар», «Алгебра», «Геометрия», «Статистика және ықтималдықтар теориясы», «Математикалық модельдеу және анализ» бөлімдері бойынша математикалық білім, білік және дағдыларын дамытуға жағдай жасауға бағытталған.

Бүгін біздің қоғамымызда жүргізіліп жатқан әлеуметтік-экономикалық және саяси өзгерістерге, қазіргі кездегі барлық саладағы ғылым мен техниканың дамуына байланысты ықтималдықтар теориясы мен математикалық статистика элементтерін мектепте оқытудың маңыздылығы өте зор. Математиканың мектеп курсына ықтималдықтар теориясының элементтерін енгізу жайлы танымал ғалымдар А.Н.Колмогоров, А.Д.Аксанугов, А.И.Маркушевич, Б.В.Гнеденко, И.М.Яглом, А.Я.Хинчин өз ойларын білдірген. Бұл ғалымдардың еңбектерінің нәтижесінде өмірге келген ықтималдықтар теориясы адам өмірінің әлеуметтік-мәдени, білім беру, ғылыми-өндірістік саласындағы кез-келген мәселені шешуде қолданылатын статистика ғылымының математикалық негізі болып

табылады. Қазіргі таңда ықтималдықтар теориясы мен статистика физика, химия, биология, экология, геология, география, экономика, лингвистика, психология т.с.с. білімнің барлық салаларында қолданыс табууда.

Қазақстан мектептерінің практикасына 1999 жылы жалпы білім беретін мектептердегі математика пәнінің бағдарламаларына (жоба) ықтималдықтар теориясы мен математикалық статистика элементтері енгізілді. 2002 жылы бекітілген ҚР орта білім берудің жалпыға міндетті мемлекеттік стандартында «Математика» пәні бойынша оқу пәнінің базалық білім мазмұнында ықтималдық теориясы мен математикалық статистика элементтері бойынша оқушыларға қойылатын талаптар ауқымы айқындалған. Ал 2003 жылдан бастап ықтималдық теориясы мен математикалық статистика элементтері мектеп бағдарламасына енгізілді. Қазіргі мектептерді реформалау мектептегі математикалық білімнің мазмұнының өзгеруіне және математиканы оқыту әдістемесінде ықтималдық-статистиканы енгізудің қажеттілігінің мазмұнды-әдістемелік жағына көңіл бөлуге әкелді.

Ықтималдықтар теориясы және математикалық статистиканы оқытудың негізгі мақсаттары мынадай:

- өмірдегі нақты құбылыстарды дәл сипаттайтын стохастикалық модельдерін құру және зерттеу арқылы ықтималдықтар теориясы және математикалық статистика элементтерімен таныстыру;

- ықтималдықтар теориясы және математикалық статистика курсы бойынша есептер шығаруда ықтималдық-статистикалық аспектісінің «қолданбалық» ойлау дағдысын дамыту;

- ықтималдықтар теориясы аппараттарын қолдану негізінде оқушылардың математикалық мәдениеттілігін көтеру.

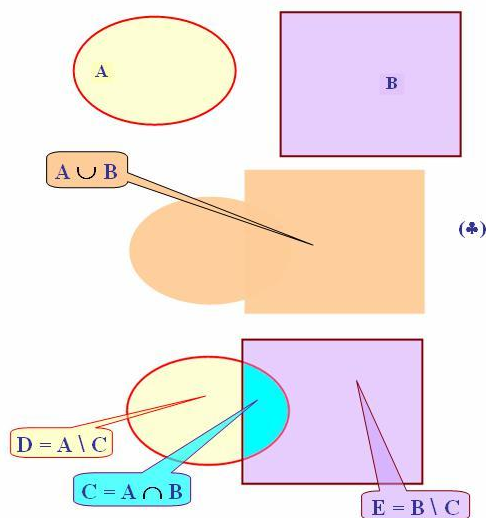
Ықтималдықтар теориясының математикалық аппараты оқушыларда қалыптасқан элементар математикалық білімге, дағдыға, ептілікке негізделгенін атап көрсетуге болады. Бұл кезеңде оқушылар нақты сандарға арифметикалық амалдар орындауды, функциялық символикаларды байыптап қолдануды, элементар геометриялық объектілер туралы түсінік қалыптасып, оларға операциялар жасауды біледі. Сондықтан ықтималдықтар теориясы мен математикалық статистика оқушыларға алған математикалық білімін нақты қолданатын, адам өмірінде маңызы зор математиканың бір тарауы ретінде қарастырылады.

Қазіргі қолданыстағы математика пәнінен 5-11 сыныптарға арналған оқулықтардың (авторлары: А.Әбілқасымова, Т.Алдамұратова, Д.Шыныбеков) «Ықтималдықтар теориясы мен статистика элементтері» желі мазмұнын атап өтейік:

- 5 сынып - диаграммалар, кестелер, жиындар;
- 6 сынып - қарапайым комбинаторлық есептер;
- 7 сынып - жиілік және ықтималдық, кездейсоқ оқиғаның жиіліктігі;
- 8 сынып - ықтималдық және статистика, жиілік кестесі, ықтималдығын есептеу үшін классикалық формула;
- 9 сынып - статистикалық зерттеулер, деректерді ранжирлеу, жиілік диапазоны, гистограмма, статистикалық мәліметтердің сандық сипаттамалары;
- 10 сынып - комбинаториканың негізгі элементтері және оларды ықтималдықтар теориясының есептерін шешуде қолдану;
- 11 сынып - ықтималдықтарды қосу және көбейту, кездейсоқ шама, таңдау әдістерінің элементтері [2].

Орта мектеп оқушылары алғашында математикалық статистиканың қарапайым элементтерімен танысады. Яғни олар, диаграмма салуды, диаграмма мен кестедегі мәліметтерді оқуды үйренеді. Жиындар теориясын оқыту мұғалімнен үлкен әдістемелік шеберлікті талап етеді. Оқулықтарда жиын ұғымына қысқаша түсінік беріліп, ішкі жиын ұғымдарына анықтама беріледі. Жиындарға қолданылатын бірігу, қиылысу, айырым амалдарына анықтама беріліп, белгілеулері ұсынылады. Жиындарға қолданылатын амалдарды Эйлер-Венн диаграммасы арқылы

иллюстрациялаудың оқушы үшін маңызы зор. Ол оқушылардың тақырыпты терең түсініп, көпке дейін естерінде сақтауға көмектеседі. Мысал ретінде, А мен В жиындарының қиылысуы мен бірігуі, айырымы амалдарын сурет 1 арқылы көрсетейік.

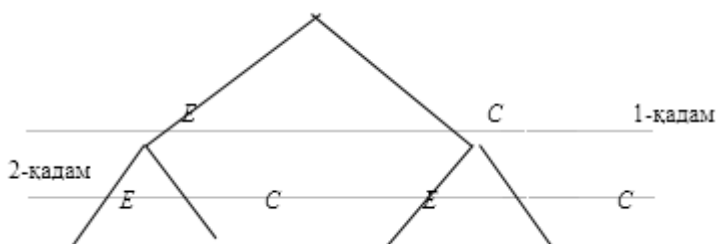

Сурет 1 - Жиындардың қиылысуы, бірігуі, айырымы

Ықтималдық теориясының бастамасы – бұл комбинаторика, онда тапсырмалар таңдау әдісімен шешіледі, яғни оқушылар барлық ықтимал шешімдерді зерттейді. Әрине, комбинаторикалық есептерді шешу үшін ықтимал нұсқадағы тармақтардың көмегімен қарастыру керек. Берілген жиындағы элементтерден қандай да бір шартқа бағынатын әртүрлі қанша комбинация құрастыруға болады деген сұрақты қарастыратын математика саласын комбинаторика деп атайды. Берілген жиын n әртүрлі элементтерден тұрсын. Бұл жиыннан бір элементті аламыз, содан кейін жиыннан бұл элементтен басқа екінші элемент алынады т.с.с., яғни әрбір таңдауда алынған элементтерден басқа жаңа элементтер алып отырамыз. Бұл қайталанбайтын таңдау. Берілген жиын k типті элементтерден тұратын болсын, мұнда әрбір типтің ішіндегі элементтер бірдей. Кезекті таңдауда, алдыңғы алғаннан басқа, немесе алдында алғандағыдай жаңа элемент аламыз. Бұл қайталанатын таңдау деп аталады. Қайталанатын таңдауға өзгеше сипат беруге болады. Берілген жиын әртүрлі p элементтен тұрсын. Бірінші элементті жазып алып, оны жиынға қайта қайтарамыз. Екінші элементті аламыз. Бұл жаңа немесе алдыңғы қайтарылған элемент болуы мүмкін. Мұндай таңдау қайталанатын таңдау. Жиыннан алынған элементтер таңдауларды құрайды.

Есеп шығаруда қолданылатын комбинаторикалық әдістің бірі – жалпы бір схемаға негізделген «бұтақтар» әдісі. Мүмкін таңдау саны әр қадам сайын алғашқыда қандай элемент алынғанына байланысты болатын комбинацияны құру процесін «бұтақтар» түрінде қарастырған ыңғайлы. Алдымен бір нүктеден әр түрлі неше таңдау алуға болатын бағыт көрсетіледі, яғни әрбір тармақ бір элементке сәйкес келеді. Алынған бағыттардан, екінші қадамда қанша таңдау жасауға болса, бір нүктеден сонша тармақтар (стрелка) жүргізіледі.

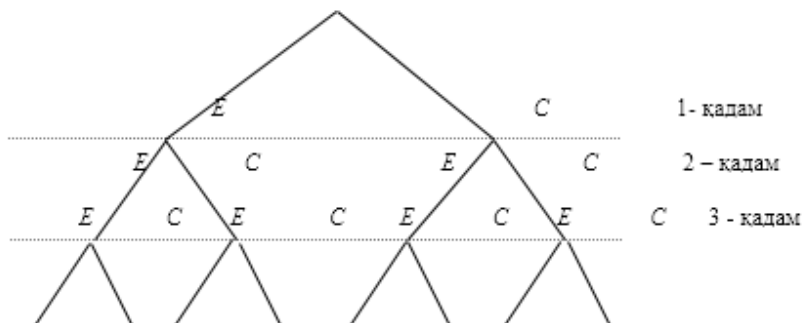
1-мысал. а) Теңге екі рет, б) үш рет лақтырғандағы мүмкін нәтижелердің «бұтақтарын» салып көрсет.

Шешуі: а) теңгені бір рет лақтырғанда елтаңба (E) немесе сан (C) жағымен түсетін екі жағдай болады. Сондықтан бірінші қадамда бір нүктеден шығатын 2 тармақ болады.

Теңгені екінші рет лақтырғанда да екі жағдай болады. Сонда екінші қадамда төрт нүкте аламыз, яғни теңгені екі рет лақтырғанда төрт жағдай болуы мүмкін, EE, EC, CE, CC .

б) Дәл осылайша теңгені үш рет лақтырғанда $EEE, EEC, ECE, ECC, CEE, CEC, CCE, CCC$ жағдайлар болады. Оның бұтақтары төмендегі суреттегідей.

Ықтималдықтар теориясының негізгі ұғымдары «оқиға», «ықтималдық» және «кездейсоқ оқиға». «Оқиға» ұғымының қалыптасуы қарапайым ықтималдықтық модельдері қарастырудан басталады. Мысалы, теңгені лақтырсақ, ол жоғары көтеріліп барып жерге түседі. Бұл әрекет сынақ немесе тәжірибе деп аталады. Теңгенің «елтаңба» немесе «цифр» жағының жоғары қарап түсуі оқиға болады. Дәл осылайша, ойын сүйегін лақтыру, урнадан шар алу, нысананы дәлдеп ату - интуитивті деңгейде «элементар тәжірибелер» ұғымын қалыптастырады. Бұл мысалдардан оқушылар оқиғаны тәжірибенің нәтижесі екенін, ал оқиға туғызу үшін тәжірибе, сынақ жүргізу керек екенін аңғарады. Оқушыларға оқиғалардың түрлетін – ақиқат оқиға, мүмкін емес оқиға, үйлесімді, үйлесімсіз оқиғалардың анықтамасын түсіндіруде күнделікті тұрмысымыздағы көптеген құбылыстардан мысалдар келтіру тиімді. Қарастырылған мысалдардың негізінде қос-қостан үйлеспейтін және тең мүмкіндікті элементар оқиғалардың жиыны ретінде «оқиғаның толық группасы» ұғымы қарастырылады. Осы ұғымдардың барлығы ықтималдық теориясының маңызды ұғымы «оқиға» ұғымының анықтамасын тұжырымдауға мүмкіндік береді. Орындалу мүмкіндігіне қарай оқиғаларды классификациялаудың оқушылар үшін дүниетанымдық маңызы зор. Бізді қоршаған ортада ақиқат, мүмкін емес және кездейсоқ оқиғалардан басқа оқиғалардың болмайтынын түсіндіру қоршаған ортаның ықтималдық моделіне сүйенеді. Мұндай модельдердің мысалдары физика, химия, география, биология, тарих т.б. пәндерден алынып, пәнаралық байланыс жүзеге асырылады [3].

Оқиғаларды классификациялаудың негізінде «ықтималдық» ұғымының қалыптасуы жатыр. Егер бір нақты оқиғаның орындалуының мүмкін немесе мүмкін еместігіне қандай да бір сандық мән сәйкес қойсақ, атап айтқанда әрбір ақиқат оқиғаға 1 санын, ал мүмкін емес оқиғаға 0 санын сәйкес қойсақ, онда әрбір кездейсоқ оқиғаға $(0;1)$ интервалынан бір нақты сан сәйкес келетіні түсінікті. Оқиғаның ықтималдығынан бұрын оқушыларға «оқиғаларға амалдар қолдану» тақырыбын өткен дұрыс. Бұл тақырыпта олар оқиғалардың арасындағы қатынасты, байланысты, қарама-қайшылықты меңгереді. Оқиғалар арасындағы қамту қатынасы (AB) мынандай сөз тіркестерімен анықталады: « A оқиғаның орындалуы B оқиғасын тудырады», « B оқиғасы A оқиғасының бөлігі болады». Осы қатынастың негізінде тең оқиғалардың анықтамасын логикалық түрде беруге болады. Оқиғалар арасындағы қатынас пен амалдарды Эйлер-Венн диаграммалары арқылы көрнекі түрде қолдану керек.

Оқушылар теориялық жиын туралы түсініктерінің негізінде жиындарға және оқиғаларға қолданылатын амалдарды салыстырады. Оқиғалар мен жиындарға қолданылатын амалдардың анықтамаларындағы айырмашылық тек терминде ғана екеніне көз жеткізуге болады. Сондықтан жиындар теориясы мен ықтималдықтар теориясының терминдерінің сәйкестік таблицасын құру пайдалы.

Ықтималдықтар теориясының келесі негізгі ұғымы – ықтималдық. Бұл ұғымның да қалыптасуы «оқиға» ұғымын қалыптастыруды жүргізіледі. Қазіргі кезде «оқиға ықтималдығының» статистикалық, аксиомалық, классикалық, анықтамалары белгілі. Мектеп курсында оқиға ықтималдығының классикалық және геометриялық анықтамасы беріледі.

Кездейсоқ оқиғаның бір тәжірибе нәтижесінде пайда болатынын, немесе пайда болмайтынын алдын ала білу мүмкін болмағанымен, тәжірибені бірнеше рет қайталау барысында оның орындалуының белгілі бір заңдылығын байқауға болады. Бұл заңдылық оқушыларға таблица арқылы көрсетіліп, статистикалық тәсіл деп аталады. Мектеп оқулығында «оқиғаның ықтималдығы дегеніміз - оқиғаның пайда болу мүмкіндігін білдіретін сан» деген анықтама беріледі. Осы санды анықтау үшін «салыстырмалы жиілік» ұғымы енгізіледі. Қандай да бір тәжірибе n рет қайталансын. Сонда қарастырылып отырған A оқиғасы m рет орындалсын. $\frac{m}{n}$ санын A оқиғасының салыстырмалы жиілігі деп атайды [4]. «Салыстырмалы жиілік» анықтамасын меңгеріп, осы ұғымды қалыптастыру үшін өмірден, өнеркәсіптен, физика, химия, биология пәндерінен оқушыларға белгілі мысалдар қарастыру қажет.

Кездейсоқ тәжірибелердің мысалдарын қарастырғанда элементар нәтижелерді кодтаудың түрлі тәсілдерін қарастыру, олардың қайсысы ыңғайлы және үнемді болатындығын талқылау пайдалы. Домино және карта сияқты дәстүрлі ойындар математика сабақтарындағы кездейсоқтық пен ықтималдық мәселесін қарастыруда онтайлы болмақ. Қазіргі кездегі мектеп оқушыларында ықтималдық – статистикалық материалдарда кездейсоқ деп бірдей шарттар комплексінде болуы да, болмауы да мүмкін оқиға аталады. Мысалы, «Ойын сүйегін лақтырғанда 6 ұпай түсті» оқиғасы кездейсоқ болады. Жоғарыда берілген анықтамада атап өтетін өте маңызды талап бар: бұл оқиға пайда болатын шарттарды бірнеше рет қайталау мүмкіндігі болуы керек, әйтпесе оның кездейсоқтығы туралы қорытынды шығара алмаймыз. Кез келген кездейсоқ оқиға туралы сөз болғанда біз әрқашан белгілі бір шарттардың бар болатындығын ескереміз. Оларсыз бұл оқиға туралы айтудың ешқандай мағынасы болмайды. Осы шарттар комплексін кездейсоқ тәжірибе немесе m эксперимент деп атайды. Әрі қарай біз кездейсоқ деп кездейсоқ экспериментпен байланысты кез келген оқиғаны айтамыз. Экспериментке дейін біз оқиға пайда болатын немесе пайда болмайтындығын дәл айта алмаймыз, ол тек эксперимент өткеннен соң анықталады. Сондықтан, ықтималдықтар теориясында кез келген кездейсоқ экспериментпен байланысты оқиғаны кездейсоқ деп атайды, оның ішінде ешқашан пайда болмайтын мүмкін емес оқиға да, әр экспериментте пайда болатын ақиқат оқиға да бар.

Жеке тарау ретінде негізгі статистикалық сипаттамалары қарастырылуы тиіс: арифметикалық орта (бірнеше санның қосындысын қосылғыштардың санына бөлгеннен шыққан бөлінді саны), мода (берілген сандар қатарындағы жиілігі ең көп сан), өзгеріс ауқымы (берілген сандар қатарындағы ең үлкен сан мен ең кіші санның айырмасы), медиана (шамалардың орташа мәнін сипаттайтын статистикалық сипаттама), осыларға өмірден көптеген мысалдар келтірілуі керек [5].

Сыныптың бейінділігіне байланысты «Ықтималдықтар теориясы және математикалық статистика элементтері» тақырыбының оқытылуының математикалық абстракциялану деңгейі әртүрлі болуы мүмкін. Жалпы орта білім беру мектептерінің жоғары сыныптарында математика курсына енгізілген стохастика саласының мазмұнын екі блокқа бөлуге болады: инвариантты және вариативті. Инвариантты блокқа (бағдарламада анықталған) стохастикалық ұғымдар мен ережелер, фактілер кіреді, яғни оқушылар аталған саланың негізгі ұғымдарымен танысады. Ал, вариативті блокта әр түрлі бағыт бойынша оқитын оқушылар үшін стохастикалық саланың мазмұны мен оны оқыту әдістемесі жан-жақты қарастырылу қажет. Мұнда қандай да бір бағыт бойынша (біздің елімізде іс жүзінде екі бағыт бойынша жұмыстар жүргізілуде) жұмыс жоспарын құруда оқушылардың қажеттіліктері, олардың дербес психологиялық ерекшеліктері, бейімділігі мен қызығушылықтары ескерілуі керек. Мысалы, жаратылыстану-математикалық бағыттағы

сыныптар болса, онда бағдарлама бойынша оқытылатын тақырыптармен қоса мынадай бөлімдерді толығырақ қарастыруға болады: комбинаторика бөлімі бойынша (Бином Ньютонын), ықтималдықтар теориясы бойынша (толық ықтималдық пен Байес формуласын, тәуелсіз қайталамалы сынақтарды, кездейсоқ шаманың түрлерін және оларды беру әдістерін, үлкен сандар заңын); математикалық статистика бойынша (статистикалық бағалау және статистикалық болжамды, корреляция теориясының элементтерін).

Техникалық және технологиялық салаларды таңдап алған оқушылар үшін ықтималдықтар теориясының негізін, яғни «ядросын» мынадай тақырыптармен толықтыруға болады: толық ықтималдық және Байес формуласы (мысалы, көптеген факторларға тәуелді болған ракета сынығының ықтималдығын табу), тәуелсіз қайталамалы сынақ (мысалы, бірдей құрылғыдан тұратын аспаптың тоқтаусыз жұмыс істеуі жайлы есеп), кездейсоқ шама және оның түрлері (мысалы, байланыс жұмысы жайлы есеп), ал, математикалық статистиканы оқытуда мынадай тақырыптарды қарастырған дұрыс: статистикалық болжамды тексеру (мысалы, құрылғыға диодты қосқанда оның жұмыс жасауына әсерін тигізу) және корреляция теориясының элементтері (мысалы, жұмыс істеп тұрған құрылғының температурасының өзгеруімен және оның жұмыс уақыты арасындағы байланыс тығыздығын анықтау). Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы сыныптарда ықтималдықтар теориясы мен математикалық статистика негізін мынадай сұрақтармен толықтырылған дұрыс: толық ықтималдық және Байес формуласы (мысалы, әртүрлі әлеуметтік топтарда сұрақ-жауап алу арқылы нақты пікір алу мүмкіндігінің ықтималдығын бағалау), кездейсоқ шаманың түрлері (мысалы, маркетинг саласындағы есеп), статистикалық болжамды тексеру (мысалы, психологтар жүргізген тренинг бойынша респонденттің «алдында» және «соңында» мазасыздану (тынышсыздығы) деңгейінің өзгеруі), корреляция теориясының элементтері (мысалы, халықтың сатып алуына қарай товар бағасының тәуелділігін анықтау) және регрессиялық талдау (мысалы, сұраныс және ұсыныс тәуелділігін құру).

Сонымен қатар, ықтималдықтар теориясы мен математикалық статистика элементтерін оқытуда жаңа педагогикалық ақпараттық – коммуникативтік технологияларды пайдалану керек. Оларды пайдаланудағы басты мақсат – оқушыларға білім алу процесінде көмектесу. Бұл мақсаттарға оқыту программалары, дәрістерді қолдауға арналған электрондық оқулықтар, тексеру программалары сияқты программалық өнімдер қызмет етеді.

Интернет ресурстарын ықтималдықтар теориясы мен математикалық статистика сабақтарында қолданудың тиімділігі:

- 1) сабақта кең көлемдегі ақпараттарды қолдану мүмкіндігі пайда болады;
- 2) оқу материалдарын жаңа мәліметтермен тез толықтыру қамтамасыз етіледі;
- 3) сабақтар қызығалықты, сапалы, нәтижелі болады;
- 4) оқушының бағасы мұғалімнің ойына тәуелсіз және әділ болады;
- 5) оқушыда оқуға деген құлшыныс артады.

Ықтималдықтар теориясы мен математикалық статистика есептерін Mathcad, MS excel көмегімен шығару арқылы, компьютерді математика сабағында қолдану барысында оқушылардың математикаға деген қызығушылықтарын арттыруға болады.

Практика мектеп оқушыларына ықтималдықтар теориясын оқытудың қиын да, күрделі процесс екенін көрсетеді. Оқушыларға үйрету тұрғысынан қарағанда бұл мұғалімдер үшін де күрделі болады. Мектеп математика курсына ықтималдықтар теориясы сабағы құрылымдық болғандықтан және оның құрылымының әр бір бөлігін бір-бірін толықтыратындықтан, жіберілетін қателіктер мен кемшіліктердің орнын жеңілдетпейді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. ҚР Президентінің 2014 жылы 17 қаңтардағы «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» жолдауы.
2. Әбілқасымова А.Е., Бекбоев И.Б., Жұмағұлова З.А. Алгебра және анализ бастамалары 10-11 сынып. - Алматы, 2007.

3. Мынжасарова М.Ж. Негізгі мектеп математика курсындағы ықтималдық-статистикалық желінің маңызы // «Жас ғалымдардың қазіргі заманғы зерттеулері: проблемалар және оларды шешу жолдары» атты жас ғалымдардың халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары. - Астана, 2007.

4. Берікханова Г.Е. Комбинаторика, ықтималдық және статистика. Оқу-әдістемелік құрал. – Семей, 2008.

5. Жаңбырбаев Б.С. Ықтималдықтар теориясы және математикалық статистика. – Алматы: Мектеп баспасы, 1988.

5 – СЕКЦИЯ

ПОДГОТОВКА ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ В КОНТЕКСТЕ ВНЕДРЕНИЯ НОВЫХ ЦИФРОВЫХ И ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

ӘОЖ 378. 048.2

Г.Ж.Менлибекова

ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ДӘУІРІНДЕГІ АНДРАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ

Қазақстан, Астана, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Аңдатпа

Мақалада цифрлық технологиялардың басымдығы тән жаңа дәуірдегі андрагогикалық білімнің, яғни ересектерге арналған білім беру мен оқытудың мазмұнын құрылымдаудың әдіснамасына қатысты мәселелер қарастырылады. Андрагогикалық білімнің цифрлық технологиялар дәуіріндегі әлеуметтік, экономикалық, рухани, кәсіби әлеуеті сөз болады.

Түйінді сөздер: цифрлық дәуір, цифрлық технология, андрагогикалық білім, андрагогикалық ұстаным, оқу, математика.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы методологии структурирования андрагогического образования - образования и обучения взрослых в эпоху цифровых технологий. Раскрывается социальный, экономический, духовный, профессиональный потенциал андрагогического образования.

Ключевые слова: цифровая технология, цифровая эпоха, андрагогическое образование, андрагогический принцип, математика.

Abstract

The article considers the matters of methodology of structuring the content of Andragogical education - education and adult training in the epoch of digital technology. A social, economical, spiritual and professional capacity of the adult education are disclosed.

Keywords: digital technology, digital age, andragogical education, principle adult education, mathematics,

Қазір төртінші өндірістік революция жағдайында кез келген мемлекеттің, кез келген елдің әлемдік бәсекеге қабілеттілігін және экономикалық өсуін айқындайтын басты көрсеткіштердің бірегейі цифрлық технологиялардың дамуы болып табылады. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасында нақты айқындалған стратегиялық міндеттерді (өнеркәсіпті және электр энергетикасын, көлікті және логистиканы, ауыл шаруашылығын, мемлекеттік органдардың ішкі қызметін цифрландыру; электрондық сауданы және қаржы технологияларын және қолма-қол ақшасыз төлемдерді дамыту; мемлекет – азаматтарға, мемлекет – бизнеске; «ақылды» қалалар; байланыс желілерін және АКТ инфрақұрылымын кеңейту; АКТ саласындағы ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету; орта, техникалық, кәсіби, жоғары білім беруде цифрлық сауаттылықты арттыру; халықтың цифрлық сауаттылығын арттыру (даярлау, қайта даярлау); инновациялық даму алаңдарын қолдау; технологиялық кәсіпкерлікті, стартап мәдениетті және ҒЗТКЖ-ны дамыту; «Венчурлік» қаржыландыруды тарту; инновацияға сұранысты қалыптастыру) [1] дәйектілікпен шешуде адами капиталды дамытумен байланысты жүзеге асырылатын білім экономикасына көшуді қамтамасыз етуде андрагогикалық білімнің әлеуетін жүйелі де кешенді ғылыми зерттеудің қажеттілігінің ғаламдық серпінді шақырулардан туындап отырғаны өркениеттік дамудағы батыл қадамдарды сипаттайды.

Цифрлық технологиялар сауда транзакциясын орындау тиімділігін арттырады, оның ашықтығы мен есептілігін жақсартады, кідірістерді жояды және жемқорлық тәуекелдерін төмендетеді, цифрлық емес тауарлар мен қызметтердің (мысалы, аймақтық кеден

реформалары жолымен) ауыстырылуымен байланысты транзакциялардың құнының төмендеуі цифрлық сауданың өсуін ынталандыруды қоса алғанда, айтарлықтай экономикалық әсері болады [2]. Цифрлық күн тәртібі АТК белсенді түрде қолдануды ғана емес, сонымен қатар жаңа бизнес-процестерді, цифрлық модельдерді және цифрлық активтерді құруды білдіреді [3].

Заманауи қоғамның барлық шеңберіне цифрлық технологиялардың қарқынды түрде ендірілуі андрагогикалық білімге деген қажеттіліктің ұлғаюына ықпал етеді. Қоғамдық байланыс ересек-білім алушыға мәдени, этникалық, кәсіби, әлеуметтік сәйкестілікті қамтамасыз ететін болса, мемлекетте қабылданған заңнамалық-құқықтық негіздеріне сай андрагогикалық білімнің құқықтық базасын құрылымдайды. Өз кезегінде қоғамдық арақатынастар әлеуметтік институттардың (мектеп, мәдениет, жоғары оқу орны, отбасы т.б.) жүйесі ретінде әлеуметтік-педагогикалық байланысты айқындайды. Педагогикалық болмыста тұлғааралық байланыс жүйесін оқыту мақсаты, оқыту мазмұны, оқыту принциптері, оқыту әдістері, оқыту технологиялары, оқытушы, ересек-білім алушы, өзара әрекеттестік жағдаяты мен шарттары (цифрлық, ұйымдастыру, басқару, педагогикалық, психологиялық, қаржылық, ақпараттық, құқықтық, экономикалық құрайды. Ересектерге білім берудің басты қағидасы ересек - білім алушының өзі тарапынан болатын бастамадан туындайтын өзіндік бағыттылық. Демек, өзара әрекеттестік жағдаятында өрбитін андрагогикалық оқытудың мақсаты мен мазмұны - оқытушы мен ересек-білім алушының өзара жауапкершілік алуы. Содан кейінгі қадам - оқытушы мен ересек-білім алушының арасында орнығатын тұрақты өзара қарым-қатынастар, оқуға арналған келісімшарт [4]. М. Knowles ұсынған теориялық құрылым екі тұжырымдамалық негізді қамтиды: біріншісі, оқу теориясы; екіншісі, дизайн теориясы, яғни оқуды жоспарлап жасау теориясы. Оқу теориясы ересек адамдарға бағытталған және олар өздерін әрі қабілетті, әрі білікті, әрі білімді адам ретінде көрсетуге негізделген. Бұл теорияның жүйе құраушы бөліктері де сипатталған, дәлірек айтқанда, ересектердің өздері үшін қажет нәрселерді не себепті үйрену керектігін білу; өзін-өзі басқаруға және өздері үшін жауапты болудың терең қажеттілігін сезіну; ересектер өздерінің және басқалардың оқуына арналған қоры ретінде өздерінің сапалы және кешенді тәжірибелеріне сүйене отырып, оқумен айналысуы; өмірдің қандай да бір маңызды сәттерінде неғұрлым тиімді жұмыс жасау керек екенін білу немесе оған деген қажеттілікті сезінуді үйрену; ересектерді оқытуға бағдарлау шешімдерін табу қажет деп саналатын міндет, мәселе немесе проблемаларға бағытталғандығы; ересектерді ынталандырудың мәні көп жағдайда сырттай емес, іштей ынталандыруға бағытталған.

А. John, EdD. Henschke «A Global Perspective on Andragogy: An Update» атты еңбегінде «Андрагогика 1970 және 1980 жылдары АҚШ-та Малколм Ноулз және басқалардың еңбектері арқылы танымал болды, алайда аталған терминді АҚШ-та 1926 жылы алғаш рет Е. Линдмен енгізген және 1927 жылы Е.С. Линдмен және М.Л. Андерсон қайта енгізді. Дегенмен, бұл терминді неміс басылымдарына шамамен бір ғасыр бұрын Александр Капп енгізген болатын (1833). АҚШ-қа «андрагогика» ұғымы енгізілгеннен бастап ағылшын тіліндегі әдебиеттер негізінен андрагогиканың тұжырымдамалық мәні мен қолданысының әр түрлі аспектілерін сынға алды», - деп жазды [5]. A new theory based on emerging digital realities can offer another way of understanding human knowledge how it functions, how it is related to what it knows, and what its natural limitations may be. Unlike many theories, digital reality theory is not expressed in laws and formulas; it just explains how human knowledge works [6]. Жаңа цифрлық реалдылыққа негізделген теория адамзат білімдерінің қалай әрекет ететінін түсіндірудің басқа тәсілін ұсынады. Көптеген теорияларға қарағанда цифрлық реалдылық теориясы заңдар мен формулаларда көрінбейді, бұл адамзат білімдерінің қалай жұмыс жасайтынын қарапайым түрде түсіндіреді. Қосымша білім беру саласында ересектердің компьютерлік сауаттылығын қалыптастырудың қажеттілігін негіздей келе, Н.М.Рукина «ересек адамның компьютерлік сауаттылығы» деген ұғымға «психологиялық (компьютерлік іс-әрекетке мотивациялық-құндылықтық даярлығы, алаңдаушылығы), техникалық-технологиялық (компьютерлік іс-әрекетке теориялық, операциялды-

техникалық, технологиялық даярлығы), эвристикалық (шығармашылық белсенділік, танымдық дербестік, өзіндік талдау негізінде өзінің компьютерлік білімдер мен іскерліктерін жетілдіру) бөліктерді анықтау арқылы байқалатын тұлғаның интегративтік сипаттамасы» деген мазмұн береді [7]. Э.Морен: «жинақталған білімді байланыстыра және ұйымдастыра білу, осы арқылы әлемнің мәселелерін терең ұғынып, әрі оларды тану үшін ойлаудың реформасы керек. Ал, мұндай реформа бағдарламалық емес, парадигмалды болып табылады. Бұл біздің білімдерді ұйымдастыру қабілетімізге қатысты болғандықтан, ғылым мен білім үшін іргелі мәселе болмақ», - деп пайымдайды [8]. Т.Гилберт, В.Колберг, Э.Мореннің идеяларын одан әрі жалғастыра отырып, француз ғалымы Фрайссин Жан желілік оқытудағы математиканы транспәндік негізде теориялық тұрғыдан тұжырымдауға ұмтылыс жасап, «Аналогично тому, как мы квалифицировали «педагогику» взрослых как андрагогику, представляется важным описать акт учения человека как матетику» деп ойын түйіндейді. Андрагогикалық білім қоғамдық, әлеуметтік-педагогикалық, институционалды, тұлғааралық, тұлғаишілік байланыстардан тұратын педагогикалық реалдылықтың (Bitinas, 2000) күрделі бөлігі ретінде қарастырылады.

Қазақстанның инновациялық дамуы мақсатына қол жеткізу үшін педагогикалық білімді дамытудың болашақ үлгілерін бағалауда А.Е.Абылқасымова, С.Е.Шишов «үздіксіз педагогикалық білімнің басымдықтары мен мақсаттарын, мазмұны, формалары мен әдістерін айқындауда жалпы мемлекеттік және жергілікті бағдарламалардың өзара байланысын қамтамасыз ету, үздіксіз педагогикалық білімнің көпдеңгейлі жүйесін практикаға енгізудің қажеттілігіне» баса назар аударды [8]. Ғалымдардың бұл ұстанымдары андрагогикалық білімге де тікелей қатысты болып отыр, өйткені цифрлық экономика сұраныстарын өтейтін кәсіби іс-әрекетке, жаңа мамандыққа бағдарланған және өзіндік жеке, сондай-ақ білімдік қажеттіліктерін қанағаттандыруға ұмтылыс жасаушы ересек адамның кәсіби жетілуін тек андрагогикалық білімнің миссиясы мен мазмұнын құрылымдауда цифрлық технологиялардың мүмкіндіктері мен оның әрекеттік тетіктері маңызды сипат алады. Югославиялық зерттеуші D.M. Savicevic XX ғасырдың соңына қарай Еуропадағы он мемлекеттің, атап айтқанда, батыс Еуропа елдері (Германия, Франция, Голландия, Британия, Финляндия) және шығыс елдері (КСРО, Чехословакия, Польша, Венгрия, Югославия) ғалымдарының негіздеген андрагогика туралы сыни тұжырымдамаларын салыстыру арқылы бағыты бір, бірақ мазмұны түрліше бес сұрақтың арнасын ажыратты:

- жалпы білім туралы ғылымда андрагогика және педагогика қатар қарастырыла ма, әлде жоқ па?

- жас ерекшеліктері туралы ғылым білім беру мен оқыту үдерісін ғана емес, бағыт пен бағдардың басқа да нысандарын (ересектерді оқыту және оларға білім беру т.с.с.) зерттей ала ма?

- андрагогика оқытушылар мен ересек-оқушылардың білім беру және оқыту кеңістігіндегі іс-әрекеттерін белгілей ме?

- андрагогиканың ғылым ретінде дербес сала болу мүмкіндігі бар ма?

- андрагогиканың дербес ғылыми пән ретінде жасалуының негізі қандай?

Қазіргі экономикалық дамудағы ересек адам білімінің рөлін жоғары бағалап келе, D.M.Savicevic ересектің білім деңгейі мен оның жұмысы ересек адам білімі мен әлеуметтік өзгерулер арасында өзара байланыс бар екенін негіздеп, «андрагогика ғылыми пән және адам ресурстарын дамыту мен ересектерге арналған білім беру мәселелерімен ресми және бейресми түрде және ұйымдасқан немесе өзін-өзі басқаратын форматтарда айналысып қана қоймай, адам өмірінің басым бөлігін қамтиды. Бұл мәдениетті жетілдіру және орындаумен тығыз байланысты: кәсіби рөлдер мен міндеттер, отбасылық міндеттер, әлеуметтік немесе қоғамдық қызмет, бос уақытты пайдалану т.б. Аталған салалардың барлығы дерлік адам ресурстарын дамыту мен ересектерге арналған білім беру тәжірибесінің аясына қатысты болатыны белгілі. Бұл зерттеулерді адами ресурстарды дамыту мен ересектерге арналған білім беру теориясына, процестері мен осы мақсаттағы технологияларды зерттеуге септігін тигізетін бірден - бір ғылым саласы деп атауға толық негіз бар» деп тұжырым жасайды [11].

Рейшманн XX ғасырдың басында жарыққа шыққан өз зерттеулерінде андрагогика мен ересектерге арналған білімнің ара-жігін нақты ажыратып көрсете отырып, «андрагогика дегеніміз ересектердің үздіксіз, ұдайы әрі өмір бойы білім алуы» деген анықтама берді. Ересектерге арналған білім ересектерді оқыту мен тәрбиелеуге бағытталған. Ол сонымен қатар, андрагогиканың нақты университеттік академиялық бағдарламасының жоқтығын, мұндай білім беру түрінде профессорлардың, зерттеушілердің, нақты пәндердің, тіпті оқушылардың болмайтынын мойындады. Осы орайда С.И.Змеев XX ғасырдың соңына қарай андрагогиканы басқа ғылым салаларынан өзгешеліктерін ажыратып, «андрагогика дегеніміз ересектерді оқытудың теориясы, ол оқушылар мен мұғалімдердің ересектерді оқытуды жоспарлауды жүзеге асыру, бағалау және түзету жұмыстарының негіздерін анықтайды».

Олай болса, бүгінгі цифрлық өзара әрекеттестікке негізделген креативті қоғамда «андрагогикалық білімнің мақсатын, міндеттері мен мазмұнын қалай белгілеу керек?», «андрагогикалық білімнің мазмұнын іріктеу критерийлері қалай айқындалады?», «ересектерге арналған білім беру қызметі сапасын бағалаудың индикаторлары қандай?» деген сұрақтар ғалымдарды, педагогтарды, менеджерлерді, экономистерді, түрлі сала мамандарын қатты ойландырады. Цифрлық технологиялар дәуірінде ересектердің экономикалық, мәдени, кәсіби, әлеуметтік т.б. құзыреттіліктерін жетілдіруде цифрлық андрагогикалық білімнің әдіснамасын, теориясын және технологиясын қайта әзірлеудің қажеттілігін саналы түрде ұғыну мен түсінудің маңызды болатын себебі ең алдымен ересектердің психологиялық ерекшеліктерін (қабылдау, түйсік, ойлау, ес, қиял) және практикалық, өмірлік, еңбектік дағдыларын ескеру негізінде оларды жаңа мамандыққа бағыттау, қайта даярлау ересектердің ішкі шығармашылық әлеуеттерін жүзеге асырудың шарттарын белгілеу қажет.

Андрагогикалық білімді игеру барысында қалыптасатын құзыреттіліктер ересектердің тұлғалық жетістіктеріне, олардың еңбек нарығындағы алатын орнына, жұмыспен қамтылуына, кіріс көлеміне, өмір бойғы оқыту және білім беру бағдарламаларына қатысу деңгейіне, соның нәтижесінде еңбек нарығындағы теңдікті қамтамасыз ету, экономикалық өсуге қаншалықты ықпал ететінін анықтау керек. Ересектердің тіректік құзыреттеріндегі ақтандақтардың айқындалу шамасына қарай жұмыс орындарында, білім жүйесі шеңберінде олардың құзыреттілік деңгейлерін арттыруға көмек көрсету мақсатында саяси тетіктердің болуын қамтамасыз ету міндеті күн тәртібіне қойылады. Демек, андрагогикалық білімнің мақсаты ересектердің цифрлық білімдік кеңістікте еркін ақпараттық мәліметтерді табу, іздеу, салыстыру, ақпарат көздерімен жұмыс жасау қабілеттерін және цифрлық сауаттылығы мен цифрлық құзыреттіліктерін дамыту болғандықтан, «Ересектерге арналған АКТ», «Ересектерге - цифрлық технологиялар», «Инновациялық даму алаңдарын цифрлық қолдау; «Андрагогикалық білім жүйесіндегі технологиялық кәсіпкерліктің негіздері», «Инновациялық іс-әрекет негіздері», «Стартап мәдениетін қалыптастыру», «Инновацияға сұранысты қалыптастыру» пәндерін қамтитын, сондай-ақ әр түрлі сала мамандарын қайта даярлық жүйесіндегі цифрлық және технологиялық дағдыларын дамытатын білім мазмұнын құрылымдау керек.

Андрагогикалық оқыту теориясында шешімін табуды керек ететін мәселе -білім беруші мен ересек - білім алушының арасындағы өзара әрекеттестікте ересектер қатарының жас шекарасының белгісіздігі; жасаралық шекара шегі ғалымдар тарапынан түрліше анықталған (18-40 жас; 16-70 жас; 21-65 жас).

Андрагогикалық білім беру процесінде желілік ресурстарды пайдалануға, оқытудың озық педагогикалық формалары мен әдістерін цифрлық ақпараттық және телекоммуникациялық технологиялармен кіріктіруге, Интернет-технологиялармен жұмыс жасау дағдыларына баса назар аудару қажет. Андрагогикалық білім субъектілерінің тұлғалық және жасаралық ерекшеліктері мен олардың кәсіби бағыттылықтарын, әлеуметтік тәжірибелерін негізге ала отырып, ересектерді білім беретін оқытушының андрагогика, информатика және кәсіптік оқыту дидактикасын жетік білуін қамтамасыз ету міндеті

«Цифрлық андрагогика», «Цифрлық оқыту», «Ашық білім» курстарының пәнаралық құрылымын әзірлеумен байланысты.

Андрагогикалық білімнің стратегиясы мен тактикасын негіздеу оның заңнамалық-құқықтық, экономикалық, саяси, ғылымтанулық, философиялық, әлеуметтанулық, психологиялық, педагогикалық аспектілерді зерттеудің нәтижелерін саралау арқылы жүзеге асады. Андрагогикалық білімнің әлеуметтік әлеуеті ересек-білім алушының әлеуметтік жағынан көпшілікке танымал болуына, сапалы өмір сүру ұзақтығын қамтамасыз етуге, ал оның экономикалық әлеуеті ересек адамның, ересек тұрғындардың әл-ауқатының артуына, отбасының экономикалық мүмкіндіктерін тиімді қолдануға, цифрлық экономиканың дамуы мен экономикалық өсуге, адами ресурстарды және материалдық жағдайды жақсартуға деген тұлғалық ұмтылысына ықпал етеді. Ересектерге арналған білім оның рухани кемелденуінің қажетті шарты болуымен қатар кәсіби маман ретінде өзінің интеллектуалды, шығармашылық қабілеттерін дамытуға құзыреттілігін арттыра түседі, сондықтан да цифрлық технологиялар дәуірінің андрагогиканы дербес ғылым ретінде дамытуға тың серпін беретіні өркениеттер мен мәдениеттер әлемінің тұтастығын білдіреді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы № 827 қаулысы [Электрондық ресурс]: URL: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000827>.
2. ЕЭК, Группа Всемирного банка, «Цифровая повестка Евразийского экономического союза до 2025 года». Перспективы и рекомендации. - 2017.
3. Лис П.А. Направления и механизмы реализации Цифровой повестки ЕАЭС в Республике Беларусь / П.А.Лис, В.И.Слиж, В.А.Богущ // Цифровая трансформация. – 2018. - № 1 (2). - С.5-13.
4. Knowles M.S. *Andragogy in action*, San Francisco: Jossey-Bass, 1984.
5. John A. Henschke EdD. *A Global Perspective on Andragogy: An Update*" (2008). IACE Hall of Fame Repository. - 2008. - № 1.
6. Towner G. *Digital Reality: Knowledge as Set Construction*. – Archway Publishing, 2018.
7. Рукина Н.М. Формирование компьютерной грамотности взрослых в сфере дополнительного образования // Автореф. дисс. ... к.пед.наук. - Оренбург, 2010.
8. Морен Э. Образование в будущем: семь неотложных задач // Синергетическая парадигма. Синергетика образования. – М.: Прогресс-Традиция, 2007. – С.26-96.
9. Жан Ф. Математика: трансдисциплинарная концепция обучения в цифровых сетях // Непрерывное образование: XXI век. – 2016. – № 1(13).
10. Абылкасымова А.Е., Шишов С.Е. Оценка перспективных моделей развития педагогического образования для целей инновационного развития Казахстана: анализ международного опыта//Перспективы науки и образования. - 2015. - № 4(16). - С.50-55.
11. Savicevic D. M. *Adult Education: From Practice to Theory Building*. Studies in Pedagogy, Andragogy, and Gerontology 37. – Peter Lang Publishing, Inc., 275 Seventh Avenue, 28th Fl., New York, NY 10001-6708, 1999.

УДК [371.255:37]+378.637

¹Иванов В.Н., ²Якимов О.Г.

ЦЕЛЕВОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК ФАКТОР СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ В СИСТЕМЕ «ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ КЛАССЫ – ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ВУЗ»

*Россия, Чебоксары, Чувашский государственный педагогический университет
имени И.Я.Яковлева*

Аннотация

В статье проводится анализ системы непрерывного педагогического образования в России и педагогических классов как компонента этой системы. Обозначены основные проблемы организации непрерывного педагогического образования. Обоснована модель целевого обучения на основе добровольных договорных отношений как фактора эффективной подготовки педагогических кадров.

Ключевые слова: педагогическое образование, педагогические классы, целевое обучение, целевой прием, система распределения.

Аңдатпа

Мақала Ресейде үздіксіз педагогикалық білім беру жүйесін және осы жүйенің компоненті ретінде педагогикалық сыныптарды талдайды. Үздіксіз педагогикалық білім беруді ұйымдастырудың негізгі мәселелері көрсетіледі. Педагогикалық кадрларды тиімді оқыту факторы ретінде ерікті шарттық қатынастар негізінде мақсатты оқыту үлгісі негізделген.

Түйінді сөздер: педагогикалық білім, педагогикалық сабақтар, мақсатты оқыту, мақсатты қабылдау, тарату жүйесі.

Аңдатпа

The article analyzes the system of continuous pedagogical education in Russia and pedagogical classes as a component of this system. The main problems of the organization of continuous pedagogical education are indicated. The model of target learning on the basis of voluntary contractual relations as a factor in the effective training of teachers is substantiated.

Keywords: pedagogical education, pedagogical classes, target training, target admission, distribution system.

Современное состояние системы образования в Российской Федерации предъявляет особые требования к профессиональной подготовке учителя. Сегодня образовательные организации нуждаются в квалифицированных педагогических кадрах, подготовленных к работе условиях инновационного развития общества, уважающих, ценящих и любящих свой труд. Но, к сожалению, нередко в образовательные организации приходят учителя, не готовые к профессиональной деятельности, более того, зачастую со временем некоторые из них получают разочарование от выбранной профессиональной деятельности, профессиональной образовательной организации, где они когда-то получили высшее образование и квалификацию учителя. В связи с этим, на наш взгляд, в настоящее время особую актуальность приобретает система непрерывного педагогического образования, особенно на ее первом уровне, когда происходит профессиональное самоопределение учащихся в условиях общеобразовательных организаций, где у них формируется профессиональное предпочтение к профессии учителя. От того, насколько правильно и эффективно в общеобразовательной организации будет организована работа с учащимися по профессиональному самоопределению в качестве учителя, в последующем зависит, получит ли школа в итоге учителя, готового к профессиональной деятельности и ценящего и уважающего свой труд.

Целью нашего исследования явилось изучение исторического опыта организации непрерывного педагогического образования в России и выявление путей его совершенствования в современных условиях.

Для достижения поставленной цели использовались теоретические методы исследования: анализ психолого-педагогической литературы по изучаемой проблеме, синтез информации о педагогических классах в системе непрерывного педагогического образования.

Материалом для исследования явились научные труды отечественных ученых, посвященные проблеме педагогических классов и организации непрерывного педагогического образования.

Система непрерывного педагогического образования включает в себя следующие составляющие:

- допрофессиональное образование (этап профессионального просвещения – знакомство с содержанием профессии педагога, профессиональными требованиями к педагогу, возможностями получения данной профессии, получение первоначальных профессиональных умений и навыков, педагогического опыта и пр.);

- профессиональное образование (этап собственно профессионального педагогического образования (среднее или высшее профессиональное педагогическое образование) – овладение профессиональными компетенциями, необходимыми для осуществления самостоятельной педагогической деятельности);

- этап профессионального совершенствования (дополнительное педагогическое образование (повышение квалификации) – совершенствование профессиональных знаний, умений и навыков, профессионально- и личностно-значимых качеств). Данный этап может включать и профессиональную переподготовку, если педагогу в дальнейшем в силу каких-либо обстоятельств приходится сменить профиль педагогической деятельности [1].

Допрофессиональное образование включает в себя образование в дошкольных образовательных и общеобразовательных организациях. В свою очередь, в некоторых общеобразовательных организациях открываются педагогические классы, ориентированные на работу по профессиональному самоопределению школьников на учительские профессии.

В педагогической энциклопедии педагогические классы трактуются как дополнительные классы в средних женских учебных заведениях дореволюционной России для подготовки учительниц начальных школ [3].

Остановившись на истории организации педагогических классов как формы профориентации на учительские профессии в общеобразовательном учреждении, следует отметить, что впервые систематическая работа по профориентации молодежи на учительские профессии упоминается в 1848 году, когда мещанская половина Смольного института благородных девиц была преобразована в Александровское училище, где в том же году открылись педагогические классы. Уже с первых лет существования педагогических классов в их программу была включена педагогическая практика, которая представляла собой попечение старших воспитанниц над младшими с целью формирования опыта воспитания детей [8].

Большое распространение педагогические классы получили в России в конце 80-х – начале 90-х гг. XX века. К этому времени их насчитывалось более 500 по всей стране. Появление такого большого количества подобных классов было вызвано дефицитом педагогических кадров и достаточно низким конкурсом на педагогические специальности в высших учебных заведениях страны. К тому же Госкомитет по образованию СССР издал приказ о предоставлении выпускникам педагогических классов льгот в виде зачисления без экзаменов в вузы как абитуриентов целевого набора [6].

При этом педагогические классы создавались для целенаправленной профессионально-педагогической ориентации старшеклассников, формирования у них устойчивого интереса, умений и навыков педагогической деятельности. Сами педагогические классы открывались в средних общеобразовательных школах при наличии в них соответствующей материально-технической базы и высококвалифицированного, творчески работающего педагогического коллектива. Педагогические классы численностью не более 25 человек комплектовались из выпускников девятых классов школ города, района, которые проявляли склонность к профессии педагога. Ответственность за комплектование педагогических классов возлагалась на педагогические коллективы школ, районные, городские отделы народного образования. Педагогическим коллективам, руководителям рекомендовалось принимать в эти классы юношей и девушек с учетом их общественно-педагогической активности, организационных и коммуникативных способностей, уровня учебной подготовки. Зачисление в десятые педагогические классы проводилось приказом директора общеобразовательной школы по рекомендации педагогического совета школы и на основании заявления учащегося, документа об окончании неполной средней школы, итогов собеседования с учащимися и их тестирования [5].

В целях эффективной организации довузовской подготовки, обеспечения развития личности школьников педагогических классов школ, качественной подготовки учеников педагогических классов к поступлению в педагогический вуз было организовано взаимодействие «школа-вуз» [5].

В итоге педагогический класс представлял из себя особую форму организации довузовского профотбора учащихся к педагогической деятельности, при которой основным условием безошибочного самоопределения старшеклассников являлась педпрактика в подшефных начальных классах, общение с детьми, после чего и принималось окончательное решение: связывать в дальнейшем свой выбор с профессией педагога или поступать в другой вуз.

В случае поступления школьника в вуз по педагогическому направлению его впоследствии ожидала система распределения, которая в целях трудоустройства выпускников была призвана направить их для работы в отдаленные районы страны. Причем эта система не всегда учитывала интересы самого выпускника университета, а прежде всего была направлена на удовлетворение потребностей в кадрах отдаленных районов, кроме того, предполагалось, что молодой человек будет вести активную пропагандистскую и организационную работу в идеологическом направлении на местах [2].

На сегодняшний день существует достаточно успешная практика организации педагогических классов в Республике Татарстан. Более того, здесь на уровне республики принят нормативный документ, позволяющий общеобразовательным организациям проводить работу по организации педагогических классов [4].

В Чувашской Республике на текущий момент в 17 общеобразовательных организациях имеются педагогические классы. Это МБОУ «Средняя общеобразовательная школа № 7» г.Канаша, МБОУ «СОШ № 50» г.Чебоксары, МБОУ «Батыревская СОШ № 1» Батыревского района, МБОУ «Среднетатмышская общеобразовательная средняя школа» Канашского района, МБОУ «Калайкасинская СОШ им. А.Г.Николаева» Моргаушского района, МБОУ «Яльчикская СОШ» Яльчикского района, МБОУ «Шемуршинская СОШ» Шемуршинского района, МБОУ «Гимназия № 1» г.Ядрина, МБОУ «Янтиковская СОШ» Янтиковского района, МБОУ «Юманайская СОШ им.С.М.Архипова» Шумерлинского района, МБОУ «Чурачикская СОШ» Цивильского района, МБОУ «СОШ п.Опытный» Цивильского района, МБОУ «Цивильская СОШ № 2» Цивильского района, МБОУ «Цивильская СОШ № 1 им.М.В.Силантьева» Цивильского района, МБОУ «Алтышевская СОШ» Алатырского района, МБОУ «Шоршельская СОШ им. летчика-космонавта А.Г.Николаева» Мариинско-Посадского района, МБОУ «Красночетайская СОШ» Красночетайского района. С этими организациями ЧГПУ им.И.Я.Яковлева заключил соглашения о сотрудничестве, в рамках которых оказывает им методическое сопровождение деятельности педагогических классов.

Существующая сегодня система целевого обучения и целевого приема изначально была призвана заменить систему распределения кадров в СССР и тем самым обеспечить регионы специалистами. Мало того, с повышением конкуренции при поступлении в топовые вузы целевой набор стал «лазейкой» для обеспечения возможности попасть в эти вузы абитуриентам с низкими результатами ЕГЭ, так как для целевиков установлен отдельный конкурс и, как правило, проходные баллы там значительно ниже, чем в общем конкурсе. Никаких критериев отбора претендентов на целевое обучение нет. Не является тайной, что часто целевиками становятся дети «нужных» людей. Проще говоря, целевой набор во многом является относительно легким способом попасть на бюджетное место в университет. Стоит ли удивляться, что очень малый процент выпускников вузов, которые обучались по целевому приему, возвращались в «родные пенаты» [7].

Выходом из сложившейся ситуации мы видим целевое обучение на основе договорных отношений между работодателем, студентом и университетом. Работодатель, заинтересованный в квалифицированных кадрах, обращается к студенту 2 или 3 курса обучения и предлагает ему возможность трудоустроиться после завершения обучения. При этом работодатель за счет собственных средств предлагает студенту пройти профессиональную переподготовку, оплачивает ему проезд на практику в предполагаемое место работы, стипендию и иные установленные в рамках договора выплаты. И это оправданно, так как в результате работодатель получает мотивированного на профессиональную деятельность работника. Преимущество такой модели целевого обучения

мы прежде всего видим в договорных отношениях между студентом и работодателем, в основе которых лежат взаимовыгодные интересы обеих сторон: работодатель заинтересован в квалифицированном работнике, мотивированном на профессиональную деятельность, студент – в работе, интересной и «по душе», с возможностью реализации профессиональных замыслов и интересов.

В современных условиях при подготовке педагогических кадров целесообразно делать упор на исторический опыт целевой подготовки педагогов и обеспечить работу педагогических классов в рамках действующей нормативно-правовой базы с учетом договорных отношений между студентом, университетом и работодателем.

Список использованной литературы

1. Ипполитова Н.В. Система непрерывного педагогического образования. Вестник ЮУрГУ. Серия: Образование. Педагогические науки. - 2018. - Т.10. - № 1. - С.6-12.

2. Конохова А.С. «И нам в ответ раздаются назначения по городам областного значения...»: система распределения выпускников вузов в СССР в годы хрущевской «оттепели». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/i-nam-v-otvet-razdayutsya-naznacheniya-po-gorodam-oblastnogo-znacheniya-sistema-raspredeleniya-vypusknikov-vuzov-v-sssr-v-gody> (дата обращения: 08.09.2018).

3. Педагогическая энциклопедия. - Т.3. - М.: Советская Энциклопедия, 1996.

4. Приказ Министерства образования и науки Республики Татарстан от 26 сентября 2005 г. N 1108/5 «О создании педагогических классов (педагогических групп) в системе образования Республики Татарстан» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://docs.cntd.ru/document/917019135> (дата обращения: 06.09.2018).

5. Ревякина В.И. Начальная ступень в системе непрерывного педагогического образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/nachalnaya-stupen-v-sisteme-nepneryvnogo-pedagogicheskogo-obrazovaniya> (дата обращения: 06.09.2018).

6. Ревякина В.И. Проблемы подготовки и переподготовки учителей к руководству деятельностью педагогических классов // Вестник Томского государственного педагогического университета. – 1999. – № 5 – С.19-21.

7. Решит ли проблему с кадрами целевое обучение [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ug.ru/archive/73077> (дата обращения: 08.09.2018)

8. Шленев А.К. Педагогический класс как субъект воспитательной системы: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01/ Александр Константинович Шленев. – Ярославль, 2000. – 220 с.

УДК 378.1

Вачкова С.Н.

ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ В ОБЛАСТИ ОЦЕНКИ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ НА УРОВНЕ МАГИСТРАТУРЫ

Россия, Москва, Московский городской педагогический университет

Аннотация

В статье описаны основные компоненты системы подготовки специалистов в области оценки качества образования в рамках магистратуры.

Ключевые слова: образование; оценка образовательных результатов; мониторинг качества образования; подготовка специалистов; траектории достижения образовательных результатов.

Аңдатпа

Макалада сипатталган саласында мамандар даярлау шеңберінде білім беру сапасын бағалаудың негізгі жүйе компоненттері магистратура.

Ключевые слова: білім алу; бағалаудың нәтижесі; оқытудың сапасын бақылау; дайындық мамандары; трендтерді қалыптастырудың білім беру нәтижелері.

Abstract

The article describes the main components of staff training system in the field of education quality assessment for the assessment and monitoring of educational results in the system of General education within the Master's program.

Keywords: education; assessment of educational outcomes; education quality monitoring; training; educational outcomes achievement track.

Россия и страны постсоветского пространства испытывают растущую потребность в специалистах в области оценки качества образования и измерения обучения. Это результат международной тенденции введения инструментов оценивания и классификации с целью сделать оценивание качества образования более объективным. Эта тенденция также поддерживается развитием направлений, указанных в Болонском процессе. Федеральная целевая программа развития образования на 2016-2020 годы в качестве одного из направлений определяет развитие общероссийской независимой системы оценки качества образования и образовательных результатов, основанной на принципах профессионально-общественного участия. В рамках решения задачи формирования востребованной системы оценки качества образования и образовательных результатов создается «национально-региональная система независимого мониторинга и оценки качества образования на всех уровнях» [1]. Развитие системы внешней оценки результатов предполагает создание широкого спектра новых инструментов и специальных процедур для оценки качества общего образования и внедрение нового инструментария на уровне отдельных образовательных организаций, муниципальных и региональных систем образования.

Решение этих задач требует подготовки профессиональных кадров, способных разрабатывать и распространять для использования качественный отечественный инструментарий (в том числе и на основе международных аналогов) для оценки качества общего образования. Одним из способов подготовки специалистов в области оценки качества образования может стать обучение магистрантов по программам в области оценки качества образования. При этом необходимо держать ориентацию содержания образовательной программы на подготовку специалиста, способного создавать и реализовывать эффективные механизмы оценки качества образования за счет формирования нового отношения участников образовательных отношений к качеству образования, процедурам и механизмам их измерения и оценки согласно базовым федеральным документам.

Образовательные программы в области оценки качества образования, реализуемые в Московском городском педагогическо университете (ГАОУ ВО МГПУ) – «Оценка и мониторинг образовательных результатов в системе общего образования» и «Управление системой оценки качества общего образования» – направлены на подготовку специалистов, обладающих компетентностью в разработке и проведении оценочных процедур в рамках современных представлений о качестве образования и способах его оценивания. Современные представления об оценке качества образования предполагают оценивание предметных и не предметных достижений учащихся, а также оценку образовательных условий. Одним из современных ориентиров в оценке качества образования являются ключевые компетентности, сформулированные в Детальной рабочей программе Евросоюза, воплощающие сложившиеся на сегодняшний день представления о новых основных умениях и их интеграции в учебные программы (вместе с традиционными умениями) на протяжении всей жизни.

Важнейшие из этих ориентиров нашли свое отражение в контрольно-измерительных материалах, разработанных под руководством А.Шляйхера для международного сравнительного исследования PISA (Programme for International Student Assessment), проходящего под эгидой Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР)

[2]. Понятие функциональной грамотности, лежащее в основе исследования PISA, предполагает оценку ключевых надпредметных компетенций на предметном материале.

Одним из методологических оснований современных представлений о качестве образования и способах его оценки является деятельностный подход и связанная с ним теория учебной деятельности (В.В.Давыдов, Д.Б.Эльконин, Б.Д.Эльконин, Г.А.Цукерман и др.), согласно которой приоритетными задачами общего образования являются формирование теоретических понятий и их рефлексивное использование, формирование умения учиться. В рамках деятельностного подхода под руководством П.А.Нежнова создан инструмент оценки образовательных результатов SAM (Student Achievements Monitoring) [3].

Цель подготовки специалистов в области оценки качества образования — формирование у обучающихся личностных качеств, общекультурных и профессиональных компетенций, позволяющих им на основе владения технологиями разработки, проведения и анализа оценочных процедур в области оценки качества образования создавать современный инструмент для оценки образовательных результатов и внедрять его в практику работы образовательных организаций.

Программы обучения специалистов в области оценки качества образования направлены на подготовку специалистов:

- способных проектировать системы оценки качества образования в рамках образовательных организаций, включая системы учительского оценивания (формирующего, тематического и итогового), системы комплексной оценки образовательных результатов (предметных, метапредметных и личностных) в образовательной организации и системы внутреннего мониторинга качества образования в образовательной организации на уровнях дошкольного, начального общего, основного общего и среднего общего образования;

- способных к научно-исследовательской деятельности в области поиска новых способов оценки образовательных достижений и создания новых видов инструментария для оценки качества образования;

- способных разрабатывать по имеющимся моделям инструментария для оценки качества образования, обеспечивать методическое сопровождение внедрения оценочных процедур в практику работы образовательных организаций, проводить методический анализ результатов использования оценочного инструментария и разрабатывать методические рекомендации по совершенствованию процесса обучения на основе анализа результатов оценочных процедур.

Успешно освоившие одну из программ выпускники способны самостоятельно разрабатывать инструменты оценки образовательных результатов, проводить научные исследования в выбранных областях, руководить работой по созданию системы оценки качества образования в образовательных организациях. Достижение образовательных результатов обеспечивается выбором содержания изучаемых дисциплин, современных методов обучения и эффективных форм организации процесса обучения.

Программа также включает в себя подборку наиболее значимых мероприятий по проблемам и направлениям развития в сфере оценки образования (конференции, семинары, презентационные лекции, встречи с экспертами). Обязательное посещение открытых мероприятий в рамках магистратуры дает возможность сформировать представление о реальном существующем экспертном сообществе в сфере оценки качества образования, участвовать в открытых дискуссиях по проблематике и сформировать представление о направлении собственного интереса в рамках проблематики. Траектория достижения образовательных результатов согласно образовательной программе должна включать такие формы работ, как самостоятельная работа, практика, научно-исследовательская работа, итоговая аттестация.

В соответствии с ФГОС ВО и Федеральным законом от 29 декабря 2012 г. № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации» процесс оценки качества освоения обучающимися образовательных результатов должен включать текущий контроль успеваемости, промежуточную и государственную итоговую аттестацию обучающихся.

Разработанный инструментарий оценки образовательных достижений магистрантов обеспечивает дифференциацию обучающихся по не менее чем трем уровням сформированности компетенций, соединяющих в единое целое результаты обучения и личностного развития в соответствии с планируемой в рамках данной магистерской программы моделью компетенций будущего специалиста. При этом рекомендуется использоваться шкала оценки компетентностей с выделением трех уровней: диапазон минимальной, базовой и высокой компетентности.

В отличие от когнитивных результатов обучения, численной модели оценки уровня сформированности компетенций на настоящий момент не существует. Поэтому используются многостадийные измерения, включающие несколько оценочных средств и этапов их применения. Такой пошаговый метод при оценивании компетенций предусматривает измерения в рамках критериально-ориентированного подхода. Например, пороговый уровень в диапазоне минимальной компетенции может определяться при помощи письменного теста, проверяющего совокупность знаний и умений; пороговый уровень в диапазоне базовой компетентности — при помощи компетентностно-ориентированного измерителя, включающего преимущественно задания со свободно конструируемыми ответами; пороговый уровень для диапазона высокой компетентности может оцениваться с использованием кейса или структурированного интервью.

Инструментом учета и контроля качества освоения обучающимися основной образовательной программы является балльно-рейтинговая система. При проведении промежуточной аттестации приоритетной является форма междисциплинарного экзамена, который обеспечивает аттестацию по нескольким дисциплинам (или по модулю в целом), формирующим группы профессиональных компетенций, проявляющихся в одной из областей профессиональной деятельности будущего специалиста. Содержание и процедура такой аттестации носят междисциплинарный теоретико-методологический характер и соответствуют дисциплинам учебного плана модуля. Содержание междисциплинарной аттестации определяется на базе рабочих программ и фонда оценочных средств дисциплин образовательного модуля и отбирается таким образом, чтобы обеспечить оценку сформированности общекультурных и общепрофессиональных компетенций.

Государственные аттестационные испытания включают государственный экзамен и защиту выпускной квалификационной работы. Приоритетной тематикой магистерских диссертаций являются исследования, посвященные полному циклу оценочной процедуры. При этом оценочные процедуры предназначены для общего образования и направлены на оценку образовательных результатов в соответствии с ФГОС выбранного уровня общего образования. Выбор оцениваемого конструкта осуществляется магистрантом исходя из базового образования и выявленных в процессе обучения образовательных приоритетов. Такая модель магистерского исследования требует от магистрантов трудовых действий, выполняемых разработчиками инструментария и специалистами по технологии проведения оценочных процедур в процессе оценки качества образования. Уровень овладения основными компетенциями, на формирование которых и нацелена данная магистерская программа, магистранты демонстрируют в процессе проведения исследования, написания текста диссертации и в ходе ее защиты. Более подробно система подготовки описывается в статье «Подготовка специалистов по оценке и мониторингу образовательных результатов в системе общего образования» [4].

В 2018 году проведена адаптация магистерской программы в области оценки качества образования в соответствии нормативными правовыми актами Республики Казахстан и запланировано внедрение сетевой программы на базе Казахского национального педагогического университета имени Абая совместно с ГАОУ ВО МГПУ. Расширение и распространение существующей программы магистратуры в области педагогических измерений и оценки позволит частично решить проблему дефицита в специалистах в области измерения и оценки качества образования в России и Центральной Азии.

В странах СНГ прослеживается тенденция к построению эффективных систем оценки

качества образования, включающих в себя разные по целям и задачам элементы: национальные экзамены (для итоговой аттестации и/или вступительных испытаний в вузы), национальные мониторинги, международные мониторинговые исследования, внутришкольное и внутриклассное оценивание. Отмечается постепенный переход от проведения процедур разового оценивания к системе непрерывного оценивания, что дает возможность проследить тенденции в системе образования, увидеть и проанализировать эффекты от произведенных изменений.

В условиях происходящих изменений в сфере образования обмен и распространение опыта между странами постсоветского пространства, как наиболее близкими по социально-экономическим условиям, а также по сложившимся традициям и особенностям менталитета, представляется значимым и для построения системы оценки качества образования.

При формальной схожести общих принципов построения, реализуемых национальными командами при проведении национальных экзаменов, каждая страна разрабатывает свои подходы, применяет свои организационно-технологические приемы. Общей особенностью создаваемых систем национальных экзаменов стран постсоветского пространства является обеспечение преемственности между общим и высшим профессиональным образованием, создание условий для проведения таких экзаменов. При этом международные исследования (TIMSS и PISA), в которых регулярно принимают участие страны вузов-партнеров проекта, обнаруживают недостаточный уровень функциональной грамотности обучающихся и обращают внимание на проблему недостаточного внутришкольного и внутриклассного оценивания как важного элемента системы оценки качества образования.

Таким образом, системы оценки качества образования вузов-партнеров как и в России нуждаются в специалистах, способных к анализу отечественной и международной практики развития функциональной грамотности школьников, реализации механизмов ее развития, подготовке учебно-методического обеспечения образовательной деятельности в этом направлении, проектированию и разработке элементов системы оценки и мониторинга качества образования. Международное сотрудничество вузов с целью подготовки квалифицированных кадров в сфере оценки качества образования позволит рассмотреть более подробно опыт:

- *России* по разработке, организации и внедрению Единого государственного экзамена (ЕГЭ); по проведению национальных исследований качества образования (НИКО), как регулярных мониторинговых исследований, целью которых является анализ текущего состояния системы образования и формированию программ ее развития; отдельных успешно внедряемых в российских школах инструментов по оценке качества образования, например, Шкала оценки образовательной среды в детских садах (ECERS), Шкала оценки образовательной среды школы (SACERS), тестовый инструмент для диагностики учебно-предметных компетенций (SAM);

- *Казахстана* в построении Национальной системы оценки качества образования, взаимодействия с институтами, ведущими разработку, сопровождение и внедрение элементов системы оценки качества образования, внедрения Единого национального экзамена.

Список использованной литературы

1. Федеральная целевая программа развития образования на 2016–2020 годы (утверждена постановлением Правительства Российской Федерации от 23 мая 2015 г. № 497) [Электронный ресурс]: URL: http://минобрнауки.рф/documents/5930/file/4787/FCPRO_na_2016-2020_gody.pdf.
2. Шляйхер А. Экономика знаний: почему образование - ключ к успеху Европы // Вопросы образования. - 2007. - № 1. - С.28-46.
3. SAM. Инструмент мониторинга учебных достижений школьников / Под ред. П.Г.Неждова, Е.Ю.Кардановой. - М., 2011. - 106 с.

4. Вачкова С.Н., Айгунова О.А. Подготовка специалистов по оценке и мониторингу образовательных результатов в системе общего образования // Вестник МГПУ. Серия: Педагогика и психология. - 2018. - № 1. – С.20-29.

ӘОЖ 378.091.3:070

¹Б.А.Тұрғынбаева, ²Г.С.Таженова

МЕДИАҚҰЗЫРЕТТІЛІК – ТҰЛҒАНЫҢ АҚПАРАТТЫҚ ЖӘНЕ ЖАҢА ЦИФРЛЫҚ КЕҢІСТІКТЕ ЕРКІН ӘРЕКЕТ ЖАСАУЫНА ҚАЖЕТТІ САПАСЫ

Қазақстан, Алматы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа

Мақалада ақпараттық және цифрлық қоғам жағдайында студенттердің медиақұзыреттілігін қалыптастырудың маңыздылығы ашылады. Олардың бұқаралық ақпарат құралдары өнімдерін сауатты тұтынуға қатысты жан-жақты дайындығын қамтамасыз ететін медиақұзыреттіліктерін қалыптастырудың теориялық және қолданбалы жолдары жайлы сөз етіледі.

Түйінді сөздер: БАҚ, Интернет, медиабілім, медиасуаттылық, ақпараттық қауіпсіздік.

Аннотация

В статье раскрывается важность формирования у студентов медиакомпетентности в условиях информационного и цифрового общества. Рассматриваются теоретические и прикладные подходы к формированию медиакомпетенций, обеспечивающие их всестороннюю готовность к использованию продуктов средств массовой информации.

Ключевые слова: СМИ, Интернет, медиаобразование, медиаграмотность, информационная безопасность.

Abstract

The article focuses on the importance of forming media competencies in informational and digital computing. Theoretical and applied approaches are formulated by the media, ensuring their use of mass media in the production of mass media.

Keywords: media, the Internet, media education, media literacy, information security.

Қоғамдық өмірде Интернетсіз экономиканың бірде бір саласы дами алмайды. Бұл ретте, елімізде қабылданған «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасында цифрландыруға күш салу адами капитал белсенді түрде дамитын, инновациялық экономиканы құру, 2050 - жылға қарай 30 дамыған елдің қатарына кіру және қоғам мен өндірісті қазіргі заманғы технологиялық әлемнен тысқары қалмайтындай жаңарту секілді негізгі өршіл мақсаттарға қол жеткізу үшін іске асыруға қажетті бір-бірімен байланысты шаралар кешенін іске асыруды болжамдайды» - делінген [1].

Дәл осындай әлемдік трендтен қалыспау – мемлекет алдындағы маңызды міндет. Әлбетте, аталған бағдарламаның табысты жүзеге асуы халықты көптеп тартумен тікелей байланысты болғандықтан, бұл процесте бұқаралық ақпарат құралдарының рөлі аса зор. Бүгінде БАҚ жан - жақты дамыған тұлға қалыптастырудың басты шарттарының бірі. Себебі: радио, теледидар, бейнематериалдар, баспасөз, Интернет арқылы ағылып келіп жатқан ақпараттар адамдардың көру, есту рецепторларына әсер ете отырып тұлғаны тәрбиелейді, білімдендіреді, дамытады. Заманауи БКҚ көмегі арқылы медиамәдениет адамның өзін-өзі танытуына, оның қоғамдық өмірге қатысуына, барлық мүмкін әлеуметтік рөлдерді игеруіне және т.б. ықпал етеді. Ақпараттық технологиялардың заманауи дәуірінің өнімі ретінде, медиамәдениет әртүрлі әлеуметтік топтардың ақыл-ойына, эмоцияларына, өз бетімен шығармашылық және сыни ойына, құндылық бағдарлары мен нанымдарына әсер етеді.

Дегенмен ақпараттардың жағымды және жағымсыз типтері де болатынды жасырын емес. Жасөспірімдермен қатар, студенттер аудиториясы да, дүниені сан-алуан факторлар мен жаһанды позициялардың тұтас және бөлінбейтін бөлшегі ретінде әлемді қабылдау

тереңдігінің психологиялық ұқсастығына байланысты аталмыш жағымсыз құбылыстарға барынша ұшырағыш тобы болып табылады.

Қазіргі кезде діни экстремизмді уағыздаушы түрлі күштер, теріс пиғылды топтар осыны пайдаланып өздерінің бұрыс саясатын жүзеге асыруда. БАҚ өнімдерін тұтынушы жастар арасында шынайы өмірден гөрі көгілдір экранның арғы жағындағы қызылды - жасылды «қызықтан», кейбірі тірі пендемен араласпай, күндіз-түні теледидар мен компьютерден бас алмай бар қызығын содан тауып, тәуелді болғандар қатары күн санап артуда. Ал бұл қатерлі психикалық ауру болып табылады.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев: «Баспасөз, әсіресе, электронды баспасөз, бүгінгі таңда Қазақстанның ақпарат кеңістігінде қалыптасқан үйлесімсіздіктерді дұрыс бағалай алмай, олардың шешімін таба алмай отыр. Қазір Республикамыз алыс және таяу шет елдерден жетіп жатқан теле және радио бағдарламалары нәсерінің астында қалды. Оларды ешкім талдап жатқан жоқ» – деп атап көрсетеді [2].

Осыған байланысты мемлекет пен қоғам, билік пен халық, БАҚ пен адамдар арасындағы коммуникация барысында көрініс табатын медиабілімнің нәтижесі медиақұзыреттілікті қалыптастырудың маңыздылығы арта түседі. Себебі ХХІ ғасыр адамы үшін масс медиа мен таратылып жатқан ақпаратты түсініп дұрыс баға бере білу - оқи және жаза алу сияқты сауаттылықтың бір түрі болып табылады.

Көтеріліп отырған БАҚ немеме медиа өнімдерін тұтынушы ретіндегі сауаттылық А.Силвэрбл ұсынған «Медиасауаттылық элементтері» төмендегідей сипатталады:

- аудиторияның медиа мазмұны туралы тәуелсіз пайымдауларын жетілдіруге мүмкіндік беретін сыни ойлау қабілеттілігі;

- жалпы коммуникация үрдісін түсіну;

- медианың тұлға мен қоғамға ықпал етуін түсіну;

- медиамәліметтерді талдай және сараптай алу біліктілігін дамыту;

- қазіргі заман мәдениеті мен біздің өзіміздің түсінігімізді қамтамасыз ететін «мәтін» ретінде медиа мазмұнын қарастыру деп қарастырады [3].

Олай болса, медианы тұтыну тұрғысынан сауатты болу дегенді осы салаға қатысты белгілі бір дәрежеде білімі бар, медиамәтіндерді оқып, текст тәркініне терең бойлай алу, ой түйіп қажетіне жарата білу немесе бас тартуға ерік - жігерінің жетуі деп түсінуге болады. Мұны басқаша медиақұзыреттілік деп атауға болады.

Еуропа парламентінің осы мәселеге қатысты қабылданған қарарында медиақұзыреттілік деп, медианы жеке мақсатқа ешкімнің көмегінсіз пайдалана, әртүрлі медиаөнімдерінің мазмұнына сыни баға бере алу, оны контексіне қарамай тарата және жасай алу деп түсіндіріледі [4].

Ресей медиапедагогы А.В.Федоров тұлғаның медиақұзыреттілігін - медиамәтінді әртүрлі формада, жанрларды таңдауға, пайдалануға, сыни талдауға, медианың социумда әрекет етуінің күрделі үрдістерін талдауға ықпал ететін оның уәждері, білімдері, біліктіліктері мен қабілеттерінің: уәждік, баланыстық, ақпараттық, перцептивтік, түсіндіру, бағалау, практикалық-операциялық / әрекеттік, креативтік сияқты көрсеткіштерінің жинақтамасы ретінде анықтайды [5].

Г.Тулодзика медиақұзыреттілікті «медиатехнологияларды мағыналы таңдау және пайдалану, өзінің медиамәтіндерінді жасау және тарату, медиадизайнді білу, медианың ықпалын тану және талдау, медианы өндіру және тарату талаптарын бағалау» ретінде анықтайды [6]. К.П.Тройманн, У.Зандер мен Д.Майстер медиақұзыреттілікті «тұлғаның медиамен жұмыс істеу бойынша жеке қабілеті, оны тұлғаның өзі әлеуметтендіру факторлары мен педагогикалық көмек ықпалымен жетілдіреді» - деп сипаттайды [7].

Ұғымның саяси өрісінің осындай біртекті еместігіне байланысты, Х.Гапски: «медиақұзыреттілік – индивидуумның техникалық медианы коммуникация саласына тиімді енгізу біліктілігіне, сондай-ақ медианың ықпалын түсініп, ақпараттық қоғамда өмір сапасын жақсарту мақсатында осы әсерге кедергі жасай алуға негізделген тұлғаның немесе әлеуметтік жүйенің өзін-өзі ұйымдастыру мүмкіншілігі» - деген анықтама береді [8].

Бұл түсіндірмелерден медиақұзыреттіліктің жан – жақты сипатталғандығын және ең бастысы оларда тұлғаның құзыреттілігінің бұл түрін қазіргі ақпараттық қоғамда өмір сүретін әрбір адамға қажетті сапа екендігінен хабар береді.

Зерттеу мәселесіне қатысты еңбектерді талдай келе, біз студенттің медиақұзыреттілігін – *БАҚ мәтіндерін, Интернет материалдарын, саналы қабылдау, оларды сыни талдау, дұрыс таңдау, баға беру, негізінде қолдануына ықпал ететін, нәтижесінде медиапайдалануға деген ақылға салынған, салмақты мотивтерді, ақпараттық қауіпсіздікті, психологиялық тұрақтылықты қамтамасыз ететін білімдер, біліктер, дағдылар қасиет - сапалар жиынтығы* деп түсінеміз.

Ғалымдар берген түсіндірмелердегі медиақұзыреттілік тұлғаның ақпараттық кеңістікте еркін әрекет жасауына қажетті сапасы деген пікірлерімен толық қосылатынымызды білдіреміз. Медиақұзыреттілік өмір бойғы міндет, өйткені коммуникативтік технологиялар үнемі ауысып жаңартып отырады. Сондықтан жаңа ақпараттық технологиялармен жұмыс істеу және пайда болатын мүмкіншіліктерді пайдалану үшін, қызметте олардың көмегі арқылы өз құзыреттілігінді, заман ағымынан қалмағаныңды көрсету үшін үнемі қайтадан оқып, білімді толықтырып, жаңартып отыру керек болады деген пікір білдіреміз.

Медиақұзыреттілік туралы сөз қозғағанда, оның құрылымы жайында тоқталмау мүмкін емес. Біздің ойымызша ол: медиабілім, медиасын, медиақабылдау, медиатұтынудан тұрады. Ендеше олар жайлы мыналарды айта кетейік.

1. Медиа білім. Медиабілім - оқушылар, студенттер мен ересектердің бұқаралық байланыс заңдылықтарын оқып білуге бағытталған білім саласы. Негізгі міндеті - жас ұрпақты қазіргі ақпараттық заман талаптарына, түрлі ақпаратты қабылдау мен талдауға дайындау, адамды оны түсінуге, оның психикаға әсерін білуге үйрету, байланыстың вербальдік емес формалары негізінде, техника құралдар мен қазіргі ақпараттық технологиялар көмегімен қарым-қатынас жасау тәсілдеріне үйрету.

Өскелең ұрпаққа медиабілім беру мәселесін дұрыс шешудің бірден-бір жолы – бұқаралық ақпарат құралдары өнімдерімен сауатты жұмыс жасай алатын болашақ мұғалімдерді дайындау болып табылады. Бұл – медиасауаттылық пен медиамәдениеттің бастауы деп түсіну керек.

2. Медиасын. «Krinein» сөзі ең басында «ажырату» дегенді білдіреді және бар білім мен тәжірибені үнемі зерделеуге бағытталған тәсілдермен жүреді: біріншіге медиасынның *сараптамалық ішкі* деңгейі жатқызылады. Әдетте, сын айтуға үшін қиын қоғамдық мәселелер қамтылады. Тура сол сияқты білімге де сараптамалық тәсілмен қарау керек, меншікті телевизиялық бағдарламалар негізінен жарнама арқылы қаржыландырылады және бұл бағдарлама құрылымы мен мазмұны да сөзсіз өз нәтижесін береді.

Сараптамалық тәсіл, сынсыз медиалық жаңалықтарды қабылдамайтын негізгі білімді игеру дегенді білдіреді.

Рефлексивті деңгей, әр адам өзінің сараптамалық және басқа білімдерін өзімен және өзінің жеке қылықтарымен салыстыра білуі керек, деген ойға әкеледі. Сараптамалық және рефлексивті қабілет, сараптаушылық ойды рефлексивті қатынаспен келістіретін және оларды әлеуметтік жауаптылар деп анықтайтын этикалық жанасудың деңгейін қамтиды.

3. Медиақабылдау. Бұл термин, медианың үнемі өзгеріп отыратынын білдіреді. Бірақ ол тек техникалық жағынан ғана емес (киберкеңістіктің жаңа әлемдері), сондай-ақ мазмұндық жағынан да, бұл ретте бағдарламалық жасақтама бейнелі жаңа мазмұн енгізу мүмкіншілігін ұсынады. Бұл жерде де, екі кіші деңгей бар: өзгерістер, қабылданған логика ішінде медиажүйені әрі қарай дамытатын инновациялық және эстетикалық нұсқаларды бөлу, коммуникативтік күнде қайталанатын істер шекарасы арқылы өтуді қамтамасыз ететін креативті деңгейлер.

4. Медиатұтыну. Осы тұста «тұтыну» ұғымының мәніне тоқтала кету жөн болады. Тұтыну өндіріс циклінің ақырғы кезеңі, оның қорытынды сатысы: өнімді, игіліктерді, тауарларды, көрсетілетін қызметтерді қоғамдық қажеттердің қанағаттандырылуы үшін пайдалану. Тұтынылатын игіліктердің арналу мақсатына қарай өндірістік тұтыну, (өндіріс

үдерісінде ресурстарды) және өнімді (тауарларды, бұйымдарды) пайдалану болып бөлінеді. Сонымен қатар, жеке бастың тұтынуына қажетті материалдық игіліктер мен әртүрлі әлеуметтік көрсетілетін (білім беру, ғылым, ақпарат алу, денсаулық сақтау, басқару, т.б.) қызметтерді қамтиды. Біз қарастырып отырған бұқаралық ақпарат құралдары өнімдерін тұтыну да адамның қажеттіліктерін қанағаттандыру міндетін атқарады.

Жоғары оқу орынының студенттерге медиа білім беру мүмкіндіктері мол. Осыған қарамастан, бұқаралық ақпарат құралдарын саналы пайдалануға жастарды, оқушыларды даярлауға деген білімдік қажеттіліктің бар екені даусыз. Солардың бірі студенттердің медиақұзыреттілігін қалыптастырудың шарттарын іздестіруге деген қажеттілік. Кәсіби дайындық үрдісінде ЖОО студенттерінің медиақұзыреттілік деңгейін көтеруге ықпал ететін педагогикалық шарттар кешенін құру барысында: біз, қоғамның жоғары кәсіби мектепке әлеуметтік тапсырысын; ЖОО-дағы оқу-тәрбие үрдісінің ерекшелігі мен зерттеліп отырған біліктіліктерді қалыптастыру үшін пайдалану мүмкіншіліктерін; құзыреттілік тұғырлардың жетекші идеясын ескердік. Жоғарыда айтылғандарға байланысты, біз студенттердің медиақұзыреттілігін қалыптастырудың шарттарының келесі кешенін анықтадық:

- студенттердің медиақұзыреттілігін қалыптастыруды әдіснамалық әрекеттік, құзыреттілік, аксиологиялық, семиотикалық тұғырларының бірлестіктігінде жүзеге асыру;
- студенттердің медиаөнімдерді тұтынуға сыни көзқарасын қалыптастыру;
- медианың сананы билеушілік (манипуляциялық) тәсілдерін білу;
- студенттердің медиамәтіндерді қабылдау және түсіну үрдісін технологиялық қамтамасыз ету.

Шарттардың алғашқысы *әдіснамалық*, одан кейінгісі *психологиялық*, үшіншісі және төртіншісі *әдістемелік, технологиялық* мәселелерді шешуді қарастырады. Олардың барлығы бір-бірімен өзара тығыз байланыса отырып, зерттеу мәселесін тиімді шешуге қызмет етуі ойластырылған. Тек осындай психологиялық және педагогикалық әрекеттерді мақсатты жүзеге асыру нәтижесінде, ақпараттық қоғамның әрбір мүшесінің қазіргі кездегі цифрлы технологиялар әлеміне ену құқығы сақталып, олардың қоғамдық өмірге еркін араласуы, ақпараттық қауіпсіздігі қамтамасыз етіледі. Бұлар - ашық, демократиялық, құқықтық мемлекет дамуының басты факторлары болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылдың 12 желтоқсанындағы № 827 қаулысымен «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы [Электрондық ресурс]: URL: <https://www.inform.kz/kz/ukimet-cifrlyk-kazakstan-memlekettik-bagdarlamasy-n-bekitti>.

2. Назарбаев Н.Ә. Біздің бағдарымыз - бірігу, қоғамдық прогресс және әлеуметтік серіктестік болуға тиіс // Егемен Қазақстан. – 1993, мамыр - 13.

3. Силвэрбл А. Silverblatt, A and Enright Eliceiri, E.M. (1997). Dictionary of Media Literacy. Westport, Connecticut - London: Greenwood Press, 234 p.

4. Резолюция Европарламента от 16 декабря 2008 года по медиаграмотности в мире цифровых технологий (2008/2129(INI)) European Parliament resolution of 16 December 2008 on media literacy in a digital world (2008/ 2129(INI)) [Электронный ресурс].

5. Федоров А.В. Технология развития медиакомпетентности и критического творческого мышления в процессе медиаобразования студентов: общие подходы / А.В.Федоров // Молодежь и общество. - 2007. - № 2. - С.112-135.

6. Tulodziecki G. Medienerziehung als Aufgabe des Deutschunterrichts.// Erlinger, H.-D. (Hrsg.) Neue Medien - Edutainment - Medienkompetenz. Deutschunterricht im Wandel. - München: Kopaд, 1997, S. 39-52.

7. Treumann K.P./Sander, U./Meister, D. u.a. (2007): Medienhandeln Jugendlicher. Mediennutzung und Medienkompetenz. Bielefelder Medienkompetenzmodell. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 808 S.

8. Gapski H. (Hrsg.): Leitbilder für die Wissensgesellschaft. Fallbeispiele, Strategien und Reflexionen. (=Schriftenreihe Medienkompetenz des Landes Nordrhein-Westfalen; Bd. 1).

Dusseldorf, München 2005. Darin: Medienkompetenz als Gegenstand von Leitbildentwicklung, 2005, S. 13-33.

УДК 354.32

Грень Л.Н.

ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ РАЗВИТИЕМ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: АНАЛИЗ ТЕМАТИЧЕСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

*Украина, Харьков, Национальный технический университет
«Харьковский политехнический институт»*

Аннотация

Осуществлен анализ тематической направленности диссертационных исследований по государственному управлению развитием последипломного образования как отечественных исследователей, так и исследователей других стран. Приведена классификация направлений исследования проблематики государственного управления развитием последипломного образования. Перспективными направлениями проблематики государственного управления функционирования и развития системы последипломного образования являются исследования основных нормативно-правовых актов (законов, постановлений, приказов, писем), регламентирующих деятельность учреждений системы последипломного образования; анализ международного опыта в решении актуальных задач, стоящих перед последипломным образованием.

Ключевые слова: государственное управление, последипломное образование, нормативно-правовые документы.

Аңдатпа

Диссертациялық зерттеулердің тақырыбы бойынша тақырыптық талдауды басқа да зерттеушілер ретінде последипломного білім беруді мемлекеттік басқару бойынша, сонымен қатар басқа елдердің зерттеушілері арқылы талдау жүргізілді. Жоғары оқу орнынан кейінгі білім беруді дамыту саласындағы мемлекеттік басқару саласындағы зерттеулер бағыттарының жіктелісі келтірілген. Жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру жүйесінің жұмыс істеуін және дамуын мемлекеттік басқару проблемаларының перспективалық бағыттары негізгі нормативтік құқықтық актілерді (заңдар, жарлықтар, бұйрықтар, хаттар) зерттеу болып табылады, жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының қызметін реттейтін; жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің өзекті мәселелерін шешудегі халықаралық тәжірибені талдау.

Түйінді сөздер: мемлекеттік басқару, жоғары оқу орнынан кейінгі білім, құқықтық құжаттар.

Abstract

The analysis of thematic orientation of dissertational researches on the state management of development of postgraduate education of both domestic researchers and researchers of other countries is carried out. The classification of directions of research in the field of public administration of the development of postgraduate education is given. Prospective directions of the problems of public administration of the functioning and development of the system of postgraduate education are the studies of the main normative and legal acts (laws, decrees, orders, letters) regulating the activity of the institutions of the postgraduate education system; analysis of international experience in solving urgent problems facing postgraduate education.

Keywords: public administration, postgraduate education, legal documents.

Последипломное образование входит в структуру образования Украины. В украинском законодательстве последипломное образование определяется как специализированное совершенствование образования и профессиональной подготовки граждан путем углубления, расширения и обновления их профессиональных знаний, умений и навыков или получения другой специальности на основе полученного ранее высшего или профессионально-технического образования и практического опыта [1].

«Государственное управление образованием – особый вид профессиональной деятельности, направленный на систему образования с целью обеспечения его жизнедеятельности, динамичного развития. Сутью управления образованием является целенаправленная деятельность государства по созданию социально прогностических,

организационно-правовых, кадровых, психолого-педагогических, материально финансовых и других условий, необходимых для оптимального функционирования и развития отрасли, реализации ее цели, перехода в качественно новое состояние и интеграции в европейского образовательного пространства» [2].

Анализ тематической направленности научной литературы по государственному управлению развитием последиplomного образования, как, например, высшего, профессионального (профессионально-технического), традиционно можно осуществить по таким направлениям: анализ научных статей, монографий, нормативно-правовых документов и т.п. Исходя из ограниченности объемов публикации нами было принято решение сосредоточить внимание на анализе тематической направленности диссертационных исследований отечественных и зарубежных ученых.

Проблемы государственного управления развитием образования Украины, и последиplomным образованием, в частности, постоянно находятся в центре научных поисков отечественных ученых по государственному управлению: С.Домбровской, В.Садкового, В.Мороза, С.Мороз, Л.Майбороды, В.Лугового и других. «В настоящее время во многих работах, посвящённых образовательной проблематике, отмечается системный характер непрерывного образования, в том числе непрерывного профессионального образования» [3, С.6].

Традиционно проблемы развития последиplomного образования в рамках отечественной научной мысли рассматриваются в границах исторической, педагогической, экономической наук. Соответствующая проблематика, с точки зрения на её глобальный контекст и практическую значимость, постоянно пребывает в фокусе научного внимания зарубежных ученых.

Наиболее интересными работами соответствующей содержательной направленности являются исследования таких зарубежных ученых, как: А.Монобаевой «Государственное регулирование системы послевузовского бизнес-образования Республики Казахстан: проблемы и пути совершенствования» (6D010300 – государственное и местное управление), (проведено комплексное исследование рынка бизнес-образования в Республике Казахстан; определены направления совершенствования казахстанского законодательства в области послевузовского бизнес-образования; разработан концептуальный подход к формированию системы государственного регулирования бизнес-образования в Республике Казахстан на основе концепции сетевого управления «Network Governance») [4]; Ю.Денисовой «Маркетинг последиplomного образования в системе социального управления» (22.00.08 – социология управления) (доказана функциональная необходимость участия как государства, так и элементов гражданского общества в управлении последиplomным образованием на сегодняшнем этапе развития России, в частности, для проведения политики в сфере занятости, организационного развития; создана классификация основных понятий маркетинга дополнительного профессионального образования с включением ряда новых компонентов: государства, потребителя как участника формирования маркетинговой политики; обоснован комплекс требований, предъявляемых к деятельности учебного заведения последиplomного образования и программам обучения с точки зрения различных субъектов управления – государства, организаций- заказчиков, учреждений образования, индивидов; определены главные направления прикладных исследований в данной области) [5]; Н.Хабибуллоева «Состояние, организация и управление последиplomной подготовкой врачебных кадров Республики Таджикистан и пути ее совершенствования» (14.00.33 – общественное здоровье и здравоохранение) (разработана новая форма управления последиplomным обучением врачей в Республике Таджикистан; на основе специально разработанного комплекса показателей проведена сравнительная оценка эффективности подготовки врачей центральных и местных учебных баз; разработанная и внедренная в практику форма управления последиplomным образованием в Республике Таджикистан поможет обеспечить организацию этого процесса на более высоком уровне, а также послужит моделью для стран СНГ) [6]; С.Филатова «Непрерывное профессиональное

образование в контексте экономики, основанной на знаниях» (08.00.01 – экономическая теория) (разработаны концептуальные основы формирования системы непрерывного профессионального образования в контексте теоретико-методологических оснований экономики знаний; раскрыт объективный механизм формирования непрерывного профессионального образования как новой образовательной модели, свойственной экономической системе, основанной на знаниях; теоретически обосновано и определено понятие непрерывного профессионального образования как социально-экономического феномена и социального института) [3].

По нашему мнению, интерес представляют диссертационные исследования таких ученых, как: В.П.Коваленко «Совершенствование механизма государственного управления последипломным образованием в Украине» (25.00.02 – механизмы государственного управления) (разработана адаптационная модель государственного управления последипломным образованием; в предлагаемой модели реализация властно-распорядительного воздействия субъекта государственного управления осуществляется в процессе действия интегративного механизма управления, который объединяет механизмы управления различной природы, имеющие специальное назначение; исследованы возможности внедрения данной модели и основные факторы, влияющие на этот процесс) [7]; М.Пахомовой «Совершенствование механизмов государственного управления профессиональным развитием педагогических работников в системе непрерывного образования» (25.00.02 – механизмы государственного управления) (обобщены теоретические подходы к профессиональному развитию педагогических работников как составляющей развития человеческих ресурсов и объекта государственного управления; определены принципы, механизмы и функции государственного управления в этой сфере; разработаны предложения относительно совершенствования нормативно-правового обеспечения профессионального развития педагогических работников, внедрения системы управленческого сопровождения на государственном, региональном и местном уровнях, применения мониторинга качества образования и мониторинга профессионального развития педагогических работников для принятия своевременных управленческих решений и корректировки деятельности субъектов профессионального развития) [8]; Т.Сорочан «Развитие профессионализма управленческой деятельности руководителей общеобразовательных учебных заведений в системе последиplomного педагогического образования» (13.00.04 – теория и методика профессионального образования) (проведена экспериментальная апробация системы развития профессионализма управленческой деятельности руководителей общеобразовательных учебных заведений в последиplomном педагогическом образовании; раскрыты особенности социально-педагогического контекста, которые обусловили профессионализацию управленческой деятельности руководителей общеобразовательных учебных заведений; проведено сравнение педагогической и управленческой деятельности, которое свидетельствует об их преемственности) [9]; С.Синенко «Развитие последиplomного педагогического образования в странах Западной Европы (Англия, Франция, Германия)» (13.00.04 – теория и методика профессионального образования) (исследованы теоретические идеи и практический опыт организации последиplomного педагогического образования в странах Западной Европы в 70-х годах – вначале XXI ст.; проведен теоретический анализ феномена последиplomного педагогического образования, показано развитие его концептуальных основ в условиях Англии, Франции, Германии; раскрыты особенности организации последиplomного педагогического образования в Англии, Франции, Германии и обоснованы общие тенденции его развития в западноевропейском контексте в 70-х годах XX - вначале XXI в.; разработаны рекомендации о перспективных путях использования европейского опыта последиplomного педагогического образования в Украине) [10]; А.Гуралюк «Управление заведением последиplomного педагогического образования с применением компьютерных технологий» (13.00.06 – теория и методика управления образованием) (диссертационное исследование посвящено проблеме создания научно обоснованной

прогностической модели управления заведением последипломного педагогического образования с применением компьютерных технологий для повышения эффективности управления; в работе выделен ряд проблем в управленческой деятельности заведений последипломного педагогического образования и обосновывается целесообразность построения прогностической модели управления заведением последипломного педагогического образования на основе системного подхода к управлению и использованию компьютерных технологий) [11]; Н. Пенцовой «Организационно-экономическое регулирование развитием последипломного педагогического образования в Украине» (08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством) (осуществлено теоретическое обобщение и предложено новое решение научно-практической задачи по совершенствованию организационно-экономического регулирования развитием последипломного педагогического образования в Украине; определены организационно-экономические рычаги государственного регулирования развитием последипломного педагогического образования, в основе которых поддерживающая, компенсационная и регулирующая деятельность, которая направлена на создание благоприятных условий для эффективного функционирования рынка и решения социально-экономических проблем; обоснована основная цель концепции государственного регулирования экономическим развитием последипломного педагогического образования: повышение конкурентоспособности, укрепление ресурсного потенциала, увеличение объемов инвестиций в образование, развитие человеческих ресурсов) [12].

Вместе с тем, не смотря на высокий уровень научной наработки по определенной проблематике, вопросы управления развитием последипломного образования предусматривают дальнейшие поиски совершенствования этой сферы на государственном уровне и являются открытыми для дальнейших научных разработок.

Принимая во внимание вышеизложенное, считаем возможным проработать классификацию исследований проблематики государственного управления развитием последипломного образования и сформулировать такие выводы:

1) проблематика государственного управления развитием последипломного образования постоянно пребывает в поле зрения научных поисков исследователей;

2) проанализированные научные исследования свидетельствуют о необходимости дальнейшей работы по совершенствованию государственного регулирования развитием последипломного образования в стране;

3) больше внимания уделять вопросу совершенствования содержания и практики использования механизмов государственного управления последипломным образованием.

Перспективным направлением проблематики государственного управления и развития последипломным образованием считаем исследование основных нормативно-правовых актов (законов, постановлений, приказов, писем), регламентирующих деятельность учреждений системы последипломного образования.

Список использованной литературы

1. Об образовании: Закон Украины от 5 сентября 2017 № 2145-VIII [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.unian.net/society/2157201-zakon-ob-obrazovanii-opublikovan-v-gazete-golos-ukrainyi.html>.

2. Шевченко В.М. Особенности формирования механизмов государственного управления высшими учебными заведениями в условиях евроинтеграции и инновационного развития Украины [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2010-1/doc/5/07.pdf>.

3. Филатов С.А. Непрерывное профессиональное образование в контексте экономики, основанной на знаниях: автореф. дис. ...д-ра экон. наук; спец. 08.00.01 – «Экономическая теория» / Сергей Анатольевич Филатов, Новосибирский государственный университет экономики и управления. – Томск, 2006. – 38 с.

4. Монобаева А.И. «Государственное регулирование системы послевузовского бизнес-образования Республики Казахстан: проблемы и пути совершенствования» дис. ...д-ра филос. (PhD) спец. «6D010300 – Государственное и местное управление» / Агипа Ивановна Монобаева. – Алматы, 2014. – 158 с.

5. Денисова Ю.В. Маркетинг последипломного образования в системе социального управления: дис. ... канд. соц. наук; спец. 22.00.08 – «Социология управления» / Юлия Валерьевна Денисова. – Санкт-Петербург, 2002. – 199 с.

6. Хабибуллоев Н.О. Состояние, организация и управление последипломной подготовкой врачебных кадров Республики Таджикистан и пути ее совершенствования: дис. ...канд. соц. наук; спец. 14.00.33 – «Общественное здоровье и здравоохранение» / Нурмахмад Одинаевич Хабибуллоев. – Душанбе, 2003. – 97 с.

7. Коваленко В.П. Совершенствование механизма государственного управления последипломным образованием в Украине: автореф. ...дис. канд. наук гос. управ., спец. 25.00.02 – «Механизмы государственного управления» / В.П.Коваленко. – Донецкий государственный университет управления. – Донецк, 2006. – 21 с.

8. Пахомова М.В. Совершенствование механизмов государственного управления профессиональным развитием педагогических работников в системе непрерывного образования: автореф. ...канд. наук гос. управ., спец. 25.00.02 – «Механизмы государственного управления» / Милана Владимировна Пахомова. – Институт подготовки кадров Государственной службы занятости Министерства социальной политики Украины. – Киев, 2018. – 21 с.

9. Сорочан Т.М. Развитие профессионализма управленческой деятельности руководителей общеобразовательных учебных заведений в системе последипломного педагогического образования: автореф. ...д-ра пед. наук; спец. 13.00.04 – «Теория и методика профессионального образования» / Тамара Михайловна Сорочан. – Луганский национальный педагогический университет имени Тараса Шевченко, Луганск, 2005. – 39 с.

10. Синенко С.И. Развитие последипломного педагогического образования в странах Западной Европы (Англия, Франция, Германия): автореф. ...канд. пед. наук; спец. 13.00.04 – «Теория и методика профессионального образования» / Светлана Ивановна Синенко. – Центральный институт последипломного педагогического образования АПН Украины, Киев, 2002. – 19 с.

11. Гуралюк А.Г. Управление заведением последипломного педагогического образования с применением компьютерных технологий: автореф. ... канд. пед. наук; спец. 13.00.06 – «Теория и методика управления образованием» / Андрей Георгиевич Гуралюк. – Университет менеджмента образования АПН Украины, Киев, 2008. – 20 с.

12. Пенцова Н.В. Организационно-экономическое регулирование развитием последипломного педагогического образования в Украине: автореф. ... канд. экон. наук; спец. 08.00.03 – «Экономика и управление национальным хозяйством» / Наталья Вадимовна Пенцова. – Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли», Полтава, 2016. – 20 с.

УДК 159.922

¹Чикова И.В., ²Мантрова М.С.

К ВОПРОСУ ИННОВАЦИОННОЙ ПАРАДИГМЫ ОБРАЗОВАНИЯ В ВУЗЕ

^{1,2}Россия, Орск, Орский гуманитарно-технологический институт (филиал) ОГУ

Аннотация

Данная статья посвящена анализу проблемы готовности педагогов к профессиональной деятельности, специфике деятельности педагога в условиях модернизации системы образования; обозначаются некоторые

основополагающие позиции в данном контексте; определяется роль интерактивного обучения и взаимодействия как постулатов современного образования.

Ключевые слова: образование, система образования, общение, взаимодействие, образовательные технологии, диалоговое взаимодействие.

Аңдатпа

Бұл мақалада мұғалімдердің кәсіптік қызметке дайындығы, білім беру жүйесін жаңғырту тұрғысынан мұғалім қызметінің ерекшеліктері талдануға арналған; бұл тұрғыда кейбір іргелі ережелерді білдіреді; қазіргі білім берудің постулаттары ретінде интерактивті оқыту мен өзара әрекеттесудің рөлін анықтайды.

Түйінді сөздер: білім беру, білім беру жүйесі, байланыс, өзара әрекеттесу, білім беру технологиялары, интерактивті өзара әрекеттесу.

Abstract

This article is devoted to the analysis of the problem of teachers' readiness for professional activity, the specifics of the teacher's activity in the conditions of modernization of the education system; some fundamental positions in this context are identified; the role of interactive learning and interaction as postulates of modern education is defined.

Keywords: education, education system, communication, interaction, educational technologies, dialog interaction.

Современный этап преобразований в системе высшего образования обусловлен, прежде всего, движением и направленностью в сторону инновационной личностно-развивающей парадигмы образования.

Углубляя анализ преобразований, отдельно актуализируется необходимость использования интеллектуально-творческого потенциала человека, его созидательной деятельности во всех сферах жизнедеятельности.

Обозначенные выше ориентиры образования могут быть достигнуты посредством компетентного подхода в системе высшего образования в условиях реализации ФГОС [1; 5].

Эти преобразования закономерно изменяют и требования к образовательному процессу, в числе которых особое место занимают интерактивные методы обучения [2; 3; 6].

Данные методы являются одним из важнейших средств совершенствования профессиональной подготовки студентов в образовательном пространстве высшей школы [7; 8].

Интерактивные методы обучения основаны на взаимодействии, а, следовательно, преподаватель уже не может ограничиваться лишь констатацией фактов (знаниевая парадигма), от него требуется построение процесса обучения уже по новой технологии, более прогрессивной.

Интерактивный характер обучения означает способность взаимодействовать на продуктивном уровне, т.е. быть в режиме диалога, беседы, сотворчества, причем либо непосредственно, либо опосредованно.

В отношении интерактивных методов важно отметить, что они выступают как метод познания, осуществляемый в форме совместной деятельности преподавателя и студентов, их равной ответственности за процесс и результаты обучения.

Участники образовательного пространства взаимодействуют друг с другом, совместно решают проблемы и задачи, обмениваются информацией, моделируют ситуации, оценивают, как собственные действия, так и действия других субъектов, т.е. реально погружаются в атмосферу сотрудничества, сотворчества. При данной форме обучения каждый студент погружен в работу, вовлечен в процесс познания, рефлексии [7].

Таким образом, особенностью интерактивных методов является высокий уровень активности субъектов взаимодействия, их взаимная направленность эмоциональное и духовное единение [5; 7].

Что же меняется в условиях данного обучения?

Обучение с использованием интерактивных технологий предполагает несколько иную логику образовательного процесса, т.е. формирование нового опыта и далее к его теоретическому осмыслению через применение.

Безусловно, что в процессе диалогового обучения обучающиеся учатся мыслить критически, находить решение сложных проблем, работать с информацией, дискутировать, обсуждать решения, взвешивать мнения, общаться с другими людьми. Все это возможно реализовать в диадах, групповой работе, при использовании проектного метода, ролевой игры, творческих работ и др. [1; 4].

В этих условиях сам студент наделяется равными правами, становится активным участником учебного процесса, использует собственный опыт, информацию для решения поставленной задачи или обозначенной проблемы. Педагогу отводится при этом роль помощника, координатора процесса [8].

При данной форме обучения каждый студент погружен в работу, вовлечен в процесс познания, рефлексии.

Если рассматривать интерактивную деятельность в образовательном пространстве высшей школы, то на поверхности обозначается особая роль пяти основных элементов:

- позитивной взаимозависимости;
- личной ответственности;
- содействующего взаимодействия;
- навыков совместной работы;
- работы в группах.

В числе эффектов интерактивного обучения можно обозначить следующие:

- активное включение обучающихся в процесс получения и использования знаний;
- повышение мотивационной составляющей обучения, а благодаря этому вовлеченности в процесс обучения;
- формирование способности мыслить неординарно, по-своему видеть и разрешать проблемную ситуацию;
- обеспечение прироста знаний, умений, навыков и раскрытие потенциала обучающихся;
- гибкий контроль за процессом обучения;
- развитие личности, компетентности обучающегося, его нравственной сферы.

Помимо структурных преобразований, при интерактивном обучении меняется взаимодействие субъектов (преподавателя и обучающегося). В этой связи важно обозначить тот факт, что активность преподавателя уступает место активности обучающихся, а, следовательно, иной становится задача педагога. В отношении последнего отметим, что роль педагога сводится к тому, чтобы создать условия для инициативы обучающихся, стимулировать их к этому.

В практике работы вуза используются различные технологии интерактивной направленности, в числе которых:

- кейс-метод,
- дискуссии,
- метод проектов,
- мозговой штурм,
- «аквариум»,
- «дерево решений»,
- «Броуновское движение» и др.

Формированию профессиональных компетенций способствует технология самопрезентации. Данная технология готовит студентов к публичным выступлениям, написанию текста о себе.

Интерактивные технологии теснейшим образом связаны с информационными технологиями, с использованием Интернет-ресурсов, работой в режиме он-лайн, видеоконференции, вебинара и др.

Таким образом, интерактивный диалог, реализуемый как в условиях реального взаимодействия, так и опосредованного позволяет перейти на качественно новому уровню

педагогической деятельности, значительно увеличить дидактические, методические, информационные, технологические возможности.

Итак, интерактивное обучение в условиях вуза пробуждает интересы обучающихся, мотивирует их на процесс познания, формирует жизненные навыки, изменяет поведение, т.е. оказывает многоплановое воздействие на них и в конечном итоге приводит к достижению поставленных в образовательных стандартах целей [4].

Список использованной литературы

1. Ерофеева Н.Е., Чикова И.В. О роли интерактивных технологий в высшей школе [Текст] / Н.Е.Ерофеева, И.В.Чикова // Успехи современной науки и образования. - 2016. - № 12. - Том 1. - С.13-15.

2. Ерофеева Н.Е., Мелекесов Г.А., Чикова И.В. Мониторинг как инструмент регулирования взаимодействия педагога и студента в вузе [Текст] / Н.Е.Ерофеева, Г.А.Мелекесов, И.В.Чикова // Успехи современной науки и образования. - 2016. - № 10. - Том 4. - С.67-71.

3. Ерофеева Н.Е., Чикова И.В. Мониторинг «Преподаватель глазами студентов» как инструмент регулирования профессиональной деятельности педагога и повышения качества обучения в вузе [Текст] / Н.Е.Ерофеева, И.В.Чикова // Наукоеведение: Интернет-журнал. - 2015. - Т.7. - № 5(30). - С.188.

4. Курилович М.А. Модель диалогического взаимодействия в образовательном процессе вуза /М.А.Курилович [URL]: <http://dx.doi.org/10.20339/AM.03-16.035> (дата обращения 23.11.2017)

5. Мантрова М.С., Степаненко Н.А. Применение системно-деятельностного подхода в образовательном пространстве школы [Текст] / М.С.Мантрова, Н.А.Степаненко // В сборнике: Последние тенденции в области науки и образования: Материалы Международной (заочной) научно-практической конференции. Научно-издательский центр «Мир науки» (Нефтекамск, Республика Башкортостан, Российская Федерация), Nəşriyyat «Vüsət» (Душанбе, Таджикистан); под общей редакцией А.И.Вострцова. - 2017. - С.193-196.

6. Мантрова М.С., Маркина В.Д. Создание ситуации успеха на практических занятиях как одно из условий повышения качества университетского образования [Текст] / М.С.Мантрова, В.Д.Маркина // В сборнике: Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры. Материалы Всероссийской научно-методической конференции. - Оренбургский государственный университет. - 2017. - С.2881-2883.

7. Мантрова М.С. Профессионально-личностные качества будущего учителя / М.С.Мантрова. В сборнике: Психологическое благополучие современного человека. Материалы Международной заочной научно-практической конференции. - Уральский государственный педагогический университет / отв. ред. С.А.Воляха, 2018. – С.259-262.

8. Мелекесов Г.А., Чикова И.В. К проблеме интерактивного образовательного пространства вуза (по материалам мониторинга) / Г.А.Мелекесов, И.В.Чикова / В сборнике: Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры: Материалы Всероссийской научно-методической конференции. - 2016. - С.2271-2275.

9. Чикова И.В. К проблеме интерактивности как сущностной характеристики образовательного процесса / И.В.Чикова // Материалы международной научно-практической конференции «Актуальные научные исследования в современном мире» / Издательска Къща «СОРОС», Издательство «Мир науки». – София: Издательска Къща «СОРОС», 2016. - С.419-422.

10. Чикова И.В. К проблеме создания интерактивной среды вуза [Текст] / И.В. Чикова // Материалы международной научно-практической конференции «Современные тенденции развития науки и образования» / Vydavatel «Osvícení», Издательство «Мир науки». – Прага: Vydavatel «Osvícení», 2016. - С.704-707.

¹Никитина С.А., ²Панченко М.С., ³Казабеева В.А.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕДИАТЕХНОЛОГИЙ ВО ВНЕУРОЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ

^{1,2}Россия, Балашиха, МБОУ «Гимназия № 11»

³Казахстан, Алматы, Казахский национальный педагогический университет
имени Абая

Аннотация

Статья посвящена формированию читательского интереса учащихся посредством создания буктрейлера в рамках внеклассной работы.

Ключевые слова: чтение, досуг, буктрейлер, мотивация, нравственность, проектная деятельность.

Аңдатпа

Мақалада студенттердің оқуға қызығушылығын арттыру мәселесі қарастырылады. Оқудан тыс жұмыс кезінде буктрейлер жасау – кітапқа деген қызығушылықты арттырудың бір жолы

Түйінді сөздер: оқу, бос уақыт, буктрейлер, мотивация, адамгершілік, жобалық қызмет.

Abstract

This article is devoted to the problems connected with the effective ways of encouraging students to read books through making book trailers during after-classes activities.

Keywords: reading, pastime, a book trailer, motivation, life values, project work.

В формировании нравственной культуры личности в большой степени занимает правильно организованная внеклассная работа. Именно этот вид деятельности школьника может иметь различные формы и направления, учитывать интересы ребенка, его приоритеты, желания.

Педагогический коллектив МБОУ «Гимназия №11» уделяет много внимания внеурочной деятельности, организуя различные мероприятия и конкурсы, в которых учащиеся принимают активное участие. Одним из таких видов внеурочной работы занимается и «Читательский клуб», в рамках которого в 2017-18 учебном году был объявлен конкурс буктрейлеров. Сделано это было не случайно: с 2017 года МБОУ «Гимназия «11» является инновационной площадкой Института стратегии развития образования Российской академии образования и участвует в реализации проекта, посвященного организации досугового чтения учащихся.

Для того, чтобы сформировать у учащихся интерес к любому типу чтения учителю, необходимо применение различных и разнонаправленных педагогических и методических технологий.

Современное образование, особенно внеурочную работу с учащимися, невозможно представить без информационно-коммуникационных технологий. Требования времени таковы, что каждый учащийся должен владеть компьютером и быть грамотным пользователем Интернета. В связи с этим учителем должны широко применяться информационно-коммуникационные технологии в педагогической деятельности, особенно для внеклассных мероприятий.

К достоинствам информационно-коммуникационных технологий относятся:

1. Делают воспитательный процесс более современным, разнообразным, насыщенным.
2. Значительно расширяют возможности предъявления различной информации. Оказывают комплексное воздействие на разные каналы восприятия, на различные виды памяти, обеспечивают оперирование большими объемами информации.
3. Обеспечивают наглядность, красоту, эстетику оформления воспитательных мероприятий.

4. Делают процесс воспитания более привлекательным для детей, повышают интерес к мероприятиям.

5. Способствуют адаптации ребенка в современном информационном пространстве и формированию информационной культуры.

6. Используются в различных формах воспитательных мероприятий и сочетаются с различными информационными источниками и педагогическими технологиями.

7. Позволяют более качественно осуществлять систему диагностики и мониторинга воспитательного процесса.

8. Повышают качество педагогического труда.

9. Способствуют эффективности воспитательных мероприятий.

Грамотное, системное использование информационно-коммуникационных и коммуникативных технологий могут и должны стать мощным современным средством повышения эффективности воспитательного процесса.

Наличие таких технологий создает необходимость владения специальными средствами, которые помогут учащемуся ориентироваться в них. Этими средствами являются средства мультимедиа коммуникаций, или просто мультимедийные средства (ММС). Совокупность ММС является частью медиаобразовательных технологий, обладающих большим потенциалом. Их применение в учебном процессе создает максимальный уровень интерактивности, эмоциональности и информационной насыщенности обучения.

Одним из приемов привлечения учеников к чтению, применяемых нами, является использование средств медиакультуры, которая позволяет формировать осознанную нравственную позицию по отношению к восприятию и самому созданию медиасреды. По мнению Е.А.Бондаренко, такое освоение «в процессе обучения и воспитания способствует реализации художественно-творческого потенциала детей и подростков в формах, нацеленных на профессиональную ориентацию, формированию равновесия в эмоциональном и интеллектуальном освоении мира, а также личной и активизации общественной позиции школьника; освоению ряда умений и навыков, необходимых для полноценного понимания информации и создания собственных медиатекстов; возникновению реальной, действенной системы межпредметной интеграции через работу над творческими проектами» [1].

Одним из средств использования медиатехнологий в привлечении интереса и пропаганды чтения, привлечение внимания к книгам является создание буктрейлера, который является относительно новым жанром рекламно-иллюстративного характера и объединяет литературу, визуальное искусство, электронные и интернет-технологии.

Как известно, первый буктрейлер, созданный как реклама книги Кристина Фихана «Темная симфония», был показан на книжной ярмарке в Луизиане в 2003 г. Благодаря развитию видео хостингов (YouTube и др.) и социальных сетей буктрейлеры стали популярны примерно с 2005 г., а в России жанр буктрейлера появился в 2010 г., когда издательство «Азбука Аттикус» выпустило ролик к книге Алексея Маврина «Псоглавцы». По мнению Ж.Б.Ильина и Р.И.Хамаганова, «можно прогнозировать, что в ближайшем будущем такие опыты станут повальным молодежным хобби. И это вполне в духе времени: цифровая видеокамера сделала доступной возможность довольно качественной любительской съемки» [2, С.4].

Создание буктрейлера является формой социально-значимого медиапроектирования и предполагает реализацию всех этапов проектной деятельности. Пожалуй, самым важным при создании буктрейлера является определение учащимся того, на что бы он хотел обратить внимание потенциального читателя, который смотрит этот ролик, чем собирается его заинтриговать, какие эмоции вызвать, как подтолкнуть к прочтению книги, какие именно картинки или отрывки видео могут соотноситься с идеей произведения и поставленной задачей.

Безусловно, при создании буктрейлера учащемуся необходимо тщательно прочитать книгу, найти и определить ее основную мысль, выделить важные смысловые моменты

текста, и уже затем визуализировать этот ряд так, чтобы его ровесникам после просмотра буктрейлера захотелось прочитать презентуемую книгу.

Для того, чтобы помочь ученику создать буктрейлер, с учителя необходимо овладеть определенными навыками: знать основы проектной технологии в образовании; принципы создания рекламной продукции, а также уметь организовывать саму проектную деятельность индивидуально или в группах; работать в монтажных программах (для ОУ Киностудия Windows Live и iMovie); не навязывать собственные читательские предпочтения, а поддержать индивидуальный читательский интерес ребенка.

Помимо учителя (любого предмета!) учащийся может создавать буктрейлер в соавторстве с любым взрослым, с одноклассниками, с обучающимися из одной параллели, с обучающимися из разных параллелей.

Результатом проведенной инновационной внеклассной деятельности явилось создание обучающимися нашей гимназии 12 буктрейлеров, посвященных различным тематикам и выполненных различными техническими средствами. Больше всего буктрейлеры заинтересовали младших школьников. Из 12 работ 7 принадлежит учащимся начальной школы. Дети выбрали книги-сказки: «Алиса в стране чудес» Льюиса Кэрролла, «Черная курица или подземные жители» А.Погорельского, «Волшебник Изумрудного города» А.Волкова и другие. Но при этом их интересует и история своей страны, города. Так был представлен буктрейлер об истории города Железнодорожный «Обираловка и вокруг нее», созданный по одноименной книге директора МБУК «Краеведческий музей г.Железнодорожный» Н.А.Сотниковой. Старшеклассники предлагали своим сверстникам прочитать «Маленький принц» Антуана де Сент-Экзюпери и «Капитанскую дочку» А.С.Пушкина, познакомиться с альманахом «Животные Африки» и др. Все буктрейлеры выполнены на хорошем техническом уровне. Каждый из них по-своему рекламирует книгу, полюболюбившуюся автору проекта. Все буктрейлеры были отправлены для участия в конкурсе «Страна Читалия – 2018», на котором 7 буктрейлеров стали призерами-победителями.

Безусловно, проведенная работа важна не тем местом, которое занял тот или иной проект в конкурсе, а, прежде всего, тем, что ученики заинтересовались литературным произведением сами; придумали, как лучше донести до зрителя основную мысль этого произведения; и (что наиболее важно) сделали свой буктрейлер таким, что это произведение захотели прочитать их сверстники.

При выполнении данного инновационного проекта происходит интеграция урочной и внеурочной деятельности, помогающая решить следующие задачи:

- формирование у ребенка мотивации к учению, проектированию, творческой деятельности;
- возникновение партнерских отношений с родителями обучаемых;
- укрепление доверительных отношений между ребенком и родителем при создании совместного буктрейлера.

Формирование читательского интереса с помощью буктрейлеров в Интернете, блогах, на форумах, в популярных социальных сетях, конечно, не единственный, но в настоящее время развивающийся во всем мире способ, который доступен каждому, который также позволяет обеспечивать повышение качества преподавания. Качество образования в школе – это важнейший показатель успеха школы. Поэтому использование медиа-средств и медиа-технологий в учебном процессе является актуальной проблемой современного школьного образования.

Список использованной литературы

1. Бондаренко Е.А. Формирование медиакультуры подростков [Электронный ресурс]: URL: http://ipk.admin.tstu.ru/sputnik/index/str/elektron_bibliot.files/Jornal/Vio_130/cd_site/Articles/art_1_5.htm.

2. Буктрейлер как способ продвижения книги: методическое пособие / Нац. б-ка, Рес. Бурятия, Отдел метод. обеспечения муниц. библиотек; [отв. ред. Ж.Б.Ильина; отв. за вып. Р.И. Хамаганова; сост. И.Н. Цыдыпова]. – Улан-Удэ, 2015 –16 с.

УДК 372.2.01

Г.З.Таубаева

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ МАМАНДАРЫН ДАЯРЛАУДЫҢ ҚАЗІРГІ ТЕНДЕНЦИЯСЫ

Қазақстан, Алматы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Аннотация

Мақалада экономиканың инновациялық дамуы жағдайында сапалы білім беруге деген сұраныстардың дамуы, оның ішінде мектепке дейінгі білім беру саласы бойынша педагог-мамандарды даярлау мәселелері туралы баяндалады. Мектепке дейінгі білім берудің инновациялық үдерістеріне кедергі келтіретін мәселелерді талдау негізінде қазіргі заманғы педагог-мамандарды оқыту жүйесін жетілдірудің басым бағыттарына назар аударылады. Сонымен қатар, педагог-мамандардың өзіндік білім алуға және кәсіби деңгейін көтерудегі білім беру сабақтастығының маңызды факторлары туралы сөз болады.

Түйінді сөздер: мектепке дейінгі білім беруді модернизациялау, педагогикалық кадрларды даярлау, инновациялық технология, білім беру ресурстары, үздіксіз білім беру.

Аннотация

В статье рассматриваются проблемы подготовки специалистов для сферы дошкольного образования в условиях инновационного развития экономики, возрастающих требований общества к качественному образованию. На основе анализа проблем, тормозящих инновационные процессы в дошкольном образовании, выделяются приоритетные направления совершенствования существующей системы подготовки педагогических кадров. Подчеркивается значимость фактора непрерывности образования, основывающегося на желании самостоятельно учиться и совершенствовать свой профессиональный уровень.

Ключевые слова: модернизация дошкольного образования, подготовка педагогических кадров, инновационные технологии, образовательные ресурсы, непрерывное образование.

Abstract

Article explores the problems of training for pre-school education innovative development of economy, the increasing demands of society towards quality education based on an analysis of the problems hindering innovation in pre-school education are priority areas for improving the existing system of teacher training. Identifies conditions that ensure the quality of training the student to professional activities. Stresses the significance of the fluidity of education based on the desire to learn and improve their skills.

Keywords: modernization of preschool education the training of teachers, training of teachers, innovative technology, educational resources, continuing education.

Қазақстан Республикасында білім беру жүйесін жаңарту міндеттерін шешу жаңа идеялар мен тұжырымдамалардың қорын іздестіруді қажет етеді, осының негізінде педагог кадрларды даярлаудың халықаралық деңгейіне қол жеткізуге болады.

Мектепке дейінгі білім беру саласындағы нормативтік-құқықтық құжаттарында қазіргі қоғамдағы ғылыми жетістіктерге ие болатын, кәсіби және өмірлік мәселелерді өз бетімен шешуге қабілетті, алған білімі мен дағдыларын тәжірибеде қолдануға және көбейтуге қабілетті, тез өзгермелі қоғамда ойлай алатын, шығармашылық көзқарасы жоғары, өз қызметінің нәтижесі үшін жауап бере алатын және өзін-өзі оқытуға бағытталған мамандар қажет екендігі көрсетілген [1].

Осылайша, Қазақстан Республикасында білім мен ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы аясында мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың міндеттері қарастырылады:

1) 3 жастан бастап 6 жасқа дейінгі балаларды мектепке дейінгі тәрбиемен және оқытумен қамту 73,4 %-дан (2013 ж.) 81,6 %-ға (2015 жылы) өсті (2014 ж. – 78,6 %);

2) мектепке дейінгі ұйымдар желісінің дамуы педагог кадрлар санының өсуіне ықпал етті (2013 жылмен салыстырғанда 13,9 мың адамға көбейді);

3) мектепке дейінгі білім берудің мазмұндық аспектілері дамуға көңіл бөлінді (Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты жаңартылды. Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың жалпы білім беретін үлгілік бағдарламасы және мектепалды даярлықтың білім беру бағдарламасы әзірленді) [2].

Аталмыш бұл мемлекеттік бағдарлама инновациялық экономикалық дамудың, қоғамның және әрбір азаматтың ағымдағы қажеттіліктеріне жауап беретін сапалы білімнің қолжетімділігін арттыруды көрсетеді.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың (2018 жылғы 10 қаңтар) «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» (10.01.2018) атты Қазақстан халқына жолдауында «...2019 жылдың 1 қыркүйегіне қарай мектепке дейінгі білім беру ісінде балалардың ерте дамуы үшін өз бетінше оқу машығы мен әлеуметтік дағдысын дамытатын бағдарламалардың бірыңғай стандарттарын енгізу қажет», - деп атап көрсетті [3].

Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың жалпы білім беретін оқу бағдарламасы мен (бұдан әрі – Бағдарлама) мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың үлгілік оқу жоспарлары (бұдан әрі – ҮОЖ) Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2016 жылғы 13 мамырдағы № 292 қаулысымен бекітілген Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті білім стандартына (бұдан әрі – Стандарт), сәйкес ұйымдастырылады [4].

Стандартта мектеп жасына дейінгі балалардың дайындық деңгейіне, мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқыту мазмұнына, оқу жүктемесінің ең жоғарғы көлеміне қойылатын талаптар айқындалған.

Мектепке дейінгі білім беру мәселелерін шешуде мынадай міндеттер көзделеді:

- базалық білімнің инновациялық сипатын қамтамасыз ету;
- білім беру жүйесінің институттарын әлеуметтік даму құралдары ретінде жаңғырту;
- үздіксіз білім берудің қазіргі заманғы жүйесін құру, кәсіби кадрларды даярлау және қайта даярлау;

- білім беру қызметтерінің сапасы мен өзектілігін тұтынушылардың белсенді рөлін бағалау, халықаралық салыстырмалы зерттеулерге қатысу механизмдерін қалыптастыру.

Бұл міндеттердің бірі - әлеуметтік даму институттары ретінде мектепке дейінгі білім беруді модернизациялау болып табылады. Дегенмен, қазіргі білім беру тәжірибесінде білім беру жүйесін тиімді дамытудың, мемлекеттің маңызды экономикалық ресурсы ретінде мектепке дейінгі білім берудің қолжетімділігін және тұрақты дамуын қамтамасыз ететін инновациялық үдерістерге кедергі келтіретін бірқатар проблемалар бар. Бұл проблемалар:

- білім беру ұйымдарының инновациялық даму үдерістеріне, сондай-ақ қоғамның ақпараттық кеңістігіне кірмеуі;

- қазіргі білім беру технологияларын жеткіліксіз пайдалану;
- білім беру жүйесіндегі маман кадрларды жаңартудың төменгі динамикасы;
- шетелдерде отандық білім беруді дамытудың тиімді механизмдерінің жоқтығы;
- білім беру сапасын бағалау жүйесін тиімді қамтамасыз ететін университеттер мен жұмыс берушілер арасында бәсекеге қабілетті механизмдердің болмауы және кері байланыс [5].

Осыған байланысты, болашақ мамандарға мектепке дейінгі білім беру жүйесінде дәстүрлі түрде жүзеге асырылатын білім беру бағдарламаларын, сонымен қатар инновациялық педагогикалық технологияларды меңгеруге мүмкіндік беріледі [6].

Педагогикалық практика барысында студенттерді кәсіби қызметке дайындау белгілі бір дәрежеде жүргізу, педагогикалық білім беру үдерісінде барлық деңгейлерді (бакалавраит, магистратура, докторантура) өзара сабақтастықта жүргізу; педагогтарды инновациялық модельге бағыттау; педагогикалық жанашылдыққа студенттердің шығармашылық белсенділігін қалыптастыру және мотивациялық-тұтастыққа деген дұрыс көзқарасын қалыптастыру; студенттерді педагогикалық, психологиялық, арнайы және әдістемелік

тұрғыда дайындау және олардың өзара байланысы; студенттер арасында инновациялық мәдениеттілікті қалыптастыру; педагогикалық практиканы ғылыми зерттеушілікпен бірлікте жүргізу көзделеді [6].

Сондықтан, жоғары кәсіби білім беру бағдарламасының вариативті компоненті мазмұнында мектепке дейінгі білім беруді дамытудың өзекті мәселелері төңірегінде таңдау компоненттерін іріктеу өте маңызды болып табылады, сонымен қатар білім беру әрекеттерінде жұмыс берушілердің сұраныстарын қанағаттандырып және студенттердің жеке мүдделері мен шығармашылық бағдарлары ескеріледі.

Таңдау компонентінің қатарында мектепке дейінгі білім берудегі қазіргі технологияларын меңгеру, мектепке дейінгі білім берудегі менеджмент, педагогикалық зерттеу жобаларын ұйымдастыру және жоспарлау, тәрбиелеу мен оқыту бағдарламасын дамыту, білім беру жүйелерін модельдеу және т.б. қамтылады. Бұл мектепке дейінгі білім беру жүйесін дамытудың шынайылығына және келешектегі кәсіби дайындықты едәуір жақындатуға мүмкіндік береді.

Педагогикалық кадрларды даярлау сапасы, мектепке дейінгі ұйымдарға педагогті психологиялық-педагогикалық тұрғыда дайындау қажеттілігі - бұл қоғам мен мемлекеттің сұранысынан туындап отырғанын білеміз.

Мектепке дейінгі білім беру жүйесінде болашақ педагогтардың мектепке дейінгі білім беру бағдарламасын жүзеге асыратын әдістер мен инновациялық технологияларды дұрыс таңдауы маңызды болып табылады.

Осы тұрғыдан алғанда, біз педагогикалық білім беру үдерісінде студенттің өзара әрекетін қамтамасыз етуге, кәсіби қызметтің дұрыс көзқарасын қалыптастыруға жәрдемдесуге, жүйелі әрекеттер жасауға, туындаған мәселелерді шешуге, тиімді инновациялық технологияларды игеруге, т.б. үйретіледі. Мұндай мақсатқа қол жеткізу білімді интеграциялауда жаңа іскерлік пен дағдыны, кәсібилілікті қажет етеді.

Дәстүрлі білім беру жүйесі студенттердің біліміне, дағдылары мен іскерліктерін меңгеруге бағытталады. Ал, білім берудегі қазіргі көзқарас жеке таным алгоритмін қалыптастыруды көздейді және оның мақсаты ақпараттық басқарудағы тұрақты ғылыми-зерттеу дағдыларын қалыптастыру болып табылады.

Қазіргі жағдайда, сапалы және қол жетімді білім беру әрекеттерінде білім беру инфрақұрылымын технологиялық жаңғыртуды талап еткен кезде болашақ маман мынадай кәсіби міндеттерді шешуге дайын болуы керек:

- мектепке дейінгі білім берудің инновациялық құрылымдары мен вариативті үлгілерін жаңа бағдарламалық-әдістемелік тұрғыда қамтамасыз ету және енгізу;

- білім беру бағдарламасын меңгеру нәтижесінде балаға қол жеткізе алатын интегративтік сапаларды таңдау кезінде мектепке дейінгі білім беру мазмұнын жаңарту;

- мүмкіндігі шектеулі балаларға, олардың өміріне кедергі келтірмей, арнайы білім беру бағдарламалары мен технологияларын енгізу, жеке оқу бағыттарын дамыту үшін ерекше жағдай жасау;

- мектепке дейінгі білім берудегі пәндік-дамушы ортаның модульдері мен инновациялық технологияларды жобалау;

- мектепке дейінгі және бастауыш білім беру сабақтастығының мазмұнды және процессуалды компоненттерін оңтайландыру;

- білім беру, ғылыми және технологиялық үдерістерді кіріктіру мақсатында мектепке дейінгі білім беру жүйесіндегі ұлттық және халықаралық білім беру жобалары мен бағдарламаларына қатысуын кеңейту [7].

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетіндегі мектепке дейінгі білім беру және әлеуметтік педагогика кафедрасы мектепке дейінгі білім берудің алдағы перспективалық жоспарында төмендегі мәселелерді қарастырады[8]:

- студенттермен үздіксіз білім беру саласындағы жаңа перспективалы бағыттарды жасау және педагог практикант- мамандармен тығыз байланыстарды жүзеге асыру;

- баланың және оның ата-аналардың құқықтарын жүзеге асыруда сапалы мектепке дейінгі білім беру үшін педагог-зерттеушілер мен педагог-практиктердің жұмысын үйлестіру, сондай-ақ мектеп жасына дейінгі балаларды модернизациялаудың қазіргі тұжырымдамасын ескере отырып, мектепке дейінгі білім беру мазмұны мен технологияларын дамыту мәселелерін шешуде студенттердің жұмысын үйлестіру.

Бұл кафедра мектепке дейінгі білім беру жүйесінде мамандар даярлаудың, сонымен қатар мектепке дейінгі педагогика саласындағы ғылыми-әдістемелік зерттеулердің инновациялық ақпараттық орталығы болып табылады. Сонымен қатар, кафедрадағы білім беру үдерісі мектепке дейінгі білім беру саласындағы әлемдік ғылыми зерттеулерді басқара алатын, бәсекеге қабілетті, кәсіби құзыреттілігі жоғары, өзекті мәселелерді шеше алатын, әлеуметтік-экономикалық өзгеріске бейімделе алатын маман дайындауға мүмкіндік береді.

Сондықтан, жеке тұлғаның қажеттіліктеріне қарай үздіксіз білім беру жүйесін құру үрдісінде аталмыш кафедра үнемі инновациялық білім беру нысандарының сапасын жақсартуға (екінші жоғары білім, оқытудың сырттай формасы, қашықтықтан оқыту) бағытталған. Алайда, студенттің университетте алған білімі мен білігі өмірінің барлық кезеңінде табысқа жетудің кепілі болып табылмайды.

Ақпараттық қоғамда оларды қайта қарастыру және кеңейту қажет: оларды оқуға және өз білімін жалғастыруға деген ықыласпен толықтыру керек. Студенттің өз бетінше білім алуын қадағалау және оқуды жалғастыру үшін тиімді тәжірибе мен практикалық мүмкіндіктер қажет. Осылайша, оқытудың жеке мотивациясы мен білім беру ресурстарының қолжетімділігі үздіксіз білім беруді жалғастыруда негізгі фактор болып табылады.

Білім беру ресурстарының қатарына мыналар жатады: студенттер білім беру үрдісінің маңызды механизмі ретінде ғылыми зерттеулерді ұйымдастыру, өткізу және жастардың ғылыми мансапты (карьера) таңдауға ынталандырудың тиімді әдісін құру; студенттерді ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарды коммерциализациялауға тарту арқылы жастардың кәсіпкерлігін дамыту. Бұл болашақ тәуелсіз білім берудегі студенттердің қажеттіліктерін түсіну мақсатында білім беру қызметтерінің жүйесін дамытуға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007.
2. Қазақстан Республикасында білім мен ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2016.
3. Қазақстан Республикасы Президенті Н. Назарбаевтың «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» (10.01.20108) атты Қазақстан халқына жолдауы. – Астана, 2018
4. Қазақстан Республикасы Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты (ҚР МЖМБС) Мектепке дейінгі тәрбиелеу және оқыту. - 13.05.2016. - № 292.
5. Қазақстан Республикасы Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты (ҚР МЖМБС) Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу мамандығы. - 13.05.2016. - № 292.
6. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – М., 1998.
7. Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің 2020 жылға дейінгі даму стратегиясы. – Алматы, 2016.
8. Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетіндегі мектепке дейінгі білім беру және әлеуметтік педагогика кафедрасының жылдық жоспары.

УДҚ 378.016.02:

Балгазина Б.С.

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ОБУЧЕНИЕ ЯЗЫКУ

Казахстан, Алматы, Казахский Национальный педагогический университет имени Абая

Аннотация

В статье описывается опыт использования технологических ресурсов в процессе обучения русскому языку как иностранному. Эти технологии обладают широкими возможностями, влияют на стиль преподавания и методы получения студентами знаний; позволяют увеличить эффективность обучения русскому языку до максимума.

Ключевые слова: методика обучения языку, информационно-коммуникационные технологии обучения.

Aңдатпа

Мақалада орыс тілін шетел тілі ретінде үйрету үдерісінде технологиялық ресурстарды пайдалану тәжірибесі сипатталған. Бұл технологиялар үлкен мүмкіндіктерге ие, оқыту стиліне және студенттерді оқыту әдісіне әсер етеді.

Түйінді сөздер: тіл үйрету әдістері, оқытудың ақпараттық-коммуникациялық технологиялары.

Abstract

This article describes the experience of the use of technological resources in the process of teaching Russian language as foreign. These technologies have the wide possibilities influence on the teaching style and methods for students of knowledge, and they can increase the effectiveness of teaching the Russian language to the maximum.

Keywords: language teaching methods, information and communication technologies of teaching.

Сегодня Интернет и веб-технологии занимают важное место в обучении вообще и в обучении иностранным языкам в частности. В «Словаре методических терминов» [1] авторы говорят об использовании компьютерных программ при дистанционном обучении. Однако и при очном обучении языкам компьютеры и интернет играют большую роль: с появлением технологий мультимедиа, интернета, телекоммуникационных сетей рамки использования компьютера расширяются. Наблюдается тенденция использования на занятиях средств наглядности, отобранных из глобальной сети, из гипермедийных изданий учебного и общеобразовательного назначения, освоение редактора презентаций (Microsoft, Power Point) и др.

В данной работе мы рассматриваем проблему использования Интернета и информационно-коммуникационных инструментов при обучении иностранному языку.

Внедрение компьютера в жизнь современного общества, специальные знания, необходимые преподавателю при подготовке и использовании учебных компьютерных материалов, позволяют говорить об обучении с помощью компьютера как о самостоятельном направлении в методике преподавания иностранных языков, в частности русского языка как иностранного [2].

Перспективам использования информационных и коммуникационных технологий в образовательном процессе посвящены работы таких российских ученых, как Е.С.Полат, Э.Г.Азимов, О.И.Руденко-Моргун, Л.К.Серова, Т.В.Васильева, И.О.Роберт и др. [7; 2; 8; 10; 4; 9].

Компьютерное языковое обучение получило широкое распространение благодаря разработке индивидуального подхода к обучению, согласно которому для каждого учащегося типичен тот или иной способ осуществления деятельности по овладению иностранным языком. Обучение в соответствии с данным подходом предполагает:

- а) самостоятельность учащихся (определение предпочтительных приемов работ и др.);
- б) учет социокультурных особенностей, эмоционального состояния, морально-этических и нравственных ценностей учащихся;
- в) целенаправленное формирование коммуникативно-речевых умений, соответствующих наиболее характерным для личности обучающегося учебным стратегиям и др.

Владение информационно-коммуникационными технологиями (ИКТ) - это не только умение получать информацию, но и умение быть «технически коммуникабельным», то есть умение донести свою информацию до обучающихся, своевременно внедрять в учебный процесс новые технологии и формы работы со студентами.

С развитием веб-технологий список ИКТ-компетенций преподавателя расширяется. Если раньше ИКТ-компетенция преподавателя включала в себя: приобретение практических

навыков по созданию, редактированию и форматированию текстовых документов, составлению таблиц, работе со вставками различных объектов, умение сканировать, готовить презентации и т.д., - то сейчас время предъявляет более серьезные требования: умение проектировать, создавать и продвигать собственные веб-сайты, обрабатывать цифровые фотографии и небольшие видео и др.

Компьютеры, подключенные к сети, помогают преподавателям отслеживать и оценивать успехи обучаемых, а при необходимости и корректировать их обучение. Появляется возможность включать в задания для самостоятельной работы гипертекстовые ссылки на электронные источники. Учащиеся могут создавать собственные гиперсвязи и использовать мультимедийные элементы в своих заданиях для самостоятельной работы, курсовых и дипломных работ.

«Первые компьютерные программы, появившиеся в 1960-70-е гг., представляли собой грамматические и лексические языковые задания - дриллы, предполагавшие целенаправленную отработку отдельного учебно-речевого действия, его многократное воспроизведение, выполнение аналогичных ему действий с целью запоминания языкового явления и его автоматизации. Положительной стороной компьютерных языковых упражнений такого рода стала высокая повторяемость усваиваемых единиц, их «изоляция», снимавшая языковые трудности в процессе овладения этими единицами. В 1970-е гг. было обращено внимание на содержательную сторону компьютерных материалов, на ориентацию последних в область формирования коммуникативных умений обучающихся» [5, С.48].

Сегодня для увеличения эффективности обучения языку можно использовать следующие технологические ресурсы.

1. Веб-сайты, базирующиеся в сети Интернет:

- а) фильмы и файлы движения: Youtube (www.youtube.com);
  - б) русское телевидение и радио: разные телеканалы и радиостанции;
  - в) русский государственный корпус русского языка: Ruscorpora (www.ruscorpora.ru);
  - г) словари: Multitran online dictionary (www.multitran.ru), Rambler dictionary (www.rambler.ru/dict);
  - д) грамматика: Грамота (www.gramota.ru);
  - е) динамический («живой») способ (переписка и разговор): Skype (www.skype.com).
- Все эти указанные способы базируются во всемирной электронной сети.

2. Портативная аппаратура для личного пользования:

- а) смартфоны (iphone, Galaxy S etc.);
- б) PMP (Personal Multimedia Player) и MP3/MP4 player (плэйер);
- в) Ай-пад, Галакситаб и электронная книга.

В отличие от тех электронных ресурсов, о которых было сказано выше (1), это аппаратура личного пользования. Учащиеся могут обращаться к базе данных, не считаясь со временем и местом. Благодаря развитию беспроводных технологий, учащиеся имеют доступ к нужной им информации при помощи смартфонов, Ай-падов, Галакситабов и т.п. Разнообразная аппаратура, т.е. личный мультимедийный плэйер (PMP, personal multimedia player), MP3/MP4 плэйер и т.д., используются для обучения русскому языку.

Также, на наш взгляд, при обучении иностранцев русскому языку будут эффективны следующие инструменты обучения: аудасити (Audacity), уордпресс (Wordpress), скайп (Skype), подкастинг (podcasting), баркемп (BarCamp) [3].

Внедрение и использование информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в образование позволяет решать следующие задачи:

- создать условия для использования компьютеров в обучении по предметам базисного учебного плана;
- сократить время на поиск и доступ к необходимой учебной и научной информации;
- высвободить дополнительное время у преподавателей вузов на совершенствование и развитие образовательного процесса;

- облегчить совместное использование учебных ресурсов географически распределенными институтами;
- сделать дистанционное образование намного более доступным.

Информатизация высшей школы – это, прежде всего, изменение содержания, методов и организационных форм учебной работы. Главными «проводниками» этой работы в вузе являются педагоги и, следовательно, решение задач подготовки, переподготовки и повышения квалификации педагогических кадров – обязательная составная любой программы информатизации образования.

Повышение квалификации в области информационных и коммуникационных технологий для работников образования в настоящее время приобретает особенное значение, так как большинство специалистов высокой педагогической квалификации сформировали профессиональные знания и умения в эпоху аналоговых технологий.

Если раньше педагоги повышали квалификацию, как правило, один раз в пять лет, то современное динамичное развитие информационных технологий обязывает этот период значительно сократить и даже создать условия для постоянного повышения квалификации по этому направлению для того, чтобы сократить неизбежное отставание преподавателей вуза от реального состояния и возможностей информационно-коммуникационных технологий.

Как показывает практика, в области ИКТ-подготовки уровень повышения квалификации работников образования в основном перешёл с этапа начального освоения компьютерных технологий к этапу изучения методики эффективного использования этих технологий в своей профессиональной деятельности [6, С.327].

Курсы повышения квалификации преподавателей русского языка как иностранного могут быть организованы как на уровне университета, так и на уровне кафедры. Особо следует отметить возможности виртуальных социальных сетей преподавателей. Одна из известных социальных сетей, где есть специальный раздел «Социальные сети в образовании», - Ning (<http://www.ning.com/>). На её основе создана русскоязычная Социальная сеть учителей <http://mypedsovet.ru/>. Такие сети в образовании объединяют преподавателей, учителей из разных городов, стран. Преподаватели получают возможность делиться своим опытом, учебными материалами, давать консультации, проводить форумы, дискуссии, виртуальные конференции и т.д.

Таким образом, использование в учебном процессе ИК-технологий можно рассматривать с разных точек зрения: как разнообразные формы и способы подачи учебного материала; как повышение квалификации и самосовершенствование преподавателей.

Указанные в данной работе информационно-коммуникационные технологии и инструменты обучения эффективны для внедрения в учебный процесс как на начальном, так и на продвинутом этапах обучения языку.

Список использованной литературы

1. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Словарь методических терминов (Теория и практика преподавания языков). - СПб., 1999.
2. Азимов Э. Г. Использование компьютера в обучении русскому языку как иностранному. - М., 1995.
3. Балгазина Б., Ким Се Иль. Веб-технологизация процесса обучения русскому языку как иностранному: реальность и перспектива // The Journal of Foreign Studies. Foreign Studies Center Chung-Ang University. - №17. - 30/09/2011. - С.191-204.
4. Васильева Т.В. О возможных путях интеграции компьютерных дидактических материалов в систему занятий по русскому языку как иностранному // Традиции и новации в профессиональной деятельности преподавателя русского языка как иностранного: Учебная монография / Под общей ред. С.А.Хаврониной, Т.М.Балыхиной. - М.: Российский университет дружбы народов, 2002.

5. Гарцов А.Д. Новые информационные технологии в высшей школе // Информационные технологии в методике преподавания языка: новые приоритеты. - М., РУДН, 2004. - 198 с.
6. Потапова Р.К. Новые информационные технологии и лингвистика. - М., 2002. -575 с.
7. Полат Е.С. Новые педагогические технологии. - М., 1997.
8. Роберт И.О. Современные информационные технологии в образовании. Дидактические проблемы: перспективы использования. - М.: Школа-пресс, 1994.
9. Руденко-Моргун О.И. Компьютерные технологии как новая форма обучения РКИ // Традиции и новации в профессиональной деятельности преподавателя русского языка как иностранного: Учебная монография / Под общей ред. С.А.Хаврониной, Т.М.Балыхиной. - М.: Российский университет дружбы народов, 2002.
10. Серова Л.К. Компьютерные технологии на начальном этапе преподавания РКИ // Традиции и новации в профессиональной деятельности преподавателя русского языка как иностранного: Учебная монография / Под общей ред. С.А.Хаврониной, Т.М.Балыхиной. - М.: Российский университет дружбы народов, 2002.

УДК 373.5.02.016:004

Л.Х.Жунусова

ИНФОРМАТИКАДАН ҚИЫНДЫҒЫ ЖОҒАРЫ ЕСЕПТЕРДІ ШЫҒАРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қазақстан, Алматы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа

Мақалада информатиканы оқыту әдістемесінің мәселелерінің бір бөлімі қарастырылған. Ол информатикадан қиындығы жоғары есептерді шығару мәселесі. Информатика көпсалалы техникалық ғылым болып саналғандықтан бұл жерде есеп шығаруды ұйымдастыру мәселесі әрқашан өз шешуін күтіп тұрады. Мақалада информатикадан қиындығы жоғары есептерді шығаруәдістемесі мен қатар оқыту технологиялары жайлы да айтылған.

Түйінді сөздер: информатика, оқыту әдістемесі, педагогикалық технология, оқу үрдісі, компьютер.

Аннотация

В статье рассматривается раздел методики преподавания информатики. Это вопрос проблем компьютерной науки. Информатика – multidisciplinary technical science, поэтому проблема организации отчета все еще не решена. В статье также говорится о проблеме информатики и технологии решения высокотехнологичных проблем.

Ключевые слова: информатика, методика преподавания, педагогическая технология, учебный процесс, компьютер.

Abstract

The article provides a part of the teaching methodology of computer science. It is a matter of computer science problematic issues. Computer science is a multidisciplinary technical science, so the problem of organizing the report is always waiting for its solution. The article also speaks about the problem of computer science and high technology problem reporting technology.

Keywords: computer science, teaching methodology, pedagogical technology, educational process, computer.

Еліміздің, қоғамның экономикалық, саяси, мәдени дамуына үлес қосатын, әлемдік инновацияға көтерілетін білімді де мәдениетті, парасатты, денсаулығы мықты азамат тәрбиелеп шығару – мектептің, ұстаздар қауымының бүгінгі таңдағы баға жетпес міндеті. Адам ұрпағымен мың жасайды дегендей, ұрпақ тәрбиесі қай кезде де халықтық мәселе болған. Тарихтан білетініміз: дарындылар, қабілеттілер аса жоғары бағаланған, сондықтан қазіргі мектеп мұғалімдері алдында тұрған аса маңызды міндет – талабы таудай жеке тұлғаны өсіріп шығару. Ал еш нәрсеге бейімділігі жоқ қабілеті жоқ адамның болмайтыны педагогикада дәлелденген. Оқушы талантын тауып, дарынын дамытар жұмысты бастауыш сыныптан бастап жүргізу керектігі айдай анық. Жеке тұлға қалыптастыруда әр оқушының

қабілетін танып, біліп, дамытып, шыңдап, жол сілтеп адам дәрежесін көтеру керек және жаңашыл жұмысқа бет бұру керек, ол үшін ұлттық мәдениетті көтеру, ұлттық педагогиканы, халық мұрасын пайдалану арқылы намысты, имандылық пен ізгілікті, жат іс-әрекеттерге сын көзбен қарап, өз бағасын бере білетін, рухани байлықты қастерлейтін, өз ошағын, Отанын қорғай білетін азамат тәрбиелеу. Сол үшін ұлттық мектебімізде жаңа білім беруде жаңаша әдіс- тәсілмен жүргізуіміз керек.

Бірақ мектептің түрін өзгерткеннен (гимназия, лицей, т.б.) ойлаған мақсатқа жете алмаймыз. Ондағы оқыту мазмұны, білім беру технологиясы баланың талантына, дарынына, талап-тілегіне қарай ұлттық тәрбие, салт-дәстүр, бабалар тарихын негізге ала отырып, жеке тұлға қалыптастыруға бағытталу керек. Қазіргі таңда педагогика теориясына елеулі өзгерістер еніп, білім беру мазмұны жақсарып, жаңа көзқарастар пайда болып, білім беру құрылымында қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар өмірге келуде. Оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды алдымен жете меңгерген, одан соң оны оқу мазмұнына балалардың жас және психологиялық ерекшеліктеріне қарай пайдаланудың маңызы зор. Педагогикалық технология ұғымы іс-тәжірибемізде жиірек қолданылып, практикаға енуде. Ал «технология» түсіндірмесін сөздікте қандай да болсын істегі, шеберліктегі, өнердегі амадардың жиынтығы, ал педагогикалық технология – педагогикалық мақсатқа қол жеткізу жолындағы қолданылатын барлық қисынды ілім амалдары мен әдіснамалық құралдарының жүйелі жиынтығы және жұмыс істеу реті – деп В.Кларин айтып өткендей, педагогикалық технология тәжірибеде жүзеге асатын педагогикалық жүйенің жобасы. Ал педагогикалық жүйе дара тұлғаны қалыптастыруға бағытталған, белгілі бір мақсатқа жету жолындағы арнайы педагогикалық қалпыдастыруға қажетті өзара байланысқан әдістер құралдарының жиынтығы. Олай болса, дәл қазір бізге осы педагогикалық технологияны дамыту приктикада пайдалану [1],[2].

Егер өткен уақытта мұғалім алдына тек оқушыларға белгілі бір мөлшерде ғана білім беру боса, қазіргі уақытта білім беріп қана қоймай, оқушының оқыту процесінде дамуыда есептелуі тиіс.

Педагогикалық технологияның негізі – саралап оқыту. Бұл бойынша оқушы білімді меңгеру деңгейін төртке бөлуге болады. Бірінші төменгі деңгей – міндетті деңгей, қалғаны оқушы қабілетіне қарай игеріледі. Сонда міндетті деңгейді мемлекеттік өлшем ретінде алсақ, білім берудің шығармашылық сипаты қалыптасады. Былайша айтқанда, педагогикалық технология – оқушының шығармашылықпен терең ойластырылған көптеген факторлардың үйлесімділігі, оқыту мен тәрбиелік тиімділігін қамтамасыз ететін жанды құрамдас бөлігі. Мектептің ескі құрылысы мен білімнің жаңа мазмұны арасындағы қарама-қайшылықты жою үшін жүйелі түрде саралап, білім берудің түпкі мақсаты өмірдің сан тараулы дамуын меңгеретін адамға табиғи мүмкіндігі негізінде дамыта тәрбиелеу. Кез келген елдің экономикалық қуаты, халқының өмір сүру деңгейінің жоғарылығы, дүниежүзілік қауымдастықтағы орны мен салмағы сол елдің технологиялық даму деңгейімен анықталмақ. Жалпы қоғам дамуы мен қазіргі заманғы педагогикалық технологияны енгізу сапалығы осы елдегі білім беру ісінің жолға қойылғандығы мен осы саланы ақпараттандыру деңгейіне келіп тіреледі. Экономикалық жағынан дамыған елдердің тәжірибесі экономи- ка, ғылым мен мәдениеттің қарқынды дамуының негізгі кілті екендігін көрсетіп отыр, ендеше қазіргі заманның ақпараттық технологиясын меңгеру міндетіміз [3].

Қазіргі заманауи білім концепциясына сәйкес ақпараттық білімнің мақсаты қоғамды өмірде қажетті оқушылардың ақыл-ойын дамыту, ойлау қасиеттерін қалыптастыру болып табылады. Ақпараттық білімнің 5-6 сыныптардағы информатика пәні оқушылардың танымдық процестерін дамыту мақсаттарына, 7-11 сыныптарында программалау бөлімі танымдық процестерді жетілдіру мақсаттарында тапсырмалар беру керек. Л.С.Выготскийдің айтуынша, оқыту бұл – баланың дамуының алғы шарты болып табылады, себебі ол баладан бұрын пайда болған жүйе және ол әр уақытта бала дамуының алдында жүреді. Егер оқушы өзбетімен информатикадан олимпиадалық есептерді, қиындығы жоғары есептерді шығара алатын болса, онда оның интеллектуалды дамуының жоғары көрсеткіші болып табылады.

Мұғалім дәстүрлі білім беру әдістерін пайдалана отырып, оқыту процесін оқушының дамытушылығы мен әсерітигізе алатындай етіп ұйымдастырады.

Біздің ойымызша, бұны жүзеге асыру үшін қиындығы жоғары есептерді берілетін тапсырмаларды кірістіріп қарастыру керек.

Оқыту теориясында есеп ұғымын мен метод қолданылады. Есеп шығару оқытудан шығармашылық ойлауды, қандайда бір оқу мәтін менгеруді немесе қандайда бір танымдық іс-әрекетті талап етеді. Енді ғалымдардың есеп ұғымына қатысты пікірлерін келтірейк. А.Н.Леонтьев бойынша, есеп, қандайда бір шартты орындаудағымақсат. К.И.Нешков және А.Д.Семушкин, есепті анық атқаратын функциясына сай, мынадай типтері белгілі: дидактикалық есептер; танымдық есептер және дамытушы есептер. Ал Ю.М. Колягиннің ойынша, есеп білім берудің негізгі компоненталары, олар: білім алу, тәрбиелеу және дамытуға сәйкес болуы керек [4].

Оқу-тәрбие үдерісінде қолданып, айтарлықтай нәтиже беріп жүрген жаңа педагогикалық технологиялар мыналар: Лысенкованың алдын ала оқыту, Хазанскиннің есептер шығару, Палтышевтың физиканы есептеп шығару, Шаталовтың интенсивті оқыту (тірек сигналдарын пайдалану арқылы), Эрдниевтің мәселелік оқыту оқытудың белсенді әдісі, т.т. Ал, соңғы жылдары оқытудың модульдік технологиясымен Дьяченконың оқытудың ұжымдық тәсілі, сондай-ақ профессор Қараевтің оқытуды дифференциялау және білім беру демократияландыру мен ізгілендіру ұстанымдарына негізделген жаңа педагогикалық компьютерлік технологиясы еліміздің көптеген мектептерінде қолданылып жүр.

Адамның өмір бойында дамыту ол оның психологиялық дамуымен тығыз байланысты екендігі белгілі. Бұл дегеніміз, тапсырмалар оқушылардың ми жадысын, зейінін және ой қозғау мүмкіндігіне дамытуды ескерк отырып, оқушының жадын дамытуға әртүрлі нормалармен суреттермен жұмыс жасаған дұрыс.

Қабылдау процесінде адамның өткендегі тәжірибесі ерекше маңыз алады. Сыртқы ортадан дамылсыз ақпарат келіп отырады. Кісі бұлардың бәрін бірдей дұрыс қабылдай алмайды, немесе үлгермейді. Егер бала өмір бойы поезды көрмей өссе, оны бірден жақсы тани алмайды. Адамның сыртқы дүниенің заттары мен құбылыстарын қабылдауы селқос үңілу емес, белсенді қабылдау. Белсенді қабылдау дүниені тереңірек тануға мүмкіндік береді.

Қабылдау - ми қабығының күрделі анализдік және синтездік қызметінің нәтижесі. Қабылдаудың физиологиялық негізіне бірнеше тітіркендіргіштердің жиынтығы мен олардың қарым-қатынасында пайда болатын уақытша жүйке байланыстары жатады. Мұны И.П.Павлов *қатынас рефлексі* деп атаған. Мәселен, анализаторында осындай қатынас рефлексінің жасалуы (яғни тітіркендіргіштердің бір-бірімен байланысы) заттың түрі түсі, мөлшеріне қарамай-ақ оның тұлғасын тануға мүмкіндік береді.

Сөйтіп, қабылдау - түйсіктегідей бір анализатордың қызметі емес, бірнеше анализаторлардың бірлесіп қызмет істеуінің нәтижесі. Мәселен, киноны екі анализатордың (, есту) өзара байланысып жұмыс істеуінен болады.

Қабылдаудың объектісі кейбір жеке қасиеттерден, жеке бөліктерден тұрғанымен, біз оларды бүтіндей, тұтастай қабылдаймыз.

Кей кезде бұрынғы тәжі-рибемізде ұшыраған кейбір объектілердің жеке бөлік-тері, шет жағасы, үзінділері қабылданса да, біз бұларды тұтас зат форма-сында қабылдаймыз. Адам алдындағы үш нүктені жеке нөкат ретінде қабылдамайды. Мұны үш бұрыштың тұтас бейнесі деп түсінеді. Өйткені, қабылдаудағы жеке бөліктер жиналып келіп, тұтас нәрсенің бейнесін құрайды.

Толып жатқан объектілердің ішінен біреуін іріктеуіміз (оның қасиетін, сапасын) *қабылдаудың таңдамалылығы* делінеді. Мәселен, кітап оқығанда ондағы бірер сөз қате жазылған болса да байқамай оқып кете береміз. Егер кітапта «университет» деген сөз «унверситет» деп қате жазылса да, біз оны «университет» деп дұрыс оқимыз. Кітап оқығанда оның мазмұнына ерекше көңіл болінетіндіктен, мұндай қателер қозге түспей қалады. Ал

жеке создерге, жеке өріптерге шүкшия көз салған жағдайда (мәселен, корректорлар) текстін мазмұны ұғылмай, күңгірт қалып қоятын кездері болады.

Қабылдауда зейін аударып, талғаудың зор маңызы бар. Мұндай жағдайда объектінің назар аударылған белгілерін, қасиеттерін, керек жақтарын қабылдаймыз. Біздің назар аударатынымыздың ішіндегі ең бастылары, қазірде істепжатқан әрекетімізге қажет қызықтыратын, қажетімізге жарайтын нәрселер болып табылады.

Қабылдаудың таңдамалылығы әр түрлі объективтік (объектілердің ерекшеліктеріне - күші, қозғалысы, қарым-қатынасы т.б.) және субъективтік (адамның қабылданатын затқа қызығуы, оны қажетсінуі, сол кездегі психикалық көңіл-күйі т.б.) себептерге де байланысты болып келеді.

Ой қозғауды дамыту үшін сигналдарды шифрлау және дешифрлау, символдар жасыру мәселеге есептің шарттарына кері шартпен жұмыс істеу тапсырмаларын дайыдау керек. Сол сияқты ақпараттық диктант жүргізіп отыру қажет [5].

Оқытудың жаңа технологияларының барлығы оқушылардың өз бетінше білім алу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған. Сонымен қатар, оқытушы оқыту барысында қажетті ақпараттық, техникалық құралдарды пайдаланып, оқушының терең білім алуына жағдай жасайды.

Информатика пәнінен стандарт емес тапсырмаларын орындау арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылықтары артады.

Қорыта келгенде, информатикадан қиындығы жоғары есептерді шығару жүйелі түрде ұйымдастырушылық қана өзінің жемісті нәтижесін береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Агеева И.Д. Занимательные материалы по информатике и математике. – М.: Творческий центр Сфера, 2006.

2. Босова Л.Л., Босова А.Ю., Коломенская Ю.Г. Занимательные задачи по информатике. – М.: Бином.Лаборатория знаний, 2005.

3. Босова Л.Л., Босова А.Ю., Коломенская Ю.Г. Уроки информатики в 5-6 классах. – М.: Бином.Лаборатория знаний, 2004.

4. Зубрилин А. А. Занимательные задачи на уроках информатики // Информатика в школе: Приложение к журналу: Информатика и образование, 2004. - № 5.

5. Жунусова Л.Х., Буканова А. Методические аспекты развития критического мышления на занятиях компьютерных наук // Международный журнал экспериментального образования. - № 4, 2016. – Ч.3.- С.406-408.

МРНТИ 14.25.09

Ш.Т.Шекербекова

МӘЛІМЕТТЕР ҚОРИ БАҒДАРЛЫ КУРСЫН ОҚИТУҒА АРНАЛҒАН ЭЛЕКТРОНДЫҚ РЕСУРС ОРТАСЫН ЖАСАУ

Қазақстан, Алматы, Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті

Андатпа

Мақалада информатиканың бағдарлы курсына мәліметтер қорын оқыту қарастырылады. Жалпы білім беретін мектептің жаратылыстану–математика бағытында мәліметтер қорын оқытудың ерекшеліктері қарастырылып, оқытуды сүйемелдейтін электрондық ресурс жасау сипатталады.

Түйінді сөздер: Мәліметтер қоры, мәліметтер қорын басқару жүйесі, электрондық ресурс, MS SQL Server, Joomla.

Аннотация

В статье рассматривается обучение базе данных в профильном курсе информатики. Описаны особенности обучения базе данных в естественно-математическом направлении общеобразовательной школы и разработки создания электронного ресурса, поддерживающего обучение.

Ключевые слова: База данных, система управления базы данных, электронный ресурс, MS SQL Server, Joomla.

Abstract

The article discusses the database learning profile of informatics. The features of teaching a database in the natural-mathematical direction of a comprehensive school are considered, and the development of an electronic resource that supports learning is described.

Keywords: Database, database management system, electronic resource, MS SQL Server, Joomla.

Қазіргі заманғы ақпараттық қоғамда әр алуан саладағы адамның қызметі ақпарат пен ақпараттық өзара әрекеттестікті алу, түрлендіру, жеткізіп беру, сақтау, пайдалану, қолданбалы сипаттағы қазіргі заманғы ақпараттық жүйелерді жасау мен пайдалану үдерістерімен тығыз байланысты.

Информатиканы оқытудың құралы ретінде білім беру электрондық ресурстарын қолданумен жүзеге асырылатын оқыту әдістемесі ерекше рөл атқарады. Электрондық ресурстар да аппараттық қолдауды, яғни компьютерді қажет етеді. Электрондық ресурстарды қолданып оқыту жаңа педагогикалық технологияның бір түрі болып табылады, ол педагогиканың негізгі заңдарына бағынады және білім берудің дәстүрлі дидактикалық ерекшеліктерін ұстанады, бірақ оқу ортасының жаңа шарттары мен критерийлерімен толықтырылады.

Жаратылыстану-математика бағытына арналған «Мәліметтер қорының негіздері» бағдарлы курсына оқытуға арналған электрондық ресурс ортасын жасауға «Joomla» ортасын қолдануға болады. Біздің жағдайда электрондық ресурс құруға «Joomla 3» ортасын пайдаланылды.

Алдымен мәліметтер қорын басқару жүйесі дегеніміз не екендігіне тоқталып өтеміз. Бұл мәліметтер қорын құруға, енгізуге және оны көптеген пайдаланушылардың бірлесе отырып пайдалануына арналған тілдік және программалық құралдардың кешені [1].

Барлық мәліметтер қорларын басқару жүйелері екі топқа бөлінеді:

- жергілікті (локальді);
- желілік.

Жергілікті – бір компьютерде жұмыс істейтін мәліметтер қорларын басқару жүйелері. Оларға dBase, FoxPro, Microsoft Access және т.б. жатады.

Желілік – клиент-сервер технологиясының көмегімен мәліметтер қорын бірнеше компьютерлер қолданатындай мүмкіндік бар мәліметтер қорларын басқару жүйесі. Оған InterBase, Oracle, MySQL, Microsoft SQL Server және т.б. мысал бола алады. Осы аталған жүйелердің ішінде жаратылыстану-математика бағытында оқитын жоғарғы сынып оқушыларына Microsoft SQL Server ортасында мәліметтер қорын құруды оқытуды қарастырамыз. SQL Server – басқару жүйесі, мәліметтер қорын қорғау, архивтеу және қайта қалпына келтіру құралдары, Transact-SQL сұраныстар тілі бар толық функционалды серверлік мәліметтер қорын басқару жүйесі. Мәліметтер қорын ықшамды және сенімді сақтауды, және үлкен көлемдегі ақпараттарды өңдеуді қамтамасыз етеді [2].

Енді «Joomla» ортасының ерекшеліктеріне тоқталып өтейік. Joomla - бұл әлемдегі ең мықты ашық кодтармен (Open Source CMS) берілгендерді басқару жүйесі (Систем Управления Содержимым). Оны көптеген елдерде түрлі мақсаттарға пайдаланады, мысалы кішкентай сайттардан үлкен кешенді порталдарға дейін. Joomla сөзі қазақша мағынасы «бәріміз бірге» немесе «біргеміз». Басқа жүйелерден Joomla-ның басты айырмашылығы – бұл сіздің арнайы біліміңіздің болу-болмауына қарамай, сайтты басқарудың оңай болуы. Joomla - PHP және JavaScript тілдерінде жазылған.

Joomla-ның ең басты артықшылығы оның сенімділігі, тегін таратылуы және қорғаныш мықтылығы. Joomla тез орнатылады, қолдану оңай және сенімді. Joomla GPL лицензиясымен

қорғалған тегін бағдарламалық қамсыздандыру болып табылады. Ең алдымен Контенттерді басқару жүйесіне (CMS) анықтама беріп өтейік. Контенттерді басқару жүйесі (CMS)-бұл сіздің сайттағы мәліметтеріңізді басқаруға арналған бағдарламалық қамсыздандыру. Сайттағы мәліметке мәтін, фотография, музыка, видео, құжаттар және т.б жатады.

CMS Joomla-ны мынадай мақсаттарда қолдануға болады:

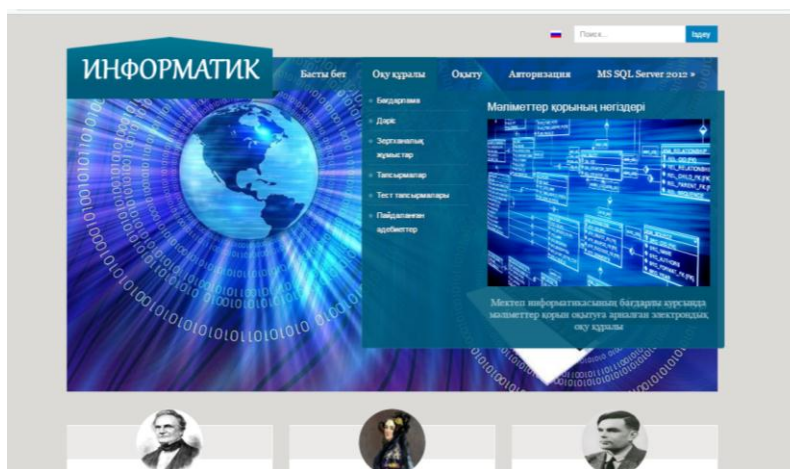
- корпоративтік сайттар немесе ақпараттық порталдар;
- корпоративтік интранет (локальды) сайттар;
- онлайн газеттер, журналдар, мақалалар;
- электрондық коммерция;
- шағын бизнеске арналған сайттар;
- коммерциялық емес және мекемелер сайты;
- белгілі бір ұйым сайты;
- мектеп сайттары.

Joomla-ны кез келген қолданушы орната алатындай етіп қарастырылған. Сонымен қатар сіздің мақсатыңызға қарай сайтты кеңейтуге мүмкіндік бар. Интернеттен өзіңізге ұнаған модульді жүктеп алып, сайтыңызға орнатуға болады.

Joomla-ның стандартты мүмкіндіктері:

- жаңа беттерді шексіз қосуға болады;
- шаблондарды еш қиындықсыз және тез алмастыру мүмкіндігі;
- сайттағы материалдарға шектеу қою мүмкіндігі;
- RSS-ті қолдайды;
- кері байланысты ұйымдастыру.

Біз жұмыс істейтін сайттың администратор панелі арқылы білім беретін сайттың алғашқы бетін құрастырамыз. Біздің жағдайымызда «Информатик» сайты деп атадық. Құрылған сайттың алғашқы беті келесі суретте келтірілген (сурет 1).

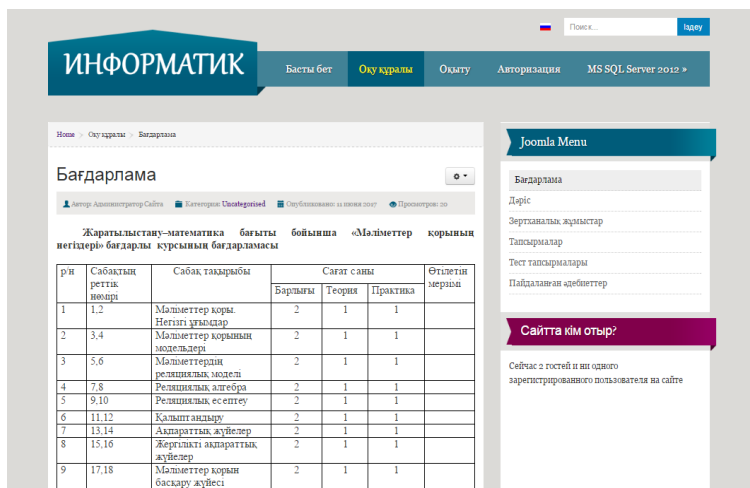

Сурет 1 - Электрондық ресурстың алғашқы беті

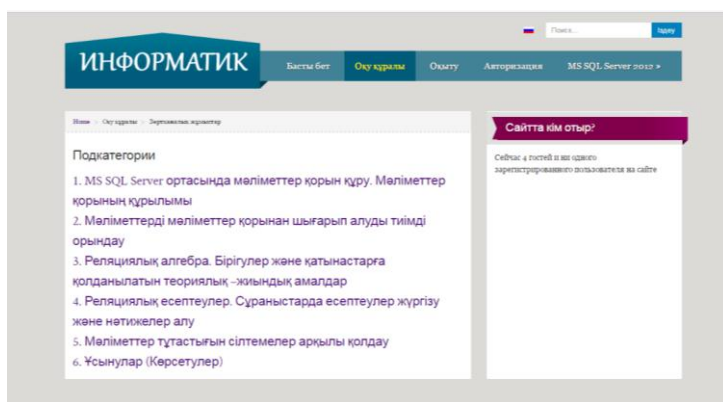
«Информатик» сайтының бас мәзірлері: Басты бет, Оқу құралы, Оқыту, Авторизация, MS SQL Server 2012 болып келеді. Оқу құралының құрылымы Бағдарлама, Дәріс, Зертханалық жұмыстар, Тапсырмалар, Тест тапсырмалары және Пайдаланған әдебиеттер тізімінен

Электрондық ресурстың оқу құралы мәзірінен Бағдарлама мәзіріне өткенде жаратылыстану–математика бағытына арналған «Мәліметтер қорының негіздері» бағдарлы курсының бағдарламасы келтірілген (сурет 2).

Сол сияқты Дәріс бөліміне өтетін болсақ, онда курстың дәрістер тақырыбы шығады. Сәйкес дәріс тақырыбын таңдау арқылы дәрістердің теориялық материалдарын оқып үйренуге болады. Ал Зертханалық жұмыстар бөліміне өтетін болсақ әрбір зертханалық сабақтың тақырыбы шығады (сурет 3).

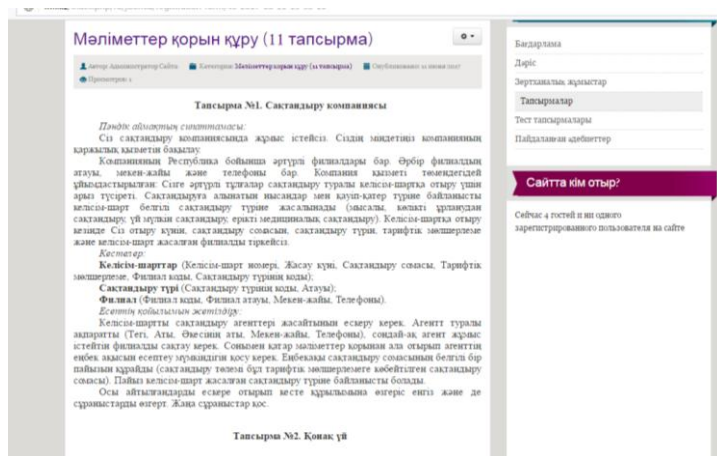

Сурет 2 - Бағдарлама бөлімі

Сурет 3 - Зертханалық жұмыстар бөлімі

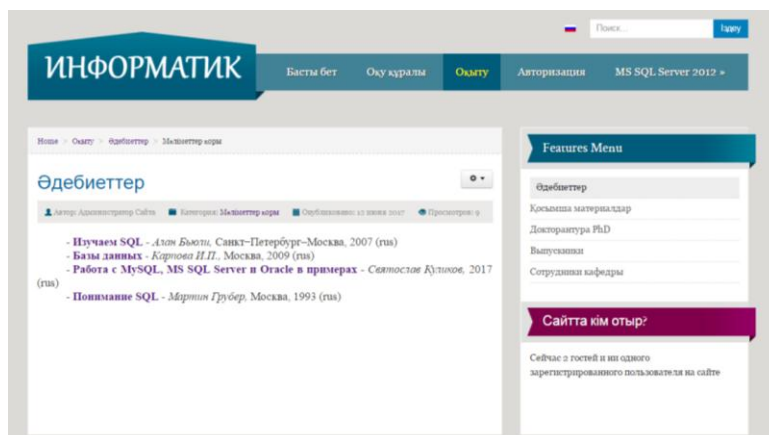
Оқу құралы мәзірінің тапсырмалар бөлімінде оқушыларға арналған мәліметтер қорын құруға тапсырмалар және реферат дайындауға тапсырма тақырыптары берілген. «Мәліметтер қорын құру» тапсырмалары 11 тапсырмадан тұрады (сурет 4). Мысалы, «Сақтандыру компаниясы», «Қонақ үй», «Ломбард», «Оқу жүктемесін бөлу» және сол сияқты кешенді тапсырмалар берілген.

Сурет 4 - Мәліметтер қорын құру бойынша тапсырмалар

Сонымен қатар, теориялық және зертханалық жұмыстар мен тапсырмалардан бөлек оқушылар ізденіп, өз білімдерін жетілдіру үшін немесе тапсырмаларды жасау барысында қиындық туған теориялық материалдарды оқып үйрену үшін әдебиеттерге сілтемелер келтірілген (сурет 5).

Сурет 5 - Сілтеме келтірілген әдебиеттер тізімі

Электрондық ресурста теориялық, зертханалық жұмыстар мен тапсырмалардан басқа оқушылардың білімін тексеруге арналған тест тапсырмалары, пайдаланған әдебиеттер тізімі, MS SQL Server 2012-ні компьютерге орнатудың программасы келтірілген. Осы программа арқылы оқушылар MS SQL Server 2012-нің программасын өз компьютерлеріне көшіріп, орната алады.

Осы айтылғандардан басқа электрондық ресурста информатикаға қатысты қызықты мәліметтер, Әлемнің, Қазақстанның ақпараттық технологиялары бойынша жаңалықтары, Сайтта отырғандар туралы мәліметтер модулдері келтірілген.

Жаратылыстану–математика бағытына арналған «Мәліметтер қорының негіздері» бағдарлы курсының электрондық ресурсында теориялық материалдар, зертханалық жұмыстар мен тапсырмалар, оқушылардың білімін тексеруге арналған тест тапсырмалары, пайдаланған әдебиеттер тізімі берілген. Сонымен қатар, ресурста MS SQL Server 2012-ні компьютерге орнатудың программасы келтірілген. Осы программа арқылы оқушылар MS SQL Server 2012-нің программасын өз компьютерлеріне көшіріп, орнатуларына болады.

Жаратылыстану–математика бағытына арналған «Мәліметтер қорының негіздері» бағдарлы курсының электрондық ресурсын осы бағытта оқитын оқушылар сабақ барысында пайдалануларына болады.

Сонымен бірге, электрондық ресурста оқушыларға арналған информатикаға қатысты қызықты мәліметтер, Әлемнің ИТ жаңалықтары, Қазақстанның ИТ жаңалықтары және сайтта отырғандар туралы мәліметтер модулдері жасалынған.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Шекербекова Ш.Т., К. Елубаев. Ключевые понятия при изучении баз данных в высших учебных заведениях на основе клиент-серверных технологий / Проблемы информатики, 2012. - № 4. - 280 с.

2. Шекербекова Ш.Т., К. Методика изучения баз данных на основе языка SQL / Материалы XXII Международной конференции-выставки ИТО-2012: Сборник трудов. - Часть II. - С.36.

3. Шекербекова Ш.Т., Қуанышұлы Ы. Мәліметтер қорын оқытудағы негізгі түсініктерді қалыптастыру жайлы /Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдығына, ҚР ҰҒА академигі, ҚР ҰИА академигі, Қазақстан ғылым және техника саласындағы мемлекеттік сыйлығының иегері, техника ғылымдарының докторы, профессор Ғ.Уалиевтің 75-жылдық мерейтойына және 55 жылдық ғылыми-педагогикалық қызметіне арналған «Механика

жүйелерін және физикалық процесстерін математикалық моделдеу» атты III Халықаралық ғылыми- практикалық конференциясының материалдары. – Алматы, Абай атындағы ҚазҰПУ: «Ұлағат» баспасы, 2016. – 180 б.

ӘОЖ: 378.075.8:539

¹Ж.Қ.Сыдықова, ²М.Т.Искакова, ³Е.А.Оспанбеков

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА БОЛАШАҚ ФИЗИКА МҰҒАЛІМДЕРІН ДАЯРЛАУДЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қазақстан, Алматы, Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа

Мақалада болашақ физика мұғалімдерін даярлаудың мәселелері баяндалған. Сонымен бірге, болашақ физика мұғалімінің кәсіби әдістемелік даярлығының деңгейлері көрсетілген. Мақалада физика мұғалімдерін даярлаудың психодидактикалық мәселелеріне талдау жасалды. Мақалада мектеп практикасына енгізілген оқытудың психодидактикалық моделі ұсынылған.

Түйінді сөздер: болашақ мұғалімді даярлау, физика мұғалімдерін даярлау жүйесі, оқытудың психодидактикалық моделі, мұғалімнің кәсіби-педагогикалық даярлығы.

Аннотация

В статье изложены вопросы подготовки будущих учителей физики. Вместе с тем уровень профессионально-методической подготовки будущего учителя физики. В статье проанализированы психодидактические вопросы по подготовке учителей физики. Статья включает психодидактические модели, которые включены в практику школьного обучения.

Ключевые слова: подготовка будущих учителей, система подготовки учителей физики, психодидактическая модель обучения, профессиональная подготовка учителя.

Abstract

The preparation problems of future teachers of physics are considered in the article. At the same time level of professionally-methodical preparation of future teacher of physics. The article analyzes psychodynamic issues in the training of physics teachers. The article includes psychodynamic models that are included in the practice of schooling.

Keywords: preparation of future teachers, System of training physics teachers, psychodactical model of training, teacher training.

Бүгінгі күнгі білім ордаларының, жоғары педагогикалық оқу орындарының басты міндеті мен мақсаты білікті мамандарды даярлау екендігі даусыз. Заман талабы өзгерген сайын жоғары педагогикалық оқу орындарына қоғам тарапынан қойылатын талап та өзгереді.

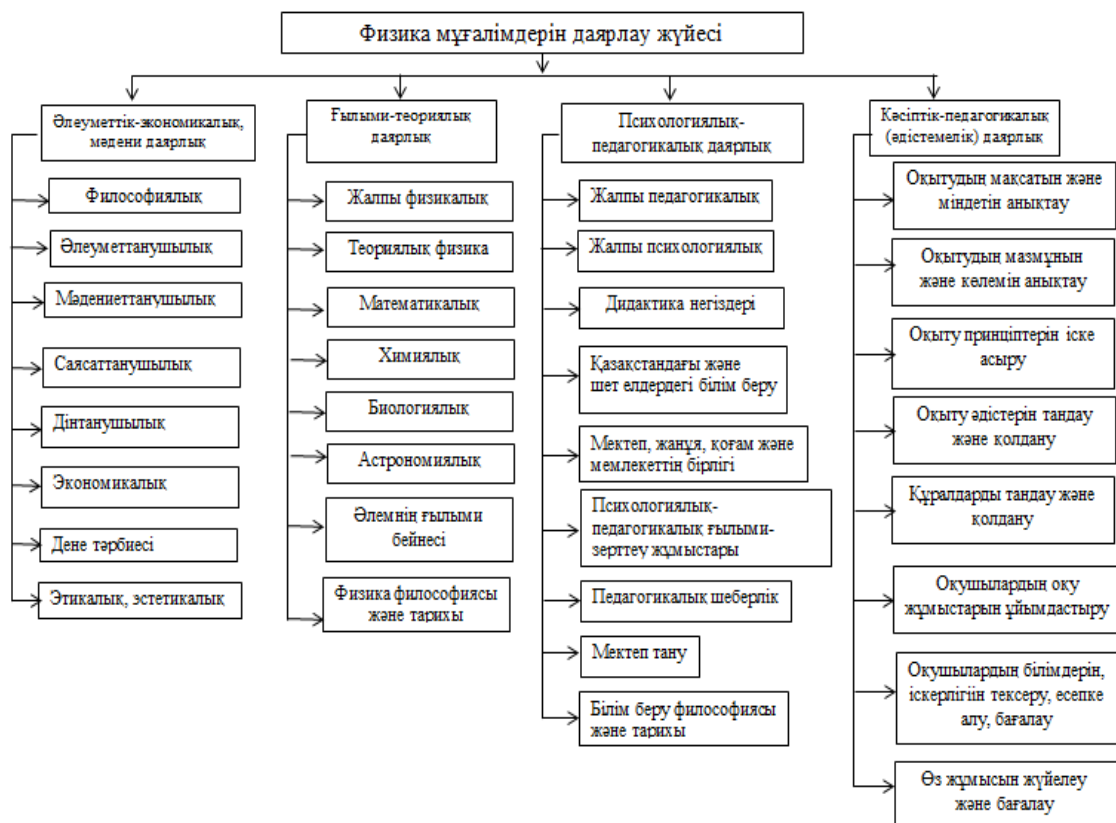
Болашақ мұғалімді даярлау арнайы (әдістемелік, психологиялық, дидактикалық, физикалық) білімді, кәсіби дағдыларды және іскерлік тәсілдерін қалыптастыруды көздейді.

Білім алушыларды даярлау, мұғалімдердің біліктілігін арттыру мәселелері Э.Мамбетакуновтың [1], Б.Д.Сыдықовтың [2], А.В.Усованың [3] және т.б. зерттеулерінде көрініс тапқан. Олардың еңбектерінде физика пәні мұғалімдерінің кәсіби даярлығын жетілдіру, жоғары оқу орнында болашақ жаратылыстану пәндері мұғалімін кәсіби даярлау теориясы мен практикасы, болашақ мұғалімдерді ақпараттық-компьютерлік және математикалық моделдеу негізінде кәсіби дайындау жүйесі, физика мұғалімінің кәсіби зерттеу іскерлігі, жаратылыстану ғылыми пәндер мұғалімдерін мектепте пән аралық байланысты жүзеге асыра білуге даярлаудың теориялық-әдістемелік негіздері және т.б. мәселелер зерттелген.

Б.Д.Сыдықов [2] «Болашақ мұғалімдерді ақпараттық-компьютерлік және математикалық модельдеу негізінде кәсіби дайындау жүйесі» атты докторлық диссертациясында физика және кәсіптік білім пәндері мұғалімдерді ақпараттық-компьютерлік және математикалық модельдеу негізінде оқыту арқылы кәсіби дайындауды

психологиялық-педагогикалық тұрғыда теориялық негіздеп, оның әдістемелік жүйесін жасады.

Педагогикалық жоғары оқу орындары үшін мұғалімдерді даярлау мәселесі бүгінгі күннің өте өзекті мәселелерінің бірі екендігі сөзсіз. Ал ол процесті жүзеге асыру теориялық әрі практикалық мәнге ие. Болашақ мұғалімдерді даярлау мәселесімен шұғылданған әдіскер ғалымдар мұғалімдер даярлаудың әртүрлі модельдерін ұсынады. Олар әлеуметтік-экономикалық өзгерістер негізінде пайда болып, қоғамда болып жатқан жаңалықтар мен өзгерістер негізінде толықтырылып отыратындығы белгілі. Болашақ мұғалімдерді даярлау мәселесіне арналған еңбектерді арқау ете отырып, болашақ физика мұғалімдерін даярлаудың практикалық іс-әрекетке негізделген жүйесін [1] төмендегідей көрсетуге болады (сурет 1).

Сурет 1- Болашақ физика мұғалімдерін даярлау жүйесі

Болашақ физика мұғалімдерін даярлаудың практикалық іс-әрекетке негізделген моделіне (сурет 1) сәйкес Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті Математика, физика және информатика институтының «5B011000-Физика» мамандығын даярлау жүйесі төмендегідей:

- әлеуметтік-экономикалық, мәдени даярлық: Қазақстанның қазіргі заман тарихы, философия, экономикалық теорияның негіздері, тіршілік қауіпсіздігі негіздері, өзін-өзі тану, дінтану, дене тәрбиесі;

- ғылыми-теориялық даярлық: механика, молекулалық физика, электр және магнетизм, оптика, атомдық және ядролық физика, теориялық физика, астрономия, математикалық талдау, физика тарихы;

- психологиялық-педагогикалық даярлық: педагогика, психология, оқушылардың физиологиялық дамуы, білім берудегі менеджмент, инклюзивті білім беру, тәрбие жұмысының теориясы мен әдістемесі, мектепте және ЖОО физикалық білім берудің заманауи проблемалары;

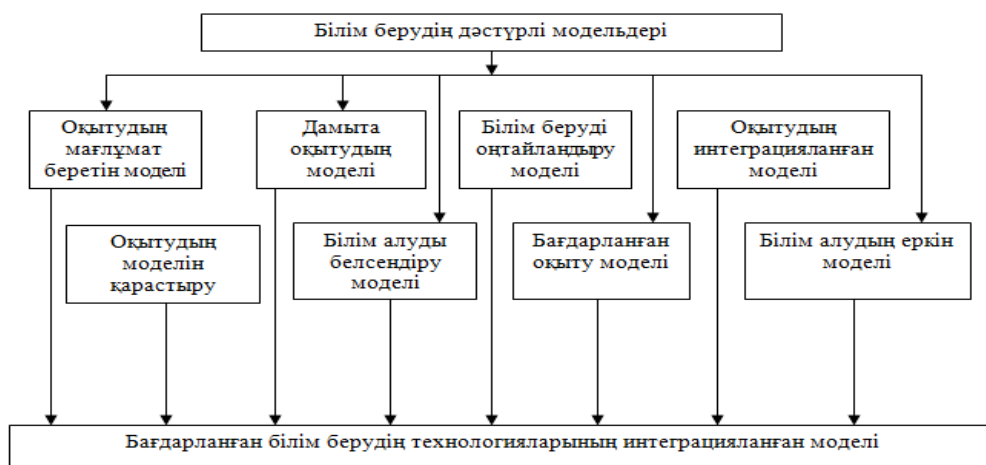
- кәсіптік-педагогикалық (әдістемелік) даярлық: физиканы оқыту әдістемесі, мектеп физика курсының ғылыми негіздері, физикадан стандартты емес есептерді шығару әдістері,

физиканы оқыту әдістемесі бойынша практикум, физиканы бейіндік және саралап оқыту, бағалаудың өлшемдік технологиялары, физиканы оқытудың жаңа технологиялары, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар.

Мұғалімнің көп қырлы құзыреттілігінің ішінен психодидактикалық құзыреттіліктің мәні зор деп есептейміз, сондықтан да психодидактикалық мәселелерге тоқталуды жөн көрдік.

I. ХХІ ғасырға дейін жасалған, мектеп практикасына енгізілген оқытудың психодидактикалық моделдерін Э.Мамбетакунов [4] төмендегідей көрсетеді (2-сурет). 2 – суреттегі модельдердің әрбіреуіне қысқаша тоқталайық.

1. *Оқытудың мұғалім тарапынан мағлұмат беру және оқушылар тарапынан қайталап, есте сақтап қалу моделі.* Бұл моделді қолданған жағдайда мұғалім білімдердің мазмұнын оқушыларға даяр күйінде береді, ал оқушылар болса берілген білімді даяр күйінде қабылдап алып, есінде сақтайды және еш өзгертусіз қайталап айтып береді. Оқытудың бұл түрі иллюстрациялап түсіндіру және репродукциялау әдістерімен байланысты.

Сурет 2- Мектеп практикасына енгізілген оқытудың психодидактикалық моделі

2. *Оқыту барысында жаңа оқу материалын қалыптастыру, үйрету моделі.* Бұл оқушылардың ойлау қабілеті мен ойлау әрекетін кезең-кезеңмен ұйымдастырып, іске асырумен байланысты. Бұл модель белгілі психологтар П.Я.Гальпериннің, Н.Ф.Талызинаның және психодидакт А.В.Усованың теориясымен тығыз байланысты.

3. *Дамыта оқыту моделі.* Бұл оқушылардың теориялық ойлау қабілетін қалыптастыруға, басқаша айтқанда абстракциялық ойлаудан нақты білімге ие болу теориясын көздейді. Мұндай теория оқу материалының мазмұнын теориялық тұрғыдан жалпылау деп аталады. Бұл теория көрнекі психологтар В.В.Давыдов пен Д.В.Эльконинге тән.

4. *Білім беруді белсендіру моделі.* Мұнда басты назар оқушылардың өз беттерінше білім алу іскерлігін белсендіруге, алған білімдерін практикада қолдана білуге аударылады. Мұнда оқу материалын меңгертуде проблемалық жағдаятты қолдану, оқушылардың өз беттерінше жұмыстарын ұйымдастыру және т.с.с. жұмыстар топтастырылады.

5. *Білім беруді оптималдандыру моделі.* Мұндай модельдің басты көрсеткіші қысқа уақыт ішінде оқытуды оптималдандыру жолдарын пайдаланып білімнің жоғарғы сапасын қамтамасыз ету. Бұл Ю.К.Бабанскийдің оптимизация теориясына тиесілі.

6. *Кіріктірілген (интеграцияланған) оқыту моделі.* Мұнда оқытудың негізгі мақсаты оқушылардың санасында әлемнің ғылыми сипаттамасын қалыптастыру болып табылады. Оның алғашқы кезеңі тектес пәндерді пәнаралық сипатта байланыстырып оқыту болса, соңғы кезеңі оқушылардың табиғат жайындағы білімдерін кіріктіру болып есептеледі. Бұл білім беру мазмұнының жаңа технологиясын кіріктіру арқылы іске асады.

7. *Бағдарланған оқыту моделі.* Бұл модель оқытудың барлық кезеңінде тұлғаны дамытуға бағытталған. Сондықтан бұл модельді тұлғаны дамытуға бағытталған модель деп айтуға болады. Сонымен қатар, бір жақты емес, екі жақты іс-әрекет орын алады. Мұнда оқушының басқа оқушыға қатысты қабілеті ескеріледі. Оқыту процесі гуманистік жағдайда дифференцияланған жағдайда жүргізіледі. Түсіндіру процесі ғана емес, бірлесіп түсіну процесі де іске асады.

8. *Еркін білім алу моделі.* Бұл адамдардың өзі қызығушылық білгерген білім жүйесіне байланысты тиісті дағдыларды игеріп, оларды дамытуға байланысты жеке талабын қанағаттандыру. Мұндай моделге жеке адамды музыкаға үйрету, тігін тігуге үйрету, жеке пәндерді жаттықтырушы жалдап үйрену және т.б. жатқызуға болады.

II. Білім беру модельдерін іске асыруға арналған психодидактикалық әдістер.

1. Проблемалық оқыту – мәні проблемалық ситуация туғызу мен оқушылардың оқу проблемасын дербес шешулері бойынша іс-әрекеттерін басқару болып табылатын оқыту түрі.

2. Программаланған оқыту – бұл педагог (немесе оны алмастыратын оқытушы машина) сияқты оқушылардың да әрекеттері қарастырылған, алдын ала дайындалған программа бойынша оқыту.

3. Проблемалық программалап оқыту – жоғарыдағы екі әдісті біріктіріп қолдану.

4. Жүйелік-функционалдық әдіс. Білім жүйесінің элементтерін бөліп алып, және оның әрбір функциясына байланысты оқыту әдісі.

5. Жүйелік-құрылымдық әдіс. Білімнің жалпы құрылымына талдау жасап, оны теориялық құрамымен салыстырып оқыту.

6. Жүйелік-логикалық әдіс. Білімдер жүйесі элементтерінің логикалық байланысына қарай оқыту.

7. Ойын арқылы оқыту әдісі. Ойын – оқу процесіндегі оқытудың әрі формасы, әрі әдісі. Сонымен бірге ойынды мұғалім мен оқушылардың бірлескен оқу әрекетінің өзара байланысты технологиясы ретінде қолдануға болады.

8. Коммуникативтік әдіс. Бұл әдістің негізінде оқушылар жұппен, топпен, ұжыммен жұмыс істеуге дағдыланады. Оның нәтижесінде оқушылардың шығармашылық қабілеттері дамиды, пәнге қызығушылықтары артады.

9. Пәнаралық байланыс негізінде оқыту әдісі. Мұндай әдістің мақсаты басқа оқу пәндерден алған білімдерін өзара байланыстыру, біріктіру және жүйелеу болып табылады.

10. Демонстрациялық-техникалық әдіс. Бұл әдіс арқылы құбылыстар мен процестерді тәжірибе көмегімен демонстрациялайды немесе кино-фильмдерді, диафильмдерді көрсету арқылы түсіндіреді. Бұл әдістің сапасын көтеруге, объектіні дұрыс таңдап алып, демонстрацияланатын заттың, құбылыстың мәнді жақтарына оқушылардың көңілін аударуға, сонымен қатар әдістерді педагогтың біліктігіне қарай пайдалана білу үшін қолданады.

11. Практикалық әдіс. Бұл әдістің басты мақсаты алған білімдерін әртүрлі жағдайларға қолдана білу дағдысын қалыптастыру. Олар графикалық, сандық, сапалық, эксперименттік есептерді шығару арқылы орындалады. Бұл әдіс көбіне алған білімдерін бекіту мақсатында және білімдерін практикада іс жүзінде қолдана білу дағдысын қалыптастыруда қолданылады.

12. Білімдерді модельдеу әдісі. Бұл әдіс ғылыми танымның зерттеу объектілерін олардың модельдерін жасап, зерделеу арқылы танып-білу әдісі. Модельдеу әдісінің пайда болуы техникалық жүйелердің күрделілігіне, материалдық процестер мен құбылыстарды зерттеу қажеттілігіне орай туындайтын ой-түрткілерге, себептерге т.с.с байланысты.

Жоғары кәсіби педагогикалық білім берудің мемлекеттік стандартында мұғалім іскерлігінің келесі функциялары көрсетілген: оқытушы, дамытушы, тәрбиелеуші, коммуникативті, ұйымдастырушы, басқарушы, бағдарлық және ақпараттық.

Болашақ физика мұғалімдерінің кәсіби-педагогикалық даярлықтарын көрсететін негізгі сипаттамалардың бірі – олардың келешекте оқытатын пәндерін өте жоғары деңгейде білуі. Өзінің келешекте жеткіншек ұрпаққа не оқытатын білмеген маманнан еш уақытта жақсы ұстаз шықпайды. Физика мұғалімі педагог ретінде педагогика ғылымының дамуына,

физиканы оқыту әдістемесіне, ал физик маман ретінде физика ғылымының практикада іс жүзінде қолданылуына көңіл бөліп отыруы керек. Яғни, мұғалім физикалық және әдістемелік тұрғыдан оқу материалын дұрыс, айқын әрі дәл баяндауы үшін, алдымен, өзі сол оқу материалын түсінуі, оны баяндаудың егжей-тегжейіне дейін білуі тиіс.

Болашақ физика мұғалімдерін заман талабына сай қалыптастыруда тағы бір мәселе маңызды рөл атқарады. Ол физиканың тарихи аспектілерінің өркендеу сатылары. Бұл мәселелер жаңа физикалық теориялар мен түсініктердің шығу тегіне дұрыс көзқарас қалыптастырады, себебі жаңа түсініктерді енгізу мен жаңа теорияларды үйренудің даму тарихымен танысу оқушыларға олардың пайда болуы мен эволюция мотивтерін көрсетуге мүмкіндік береді. Сонымен бірге, оқушылардың пәнге деген танымдық қызығушылықтарын туғызады. Болашақ мұғалімдер, физиканың тарихымен таныстырудың оқушылардың жеке тұлғасына, олардың адамгершілік және әсемдік тану сапаларына белгілі бір мөлшерде әсер етеіндіктерін білулері тиіс.

Қорыта келгенде, педагогикалық жоғары оқу орындарында болашақ физика мұғалімдерін өз ісінің білікті маманы етіп тәрбиелеу үшін барлық оқыту процесін, жалпы физика курсына кәсіби бағдарда оқытуды жүзеге асыру керек. Ол үшін барлық оқытылатын оқу материалдары әдістемелік көзқарас тұрғысынан болашақ физика мұғалімдерінің кәсібіне деген дайындықтарының негізгі сипаттамаларын қалыптастыруға бағытталуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Мамбетакунов Э., Жораев М. Педагогикалық жогорку окуу жайларында физиканы окутуу. – Бишкек: 2014. – 380 б.
2. Сыдықов Б.Д. Болашақ мұғалімдерді ақпараттық-компьютерлік және математикалық модельдеу негізінде кәсіби дайындау жүйесі: Пед.ғыл.докт. ... автореф.- Түркістан, 2008. – 21 б.
3. Усова А.В. Психолого-дидактические основы формирования физических понятий. Учебное пособие по спецкурсу. – Челябинск: Челябинский рабочий, 1988. – 86 с.
4. Мамбетакунов Э. Физика мугалимдерин даярдоонун психодидактикалык маселелери // Вестник КГНУ им. Ж.Баласагына. - Бишкек: 2011. - 59-63 бб.

УДК 14.35.09

¹Л.У.Жадраева, ²Г.Б.Илиясова

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ МАТЕМАТИЧЕСКОМУ АНАЛИЗУ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗАХ

^{1,2}Қазақстан, Алматы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа

Мақалада цифрлық технологияларды педагогикалық жоғары оқу орындарында қолдану қажеттілігі және математикалық анализға оқытуда қолданудың ерекшеліктері қарастырылды. Сонымен қатар, мұндай технологияларды математикалық анализды оқытуда пайдаланудың артықшылықтары мен кемшіліктеріне талдау жүргізілді.

Түйінді сөздер: математикалық анализ, цифрлық технологиялар, компьютерлік математика жүйелері, электрондық оқыту.

Аннотация

В статье рассматриваются необходимость использования цифровых технологий и особенности их использования в процессе обучения математическому анализу в педагогических вузах. А также проведен анализ преимуществ и недостатков применения подобных технологий при обучении математическому анализу.

Ключевые слова: математический анализ, цифровые технологии, системы компьютерной математики, электронное обучение.

Abstract

The article deals with the organization of training to mathematical analysis using digital technologies. It also analyzed the advantages and disadvantages of using such technologies in teaching mathematical analysis.

Keywords: mathematical analysis, digital technologies, computer mathematics systems, e-learning.

Вопрос эффективности той или иной цифровой технологии в обучении является актуальной проблемой. Резкое развитие технологий, их быстрая модификация и способы их использования в различных образовательных условиях, в различных возрастных категориях делают задачу еще более сложной. Но при этом, многие ученые согласны с мнением, что вне зависимости от используемой цифровой технологии, когда речь идет об ее использовании в обучении, главная мысль должна быть, в первую очередь, сконцентрирована на методике ее использования для решения конкретной педагогической (учебной) задачи.

Какие цифровые технологии стоит использовать в обучении, будут ли они продуктивными для достижения определенной образовательной цели, и как наилучшим образом ее внедрить в учебный процесс для решения определенной задачи – это вопросы, которые рассматриваются в контексте цифровых технологий в образовании. [1].

Если рассматривать использование цифровых технологий в общеобразовательных учреждениях, то сегодня школы активно применяют в учебном процессе различные ресурсы, в том числе такие как «Bilimland.kz», «Кунделик» рекомендованных МОН РК Казахстана. Помимо этого, по современным требованиям почти все школьные учебники снабжаются аудио-визуальными носителями информации. Благодаря таким видам цифровых технологий процесс освоения знаний обучающимися ускорился.

Процесс цифровизации идет параллельно и в вузах и в среднем образовании. Все выше сказанное влечет за собой необходимость повышения квалификации педагогических кадров. Несмотря на то, что цифровые технологии развиваются очень быстро, и сложно успеть охватить весь их объем, задача педагогических вузов подготовить учителей отвечающих всем современным требованиям, в том числе и в плане компетентности по цифровым технологиям, т.е педагогических кадров способных войти в процесс преподавания сразу же, без дополнительной подготовки, хотя бы в начальном этапе.

Для решения данной задачи в независимости от специальности в учебные планы большинства педагогических вузов вводятся дисциплины, тем или иным образом касающиеся цифровых технологий. В то же время максимум кредитов, которую выделяют педагогические вузы для освоения информационными и коммуникационными технологиями специальностям отличных от специальности «Информатика» в физико-математических факультетах университетов в Казахстане колеблется от 6 кредитов до 12 кредитов.

На наш взгляд, отдельные элективные курсы касающиеся освоения цифровых технологий в образовании являются необходимостью, но в то же время, понятно, что невозможно бесконечно увеличивать количество кредитов, для освоения этих технологий, которые продолжают развиваться.

Цифровые технологии сейчас используются в процессе обучения почти всех видов учебных дисциплин вузовского образования. Математический анализ не является исключением. Данная дисциплина читается на первом курсе, и выступает пререквизитом ко многим другим дисциплинам программы бакалавриата по специальности 5В010900 - Математика. От качества преподавания данной дисциплины во многом зависит не только качество освоения дисциплин выступающих постреквизитами, но и качество подготовки учеников общеобразовательных школ в будущем, так как она также тесно связана со школьным курсом математики.

Стоит отметить, что обучающиеся сегодня имеют доступ к почти любой информации. Развитие технологий позволяет даже не посещать занятия, заниматься самообразованием (например, прослушать онлайн курс) и сдать предмет. Традиционный вид обучения математическим дисциплинам (если не учитывать дистанционное обучение в вузах) сейчас сохраняется на всех ступенях образования, и это необходимо. Современный уровень развития технологий, не позволяет рассматривать их в качестве альтернативы полностью

заменяющей традиционный вид обучения. Цифровые технологии выступают сейчас в качестве дополнения к традиционному обучению и их адекватное использование непосредственно во время обучения математическому анализу, позволил бы студентам педагогических вузов ознакомиться с реализацией обучения дисциплины на практике. Так как, по мере накопления опыта работы с цифровыми технологиями во время обучения, студент приобретает навыки необходимые для успешной педагогической деятельности в будущем.

С термином цифровые технологии связывают такие понятия, как перевернутое обучение, электронное портфолио, виртуальная образовательная среда и т.д. Остановимся подробнее на некоторых из них.

Перевернутое обучение. Некоторые преподаватели сегодня при обучении используют элементы перевернутого обучения [2]. Согласно этой технологии обучающиеся знакомятся с содержанием новой темы заранее, перед проведением занятия. В этом случае цифровые технологии применяются студентами для получения знаний, используя готовые видеоматериалы, презентации и т.д. располагаемых на электронных образовательных ресурсах, в том числе и на образовательных порталах учебного заведения, чтобы затем на аудиторных занятиях работая в группе, обсудить и более детально рассмотреть сложные для понимания моменты, и на основе выводов создать таблицу, схему, график раскрывающий суть темы, привести доказательство теоремы, найти решение задачи). Это дает больше времени для деятельности студентов, способствует более глубокому пониманию темы и размышлению. Однако это эффективно будет работать только в том случае, если обучающиеся будут понимать что от них требуется и своевременно получать доступ к перевернутому материалу. Это безусловно дополнительная нагрузка преподавателю. Подготовка видеоконтента, электронных версий лекций, каких-либо дополнительных сопутствующих материалов содержащих формулы, графики, диаграммы, требует больше времени от преподавателя обязанного обеспечивать своевременное предоставление ресурсов.

Преимущество перевернутого обучения заключается в том, что преподаватель получает возможность проследить за учебным процессом на занятиях. Являясь отчасти наблюдателем он приобретает дополнительное время для выявления сильных и слабых студентов; при необходимости вносить коррективы в рассуждения студентов; в малых группах обсудить возникшую проблему при решении задачи, выполнении преобразований и т.д., другими словами, направить студентов и помочь им.

Когда речь идет об использовании цифровых технологий в образовании, подразумевается наличие собственного устройства обучающихся или как минимум легкий доступ обучающихся к аппаратному и программному обеспечению учебного заведения, как во время занятий, так и при выполнении самостоятельных работ. Как правило, в педагогических вузах для обучения математическому анализу не предусматриваются компьютерные классы. Можно рассчитывать на наличие интерактивной доски в аудитории или проектора для презентаций, что не обязательно предполагает наличие интернет связи. Эту проблему, как упоминалось выше, можно решить позволив обучающимся использовать свои собственные устройства (ноутбуки, планшеты, смартфоны и т.д.). В этом случае преподавателю, будет сложнее контролировать использование технологий, так как характеристики устройств обучающихся будут отличаться, иногда существенно. И преподаватель по сути, не обязан разбираться во всех существующих цифровых устройствах. Однако этот шаг позволил бы студентам использовать весь спектр доступных для них технологий для получения знаний.

Для реализации перевернутого обучения при обучении математическому анализу также могут помочь **системы компьютерной математики**. Сейчас существует широкий спектр разнообразных видов математических пакетов позволяющих автоматизировать вычисления. Для работы с различными математическими моделями, связанных зачастую с громоздкими и рутинными операциями используются современные системы компьютерной математики (СКМ). Задачи алгебры и начал анализа, исследование функций, построение графиков

функций, численное и символьное вычисление производных и интегралов и другие математические задачи легко решить с помощью современных СКМ. Однако наряду с несомненными преимуществами, имеются и недостатки использования подобных систем в обучении математическим дисциплинам [3]. При всем при этом, при изучении курса математического анализа основными элементами содержания образования являются фундаментальные понятия, поэтому цифровые технологии, в том числе и системы компьютерной математики должны выступать только как средства достижения учебных целей, а не самоцелью. В не зависимости от выбранного СКМ студент должен будет научиться работать на них, предположительно во время самостоятельных занятий с преподавателем, а не во время лекций или на практических занятиях.

Электронное портфолио студента – это совокупность студенческих работ и документов, собранных с применением электронных средств и носителей, либо в виде Web-сайта (онлайн-портфолио). Электронное портфолио обеспечивает быстрый и беспрепятственный способ представления широкого спектра материалов в различных форматах. Скомпонованный по определенному порядку, имеющий хорошую структуру наработанный за весь период обучения курсу математического анализа материал, включая детали процесса студенты могут использовать при обучении последующих предметов или в будущей педагогической деятельности (например, при преподавании алгебры и начал анализа). Создание структуры электронного портфолио, его наполнение содержанием должно рассматриваться в качестве самостоятельной работы студентов, и выполняться студентами самостоятельно. Преподаватель при этом должен будет контролировать и корректировать процесс. Несомненно существует риск потерять все данные, поэтому необходимо уделить внимание безопасности данных и на конфиденциальность.

Виртуальная обучающая среда - комплекс компьютерных средств и технологий, позволяющий осуществить управление содержанием образовательной среды и коммуникацию участников. Данная система электронного обучения, подразумевающее использование интернета, обеспечивает доступ к курсам, содержаниям курсов, оценкам, домашним заданиям, ссылкам на внешние ресурсы и т.д. Виртуальная обучающая среда в основном используется для организации дистанционных курсов.

Использование цифровых технологий при обучении математическому анализу имеет массу преимуществ. Но нельзя исключать и сопутствующие проблемы, связанные со сложностью контроля всего объема неуклонно возрастающей информации, с необходимостью создания качественных учебных материалов, недостаточностью времени и с финансовыми затратами, которые параллельно появляются и требуют оптимального решения. Поэтому преподавателям курса математического анализа и образовательным организациям необходимо тщательно подумать о том, когда, для чего и как использовать технологии при обучении, для достижения положительного оптимального эффекта.

Список использованной литературы

1. S.Higgins, Z.Xiao, M.Katsipataki. The impact of digital technology on learning: A summary for the education endowment foundation. Durham, UK: Education Endowment Foundation and Durham University
2. Jonathan Bergmann, Aaron Sams Flip Your Classroom: Reach Every Student in Every Class Every Day. International Society for Technology in Education, 2012 - P.112.
3. Илиясова Г.Б. Возможности использования систем компьютерной математики при обучении математическому анализу в вузе // Вестник КазНПУ имени Абая. Серия: Физико-математические науки. - № 3(63). - 2018.

ВИЗУАЛИЗАЦИЯ ПОНЯТИЙ ОСНОВ МАТЕМАТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА С ПОМОЩЬЮ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

¹Казахстан, Кызылорда, Қызылординский государственный университет
имени Қорқыт Ата,

²Қазақстан, Алматы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы эффективности использования информационно–компьютерных технологий при изучении основ математического анализа. Показаны примеры применения систем Maple, MathCAD.

Ключевые слова: компьютерные технологии, математический анализ, графики, функции.

Аңдатпа

Мақалада математикалық талдау негіздерін оқытудағы ақпараттық және компьютерлік технологияларды пайдаланудың тиімділігі жайы қарастырылған. Maple, MathCAD жүйелерін қолдану мысалдары көрсетілген.

Түйінді сөздер: компьютерлік технологиялар, математикалық талдау, графиктер, функциялар.

Abstract

The article discusses the efficiency of using information and computer technologies in studying the basics of mathematical analysis. Examples of application of Maple, MathCAD systems are shown.

Keywords: computer technology, mathematical analysis, graphics, functions.

Современное состояние уровня информационных технологий требует пересматривать методику преподавания классических разделов курса математического анализа в вузе. Применению информационных технологий в обучении рассматривали в своих работах многие исследователи (Е.В.Клименко, П.В.Кийко, В.П.Беспалько, В.А.Далингер и др.). Анализ их работ позволяет сделать вывод, что эффективность применения в обучении компьютерных технологий достигается при их правильной организации. Для стимулирования мыслительной деятельности необходимо наглядное представление графиков функций, выражающих поверхности в пространстве. Осуществить принцип наглядности возможно с помощью программы Maple 11. На лабораторных занятиях мы предлагаем студентам при помощи системы Maple 11 выполнить задания на построение графиков функций, как на плоскости, так и в пространстве. Предлагаемые задания стимулируют познавательную деятельность учащихся, развивают их пространственное мышление, способствуют творческому развитию.

Задание 1.

Построить график функции $y = x \sin x$. С помощью команды *plot* получаем рисунок 1. Затем построить график функции $y = x \sin x + x$ (рисунок 2). Студенты анализируют изменения, происходящие с графиком первоначальной функции.

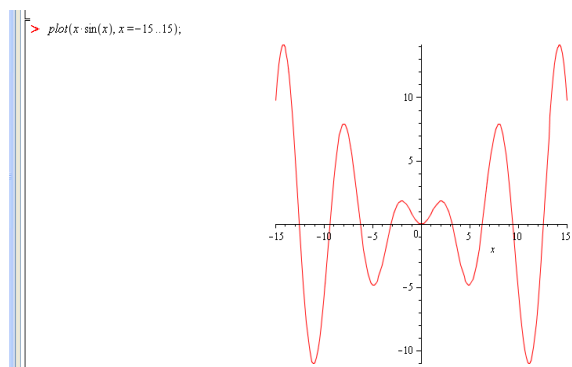

Рисунок 1

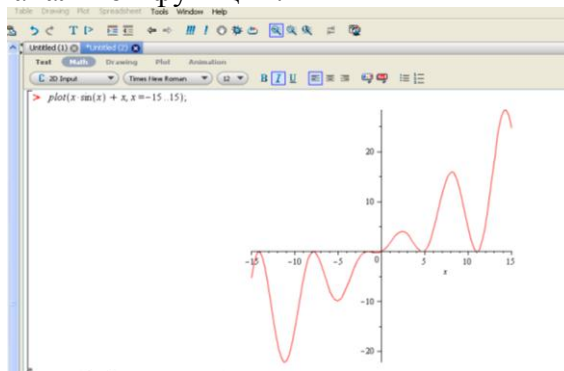

Рисунок 2

Задание 2.

Построить график функции $z = x^2 + y^2$, затем график функции $z = x^2 + y^2 + 5x + 3$. Команда *plot3d* выдает на экране рисунок 3. Студенты видят, что на экране оба графика идентичны.

Задание 3.

Предлагается выполнить построение графика функции $z = \sin(xy)$, а затем - $z = \sin(xy) + x$. Студенты сравнивают два графика, замечают изменения наглядно (рисунки 4 и 5). Количество подобных заданий на одном занятии можно варировать.

При изучении понятий математического анализа, таких как предел последовательности, предел функции, понятие производной, неопределенный и определенный интегралы, неумеренное использование компьютерных программ нам представляется нецелесообразным. На начальном этапе учащиеся должны, прежде всего, проникнуться философией математики, научиться математическому языку. Так, при изучении раздела «числовые последовательности», прежде всего, необходимо освоить понятия «сходимость и расходимость последовательностей». Опыт работы показывает, что при изучении функций, их свойств, понятий предела и непрерывности возникают определенные трудности, связанные с попыткой дать строгие определения понятий и доказательств теорем. Осознать их поможет иллюстрация сходимости последовательности, которую целесообразно проиллюстрировать с помощью современных пакетов прикладных программ, в частности, с помощью программы MathCAD. Рассмотрим визуализацию сходимости числовой последовательности

$$a(n) = (-1)^n \cdot \sin\left(\frac{1}{n}\right).$$

В данном примере число N в теории последовательностей есть число натуральное, а в системе MathCAD мы его получаем как действительное. Этот момент следует объяснить студентам, чтобы при задании числа n на рабочем поле у них не возникло проблем. Иллюстрация примере представлена на рисунке 6.

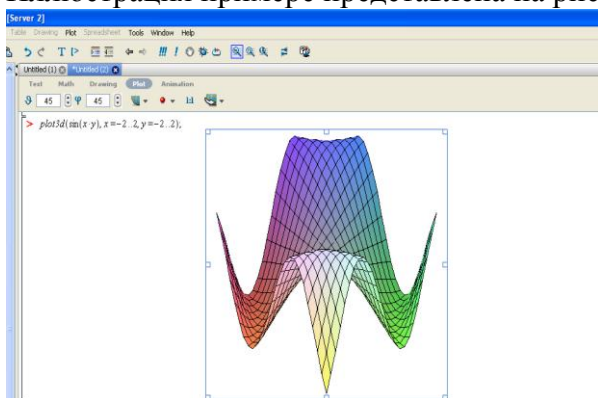

Рисунок 3

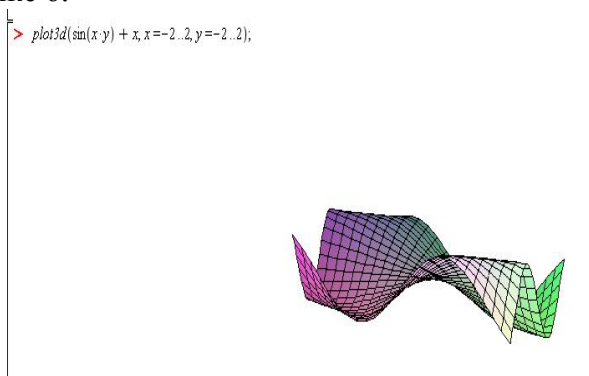

Рисунок 4

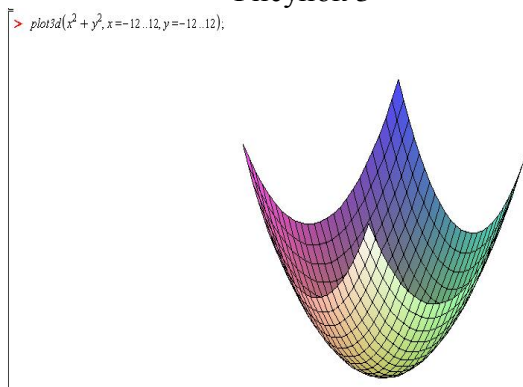

Рисунок 5

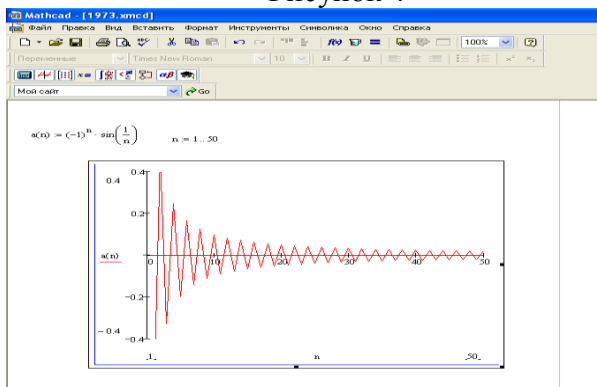

Рисунок 6

Несмотря на необходимые функции, которые выполняет ПК, нельзя полностью заменить процесс обучения его применением на занятиях. В связи с этим В.С.Аванесов [2] говорит, что «компьютерное обучение не должно занимать центральное место. Оно призвано содействовать достижению общеобразовательных целей, не превращаясь при этом в основное средство передачи знаний». Функции, выполняемые компьютером, не должны быть ведущими, а лишь вспомогательными.

Список использованной литературы

1. Клименко Е.В. Интенсификация обучения математике студентов технических вузов посредством использования новых информационных технологий: Автореф. дис. канд. пед. наук. - Саранск, 1999.
2. Аванесов В.С. Основы научной организации педагогического контроля в высшей школе. - М.: Исследовательский центр по проблемам управления качеством подготовки специалистов при МИСиС, 1989. - 167 с.
3. Далингер В.А. Проблемы повышения качества подготовки инженерных кадров // Фундаментальные исследования. – 2005. - № 9. - С.55-57.

УДК 377.5.02:37.016

¹А.К.Ардабаева, ²Л.Ж.Жансеитова

ОҚУШЫЛАРДЫ ГЕОМЕТРИЯЛЫҚ ЕСЕПТЕРДІ ШЫҒАРУҒА ҮЙРЕТУДЕ КОМПЬЮТЕРЛІК БАҒДАРЛАМАЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Қазақстан, Алматы

Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа

Мақалада білім алушылардың жан-жақты даму міндеттерін шешуде геометрия оқу пәнінің мүмкіндіктері, геометрияны оқытудағы есептердің рөлі қарастырылды, сонымен қатар геометрия сабағында оқушылардың танымдық іс-әрекеттерін дамыту мақсатында Geogebra динамикалық бағдарламаны қолдану мысалдары көрсетілген.

Түйінді сөздер: геометрия, сабақ, есептерді шығаруға үйрету, ақпараттық технология, Geogebra динамикалық бағдарлама.

Аннотация

В статье рассмотрены возможности учебной дисциплины геометрия в решении задач всестороннего развития обучающихся, роль задач в обучении геометрии, а также примеры применения динамической программы Geogebra с целью развития познавательной деятельности учащихся на уроках геометрии.

Ключевые слова: геометрия, уроки, решение проблем, информационные технологии, динамическая программа Geogebra.

Abstract

The article discusses the possibilities of the discipline geometry in solving problems of comprehensive development of students, the role of problems in teaching geometry, as well as examples of the use of dynamic programs Geogebra to develop cognitive activity of students in the classroom geometry.

Keywords: geometry, lessons, problem solving, information technology, Geogebra dynamic program.

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында орта білім берудің мазмұнын жаңарту арқылы сапалы білім беруге қол жеткізу міндеті алға қойылған [1]. Сонымен қатар, Елбасы Н.Ә.Назарбаев 2018 жылғы 10 қаңтардағы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына арналған жолдауында: «Білім берудің барлық деңгейінде математика және жаратылыстану ғылымдарын оқыту сапасын күшейту керек» деп атап көрсетті [2].

Білім беру мазмұны пәнді оқытудың әдістемелік жүйесінің құраушысы болғандықтан, ол оқытудың мақсаты, формасы, әдістері мен құралдарын жетілдіруді де қажет етеді.

Орта білім беру мектептерінде математиканы оқытудың мақсаты қазіргі замандағы қоғамда өзін еркін сезінуге адамға қажетті ойлау қасиеттерін қалыптастыру арқылы білім алушылардың зияткерлік деңгейін дамыту, практикалық іс әрекеттерде қолдануда, басқа пәндерді үйренуде, білім алушылардың жалғастыруда қажетті математикалық білімді меңгеру болады. Білім алушылардың жан-жақты даму міндеттерін шешуде геометрия оқу пәнінің үлкен мүмкіндіктері бар.

Геометрия басқа пәндермен сабақтаса отырып, табиғатты зерттеуде, техниканы дамытуда математиканың негізгі бөлімдерінің бірі болып табылады. Ол математикалық анализге, механикаға, физикаға, астрономияға, геодезияға, картографияға, кристаллографияға және тағы басқа ғылымдарға елеулі ықпал етеді.

Геометрияның мектеп курсына қарастырылатын әрбір есебі көбінесе бір емес, бірнеше педагогикалық, дидактикалық, оқу мақсаттарына қол жеткізуге арналған.

Мұғалім алдына қойған дидактикалық мақсаттар геометрияны оқытудағы есептердің рөлін анықтайды.

Мектеп математика курсынағы есептерді атқаратын функциясына, мәселенің шамасына, оқу қызметінің компонентіне, шарты мен талабы арасындағы қатынасына, есеп шартындағы объектілердің санына және олардың арасындағы байланысына, теорияға, білім мазмұнына, есепті шығару тәсілдеріне және т.б. байланысты жіктеп көрсетуге болады [3].

Геометриялық есептерді шеше отырып, оқушылар шығармашылық, кеңістіктік ойлау қабілеттерін дамытады, геометрияның теориялық ережелерін практикалық қолдану дағдыларын игереді.

Оқушыларға есептерді шығаруға үйретуде олардың іс-әрекетінің құрылымдық элементтерін қалыптастыру қажет. А.Е.Әбілқасымова өзінің еңбегінде оқушы іс-әрекетінің келесі компоненттерін анықтап, есепті шығарудың төрт кезеңін ұсынады: есептің шартымен танысу, оны шығарудың жоспарын құру, жоспарды іске асыру, алынған нәтижеге талдау жасау [3].

Жалпы білім беру жүйесінде үйреншікті дағдыдан үйлесімді, күрделі сабақтастықтарды қамтуға, жаңа ақпараттық, компьютерлік жабдықтармен жұмыс істеуге көшу – қазіргі заман талаптарынан туындап отыр.

Сабақта жаңа технология ретінде ақпараттық технологияны пайдалану сабақтың тиімділігін арттырып, білім берудің табысты болуына оң ықпал тигізеді сөзсіз.

Ақпараттық технология сабақты түрлендірудің, ерекшелендірудің, дараландырудың тәсілі ғана емес, сонымен қатар сабақты жаңаша ұйымдастырудың мүмкіндігі.

Күнделікті бір сарынды өткізілген сабақтар білім алушылардың пәнге деген қызығуын кемітіп, білімді игеру қабілеттерін төмендетеді.

Математика пәнін оқытуда ақпараттық технологияларды пайдаланудағы басты мақсат – оқушыларға білім алу процесінде көмектесу. Бұл мақсаттарға оқыту бағдарламалары, тексеру бағдарламалары, дәрістерде қолдануға арналған электрондық оқулықтар сияқты бағдарламалық өнімдер қызмет етеді.

Ақпараттық технологияның білім алушыларға берер мүмкіндігі:

- түрлі ақпараттық, бейнелік, дыбыстық анықтамалар арқылы білімін жан-жақты жетілдірді, дамытады;

- тақырыптан қалып кеткен немесе дұрыс түсінбеген тақырыпты қосымша қайталауға мүмкіндік беріледі;

- пәнге қызығушылығы, үздіксіз ізденісі артады;

- ойлау, есте сақтау қабілеті дамиды.

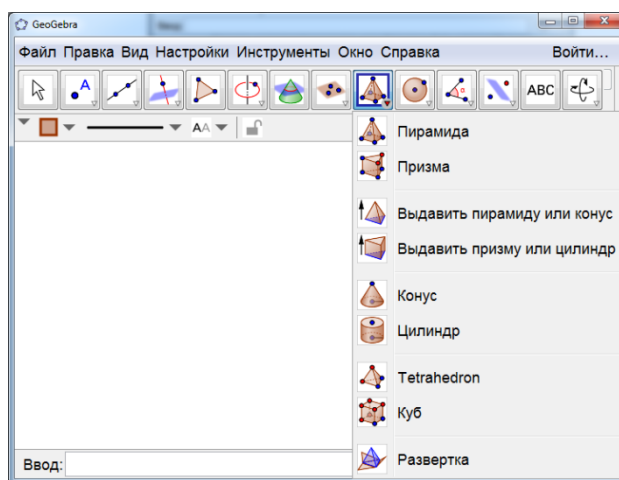
Ақпараттық технологиялардың мүмкіндіктерін атай келе, осы технологияны меңгерудегі оқытушының кәсіби шеберлігі, ақпараттық технологияны дұрыс және ұтымды қолдана алу басты мәселе.

Геометрияны оқытуда оның көрнектілігін арттыру үшін тегін таралымды GeoGebra компьютерлік бағдарламасын пайдалануға болады.

Бұл бағдарлама әртүрлі алгебралық және геометриялық есептерді модельдеуге және шешуге, функциялардың графиктерін салуға, ең үлкен және ең кіші мәндерді, шектер, туындыларды, интегралдарды табуға, жазық және кеңістіктік фигуралардың суретін алуға, қосымша салулар жүргізуге, суреттердің анимацияларын жасауға мүмкіндік береді.

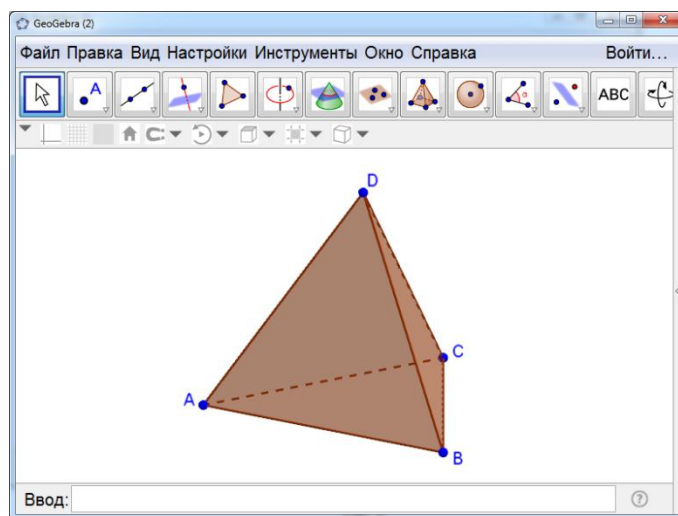
GeoGebra оқушылардың зерттеушілік әрекеттерін ұйымдастыруға, яғни геометриялық фигуралардың қасиеттерін ашуға (үшбұрыш бұрыштарының қосындысын, шеңбердің ұзындығы мен ауданын, Пифагор теоремасын және т.б.), функция графиктерінің орналасуы туралы қорытынды жасауға, күрделі функциялардың графиктерін салуға мүмкіндік береді.

1-суретте бағдарламаның жұмыс терезесі көрсетілген. Оның жоғарғы жағында мәзір орналасқан. Пирамида көрсетілген терезеге тінтуірдің сол жағын шертсе, онда әртүрлі көпжақтарды модельдеуге мүмкіндік беретін құрал саймандары бар қосымша терезе ашылады [4].

1-сурет

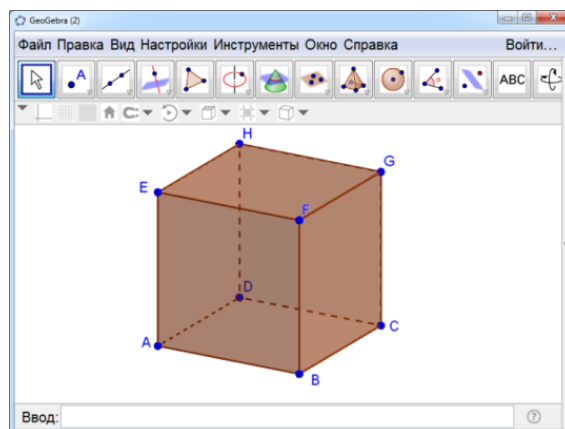
«Tetrahedron» (тетраэдр) құралы дұрыс тетраэдрдің суретін салуға мүмкіндік береді. Ол үшін тінтуірдің сол батырмасын екі нүктені көрсету қажет (тетраэдрдың төбелері). 2-суретте келесі тетраэдрдың мысалы көрсетілген.

2-сурет

Алынған тетраэдрды үлкейтуге немесе кішірейтуге, бұруға, төбелердің мәнін, қабырғалары мен қырларының қалыңдығын, түсін өзгертуге болады.

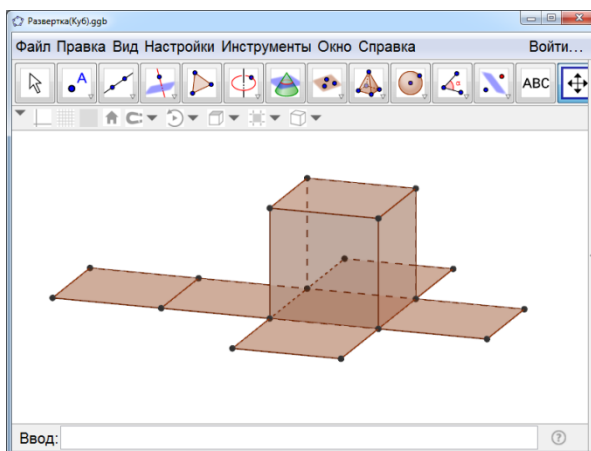
«Куб» құралы кубтың суретін алуға мүмкіндік береді. Ол үшін тінтуірдің сол жақ батырмасын екі нүктені (кубтың төбелерін) белгілеу қажет. 3-суретте мұндай куб мысалы көрсетілген.

3-сурет

Осылардан басқа көптеген көпжақтарды, сонымен қатар дұрыс көпжақтарды салуға болады.

«Развёртка» (Жазба) құралы арқылы көпжақтардың жазбаларын алуға болады. Ол үшін көпжақтар суретіне тінтуірдің сол жақ батырмасын шерту қажет. Мысалы, 4-суретте кубтың жазбасы көрсетілген.

4-сурет

Сонымен қоса, бұл бағдарламада геометриялық тәжірибелер жасауға, эксперимент жүргізуге, теоремалар мен формулаларды көрсетуге, геометриялық шамалар арасында тәуелділікті орнатуға және т.б. жасауға болады.

Соңғы жылдары заман ағымына сай күнделікті сабаққа компьютер, электрондық оқулық, интерактивті тақта қолдану айтарлықтай нәтиже беруде.

Жоғарыда аталған бағдарламаны оқу үрдісінде белсенді қолдану – білім сапасының өсуіне, білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруға, танымдық ой-өрісінің дамуына зор ықпалын тигізеді.

Бүгінгі күні инновациялық әдістер мен ақпараттық технологиялар қолдану арқылы білім алушының ойлау қабілетін арттырып, ізденушілігін дамытып, қызығушылығын тудыру, белсенділігін арттыру ең негізгі мақсат болып айқындалады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы: Жарлық. - № 205.- 01.03.2016. – Астана, 2016. - 70 б. [Электрондық ресурс]: URL: //http:akorda.kz.
2. Қазақстан Республикасы Президентінің ресми сайты [Электрондық ресурс]: URL: http://www.akorda.kz (жолдау 2018 жыл 10 қаңтар).
3. Әбілқасымова А.Е. Математиканы оқытудың теориясы мен әдістемесі: дидактикалық-әдістемелік негіздері. – Алматы: Мектеп, 2014. – 224 б.
4. Смирнов В.А., Туяков Е.А. Геометрия: Әдістемелік нұсқау. Жалпы білім беретін мектептің 7-сынып мұғалімдеріне арналған құрал. – Алматы: Мектеп, 2017. – 56 б.

УДК 377.5.02

Дүйсебаева А.Б.

О ПРИМЕНЕНИИ МУЛЬТИМЕДИА ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Аннотация

Широкое внедрение мультимедиа технологий в образования делает весьма актуальной проблему их эффективного применения. Грамотное применение мультимедиа технологий позволяет обеспечить не только лучшее освоение учебного материала, но также создать все условия для более эффективного процесса обучения в целом.

Ключевые слова: мультимедиа, мультимедиа технологий, гипермедиа, мультимедийные обучающие технологии, мультимедийные средства обучения.

Аңдатпа

Мультимедиа технологиялардың білім беруде кеңінен қолданысқа ие болуы- оны тиімді қолдану мәселесінің өзектілігі тудырды. Мультимедиялық технологияны сауатты қолдану оқу материалын неғұрлым жақсы меңгеруді ғана емес, сондай-ақ тұтастай алғанда оқыту үдерісінің тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Түйінді сөздер: мультимедиа, мультимедиа технологиялары, гипермедиа, мультимедиялық оқыту технологиялары, мультимедиялық оқыту құралдары.

Abstract

Wide introduction of multimedia of technologies in educations does very actual the problem of their effective application. Literate application of multimedia of technologies allows to provide not only the best mastering educational material, but also to create all terms for more effective process of educating on the whole.

Keywords: multimedia, multimedia of technologies, hypermedia, the multimedia training technologies, multimedia tutorial.

В современном обществе использование информационных технологий становится необходимым практически в любой сфере деятельности человека. Овладение навыками этих технологий еще за школьной партой во многом определяет успешность будущей профессиональной подготовки нынешних учеников. Овладение этими навыками протекает гораздо эффективней, если происходит не только на уроках информатики, а находит свое продолжение и развитие на уроках учителей-предметников. Информационная культура и компьютерная грамотность учащихся должны стать неотъемлемой частью образовательного процесса.

Поскольку наглядно-образные компоненты мышления играют исключительно важную роль в жизни человека, то использование их в изучении материала с использованием **мультимедиа технологий** повышают эффективность обучения:

- графика и мультипликация помогают ученикам понимать сложные логические математические построения;

- возможности, предоставляемые ученикам, манипулировать (исследовать) различными объектами на экране дисплея, изменять скорость их движения, размер, цвет и т. д. позволяют

обучающимся усваивать учебный материал с наиболее полным использованием органов чувств и коммуникативных связей головного мозга.

По данным исследований, в памяти человека остается 1/4 часть услышанного материала, 1/3 часть увиденного, 3/4 часть увиденного и услышанного, части материала, если ученик привлечен в активные действия в процессе обучения. Компьютер позволяет создать условия для повышения процесса обучения.

В широком смысле, термин «мультимедиа» означает спектр информационных технологий, использующих различные программные и технические средства с целью наиболее эффективного воздействия пользователя.

Мультимедиа и гипермедиа-технологии интегрируют в себе мощные распределенные образовательные ресурсы, они могут обеспечить среду формирования и проявления ключевых компетенций, к которым относятся в первую очередь информационная и коммуникативная. Мультимедиа и телекоммуникационные технологии открывают принципиально новые методические подходы в системе общего образования.

Гипермедиа – это компьютерные файлы, связанные посредством гипертекстовых ссылок для перемещения между мультимедийными объектами.

Мультимедийные обучающие технологии – это совокупность технических обучающих средств (ТСО) и дидактических средств обучения – носителей информации (ДСО). Технические средства мультимедиа обеспечивают преобразование информации (звука и изображения) из аналоговой, т.е. непрерывной, в цифровую (дискретную) форму с целью ее хранения и обработки, а также обратное преобразование, чтобы эта информация могла быть адекватно воспринята человеком.

Использование мультимедиа технологий в образовании обладает следующими достоинствами по сравнению с традиционным обучением:

- допускает использование цветной графики, анимации, звукового сопровождения, гипертекста;
- допускает возможность постоянного обновления;
- допускает возможность размещения в нем интерактивных веб-элементов, например, тестов или рабочей тетради;
- допускает возможность нелинейности прохождения материала благодаря множеству гиперссылок [2].

Мультимедиа технологии оправдывает себя во всех отношениях:

- повышает качество знаний;
- продвигает ребёнка в общем развитии;
- помогает преодолеть трудности, вносит радость в жизнь ребенка;
- создает благоприятные условия для лучшего взаимопонимания учителя и учащихся и их сотрудничества в учебном процессе.

В этой связи можно сказать, что мультимедийные технологии обогащают процесс обучения, позволяют сделать обучение более эффективным, вовлекая в процесс восприятие учебной информации большинство чувственных компонентов обучаемого. Благодаря мультимедийным технологиям устная речь превратилась из статической в динамическую, то есть появилась возможность отслеживать изучаемые процессы во времени.

С целью интенсификации обучения, наряду с ранее использовавшимися в обучении математике классическими формами обучения в школе и в самостоятельной работе учеников всё чаще используются программное обеспечение учебных дисциплин:

- программы-учебники;
- программы-тренажеры;
- словари;
- справочники;
- энциклопедии, видеоуроки;
- библиотеки электронных наглядных пособий;
- тематические компьютерные игры.

Мультимедиа технологии могут быть использованы для обучения математике в различных форматах:

- самостоятельное обучение с отсутствием или отрицанием деятельности учителя;
- самостоятельное обучение с помощью учителя-консультанта;
- частичная замена (фрагментарное, выборочное использование дополнительного материала);
- использование тренинговых (тренировочных) программ;
- использование диагностических и контролирующих материалов;
- выполнение домашних самостоятельных и творческих заданий;
- использование компьютера для вычислений, построения графиков;
- использование программ, имитирующих опыты и лабораторные работы;
- использование игровых и занимательных программ;
- использование информационно-справочных программ.

В процессе преподавания математики, информационные технологии могут использоваться в различных формах. Используемые мною направления можно представить в виде следующих основных блоков:

- мультимедийные сценарии уроков;
- проверка знаний на уроке;
- подготовка к экзамену
- внеурочная деятельность.

Одно из преимуществ использования ИКТ является резкое увеличение времени самостоятельной работы. Такой процесс обучения позволяет развивать мышление, активизировать мыслительные процессы. Работа будет творческой, если в ней проявляется собственный замысел учащихся, ставятся новые задачи и самостоятельно решаются при помощи вновь добываемых знаний.

В педагогических и методических исследованиях традиционно выделяют два направления использования технологии мультимедиа в обучении: применение ее в качестве средства решения педагогических проблем и использование ее как объекта изучения. В нашей работе мы рассмотрим первое направление.

Мультимедиа технологии могут заменить большую часть традиционных технических средств обучения. Во многих случаях такая замена оказывается более эффективной, дает возможность учителю оперативно сочетать разнообразные средства, способствующие глубокому и осознанному усвоению изучаемого материала, экономит время урока, насыщает его информацией [1]. Мультимедиа технологии соединяют в себе возможность одновременного получения образа объекта, процесса в различных информационных представлениях (графика, звук, видео), а также и реализацию динамики движения, преобразующихся объектов в виде анимации. Все это позволяет решить задачу поиска новых подходов в обучении, которые могли бы воздействовать на оба полушария головного мозга, включить дополнительный источник повышения интенсификации обучения, связанный с образным мышлением. Основные принципы мультимедиа технологий [1]:

- интерактивный (диалоговый) режим работы с компьютером;
- интегрированность с другими программными продуктами; гибкость процесса изменения, как исходных данных, так и постановки задач.

В современных условиях, при широком их применении в педагогическом процессе, мультимедийные технологии дают возможность эффективного решения многих проблем обучения математике, наиболее значимыми из них называют формирование понятий и изучение теорем. Остановимся на методических возможностях мультимедиа технологий в каждом случае отдельно.

Несмотря на большое количество преимуществ, *применение средств мультимедиа в образовательном процессе имеет и ряд недостатков:*

1. Отсутствует единая методология применения средств мультимедиа.

В каждой школе имеются собственные разработки по созданию и применению мультимедиа, но единого подхода для всех нет. Нет также и единой большой сетевой системы, обеспечивающей мультимедийную связь образовательных технологий с доступом к информационным базам.

Все имеющиеся мультимедийные технологии обучения – авторские. В связи с этим следует выполнить огромную работу, чтобы определить, как наилучшим образом организовать учебный процесс при взаимодействии с большой информационной системой.

2. Трудоемкость процесса по созданию элементов образовательного процесса с использованием средств мультимедиа.

Не каждый учитель может создать компьютерную программу с учетом особенностей дизайна, психологического восприятия. Создание средств мультимедиа требует много времени.

3. Грамотное использование готовых мультимедийных разработок.

Некоторые учащиеся, а также и учителя, особенно в зрелом возрасте, не имеют навыков работы с различными средствами мультимедиа. Специальная команда дизайнеров, программистов и психологов не сможет создать продукт, который будет содержать необходимую информацию для осуществления образовательного процесса.

4. Рассеивание внимания из-за обилия материала.

Некоторые обучающиеся не обладают умением сконцентрировать свое внимание на главном.

5. Ограничение «обратной связи» с пользователем.

Обычно она представлена какими-либо формами контроля, не поддерживает возможности динамического выбора стратегий обучения. Такое средство обучения не в состоянии определить индивидуальные потребности и трудности обучаемому. Соответственно, мультимедиа не может стать единственным методом обучения ввиду своей ограниченности для изучения некоторых наук.

6. Отсутствие необходимых аппаратных и программных ресурсов.

Мультимедийные средства обучения предъявляют с каждым последующим шагом в своем развитии все более высокие требования к качеству используемых информационных и коммуникативных технологий.

7. Технические сбои в работе.

8. Негативное воздействие на организм и психику человека.

Информатизация образования изменила роль учителя, т.к. он уже не единственный источник знания, а становится помощником в образовательном процессе. Ему необходимо разрабатывать индивидуальные стратегии обучения, которые позволяют обучающемуся становится активным участником учебного процесса.

Несмотря на то, что мультимедиа наряду с перспективами, вносит и ряд негативных моментов, использование мультимедийных средств обучения предоставляет новые уникальные возможности развития умений и навыков, улучшения качества образования.

Список использованной литературы

1. Акамова, Н. В. Обучение математике студентов средних специальных учебных заведений с использованием информационных технологий: дис. ... канд пед. наук. – Саранск, 2010. – 254 с.

2. Саранцев Г. И. Методика обучения математике в средней школе. – М.: Просвещение, 2002. – 244 с.

БІЛІМ БЕРУДІҢ МАЗМҰНЫН ВИРТУАЛДЫ ЗЕРТХАНА ҚҰРАЛДАРЫ АРҚЫЛЫ ЖЕТІЛДІРУ

Қазақстан, Тараз, Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті

Аңдатпа

Бұл мақалада виртуалды білім беру жүйесінің басты мақсаты - студенттердің өз қалауларымен оқытушыларды таңдау арқылы, уақыт пен шығынның аз мөлшерінде белсенділік танытуы мен дербестік арқылы біліктілік деңгейіне жетуі баяндалған. Оған қоса, виртуалды технологиялар оқу құралдарын қолдана отырып, білім алушылардың шығармашылығын, кәсіби деңгейлерін өз бетімен арттыру мүмкіндіктері жарияланады және әр студенттің әлеуметтік деңгейлерінің тепе-теңдігіне қол жеткізуіне септігін тигізе алатыны көрсетілген. Дидактикалық ақпараттардың электронды мультимедиялық құрылғылары оқытушыға автоматтандырылған оқу және бақылау программаларын жаңа білім мен технологияның пайда болуына байланысты жаңартып отыруына мүмкіндік беретіндігі қарастырылған. Виртуалды зертхананың артықшылығын атап өте отырып, оны негізгі назарды зерттейтін теорияның әдістері мен алынатын қорытындылардың сараптамасына бөлуге мүмкіндік беретін құрал болып табылатыны келтірілген.

Түйінді сөздер: виртуалды зертхана, мультимедиа, виртуалды нақтылық, интенсификация.

Аннотация

В статье рассматривается одно из ведущих направлений образовательной политики - повышение качества образования студентов на всех ступенях обучения. Главной особенностью новых технологии образования является наличие компьютерной информационной среды, включающей базы данных, экспертные системы, виртуальные лаборатории. При использовании данных технологий время передачи, получения и усвоения знаний максимально «уплотняется», что позволяет образовательному процессу идти в ногу со стремительным потоком информации, соответствовать её быстрому обновлению. Поскольку внедрение компьютерных информационных сред в обучение – объективный и неизбежный процесс, то проблема виртуализации обучения, как одного из способов такого внедрения, действительно является актуальной.

Түйінді сөздер: виртуалды зертхана, мультимедиа, виртуалды нақтылық, интенсификация.

Abstract

The article deals with one of the leading areas of educational policy - improving the quality of students' education at all levels of education. The main feature of the new technology education is the availability of a computer information environment, including databases, expert systems, virtual laboratories. When using data transmission technologies, obtaining and learning as much as possible "sealed", which allows the educational process to keep pace with the rapid flow of information, comply with its rapid renewal. Since the introduction of computer information media in training - an objective and inevitable process, the problem of virtualization training as a means of implementation of this really is relevant.

Keywords: virtual Labs, Multimedia, Virtual Reality, Intensification.

Заманауи білім беру жүйесін дамытуды ғылыми-техникалық прогресс жетістіктерімен түсіндіруге болады, бұл оқытудың инновациялық жүйесін және білім деңгейін бақылауды анықтайды. Оқу мазмұнын анықтау және оқу процесін ұйымдастыру кезінде теориялық негіздеме ретінде жүйелі-құрылымдық бағыт, ақыл-ой іс-әрекеттерін кезеңмен қалыптастыру теориясы пайдаланылады. Бұл мәселені сәтті шешу оқыту процесін үздіксіз жетілдірумен, оның интенсификациясымен, әсіресе, білім деңгейін бақылау кезінде, сондай-ақ оқыту барысында жаңа технологияларды пайдаланумен байланысты. Оқу процесін жетілдірудегі айтарлықтай тиімді бағыт оны компьютерлендіру болып табылады.

Қазіргі таңда ақпараттық технологиялар еліміздің білім беру саясатының негізін құрап отыр. Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасында білім беру саясатының міндеттерінің бірі оқу процесінде жаңа ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды пайдалану, оның ішінде білім беру процесінде заманауи электронды оқу материалдарын дәстүрлі оқу материалдарымен қатар жасау және пайдалану, оқу үдерісіне ақпараттық-технологиялық қолдау көрсету және дамытудың электронды құралдарын әзірлеу деп анықтады [1].

Компьютерленген оқыту түрлері ішінде бірінші кезеңде әдістемелік оқу құралы бар жаңа бақылау блоктарын жетілдіру және жасау тұр. Екіншісінде - аналитикалық процестерге компьютерлік модельдеуді пайдалану тұр, бұл нақты нысандар мен құбылыстардың мәнін виртуалды нақтылықта тиісті түрде көрсетеді.

Қазіргі таңда электронды оқу материалдарын әзірлеу кезінде материалды беру тәсілдері мен қазіргі оқыту теорияларының идеялары арасында қандай да бір қарама-қайшылықтар бар. Электронды оқу материалдарының көпшілігі әлі күнге дейін статикалық гипермәтіндік құжаттар түрінде жасалады, оған Flash анимациялар енгізіледі. Сонымен қатар қазіргі зерттеушілер оқытудың белсенді әдістерін қамтамасыз ететін интерактивті, мультимедиаға қанық білім беру ресурстарын пайдаланған кезде білім беру процесі айтарлықтай тиімді болатынын анықтады. Белсенді оқу процесін қолдау үшін пайдаланылатын осы тектес мультимедиа жүйелері соңғы кездері барынша өздеріне назар аудартып келеді. Мұндай оқыту құралдарының үлгісі виртуалды зертханалар болып табылды, бұл нақты әлем нысандарын компьютерлік білім беру ортасына ұқсастыруды модельдейді және студенттердің биология пәнінен жаңа білімдер мен шеберліктерді игеруіне көмектеседі. Көптеген зерттеулерде білім беруге арналған виртуалды эксперименттердің мәні жайында айтылады және де оларды пайдалану артықшылықтары белгіленеді. Виртуалды тәжірибелер студенттерді эксперименттерді орындау техникасымен таныстыру үшін пайдаланылуы мүмкін. Виртуалды эксперименттер дайындалмаған пайдаланушылар үшін де қауіпсіз екендігін атап өткен жөн. Сондай-ақ студенттер нақты зертханада жүргізу қауіпті әрі қымбат болатын тәжірибелерді де жүргізе алады. Виртуалды эксперименттерді жүргізу студенттердің бақылау жазбаларының дағдысын игеруге, есеп құрастыруға, зертханалық журналдағы мәліметтерді түсіндіруге көмектесуі мүмкін.

Жоғары оқу орны студенттерін дамытуда виртуалды зертханаларды пайдаланудың тұлғалық аспектісі мынада, оларды оқытудың дәстүрлі құралдарымен қатар қызметтің бірнеше түрлеріне енгізу негізінде жаңа құнды бағыттар қалыптасады, тұлғаның жалпы және кәсіби мәдениетінің компоненті ретіндегі ақпараттық мәдениет негізінде бұрынғы құндылықтардың иерархиясы қайта құрылымдалады.

Виртуалды ақпараттық білім беру зертханалары (оқуды модельдеу арқылы) жағдайында білімнің жаңа салаларын зерттеу кезінде мотивация көтеріледі, студенттердің практикалық дағдылары мен шеберліктері дамиды, олардың танымдық қызметі іске қосылады.

Виртуалды зертхана дегеніміз – қашықтан қолжеткізілетін зертхана, онда нақты оқу-зерттеу жабдығының орнына математикалық модельдеу құралдары пайдаланылады, жоғарыда айтылған білімді, шеберліктерді және дағдыларды оқу барысында виртуалды зертханаларды пайдаланған кезде ғана алуға және дамытуға болады деп болжауға болады. Тәжірибе-эксперименттік жұмыс бағдарламасына сәйкес оның бастапқы кезеңінде алдымызда виртуалды зертханаларды жоғары оқу орны студенттерінің білім беру процесінде пайдаланудың жалпы жағдайын анықтау деген мақсат тұрған.

Биологияны оқу барысында виртуалды зертхананы пайдалану оқыту технологиясын өзгертуі мүмкін, студенттердің қызметі мен шығармашылығын дамытуға көмектеседі. Виртуалды зертханаларды пайдалана отырып өткізілетін сабақтар ашық, көрнекі әрі тез қабылданады.

Виртуалды ақпараттық білім беру зертханасын пайдаланудың негізгі бағыты мыналар болып табылады:

1. Бірыңғай мемлекеттік емтиханға (БМЭ) дайындалуға байланысты жаттықтыру тесттерінің базасын қалыптастыру.
2. Алдыңғы олимпиада материалдары бойынша әртүрлі деңгейдегі олимпиадаларға дайындық.
3. Білімдегі кемшіліктерді жою көзі ретінде сабақтың әртүрлі деңгейлерінде дайын репетитор бағдарламаларын пайдалану.
4. Компьютерлік қолдаудың дәстүрлі емес жобаларын әзірлеу:

- биологиялық процестердің иллюстрациясы ретінде;
- презентация бағдарламаларын әзірлеу, оларды биологиялық құбылыс модельдерін жасау үшін пайдалану.

5. Химия, физика, биология және информатиканың шоғырландырылған сабақтары. Ғаламдық ойлау технологиясы.

Виртуалды ақпараттық білім беру зертханаларын пайдаланған кезде зертханалық жұмыстарды жүргізудің бірқатар артықшылықтары бар:

1. Тәжірибелердің толық қауіпсіздігін, сынып ауасының тазалығын қамтамасыз етеді.

2. Алынған нәтижелерді өңдеуге кететін уақытты үнемдейді.

3. Студенттер тәжірибелерді өз беттерінше орындау мүмкіндігіне ие болады, бұл олардың қызметінің дамуына, жалпы зертханалық, ұйымдастыру және басқа да практикалық шеберліктердің қалыптасуына әсерін тигізеді.

4. Виртуалды зертхананы пайдалана отырып, зертханалық тәжірибелерді орындаған кезде уақыт үнемделеді, өйткені бос қалған уақытын оқытушы материалды бекітуге, есептерді шешуге пайдаланады және де материалды проблемалық тұрғыдан шешуге жиі жүгіне алады.

5. Сабақ дұрыс ұйымдастырылған жағдайда студенттердің ойлары іске қосылады, қойылған сұраққа эксперименттік жолмен өз бетінше жауап іздеуді үйренеді. Д.И.Мамонтов М.В.Богатырева және О.А.Касьяновтың пікірінше, «виртуалды зертханаларды басқа оқыту құралдарымен кешенді түрде пайдаланудың болашағы бар...», мұндай бірлестіктің қарапайым мысалы зертханалық жұмыстар болып табылады. Студент әзірлеушілер дайындаған курсқа немесе өздері жасаған виртуалды қондырғыға «эксперимент» жүргізеді, қажетті көлемдерді өлшейді, содан кейін жауап компьютермен тексеріледі» [2].

Виртуалды зертхананы құру принциптері. Соңғы кездері биологияны оқытуға бөлінген оқу сағаттары қысқарған. Студенттердің сол бағдарламаны қысқа ғана уақытта меңгеруіне тура келеді. Осыған байланысты биологияны оқыту кезінде оның қолданбалы мәні жоғалады, өйткені негізгі уақыт студенттердің осы ғылымның теориялық базисімен танысуына жұмсалады. Көрнекілік есебінен ғана емес, оқыту барысында студенттердің өздігінен дайындалуын арттыруы есебінен оқыту процесін қайта құру қажеттілігі туындайды. Оқытушы мынадай дидактикалық міндеттерге тап болады:

- студенттердің өз бетінше әрекет етуін ұйымдастыру, соның нәтижесінде әрбір студентке арналған жеке оқыту траекториясын іске асыруға болады;

- жалғаспа қайталауларды ұйымдастыру, бұрын оқыған материалының маңыздылығын көтеру;

- студенттердің тапсырмаларды орындаған кезінде оларды бақылауды ұйымдастыру;

- студенттерді тексеру.

Бұл дидактикалық міндеттер жаңа емес, алайда заманауи ақпараттық технологиялар деңгейінде олар студенттің күрделілік деңгейіне сәйкес тапсырманы өз бетінше таңдауына, сол тапсырманы орындауға арналған құралдарды (ережелер, зат пен құбылысты демонстрациялап көрсетуі, демонстрациялайтын объектіні не процесті көруі) таңдауға мүмкіндік беретін күрделі құрылымның ақпараттық көзінің арқасында тиімді шешіле алады, ал тапсырмаларды орындау барысында кеңес беретін және бағыттайтын қызметтерді орындай алады.

Виртуалды зертхананы құру принциптерін жасаймыз.

1. Интерактивтілік принципі.

Оқытуда компьютерді пайдаланудың ең басты артықшылықтарының бірі интерактивтілік болып табылады, оның мәні – студент мен компьютердің бір-бірімен өзара әрекет етуі және оларға қолжетімді құралдар мен әдістерді пайдалану. Сондай-ақ екі тарап та қарым-қатынасқа белсенді түрде қатысады: сұрақ және жауап алмасу, қарым-қатынас барысын басқару, қабылданған шешімдердің орындалуын бақылау және т.б.

Компьютерлік оқыту бағдарламасының интерактивтілігі студент оқытушының кеңес беруі кезінде айтатын мәліметтерді ала алатындай деңгейде болуы тиіс. Тапсырмаларды

орындау кезінде студент қиналған жағдайда виртуалды зертхана ойының әрі қарайғы желісін айтып беруі тиіс, бірақ шешуін толық ашып бермеу керек. Бағдарлама студентке зертханалық жұмыс кезінде пайдаланатын құрал – жабдықтардың дұрыстығын, жұмыс жасау кезінде зерттеуге алынған препараттың сәйкес келу-келмеу, онымен қалай жұмыс жасау керектігі, жұмыс кезінде белгілі бір құралды пайдалануға болатыны-болмайтыны, және т.б. мәселелерді уақытында хабарлауы тиіс. Сондықтан да виртуалды зертхананы құру негізінде студенттің компьютер интеллектуалды көмекші болатын виртуалды ортамен өзара әрекеттесуінің ұйымдастырылуын қарастыратын интерактивтілік принципі жатуы тиіс. Виртуалды зертхана студенттің белгілі бір іс-әрекет түрлеріне мүмкіндік беріп немесе тыйым салып, есептерді шешуге бағыттайды; оқытушы нақты студенттің және жалпы топтың пән күзiреттілігінің құрылу деңгейін тексеру үшін қажетті ақпараттың бәрін алады.

2. Биологиялық модельдеу принципі.

Ақпараттық оқыту құралдары оқу барысында оқытушының қызметін айтарлықтай өзгертеді. Дәстүрлі құралдарды пайдаланған кезде оқытушының жетекші қызметі ақпараттық қамтамасыз етілім (тақырыпты түсіндіру, қайталау, бекіту және т.б.) болса, ақпараттық құралдарды пайдаланған кезде бұл қызметтерді компьютер орындайды (өйткені оқу ақпараты оның жадысында немесе дискісінде жазылған), ал оқытушының жетекші функциясы студенттердің танымдық қызметін басқару болып табылады, оған оқу пәнінің құрылымын әзірлеу; оқыту мазмұнын іріктеу; білімді меңгеру және бекіту үшін қосымша материалдарды дайындау және т.б. сияқты міндеттер құрамындағы оқыту барысын жоспарлау, ұйымдастыру және бақылау қамтылған. Виртуалды жабдықтың интерактивтілігімен үйлесім тапқан демонстрация (көрсету) жаңа аспектіге ие болады, бұл тұрғыдан алғанда, студент көрсетілетін материалды пассив түрде игеру нәтижесінде білім алып қана қоймайды, сондай-ақ әртүрлі эксперименттерді жасау және жүргізуге белсене атсалысады. Виртуалды зертхананы биология сабақтарында пайдалану оқу-танымдық қызмет әдісі ретінде компьютерлік биологиялық модельдеуді пайдалануға мүмкіндік береді. Биологиялық модельдеудің мәні – биологиялық нысандардың қасиетін зерттеуге арналған модельдеу құруда болып табылады. Биологиялық модельдеуде модель рөлін сызба атқарады.

Биологиялық модельдеу барысында компьютерлік модельдеу курсының кейбір терминдерімен таныстыру жүзеге асырылады. Ақпараттық модель, модельдің сәйкестігі, формальдау сияқты ұғымдарды биологиялық демонстрациялайтын объектіні не процесті көріп қабылдау кезінде зерттелінетін модельдермен байланыстыра қарастыратын болсақ, олар сәтті қабылдануы мүмкін.

Сонымен виртуалды зертхананы оқу барысында пайдалану биологиялық модельдеу принципіне сәйкес келуі тиіс, бұл практикалық сипаттағы демонстрациялайтын объектіні не процесті көріп қабылдау кезінде биологиялық модельдерді құру үшін компьютерлік құралдарды белсенді түрде пайдалануға мүмкіндік береді. Виртуалды зертханамен жұмыс істеу өз бетінше оқуды ұйымдастыруға мүмкіндік береді, мұнда студенттің әрбір іс-әрекеті (құрал-жабдықтарды әзірлеу, зерттеуге алынған препаратты дайындау, бастапқы мәліметтерді қалыптастыру, орындау, жауап) талданады және тиісті ұсыныстар беріледі.

Виртуалды зертханада жасанды интеллект мәліметтері белгілі демонстрациялайтын объектілер (фактілер) немесе бұрын алынған нәтижелер (ережелерден туындайтын фактілер) ереже шарттарында болған кезде кезекті ережелерді пайдалану (зат пен құбылысты демонстрациялап көрсетуі, демонстрациялайтын объектіні не процесті көруі) кезінде байқалады. Олай болса, студенттің нәтижесін тексере келе бағдарлама оны алдын ала берілген үлгімен салыстырып қана қоймайды, әдіс немесе жұмыс ретін құру нәтижесінде алынған фактілерді сызба арқылы анықталатын фактілермен салыстырып тексереді, сондай-ақ ережелер тізбегінің бәрін тексереді, содан кейін ғана жауапты үлгімен салыстырады. Қандай да бір кезеңде қатенің туындауы демонстрациялайтын объектілерді орындауды бұғаттамайды, студентке қатені өз бетінше түзетуге мүмкіндік беріледі. Мұндай жағдайда виртуалды зертханада іске асырылатын жасанды интеллект жүйесі демонстрациялайтын объектілерді орындау кезінде студентті бақылап, бағыттап отырады деуге болады.

Виртуалды білім беру білім беру жүйесінің компоненттері субъекттердің виртуалды білім беру ресурстарымен өзара әрекеттесу үдерісін іске асыратын ақпараттық және педагогикалық технологиялардың біріктірілген сабақтастығы. Бұл жүйе адамдардың көптеген диалектикалық қызметтерінің (интеллектуалды, эмоционалды-бейнелік, мәдени, әлеуметтік) өзара ықпалдасуымен және білім алушының субъективтілікке бейімділігімен сипатталады. Электронды оқыту жүйесі бүгінгі таңда әлемнің көптеген елдерінің білім беру жүйесіне үлкен қарқынмен енгізіліп жатқан алдыңғы қатарлы үлгілердің бірі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының 2011-2020 жылдарға Білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасы.
2. Мамонтов Д.И., Богатырева М.В., Касьянова О.А. Виртуальные лаборатории в образовательных Интернет-проектах компании ФИЗИКОЙ / Компания ФИЗИКОЙ: Центр СОТ&С МФТИ.
3. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей / Под ред. П.И.Пидкасистого. - М.: Педагогическое общество России, 2003. - 608 с.
4. Лапшина И.В. Виртуальная информационно-образовательная лаборатория в профессиональной подготовке студентов. Дисс. ... к.п.н. – СГУ. - 2002.

УДК 378.1

Тектибаева Д.Д.

СОВРЕМЕННЫЕ МЕЖДУНАРОДНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ПОДГОТОВКЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ

Казахстан, Алматы, Казахский Университет Международных Отношений и Мировых Языков имени Абылай хана

Аннотация

Современные реалии повсеместной информатизации и цифровизации всех сфер общественной и профессиональной деятельности во всем глобальном пространстве ведет к необходимости внедрения цифровых и информационно-коммуникационных технологий в образовательные процессы на всех этапах подготовки квалифицированных кадров. Данный факт в свою очередь диктует безусловную необходимость полного переосмысления подготовки и переквалификации педагогических кадров. В связи с государственным заказом на подготовку высококвалифицированных педагогических работников страны в условиях четвертой индустриальной (цифровой) революции, в Государственной программе «Цифровой Казахстан» отдельно была представлена задача «Повышения цифровой грамотности в среднем, техническом и профессиональном, высшем образовании», в рамках реализации которой указан ряд обязательных преобразований в системе образования, ведущих к ее цифровизации.

Ключевые слова: информатизация, цифровизация, образование, учитель XXI века, технологии.

Аңдатпа

Барлық жаһандық кеңістіктегі қоғамдық және кәсіби қызметтің барлық салаларын жаппай ақпараттандыру мен цифрландырудың заманауи шынайылығы білікті кадрларды даярлаудың барлық кезеңдерінде білім беру процестеріне цифрлық және ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу қажеттілігіне алып келеді. Бұл факт өз кезегінде педагогикалық кадрларды даярлау мен қайта мамандандыруды толық қайта ойлаудың сөзсіз қажеттілігін талап етеді. Төртінші индустриялық (цифрлық) революция жағдайында еліміздің жоғары білікті педагог қызметкерлерін даярлауға арналған мемлекеттік тапсырысқа байланысты "Цифрлық Қазақстан" Мемлекеттік Бағдарламасында "орта, техникалық және кәсіптік, жоғары білім беруде сандық сауаттылықты арттыру" міндеті жеке ұсынылды, оны іске асыру шеңберінде білім беру жүйесінде цифрландыруға әкелетін бірқатар міндетті өзгерістер көрсетілген.

Ключевые слова: ақпаратты өңдеу, сандықтау, оқыту, оқыту XXI ғасыр, технологии.

Abstract

Modern realities of widespread informatization and digitalization of all spheres of social and professional occupations in the global space leads to the need of the introduction of digital and informational-communication technologies in educational processes at all stages of qualified personnel training. This fact, in turn, dictates the absolute need for a complete rethinking of training and professional development of teaching staff. In connection with the state order for the training of highly qualified teachers of the country in terms of the fourth industrial (digital) revolution, the State Program "Digital Kazakhstan" specially presents the task of "Improving digital literacy in secondary, technical and professional, higher education", within the framework of which a number of mandatory reforms in the education system leading to its digitalization were introduced.

Keywords: informatization, digitalization, education, teacher of the XXI century, technology.

В рамках Государственной программы «Цифровой Казахстан» (12.12.2017) отмечено, что: «Изменения вызваны внедрением за последние годы множества технологических инноваций, применяемых в разных отраслях. Кардинальным образом меняются способы производства и получения добавленной стоимости, появляются новые требования к образованию и трудовым навыкам людей. ...Цифровизация значительно опережает существующую систему требований производства к составу профессий, занятых на рынке труда. Отсутствие оперативной связи между рынком труда и системой образования может привести одновременно к подготовке уже не востребованных кадров и высвобождению кадров по «умирающим» профессиям. Необходимо полностью пересмотреть содержание всех уровней образования через развитие цифровых навыков всех специалистов» [1] Программа констатирует и выдвигает требование к оперативному адаптивному изменению системы образования к изменениям, происходящим в глобальном цифровом мире, что безусловно является одним из векторов развития конкурентоспособности страны.

В международной практике системные изменения сферы образования внедряются повсеместно на основании проводимых исследований в области актуальности и необходимости существующих профессий, в частности на основании документов ОЭСР, ВЭФ, исследований СКОЛКОВО и др.

В частности, в документе ОЭСР от 2016 года, обозначено, что формальное образование остается основным средством поддержания развития разнообразных и сложных навыков, необходимых для инноваций, поскольку повышает уровень достижений и общий уровень образованности, стимулирует талантливых молодых людей на занятия, связанные с инновациями, и развивает у людей высокий уровень навыков и умений. В дополнение к научным, технологическим, инженерным и математическим навыкам инновации требуют и, так называемых, гибких навыков (предпринимательства, креативности, лидерства и т.д.). Подготовка высококвалифицированных специалистов может быть дополнительно расширена за счет повышения привлекательности исследовательской и предпринимательской карьеры путем внедрения отраслевой и международной мобильности, облегчающей обмен идеями и обучения, а также путем упрощения перехода от высшего образования к трудоустройству. Ускорение технологических изменений сделало обучение на протяжении всей жизни ключевым средством сохранения и совершенствования человеческого капитала для науки и техники [2].

Спрос на высококвалифицированных специалистов может быть усилен за счет прироста вакансий в академических кругах или бизнес-секторе, особенно на малых и средних предприятиях. Несоответствия между спросом и предложением могут быть устранены путем поощрения мобильности, а также моделирования знаний о нынешних и будущих необходимых квалификациях, умениях и компетенциях.

Все чаще признается, что на инновации влияют социальные и культурные ценности, нормы, отношения и поведение, которые формируют инновационную культуру. Создание инновационной культуры предполагает повышение осведомленности общественности и интерес к науке и технике, особенно среди молодежи, оценку вклада науки и техники в благосостояние и социальное обеспечение, укрепление предпринимательского духа посредством позитивного отношения к риску, воспитание исследовательской культуры, в то

же время повышая осведомленность о нормах прав интеллектуальной собственности в научном сообществе и т.д. [2].

В качестве примера профессор Джон Макбет из Кембриджского Университета, говорит, что также как и врач или юрист, получивший квалификацию 30 лет назад, не сможет работать в современной больнице или юридической фирме без значительного повышения уровня знаний и навыков, так и учитель при обучении детей и молодежи «Поколения Y» (также известного как «Поколение миллениума» или «Поколение Next») будет уделять меньше внимания обновлению предметных знаний, чем углублению понимания вопросов педагогики и психологии, и тому, как они связаны с более обширными проблемами обучения. Содержание таких предметов как например Латынь, Французский язык или История может быть практически неизменным, однако изменения произошли и продолжают происходить в характере педагогики, технологиях обучения, новых контекстах обучения, окружающем социальном мире ребенка, и в профессионально-экономической структуре карьерного развития специалиста. Помимо заботы о здоровье и благополучии детей в обязанности учителей входят все новые и новые профессиональные компетенции, связанные с сотрудничеством с коллегами, работой в команде и участием в школьных альянсах, профессиональных ассоциациях и клубах преподавателей, и непрерывным профессиональным развитием по вопросам школьного и «внешкольного» образования [3, С.93-94].

Сравнивая традиционную модель обучения с наиболее эффективными системами, Андреас Шлейхер [4] выделяет ряд некоторых радикальных изменений (таблица 1), которые обязательно будут иметь дифференциальное влияние на профессиональную жизнь учителей, учебные достижения и карьерные структуры в разных уголках мира. То, как они влияют на практике, будет зависеть от того, насколько сами учителя встанут на путь перемен [3, С.94].

Таблица 1 - Показатели изменений в образовательной системе

В ПРОШЛОМ	ПОКАЗАТЕЛЬ	САМЫЕ ЭФФЕКТИВНЫЕ СИСТЕМЫ
Некоторые студенты учатся на высоком уровне	Успеваемость обучаемых	Все учащиеся учатся на высоком уровне
Рутинные когнитивные навыки для пожизненных профессий	Образовательная программа и оценка успеваемости	Обучение навыкам учебы, сложные модели мышления, и способы работы
Обучал определенному содержанию	Квалификация учителя	Высококвалифицированные работники с высоким уровнем профессиональных знаний
Тэйлористски-иерархическая тэйлористский, основанный на дисциплине и рационализации, и ориентированный на единственный критерий – высокую производительность	Организация работы	Ровные, коллегиальные, дифференцированные и разнообразные карьеры
Непосредственному начальству	Оценка и подотчетность учителей	Также коллегам и заинтересованным лицам

(Шлейхер [4] Создание высококачественной преподавательской профессии; Уроки со всего мира, Саммит Учителей, Нью-Йорк)

Согласно исследованиям, проведенным в СКОЛКОВО, был представлен «Атлас новых профессий», в котором обозначено, что образование традиционно считается крайне консервативной сферой, но в связи с приходом новых информационных и коммуникационных технологий (ИКТ) оно начинает претерпевать сильные изменения:

- начинают применяться инструменты обучения с привлечением ИТ: онлайн-курсы, симуляторы, тренажеры, игровые онлайн-миры и др.

- информационные технологии позволяют сделать образование индивидуализированным, когда содержание и процесс обучения подстроены под запросы

учащегося и его индивидуальные особенности (скорость обучения, предпочтение формы обучения и др.).

- активно внедряются игровые формы обучения, поскольку игра позволяет более всесторонне и эффективно осваивать изучаемый предмет.

- образование, особенно для учащихся вузов и взрослых, оказываются все более предметным и практико-ориентированным, поэтому в центре такого образования становятся реальные проекты учащихся, в том числе их стартапы.

- оно перестает быть этапом в начале самостоятельной жизни, а становится непрерывным процессом, сопровождающим человека на протяжении всей жизни [5, С.135].

Согласно данному документу, в образовании будущего присутствуют следующие компоненты: индивидуальные траектории обучения; дистанционные школы и университеты; игровые среды – онлайн и в дополненной реальности; электронные наставники. [5, С.135]. Кроме того, в Атласе указаны такие будущие профессии сферы образования, как: Модератор, Разработчик образовательных траекторий, Тьютор, Организатор проектного обучения, Координатор образовательной онлайн-платформы, Ментор стартапов, Игромастер, Игрпедагог, Тренер по майнд-фитнесу, Разработчик инструментов обучения состояниям сознания. [5, С.136-139]. Очевидным становится тот факт, что все обозначенные инновации напрямую связаны с информатизацией и цифровизацией образования, а функционал указанных выше профессий также будет непосредственно обеспечиваться средствами информационных технологий.

На конференции ОЭСР/ЦОИИ в Финляндии Тимо Ланкинен представил 11 аспектов того, что он видит в качестве третьего горизонта в подготовке учителей нового поколения:

- вездесущие технологии, вездесущие возможности;
- совместное социально-конструктивистское обучение;
- проблемное обучение;
- прогрессивные исследования, экспериментальные исследования;
- коллегиальное, а также взаимное сотрудничество;
- контекстные, аутентичные учебные сайты;
- местные сетевые, технологические и социальные форумы обучения;
- практические механизмы обучения – на рабочем месте, и в реальной жизни;
- онлайн-обучение в виртуальной среде через социальные сети с помощью мобильных инструментов;
- смешанные методы обучения, гибридные учебные ресурсы;
- государственно-частное партнерство [6].

Как видно из вышеописанного перечня, во главу образовательных процессов выходят вопросы повсеместной интегративной информатизации и цифровизации, исходя из чего можно сделать вывод и о дальнейшем реформировании и переориентировании системы образования в сторону его IT реформирования.

В международной практике колледжи и университеты осознали необходимость брендинга посредством стратегических маркетинговых ходов, которые увеличивают их представленность не только среди потенциальных студентов, но также и работодателей, нанимающих этих студентов после их выпуска. В мировой практике признание степеней, полученных в онлайн-программах, может варьироваться в зависимости от отрасли. В частности, в США «U.S.News» отмечает, что в сфере образования, например, «онлайн-магистратура... настолько распространена, что работодатели не задумываются о ней вообще ... Те, кто нанимает сотрудников, и при этом сами недавно получили образование, изучали смешанные или полностью онлайн-курсы, хорошо знают, что такие занятия могут быть столь же строгими, как и очные курсы при кампусе» [7].

Но дипломные программы – это только один из вариантов. На сегодняшний день студенты и работодатели предпочитают целый ряд альтернатив, многие из которых ориентированы на профессиональную подготовку, и предоставляются в интернете за меньшее время, чем требуется для получения степени. Перспективными представляются

нижеследующие форматы, актуальность которых будет продолжать расти в ближайшие годы:

- *Бэдж Системы* (Badging Systems) (применение идентификационных знаков в системах управления доступом): значки Mozilla Open и Credly – это всего лишь два варианта документирования навыков, полученных в различных контекстах: от обучения на рабочем месте и неформального обучения до конференций и мероприятий по профессиональному развитию.

- *Наностепени* (Nanodegrees): программы наностепеней компании Udacity предназначены для обучения навыкам в конкретных отраслях (прим. веб-разработки, анализ данных) и может быть завершена менее чем за год.

- *Сертификаты*: сертификационные программы, предлагаемые в колледжах и университетах, также предназначены для завершения за меньшее время, чем получение степени. По данным центра образования и трудовых ресурсов (США), ежегодно вручается более миллиона сертификатов.

- *Буткемпы* (Bootcamps): программы, предлагаемые такими организациями, как Генеральная Ассамблея и Hack Reactor краткосрочны (8-12 недель), предоставляют возможности по развитию навыков, которые часто создаются в сотрудничестве с отраслевыми рекрутерами и агентствами по поиску работы.

- *МООКи* (MOOCs): Открытые онлайн-курсы эволюционировавшие до уровня предоставления платных услуг заверения и оценки, документирующие достижения учащихся в их профессиональном развитии. Они также часто являются отправной точкой для абитуриентов, которые думают о зачислении на сертифицируемые и дипломные программы [7, С.13-14].

Все вышеназванные форматы можно с уверенностью отнести к будущим неотъемлемым составным частям прогрессивного образования, поскольку клиенто-ориентированность образовательных услуг, антропоцентрический подход, повсеместная информатизация и цифровизация сред окружающей действительности и эволюции общества неизбежно ведет к трансформации образовательной отрасли, очевидцами и участниками которой становятся поколения 21 века – Века информационной революции. При этом, обязательным ее условием становится подготовка будущих педагогических кадров к всесторонней готовности осуществления и реализации образовательных услуг в условиях информатизации и цифровизации образования, что в свою очередь ведет к полному переосмыслению и трансформации самого образовательного процесса и требований, предъявляемых к специалистам-педагогам разных профилей.

Список использованной литературы

1. Госпрограмма «Цифровой Казахстан» на 2018-2022 годы. - 12.12.2017 [Электронный ресурс]: URL: PrimeMinister.kz.

2. OECD (2016), “Methodological annex to the 2016 OECD STI Outlook country profiles”, in OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2016, OECD Publishing, Paris. DOI: http://dx.doi.org/10.1787/sti_in_outlook-2016-95-en.

3. MacBeath, J., Professor Emeritus, University of Cambridge (2012), Future of teaching profession. Education international. Leadership for Learning, The Cambridge Network, P. 112.

4. Schleicher, A., (2011) Building a High Quality Teaching Profession. Lessons from Around the World. Organisation for Economic Co-operation and Development. Available online at www.oecd.org/dataoecd/62/8/4706177.pdf. Last accessed December 22nd 2011.

5. Атлас новых профессий: Агентство стратегических исследований. СКОЛКОВО. – М., 2014. – 138 с.

6. Lankinen, T. (2008). ‘Pedagogy for tomorrow: The view from Finland’. OECD/CERI Schooling for Tomorrow, Conference, Finland, October 2008.

7. BestColleges.com. (2016) Online Education Trends. Tracking the innovations and issues changing higher education. A joint venture of HigherEducation.com and BestColleges.com.

ОСОБЕННОСТИ ЮВЕНАЛЬНОЙ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ ДЛЯ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ПРАВОНАРУШИТЕЛЕЙ

Казахская академия спорта и туризма

Аннотация

В данной статье рассматриваются некоторые проблемы особенностей ювенальной психологической службы для несовершеннолетних правонарушителей. Определение проблем, особенности детей и подростков асоциального поведения. Одна из основных проблем методологии ювенальной юридической деятельности – изучение личности подростка-правонарушителя. Также психологические особенности асоциального поведения и содержание психологической службы для несовершеннолетних правонарушителей.

Ключевые слова: ювенальная психология, несовершеннолетний правонарушитель, ювенальный период, асоциальное поведение, локус-контроля ответственности, чувства вины, психопрофилактика асоциального поведения, психокоррекция асоциального поведения.

Аңдатпа

Бұл мақалада кәмелетке толмаған құқық бұзушыларға арналған ювеналдық психологиялық қызмет ерекшеліктерінің кейбір мәселелері қарастырылады. Балалар мен жасөспірімдердің бейәлеуметтік мінез-құлықтың проблемаларын, ерекшеліктерін анықтау. Бұл мақалада кәмелетке толмаған құқық бұзушыларға арналған ювеналдық психологиялық қызмет ерекшеліктерінің кейбір мәселелері қарастырылады. Балалар мен жасөспірімдердің бейәлеуметтік мінез-құлықтың проблемаларын, ерекшеліктерін анықтау. Сонымен қатар бейәлеуметтік мінез-құлықтың психологиялық ерекшеліктері және кәмелетке толмаған құқық бұзушыларға арналған психологиялық қызметтің мазмұны.

Түйінді сөздер: ювеналды психология, кәмелетке толмаған құқық бұзушы, ювеналды кезең, бейәлеуметтік мінез-құлық, жауапкершілікті локус-бақылау, кінә сезімі, бейәлеуметтік мінез-құлықтың психопрофилактикасы, бейәлеуметтік мінез-құлықты психокоррекция.

Abstract

This article discusses some problems of the peculiarities of the juvenile psychological service for juvenile offenders. Identification of problems, characteristics of children and adolescent antisocial behavior. One of the main problems of the methodology of juvenile legal activity is the study of the personality of a juvenile delinquent. Also psychological features of antisocial behavior and the content of psychological services for juvenile offenders.

Keywords: juvenile psychology, juvenile delinquent, juvenile period, antisocial behavior, locus-control of responsibility, guilt feelings, psycho-prophylaxis of antisocial behavior, psychocorrection of antisocial behavior.

Известно, что ювенальная юстиция делится на два направления: защита прав несовершеннолетних нарушителей и непосредственно преследование их. Первый из разделов ювенальной юридической психологии касается взаимоотношений детей и родителей. Он подразумевает защиту прав ребенка от неправомерного отношения со стороны родителей и вызывает наибольшее опасение у юристов и психологов. Ни один закон пока не может точно определить, какие действия родителей могут расцениваться, как неправомерные по отношению к ребенку. Поэтому велика опасность того, что ребенка «отберут» у вполне нормальных родителей. В этом случае особенно важна консультация психолога, хорошо разбирающегося в этом вопросе. Что же касается второго раздела, над ним еще ведутся работы, так как каждый закон нужно пересматривать с точки зрения подростковой психологии. Ювенальная психология представляет собой совершенно самостоятельную систему, которая рассматривает основную проблему психологической защиты несовершеннолетних.

В данной статье мы рассмотрим некоторые проблемы психологических особенностей ювенальной деятельности психологической службы для несовершеннолетних правонарушителей.

Действительно, когда речь идет о несовершеннолетних, вступивших в конфликт с законом, важность учета психологических особенностей неизмеримо возрастает, поскольку мы имеем дело с людьми, находящимися в становлении своего физиологического,

психофизиологического, психологического, личностного и социального развития. К ним не применимы те подходы, которые приняты в отношении взрослой, сформировавшейся личности (независимо от ее социальной направленности).

Как показывает практика, значение использования психологических знаний в ювенальной юстиции велико – как на стадии сбора информации о правонарушителе, его семье и окружении, так и на стадии ведения следствия, а также – на стадии применения к нему мер воспитательного характера [1].

При уголовно-исполнительной инспекции должна быть создана психологическая служба, цель которой - помочь молодым людям, преступившим закон, осознать свое поведение и найти свое место в жизни. Психологическая служба должна курировать осужденных на условный срок молодых нарушителей закона, помимо этого, будет вестись работа по оказанию психологической помощи трудным подросткам и их семьям с целью профилактики правонарушений [2].

В содержание такой психологической службы должны входить общепринятые разделы: психологическое просвещение, профилактика, психоконсультирование и «Телефон доверия» для трудных подростков, несовершеннолетних правонарушителей и их семей.

Б.Садыбеков, заместитель председателя КУИС РК отмечает, что в понятие «ювенальная юстиция» входит не только специализированный ювенальный суд, но еще некий набор технологий, призванных предупредить противоправное поведение ребенка, реализуемый через работу учреждений системы профилактики беспризорности и правонарушений несовершеннолетних. «Следует отметить, что учреждения образования, входящие в систему профилактики, имеют с системой ювенальной юстиции ряд точек соприкосновения. Во-первых, профилактическая работа с несовершеннолетними, оказавшимися в трудной жизненной ситуации («группы риска»), а также работа по реабилитации и ресоциализации несовершеннолетних, осужденных к лишению свободы и, вернувшихся после отбывания наказания.

Система психолого-педагогического сопровождения, существующая сегодня в большинстве образовательных учреждениях, является не просто суммой разнообразных методов коррекционно-развивающей работы с детьми, но выступает как комплексная технология, особая культура поддержки и помощи ребенку в решении задач развития, обучения, воспитания, социализации. Социологические и психологические исследования показывают, что большинство несовершеннолетних, оказавшихся в конфликте с законом приходится на неполные, малообеспеченные, многодетные, часто асоциальные семьи. Это дети, не получившие в детстве необходимого родительского тепла, ласки, внимания и развития.

На первое июня 2007 года в воспитательных колониях республики содержалось 448 несовершеннолетних осужденных, в следственных изоляторах 255, кроме того, на учетах уголовно-исполнительных инспекции состояло 967 несовершеннолетних. Пребывание в пенитенциарных учреждениях чаще закрепляет сформированную в процессе жизни, имеющегося семейного воспитания деструктивность поведения. Психологические исследования свидетельствуют о том, что через полтора года пребывания в условиях режимного учреждения, происходят необратимые изменения в структуре личности, психике взрослого человека, затрудняющие его последующую реабилитацию и ресоциализацию в обществе» [3].

Можно предположить, что неокрепшая психика подростка ломается еще быстрее, а процесс восстановления еще более затратный и трудоемкий. «С принятием в 1997 году нового уголовного, уголовно-процессуального и семейного кодексов ситуация стала меняться в сторону гуманизации и защиты прав ребенка, как наименее защищенного социального элемента общества.

Система ювенальной юстиции предполагает смещение акцентов в отношении несовершеннолетних, оказавшихся в конфликте с законом, с карательного воздействия на исправительное. В Казахстане формируется подход к проблеме предупреждения

подростковой преступности с учетом несовершеннолетних как особой группы населения, которая нуждается в повышенной защите.

В уголовном и уголовно-процессуальных кодексах появились отдельные главы, предписывающие при назначении наказания несовершеннолетнему «учитывать условия его жизни, и воспитания, уровень психического развития, иные особенности личности, а также влияние на него старших по возрасту лиц».

Несмотря на это, анализ законодательства Республики Казахстан в области уголовного правосудия, в том числе, по делам несовершеннолетних, позволяет констатировать ряд проблем, требующих дополнительного правового регулирования и касательно уголовного судопроизводства. На наш взгляд несовершеннолетний, оказавшийся в конфликте с законом, нуждается в комплексной помощи, сопровождении и поддержке в процессе судопроизводства. Необходима качественная диагностика его личностных особенностей, сбор информации об условиях развития и воспитания, разработка индивидуальной комплексной программы поддержки, реабилитации, коррекции и ресоциализации» [3].

Для психолога, работающего с вышеуказанными целями необходимо иметь основные психологические знания об особенностях возраста такой личности, особенностях данного поведения и особенностях практической деятельности психолога.

Возрастные особенности психологического состояния личности в подростковом и раннем юношеском возрасте (что в определенной степени связано с физиологическими возрастными изменениями) требуют специальных подходов для лучшего понимания мотивации поведения при обеспечении прав ребенка, при оценке противоправных деяний ребенка, при принятии решений о надлежащих мерах в случае совершения ребенком противоправных деяний и т.п. Именно этим и предопределяется необходимость ювенальной юстиции и это подтверждено опытом многих стран [4].

Развитие каждого человека на протяжении всей жизни индивидуально, в целом можно выделить некоторые общие для всех людей черты, характеризующие каждую из возрастных стадий. Исходя из целей данной статьи, остановимся на подростковом и юношеском возрасте.

В медицине термином «ювенальный период» обозначают, как правило, возрастной промежуток жизни человека от 11-12 лет до 18-20 лет, подразделяя его в физиологическом плане на две фазы - преювенальную (от 11-12 до 14-15 лет) и собственно ювенальную (от 14-15 до 18-20 лет) [5]. В психологии под подростковым возрастом понимают период онтогенеза - от 10-11 лет до 15 лет. А юношеский возраст - период жизни между подростковым возрастом и взрослостью - от 15-16 лет до 21-25 лет. При этом можно выделить ранний юношеский возраст, завершающийся примерно к 18-19 годам. Следует отметить, что иногда в западной психологии стадия жизни человека от 12 до 25 лет рассматривается как единый период, именуемый периодом взросления /6/.

В то же время эстетические представления подростка, напомним, еще находятся в процессе формирования, и обычно он стремится соответствовать внешним физическим образцам, принятым в группе его сверстников. Манера поведения подростка также главным образом копируется с образцов, принятых в группе сверстников. Желание самоутверждения, определения и занятия своего места в обществе толкает подростка к различным поступкам, иногда неблагоприятного, а также агрессивного свойства. Временами повышенная активность может сменяться неудовлетворенностью собой, доходящей до депрессии, что также стоит принимать во внимание.

На Западе Ш.Бюлеру принадлежат идеи подхода к пубертарному возрасту в единстве органического созревания и психического развития [7]. В нашей стране Л.С.Выготский большое внимание уделял роли интересов в психологии человека и показывал, что в подростковом возрасте человек отходит от своих прежних, детских интересов, и созревает новая биологическая основа, на которой впоследствии формируются и развиваются новые интересы. «В структуре личности подростка нет ничего устойчивого, окончательного и

неподвижного. Все в ней - переход, все течет. Это альфа и омега структуры и динамики личности подростка» [8].

Для рассматриваемого возраста характерны противоречивые личностные проявления: сочетание упрямства и отрицания предложений и советов близких людей с повышенной внушаемостью и слепым копированием форм поведения, костюма, жестов, языка лидеров группы, к которой он принадлежит, и обожаемых кумиров (артистов, спортсменов и др.); сочетание робости и застенчивости среди незнакомых людей с показной развязностью и грубостью; сочетание повышенного внимания к своим переживаниям с холодностью и безучастностью по отношению к другим людям, прежде всего к родным.

Конечно, надо иметь в виду, что общие возрастные психологические черты налагаются на индивидуальные особенности психики человека, в частности, на его темперамент. Различные темпераменты зависят от типа нервной системы, ее уравновешенности и подвижности основных процессов. Проявления темперамента в поведении человека может определенным образом меняться в зависимости от условий среды, главным образом от воспитания.

Э.Г.Эйдемиллер и В.В.Юстицкий в проведении психопрофилактики и психокоррекции (лучше – групповая психотерапия) с такими подростками выделяют три основные цели:

- необходимо научить подростка распознаванию трудных для него ситуаций. Например, при гипертимной акцентуации такими являются ситуации, требующие от подростка перенаправить повышенную энергичность в занятия спортом, при лабильной – ситуаций эмоционального отвержения со стороны значимых лиц, истероидной – недостаток внимания к нему как личности;

- формирование у подростка способности объективизировать сложившиеся трудности, увидеть их как бы со стороны и проанализировать;

- расширение у подростка диапазона возможных способов его поведения в трудных ситуациях, поскольку стандартность и стереотипность поведения такого подростка в соответствующих ситуациях очевидна [9].

Таким образом, личность несовершеннолетнего преступника переживает сложную психологическую ломку, в ходе которой отдельные черты его личности, как правило, диссонируют. По словам И.С.Кона, образ «Я» в подростковом возрасте утрачивает свою целостность [7], и подросток остро ощущает противоречивость, неупорядоченность своего «Я», что обусловлено как неопределенностью будущего, так и трудностями переориентации внешней оценки жизни. Весьма важной особенностью подростков является постепенный отход от копирования оценок взрослых в самооценке, все больше и больше подросток опирается на внутренние критерии. Эмоциональная неустойчивость, конфликтность с окружающими людьми и со своим меняющимся «Я», внутренняя напряженность, подверженность всей душевной жизни подростка сомнениям характеризуют данную стадию жизни человека.

Список использованной литературы

1. Автономов А.С. Ювенальная юстиция: Учебное пособие. - М., 2009. - 186 с.
2. Мельникова Э.Б. Ювенальная юстиция: Проблемы уголовного права, уголовного процесса и криминологии: Учебное пособие. - М., 2011. - 272 с.
3. Садыбеков Б. О ювенальной юстиции в Республике Казахстан / Юридическая газета. - 2 декабря 2014. - Алматы.
4. Жуков В.И. и др. Концепция ювенального права современной России: Монография. – М.: РГСУ, 2015.
5. Медицинский справочник [Электронный ресурс]: URL: <http://www.med-tutorial.ru>.
6. Эриксон Э. Восемь стадий жизни. - М., 2011.
7. Кон И.С. Этапы подросткового и раннего юношеского возрастов. - М., 2004.
8. Выготский Л.С. Избранное. В 6-ти томах. - М., 2001.
9. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкий В.В. Семейная психотерапия. - СПб., 2005.

МАГИСТРАНТТАРДЫҢ КӘСІБИ МӘНДІ САПАЛАРЫН АНДРОГОГИКАЛЫҚ ҚАҒИДАЛАР НЕГІЗІНДЕ ДАМУ АУДІСТЕМЕСІ

^{1,2}Қазақстан, Ақтөбе, Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті

Аңдатпа

Мақалада магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын даму аудың Ноулздің андрогогикалық қағидаларына негізделген әдістеме ұсынылған. Ноулздің андрогогикалық қағидаларының маңызы – бұл ересек адамның өз ісін жоспарлауы, өз бетімен саналы түрде тәжірибе алмасуы. Ересек адамның негізгі мақсаты – бұл өз кәсіби іс-әрекетінде сәтті болу. Сондықтан да, біз ұсынып отырған «Сәттілігің өз қолыңда», «Мансап технологиясы» әдістемелердің тиімділігі андрогогикалық қағидаларды ескеу арқылы тиімділігі өте жоғары. «Сәттілігің өз қолыңда» атты кәсіби мәнді сапаларды даму бағдарламасының жалпы модулі күрделілігі әр түрлі деңгейдегі алғы дағдыларды меңгеру бойынша бес модульден тұрады. Бағдарлама мақсаты – өзінің және өзгелерді, топтағы процестерді тану сферасын кеңейту арқылы тұлғаның өсуі. Бәсекеге қабілеттілікті арттыру шеңберінде түлек тұлғасына «еңбек нарығының» талаптары және жұмысқа сәтті тұру үшін тұлғаның қажетті сапаларын және қасиеттері туралы ақпарат беру мақсатында «Мансап технологиясы» семинар-практикумы өткізіледі.

Түйінді сөздер: магистрант, андрогогика, кәсіби-маңызды сапа, даму, тұлға.

Аннотация

В статье предложена методика развития профессионально-значимых качеств магистрантов на основе андрогогических принципов Ноулза. Эти принципы важны в психологии тем, что каждый шаг взрослого является запланированным, взрослые совершают сознательный обмен опытом в целях обеспечения успешности своей профессиональной деятельности. Таким образом, предложенные нами методики «Твоя успешность – в твоих руках», «Технология карьеры» являются весьма эффективными, поскольку здесь применяются и учитываются андрогогические принципы Ноулза. «Твоя успешность – в твоих руках» состоит из пяти модулей, направленных на развитие разных умений и навыков и различной степени сложности. Цель программы – развитие личности за счет познания себя и других, расширения сферы познания групповых процессов. В рамках повышения конкурентоспособности и информированности выпускника о требованиях современного рынка труда, успешного устройства на работу предлагается семинар-практикум «Технология карьеры».

Ключевые слова: магистрант, андрогогика, профессионально важное качество, развитие, личность.

Abstract

In the article the technique of professionally significant qualities of the graduates on the basis of the Knowles androgogical principles is proposed. These principles are important in the psychology of the fact that every step is planned by adult, adults do conscious exchange of experience in order to ensure the success of their professional activities. Thus, our proposed method "Your success is in your hands", "Career Technology" are highly effective as used here and because Knowles androgogical principles are taken into account. "Your success - is in your hands" consists of five modules, aimed at the development of different skills and different levels of complexity. The purpose of the program - the development of the individual at the expense of knowledge of self and others, expanding the scope of knowledge of group processes. In order to improve competitiveness and awareness of the requirements of the modern graduate labor market, to find job successfully we offer seminar -parktikum "Career Technology".

Keywords: master student, androgogika, professionally important quality, development, personality.

Елбасы өзінің «Бес институционалдық реформасын жүзеге асырудың 100 қадамы» атты ұлт жоспарында 77-қадамында экономиканың алты негізгі саласы үшін он алдыңғы колледж бен он жоғары оқу орнында білікті кадрларды әзірлеу, кейіннен бұл тәжірибені еліміздің басқа оқу орындарына тарату, 78 қадамында Назарбаев Университеті тәжірибесін ескере отырып, ЖОО-ларын халықаралық тәжірибеге сәйкес трансформациялау, 79 қадамында білім беру жүйесінде дярланатын кадрлардың бәсекелестік қабілетін арттыру және білім беру секторының экспорттық әлеуетін көтеру туралы жоспар құрған екен.

Осыған орай, кәсіби әрекетте табыс биігіне жетуді мақсат ететін тұлғаны даму, бәсекеге қабілетті сапалы адам капиталын құруды қамтамасыз ету Қазақстан Республикасының заманауи көпдеңгейлі білім беру жүйесі алдындағы аса жауапты

міндеттер болып табылады. Соның ішінде «Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасында» маңызды мақсаттар қойылған. Бұл тұжырымдамада жоғары білім берудің мақсаты – жылдам өзгеріп отыратын жағдайларда алынған терең білімнің, кәсіби дағдылардың негізінде еркін бағдарлай білуге, өзін-өзі іске асыруға, өзін-өзі дамытуға және өз бетінше дұрыс, адамгершілік тұрғысынан жауапты шешімдер қабылдауға қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру. Бұл мақсатта алға қойылған міндеттер: магистранттардың сапалы білім алуы, оқытушының біліктілігі мен педагогикалық шеберлігінің ұдайы арттырылуы. Сонымен, қазіргі таңда білім беру жүйесінде магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамыту өзекті мәселе болып табылады.

Магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамытудың мәселесін қарастыра отырып, заманауи магистранттар – ересек адамдардың санатына кіретін кәсіби бағытталған адамдар, оқу және кәсіби іс-әрекетті қос істеуші, кәсіби тәжірибесі бар, кәсіби құзыреттіліктің байытуына және дамуына қызығушылық танытатын ерекше білім алушылар [2, 5 б.].

Магистранттардың кәсіби дайындығында М.Ноулздің андрагогикалық қағидаларын ескеру қажет [3, 158 б.]:

1. Адам есейгенде, оның сана-сезімі тәуелді тұлғадан өзін өзі бағдарлаған тұлға бағытында дамиды.

2. Ересек адам оқытудың аса қымбат көзі болып есептелетін мол тәжірибе жинайды.

3. Ересек адамның оқуға дайындығы оның әлеуметтік рөлдерді орындаған кезіндегі даму міндеттерімен байланысты.

4. Адам есейген сайын «уақыт келешегі» («time perspective») білімдердің болашақ қолдануынан оларды тез арада пайдалануына қарай бағытында өзгереді.

5. Ересек адамдардың сыртқымен салыстырғанда ішкі келісілгендік оқу түрткісі басым болады.

М. Ноулздің андрагогикалық қағидалары ересек адамдардың білім алу негіздеріне арналған көптеген еңбектерде қолданған (соның ішінде - А.И.Кукуев, В.Б.Белянцева, В.Н.Михелькевич, Л.П.Овчинников және т.б.).

Андрагогикалық қағидаларды ескере отырып, біздің ойымызша, магистранттардың кәсіби дайындық үдерісі келесі сапқа тұрғызылуы керек:

- Өз бетімен білім алу бастапқылығында;
- Оқытушылар және білім алушылардың бірлескен іс-әрекетінде;
- Білім алушының кәсіби тәжірибесіне сүйену негізінде;
- Білім алудың даралау қағидасы бойынша [4, 56 б.].

Магистрант магистрлік дайындық субъектісі ретінде белгілі кәсіби құзыреті, тәжірибесі, орнатылған көзқарасы бар тұлға; магистрлік білімді не үшін қажеттілігін жие түсінеді, кәсіби дайындық үдерісіне ұғынып қатысады; кәсіби іс-әрекетте алған білімдерді, ептіліктерді, тәжірибені қолдануға қызығушылықпен қарайды. Білім алу үдерісіне қатысып, ересек адам онда белсенді позиция алуға ұмтылады, оның тәжірибесі басқа адамдарға қажет болатындай білім ұйымдастыруын қалайды. Магистранттың шешімдерінің өз бетімен және жауапты қабылдауы магистранттарды білім алу үдерісінде өз бетімен білім алу іс-әрекетіне жақындатады. Ересек адамның дербестігі оқытудың мазмұнын, ұйымдастыру түрін, оқудың мерзімін және жағдайын таңдауға мүмкіндік бере отырып, кәсіби дайындықта оның белсенді қатысуын қамтамасыз етеді [5, 35 б.]. Магистранттардың кәсіби және өмірлік тәжірибесіне сүйенуі оқытудың үлкен уәждемесі болады және базалық дайындықтан соң оқу және жұмыс қатары ауысып келетін өмір бойы білім алу жүйесіне кіруге мүмкіндік туғызады.

Магистратурадағы кәсіби дайындық процесі білім алушының өмірлік тәжірибесінің өзектендіруіне, білім алу мақсатында оның даралық-психологиялық әлеуетіне негізделген. Тәжірибе оқытудың алғы ресурстары ретінде қолданады. Одан басқа, құзыретті меңгеру олар келтірілген пәндерден (модулдерден) тыс білімдерді қолдану тәжірибесіз мүмкін емес [6, 214 б.].

Андрогогикалық қағидаларды қолдана отырып, магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамытудың әдістемесін әзірледік. Әдістеме бағдарлама, практикум, психологиялық тренингтер кешенінен тұрады. Әдістемені сипаттайық.

«Сәттілігің өз қолыңда» атты кәсіби мәнді сапаларды дамыту бағдарламасының жалпы модулі күрделілігі әр түрлі деңгейдегі алғы дағдыларды меңгеру бойынша бес модульден тұрады:

Бағдарлама мақсаты – өзінің және өзгелерді, топтағы процестерді тану сферасын кеңейту арқылы тұлғаның өсуі.

Бұл бағдарламалардан тыс көптеген тренингтер де дайындалды.

Тренингтер болашақ іс әрекет үшін кәсіби мәнді тұлғаралық қарым қатынасты дамыту, және ептілікті қалыптастыруға арналған зертхана секілді, әсіресе «адам-адам» жүйесінде. Топ қатысушылары тұлғаралық әрекеттесу стилдерін зерттеуіне және кері байланыс беретін топтың басқа мүшелерімен тәжірибе жасауына болады. Күрделілігі әр түрлі деңгейдегі тренингтік топтардағы коммуникативтік ептіліктер қатарына тәртіпті сипаттау, сезімдер коммуникациясы, белсенді тыңдау, кері байланыс және конфронтация жатады [7, 358 б.].

Бәсекеге қабілеттілікті арттыру шеңберінде түлек тұлғасына «енбек нарығының» талаптары және жұмысқа сәтті тұру үшін тұлғаның қажетті сапаларын және қасиеттері туралы ақпарат беру мақсатында «Мансап технологиясы» семинары өткізіледі.

Жұмыс іздеген кезде, маман ретінде жаңа жағдайларға адаптацияланғанда, түлек қандай қиыншылықтармен кездесетінін білу керек, мансап құру, өзін өзі туралы қалай ақпарат беру керек екені туралы хабардар болу қажет. «Мансап технологиясы» бағдарламасының негізгі міндеттері:

- студенттердің тұлғалық сапаларын және қасиеттерін арттыру, тұлғаның даралығын шығару;

- позитивті «Мен» концепциясын және өз өзіне сенімділігін қалыптастыру және бекіту;

- оқыту уәждемесін арттыру;

- студенттердің кәсіби мәнді сапаларын дамыту;

- жауапкершілікті тәрбиелеу;

- кәсіби дағдыларды меңгеру және маман ретінде даму;

- өз кәсіби болашағын жобалау ептіліктерін дамыту, өмірлік және кәсіби өсу сатыларын, кәсіби мансапты жоспарлау,

- көзқарасты, пікірлерін, идеалдарын әрі қарай өмірде өз бетімен тұлғалық және кәсіби мәселелерді шешу үшін қалыптастыру [8, 204 б.].

Бүкіл бағдарлама төрт блоктан тұрады, әрқайсысы өзбеттіліктің жоғары деңгейінде, басқа сатылардан тәуелсіз мәселелерді шешуге бағытталған, басқаша айтқанда, парциалды. Студент өзінің қалауы бойынша бүкіл бағдарламада емес, кейбір блоктарында ғана немесе біреуіне қатысуына болады [9, 38 б.].

Кесте 1 - «Мансап технологиясы» практикумы

Атауы	Міндеттер	Әрекеттесу түрі
Блок 1. Мансаптың басталуы: таңдаған мамандық бойынша бірінші жұмысты қалай табуға және кіруге болады	- кәсіптің, мамандықтың таңдауының басты қағидаларын ұстануды үйрету; - тәжірибеде кәсіби бейімділіктерді, жалпы және арнайы қабілеттерді бағалау әдістерін қолдануды үйрету; - кәсіптер әлемінде тұлғалық сәйкестендіруді табуды үйрету; - қазіргі еңбек нарығының құрылымы және қызмет істеуімен таныстыру	- әңгімелер; - тренингтер(түрі); - іскерлік ойындар; - коммуникативті амалдардың меңгеруінің желістік-рөлдік түрі; - өздік диагностика; - жобалық әдістемелер; - жаңа адамдармен қызықты танысулар; - жеке мүмкіндіктердің және ептіліктердің ғажайып ашылуы

<p>Блок 2. Жеке реклама: өз туралы ақпаратты қалай дұрыс дайындау және келтіру керек</p>	<p>- кәсіби жоспарды жүзеге асыру үшін қандай мамандарға жолығу туралы ақпарат беру; - өзін өзі тану және өзін өзі жетілдіру үшін меңгерілген әдістерді пайдалануды үйрету; - әлеуетті жұмыс берушімен жеке презентациялауға және сұхбаттасуға дайындалу технологиясын үйрету; - этикет нормаларын және іскерлік қарымқатынас хаттамасын пайдалану механизмінің, олардың жасампаз және технологиялық рөлінің маңызын ашу; - іскерлік этикетке және хаттамаға адамдардың қатынасын психологиялық түрге, ұлттық мәдениетке қатысты үйрету</p>	<p>- әңгімелер; - тренингтер(түрі); - іскерлік ойындар; - коммуникативті амалдардың меңгеруінің желістік-рөлдік түрі; - өздік диагностика; - жобалық әдістемелер; - жаңа адамдармен қызықты танысулар; - жеке мүмкіндіктердің және ептіліктердің ғажайып ашылуы</p>
<p>Блок 3. Келісімшарт: жұмыс жағдайларын келісу және еңбек келісім шартына отыру</p>	<p>- бос орындар жәрменкесінде, оқу орындарында, БАҚ, интернетте керекті өзекті ақпарат іздеуге көмектесу</p>	<p>- жұмыс берушімен сұхбаттасқан кезде тестілеуге дайындалу</p>
<p>Блок 4. Тұлғалық және кәсіби сапаларды жеке презентациялау тренингі</p>	<p>- шығармашылық ойды, фантазияны, өзін-өзі бағалау қабілеттерді; - іскерлік қарым-қатынас мақсатында этикет нормаларымен және ережелерімен таныстыру</p>	<p>- жеке презентациялау мектебі; - тұлғалық және кәсіби сапаларды жеке презентациялау тренингі</p>

«Мансап технологиясы» бағдарламасы бойынша бүкіл сабақтар дәстүрлі семинар тренинг ретінде өтеді, сонымен келесілердің орын алмасуы болады: проблемалық материалды келтіру, оны талқылау және әр түрлі тренингтік іс-шаралар ретінде осы материалды бекіту [10, 38 б.].

Сонымен, магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамыту андрогогикалық қағидаларды ескере отырып, эффективті өтеді. «Сәттілігің өз қолыңда» атты бағдарлама және «Мансап технологиясы» практикумы әдістемелердің тиімділігі, қалыптастырушы эксперимент нәтижелерімен дәлелденеді [11, 7 б.].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. «Мемлекеттік құрылыстың одан арғы 100 нақты қадамы» атты елбасы Н. Назарбаевтің Ұлт Жоспары.
2. Арынов К.Т. Основные тенденции развития в мире и пути модернизации системы образования Казахстана. – Астана, 2004. – 226 с.
3. Хмель Н.Д. Теоретические основы профессиональной подготовки учителя.- Алматы: Гылым,1998 - 320 с.
4. Knowles, M.S., Holton III, E.E., Swanson, R.A. The Adult Learner: The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Development. – 6th edition. – London, New York, etc.: ELSEVIER Butterworth Heinemann, 2005. – 378 p.
5. Байденко В.И. Болонские преобразования проблемы и противоречия // Высшее образование в России. – 2009. - № 11. - С.26-40.
6. Устемиров К., Шаметов Н.Р., Васильев И.Б. Профессиональная педагогика. – Алматы, 2005. - 432 с.
7. Ахметова Г.К., Исаева З.А. Педагогика: Учебник для магистратуры университетов. - Алматы: Казак университеті, 2006. – 328 с.
8. Нағымжанова Қ.М. Оқыту технологияларын таңдау және мұғалімнің кәсіби-педагогикалық мәдениеті / Ж.К.Аубакирова. Педагогикалық қарым-қатынастың

психологиялық-педагогикалық негіздері // С.Аманжолов оқулары – 2005: Халықаралық Ғылыми-практикалық конференцияның материалдары. – Өскемен, 2005. - 538 б.

9. Кертаева Ғ.М. «Рахат» мектебі: жаңа ғасырға – жаңа мектеп. - Павлодар, 2005. – 297б.

10. Зимняя И. Психология: Оқулық. – М., 2002. – 354 б.

11. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшая образование сегодня. - 2003, № 5. - С.34-42.

12. Әтемова Қ.Т.Әлеуметтік педагогика. Оқулық. – А., 2012. - 272 б.

ӘОЖ 377.016:94(100)

Д.Ж.Айнақұлов

**ДҮНИЕ ЖҮЗІ ТАРИХЫНАН ЖҰМБАҚТАРДЫҢ МӘНІ
ЖӘНЕ ТАРИХИ ЖҰМБАҚТАРДЫҢ ЖАҢА ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
ӘДІС РЕТІНДЕ ҚОЛДАНЫЛУЫ
(Ежелгі дүние тарихы бойынша)**

Қазақстан, Алматы, Шетел тілдер педагогикалық колледжі

Аңдатпа

Білім мен ғылым үнемі даму үстінде. Педагогика саласында да оқу әдістемелері мен әдіс-тәсілдер үнемі дами береді. «Дүние жүзі тарихы» пәні бойынша жаңа әдіс-тәсілдер қолданылып, ойын арқылы білім беру дамытылып, жұмбақтар арқылы білім беру және оны бекіту жүзеге асырылып отыр. Жұмбақтар тұңғыш рет тарихтың ежелгі дәуір кезеңі бойынша қолданылып, тәжірибе жүзінде іске асырылды. Жұмбақтар дифференциациялық тапсырма түрінде де құрастырылып, қолданылды.

Түйінді сөздер: білім беру, ғылым, әдістеме, әдіс, тарих және жұмбақтар.

Аннотация

Образование и наука постоянно развивается. В отрасли педагогики тоже постоянно развивается методология и методы обучения. По дисциплине Всемирная история были применены новые методы, были развиты знания через игры, знания были переданы и закреплены через загадки. Загадки впервые были применены по периоду истории древнего мира и практически было выполнено. А также были составлены дифференцированные задания и применены.

Ключевые слова: образование, наука, методология, история и загадка.

Abstract

Education and science is constantly evolving. Methodologies and methods of teaching are also constantly developing in the field of pedagogy. On the discipline of the World History, new methods were applied, knowledge was developed through games, knowledge was transmitted and consolidated through riddles. The riddles were first applied to the period of the history of the ancient world and was carried out in practice. Also differentiated assignments were made and applied.

Keywords: education, science, methodology, method, history and riddle.

Оқушылардың білім алуы мен біліктілігін дамытатын мұғалім мен оқытушының қолданытын және жүргізе білетін әдіс-тәсілдері. Сабақ барысында әдіс-тәсілдердің бірі ойындар болып табылады. Себебі, 6-сынып оқушылары ойындарды қолдану арқылы сабақты жақсы және жылдам меңгереді. Ал ойындардың түрлері өте көп болып келеді. Сол ойындардың ішінен жұмбақтарға тоқталып өтеміз.

Жұмбақтар – халық мұрасы, көркі, айнасы және өркениеттік деңгейі. Жұмбақтардың үрдісі қоғамда ұдайы халық болмысымен жүретін құбылыс. Ол бірден пайда болған жоқ. Адамзаттың белгілі бір ұлттың даму үрдістерімен, танымдарымен қатарласқан туынды. Заман дамыған сайын жұмбақтар да даму үстінде. Бүгінгі таңда заманауи жұмбақтардың көптеп дүниеге келіп жатқаны белгілі [1]. Соған орай жұмбақтарды алдымен халықтық және авторлық деп бөлсек қателеспейміз. Ұсынылатын жұмбақтар авторлық болып есептеледі.

«Дүние жүзі тарихы» мен «Қазақстан тарихына» қатысты ортақ тарихи жұмбақтар өте көп. «Дүние жүзі тарихы» мен «Қазақстан тарихына» қатысты терминологиялық, ежелгі адамзат тарихы, қоғамдық құрылым, шаруашылық түрлері, құрал-жабдықтар түрлері және тағы басқа да ортақ мәселелері бар. Негізінен тарихи жұмбақтардың байланысы Тас дәуірі, Қола дәуірінен келтірілген болатын [2]. 6-сыныптан бастап ұсынылатын тарихи жұмбақтарда аса ұқсастықтар немесе ортақ жұмбақтар жоқ. Себебі, аймақтар мен территорияларға және нақты бір мәдени үдерістерге бөлініп кеткен.

2013 жылы Алматы қаласынан 46 беттен тұратын «Қазақстан тарихынан жұмбақтар» [3] атты еңбек жарық көрді. Кітапта тарихи жұмбақтар «Ежелгі дәуірдегі Қазақстан тарихынан жұмбақтар», «Орта ғасырлардағы Қазақстан тарихынан жұмбақтар», «Қазақстанның жаңа заман тарихынан жұмбақтар» және «Қазақстанның қазіргі заман тарихынан жұмбақтар» деп төрт бөлімге бөлініп ұсынылған болатын. Жұмбақтардың шығарылу мақсаты оқу-әдістемелік талаптарды күшейту. Оқушылар мен студенттердің мотивациясын ояту, қысынды ойлау дәрежесін дамыту және біліктіліктерін арттыру. Аталған тақырыптардың бірінші бөлімі «Ежелгі дәуірдегі Қазақстан тарихынан жұмбақтар» тақыбына қатысты мәселелер көтерсек, «Дүние жүзі тарихы» пәнімен тақырыптық байланыстары зор болып келеді.

Ежелгі дүние тарихынан мысал ретінде Ежелгі Қосөзен мен Қосөзен мемлекеттеріне арналған жұмбақтардан бастаймыз.

1. *Өзен, өзен, қосөзен*

Мәдениеті ежелден,

Өркениеті көнеден.

(Евфрат пен Тигр өзендері)

2. *«Құдайға барар қақпа»,*

Ол аккад тілінде, саспа.

(Вавилон)

3. *Қамал қала,*

Бар жүз қақпа.

Ең құдіреттісі,

Тек бір қақпа.

(Вавилондағы алып «Иштар» қақпасы)

4. *Аспанменен ұштасқан,*

Мардук құдайға арналған.

Ұшын көрмек адамның,

Бас киімі жерге құлаған.

(Вавилон мұнарасы)

5. *Ежелгі заман,*

Алғашқы дастан.

Әдеби шығарма,

Діни түсінік ұштасқан.

(Қосөзен мәдениеті «Гильгамеш туралы дастан»)

6. *Ең ежелгі жазу,*

Қыш бетіне басу.

(Ежелгі шумер сына жазуы)

7. *Ол елдерді билеуші,*

Бірыңғай тәртіп сілтеуші.

Нақты жүйе орнатып,

Ежелгі заман үлгісі.

(Хаммурапи заңдары)

8. *Күн құдайы ұсынып,*

Тас бетіне басылды.

1902 жылы табылып,

Құпия заңдар ашылды.

(Хаммурапи заңдары)

9. *Шөл далаға келін түсті,*

Көріп өскен тау мен тасты.

Туған жерін ол сағынып,

Біртін жабырқаулық басты.

Болған соң белгілі мән-жай,

*Амалы жоқ қой бұйырмай,
Жарына салынды құрылыс,
Дәулетіне сәулеті сай.*

(Вавилон билеушісі Навуходоносор
жарына арнап салдырған «Аспалы бақ» [4])

Берілген алғашқы тоғыз жұмбақтың өзі бір сабаққа жеткілікті болып табылады. Жұмбақтар жер мен өзен атауы, мемлекеттерді, мәдениетті жұмбақтап барлық саланы қамтуға тырысқан. Келесі жұмбақтар Ежелгі Египетке арналады.

*10. Ежелгі аты «Қара жер»,
Оның жауабын кім білер.*

(Ежелгі Египет)

*11. Қай елде басшы – перғауын,
Мүдірмей берші жауабын.*

(Ежелгі Египет)

*12. Өзен бойын жағалап,
Жоғары жүрсең қызыл түс.
Өзен бойын жағалап,
Төменге түссең аппақ түс.*

(Б.з.б. 3000 жылға дейінгі Ежелгі Египетте
солтүстік патшалығы «Қызыл тәж» оңтүстігі
«Ақ тәж» киген екі патшалық өмір сүрген,
өзен бойы ол Ніл)

*13. Қолға олар көп түсіп,
Аталыпты «тірі өлік».
Жанға батар күш түсіп,
Барыпты оның саны өсіп.*

(құлға айналған тұтқындар, Ежелгі Египет)

*14. Математикашы көрсе геометриялық қыры бар дейді,
Құрылысшы көрсе баспалдақ, оның зілі бар дейді,
Тарихшылар төрт жарым мыңжылдық сыры бар дейді.*

(Мысырдағы пирамидалар)

*15. Басы адам, денесі жануар,
Мыңжылдап жатып алар.*

(Сфинкс)

*16. «Үрей атасы» деп атады,
Үнемі күзетіп жатады.*

(Сфинкс)

*17. Алғашқы жазба,
Суретті таңба.
Қағазы папирус,
Қаламы қамыс.*

(Ежелгі Египет иероглифтері [4])

Ежелгі Египетке қатысты сегіз жұмбақ та жеткілікті болып есептеледі. Жұмбақтарды оқушылардың білімін пысықтау үшін де пайдалануға болады немесе сабақ басталмай тұрып екі, үш жұмбақ арқылы алдын ала тексеріп көруге де болады. Сонымен қатар, бұл жұмбақтарды үй тапсырмасын тексеруге де арнап, сыныптың дайындығын бірден аңғара аламыз. Сабақтың барысын үнемі жұмбақтармен бойланыстыра беруге де болмайды. Қосымша сұрақ ретінде тақырыптық жұмбақтар қоюға болады. Мысалы, Азияның оңтүстік-батысындағы ежелгі мемлекеттер мен Ежелгі оңтүстік және Шығыс Азия мемлекеттерін біріктіріп, тараулық тексеру немесе қайталау ретінде де қолданса болады.

*18. Ассирия білімді патшасы,
Шығыстан кітаптар жинапты.
Ірі кітапханаға айналып,
Патша есімімен аталды.*

(Ашшурбанипал)

*19. Ол бір елдің қаласы,
Тірек болған ордасы.
Халық берген атауы,
«Арыстандар апаны».*

(Ассирияның астанасы Ниневия қаласы)

20. Сүлеймен, Дәуіт тұсында,
(Саламон, Давид тұсында)
Тым биіктен көрінді.
Дүние салып кеткен соң,
Еврей елі бөлінді.
(Иудей және Израиль)

21. Дара басын күзетіп,
Он мың әскер түзетіп.
«Ажалсыз» деп ат қойып,
Кімді жүрді сүзілтіп?
(Иран патшасы Кирді)

22. Бехистун жартас бойына,
Жазылды жазу ойыла.
Қай парсы патша бұйырды?
Келіп оның ойына.
(I Дарий)

23. Қытайда тұңғыш тарихшы,
Ел тарихын жазыпты.
Жазған еңбек құнды деп,
Ғылым жолы таныпты.
(Сыма Цянь)

24. Сыма Цянь атты тарихшы
Қытай елінде дарыпты,
Қандай еңбек жазыпты?
(Тарихи жазбалар)

25. Кезіп кетті жапанды,
Аралап жүрді тау тасты.
Үш ғасырлық шамада,
Айдаһар жатты ортаға.
(Ұлы Қытай қорғаны [4])

Ежелгі грекия мәдениеті үлкен тақырыптардың бірі. Бұл тақырыптарға да арналған жұмбақтар бар. Мұғалімдер мен оқытушылар бұл жұмбартарды өз ыңғайларына байланысты тақырыптық, үй тапсырмасы, тараулық қайталау және пысықтау сұрақтары ретінде пайдалана алады.

26. Ежелгі грек қаласы,
Ежелгі грек мұрасы.
Қалаға кірер жол ғана,
Кірерге жолы бір ғана.
(Микены қасындағы «Арыстандар қақпасы»)

27. Грек елінің ақыны,
Аққан оның дарыны.
Илиада мен Одиссея,
Құны жетпес мұрасы.
(Гомер)

28. Он екі ерліктің ері,
Пір тұтқан гректің елі.
(Геракл)

29. «Дүние жүзі тарихы»,
Еңбекті жазған авторы,
Кім ол алғашқы тарихшы?
Қырық кітап жазыпты.
(Полибий)

30. «Жеті данышпанның сауығы»,
Ой-тілі қауышқанның қауымы.
(Плутархтың әңгіме еңбегі)

31. Сол жазықта айқасты,
Сол далада шайнасты.
Жеңіс туын хабарлай,
Спорттық түрге жарасты.
(Марафон жүгіру жарысы [4])

Ежелгі Рим тарихы да ауқымды, әрі қызықты тараулардың бірі. Бұл тақырыптарға жұмбақтарды арнамау мүмкін емес. Жұмбақтарға дағдыланып алған оушылар немесе жалпы сынып, әр сабақ сайын, тақырып сайын жұмбақтар күтуі мүмкін. Бұл әдісте мұғалім мен оқытушының тәжірибесіне байланысты болады. Басқа да ойын түрлерін қолданып, бір сарындылық жүрмеуі тиіс. Басқа да ойындармен араластырылғаны жөн болады. Бұл оқушыларды жалықтырудан да сақтайды.

32. *Жерорта теңізі,
Аппенин түбегі.
Ромул алғаш биледі,
Қай ел ол ежелгі?*

(Ежелгі Рим мемлекеті)

33. *Бірінші қадамы – Патшалық,
Екінші қадамы – Республика,
Үшінші қадамы – Империя.*

(Рим)

34. *Римнің соңғы патшасы,
Ауыр болды жазасы.
Мәдениеті тым төмен,
Халық оған наразы.*

(Тарквиний)

35. *Римнің ұзақ дәуірі,
Ішіндегі тәуірі.*

(Рим Республикасы б.з.б. 509-27 жж.)

36. *Мысыр абыздары үшін Ұлы,
Кім болды «Күн құдайының ұлы»?*

(Александр Македонский)

37. *Алып империя құралды,
«Азия патшасы» аталды.*

(Александр Македонский)

38. *Б.з.б. VIII-VI ғасырларда,
Ежелгі грекиялық аймақтарда,
Полистер саны жүз шақты,
Қуаттысы ғана он шақты.
Қай екеуін дара деп тапты?*

(Афины мен Спарта)

39. *395-ң өзінде,
Алып түсті бөліске.
Шығыс пен Батыс,
Жалпы саны екіге.*

(395 жылы Рим империясының бөлінуі [4])

Ежелгі дүние тарихы пәнінен жұмбақтар құрастырылуының себептері көп. Біріншіден оқушылар мен студенттердің пәнге деген қызығушылықтарын арттыру және патриоттық тәрбие беру; екіншіден бұл ойынның түрі деп есептеледі, ойын арқылы тарихи білімдерін дамыту; үшіншіден ми қызметін күшейту үшін, логикалық ойлау дәрежесін дамыту үшін; төртіншіден жұмбақты шешуші тарихи танымының, білімінің даму деңгейін тексере алады.

Ойын балалар мен оқушылардың жан дүниесіне ене алатын, ойын арқылы білімді жетілдіретін, толықтыратын құрал ретінде білеміз. Ұлы педагогтар өткен ғасырда бұл мәселені жан-жақты талдап кеткен болатын. Бүгінгі уақытта әр педагог мұны жақсы және терең түсінеді. Ойын технологиялары да үнемі даму үстінде. Себебі қоғамның дамып келе жатқан ұрпақтарына педагогтарды бейімделеді [5].

Қорытындылай келгенде оқушыларға әлем тарихын білуге және рухани сезімін оятуға, тарихқа деген ықыласын тартуға байланысты Дүние жүзі тарихынан арнайы жұмбақтарды ұсынамын. Бірақ ол Ежелгі дүние тарихына қатысты мәселелер мен тақырыптарды әлі де болса толық қамтымайды. Сонымен қатар, пәнаралық байланыс пәнді қызықты өтуге, оқушылар мен студенттердің мотивациясын көтеруге, олардың білімдері мен біліктіліктерін арттыруға, дифференциациялық тапсырмаларды жеңіл тапсыруға көмегін тигізеді. Тәрбиелік жағынан адамгершілік, тарихи, мәдени, философиялық, эстетикалық мәні терең

тәрбие беруге жол сілтейді. Дамытушылық жағынан оқушылар мен студенттердің ой-өрісі, ақыл-көні, сана-сезімі дамиты және оны жоғарылатуға бағыт береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. // Қазақстан тарихы: Республикалық ғылыми-әдістемелік журнал/ - № 12, 2013.
2. Ғылым-Білім-Инновация: III Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. - 28-30 наурыз. - 2016. - Алматы.
3. Айнақұлов Д.Ж. Қазақстан тарихынан жұмбақтар. - Алматы, 2013. - 46 б.
4. Төлебаев Т., Құсайынова Р., Дәкенов М. Ежелгі дүние тарихы. - Алматы: Атамұра, 2015.
5. Тұрлығұл Т.Т. Қазақстан тарихын оқытудың теориясы мен әдістемесі: Мектеп мұғалімдері мен жоғары оқыту орындарының студенттеріне арналған. - Алматы: Қарасай, 2011. - 264 б.

МАЗМУНЫ СОДЕРЖАНИЕ

«Үздіксіз педагогикалық білім беру мәселелері: дәстүр және инновациялар» Еуразиялық педагогикалық университеттер қауымдастығының Халықаралық форум бағдарламасының комитеті	4
«Үздіксіз педагогикалық білім беру мәселелері: дәстүр және инновациялар» Еуразиялық педагогикалық университеттер қауымдастығының Халықаралық форумының бағдарламасы	6
Программный комитет Международного форума Евразийской ассоциации педагогических университетов «Проблемы непрерывного образования: традиции и инновации»	11
Программа Международного форума Евразийской ассоциации педагогических университетов «Проблемы непрерывного образования: традиции и инновации»	13
International forum programme Eurasian association of pedagogical universities «Issues of Continuing Teacher Education: Traditions and Innovations»	18
International forum programme Eurasian association of pedagogical universities «Issues of Continuing Teacher Education: Traditions and Innovations»	20
3 – СЕКЦИЯ. РОЛЬ НЕПРЕРЫВНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РОСТА СОВРЕМЕННОГО УЧИТЕЛЯ	24
Дмитриев Ю.А. Информационная компетентность педагога и ее формирование в вузе	24
Huseyin Uzunboylu Perspectives on current trends in educational technology	27
Амирова А.С. Үздіксіз білім беру - болашақ мамандарды сапалы даярлаудың кепілі	29
Тарантей В.П. Теоретико-методологические основания процесса непрерывного образования	34
Aysegul Bayraktar What is the process-oriented approach for teaching writing?	38
Yücel Gelişli, Lazura Kazыkhankyzy Abay Kunanbay'ın Kara sözlerinin değerler açısından incelenmesi investigation of Abay's Kara sözder book in terms on values	48
Волошина В.В., Гринева О.М. Психологические технологии оптимизации проектирования профессиональной линии жизненного пути будущих педагогов в условиях профессиональной подготовки	56
Massyrova R.R. The collaborative environment – a formation basis design activity of bachelors	60
Абсатова М.А. Үздіксіз білім беру жүйесінде педагогтың кәсіби акмеологиялық әлеуетін қалыптастыру мәселелері	63
Бұзаубақова К.Ж. Дуалды оқыту жүйесін ендіру негізінде болашақ мұғалімдердің технологиялық күзiреттілігін қалыптастыру	66
Джанзакова Ш.И. Рухани жаңғыру идеясын іске асыруда этнопедагогика ғылымының маңызы	71
Иманбаева С.Т. Интеллектуалды тұлға қалыптастыру - рухани жаңғырудың ірге тасы	75

Жолдасбекова С.А., Иманкулова Л.Б. Үздіксіз кәсіби педагогикалық білім беруде студенттердің зерттеушілік функциясын артыру мүмкіндіктері	80
Нағымжанова К.М. Формирование поликультурной личности на основе инновационной модели обучения	83
Смоляр А.И. Арт-педагогическая технология в профессиональной подготовке учителя	87
Джексембекова М.И. Многовекторное развитие профессиональной подготовки учителей в Казахстане	90
Садуақас Г.Т., Стамбеков Е.Б. Құзыретті мұғалім ұлт болашағы	94
Нуржанова С.А., Мусалимов Т.К. Формирование межкультурной компетенции будущих педагогов начальной школы в условиях полиязычного образования	97
Левченко Т.А. Формирование у будущих специалистов дошкольного образования исследовательских навыков и умений в процессе педагогической практики	101
Назирова Л. Формы и технологии современного непрерывного педагогического образования	104
Аубакирова Г.М. Роль инноваций в системе непрерывного образования	107
Халықова Г.З. Жаңартылған білім мазмұнына сай болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлаудың ерекшеліктері	112
Мороз В.М., Мороз С.А. Качество высшего образования: сущность и содержание категории в контексте научных взглядов современных ученых	116
Абдрахманова Р.Б., Абсатова М.А., Нурпеисова Т.Б. Адамгершілік мәдениет үздіксіз білім беру жағдайында болашақ педагогтың кәсіби қалыптасуының негізі ретінде	121
Иргебаева Н.М. ЖОО оқытушыларының тұлғалық әлеуетінің дамуы – кәсіби құзіреттіліктің шарты	126
Құспанова Қ. Рухани жаңғыру идеясының болашақ маманның әлеуетін қалыптастырудағы маңызы	130
Тілеубергенов Е.М. Рухани жаңғыру - ұлттың жаңғыруы	134
Абдықадыров А.О. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін «көркем еңбек» пәнін оқытуға даярлау	138
Кожамжарова К. Психолого-педагогическое сопровождение развития личности будущего педагога в условиях непрерывного образования	141
4 – СЕКЦИЯ. МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ ДИСЦИПЛИНАМ В ШКОЛЕ И ВУЗЕ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ	148
Әбілқасымова А.Е., Кучер Т.П., Жұмағұлова З.Ә., Тұяқов Е.А. Жаңартылған білім мазмұны аясында негізгі мектепке арналған математика оқулықтарын әзірлеу ерекшеліктері	148

Смирнов В.А. О значении элементарной математики в подготовке учителей математики в педагогических университетах	152
Суматовин С.В. Естественнонаучная грамотность как метапредметный результат образовательного процесса	156
Қағазбаева Ә.К. Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында болашақ математика мұғалімін даярлау мәселелері	160
Добрица В.П., Добрица И.С., Локтионова Н.Н. Ментальная арифметика как средство подготовки к компрессивному обучению	164
Позняк А.В. Педагогическая профилизация образовательного процесса в школе: цель, задачи, принципы	169
Бегалиева С.Б. Методические приемы формирования готовности будущих учителей к использованию современных педагогических технологий	172
Мұбарақов А.М., Копеев Ж.Б. Мектеп пен жоғары оқу орындарында информатиканы оқытудағы сабақтастық мәселелері	176
Жусупов М.А., Жусупов А.М., Кенжина И.Е. Релятивистский инвариант и энергии современных ускорителей	179
Жусупов М.А., Сахиев С.К. Релятивистский инвариант и измерение масс нестабильных элементарных частиц	181
Жусупов М.А., Жаксыбекова К.А., Кабатаева Р.С. Релятивистский инвариант и пороги ядерных процессов	184
Мукашева М.У., Альжанов А.К., Ермагамбетова М.А. Образовательная программа 5B011100 – Информатика: проектирование результатов обучения	186
Кучер Т.П., Жумагулова З.А., Кольева Н.С. Пути внедрения критериального оценивания учебных достижений обучающихся на уроках математики и информатики	193
Дүйсембекова Ш.Д. Использование активных методов обучения в вузе	198
Гончарова К.Л., Нурпеисова Т.Б., Кайдаш И.Н. Проектирование учебных ситуаций как средства личностного развития студентов технического вуза	202
Берикханова А.Е. XXI ғасырдағы білім беру парадигмасындағы болашақ мұғалімдерді даярлаудың өзекті мәселелері	207
Әлімбаева Г.Б. Мектеп оқушыларына «физика» пәнін оқыту үдерісінде заманауи ақпараттық технологияларды пайдаланудың ерекшеліктері	212
Сыдықова Ж.Қ., Исакова М.Т., Ерженбек Б. Ғылыми ұғымдарды қалыптастыруда пәнаралық байланысты жүзеге асыру мәселелері	217
Садықова Н.С., Кударова Ж.А., Жапаров Д.А. Жаңартылған білім беру негізінде гуманитарлық-жаратылыстану пәндерін оқыту әдістемесі	221
Сырымбет Б.К. Методика CLIL в обучении биологии обновленного содержания образования	223

<i>Дюсов М.С., Жансеитова Л.Ж.</i>	
Жалпы білім беретін мектепте математиканы оқыту барысында критериалды бағалаудың кейбір мәселелері	227
<i>Қайыңбаева Ж.Б.</i>	
Мектепте стохастика элементтерін оқыту әдістемесі	231
5 – СЕКЦИЯ. ПОДГОТОВКА ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ В КОНТЕКСТЕ ВНЕДРЕНИЯ НОВЫХ ЦИФРОВЫХ И ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ	239
<i>Менлибекова Г.Ж.</i>	
Цифрлық технологиялар дәуіріндегі андрагогикалық білім	239
<i>Иванов В.Н., Якимов О.Г.</i>	
Целевое обучение как фактор совершенствования подготовки учителей в системе «педагогические классы – педагогический вуз»	243
<i>Вачкова С.Н.</i>	
Подготовка специалистов в области оценки качества образования на уровне магистратуры	247
<i>Тұрғынбаева Б.А., Таженова Г.С.</i>	
Медиақұзыреттілік – тұлғаның ақпараттық және жаңа цифрлық кеңістікте еркін әрекет жасауына қажетті сапасы	252
<i>Грень Л.Н.</i>	
Государственное управление развитием последипломного образования: анализ тематической направленности научной литературы	256
<i>Чикова И.В., Мантрова М.С.</i>	
К вопросу инновационной парадигмы образования в вузе	260
<i>Никитина С.А., Панченко М.С., Казабеева В.А.</i>	
Использование медиатехнологий во внеурочной деятельности школьников	264
<i>Таубаева Г.З.</i>	
Мектепке дейінгі білім беру мамандарын даярлаудың қазіргі тенденциясы	267
<i>Балгазина Б.С.</i>	
Информационные технологии и обучение языку	270
<i>Жунусова Л.Х.</i>	
Информатикадан қиындығы жоғары есептерді шығару мәселелері	274
<i>Шекербекова Ш.Т.</i>	
Мәліметтер қоры бағдарлы курсына оқытуға арналған электрондық ресурс ортасын жасау	277
<i>Сыдықова Ж.Қ., Исакова М.Т., Оспанбеков Е.А.</i>	
Педагогикалық жоғары оқу орындарында болашақ физика мұғалімдерін даярлаудың мәселелері	282
<i>Жадраева Л.У., Илиясова Г.Б.</i>	
Особенности использования цифровых технологий в процессе обучения математическому анализу в педагогических вузах	286
<i>Каинбаева Л.С., Ергалауова З.А.</i>	
Визуализация понятий основ математического анализа с помощью компьютерных технологий	290
<i>Ардабаева А.К., Жансеитова Л.Ж.</i>	
Оқушыларды геометриялық есептерді шығаруға үйретуде компьютерлік бағдарламаларды қолданудың тиімділігі	292
<i>Дүйсебаева А.Б.</i>	
О применении мультимедиа технологий при обучении математике в общеобразовательной школе	296

Шаймерденова Г.З.	
Білім берудің мазмұнын виртуалды зертхана құралдары арқылы жетілдіру	300
Тектибаева Д.Д.	
Современные международные тенденции в подготовке педагогических кадров	304
Шалабаева Л.И.	
Особенности ювенальной психологической службы для несовершеннолетних правонарушителей	309
Иманчиев Ж.Е., Рысбаева А.Қ.	
Магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын андрогикалық қағидалар негізінде дамыту әдістемесі	313
Д.Ж.Айнақұлов	
Дүние жүзі тарихынан жұмбақтардың мәні және тарихи жұмбақтардың жаңа педагогикалық әдіс ретінде қолданылуы (ежелгі дүние тарихы бойынша)	317

**«Үздіксіз педагогикалық білім беру мәселелері: дәстүр және инновациялар»
Еуразиялық педагогикалық университеттер қауымдастығының
Халықаралық форумының
МАТЕРИАЛДАРЫ**

2 том

МАТЕРИАЛЫ

**Международного форума Евразийской ассоциации педагогических университетов
«Проблемы непрерывного образования: традиции и инновации»**

Абай атындағы ҚазҰПУ «Ұлағат» баспаханада басылған
Отпечатано в типографии «Ұлағат» КазНПУ имени Абая

Басуға 29.10.2018 ж. тапсырылды

Сдано в печать 29.10.2018 г.

Формат 60x84^{1/8}. Бумага сыктывкарская. Печать – RISO.

Казахский национальный педагогический университет имени Абая
050010, г. Алматы, пр. Достык, 13, тел.: 8(727)291-10-22